

Holy Bible

Aionian Edition®

Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingüre
Kikuyu Bible
New Testament

Holy Bible Aionian Edition ®
Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingüre
Kikuyu Bible
New Testament
Language: Gikuyu
Kenya

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 9/10/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Biblica, Inc., 2013

Original work available for free at www.biblica.com and open.bible

Formatted by Speedata Publisher 5.3.10 (Pro) on 12/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously and <https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>
Volunteer help and comments are welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Kikuyu at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Kikuyu at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoa Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 06/21/25 - 468 translations now available in 230 languages.
- 09/01/25 - 538 translations now available in 291 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Mathayo	1
Mariko	34
Luka	55
Johana	91
Atūmwō	118
Aroma	154
1 Akorinitho	170
2 Akorinitho	185
Agalatia	195
Aefeso	201
Afilipi	206
Akolosai	210
1 Athesalonike	214
2 Athesalonike	218
1 Timotheo	220
2 Timotheo	225
Tito	228
Filemona	230
Ahibirania	231
Jakubu	243
1 Petero	247
2 Petero	252
1 Johana	255
2 Johana	259
3 Johana	260
Judasi	261
Kūguūrīrio	263

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Nake Jesū akiuga atīñ, "Baba mohere, nīgūkorwo matiūñ ūřia mareeka."

Nao magīcuukřira nguo ciake mīlř, magīcigayana.

Luka 23:34

Mathayo

1 Maya nī maandiko makoniī rūciaro rūriā Jesū Kristū, mūrū wa Daudi, mūrū wa Iburahīmu oimire: **2** Iburahīmu aarī ithe wa Isaaka, nake Isaaka aarī ithe wa Jakubu, nake Jakubu aarī ithe wa Juda na ariū a ithe, **3** nake Juda aarī ithe wa Perezu na Zera, aria nyina wao aarī Tamaru, nake Perezu aarī ithe wa Hezironi, nake Hezironi aarī ithe wa Ramu, **4** nake Ramu aarī ithe wa Aminadabu, nake Aminadabu aarī ithe wa Nahashoni, nake Nahashoni aarī ithe wa Salimoni, **5** nake Salimoni aarī ithe wa Boazu, ūriā nyina aarī Rahabu, nake Boazu aarī ithe wa Obedi, ūriā nyina aarī Ruthu, nake Obedi aarī ithe wa Jesii, **6** nake Jesii aarī ithe wa Mūthamaki Daudi. Daudi aarī ithe wa Solomoni, ūriā nyina aarī mütumia wa Uria, **7** nake Solomoni aarī ithe wa Rehoboamu, nake Rehoboamu aarī ithe wa Abija, nake Abija aarī ithe wa Asa, **8** nake Asa aarī ithe wa Jehoshafatu, nake Jehoshafatu aarī ithe wa Joram, nake Joram aarī ithe wa Uzia, **9** nake Uzia aarī ithe wa Jothamu, nake Jothamu aarī ithe wa Ahazu, nake Ahazu aarī ithe wa Hezekia, **10** nake Hezekia aarī ithe wa Manase, nake Manase aarī ithe wa Amoni, nake Amoni aarī ithe wa Josia, **11** nake Josia aarī ithe wa Jekonia na ariū a ithe, hīndī ūriā andū maatahirwo, magītwarwo Babuloni. **12** Thuutha wa gūtahwo, magītwarwo kū Babuloni: Jekonia aarī ithe wa Shealitieli, nake Shealitieli aarī ithe wa Zerubabeli, **13** nake Zerubabeli aarī ithe wa Abihudu, nake Abihudu aarī ithe wa Eliakimu, nake Eliakimu aarī ithe wa Azoro, **14** nake Azoro aarī ithe wa Zadoku, nake Zadoku aarī ithe wa Akimu, nake Akimu aarī ithe wa Eliudi, **15** nake Eliudi aarī ithe wa Eleazaru, nake Eleazaru aarī ithe wa Maathani, nake Maathani aarī ithe wa Jakubu, **16** nake Jakubu aarī ithe wa Jusufu, mūthuuri wa Mariamu, ūriā waciarire Jesū, ūriā wītagwo Kristū. **17** Üguo nī kuuga njiaro ciotle ciari ikūmi na inya kuuma Iburahīmu nginya Daudi, na njiaro ikūmi na inya kuuma Daudi nginya hīndī ūriā andū maatahirwo magītwarwo kū Babuloni, na ningī njiaro ikūmi na inya kuuma hīndī ūriā andū maatahirwo nginya hīndī ya Kristū. **18** Ühoro wa gūciarwo kwa Jesū Kristū watarī ū: Nyina Mariamu nī ooritio nī Jusufu atūke mütumia wake, no matanaikarania-rī, nīamenyekire atī arī na nda ya Roho Mūtheru. **19** Nake Jusufu mūthuuri wake tondū aarī mūndū mūthingu na ndangīendire kūmūconorithia kūrī andū, agīciiria amūtige na hitho. **20** No thuutha wa gwīciiria ūndū ūcio, mūraika wa Mwathani akīmuumirīra kīroto-inī, akīmwīra atīrī, “Jusufu, mūrū wa Daudi, ndūkae gwītigīra kūhikia Mariamu atūke mütumia waku, tondū nda ūyo arī nayo nī ya Roho Mūtheru. **21** Nīagaciara kahī, nawe nīūgagatua Jesū, tondū nīwe ūkaahonokia andū ake kuuma mehia-inī mao.” **22** Na rīrī, maūndū macio mothe meekīkire nīguo ūriā Mwathani aarītie na kanuka mūnabii ūhinge, rīrīa oigire atīrī, **23** “Mūirītu gathirange nīakagīa nda na nīagaciara kahī, nao magaagatua Imanueli” üguo naguo ügītaürwo nī kuuga, “Ngai hamwe na ithū.” **24** Rīrīa Jusufu ookīrire, agīika o ta ūriā mūraika wa Mwathani aamwathīte, nake akīinūkia Mariamu gwake mūcīi, agītūka mütumia wake. **25** No matiigana kūmenyana nginya rīrīa aaciarire mwana ūcio wa kahī. Nake Jusufu agītua mwana ūcio Jesū.

2 Na rīrī, thuutha wa Jesū gūciarwo kūu itūura-inī ūriā Bethilehemu būrūri wa Judea, hīndī ya mūthamaki wetagwo Herode, andū Oogī-a-Njata moimīte irathīro magīuka Jerusalemu, **2** mākīuria atīrī, “Ūriā ūciarītwo arī mūthamaki wa Ayahudi-rī, arī ha? Nituronire njata yake mwena wa irathīro, na nītūukīte kūmūhooya.” **3** Rīrīa Mūthamaki Herode aiguire üguo, agītangīka ngoro, o hamwe na andū Jerusalemu othe. **4** Na aarīkia gwīta athīnjīri-Ngai ariā anene othe, na arutani a watho hamwe, akīmooria kūrīa Kristū aarī aciarīwo. **5** Makīmūcookeria atīrī, “Nī Bethilehemu, būrūri wa Judea, nīgūkorwo nī kwandīkītwo nī mūnabii, akoiga atīrī: **6** “Nawe Bethilehemu, kūu būrūri wa Juda, tiwe ūriā mūnini mūno wa aathani a Juda; tondū thīinī waku nīgūkoima ūriā ūgaathanaga, ūriā ūgaatuūka mūrīthi wa andū akwa a Isiraeli.” **7** Nake Herode agītua andū acio Oogī-a-Njata na hitho, na agītūria kuuma kūrī o ihinda rīrīa njata ūyo yoonekete. **8** Akīmatūma

Bethilehemu akīmeera atīrī, “Thiii mūgatuīrie būrūri wa Galili, 23 agīthīi gūtūura itūūra wega ūhoro wa kaana kau. Mwarikia gūkoona rītagwo Nazarethi. Nī ūndū ūcio ūhoro ūrīa mūūke mūūmenyithie, nīgeetha o na nīi thīi waariitio na tūnua twa anabii ūkīhinga, rīrīa ngagaturīrie ndu ndikahooe.” 9 Nao maarikia moigire atīrī, “Nīageetawo Mūnazari.”

kūigua ciugo cia mūthamaki magīthīi, nayo njata ūrīa moonete irathīro ikīmatongoria nginya ikīrūgama igūrū rīa harīa kaana kau kaarī. 10 Rīrīa moonire njata īyo, magīkena gīkēno kīnene mūno. 11 Nao magītoonya nyūmba, na makīona kaana karī na nyina Mariamu, magīkainamīrīra, magīkahooja. Magīcooka makīohora indo ciao cia goro, magīkahe iheo cia thahabu, na ūlumba, na manemane. 12 Na nī ūndū wa gūkaanio na kīroto matigacookere kwa Herode, magīcooka būrūri wao magegereire njīra īngī. 13 Maarikia gūthīi-rī, mūraika wa Mwathani akiumīrīra Jusufu kīroto-inī, akīmwīra atīrī, “Ūkīra woe kaana gaka na nyina mūūrīre Misiri. Ikarai kūu nginya rīrīa ngaakwīra, nīgūkorwo Herode nīegūcaria kaana kau akoorage.” 14 Nī ūndū ūcio-rī, agīūkīra, akīoya kaana na nyina ūtukū, magīthīi Misiri, 15 kūrīa maikarire nginya rīrīa Herode aakuire. Na nī ūndū ūcio, ūhoro ūrīa Mwathani oigīte na kanua ka mūnabii ūkīhinga, rīrīa oigire atīrī, “Ndeetire mūrū wakwa oime būrūri wa Misiri.” 16 Hīndī ūrīa Herode aamenyire atī nīaheenirio nī Oogī-a-Njata, akīrakara mūno, akīruta watho wa kūūraga tūhī tuothe kūu Bethilehemu na kūrīa gūkuhī nakuo, tūrīa twarī na ūkūrū wa mīfaka ūrīi gūcooka na thī, kūringana na ihinda rīrīa eeritwo nī Oogī-a-Njata. 17 Hīndī īyo ūhoro ūrīa waariitio na kanua ka mūnabii Jeremia ūkīhinga, rīrīa oigire atīrī: 18 “Mūgambo nīwaiguirwo kūu Rama, kīrīro na gūcakaya kūnene, Rakeli akīrīrīra ciana ciale, na akarega kūhoorero, tondū itirī ho.” 19 Na rīrī, Herode akuarī, mūraika wa Mwathani akiumīrīra Jusufu kīroto-inī kūu Misiri, 20 akīmwīra atīrī, “Ūkīra, woe kaana gaka na nyina, mūthīi būrūri wa Israeli, nīgūkorwo arīa maageragia gūkooraga nīmakuīte.” 21 Nī ūndū ūcio, agīūkīra, akīoya kaana na nyina, magīthīi būrūri wa Israeli. 22 Rīrīa aiguire atī Arikelau nīwe wathamakaga Judea handū ha ithe Herode, agīitigīra gūthīi kuo. Na aarikia gūkaanio kīroto-inī-rī, agīthīi

3 Matukū-inī macio Johana ūrīa Mūbatithania nīokire, akīhunjagia kūu Werū-inī wa Judea, 2 akiugaga atīrī, “Mwīrīrei, nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū nīkuhīrīrie.” 3 Ūyū nīwe ūrīa ūhoro wake waariitio nī mūnabii Isaia rīrīa oigire atīrī: “Kūrī na mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra werū-inī, akoiga atīrī: ‘Haarīrai njīra ya Mwathani, rūngariai njīra ciale.’” 4 Johana eekagīra Nguo ya guoya wa ngamīrīra, na nīeyohaga mūcibi wa rūūa njohero. Irio ciale ciarī nīgī na ūkīwa gīthaka. 5 Nao andū nīmathiīa kūrī we moimīte Jerusalemu, na mīena yothe ya Judea, na būrūri wothe ūrīa wariganītie na Jorodani. 6 Moimbūraga mehia mao, nake akamabatithīra Rūūi-inī rwa Jorodani. 7 Na rīrīa oonire Afarisai na Asadukai aingī magīuka hau nīgeetha amabatithie, akīmeera atīrī, “Inyuī rūciaro rūrū rwa ndūra! Nūū ūmūheete ūhoro atī mūūrīre marakara marīa makīrīi gūuka?” 8 Ciarai maciaro maringaine na kwīrīra. 9 Na mūtikeīre na ngoro cianyu atīrī, ‘Ithe witū nī Iburahīmu.’ Ngūmwīra atīrī, Ngai no atūme mahiga maya matuīke ciana cia Iburahīmu. 10 Ithanwa nīrīige itina-inī cia mītī, na mūtī o wothe ūtaciaraga maciaro mega nīgūatemwo, ūkīo mwaki-inī. 11 “Nīi ndīmūbatithīra na maaī mwerira. No thuutha wakwa nīgūgūka mūndū ūngī ūrī na hinuya kūrī nīi, na ndīagīrīre o na kūmūkuūra iraātū ciale. We akaamūbatithīra na Roho Mūtheru na mwaki. 12 Gītarūrū gīake akīnyīiīte na guoko, na nīagatheria kīuhīro gīake, na acookanīrīrie ngano yake ikūmbī, acooke acine mahuti na mwaki ūtangīhoreka.” 13 Hīndī īyo Jesū akiuma Galili agīthīi Rūūi-inī rwa Jorodani akabatithio nī Johana. 14 Nowe Johana akīgeria kūmūgīria, akīmwīra atīrī, “Nīi njagīrīrīwo nīkūbatithio nīwe, nawe wagūka kūrī nīi atīa?” 15 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Reke gūtuīke ūguo rīu; tondū nītwagīrīrīwo twīke ūndū ūyū nīguo tūhingie maūndū mothe ma ūthingu.” Hīndī īyo Johana agīitikīra. 16 Jesū aarikia kūbatithio o ūguo-rī, akiumīra maaī-inī.

Kahinda o kau igūrū rikihingūka, nake akiona Kuuma hīndī īyo Jesū akīambīrīria kūhunjia Roho wa Ngai agīkūrūka ta ndutura, akīumba ūhoro akiugaga atīrī, "Mwīrire, nīgūkorwo igūrū rīake. 17 Naguo mūgambo ūkiuma igūrū, ūthamaki wa igūrū nīñkuhīrīrie." 18 Rīria ūkiuga atīrī, "Ūyū nīwe Mūrū wakwa, ūrīa Jesū aaceeraga hūgūrūrū-inī cia Iria rīa Galili, nyendete; na nīngenaga mūno nī we."

4 Hīndī īyo Jesū nīatongoririo nī Roho agītwarwo werū-inī akagerio nī mūcukanī. 2 Na aniina mīthenya mīrongo īna, ūtukū na mūthenya, ehangīte kūrīa irio-rī, akīgua ahūtīi. 3 Nake mūgerania akīmūkora, akīmwīra atīrī, "Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai-rī, īra mahiga maya matuīke mīgate." 4 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Nī kwandikītwo atīrī: 'To mūgate wiki ūngītūrīa mūndū muoyo, no nī kiugo gīothe kīrīa kiumaga kanua ka Ngai.'" 5 Hīndī īyo mūcukani akīmūtwara itūrā rīrīa itheru, akīmūrūgamia gathūrūmūndū ka hekarū, 6 akīmwīra atīrī, "Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai-rī, wīgūithie thī. Nīgūkorwo kwandikītwo atīrī: "Nīagaatha araiaka ake nī ūndū waku, nao nīmagakwanīrīria na moko mao, nīguo ndūkanahīngwo kūgūrū nī ihiga." 7 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Nīngī nī kwandikītwo atīrī: 'Ndūkanagerie Mwathani Ngai waku.'" 8 Ningī mūcukani akīmūtwara kīrīma-inī kīraaya mūno, akīmuonia mothamaki mothe ma thī na riiri wamo. 9 Akīmwīra atīrī, "Maūndū maya mothe nīgūkūhe, ūngītīkīra kūnyinamīrīra ūhooe." 10 Nake Jesū akīmwīra atīrī, "Thī Shaitani ndiga! Nīgūkorwo nī kwandikītwo atīrī: 'Hooyaga Mwathani Ngai waku, na ūmūtungatagīre o we wiki.'" 11 Hīndī īyo mūcukani akīmūtiga, nao araiaka magīuka makīmūtungatīra. 12 Na rīrīa Jesū aiguire atī Johana nīaikītio njeera-rī, agīthīi kūmaruta ūhoro, akīmeera atīrī: 3 "Kūrathimwo-Galili. 13 Akiuma Nazarethi, agīthīi gūtūura rī, nī arīa athīnni ngoro, nīgūkorwo ūthamaki Kaperinaumu. Itūrā rīrīa hakuhī na iria, wa igūrū nī wao. 4 Kūrathimwo-rī, nī arīa būrūri-inī wa Zebuluni na Nafitali. 14 Ūndū ūcio marī na kīeha, nīgūkorwo nīmakaniinīrwo wekīkire nīguo ūhoro ūrīa waarrītio na kanua kīeha. 5 Kūrathimwo-rī, nī arīa ahooreri, ka mūnabii Isaia ūhinge, rīrīa oigire atīrī: 15 nīgūkorwo nīmakagaya thī. 6 Kūrathimwo-rī, nī "Būrūri wa Zebuluni, o na būrūri wa Nafitali, arīa mahūutagīra na makanyootera ūthingu, njīra ya gūthīi irīa-inī, gūkūrūkania na Rūrū nīgūkorwo nīmakahūūnio. 7 Kūrathimwo-rwa Jorodani, kūu gwitago Galili-kwa-Ndūrīri: rī, nī arīa maiguanaigīra tha, nīgūkorwo 16 andū arīa matūrūraga nduma-inī nīmonete nīmakaguīrwo tha. 8 Kūrathimwo-rī, nī ūtheri mūnene; nao arīa matūrūraga būrūri ūrī arīa atheru ngoro, nīgūkorwo nīmakona kūrūrū gīa gīkuū-rī, nīmarīrwo nī ūtheri." 17 Ngai. 9 Kūrathimwo-rī, nī arīa macaragia

ītuīke ‘ī’, na ‘Aca’ yaku ītuīke ‘Aca’; ündū o rīrīa mūkūhooya-rī, mūtikanatuīke ta hinga, wothe makīria ma ūguo-rī, uumaga kūrī ūrīa nīgūkorwo ciendaga kūhooya irūgamīte thīnī mūūru. 38 “Nīmūiguīte atī hīndī ya tene nī wa thunagogi na macemanīrio ma njīra nīguo kwerirwo atīrī: ‘Riitho rīrīhagwo na riitho, cionwo nī andū. Ngūmwīra atīrī na ma, icio narīo igege rīrīhagwo na igege.’ 39 No nīi nīrīkītie kwamūkīra mūcaara wacio wothe. ngūmwīra atīrī: Mūtikanagiane na mūndū 6 No hīndī ūrīa ūkūhooya, toonya nyūmba ūrīa mūūru. No rīrī, mūndū angīkūgūtha yaku, ūhinge mūrango na ūhooye Thogou ūrīa rūthīa rwa ūrīo-rī, mūhūgūkīrie rūu rūngī o ūtoonekaga. Nake Thogou ūrīa wonaga maūndū naru. 40 Na mūndū angīienda gūgūhitangā marīa mekagīrwo hito-inī, nīagakūhe mūcaara oe kanjū yaku-rī, mūnengere o na igooti waku. 7 Na ningī hīndī ūrīa mūkūhooya-rī, rīaku. 41 Mūndū angīkūhatīrīria ūthīi itīna tīgagai kūhūhūfīka ta andū arīa matetikītie rīmwe-rī, thīi nake matīna meerī. 42 Mūndū Ngai, nīgūkorwo meciiragia nī mekūiguuo nī ūrīa ūngīkūhooya kīndū, mūhe, na mūndū ūndū wa kūraiha mahooya. 8 Mūtigatuīke tao, ūrīa ūngīienda ūmūkombere kīndū, ndūkarege nīgūkorwo Ithe wanyu nīoī kīrīa kīmūbatairie kūmūkombera. 43 “Nīmūiguīte atī hīndī ya o na mūtanamūhooya. 9 “Nī ūndū ūcio tene nī kwerirwo atīrī, ‘Endaga mūndū wa mwagīriirwo nīkūhooyaga atīrī: ‘Ithe witū ūrī ūtūura rīaku, na ūthūurage thū yaku.’ 44 No igūrū, rītīwa rīaku nīrīamūrwo, 10 ūthamaki nīi ngūmwīra atīrī: Endagai thū cianyu, na waku nīūuke, ūrīa wendete Wee nīwikagwo mūhooyagīre arīa mamūnyariiraga, 45 nīgeetha gūkū thī ta ūrīa wīkagwo kūu igūrū. 11 Tūhe mūtuīke arīu a Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū. ūmūthī irio ciitū cia gūtūigana. 12 Na ūtūrekere Atūmaga riūa rīake rīrathīre arīa ooru na arīa mahītīa maitū, ta ūrīa o na ithū ūtēkagīra arīa ega, na akoiria mbura kūrī arīa athingu na kūrī matūhītagīria. 13 Na ndūgatūtware magerio-arīa matarī athingu. 46 Angīkorwo mwendete o inī, no ūtūhonokagie kuuma kūrī ūrīa mūūru.’ arīa mamwendete-rī, mūgaakīrhwo kī? Githī o 14 Nīgūkorwo mūngīrekera andū hīndī ūrīa na etīa mbeeca cia igooti matīkaga o ūguo? mamūhītīria, o nake Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū 47 Na ningī angīkorwo mūgeithagia o arīu na nīarīmūrekagīra. 15 No mūngīaga kūrekera aarī a ithe wanyu-rī, mūgīkīrite arīa angī na andū mehia mao-rī, o nake Ithe wanyu kī? Githī o na arīa matetikītie Ngai matīkaga o ndarīmūrekagīra mehia manyu. 16 “Ningī ūguo? 48 Nī ūndū ūcio-rī, tuikai aagīrīru kūna, o ūrīa mūkūhīinga kūrīa irio-rī, tīgagai gūtukia ta ūrīa Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū arī mwagīrīru kūna.

6 “Mwīmenyererei mūtigekage ciiko cianyu cia ūthingu mbere ya andū nīguo mamuone. Mūngīka ūguo-rī, mūtīrī kīheo mūkaaheo nī Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū. 2 “Nī ūndū ūcio, ūrīa ūkūheana kīndū kūrī arīa abatari, ndūkae kwanīrīra ūrīa ūreka na tūrumbeta, ta ūrīa hinga ciikaga thunagogi-inī na njīra-inī, nīguo itīagwo nī andū. Ngūmwīra atīrī na ma, acio nīmarīkītie kwamūkīra kīheo kīao gīothe. 3 No hīndī ūrīa ūkūheana kīndū kūrī arīa abatari-rī, ndūkareke guoko gwaku kwa ūmotho kūmenye ūrīa guoko gwaku kwa ūrīo kūreeka, 4 nīgeetha ūheani ūcio waku ūtūike wa hitho-inī. Nake Ithe wanyu, ūrīa wonaga maūndū marīa mekagīrwo hito-inī, nīakamūhe kīheo. 5 “Na

mwīrī. Maitho maku mangīkorwo marī mega, nakīo. 3 “Nī kīi gītūmaga wone kīhuti kīrīa kīrī mwīrī waku wothe nīūriyūragwo nī ūtheri. 23 riitho rīa mūrū wa thoguo, no ūkaaga kuona No rīrī, maitho maku mangīkorwo nī mathūku, mūgogo ūrīa ūrī riitho rīaku wee mwene? mwīrī waku wothe ūriyūragwo nī nduma. 4 Wahota atīa kwīra mūrū wa thoguo atīrī, Naguo ūtheri ūrīa ūrī thīinī waku ūngīkorwo nī ‘Reke ngūrute kīhuti kīu kīrī riitho rīaku,’ o nduma-rī, nduma īyo kaī nī nene-īl. 24 “Gūtirī rīrīa wee mwene ūrī na mūgogo riitho rīaku? mūndū ūngīhota gūtungatīra aathani eerī. Nī 5 Wee hinga īmo, amba ūrute mūgogo ūcio ūndū no athūūrire ūmwe, na ende ūcio ūngī; ūrī riitho rīaku, nīguo wone wega na ūhote kana eheane harī ūmwe, na anyarare ūcio kūruta kīhuti kīrīa kīrī riitho rīa mūrū wa ūngī. Mūtingītungatīra Ngai na mūtungatīre thoguo. 6 “Mūtikanaha magui kīndū kīrīa mbeeca. 25 “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, kīamūre, na mūtikanakīrie ngūrwe ruru cianyu. tigagai gūtangīkīra mīoyo yanyu, nī ūndū wa Mūngūka ūguo-rī, ingīrangīrīria ruru na magūrū kīrīa mūrīrīiaga kana kīrīa mūrīnyuuaga; kana ma cio, icooke imūgarūrūke, imūtihangie. 7 kīrīa mūrīlumbaga mīrī yanyu. Githī muoyo “Hooyai na nīmūkūheo; mathaai na nīmūkuona; ndūrī bata gūkīra irio, naguo mwīrī ūkāgīa bata ringaringai mūrango na nīmūkūhingūrīwo. 8 gūkīra nguo? 26 Ta rorai nyoni cia rīera-inī; Nīgūkorwo ūrīa wothe ūhooyaga nīaheagwo, na itihaandaga, kana ikagetha, kana ikaiga magetha ūrīa ūmaathaga nīonaga, na ūrīa ūringaringaga ikūmbī, no Ithe wanyu ūrīa ūrī Igūrū nīaciheaga mūrango, nīahingūragīrīwo. 9 “Na rīrī, nūū irio. Githī inyuī mūtikīri a bata mūno gūkīra wanyu ūngūtīo mūgate nī mwana wake amūhe icio? 27 Nūū wanyu ūngīhota kuongerera muoyo ihiga? 10 Kana amwītie thamaki nake amūhe wake ithaa o na rīmwē nī ūndū wa gwītanga? 28 nyoka? 11 Angīkorwo inyuī, o na mūrī ooru, “Na nī kīi gītūmaga mwītange nī ūndū wa nguo? nīmūū kūhe ciana cianyu iheo njega-rī, githī Ta rorai itoka cia gīthaka ūrīa ikūraga. Itirutaga Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū ndagakīrīrīria kūhe wīra kana ikogotha ndigi, 29 no ngūmwīra iheo njega kūrī arīa mamūhooyaga! 12 Nī atīrī, o na Solomoni arī na riiri wake wothe ūndū ūcio, maūndū-inī mothe, ikagai andū arīa ndagemetē ta kīmwe gīacio. 30 Angīkorwo ūguo angī ūrīa mūngīenda mamwīkage, nīgūkorwo nīguo Ngai ahumbaga nyeki ya gīthaka ūrīa ūcio nīguo Watho wa Musa na Ūrutani wa ūrī ho ūmūthī na rūciū ūgaikio mwaki-inī-rī, Anabii. 13 “Toonyerai mūromo ūrīa mūceke. githī inyuī ndarīkīmūlumbaga wega makīria, Nīgūkorwo mūromo nī mwarī na njīra nī njariī inyuī mwītīkītie o hanini? 31 Nī ūndū ūcio- ūrīa yerekeire ūrīrīro, na andū arīa matoonyagīra rī, tigagai gwītanga, mūkīuria atīrī: ‘Tūkūrīa ho nī aingī. 14 No mūromo nī mūkunderu na kīī?’ kana ‘Tūkūnyua kīī?’ kana ‘Tūkwīlumbaba njīra nī njeke ūrīa ūkinyaga muoyo-inī, na andū kīī?’ 32 Nīgūkorwo maūndū maya mothe nīmo arīa mamīonaga nī anini. 15 “Mwīlūgāgei anabii macaragio nī andū arīa matetīkitie Ngai. No a maheeni. Mokaga kūrī inyuī mehumbīte njūa Ithe wanyu wa igūrū nīoī atī nīmūbataragio cia ng’ondu, no thīinī wao nī njūūi ndīani. nīmo. 33 No ambai mūcarie ūthamaki wake na 16 Nīmūrīmamenyaga na maciaro mao. Kaī ūthingu wake, na maūndū maya mangī mothe thabibū igītuuagwo mītī-inī ya mīigua, kana o namo nīarīmūheaga. 34 Nī ūndū ūcio tigagai ngūyū igatuuo kuuma mahiū-inī ma nyeki? gwītanga nī ūndū wa rūciū, nīgūkorwo rūciū 17 ūguo nōguo, mūtī wothe mwega ūciaraga nīrīgetangīkīra ruo rwene. O mūthenya ūrī na maciaro mega, no mūtī mūrū ūciaraga maciaro mathīina maguo ma kūuīgana.

7 “Mūtīgaciirithanagie nīgeetha na inyuī mūtikanaciirithio. 2 Nīgūkorwo o ta ūrīa mūtuagīra andū arīa angī ciira, noguo na inyuī mūgaatuūrīwo ciira, na gīthimi kīrīa mūthimanagīra nakīo, no kīo mūrīthimagīrīwo

‘Mwathani, Mwathani,’ ūgaatoonya ūthamaki “Mwathani, nī̄ ndiagīrīre atī̄ wee ūuke gwakwa. wa igūrū, no nī̄ ūria wīkaga ūria Baba ūria ūrī No uga o kiugo, na ndungata yakwa nīkūhona. igūrū endaga. 22 Mūthenya ūcio aingī makanjīra 9 Nīgūkorwo nī̄ mwene ndī̄ mūndū wathagwo, atī̄, ‘Mwathani, Mwathani, githī tūtiarathaga na ndī̄ na thigari njathaga. Ndeera ūmwē ‘Thī̄,’ maūndū na rī̄twa rī̄aku, na thī̄inī wa rī̄twa nī̄athiiaga, na ndeera ūngī atī̄, ‘Ūka,’ nī̄okaga. rī̄aku tūkaingata ndaimono na tūkaringa ciama Na ningī ndeera ndungata yakwa atī̄, ‘Ika nyīngī?’ 23 Hīndī īyo nī̄ngameera wega atī̄, ūna,’ nī̄kaga.” 10 Rī̄ria Jesū aiguire ūguo-rī, ‘Nī̄ ndirī hīndī ndaamūū o na rī̄. Eherai harī akīgega, akīra arīa maamumīte thuutha atī̄, nī̄, inyuī mwīkaga ūrūrū!’ 24 “Nī̄ ūndū ūcio-rī, “Ngūmwīra atī̄ na ma, ndionete mūndū o na mūndū o wothe ūiguaga ciugo ici ciakwa na ūrikū gūkū Israeli ūrī na wītikio mūnene ū. 11 ageeka ūria ciugīte, ahaana ta mūndū mūūgī Ngūmwīra atī̄, aingī nī̄magooka kuuma mwena ūria wakire nyūmba yake igūrū rī̄a rwaro rwa wa irathīro na wa ithūrīro, na nī̄magaikara ihiga. 25 Nayō mbura īkiura, na njūū ikiyūra, iruga-inī hamwe na Iburahīmu, na Isaaka, na naruo rūhuho rūkīhurutana nacio ikīhūra Jakubu, ūthamaki-inī wa igūrū. 12 No arīa marī nyūmba īyo na nditi, no nyūmba īyo ndīagūire, a ūthamaki ūcio nī̄magaikio nja, kūu ndumatondu mūthingi wayo wakītuo igūrū rī̄a rwaro inī, kūrīa gūgaakorwo kīrīro na kūhagarania rwa ihiga. 26 No mūndū o wothe ūiguaga ciugo magego.” 13 Nake Jesū agīcooka akīra mūnene ici ciakwa na ndekaga ūria ciugīte ahaana ūcio wa thigari igana atī̄, “Thī̄! Nī̄wgūkīrīwo ta mūndū mūkīgū ūria wakire nyūmba yake o ūguo wītikitie.” Nayō ndungata yake ikīhonio mūthanga igūrū. 27 Nayō mbura īkiura, njūū o ithaa rī̄u. 14 Rī̄ria Jesū aatoonyire nyūmba ikiyūra, naruo rūhuho rūkīhurutana nacio ya Petero, akīona atī̄ nyina wa mūtumia wa ikīhūra nyūmba īyo na nditi, nayo nyūmba Petero aarī̄ mūrūrāu mūrimū wa kūhiūha īyo ikīmomoka na kūgūa kūnene.” 28 Rī̄ria mwīrī, agakoma gītanda-inī. 15 Akīmūhutia Jesū aarīkirie kuuga maūndū macio, kīrīndī kīu guoko, nake agītīga kūhiūha mwīrī, akīarahūka, gīkīgega nī̄ ūndū wa ūrutani wake, 29 tondū akīambīrīria kūmūtungatīra. 16 Hwaī̄-inī ūcio, aarutanaga ta mūndū warī̄ na ūhoti, na ti ta ūrīa arutani ao a watho maarutanaga.

8 Hīndī īrīa aikūrūkire kuuma kīrīma-inī, ikundi nene cia andū ikīmuuma thuutha. 2 Na mūndū warī̄ na mangū agīthī harī we, agītūria maru mbere yake, akīmwīra atī̄, “Mwathani, ūngjenda-rī̄, no ūtherie.” 3 Nake Jesū agītambūrūkia guoko gwake, akīhutia mūndū ūcio, akīmwīra atī̄, “Nī̄ngwenda. Theriol!” O hīndī īyo akīhonio mangū make. 4 Jesū agīcooka akīmwīra atī̄, “Menya ndūkeere mūndū o na ūrikū. No thī̄ ūkeyonanie kūrī mūthīnjīri-Ngai, na ūrute kiheo kīrīa Musa aathanire gītuuke ūira kūrī o.” 5 Na Jesū aarīkia gūtoonya Kaperinaumu, mūnene-wa-thigari-igana agīuka kūrī we, akīmūhooya ūteithio. 6 Akīmwīra atī̄, “Mwathani, ndungata yakwa ikomete mūcīi ūrūarite mūrimū wa gūkua cīga na ūrī̄ na ruo ūringī mūno.” 7 Nake Jesū akīmwīra atī̄, “Nī̄ngūthī kūmīhonie.” 8 No mūnene ūcio wa thigari igana akīmūcookeria atī̄,

kūrī we, nake akiingata maroho macio na kuuga o kiugo, na akīhonie arīa othe maarī arūaru. 17 Uhoro ūyū warī̄ wa kūhingia ūria kwaarītio na kanua ka mūnabii Isaia, rī̄ria oigire atī̄: “We mwene nī̄oie wonje witū, na akīeheria mīrimū itū.” 18 Rī̄ria Jesū oonire gīkundi kīa andū arīa maamūthītūrūkīrie, agītāhāna maringe mūrimo ūria ūngī wa iria. 19 Hīndī īyo mūrutanī ūmwe wa watho agīuka harī we, akīmwīra atī̄, “Mūrutanī, nī̄ndikūrūmagīrīra kūrīa guothe ūrīthīiaga.” 20 Nake Jesū akīmūcookeria atī̄, “Mbwe nī̄ irī̄ marima, na nyoni cia rī̄era-inī nī̄ irī̄ itara, no Mūrū wa Mūndū ndarī̄ handū angīgīrīra mūtwe wake.” 21 Nake mūrutwo ūngī akīmwīra atī̄, “Mwathani, reke nyambe thī̄ ngathike baba.” 22 Nowe Jesū akīmwīra atī̄, “Nūmīrīra, na ūreke arīa akuū mathike akuū ao ene.” 23 Hīndī īyo agītoonya gatarū, nao arutwo ake makīmūrūmīrīra. 24 Na rī̄rī, gūkīgīa kīhuhūkanio kīnene gīteerīgīrīrwo kūu iria-inī,

gīgītūma gatarū kende kūhubwo nī makūmbī ma Mūrū wa Mündū arī na ūhoti gūkū thī wa maaī. No Jesū aarī toro. 25 Nao arutwo magīthī, kūrekanīra mehia-rī” Na o hīndī īyo akīra makīmūkīria, makīmwīra atīrī, “Mwathani, mündū ūcio wakuīte ciīga atīrī, “Ükīra, oya tūhonokie! Nītükūrīra maaī-inī!” 26 Nake kībarī gīaku ūinūke mūciī.” 7 Nake mündū ūcio agīcookia atīrī, “Inyuī mūrī a wītkio mūnini, agīkīra, akīinūka mūciī. 8 Rīrīa kīrīndī kīu nī kīi gīgūtūma mwītigire ūguo?” Thuutha kīonire ūguo, gīkīmaka na gīkīgooca Ngai, ūrīa ūcio agīkīra, agīkūuma rūhuho na makūmbī waheete andū ūhoti ta ūcio. 9 Na rīrīa Jesū macio, nakuo gūkīhoorera biū. 27 Andū acio oimaga kūu, akīona mündū wetagwo Mathayo makīgega, makīuria atīrī, “Kaī mündū ūyū aikarīte harīa heetagīrio mbeeca cia igooti. akīrī ū atī o na rūhuho na makūmbī ma maaī Akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra,” nake Mathayo nīimwathīkagīra?” 28 Rīrīa aakinyire rūgongo agīkīra, akīmūrūmīrīra. 10 Na rīrīa Jesū aarī rwa būrūri wa Agadari-rī, agītūngwo nī andū kwa Mathayo mūciī makīrīa irio cia hwaī eerī maarī na ndaimono, moimīte mbīrīra- inī, etia mbeeca cia igooti aingī na andū ehia inī. Maarī na ūru mūingī mūno, atī gūtirī magīuka kūrīanīra hamwe nake na arutwo mündū ūngīgerire njīra īyo. 29 Nao makīanīrīra, ake. 11 Rīrīa Afarisai moonire ūguo, makīuria makīuria atīrī, “Ūrenda atīa na ithū, wee arutwo ake atīrī, “Mūrutani wanyu arīanagīra Mūrū wa Ngai. Woka gūkū gūtūnyariira ihinda na etia mbeeca cia igooti na andū ehia nīkī?” rīrīa rīamūre rītanakinya?” 30 Nī haari na 12 Jesū aigua ūguo, akīmeera atīrī, “Andū arīa rūrūrū rūnene rwa ngūrwe rwarīithagio handū agima mīrī ti o mabataragio nī ndagītarī, no hataarī haraaya na hau maarī. 31 Nacio nī arīa arūaru. 13 No rīrī, thiīi mūkeerute ndaimono igīthaitha Jesū, ikīmwīra atīrī, ūrīa ciugo ici ciugīte: ‘Kūiguanīra tha nīkuo “Akorwo nīūgūtūngata-rī, tūtūme kūrī rūrūrū nyendaga, no ti magongona.’ Nīgūkorwo nī rūrūrīa rwa ngūrwe.” 32 Nake agīcīra atīrī, ndiokire gūcaria arīa athingu, no ndokire nī “Thīi!” Nī ūndū ūcio ikuma, igītoonya ngūrwe, ūndū wa arīa ehia.” 14 Hīndī īyo arutwo a Johana naruuo rūrūrū ruothe rūgīkūrūka kīharūrūka-inī magīuka kūrī we makīmūuria atīrī, “Ithū na na ihenya, rūkīgūa iria thiīnī, rūgīkuīra maaī- Afarisai nītwīhingaga kūrī, no nī kīi gītūmaga inī. 33 Arīa maarīithagia ngūrwe icio makīura, arutwo aku mage kwīhinga kūrīa irio?” 15 Nake magīthīi itūura-inī, makīheana maūndū macio Jesū akīmacookeria atīrī, “Ageni a mūhikania mothe o na ūrīa gwekkīte kūrī andū arīa mangīhota atīa kūgūa kīeha rīrīa mūhikania arī maarī na ndaimono. 34 Hīndī īyo itūura rīothe hamwe nao? Ihinda nīrīgakinya rīrīa mūhikania rīkiumagara rīgatūnge Jesū. Na hīndī ūrīa akeehero kūrī o; hīndī īyo nīguo makeehinga maamuonire, makīmūthaitha oime rūgongo kūrīa irio. 16 “Gūtirī mündū ūtumagīrīra nguo ngūrū kīraka kīa nguo njerū, nīgūkorwo kīraka kīu no kīguucie nguo īyo gītūme itarūke makīria. 17 Ningī andū matīikagīra ndibei ya mūhikania mondo-inī ngūrū. Mangīka ūguo, mondo icio no itarūke, nayo ndibei iitīke, na mondo icio cia ndibei cianangīke o biū. No andū mekagīra ndibei ya mūhikania mondo-inī njerū, nacio cierī igaikara irī njega.” 18 Na rīrīa aaragia maūndū macio, hagīuka mündū warī mūnene, akīmūturīria ndu, akīmwīra atīrī, “Mūirītu wakwa no hīndī aakua; no ūka ūkamūigīrīre guoko, na nēkūrīuka.” 19 Nake Jesū agīkīra, agīthīi nake, arī na arutwo ake. 20 O hīndī īyo mūtumia watūire oiraga thakame mīaka ikūmi rwoa.

9 Nake agītoonya gatarū, akīringa iria, agīkīnya itūura ūrīa kwao. 2 Andū amwe makīmūrehera mündū warī na mūrimū wa gūkua ciīga, akūuītwo na kībarī. Rīrīa Jesū oonire wītkio wao, akīria mündū ūcio wakuīte ciīga atīrī, “Mūrīū, wīyūmīrīrie, nīwarekerwo mehia maku.” 3 Nī ūndū wa ūguo, arutani amwe a watho makīra na ngoro atīrī, “Mūndū ūyū nīaruma Ngai!” 4 Jesū aamenya ūrīa meeciragia, akīmooria atīrī, “Mūreciiria ūrūrū ngoro-inī cianyu nīkī?” 5 Nī ūndū ūrīkū mūhūthū: nī kwīra mündū, ‘Nīwarekerwo mehia maku,’ kana kūmwīra, ‘Ükīra wītware?’ 6 No nīgeetha mūmenye atī

na ūrī agīuka na thuutha wa Jesū, akīhutia **10** Nake Jesū nīetire arutwo ake ikūmi na gīcūri kīa nguo yake. **21** Tondū eīraga atīrī, eerī moke harī we, nake akīmahe ūhoti “Ingīhutia o nguo yake, no hone.” **22** Nake wa kūingata ngoma thūku na kūhonia mīrimū Jesū akīlhūgūra, akīmuona, akīmwīra atīrī, yothe na ndwari ciotle. **2** Maya nīmo marītwa “Mwari ūyū, wīyūmīrīrie gwītikia gwaku nīkuo ma arutwo acio ikūmi na eerī: Wa mbere nī gwatūma ūhone.” Nake mūtumia ūcio akīhonio Simoni (ūria wītagwo Petero), na mūrū wa nyina o hīndī īyo. **23** Na rīrīa Jesū aatoonyire nyūmba Anderea; na Jakubu mūrū wa Zebedi, na mūrū ya mūnene ūcio, akīona ahuhī mītūrirū na wa nyina Johana; **3** na Filipu, na Baritholomayo; gīkundi kīa andū kīria kīanegenaga, **24** akīmeera na Toma, na Mathayo ūria mwītia wa mbeeca atīrī, “Eherai. Mūrītū ūyū ti mūkuū, nī gūkoma cia igooti; na Jakubu mūrū wa Alifayo, na akomete.” Nao andū acio makīmūthekerera. **25** Thadayo; **4** na Simoni ūria Mūzelote, na Judasi Thuutha wa andū acio kuumio nja, agītoonya Mūisikariota, ūria wamūkunyanīire. **5** Aya ikūmi thīinī, akīnyiita mūrītu ūcio guoko, nake na eerī nīo Jesū aatūmire na akīmataara ūū: agīkīra. **26** Ūhoro ūcio ūkīhunja būrūri ūcio “Mūtīgathī kūrī andū-a-Ndūrīrī kana mūtoonye wothe. **27** Na rīrīa Jesū oimire kūu, aathianga- itūura rīa Asamaria. **6** Nī kaba mūthīi kūrī rī, andū eerī atumumu makīmūrūmīrīra, ng’ondū iria ciūrīte cia Israeli. **7** Mwathīi-rī, makīanagīrīra, makiugaga atīrī, “Tūiguīre tha, hunjagai ndūmīrīri īno: ‘Ūthamaki wa igūrū wee Mūrū wa Daudil!’” **28** Na hīndī ūria aatoonyire nīlukūhīrīrie.’ **8** Honagiai andū arīa arūaru, nyūmba, atumumu acio magīūka kūrī we, na mūrīukagie arīa akuū, na mūtheragie arīa nake akīmooria atīrī, “Nīmītīkītie atī no hote marī na mangū, na mūingatage ndaimono. gwīka ūguo?” Nao makīmūcookeria atīrī, “lī-ni, Mūheetwo tūhū, heanagai tūhū. **9** Mūtīgekuuīre Mwathani.” **29** Hīndī īyo akīmahutia maitho, thahabu, kana betha, kana gīcango mīcibi-inī akiuga atīrī, “Mūroīkwo o ūguo mwītīkītie;” yanyu; **10** O na ningī mūtīgekuuīre mūhuko **30** namo maitho mao makīhīngūka magīcooka rūgendo-inī, kana nguo igīrī, kana iraatū, kana kuona. Nake Jesū akīmakaania na hinya, mūtīrima; nīgūkorwo mūruti wa wīra nīabataire akīmeera atīrī, “Mūtīkareke mūndū o na ūrīkū kūheo gīa kūmūtūuria muoyo. **11** “Itūura o amenye ūhoro ūyū.” **31** No-o makiumagara na rīothe kana gatūura karīa mūngītoonya-rī, makīhunja ūhoro wake būrūri ūcio wothe. **32** tuīrai mūmenye mūndū ūria mwagīrīru kuo, Na hīndī ūria moimaga hau, Jesū akīreherwo mūlkare gwake nginya ūrīa mūkoima kuo. **12** mūndū warī na ndaimono, na ndaaragia. **33** Nayo Mwatoonya mūcīi ūcio-rī, geithagai ene kuo. **13** ndaimono yaingatwo, mūndū ūcio ūtaaragia, Angīkorwo mūcīi ūcio nīwagīrīre-rī, ūrathimei akīaria. Kīrīndī gīkīgega, gīkiuga atīrī, “Ūndū na thayū wanyu; angīkorwo ndwagīrīre-rī, rekei ta ūyū ndūrī woneka Israeli.” **34** No Afarisai kīrathimo kīanyu kīmūcookerere. **14** Mūndū o makiuga atīrī, “Aingataga ndaimono na hinya wothe angīrega kūmūnyiita ūgeni kana arege wa mūnene wa ndaimono.” **35** Nake Jesū gūthīkīrīria ciugo cianyu-rī, mūkiuma mūcīi agītūkania matūura-inī mothe na mīcīi-inī ūcio kana itūura rīu-rī, mūkaaribariba magūrū yothe, akīrutanaga thīinī wa thunagogi ciao, manyu nīguo rūkūngū rūtīke. **15** Ngūmīwīra atīrī akīhunjagia Ūhoro-ūria-Mwega wa ūthamaki, na ma itūro rīa itūura rīu rīgaakorwo rīrī inene na akīhonagia mīrimū na ndwari cia mīthembā gūkīra rīa Sodomu na Gomora mūthenya ūria wa yothe. **36** Na ūrīa oonire ūria kīrīndī kīu ciira. **16** Atīrīrī ndamūtūma o ta ng’ondū gatagatī kīaiganaga, agīkīguīra tha tondū kīarī gīthīnīku ka njūtū. Nī ūndū ūcio, gīai na ūūgī ta nyoka, na na gīkaaga ūteithio, ta ng’ondū itarī na mūrīihi. mwage ūrūta ndutura. **17** “Mwīmenyererei **37** Hīndī īyo akīrīa arutwo ake atīrī, “Magetha andū; tondū nīmakamūneana ciama-inī, na nī maingī, no aruti a wīra nī anini. **38** Nī ūndū mamūhūure na iboko thunagogi-inī ciao. **18** Nī ūcio, hooyai Mwathani wa magetha atūme aruti ūndū wa ūhoro wakwa-rī, nīmūgatwarwo mbere wīra mathīi magetha-inī make.”

kūrī o na kūrī andū-a-Ndūrīrī. 19 No rīrīa “Ūrīa wothe wendete ithe kana nyina kūngīra makaamūnyiita-rī, mūtikanetange nī ūndū wa ndagīrīre gūtuīka wakwa; na ūrīa wothe ūrīa mūkoiga kana ūrīa mūgaacookia. Hīndī wendete mūriū kana mwari kūngīra ndagīrīre īyo nīmūkeerwo ūrīa mūkoiga, 20 nīgūkorwo gūtuīka wakwa; 38 nake ūrīa wothe ūtagakuua ti inyuū mūgaakorwo mūkīaria, no nī Roho wa mūtharaba wake wa kwambīrwo aanūmīrīre Ithe wanyu ūkaaria arī thiīnī wanyu. 21 “Mūndū ndagīrīre gūtuīka wakwa. 39 Ūrīa wothe nīagakunyanīra mūrū wa nyina ooragwo, na ūgeragia gūtūuria muoyo wake nīakoortwo ithe wa mūndū akunyanīre mwana wake; ciana nīguo; no ūrīa wothe ūkoorwo nī muoyo wake nīikaremera aciari a cio na imoragithie. 22 nī ūndū wakwa nīakaūtūuria. 40 “Mūndū ūrīa Andū othe nīmakamūmena nī ūndū wakwa, ūmwamūkīra, nī nī amūkīra. Nake ūrīa no ūrīa ūgaakirīrīria nginya hīndī ya mūthia ūnyamūkīra, amūkīra ūrīa wandūmire. nīakahonoka. 23 Hīndī ūrīa mwanyariirwo 41 Ūrīa wothe ūkaamūkīra mūnabii tondū nī itūura-inī ūmwē-rī, ūrīrai ūrīa ūngī. Ngūmwīra mūnabii, nīakamūkīra kīheo kīrīa kīheagwo na ma atī, mūtigaakorwo mūthīite matūūra mūnabii, nake ūrīa wothe ūkaamūkīra mūndū mothe ma Israeli, Mūrū wa Mūndū atookite. 24 mūthingu tondū nī mūthingu-rī, nīakamūkīra “Mūrutwo ti mūnene kūrī mūrutani wake, o na kīheo kīrīa kīheagwo mūndū mūthingu. 42 Nake ndungata ti nene kūrī mūmīathi. 25 Nīkūiganīire ūrīa wothe ūheaga ūmwe wa aya anini o na mūrutwo aiganane na mūrutani wake, o na gīkombe kīa maaī mahehu tondū nī mūrutwo ndungata ūganane na mūmīathi. Angīkorwo wakwa-rī, ngūmwīra atīrī na ma, ndakaaga mwene nyūmba nīetītwo Beelizebuli-rī, githī kīheo kīheo gīake.”

andū a nyūmba yake matigetwo mariītwā mooru gūkīra rīu! 26 “Nī ūndū ūcio-rī, mūtikametigīre. Gūtīrī ūndū mūhithanie ūtakaguūrio, kana ūndū mūhithe ūtakamenyeka. 27 Ūrīa ngūmwīra nduma-inī-rī, wariei mūthenya barigici, na ūrīa warītio na mīheeū matū-inī manyu-rī, wanīrīrei mūrī nyūmba-igūrū. 28 Mūtigetigīre arīa moragaga o mwīrī, no matingīhota kūūraga ngoro. Nī kaba gwītīgīra ūrīa ūngīnanga ngoro na mwīrī kūu Jehanamu. (Geenna g1067) 29 Githī tūnyoni twīrī ūtīniendagio thendi ūmwe? No gūtīrī o na kamwe gafuo kangīgūa thī Ithe wanyu atetikīrīte. 30 O na njūrī cianyu cia mūtwe nīndare. 31 Nī ūndū ūcio mūtigetigīre; mūrī a bata gūkīra tūnyoni tūngī. 32 “Ūrīa wothe ūkaanyumbūra mbere ya andū, o na nī nīngamumbūra mbere ya Baba ūrīa ūrī kūu igūrū. 33 No ūrīa wothe ūkangaana mbere ya andū, na nī nīngamūkaana mbere ya Baba ūrīa ūrī igūrū. 34 “Mūtigeciirie arīa njūkīte kūrehe thayū gūkū thī. Ndiokire kūrehe thayū, no ndookire kūrehe rūhiū rwa njora. 35 Nīgūkorwo njūkīte gūtūma “mūndū okanīrīre na ithe, na mūirītu okanīrīre na nyina, nake mūtumia okanīrīre na nyaciawewe; 36 thū cia mūndū igaakorwo irī andū a nyūmba yake kiūmbe.” 37

11 Na rīrī, Jesū aarīkia gwatha arutwo acio ake ikūmi na eerī-rī, akiuma kūu agīthī kūrutanā na kūhunjia matūūra-inī ma Galili. 2 Na rīrīa Johana aiguīre arī njeera māndū marīa Kristū eekaga-rī, agītūma arutwo ake, 3 makamūurie atīrī, “Wee nīwe warī ūūke, kana tweterere mūndū ūngī?” 4 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Cookai mūkeere Johana māndū marīa mwaigua na marīa muona: 5 Atumumu nīmaroona, na arīa mathuaga nīmaretwara, na arīa marī na mangū nīmarahonio magathera, na arīa mataiguaga nī maraigua, na arīa akuū nīmarariūkio, na ūhoro-ūrīa-Mwega nīūrahunjīrio arīa athīnī. 6 Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūtekūhīngwo arakare nī ūndū wakwa.” 7 Rīrīa arutwo a Johana moimaga hau, Jesū akīambīrīria kwarīria kīrīndī ūhoro wa Johana, akīmooria atīrī: “Mwathiīte werū-inī kuona kī? Mwathiīte kuona kamūrangi kainainagio nī rūhuho? 8 Akorwo ti ūguo-rī, mwathiīte kuona kī? Hihi nī mūndū wehumbīte nguo njega? Aca, arīa mehumbaga nguo njega makoragwo thiīnī wa nyūmba cia ūthamaki. 9 Mwagīthīite kuona kī? Hihi mwathiīte kuona mūnabii? Iī, ngūmwīra atīrī, muonire mūndū ūkīrīte mūnabii. 10 Ūyū nīwe ūhoro wake

waandikítwo atíři: “Níngütüma mütümwo wee Mwathani wa igürü na thí, níngükügaatha wakwa athii mbere yaku, agagüthondekere njira tondü níühithite andü aría oogí na marí na yaku.” 11 Ngümwíra atíři na ma: Harí andü ümenyo maündü maya, na ükamaguüríria aría manaciarwo ní andü-a-nja, gütirí kuoneka tükenge. 26 Íi, Baba, níngükorwo üyü ní wendi mündü münene gükíra Johana Mübathania; waku. 27 “Nínengeretwo maündü mothe ní no ríři mündü ürúa münini müno üthamaki-iní Baba. Gütirí mündü üüí Múriü tiga Ithe, na wa igürü-rí, ní münene kümükíra. 12 Kuuma gütirí mündü üüí Ithe tiga Múriü, na aría matukü ma Johana Mübathania gwata ríu, Múriü, endaga küguüríria. 28 “Úkai kúři níí, üthamaki wa igürü níükoretwo ükíhatíríria inyuothe anogu na mukuuíte mírigó míritü, gütheerema, nao andü aría mehatagíríria níno na níngümühurükia. 29 Oyai icooki ríakwa mawígwatagíra na hinya. 13 Níngükorwo Anabii mwíigíríre na mwírute na níí, níngükorwo ndí othe, hamwe na Watho wa Musa, nímatüire mühoreri na mwínyihia ngoro-iní, nacio marathaga ühoro nginya híndi ya Johana. 14 Na ngoro cianyu níikühurükio. 30 Níngükorwo angíkorwo no mwende kwamükíra ühoro ücio- icooki ríakwa ní ihüthü, na mürigo wakwa ní rí, ücio níwe Elija ürúa werítwo níagooka. 15 mühüthü.”

Ürúa ürúa na matü ma kúigua níraigüe. 16 “Ríu-rí, ingígerekania rüciaro rürü na kí? Rühaana ta ciana ciikaríte ndünyü igüitäga iria ingí, igaciíra atíři: 17 “Twamíuhüíre mütürirü, mükiaga kúina; o na twamíiníire nyímbo cia macakaya, no mütiacakaire.” 18 Níngükorwo Johana ookire ateküřia na atekünya, nao andü makiuga atíři, ‘Arí na ndaimono.’ 19 Múrü wa Mündü ookire akíříaga na akínyuuaga, nao makiuga atíři, ‘Onei mündü mükoroku na mürüü, ní mürata wa etia mbeeca cia igooti na “andü ehia”. No üugí wonekaga ní wa ma ní ündü wa ciíko ciaguo.” 20 Híndi íyo Jesü akíambíříria gütetia matüüra manene maríia maaringířwo ciama ciake iria nyingí, tondü andü akuo matiigana kwíríra, akiuga atíři, 21 “Inyuü andü a Korazini, kaí mürí na haaro-il! O na inyuü andü a Bethisaida, kaí mürí na haaro-il! Ní ündü korwo ciama iria mwaringířwo nício ciaringířwo andü a Turo na Sidoni, mangéfirire tene, mehumbíte nguo cia makünia na mehurírie mühu mítwe. 22 No ngümwíra atíři, andü a Turo na Sidoni nímagakorwo marí murü müthenya ücio wa ciira gükíra inyuü. 23 Na inyuü, andü a Kaperinaum, nímkambarario nginya matuiní? Aca, mükaaharürükio mükinye kúria kúrikü müno. Ciama iria mwaringířwo ingäringířwo Sodomu, níkungítüüraga nginya ümüthí. (Hadés g86) 24 No ngümwíra atíři na ma, Sodomu nígükakorwo murü müthenya ücio wa ciira kümükíra.” 25 Híndi íyo Jesü akiuga atíři, “Baba,

12 Ihinda ríu Jesü níatüikanírie mígunda-iní ya ngano müthenya wa Thabatü, na arutwo ake maarí ahütu, na makíambíříria gütua ngira cia ngano, magícirigitha, makířia ngano. 2 Rířia Afarisai moonire üguo, makímwíra atíři, “Ta rora! Arutwo aku nímareeka ürúa watho ütetíkíritie gwíkwo müthenya wa Thabatü.” 3 Nake akímacookeria atíři, “Kaí mütatathomete ürúa Daudi eekire rířia we na aría maarí nake maarí ahütu? 4 Aatoonyire nyumba ya Ngai, na arí hamwe na aría maarí nake, makířia mígate ürúa yamüřířwo Ngai írúa mateetíkíritio kúřia ní watho, tiga no athínjíri-Ngai meetíkíritio kúmířia. 5 O na ningí kaí müthomete Wathoiní atíři müthenya wa Thabatü, athínjíri-Ngai aría marí thíñí wa hekarü nímathaahagia müthenya ücio na matitugwo ahíitia? 6 Ngümwíra atíři, ümwe münene gükíra hekarü arí haha. 7 Korwo nímwamenyete gítümi gíá ciugo ici, atíři, ‘Küiguaníra tha níkuo nyendaga, no ti magongona,’ mütingíatuřířie andü mateehítie mahíitia. 8 Níngükorwo Múrü wa Mündü níwe Mwathani wa müthenya wa Thabatü.” 9 Oima kúu-rí, agíthíi agítoonya thunagogi yao, 10 na ní haarí mündü wonjete guoko. Na tondü nímacaragia gítümi gíá güthitangíra Jesü-rí, makímüuria atíři, “Watho níwítíkíritie kühonania müthenya wa Thabatü?” 11 Nake akímooria atíři, “Núú wanyu üngíkorwo na ng’ondu, nayo ígwe irima müthenya wa Thabatü-rí, ütangímiruta irima?

12 Kaī mündū atakirī wa bata mūno gūkīra ataambīte kuoha mündū ūcio njamba? Hīndī īyo ng'ondū! Nī ūndū ūcio watho nīwītikīrītie gwīka no rīo angīhota kūmūtunya indo cia nyūmba wega mūthenya wa Thabatū.” 13 Agīcooka yake. 30 “Mündū ūria ūtarī hamwe na niī, ūcio nī akīrra mündū ūcio atīrī, “Tambūrūkia guoko thū yakwa, nake ūria ūtacookanagīrīria hamwe gwaku.” Nake agītambūrūkia guoko, nakuo na niī, ūcio nīkūhurunja ahurunjaga. 31 Ningī gūgītuūka kūgima, o ta kūu kūngī. 14 No ngūmwīra atī, rīhīa o rīothe o na kūruma Ngai, Afarisai makiuma nja, magīcookania ndundu andū no marekerwo, no mündū ūria ūkaaruma ya ūria mangūragithia Jesū. 15 Nake Jesū Roho, ūcio ndakarekerwo. 32 Mündū o wothe aamenya ūhoro ūcio, akīhera kūu. Andū aingī ūria ūgacaambia Mūrū wa Mündū nīakarekerwo, makīmūrūmīrīra, nake akīhonia arūaru ao no ūria wothe ūgaacambia Roho Mūtheru, ūcio othe, 16 agīcooka akīmakaania atī matikoige ndakaarekerwo, ihinda rīrī tūrī kana ihinda rīrīa we niīwe ū. 17 Ūndū ūyū nīguo wahingirie rīgooka. (aīon g165) 33 “Agīrai mūtī na maciaro ūhoro ūria waariitio na kanua ka mūnabii maguo nīmekwagīra, kana mūthūkie mūtī na Isaia, rīrīa oigire atīrī: 18 “Īno nīyo ndungata mūthūkie maciaro maguo mooru, nīgūkorwo yakwa ūria ndīthūrīire, ūria nyendete, na nīyo mūtī ūmenyekaga na maciaro maguo. 34 Inyuī ūkenagia ngoro yakwa; nīngamītīrīria Roho rūciaro rūrū rwa nduīra, mwahota atīa kwaria wakwa, nayo nīkamenyithia ndūrīrī ciira wa maūndū mega, na mūrī ooru? Nīgūkorwo kanua kīhoto. 19 Ndigaatetania kana ūgūthūke; na kaaragia maūndū marīa maiyūrīte ngoro-inī. 35 gūtīrī mündū ūkaigua mūgambo wayo njīra- Mündū mwega aaragia maūndū mega moimīte inī. 20 ndikoina kamūrangi kagondoku, kana mūthīthū-inī wake mwega, nake mündū mūru ūhorie rūtambī rūrīa rūgūtooga, nginya rīrīa aaragia maūndū mooru moimīte mūthīthū-inī ūgaatūma itua rīakwa rīhootane. 21 Thīinī wa wake mūru. 36 No ngūmwīra atīrī, mūthenya rītwa rīayo ndūrīrī nīikaagīa na kīrīgīrīro.” wa itua rīa ciira, andū nīmakaheana ūhoro 22 Magīcooka makīmūrehera mündū warī na wa ciugo ciotle cia tūhū iria manaaria. 37 ndaimono, na aarī mūtumumu, na ndaaragia, Nīgūkorwo ciugo ciaku nīcio ūgaatūma ūtuuo nake Jesū akīmūhonia, akīhota kwaria na kuona. ndūrī na mahītia, na ciugo ciaku no cio 23 Andū othe makīgega, makīürania atīrī, “Ūyū ūgaatūma ūtuuo mūhītia.” 38 Hīndī īyo Afarisai no akorwo arī we Mūrū wa Daudi?” 24 No amwe na arutani a watho makīmwīra atīrī, rīrīa Afarisai maaiguire ūguo, makiuga atīrī, “Mūrutani, tūkwenda ūtūringīre kīama.” 39 “Mündū ūyū aingataga ndaimono na hinya wa Nake akīmacookeria atīrī, “Rūciaro rwaganu Beelizebuli ūria mūnene wa ndaimono.” 25 Nake na rwa ūtharia rūrenda rūringīrwo kīama! No Jesū aamenya ūria meciiragia, akīmeera atīrī, gūtīrī kīama rūkūringīrwo tiga o kīama kīrīa “Ūthamaki o wothe ūngīgāyūkana ūukanīrīre kīa mūnabii Jona. 40 Nī gūkorwo o ta ūria Jona guo mwene no ūharagane, narīo itūura o rīothe aikarire matukū matatū, mūthenya na ūtukū, kana nyūmba ūngīgāyūkana ndīngīhaanda. 26 arī nda ya thamaki ūria nene, ūguo noguo Mūrū Angīkorwo Shaitani nīwe ūngataga Shaitani- wa Mündū agaikara matukū matatū, mūthenya rī, nīagayūkanīte we mwene. Ūthamaki wake na ūtukū, arī tīrī-inī. 41 Andū a Nineve ūngīkīhaanda atīa? 27 Na angīkorwo nī nīmakarūgama hīndī ya ciira hamwe na rūciaro nyīngataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli- rūrū marūtuire ciira; nīgūkorwo nīmeririre ūria rī, nao andū anyu maingataga ndaimono na maahunjīrīo nī Jona, na rīu ūmwe mūnene hinya wa ū? Nī ūndū wa ūguo-rī, acio nīo gūkīra Jona arī haha. 42 Mūthamaki mündū-wamakaamūtūra ciira. 28 No nī ūngīkorwo nja wa mwena wa Gūthini nīkarūgama hīndī nyīngataga ndaimono na Roho wa Ngai-rī, ya ciira hamwe na rūciaro rūrū arūtuire ciira; ūthamaki wa Ngai nīkinyīte kūrī inyū. 29 nīgūkorwo nīoimire ituri cia thī oke athikīrīrie “Nīngī-rī, mündū aahota atīa gūtoonya nyūmba ūūgī wa Solomoni, na rīu ūmwe mūnene gūkīra ya mündū njamba na amūtunye indo ciate Solomoni arī haha. 43 “Na rīrī, roho mūru

woima thīinī wa mündū, ütuikanagīria werū-inī hitho cia üthamaki wa igūrū, no-o matiheetwo. ügicaria ühurūko, na ūkaaga. **44** Hīndī īyo ūkoiga **12** Ürīa wothe ūrī na indo nīakoongererwo atīri, ‘Nīngūcooka nyūmba ūrīa ndoimire.’ Na nyingī aingīhie makīria. Nake ūrīa wothe ūtarī, wacooka-rī, ügakora nyūmba īyo ūrī theri, ūrī nīagatuunywo o na kīria arī nakīo. **13** Gīkī haate, īgathera na īgathondekwo wega. **45** Hīndī nīkīo gītūmaga ndīmaarīrie na ngerekano: “Nī īyo roho ūcio ūkāgīra maroho mangī mūgwanja ūndū o na gūkorwo nīmoonaga-rī, mationaga; mooru makīria maguo mwene, magatoonya o na gūkorwo nīmaiguaga-rī, matiguaga magaikara kūu. Naguo mūikarīre wa mündū kana makamenya. **14** Nīo makinyīirwo nī ūcio ūgathūka gūkīra wa mbere. Üguo nīguo ūhoro ūrīa warathirwo nī mūnabii Isaia, rīrīa gūkahaana kūrī rūciaro rūrū rwaganu.” **46** oigire atīri: “Kūigua mūgūtūura mūiguaga, O hīndī īyo Jesū aaragīria andū-rī, nyina na no mūtikaamenya ūndū; kuona mūgūtūura ariū a nyina makīrūgama nja makīenda kwaria muonaga, no mūtigakuūkīrwo. **15** “Nīgūkorwo nake. **47** Nake mündū ūmwe akīmwīra atīri, ngoro cia andū aya nī ngingitaru; matū “Maitūguo na ariū a maitūguo marūngīi haha mao matiguaga, na nīmahingīte maitho mao. nja, makīenda kwaria nawe.” **48** Nake Jesū Tondū maahota kuona na maitho mao, na akīmūcookeria akīmūuria atīri, “Maitū nūū, na maigue na matū mao, o na ngoro ciao igīe na ariū a maitū nī a?” **49** Agīcooka akīorota arutwo ūmenyo, manjookerere, na nīi ndīmahonie.’ ake, akiuga atīri, “Aya nīo maitū na ariū a maitū. **16** No kūrathimwo nī maitho manyu tondū **50** Nīgūkorwo mündū wothe wīkaga ūrīa Baba nīmoonaga, na matū manyu tondū nīmaiguaga. ūrīa ūrī igūrū endaga, ūcio nīwe mūrū na mwarī **17** Tondū ngūmwīra atīri na ma, anabii wa maitū, na nī we maitū.”

13 Mūthenya o ro ūcio-rī, Jesū nīoimire nyūmba agīthīi agīikara thī hūgūrūrū-inī cia iria. **2** Ikundi cia andū aingī mūno ikīūngana harīa aarī nginya īgītūma atoonye gatarū na agīikara thī thīinī wayo, nao andū acio othe makīrūgama hūgūrūrū-inī cia iria. **3** Nake akīmaruta maūndū maingī na ngerekano, akīmeera atīri. “Mūrīmi nīoimagarire akahure mbeū ciake. **4** Na rīrīa aahuraga mbeū icio-rī, imwe ikīgūa mūkīra-inī wa njīra, nacio nyoni igīuka īgīcirīa. **5** Ingī ikīgūa rūnyanjara-inī kūrīa gūtaari na tīrī mūingī. Nacio ikīmera o narua tondū tīrī ndwarī mūriku. **6** Na hīndī ūrīa riūa rīrīire, rīgīcīna mīmēra īyo, nayo ikīūma tondū ndīarī na mīri. **7** Na mbeū ingī ikīgūa mīiguainī, nayo mīguia īgīkūra, īgīthararia mbeū icio rīrīa ciamerire. **8** Ingī nacio ikīgūa tīrī-inī ūrīa mūnoru, ikīgīna maciaro imwe īgīciara maita igana, iria ingī īgīciara maita mīrongo ītandatū, na iria ingī īgīciara maita mīrongo ītatū ma iria ciahaandirwo. **9** Ūrīa ūrī na matū ma kūigua, nīaigue.” **10** Nao arutwo ake magītūka kūrī we, makīmūuria atīri, “Waragīria andū na ngerekano nīkī?” **11** Nake akīmacookeria atīri, “Inyuī nīmūheetwo ūmenyo wa kūmenya

na andū aingī athingu nīmerirīrie kuona maūndū marīa mūrona no-o matiamonire, na nīmerirīrie kūigua maūndū marīa mūraiguwa no matiamaguire. **18** “Nī ūndū ūcio, ta iguai ngītaarīria ūhoro wa ngerekano īyo ya mūhuri wa mbeū: **19** Hīndī ūrīa mündū o wothe aigua ndūmīrīri ya ūthamaki na akaaga kūmīmenyarī, hīndī īyo ūrīa mūru okaga akamūtunyā kīria kīhaande ngoro-inī yake. īno nīo mbeū ūrīa yahurirwo mūkīra-inī wa njīra. **20** Ūrīa wamūkīrire mbeū ūrīa yagūire rūnyanjara-inī nī mündū ūrīa ūiguaga kiugo, na o rīmwe agakīamūkīra arī na gīkēno. **21** No tondū ndarī mīri-rī, aikaraga o kahinda kanini. Hīndī ūrīa thīna woka, kana kwagīna kīnyariirano nī ūndū wa kiugo-rī, agagītīganīria o narua. **22** Nake ūrīa wamūkīgīra mbeū ūrīa yagūire mīguia-inīrī, nī mündū ūrīa ūiguaga kiugo, no mīhang’o ya mūtūūrīre ūyū, na kūheenererio nī ūtonga, igagīthararia, ikagīria kīgīe na maciaro. (**aiōn 9165**) **23** No ūrīa wamūkīrire mbeū ūrīa yagūire tīrī-inī ūrīa mūnoru-rī, nī mündū ūrīa ūiguaga kiugo, na agakīmenya. Nake agaciara maciaro, ūmwe akaruta maita igana, ūngī maita mīrongo ītandatū, na ūngī maita mīrongo ītatū ma mbeū ūrīa yahaanditwo.” **24** Ningī Jesū akīmahe

Jakubu, na Jusufu, na Simoni, na Juda? **56** Na wa mathiī. Mahei gĩa kūrĩa inyuī ene.” **17** Nao githĩ aarĩ a nyina othe tūtirĩ nao? Mündū ūyū makīmūcookeria atirĩ, “Haha tūrĩ na mīgate akīrutīte maündū maya mothe kū?” **57** Nao ītano tu na thamaki igīrī.” **18** Akīmeera atirĩ, makīmūregā. No Jesū akīmeera atirĩ, “Kündū “Ndeherai haha.” **19** Nake agīathana andū mūnabii ataheagwo gitīo no itūura-inī riake maikare thī nyeki-inī. Akīoya mīgate īyo ītano na gwake mūcīi.” **58** Nake ndaaringire ciama nyīngi kūu, tondū wa ūrĩa maagīte gwitīkia.

14 Na rīrī, hīndī īyo, Mūthamaki Herode

nīaiguire ngumo ya Jesū, **2** nake akīira arīa maamūtungataga atirĩ, “Ūcio nī Johana Mūbatithania; nī ariükīte kuuma kūrī arīa aku! Nīkī arī na hinya mūnene ūguo wa kūringa ciama.” **3** Na rīrī, Herode nīanyiitīte Johana akamuoha, na akamūikia njeera nī ūndū wa Herodia, ūrīa warī mūtumia wa mūrū wa nyina Filipu, **4** tondū Johana nīamwīrīte atirĩ: “Watho ndūgwītikīritie ūmūhikie.” **5** Herode nīendaga kūrīraga Johana, no nīetigagīra andū, tondū nīmeetikīritie atī Johana aarī mūnabii. **6** Mūthenya wa gūkūngūra gūciarwo kwa Herode-rī, mwārī wa Herodia nīainīre andū, na agikenia Herode mūno. **7** Nī ūndū ūcio Herode akīlhīta na mwīhītwā atī nīekūmūhe kīrīa gīothe angīendire. **8** Nake mūrītu ūcio aarīkia gūtaarwo nī nyina, akiuga atirĩ, “He mūtwe wa Johana Mūbatithania o rīu ūrī thīinī wa kiuga.” **9** Mūthamaki nīataangīkire mūno, no nī ūndū wa mwīhītwā wake, na ageni arīa maarī irugā-inī riake-rī, agīathana atī mūrītu ūcio aheo kīrīa eetītie. **10** Nī ūndū ūcio agītūmana kūu njeera na Johana akīrengwo mūtwe. **11** Naguo mūtwe ūcio wake ūkīrehwo na kiuga, ūkīnengero wo mūrītu ūcio, nake akītūwarīa nyina. **12** Nao arutwo a Johana magīthīi makioya kūimba gīake, magīthīka, magīcooka magīthīi makīrīa Jesū. **13** Na rīrīa Jesū aiguire ūhoro ūcio, akiuma kūu ahaicīte gatarū andū matekūmenya, agīthīi handū hataarī na andū. Nakio kīrīndī kīaigua ūguo-rī, gīkiuma matūura-inī gīkīmūrūmīrīra na magūrū. **14** Rīrīa Jesū oimire gatarū na akīona andū aingī, akīmaiguīra tha, na akīhonia arūarū ao. **15** Na gwakuhīrīria gūtuka-rī, arutwo ake magīthīi harī we, makīmūwīra atirĩ, “Gūkū nī kündū gūtarī mīcīi, na nīkūratuka. Ira andū aya mathiī, nīgeetha makegūrīre irio tūtūura-inī.” **16** Jesū akīmacookeria atirĩ, “Hatirī bata

ngaatho, akīenyūranga mīgate īyo. Agīcooka akīmīnengera arutwo, nao arutwo makīhe andū. **20** Othe makīrīa makīhūūna, nao arutwo makīūnganīa cienyū iria ciatigarīte makīyūria ciondo ikūmi na igīrī. **21** Mūigana wa andū arīa maarīire maarī ta arūme ngiri ithano, andū-a-nja na ciana matatarītwo. **22** O hīndī īyo Jesū akīira arutwo ake matoonye gatarū, mathiī mbere yake mūrīmo ūrīa ūngī wa iria mūra wa oigīre kīrīndī ūhoro. **23** Thuutha wa kūmoigīra ūhoro-rī, akīambata kīrīma-inī arī wiki ūguo akahooe. Na gūgītuka aarī o ho wiki, **24** no gatarū nīkarikītie gūthīi itīna iraiharaihu kuuma thī nyūmū, gakīhūūragwo nī makūmbī ma maaī tondū kerekeire na kūrīa rūhuho ruoimaga. **25** Na rīrī, ta thaā kenda cia ūtukū-rī, Jesū agīthīi kūrī o agereire maaī igūrū. **26** Hīndī ūrīa arutwo maamuonire agīthīi agereire maaī igūrū, makīnyiitwo nī guoya, makiuga atirĩ, “Iriā nī ngoma,” na magīkaya nī gwītīgīra. **27** No hīndī o īyo Jesū akīmeera atirĩ, “Umīrīrīai! Nī nīi. Tigai gwītīgīra.” **28** Petero akīmūcookeria atirĩ, “Mwathani, akorwo nīwe-rī, njūra njūke kūrī we ngereire maaī igūrū.” **29** Nake Jesū akīmwīra atirĩ, “Ūka.” Hīndī īyo, Petero akiuma gatarū, agīthīi agereire maaī igūrū erekeire harī Jesū. **30** No rīrīa oonire rūhuho, agītīgīra, na akīambīrīria gūtoonyerera maaī-inī, agīkaya, akiuga atirĩ, “Mwathani, honokial!” **31** O rīmwe, Jesū agītambūrūkia guoko, akīmūnyiita, akīmwīra atirĩ, “Wee kaī ūrī na wītikio mūnini-īl Wagīa na nganja nīkī?” **32** Na hīndī ūrīa maahaiirc gatarū-rī, rūhuho rūgītīga kūhurutana. **33** Hīndī īyo arīa maarī thīinī wa gatarū makīmūgooca, makiuga atirĩ, “Nī ma wee nīwe Mūrū wa Ngai.” **34** Na maariikia kūringa mūrīmo ūrīa ūngī, magīkinya būrūri wa Genesareti. **35** Na hīndī ūrīa andū a kūu maameniyre atī nī Jesū, makīhunjia ūhoro ng'ongo ciothe iria ciamarigicīrie. Nao

makīmūrehera andū othe arīa maarī arūaru, nīmo maūndū marīa ‘mathaahagia’ mūndū; 36 na makīmūthaitha areke arūaru mahutie no kūrīa irio na moko matarī mathambie gīcūrī kīa nguo yake, na arīa othe maamūhutirie matingītuma mūndū agē na ‘thaahu.’” 21 Ningī makīhonio.

15 Na rīrī, thuutha ūcio Afarisai amwe na arutani a watho magūuka kūrī Jesū moimīte Jerusalemu, makīmūuria atīrī, 2 “Nī kī gītūmaga arutwo aku mathūkīe kīrīra gīa athuu? Matīthambaga moko rīrīa mekūrīa irio!” 3 Nake Jesū akīmooria atīrī, “Na inyuū mūthūkagia watho wa Ngai nī ūndū wa irīra cianyu nīkī? 4 Nīgūkorwo Ngai oigire atīrī, ‘Tīa thogou na nyūkwa’ na ‘Mūndū wa kūruma ithe kana nyina no nginya ooragwo.’ 5 No inyuū muugaga atī mūndū angīrīa ithe kana nyina atīrī, ‘Ūteithio ūrīa ingīgūteithia naguo, nī kīheo kīamūrīre Ngai,’ 6 mūndū ūcio ndarī bata wa ‘gūtīa ithe’ naguo. Nī ūndū ūcio mūgagītua kiugo kīa Ngai gīa tūhū nī ūndū wa kīrīra kīanyu. 7 Inyuū hinga ici! Isaia nīamenyete wega hīndī ūrīa aarathire ūhoro wanyu, akiuga atīrī: 8 “Andū aya maaheaga gītīo na mīromo, no ngoro ciao irī kūraya na niī. 9 Nao maahooyaga o tūhū; morutani marīa marutanaga no mawatho ma andū.” 10 Nake Jesū agīta kīrīndī kīu gīuke harī we, agīkīra atīrī, “Thikīrīrīai na mūtaūkīrwo. 11 Kīrīa gītoonyaga na kanua ka mūndū ti kīo ‘kīmūthaahagia’, no kīrīa kiumaga kanua gake nīkīo ‘kīmūthaahagia.’” 12 Na hīndī ūyo arutwo ake magīthī harī we, makīmūuria atīrī, “Niū atī Afarisai nīmararakarire ūrīa maraiguire ūhoro ūcio?” 13 Nake akīmacookeria atīrī, “Mūmera o wothe ūtaahandītwo nī Baba ūrīa ūrī igūrū nīukamunywo na mīri. 14 Tiganai nao; acio nī atongoria atumumu. Mūtumumu angītongoria mūtumumu ūngī, eerī no kūgūa mangīgūa irima.” 15 Nake Petero akiuga atīrī, “Tūtaūrīre ngerekano ūyo.” 16 Nake Jesū akīmooria atīrī, “O na inyuū mūtirī mūrataūkīrwo o na ūrīu? 17 Kaī mūtōoī atī kīndū kīrīa gītoonyaga na kanua gīthīiga nda, gīgacooka gīkoima mwīrī? 18 No maūndū marīa moimaga kanua moimaga ngoro-inī, na nīmo ‘mathaahagia’ mūndū. 19 Nī ūndū ngoro-inī nīkuo kuumaga meciiria mooru, na ūragani, na ūtharia, na ūhūuri maraya, na ūuci, na kūiganīrīra igenyo, na njambanio. 20 Macio

Jesū akiuma kūu, agīthīi ndeere-inī cia Turo na Sidoni. 22 Mūndū-wa-nja Mūkaanani woimīte gūkuhi na kūu agīuka kūrī we, akīmūkayagīra, akiugaga atīrī, “Mwathani, Mūrū wa Daudi, njiguīra tha! Mūrītū wakwa nīarathīinio mūno nī ndaimono.” 23 No Jesū ndarī ūndū o na ūmwē oigire. Nī ūndū ūcio arutwo ake magīthī kūrī we makīmūringīrīria, makīmwīra atīrī, “Mwīre athīi, tondū nīaratūrūmīrīra agīkayaga.” 24 Nake Jesū agīcookia atīrī, “Ndaatūmirwo o kūrī ng’ondu cia nyūmba ya Isiraeli iria ciūrīte tu.” 25 Nake mūndū-wa-nja ūcio agīuka, akīmūturīria ndu, akīmwīra atīrī, “Mwathani, ndeithial!” 26 Nake Jesū agīcookia atīrī, “Gūtiagīrīre kuoya mūgate wa ciana ūikīrie ngui.” 27 Nake mūndū-wa-nja ūcio akiuga atīrī, “Tī nīguo Mwathani; no o na ngui nīrīfīaga rūitīki rūrīa rūgūaga kuuma metha-inī ya mwene cio.” 28 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūtumia ūyū, wītīkio waku nī mūnene! Ihooya ūrīaku nīrīahingio.” Nake mwarī akīhonio ithaa o ūrīu. 29 Jesū akiuma kūu, agīthīi agereire hūgūrūrū-inī cia iria ūrī Galili, agīcooka akīambata kīrima-inī, agīkara thī. 30 Nakīo kīrīndī kīnene gīgūka kūrī we, gīkīmūrehera andū arīa maathuaga, na atumumu, na arīa maarī onju na arīa mataaragia, na angī aingī, makīmaiga magūrū-inī make; nake akīmahoniu. 31 Nao andū makīgega ūrīa moonire arīa mataaragia makīaria, na arīa onju mahonetio, na arīa maathuaga magītwara, na atumumu makīonia. Nao makīgooca Ngai wa Isiraeli. 32 Nake Jesū agīta arutwo ake moke harī we, akīmeera atīrī, “Nīndīraiguīra andū aya tha tondū makoretwo hamwe na niī mīthenya itatū, na matīrī na kīndū gīa kūrīa. Ndikwenda mathīi marī ahūtu, tondū maahota kūringīkīra njīra.” 33 Nao arutwo ake magīcookia atīrī, “Tūngīrūta kū mīgate ya kūhūnīa kīrīndī ta gīkī, gūkū werū-inī?” 34 Nake Jesū akīmooria, atīrī, “Mūrī na mīgate iīgana?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūrī na mīgate mūgwanja, na tūthamaki tūnini tūtarī ūngī.” 35 Nake akītīra kīrīndī kīu gīkare thī. 36 Agīcooka akīoya mīgate ūyo mūgwanja

na tūthamaki tūu, na aarīkia gūcookia ngaatho- Johana Mūbatithania; angī makoiga nīwe Elija, rī, akīmīenyūranga, akīmīnengera arutwo nao o na angī makoiga nīwe Jeremia, kana ūmwē makīhe andū. **37** Othe makīrīta makīhūūna. wa anabii.” **15** Nake akīmooria atīrī, “Inyuī na Thuutha ūcio arutwo makīūngania cienyū iria inyuī muugaga atīa? Muugaga nīi nīi ū?” ciatigarīte makīyūria ciondo mūgwanja. **38** **16** Simoni Petero akīmūcookeria atīrī, “Wee Mūigana wa andū arīa maarīire maarī andū nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai ūrīa wī muoyo.” **17** ngiri inya, andū-a-nja na ciana matatarītwo. **39** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Kūrathimwo-rī, nīwe Jesū aarīkia kuugīra kīrīndī ūhoro, agītoonya Simoni mūrū wa Jona, nīgūkorwo ndūguūrīrio gatarū, agīthīi mwena wa Magadani.

16 Na rīrī, Afarisai na Asadukai magīuka kūrī Jesū, makīmūgeria na kūmwīra amaringīre kīama kiumīte igūrū makīone. **2** Nake akīmacookeria atīrī, “Hīndī ūrīa gwatuka, muugaga atīrī, ‘Kaī nīgūkaara-ī, tondū igūrū nī gūtune’. **3** Ningī rūciinī muugaga atīrī, ‘Umīthī nīgūkūgā kīhuhūkanio, tondū igūrū nī gūtune na gūgathimba.’ Nīmūūi gūtaūra ūrīa igūrū ritarii, no mūtingīhota gūtaūra imenyithia cia mahinda maya tūrī. **4** Rūciaro rūrū rwaganu na rwa ūtharia rūūragia rūringīrwo kīama, no gūtirī kīama rūkūringīrwo tiga kīama kīrīa kīa Jona.” Nake Jesū akīmatiga, agīthīira. **5** Rīrīa maaringire iria, arutwo ake magīkorwo nīmariganīrwo nīgūkuua mīgate. **6** Nake Jesū akīmeera atīrī, “Mwīmenyererei, na mwīhūgage ndawa ya kūimbia mīgate ya Afarisai na Asadukai.” **7** Nao makīaranīria, makiuga atīrī, “Hihi nī tondū tūtinoka na mīgate.” **8** Nake Jesū aamenya ūrīa meeranaga, akīmooria atīrī, “Inyuī a wītikio mūnini, nī kīi kīratūma mwaranīrie ūhoro wa kwaga mīgate? **9** Kaī mūtarī mwataūkīrwo? Mūtingīrirkana mīgate ītano ūrīa yarīrwo nī andū ngiri ithano, na nī ciondo ciigana muonganirie? **10** Kana mīgate mūgwanja ūrīa yarīrwo nī andū ngiri inya, na nī ciondo ciigana muonganirie? **11** Nī kīi kīragiria mūmenye atī ndikwaragia ūhoro wa mīgate? No mwīhūgagei ndawa ūrīa ya kūimbia mīgate ya Afarisai na Asadukai.” **12** Hīndī ūrīa makīmenya atī ndaameeraga mehūūge nī ūndū wa ndawa ya kūimbia mīgate, no nī memenyagīrīre ūrutanai wa Afarisai na Asadukai. **13** Na rīrīa Jesū aakinyire rūgongo rwa Kaisarea-Filipi, nīoririe arutwo ake atīrī, “Andū moigaga Mūrū wa Mūndū nūū?” **14** Nao makīmūcookeria atīrī, “Amwe moigaga atī nīwe

Johana Mūbatithania; angī makoiga nīwe Elija, rī, akīmīenyūranga, akīmīnengera arutwo nao o na angī makoiga nīwe Jeremia, kana ūmwē makīhe andū. **15** Nake akīmooria atīrī, “Inyuī na Thuutha ūcio arutwo makīūngania cienyū iria inyuī muugaga atīa? Muugaga nīi nīi ū?” ciatigarīte makīyūria ciondo mūgwanja. **16** Simoni Petero akīmwīra atīrī, “Kūrathimwo-rī, nīwe Jesū aarīkia kuugīra kīrīndī ūhoro, agītoonya Simoni mūrū wa Jona, nīgūkorwo ndūguūrīrio ūndū ūyū nī mūndū, no nī Baba ūrīa ūrī igūrū.” **17** **18** Na nīi ngūkwīra atīrī, wee nīwe Petero, na igūrū ūrīa ihiga rīrī nīngaka kanitha wakwa, nacio ihingo cia kwa ngoma itikaūtooria. (**Hadēs 986**) **19** Nīngakūnengera cabi cia ūthamaki wa igūrū; na kīrīa gīothe ūkooha gūkū thī nīgīkoohwo igūrū, na kīrīa gīothe ūkoohora gūkū thī, nīgīkoohorwo igūrū.” **20** Agīcooka agīkaania arutwo ake matikeere mūndū o na ūrīkū atī we nīwe Kristū. **21** Kuuma hīndī ūrīo Jesū akīambīrīria gūtaarīria arutwo ake atī no nginya athīi Jerusalemu, na athīnīio mūno nī athuuri, na athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho, na atī no nginya oragwo, na thuutha wa mīthenya ūtatū ariūke. **22** Nake Petero akīmūtwara keheri-inī, akīmūkaania, akīmwīra atīrī, “Mwathani, kūroaga gūtuūka ūguo! Ūndū ūcio ndūkanagūkore!” **23** Nake Jesū akīhūgūrīra Petero, akīmwīra atīrī, “Cooka thuutha wakwa, Shaitani! Wee wī mūhīngā harī nīi; wee ndwīciiragia maūndū moimīte kūrī Ngai, tiga maūndū moimīte kūrī andū.” **24** Hīndī ūrīo Jesū akīrīa arutwo ake atīrī, “Mūndū o wothe ūngīenda kūnūmīrīra, no nginya eerege we mwene, oe mūtharaba wake aānūmīrīre. **25** Nīgūkorwo mūndū ūrīa wothe wendaga kūhonokia muoyo wake nīakoorwo nīguo; no ūrīa wothe ūkoorwo nī muoyo wake nī ūndū wakwa nīakauūhonokia. **26** Nī ūndū-rī, mūndū angīguna nakī o na angīgwatīra thī yothe, na orwo nī muoyo wake? Kana nī kīi mūndū angīkūūrānia muoyo wake nakīo? **27** Nīgūkorwo Mūrū wa Mūndū nīagooka na riiri wa Ithe hamwe na araka ake, na hīndī ūrīa nīakahē o mūndū kīheo giāke kūringana na ciiko ciāke. **28** Nīgūmwīra atīrī na ma, amwe marūngīi haha matigacama gīkuū matonete Mūrū wa Mūndū agīuka na ūthamaki wake.”

17 Thuutha wa mīthenya ītandatū, Jesū īkiuma kamwana kau, na gakīhonio o hīndī nīāthiire na Petero, na Jakubu, na mūrū īyo. **19** Nao arutwo magīthī kūrī Jesū keheriwa nyina Johana, akīmatwara kīrima-inī kīraaya inī, makīmūuria atīrī, “Tūremirwo nīkūingata handū hatarī na andū. **2** Arī hau mbere yao ndaimono īyo nīkī?” **20** Nake akīmacookeria atīrī, akīgarūrūka ūria aahaanaga. Úthiī wake ūkīara “Nī tondū wītīkio wanyu nī mūnini. Ngūmwīra ta riūa, na nguo ciake ikīerūha cua, ta ūtheri. **3** atīrī na ma, mūngīkorwo na wītīkio mūnini O hīndī īyo hau mbere yao makīumīrīwo nī ta mbeū ya karatarī, no mūhote kwīra kīrima Musa na Elija makīaranīria na Jesū. **4** Nake gīkī atīrī, ‘Ehera haha, ūthīi haariā’ na gīthīi. Petero akīira Jesū atīrī, “Mwathani, nī wega Gūtīrī ūndū ūkaamūrema.” (**21** No ndaimono tūkare gūkū; ūngēnda-rī, no njake ithūnū mūthemba ūcio ndīngīngatīka na kīndū kīngī, ithatū, kīmwe gīaku, na kīmwe kīa Musa, na tīga mahooya na kwīhinga kūriā irio.”) **22** Hīndī kīriā kīngī kīa Elija.” **5** O akīaragia-rī, itu ikengu ūriā macookanīrīre kūu Galili, akīmeera atīrī, rīgūlā rīkīmahumbīra, na mūgambo ūkiuma “Mūrū wa Mūndū nīegūkunyanīrīwo aneanwo itū-inī ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa moko-inī ma andū. **23** Nīmakāmūraga, na ūriā nyendete; na nīngenagio mūno nīwe. mūthenya wa itatū nīkariūkio.” Nao arutwo Mūiguagei! **6** Rīriā arutwo maiguire ūguo-rī, makīiyūrīwo nī kīeha. **24** Na rīriā, Jesū na makīinamīrīra, magitumithia mothiū mao thī arutwo ake maarīkia gūkinya Kaperinaumu, arīa mamakīte mūno. **7** No Jesū agīuka, akīmahutia metagia andū daraki igīrī cia igooti rīa hekarū na akīmeera atīrī, “Arahūkai, tīgai gwītīgīra.” **8** magīthīi kūrī Petero, makīmūuria atīrī, “Kai Na rīriā maatiirire maitho-rī, matiōire mūndū mūrutani wanyu atarutaga igooti rīa hekarū?” ūngī tīga o Jesū wiki. **9** Rīriā maikūrūkaga **25** Nake akīmacookeria atīrī, “Iī, nīarutaga.” kuuma kīrima-inī, Jesū akīmaatha akīmeera Rīriā Petero aatoonyire nyūmba, Jesū akīmūhīta atīrī, “Mūtikae kwīra mūndū o na ūrīkū ūriā kwaria akīmūuria atīrī, “Ūgwīciiria atīa, wee muona, nginya rīriā Mūrū wa Mūndū akaariūkio Simoni? Athamaki a thī-rī, metagia igooti oime kūrī arīa akuū.” **10** Nao arutwo makīmūuria kuuma kūrī a? Metagia ariū ao, kana metagia atīrī, “Nīkī gītūmaga arutani a watho moige andū arīa angī?” **26** Nake Petero akīmūcookeria atī Elija no nginya aambe ooke?” **11** Nake Jesū atīrī, “Nī kuuma kūrī andū arīa angī.” Nake akīmacookeria atīrī, “Ti-itherū, Elija no nginya Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī ūndū ūcio ariū aambe ooke, ahaarīrie maūndū mothe. **12** No ao matīrhīga. **27** No nīguo tūtikamarakarie-rī, ngūmwīra atīrī, Elija nīrīkītie gūkū, no andū thīrī iria-inī ūkīie ndwano kuo, na thamaki ūriā makīaga kūmūmenya, no nīmamwīkire ūriā ūkūnyiita mbere, ūmītumūre kanua kayo, na wothe meendaga kūmwīka. O ūguo noguo nake nīfūkuona mbeeca, daraki inya; cīoe ūthīi ūrīhe Mūrū wa Mūndū akaanyariirīwo nīo.” **13** Hīndī igooti rīakwa na rīaku.”

īyo arutwo makīmenya atī aamaheaga ūhoro wa Johana Mūbatithania. **14** Rīriā maakīnyire harīa kīrīndī kīarī, mūndū ūmwe agīthīi harī Jesū, akīmūtūrīria ndu, **15** akīmīwīra atīrī, “Mwathani igūra mūrū wakwa tha, arī na mūrimū wa kībabā na nīmūthīiagīa mūno. Kaingī nīagūūaga mwaki-inī kana akagūa maaī-inī. **16** Nīndīramūreheire arutwo aki, no matinahota kūmūhonīa.” **17** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Rūciaro rūrū rūtetikītie na rūremi, nī nginya rī ūgūkara na inyūi? Ngūmūkīrīrīria nginya rī? Ndeherai kamwana kau.” **18** Jesū agīkūūma ndaimono īyo, nayo

18 Ihinda o rīu arutwo magīuka kūrī Jesū, makīmūuria atīrī, “Nūū mūnene gūkīra arīa angī ūthamaki-inī wa igūrū?” **2** Nake agīta kaana, agīkarūgamia gatagatī kao. **3** Agīcooka akiuga atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, tīga mūgarūrūkire mūtuīke o ta twana, mūtigatoonya ūthamaki wa igūrū. **4** Nī ūndū ūcio, ūriā wothe wīnyīihagīa ta kaana gaka nīwe mūnene gūkīra arīa angī ūthamaki-inī wa igūrū. **5** “Nake ūriā wothe wamūkagīra kaana ta gaka thīinī wa rītwa rīakwa, nī nīi aamūkagīra. **6** No ūriā wothe ūngīlītīthīa kamwe ga twana tūtū tūnjītīkītie keehie, nī kaba mūndū ūcio

19 Na rīrī, Jesū aarīkia kūmeera maündū macio-rī, akiuma Galili, agīthiī rūgongo rwa Judea mūrīmo ūūriā ūngī wa Rūūi rwa Jorodani. 2 Nao andū aingī makīmūrūmīrīra, nake akīmahoneria kuo. 3 Na Afarisai amwe

magithii kūrī we nīguo mamūgerie. Makīmūuria atīrī, “Ndūkanoragane, na ndūkanatharanie, atīrī, “Watho nīwītikīritie mūndū atigane na na ndūkanaiye, na ndūkanaigīrīre mūndū ūrīa mūtumia wake nī ūndū wa gītūmi o na kīrikū?” 4 ūngī kīgeenyo, 19 na tīa thogou na nyūkwa, o Nake akīmacookeria atīrī, “Kaī mūtathomete, atī na ‘endaga mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīyendete o kiambīrīria Mūumbi ‘ombire mūndū-mūrūme wee mwene.’” 20 Mwanake ūcio akiuga atīrī, na mūndū-wa-nja’, 5 na akiuga atīrī, ‘Nī ūndū “Maūndū macio mothe ndūire ndīmarūmītie, nī wa gītūmi kīu mūndū mūrūme nīagatigana na kīi kingī ndigairie?” 21 Nake Jesū akīmūcookeria ithe na nyina, na anyiitane na mūtumia wake, atīrī, “Ūngīenda kwagīrīra kūna, thiī wendie nao eerī matūke mwīrī ūmwē?” 6 Na nī ūndū indo ciaku ūhe athīnī mbeeca icio, na nīukagīa ūcio, acio ti andū eerī rīngī, no nī mūndū ūmwe. na mūthiīthū igūrū. Ūcooke ūuke ūnūmīrīre.” Nī ūndū ūcio, arīa Ngai anyiitithanītie, mūndū 22 Rīrīa mwanake ūcio aiguire ūguo-rī, agīthii ndakanamatigithanie.” 7 Nao makīmūuria atīrī, arī na kīha, tondū aarī na ūtonga mūningī. 23 “Nī kīi gīatūmire Musa aathane atī mūndū no Nake Jesū akīrīa arutwo ake atīrī, “Ngūmwīra ahe mūtumia wake marūa ma gūtigana nake, atīrī na ma, nī ūndū ūrī hinya gītonga gūtoonya amūte?” 8 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Musa ūthamaki-inī wa igūrū. 24 O rīngī ngūmwīra aamwītikīirie mūtiganage na atumia anyu atīrī, nī ūhūthū ngamīira ihungurīre irima rīa tondū wa ūmū wa ngoro cianyu. No gūtiarī cindano, gūkīra gītonga gūtoonya ūthamaki ūguo kuuma kīambīrīria. 9 Ngūmwīra atīrī, wa Ngai.” 25 Rīrīa arutwo maiguire ūguo-rī, mūndū o wothe angītigana na mūtumia wake, makīmaka mūno, makīürania atīrī, “Rīu-rī, tīga amūteire nī ūndū wa ūtharia, nake ahikie nūū ūngīkīhonoka?” 26 Nake Jesū akīmarora mūtumia ūngī-rī, mūndū ūcio nīātharītie.” akīmeera atīrī, “Ūndū ūcio ndūngīhoteka nī 10 Nao arutwo makīmwīra atīrī, “Angīkorwo andū, no maūndū mothe nīmahotekaga nī Ngai.” ūguo nīguo kūrī gatagatī ka mūthuuri na 27 Petero akīmūcookeria atīrī, “Ithūi nītūtīgīte mūtumia-rī, nī kaba kwaga kūhikania.” 11 maūndū mothe, tūgakūrūmīrīra! Ithūi-rī, nī Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ti mūndū o kīi tūkaaheo?” 28 Nake Jesū akīmeera atīrī, wothe ūngīhota gwītikīra ūhoro ūyū, tīga no “Ngūmwīra atīrī na ma, hīndī ūrīa Mūrū wa arīa maheetwo ūhoti ūcio. 12 Nīgūkorwo andū Mūndū agaikarīra gītī gīake kīa ūnene kīrī riiri, amwe maaciarirwo mahaana ta marī ahakūre; thiīnī wa thiī njerū, inyuī arīa mūnūmagīrīra nī angī maahakūriwo nī andū; na angī makarega inyuī mūgaikarīra itī ikūmi na igīrī cia ūnene, kūhikania nī ūndū wa ūthamaki wa igūrū. na nīmūgatuūra mīhīrīga ūrīa ikūmi na ūrī ya Mūndū ūrīa ūngīhota gwītikīra ūndū ūyū, Israeli ciira. 29 Na ūrīa wothe ūtīgīte nyūmba, nīawītikīre.” 13 Hīndī iyo Jesū akīreherwo twana kana ariū a nyina, kana aarī a nyina, kana nīguo atūigīrīre moko na atūhooere. No arutwo ithe, kana nyina, kana ciana, kana mūgūnda nī magīkūuma arīa maatūrehete. 14 Nowe Jesū ūndū wakwa nīakamūkīra maita igana ma iria akiuga atīrī, “Rekei twana tūūke kūrī nīi, tīgai atīgīte, na agae muoyo wa tene na tene. (aiōnios 9:16) 30 No ūrī, andū aingī arīa marī mbere nīo gūtūgīria, nīgūkorwo ūthamaki wa Igūrū nī wa mīkaarigia thuutha, na aingī arīa marī thuutha arīa mahaana ta tuo.” 15 Aarīkīa gūtūgīrīra moko, akiuma kūu. 16 Na ūrī, mūndū ūmwe nīokire kūrī Jesū, akīmūuria atīrī, “Mūrutanī, nī ūndū ūrīkū mwega ingīka nīgeetha ngīe na muoyo wa tene na tene?” (aiōnios 9:16) 17 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ūkūnjūūria ūhoro wa ūndū ūrīa mwega nīkī? Kūrī o ūmwe mwega. Ūngīenda gūtoonya muoyo-inī-rī, athīkagīra maathani.” 18 Mūndū ūcio akīmūuria atīrī, “Nī maathani marīkū?” Jesū akīmūcookeria

20 “Nīgūkorwo ūthamaki wa igūrū ūhaana ta mūndū warī na gīthaka, ūrīa woimagarire rūciīnī tene akaandike andū a kūruta wīra mūgūnda wake wa mīthabibū. 2 Na aarīkanīra nao atī nīekūmarīha dinari mūthenya ūcio, akīmatūma makarute wīra mūgūnda-inī wake wa mīthabibū. 3 “Ta thaa ithatū nīoimagarire na akīona andū angī marūngī thoko-inī matari

ündū meekaga. 4 Akīmeera atīrī, ‘O na inyuī- 20 Thuutha ūcio, nyina wa ciana cia Zebedi rī, thiī mūkarute wīra mūgūnda-inī wakwa wa nīokire kūrī Jesū arī na ariū ake, agituria mīthabibū, na nīngūmūriha o kīrīa kīagīriire.’ ndu, akīmūthaitha amūhingīrie ündū mūna. 5 Nī ündū ūcio magīthī. “Ningī akiumagara 21 Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Nī ündū ūrīkū rīngī ta thaa thita, na thaa kenda agīlka o ūguo. ūkwenda?” Akīmūcookeria atīrī, “Itīkīra atīrī 6 Na ta thaa ikūmi na ūmwe, akiumagara na ūmwe wa aanake aya akwa eerī magaikara akīona andū angī marūngī o hau. Akīmooria ūmwe mwena waku wa ūrīo, na ūcio ūngī atīrī, ‘Nī kīi gītūmīte mūtinde mūrūngī haha mwena waku wa ūmothro ūthamaki-inī waku.’ mūthenya mūgima mūtarī ündū mūreka?” 22 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūtiū ūrīa 7 “Nao makīmūcookeria atīrī, ‘Tondū gūtīrī mūrahooya. No mūhote kūnyūira gīkombe mūndū ūtwandikire.’ Akīmeera atīrī, ‘O na kīrīa ngūnyūira?’ Nao magīcookia atīrī, “Iī, no inyuī thiī mūkarute wīra mūgūnda-inī wakwa tūhote.” 23 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ti-itherū wa mīthabibū.” 8 “Gwatuka-rī, mwene mūgūnda nī mūkaanyūira gīkombe gīakwa, no gūikara ūcio wa mīthabibū akīra mūrūgamīrī wa wīra mwena wakwa wa ūrīo kana wa ūmothro ti nī wake atīrī, ‘Itā aruti a wīra ūmarīhe mūcaara, heanaga. Itī icio ikaaheo arīa mathondekeirwo wambīrīrie na arīa maandikirwo thuutha, cio nī Baba.’ 24 Rīrīa arutwo acio angī ikūmi ūrīkie na arīa maandikirwo mbere.’ 9 “Aruti maiguire ūhoro ūcio, makīrakarīra arutwo acio a wīra arīa maandikītwo thaa ikūmi na ūmwe eerī a nyina ūmwe. 25 Nake Jesū akīmeeta moka, makīrīhwo dinari ūmwe o mūndū. 10 hamwe, akīmeera atīrī, “Nīmūū atī aathani a Nī ündū ūcio, rīrīa arīa maandikītwo mbere Ndūrīrī nī metūtūgagīria igūrū rīa andū ao, na mookire-rī, meeciirītie mekūrīhwo makīria. No anene ao nīmamaathaga na hinya. 26 No rīrī, rīrī, o nao maarīhirwo dinari ūmwe o mūndū. 11 gūtikanahaane ūguo gatagatī kanyu. Handū Maarīkia kūrīhwo, makīambīrīria kūnugunīkīra ha ūguo, ūrīa ūngīenda gūtūika mūnene thiīnī mwene mūgūnda. 12 Makiuga atīrī, ‘Andū wanyu-rī, nī atūike ndungata yanyu, 27 na arīa marigirie kwandikwo-rī, marutire wīra o ūrīa ūngīenda gūtūika wa mbere thiīnī wanyu ithaa rīmwe, na wamaiganania na ithūi arīa nītūike ngombo yanyu, 28 o ta ūrīa Mūrū twatinda wīra na mīnoga na kūhīa nī riūa.’ 13 wa Mūndū atookire gūtungatīrwo, no ookire “Nake agīcookeria ūmwe wao atīrī, ‘Mūrata gūtungata, na arute muoyo wake ūtūike thogora wakwa, ndinagwīka ūtūru. Gīthī tūtīrīkanīre wa gūkūūra andū aingī.’” 29 Na rīrīa Jesū atī ngūrīhe dinari ūmwe? 14 Kīoe mūcaara na arutwo ake moimaga Jeriko-rī, andū aingī waku ūtūi. Nī nīi ndenda kūrīha mūndū ūcio makīmūrūmīrīra. 30 Nao andū eerī atumumu wandikirwo thuutha o ta ūguo ndakūrīha. 15 maikarīte mūkīrīa-inī wa njīra, na rīrīa maiguire Gīthī ndirī na kīhoto gīa gwīka ūrīa ngwenda atī nī Jesū wahītūkaga-rī, makīanīrīra, makiuga na mbeeeca ciakwa? Kana ūraigua ūiru tondū atīrī, “Mwathani, Mūrū wa Daudi, tūiguire ndī mūtaana?” 16 “Nī ündū ūcio arīa marī tha!” 31 Gīkundi kīu kīa andū gīkīmakaania, thuutha, magaatuīka a mbere, na arīa marī gīkīmeera makire, no-o magīkīrīrīria kwanīrīra, mbere magaatuīka a thuutha.” 17 Na rīrīa Jesū makiugaga atīrī, “Mwathani, Mūrū wa Daudi, aambataga Jerusalemu-rī, nīetire arutwo ake tūiguire tha!” 32 Nake Jesū akīrūgama, akīmeeta. arīa ikūmi na eerī keheri-inī akīmeera atīrī, Akīmooria atīrī, “Mūrenda nīdīmwīkīre atīa?” 33 18 “Twerekeire kwambata Jerusalemu, na kūu Makīmūcookeria atīrī, “Mwathani, tūrakūhooja Mūrū wa Mūndū nīagakunyanīrwo aneanwo o tūcooke kuona.” 34 Nake Jesū akīmaiguīra kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a tha, akīmahutia maitho. Na kahinda o kau watho. Nao nīmakamūtuīra kūūragwo 19 na makīambīrīria kuona, makīmūrūmīrīra. nīmakamūneana kūrī andū-a-Ndūrīrī anyūrūrio na ahūrīro na kīboko na mamwambe mūtī 21 Na rīrīa maakuhīrīrie Jerusalemu, maakinya itūura rīa Bethifage kūu Kīrima-inī kīa Mītamaiyū-rī, Jesū agītūma arutwo ake

eerī, 2 akīmeera atīrī, “Thiiī itūūra rīrīa rīrī agīthīī Bethania, akīraara kuo. 18 Na rūciinī mbere yanyu, na mwaingīra o ūguo nīmūgūkora tene, arī njīra agīcooka kūu itūūra inene, akīgua ndigiri yohetwo, īrī na njaū yayo. Ciohorei arī mūhūūtu. 19 Nake akīona mūkūyū mūkīra wa mūndehere. 3 Na mūndū o na ūrīkū angīmūuria nīgeetha ūrathi ūrīa waariitio na kanua ka mūnabii ūhinge, rīrīa oigire atīrī: 5 “īrai Mwarī moonire ūguo makīgega, makīurania atīrī, “Kaī wa Zayuni atīrī, ‘Mūthamaki waku nīarooka mūkūyū ūyū wahooha narua atīa?” 21 Nake Jesū kūrīwe, nī mūhooreri na akuuītwo nī ndigiri, akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, o njaū ya ndigiri.” 6 Nao arutwo magīthīī mūngīkorwo na wītīkio na mūtīgathanganie-rī, magīka o ūrīa Jesū aamerite. 7 Makīrehe to ūguo mūkūyū ūyū wīkītwo mūngīhota gwika, ndigiri na njaū yayo, na makīara nguo ciao no rīrī, o na no mūhote kwīra kīrima gīkī atīrī, igūrū rīayo, nake Jesū agīkuuo nīyo. 8 Na andū ‘Ūrokūrūka ūikio irīa-inī,’ na gwikīke ūguo. 22 gīkundi kīnene mūnō makīara nguo ciao njīra- Maūndū mothe marīa mūrīhooyaga mwītīkitie inī, nao arīa angī magītua mathīgī ma mītī nīmūkaheo.” 23 Na rīrīa Jesū aatoonyire hekarū-makīmaara njīra-inī. 9 Nacio ikundi cia andū inī-rī, athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri arīa maamūtongoretie na arīa maamūrūmīrīire a andū makīmūkora akīrutana, makīmūuria maanagīrīra makoiga atīrī, “Hosana, Mūrū wa atīrī, “Ūreka maūndū maya na ūhoti ūrīkū? Daudi!” Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūgūūka Na nūū ūkūheete ūhoti ūcio?” 24 Nake Jesū na rītīwa rīa Mwathani!” Hosana igūrū, o igūrū akīmacookeria atīrī, “O na nīi nīngūmūuria mūnō!” 10 Rīrīa Jesū aatoonyire Jerusalemu, kīuria. Mwanjookeria-rī, nīngūmwīra njīkaga andū a itūūra rīu inene rīothe makīambūrūrūka, maūndū maya na ūhoti ūrīkū. 25 Ūbatithio makīurania atīrī, “Ūyū nake nūū?” 11 Nakīo wa Johana-rī, woimīte kū? Woimīte igūrū-ī, kīrīndī kīu gīgīcookia atīrī, “Ūyū nīwe Jesū kana woimīte kūrī andū?” Makīaranīria o ene ūrīa mūnabii wa kuuma Nazarethi itūūra rīa ūhoro ūcio, makīrīana atīrī, “Tūngiuga atī, Galili.” 12 Nake Jesū agītoonya kūu hekarū- ‘Woimīte igūrū’, egūtūūria atīrī, ‘Mwakīregire inī akīrutūrūra andū othe arīa maagūraga na kūmwītīkia nīkī?’ 26 No tūngiuga atī, ‘Woimīte meendagia indo kuo, akīng’āurania metha cia kūrī andū’, nītūgwītīgīra andū, nīgīkorwo arīa maakūūranagia mbeeca, na akīng’āurania othe nīmeetīkitie atī Johana aarī mūnabii.” 27 itī cia arīa meendagia ndutura. 13 Akīmeera Nī ūndū ūcio magīcookeria Jesū atīrī, ‘Ithūī atīrī, “Nī kwandikītwo atīrī, ‘Nyūmba yakwa tūtiūī.’” Nake Jesū akīmeera atīrī, “O na nīi īgeetagwo nyūmba ya kūhooyagīrwo,’ no inyuī ndikūmwīra njīkaga maūndū maya na ūhoti mūmītūite ‘ngurunga ya atunyani.’” 14 Nao ūrīkū. 28 “Na rīrī, mūgwīciiria atīa? Nī kwārī atumumu na cionje magīthīī kūrī we kūu na mūndū warī na ariū eerī. Agīthīī harī ūrīa hekarū-inī, nake akīmahonia. 15 No rīrīa wa mbere, akīmwīra atīrī, ‘Mūrīū, thiī ūkarute athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho wīra ūmūthī mūgūnda-inī wa mīthabibū.’ 29 moonire maūndū ma magegania marīa eekaga, “Nake agīcookia, akiuga, ‘Ndīgūthīī,’ no thuutha na maihua ūrīa ciana cianagīrīra kūu hekarū- akīricūkwo, agīthīī. 30 “Nīngī mūthuuri ūcio inī ikiugaga atīrī, ‘Hosana Mūrū wa Daudi,’ agīthīī kūrī mūrīū ūcio ūngī akīmwīra o ūguo. makīrakara. 16 Makīmūuria atīrī, ‘Niūraigua Nake agīcookia akiuga, ‘Tī baba, nīngūthīī,’ ūrīa ciana ici iroiga?’” Nake Jesū akīmacookeria no ndaathiire. 31 “Acio eerī-rī, nūū wekire atīrī, “Tī, nīndīraigua. Kaī inyuī mūtathomete ūrīa ithe eendaga?” Magīcookia atīrī, “Nī ciugo irīa ciugīte atīrī, “Kuuma tūnuā-inī twa ūrīa wa mbere.” Nake Jesū akīmeera atīrī, twana na twa ngenge nītūmīte hoime ūgooci?” “Nīngūmwīra atīrī na ma, etia mbeeca cia igooti 17 Agīcookia akīmatiga, akiuma itūūra rīu inene, na maraya nīmaratoonya ūthamaki-inī wa Ngai

mbere yanyu. 32 Nīgūkorwo Johana ookire mangīmūnyiita, no nīmetigagīra kīrīndī kīu, kūrī inyuī amwonie njīra ya ūthingu, no tondū andū nīmeetikītie atī aarī mūnabii.

mūtiāmāwītikirie, no etia mbeeca cia igooti na maraya nīmāmāwītikirie. Na inyuī o na muona ūguo, mūtiigana kwīrira mūmāwītikie.

33 “Ta thikīrīrai ngerekano īngī: Mündū warī mwene mūgūnda nīahaandire mūgūnda ūcio wake mīthabibū. Agīaka rūgiri rūgīthiūrūkīria mūgūnda ūcio, akīenja kīhīhīro gīa thabibū o kūu thīinī, na agīaka nyūmba ndaaya na igūrū ya arangīri. Agīcooka agīkomborithia mūgūnda ūcio wa mīthabibū kūrī arīmi na agīthīrī rūgendo. 34 Hīndī ya kūgetha yakuhīrīrīrī, agītūma ndungata ciake kūrī akombori acio nīguo ikanengerwo maciaro make. 35 “Akombori acio makīnyiita ndungata ciake; makīhūura īmwe, na makīrūraga rīrī īngī, na ya gatātū makīmīhūura na mahiga nyuguto. 36 Agīcooka akīmatūmīra ndungata ingī nyingī kūrī iria aatūmīte mbere, nao akombori acio magīcīka o ro ūguo. 37 Mūthīa-inī akīmatūmīra mūrūwe, akiuga atīrī, ‘Nīmagatīa mūrū wakwa.’ 38 “No rīrīa akombori acio moonire mūriū, makīrana atīrī, ‘Üyū nīwe ūkaagaya mūgūnda ūyū. Ükai tūmūrāge, twīyoere igai rīake.’ 39 Nī ūndū ūcio makīmūnyiita, makīmūkia nja ya mūgūnda ūcio wa mīthabibū, na makīmūrāga. 40 “Nī ūndū ūcio, rīrīa mwene mūgūnda ūcio wa mīthabibū agooka-rī, ageeka akombori acio atīa?” 41 Nao magīcookia atīrī, “Nīakanīna andū acio aaganu, na acooke akomborithie andū angī mūgūnda ūcio, arīa marīmūgayaagīra maciaro hīndī ya magetha yakinya.” 42 Nake Jesū akīmooria atīrī, “Kaī mūtathomete thīinī wa Maandīko atī: “Ihiga rīrīa aaki maaregire nīrīo ritūkīte ihiga inene rīa koine; Mwathani nī we wīkīte ūndū ūcio, na nī wa magegania tūkīwona?” 43 “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, ūthamaki wa Ngai nīkīeherio kūrī inyuī, ūheo andū angī arīa magaaciara ga maciaro maguo. 44 Mündū ūrīa ūkaagwīra ihiga rīrī nīagathūhīka, no ūrīa ūkaagwīrwo nīrīo nīrikamūthetherā.” 45 Rīrīa athīnjīri-Ngai arīa anene na Afarisai maaiguire ngerekano icio cia Jesū, makīmenya atī aaragia ūhoro wao. 46 Magīcāria ūrīa

22 Nake Jesū akīmaarīria rīngī na ngerekano, akīmeera atīrī, 2 “Ūthamaki wa igūrū ūhaanaine na mūthamaki warugire iruga nī ūndū wa ūhiki wa mūriū. 3 Agīcooka agītūma ndungata ciake kūrī andū arīa meetītwo irugāinī, ikameere moke, nao makīregā gūuka. 4 “Nīngī agītūma ndungata ingī agīcīra atīrī, ‘Irai acio metītwo atī nīndīkītie kūhaarīria iruga: Ndegwa ciakwa na ng’ombe iria noru nīrīkītie gūthīnjwo na maundū mothe nīmahaarīrie. Ükai iruga-inī rīa ūhiki.’ 5 “No andū acio matiarūmbūirie ūhoro ūcio magīthīrīa, ūmwe agīthīrī mūgūnda wake, na ūrīa ūngī agīthīrī wonjoria-inī wake. 6 Acio angī magīthārīkīra ndungata ciake, magīcīnyariiira na magīcīuraga. 7 Mūthamaki ūcio nīarakarire mūno, agītūma mbūtū yake ikāniine oragani acio, na īgīcīna itūura rīao inene. 8 “Hīndī iyo akīra ndungata ciake atīrī, ‘Iruga rīa ūhiki nīrīhaarīrie no rīrī, arīa ndīretire-rī, matiraagīrīrwo nī gūuka. 9 Thīi magomano-inī ma njīra mwīre mūndū o wothe mūkuona oke iruga-inī rīa kīhikanio.’ 10 Nī ūndū ūcio ndungata icio ikiumagara, igīthīrī nīrīa-inī, igīcookanīrīria andū othe arīa ciahotire kuona, igīta arīa ega o na arīa ooru, nayo nyūmba ya kīhikanīrio īkīiyūra ageni. 11 “No rīrīa mūthamaki aatoonyire nīguo one ageni-rī, akīona kuo mūndū ūmwe ūtehumbīte nguo cia ūhiki. 12 Akīmūuria atīrī, ‘Mūrata wakwa, ūtoonyire atīa gūkū ūtarī na nguo cia kīhikanio?’ Mündū ūcio agīkīra ki. 13 “Hīndī iyo mūthamaki ūcio akīra ndungata ciake atīrī, ‘Muohēi moko na magūrū, mūmūkie nja kūu nduma-inī, kūu nīkuo gūgaakorwo kīrīro na kūhagarania magego.’ 14 “Nīgūkorwo aingī nīmetītwo, no arīa athuure nī anini.” 15 Hīndī iyo Afarisai makiuma nja, magīthugunda ūrīa mangīmūtega na ciugo ciake. 16 Magītūma arutwo ao hamwe na Aherodia kūrī we. Magīthīrī makīmūwīra atīrī, “Mūrutanī, nītūūtī atī wee wī ūndū wa ma, na ūrutanaga ūhoro wa Ngai na ma. Wee ndīwītagagīra andū, tondū ndūrūmbūyagī ūrīa mahaana. 17 Rīu-rī, ta gītwīre ūrīa ūgwīciiria. Nī kwagīrīire tūrūtagīre

Kaisari igooti, kana aca?" 18 No Jesū, nī ūndū keerī no ta rīu: 'Endaga mündū ūrīa ūngī o ta wa kūmenya meciiria mao mooru, akīmeera ūrīa wiyendete wee mwene.' 40 Watho wothe na atīrī, "Inyū hinga ici, mūrenda kūngeria nīkī? ūrutani wa Anabii ūhingītio nī maathani macio 19 Nyoniai mbeeca ūrīa ihūthagīrwo ya kūriha meerī." 41 Na hīndī īyo Afarisai monganīte igooti." Nao makīmūtwārīa dinari, 20 nake hamwe-rī, Jesū akīmooria atīrī, 42 "Mwīciiragia akīmooria atīrī, "Mbica īno na riītwa riīrī nī atīa ūhoro wa Kristū? Muugaga nī mūrū wa ū?" cia ū?" 21 Nao makīmūcookeria atīrī, "Nī cia Nao makīmūcookeria atīrī, "Nī mūrū wa Daudi." Kaisari." Agīcooka akīmeera atīrī, "Rutagīrai 43 Nake akīmooria atīrī, "Nī kī gīagītūmire Kaisari kīrīa kīrī gīake, na mūrutagīre Ngai kīrīa Daudi akīaria arī na Roho amwīte 'Mwathani'? kīrī gīake." 22 Rīrīa maiguire ūguo-rī, makīgega. Nīgūkorwo oigire atīrī, 44 "Mwathani eerire Nī ūndū ūcio magītigana nake, magīthīira. 23 Mwathani wakwa atīrī: "Ikara guoko-inī gwakwa Mūthenya o ro ūcio Asadukai, arīa moigaga kwa ūrīo, nginya ngaiga thū ciaku rungu rwa atī gūtīrī ūhoro wa kūriūka, magīuka kūrī makinya maku." 45 Angīkorwo Daudi amwītaga Jesū makīmwīra atīrī, 24 "Mūrutani, Musa 'Mwathani-rī', angīgītūka mūrīu wake atīa?" aatwīrīre atī mündū angīkua atarī na ciana, 46 Gūtīrī mündū wahotire kūmūcookeria, na mūrū wa nyina no nginya ahikie mütumia kuuma mūthenya ūcio gūtīrī mündū wacookire ūcio wa ndigwa, nīguo aciarīre mūrū wa nyina kūgeria kūmūuria ciūria ingī.

ciana. 25 Na rīrī, kwarī aanake mūgwanja a nyina ūmwe gatagatī-inī gaitū. Nake ūrīa mūkūrū akīhikania na agīkua, na tondū ndaarī na ciana, agītigīra mūrū wa nyina mūtumia. 26 Na gūkīhaana o ūguo kūrī mūrū wa nyina wa keerī, na wa gatatu, makīrūmanīrīra, magīkua othe mūgwanja. 27 Marigīrīrio-rī, mūtumia ūcio nake agīkua. 28 Rīu-rī, hīndī ya kūriūka-rī, mūtumia ūcio agaakorwo arī wa ū harī acio mūgwanja, tondū othe nīmamūhikītie?" 29 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, "Inyuī mūhītītie tondū mūtiūī Maandiko o na kana hinya wa Ngai. 30 Hīndī ya kūriūka andū matikahikania kana mahike; magaatuūka ta araika arīa marī kūu igūrū. 31 No ha ūhoro wa kūriūka kwa arīa akuū-rī, kaī mūtathomete ūrīa Ngai oigire atīrī, 32 'Nīi nīi nīi Ngai wa Iburahīmu, na Ngai wa Isaaka, na Ngai wa Jakubu?' We ti Ngai wa arīa akuū, no nīi Ngai wa arīa marī muoyo." 33 Rīrīa kīrīndī kīu kīaiguire ūguo, gīkīgegio nīi ūrutani wake. 34 Hīndī irīa Afarisai maaiguire atīrī Jesū nīahootete Asadukai, magīcookanīrīra hamwe. 35 Ūmwe wao, warī njorua ya watho, akīmūgeria na kūmūuria kūria gīkī: 36 "Mūrutani, nī rīathani rīrīku inene thīmī wa Watho?" 37 Jesū akīmūcookeria atīrī, "Endaga Mwathani Ngai waku na ngoro yaku yothe, na muoyo waku wothe, na meciiria maku mothe." 38 Rīrī nīrīo rīathani rīa mbere na rīrīa inene. 39 Narīo rīa

23 Ningī Jesū akīira ikundi cia andū o hamwe na arutwo ake atīrī: **2** “Arutani a watho na Afarisai maikaragīra gītī kia Musa. **3** Nī ūndū ūcio, maathīkagīrei na mwikage ūrīa wothe marīmwīraga. No mūtigekage ūrīa mekaga, nīgūkorwo matiīkaga ūrīa mahunjagia. **4** Mohaga mīrigo mīritū mūno makamīigīrīra ciande cia andū, no-o ene matiendaga o na kūmīhutia na kaara. **5** “Ūrīa wothe mekaga, mekaga nīguo monwo nī andū: Maaraaramagia tūthandūkū ūrīa meyohaga thiithi ūrī na maandiko thīinī, na makaraihia ciohe cia ndigi cia nguo ciao, **6** na nīmendete gūikara handū ha gūtīo maruga-inī, na gūikarīra itī cia mbere thīinī wa thunagogi; **7** na nīmendete kūgeithio ndūnyū-inī, na gwītōo nī andū ‘Rabii’. **8** “No inyuī mūtikanetwo ‘Rabii’, nīgūkorwo Mūnene wanyu no ūmwe, na inyuothe mūrī a ithe ūmwe. **9** Na mūtikanete mündū o na ūrīkū gūkū thī ‘baba’, nīgūkorwo mūrī na Ithe o ūmwe, nake arī igūrū. **10** O na mūtikanetwo ‘mūrutani’, nīgūkorwo mūrī na ‘Mūrutani’ o ūmwe, nake nīwe Kristū. **11** Ūrīa mūnene thīinī wanyu nīatūkage ndungata yanyu. **12** Nīgūkorwo ūrīa wothe wītūgagīria nīakanyihiio, na ūrīa wothe wīnyihihagia nīagatūgīrio. **13** “Kaī mūrī na haaro-ī, inyuī arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mūhingagīrīria andū gūtoonya ūthamaki wa igūrū, na inyuī-ene

mütitoonyaga, o na mütirekaga arĩa marenda mbakũri mwena wa thiiñi, naguo mwena wa gütontoonya matoonye. (14 “Kaĩ mûrĩ na haaro- i, inyuĩ arutani a watho na Afarisai, hinga ici! ũ, inyuĩ arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mütontoonyagirira nyumba cia atumia a ndigwa, Mûhaana mbîrira hake mûnyü mwerü, iria mükamatuny Indo ciao, na mükahooysa cionekaza iri thaka mwena wa nja, no thiiñi mahooysa maraihu ma kwionanisa. Nî ûndü ûcio ciyûrîte mahîndî ma andû akuü, na gîko kîa nîmükaherithio makîria ma andû arĩa angî.) mîthembâ yothe. 28 No taguo andû mamuonaga mûrî athingu mwena wa nja, no mwena wa thiiñi mûiyûirwo nî ühinga na waganu. 29 “Kaĩ mûrĩ na haaro-î, inyuĩ arutani a watho na Afarisai, hinga ici! Mwakagîra anabii mbîrira na mükagemia mûkaruta üira wa atîti ûndü; no mûndü angîhîta na thahabu ya inyuĩ mûrî njiaro cia arĩa mooragire anabii. 32 hekarû-ři, ûcio nîekuhwo nî mwîhîtwa wake.’ Nî ûndü ûcio-ři, kîyûrîrîriei kîgeri kîa mehia 17 Inyuĩ atumumu aya akîgu! Nî kîi kînene? ma maithe manyu ma tene. 33 “Inyuĩ nyoka Nî thahabu ūyo, kana nî hekarû ūrîa itûmaga ici! Inyuĩ ciana cia ndûra! Mûgaagîtheema atîa thahabu itûike nyamûre? 18 Ningî muugaga gûtuîrwo ciira wa gûkio Jehanamu? (Geenna atîrî, ‘Mûndü o na ūrîku angîhîta na kîgongona- gîlîrîriei 34 Nî ûndü ûcio-ři, ngûmûtumîra anabii, ūrîku angîhîta na kîheo na andû arĩa oogî, o na arutani. Amwe ao kîrîa kîrî kîgongona-igûrû, ûcio nîekuhwo nî nîmükamooraga na mwambe amwe ao mütî-mwîhîtwa wake.’ 19 Inyuĩ andû aya atumumu! igûrû, na arĩa angî mûmahûure na iboko Nî kîi kînene? Nî kîheo kîu, kana nî kîgongona thiiñi wa thunagogi cianyu na mûmaingate kîrîa gîtûmaga kîheo kîu gîtûike kiamûre? 20 Nî kuuma itûura rîmwe nginya rîrîa rîngî. 35 Na ûndü ûcio, ūrîa wîhîtaga na kîgongona, ehîtaga nîmûgaçîcookererwo nî thakame yothe ya andû nakîo na akehîta na kîrîa gîothe kîrî kîgongona- arĩa athingu, ūrîa irîkitie gûitwo gûkû thî, kuuma igûrû. 21 Nake ūrîa wîhîtaga na hekarû, ehîtaga thakame ya Habilî ūrîa warî mûthingu, nginya nayo na akehîta na ūrîa ūikaraga thiiñi wayo. 22 thakame ya Zekaria mûrû wa Barakia, ūrîa Nake ūrîa wîhîtaga na igûrû, ehîtaga na gîti kia mworagîre gatagatî ka Handû-harîa-Hatheru ûnene kîa Ngai, na akehîta na ūrîa ūgîkaragîra. na kîgongona. 36 Ngûmwîra atîrî na ma, maûndü 23 “Kaĩ mûrî na haaro-î, inyuĩ arutani a watho maya mothe nîmagakinyîra rûciaro rûrû. 37 na Afarisai, hinga ici! Mûrûtaga gîcunjî gîa “Wee Jerusalemu, Jerusalemu, wee ūragaga ikûmi kîa nyeni; na nîcio terere, na bitharî, na anabii, na ūkahûûra arĩa matûmîtwo kûrî wee thuu. No nîmûtiganîrie maûndü marîa ma bata na mahiga nyuguto, nî maita maingî atîa makîria marîa makonîi watho na nîmo kihooto, ndanenda gûcookererwo ciana ciaku hamwe, ta na kûiguaniira tha, na wîhokeku. Maya-ři, nîmo ūrîa ngûkû ūcookererwo tûcui twayo rungu mwagîrîrwo nî gwîka mûtegûtiganîria macio rwa mathagu mayo, no ndûnjitîkagîria! 38 mangî. 24 Inyuĩ atongoria aya atumumu! Inyuĩ Atîrî, nyumba yaku itigîtwo îkirîte ihooru. mûcungaga rûmuru, no mûkameria ngamiîra. 39 Ngûmwîra atîrî, kuuma rîu mûtikanyona 25 “Kaĩ mûrî na haaro-î, inyuĩ arutani a watho rîngî nginya rîrîa mûkoiga atîrî, ‘Kûrathimwo nî na Afarisai, hinga ici! Mûthambagia gîkombe na mûndü ūrîa ūgûuka na rîitwa rîa Mwathani.’” mbakûri mwena wa nja, no thiiñi-ři, kûiyûrite ûkoroku na kwenda kwîhûûnia. 26 Wee Mûfarisai ūyû mûtumumu! Amba ûthambie gîkombe na 24 Nake Jesû akiuma hekarû, na ūrîa aathiiaga arutwo ake magûka kûrî we nîgu mamuonie mîako ya hekarû. 2 Akîmooria

atīrī, “Nīmūkuona indo ici ciothe? Ngūmwīra gwīthara kwanyu gūtikanakorwo kūrī hīndī ya atīrī na ma, gūtirī ihiga o na rīmwe rīa maya heho kana mūthenya wa Thabatū. 21 Nīgūkorwo rīgaakorwo rīrī igūrū wa rīrīa rīngī; mothe hīndī īyo nīgūkagīa na mīnyamaro mīnene, ītarī nīmakamomorwo.” 3 Na rīrīa Jesū aikarīte yoneka kuuma kīambīrīria gīa thī nginya rīu, thī Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū-rī, arutwo ake na itakooneka rīngī. 22 Na tīga matukū macio magūuka harī we hatarī andū angī, makīmūuria makuhīhīrio-rī, gūtirī mūndū ūngīkaahonoka, atīrī, “Ta twīre, maūndū macio mageekīka rī, na no nī tondū wa andū arīa aamūre, matukū kīmenyithia gīa gūcooka gwaku na kīa mūthia macio nīmagakuhīhīo. 23 Hīndī īyo mūndū wa mahinda maya nī kīrīkū?” (aiōn g165) 4 Nake o na ūrīkū angīkamwīra atīrī, ‘Kristū arī na Jesū akīmacookeria atīrī, ‘Mwīmenyagīrīrei hahā! kana, ‘Arī harī! Mūtikanetikie ūhoro mūtikanaheenio nī mūndū o na ūrīkū. 5 ūcio. 24 Nīgūkorwo Kristū a maheeni na anabii Nīgūkorwo andū aingī nīmagooka na rīrtwa a maheeni nīmakeyumīria monanie morirū rīakwa, makiugaga atīrī, ‘Nī nī nī Kristū,’ manene na maringe ciama, nīguo maheenie na nī makaheenia andū aingī. 6 Nīmūkaigua o na arīa aamūre, korwo no kūhoteke. 25 ūhoro wa mbaara, na mūhuhu ūkoniī mbaara, Na rīrī, inyuī ndaamūmenyithia ūhoro ūcio no inyuī mūtikanamake. Maūndū ta macio no mbere ya hīndī īyo. 26 “Nī ūndū ūcio mūndū nginya mageekīka, no ithirīro ti rīkinyu. 7 Rūrīrī o na ūrīkū angīkamwīra atīrī, ‘Arī werū-inī,’ nīrūgookīrīra rūrīa rūngī, na ūthamaki ūkīrīre mūtikanathī kuo; kana angīmwīra, ‘Arī nyūmba ūrīa ūngī. Nīgūkaagīa ng’aragu na ithingithia thiīni,’ mūtikanetikie ūhoro ūcio. 27 Nīgūkorwo kūndū na kūndū. 8 Maūndū macio mothe o ta ūrīa rūheni ruumīte irathīro ruonekaga nī kīambīrīria kīa ruo ta rwa mūndū-wa-nja ithūrīro-rī, ūguo noguo gūuka kwa Mūrū wa akīrūmwo agīe mwana. 9 “Nīgī nīmūkaneanwo Mūndū gūgaakorwo kūhaana. 28 Harīa hothe mūnyariirwo na mūūragwo, na mūmenwo harī kīimba, hau nīho nderi ciūnganaga. 29 “Na nī ndūrīrī ciothe nī ūndū wakwa. 10 Hīndī rīrī, o rīmwe thuutha wa mīnyamaro ya matukū īyo-rī, andū aingī nīmagatiganīria wītīkio macio, “riūa nīrīkagīa nduma, naguo mweri na makunyananīre mūndū na ūrīa ūngī, na ūtige kwara; nacio njata nīlīkaagū kuuma igūrū, mamenane. 11 Na anabii aingī a maheeni namo maahinya ma igūrū nīmakenyenyo.’ 30 nīmakoimīra na nīmakaheenia andū aingī. “Hīndī īyo kīmenyithia kīa Mūrū wa Mūndū 12 Na tondū waganu nīlīkaingīha mūno-rī, nīgīkooneka kūu igūrū, na ndūrīrī ciothe cia wendani wa andū aingī nīlīkanyiīha, 13 no thī nīgīcakaya. Nīkoona Mūrū wa Mūndū ūrīa ūgaakirīrīria nginya hīndī ya ithirīro- agūuka arī igūrū rīa matu, na arī na hinya rī, ūcio nīakahonoka. 14 Naguo Ūhoro-ūyū- na riiri mūningī. 31 Nake nīagatūma araika Mwega wa ūthamaki nīlīkahunjio thī yothe ake na mūgambo mūnene wa karumbeta, ūtuīke ūira kūrī ndūrīrī ciothe, na thuutha nao nīmakoongania arīa ake aamūre moimīte ūcio ithirīro rīkinye. 15 “Nī ūndū ūcio rīrīa mīena īna ūrīa yumaga rūhuho, kuuma gīturi mūkoona ‘kīndū kīrīa kīrī thaahu na gīa kūrehe kīmwe kīa igūrū nginya kīrīa kīngī. 32 “Na ihooru’ kīrūgamīte Handū-harīa-Hatheru, o rīrī, mwīrutei na mūkūyū: Rīrīa honge ciaguo kīrīa kīarītio na kanua ka mūnabii Danieli (ūrīa ciarīkīa gūthundūka na ciaruta mathangū-rī, ūrathoma nīamenye ūhoro ūcio), 16 hīndī īyo nīmūmenyaga atī hīndī ya riūa ūrī hakuhī. 33 arīa marī Judea nīmorīre irīma-inī. 17 Mūndū ūguo noguo rīrīa mūkoona maūndū macio ūrīa ūrī nyūmba yake igūrū ndakaharūrūke atī mothe, mūkaamenya atī ihinda rīrī hakuhī, rīrī o akarute kīndū kuuma nyūmba yake. 18 Nake ta mūrango-inī. 34 Ngūmwīra atīrī na mā, rūciaro ūrīa wī mūgūnda ndagacooke mūcīi kūgūrra rūrū rūtīgaathira nginya maūndū macio mothe nguo ciakte. 19 Kāi atumia arīa magaakorwo na mahinge. 35 Igūrū na thī nīgīgathira, no ciugo nda na arīa magaakorwo makīongithia hīndī ciakwa itigathira. 36 “Gūtirī mūndū ūtū ūhoro īyo nīmagakorwo na thiīna-ī! 20 Hooyai nīguo wa mūthenya ūcio kana ithaa rīu, o na araika a

igūrū matiū, o na Mūriū ndooī, tiga no Ithe ūtukū gatagatī gūkianirīrwo atīrī: ‘Mūhikania wiki. 37 O ta ūrīa gwatarīi matukū-inī ma Nuhu, nī mūuku! Umai mūkamütünge!’ 7 “Hīndī īyo noguo gūkahaana hīndī ya gūuka kwa Mūrū wa airītu othe magīukira, magīthondeka matawa Mündū. 38 Nīgūkorwo o ta ūrīa gwatarīi matukū mao. 8 Acio akīgu makītīra acio oogī atīrī, marīa maarī mbere ya kīguū, andū nīmarīaga ‘Tūgaīrei maguta manyu tondū; matawa maitū na makanya, na nīmahikanagia na makahika, o nīmarahora.’ 9 “No acio oogī makīmacookeria nginya mūthenya ūrīa Nuhu aatoonyire thabina; atīrī, ‘Aca, matingītūgana na mamūigane. 39 nao matiamenyire nginya rīrīa kīguū gīokire, Handū ha ūguo-rī, thiīi kūrī arīa mendagia gikimaniina othe. Ūguo noguo gūkahaana hīndī maguta mūkegūrīre manyu.’ 10 “No rīrīa ya gūuka kwa Mūrū wa Mündū. 40 Hīndī īyo maarī njīra-inī magīthīi kūgūra maguta-rī, arūme eerī magaakorwo marī mūgūnda; ūmwē mūhikania agīkinya. Airītu arīa mehaarīrie nīakoywo na ūrīa ūngī atīgwo. 41 Andū-a- magītoonya kīhikanio-inī hamwe na mūhikania, nja eerī magaakorwo magīthīa hamwe; ūmwē Naguo mūrango ūkīhingwo. 11 “Thuuatha ūcio nīakoywo na ūrīa ūngī atīgwo. 42 “Nī ūndū ūcio, airītu acio angī o nao magīuka. Makiuga atīrī, ikaragai mwīguite, tondū mūtiūi mūthenya ūrīa ‘Mwathani! Mwathani! Tūhingūrīre mūrango! Mwathani wanyu agooka. 43 No menyai atīrī, 12 “Nowe agīcookia atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī na ma, korwo mwene nyūmba nīamenyete thaā cia nīi ndimūūi.’ 13 “Nī ūndū ūcio-rī, mwīhūgagie, ūtukū iria mūici angīuka, angīaikarire eiguīte, tondū mūtiūi mūthenya kana thaā. 14 “Ningī, nyūmba yake ituuo. 44 Nī ūndū ūcio o na inyuū ūthamaki wa igūrū ūkaahaananio na mündū no nginya mūikarage mwīhaariīrie, tondū Mūrū wathiiaga rūgendo, nake agīta ndungata ciake, wa Mündū agooka ithaa rīrīa mūtamwīrīgīrīre. agīciīhokera indo ciake. 15 Akīnengera ūmwe 45 “Ningī-rī, ndungata ya kwīhokeka na njūgī yacio taranda ithano cia mbeeca, na ūngī taranda nīrīkū, ūrīa mwathi wayo angīhokera kūroraga igīrī, na ūrīa ūngī taranda ūmwe, o ndungata ndungata iria ingī cia nyūmba yake, na ūciheage kūringana na ūhoti wayo. Agīcooka agīthīi irio ihinda ūrīa ūtagīrīre? 46 Kaī nīūgaakorwo rūgendo. 16 Ndungata ūrīa yaneetwo taranda ūrī ūndū mwega harī ndungata īyo, ūrīa mwathi ithano ūgīthīi o hīndī īyo, ūkīonjorithia mbeeca wayo agooka akore ūgītīka o ūguo-īl. 47 Ngūmwīra ciayo, na ūkīona uumithio wa taranda ingī atīrī na ma, nīakamīhokera indo ciake ciōthe. ithano. 17 O nayo ūrīa yaheetwo taranda igīrī 48 No ūrī, ndungata īyo ūgīkorwo nī njaganu, na ūkīonjorithia ūkīona uumithio wa ingī igīrī. ūrī na ngoro atīrī, ‘Mwathi wakwa nīegūkara 18 No ndungata ūrīa yaheetwo taranda ūmwe ihinda iraaya atacookete,’ 49 na ūkīambīrīrie ūgīthīi, ūkījenia irima, ūkīhītha mbeeca cia mwathi kūhūura ndungata iria ingī, na kūrīa na kūnyua wayo. 19 “Thuuatha wa ihinda iraaya, mwathi hamwe na arīu. 50 Mwathi wa ndungata īyo wa ndungata cīo nīacookire na agīcīta nīguo agooka mūthenya ūrīa ūtamwīrīgīrīre, na ithaa ūheane ūhorō wa mathabu ma mbeeca ciake. 20 ūrī ūtīoī. 51 Nake nīakamīherithia mūno, Ndungata ūrīa yaheetwo taranda ithano ūkīrehe na amīkie hamwe na andū arīa hīngā, kūrīa ūgūgaakorwo na kīrīo na kūhagarania magego.

25 “Hīndī īyo-rī, ūthamaki wa igūrū ūkaahaananio na airītu ikūmi arīa mooire matawa mao, makiumagara nīguo magatūnge mūhikania. 2 Atano ao maarī akīgu, na atano maarī oogī. 3 Acio akīgu nīmakuuire matawa mao, no matiakuuiire maguta. 4 No ūrī, acio oogī, nīmakuuire maguta na cuba, o hamwe na matawa mao. 5 Na ūrī, Mūhikania nīaikarire angīgooka, na othe magīcūngā, magīkoma. 6 “Na

ūkīthīkūmīte ūngī ithano. 7 “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, ‘Nīwīkīte wega, ūe ūndungata ūno njega na ya kwīhokeka! Nītūkīte mwīhokeku harī ūndo nini; nīngūgūtua mūrori wa ūndo nīngī. ūka ūtoonye ūkēno-inī kīa mwathi waku!’ 22 “Ndungata ūrīa yaheetwo taranda igīrī o nayo ūgīuka. ūkiuga atīrī, ‘Mwathi wakwa ūaheire taranda igīrī! Atīrī, nīthūkūmīte ūngī igīrī.’ 23 “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī,

‘Nīwīkīte wega, wee ndungata īno njega na ya ūrī mūgeni tūgikūnyiita ūgeni, kana ūrī njaga kwihokeka! Nītūkīte mwihokeku harī indo tūgikūhe nguo? 39 O na nī rī twakuonire ūrī nini; nī ngūgūtua mūrori wa indo nyngī. Ūka mūrūaru kana ūrī njeera na tūgūka gūkūrora?’ ūtoonye gīkeno-inī kīa Mwathi waku!’ 24 “Nayo 40 “Nake Mūthamaki nīgacookia, ameere atīrī, ndungata īrīa yaheetwo taranda īmwe o nayo ‘Ngūmwīra atīrī na ma, ūndū wothe mwekiire īgūka. īkiuga atīrī, ‘Mwathi wakwa, nī ndooi atī ariū a Baba o na arīa anini mūno, nī nīi wee wī mūndū mwī, ūgethaga kūrīa ūtaahandite, mwekiire.’ 41 “Ningī nīakeera arīa marī mwena na ūkongania kūrīa ūtaahandire mbeū. 25 Nī wake wa ūmothro atīrī, ‘Njeherera, inyū ūndū ūcio nīndetigirire, ngīthīi ngīhitha taranda mūrumītwo, mūthīi mwaki-inī wa tene na tene yaku thī. Atīrīrī, īno īrīa yaku ndagūcookeria.’

26 “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, (aiōnios g166) 42 Nīgūkorwo ndaarī mūhūūtu na ‘Wee ndungata īno njaganu na ngūūtaru! ūguo mūtiaheire gīa kūrīa, na ndaarī mūnyootu na nī wooī atī ngethaga kūrīa itahaandite, na mūtiaheire gīa kūnyua, 43 na ndaarī mūgeni na ngongania kūrīa itaahurīte mbeū? 27 Gūkīrī mūtianyiitire ūgeni, ndaarī njaga na mūtiaheire ūguo-rī, wagīrīrwo nī kūiga mbeeca ciakwa nguo, ndaarī mūrūaru na ndaarī njeera na bengi, na ndacooka-rī, nīngīacookerio mbeeca mūtiokire kūnyona.’ 44 “Nao nīmagacookia, ciakwa irī hamwe na uumithio wacio. 28 “Nī mamūūrie atīrī, ‘Mwathani, nī rī twakuonire ūndū ūcio, mītunyei taranda īyo, mūmīnengere ūrī mūhūūtu, kana ūrī mūnyootu, kana ūrī ūrīa ūrī na taranda ikūmi. 29 Nīgūkorwo mūndū mūgeni, kana ūrī njaga, kana ūrī mūrūaru, o wothe ūrī na indo nīwe ūkoongererwo ingī o na kana ūrī njeera na tūtiagūteithirie?’ 45 nyngī na akīrīrīrio. Nake ūrīa ūtarī, o na kīrīa “Nake nīakamacookeria atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī arī nakīo nīagatuunywo. 30 Oyai ndungata īyo na ma, ūndū o wothe mūteekire ūmwe wa aya itarī bata mūmīkie nja kūu nduma-inī, kūrīa gūgaakorwo kīrīro na kūhagarania magego.’

31 “Hīndī īrīa Mūrū wa Mūndū agooka arī na riiri wake, na araika othe marī hamwe nake, nīagaikarīra gītī gīake kīa ūnene na kīrī riiri wa igūrū. 32 Ndūrīrī ciothe nīgacookanīrīrio mbere yake, nake nīakamūrania andū kuuma kūrī arī angī, o ta ūrīa mūrīthi aamūranagia ng'ondu na mbūrī. 33 Nīakaiga ng'ondu mwena wake wa ūrīo, na mbūrī aciige mwena wake wa ūmothro. 34 “Ningī Mūthamaki nīakeera arīa marī mwena wake wa ūrīo atīrī, ‘Ūkai, inyū mūrathimītwo nī Baba; oyai igai rīa ūthamaki ūrīa mwathondekeirwo kuuma rīrīa thī yombirwo. 35 Nīgūkorwo ndaarī mūhūūtu mūkīhe gīa kūrīa, na ndaarī mūnyootu mūkīhe gīa kūnyua, na ndaarī mūgeni mūkīnyiita ūgeni, 36 na ndaarī njaga mūkīhe nguo, na ndaarī mūrūaru na inyū mūkīmenyerera, o na ndaarī njeera na mūgūka kūndora.’ 37 “Hīndī īyo arīa athingu nīmakamūcookeria mamūūrie atīrī, ‘Mwathani, nī rī twakuonire ūrī mūhūūtu tūgikūhe gīa kūrīa, kana ūrī mūnyootu tūgikūhe gīa kūnyua? 38 Na nī rī twakuonire

26 Rīrīa Jesū aarīkirie kuuga maūndū macio mothe-rī, akīra arutwo ake atīrī, 2 “O ta ūrīa mūū, Gīathī kīa Bathaka gītigairie matukū meerī gīkinye, nake Mūrū wa Mūndū nīakaneanwo nīgeetha aambwo mūtī-igūrū.”

3 Hīndī īyo athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri a kīrīndī makīgomana kwa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, wetagwo Kaifa, 4 nīguo maciire ūrīa mangīnyiitithia Jesū na njīra ya wara, na mamūūragithie. 5 No makiuga atīrī, “Tūtingīmūnyiita hīndī ya Gīathī, nīguo andū matikarute haaro.” 6 Na rīrī, hīndī īmwe Jesū aarī Bethania, mūcīi wa mūndū wetagwo Simoni ūrīa warī na mūrimū wa mangū, 7 na mūndū-wa-nja warī na cuba ya maguta ma goro mūno na manungi wega, agūka kūrī Jesū, akīmūūtīrīria maguta mūtwe arī metha-inī akīrīa. 8 Rīrīa arutwo moonire ūguo, makīrakara, makīurania atīrī, “Ūtangi ūyū nī waki? 9 Maguta macio manungi wega nīmangīendio goro na

mbeeca ioio iheo athīni." 10 Nake Jesū aamenya ūyū nī mwīrī wakwa." 27 Agīcooka akīoya ūguo, akīmooria atīri, "Mūrathīnia mündū- gīkombe, agīcoookia ngaatho, akīmanengera, wa-nja ūyū nīkī? We nīanjīka ūndū mwega. akīmeera atīri, "Nyuanīrai inyuothē. 28 Īno nīyo 11 Arīa athīni mūrīkoragwo nao hīndī ciōthe, thakame yakwa ya kīrīkanīro, īrī īgūitwo nī no nīrī, mūtīrīkoragwo na nī hīndī ciōthe. ūndū wa andū aingī nī ūndū wa kūrekānīro 12 Hīndī īrīa aitīrīrie mwīrī wakwa maguta kwa mehia. 29 Ngūmwīra atīri, ndikūnyua rīngī macio manungi wega, eekire ūguo nīgeetha ndibei ya maciaro ma mūthabibū kuuma rīu aathagathage ūrīa ngaathikwo. 13 Ngūmwīra nginya mūthenya ūrīa ngaamīnyuanīra na inyuū atīri na ma, kūrīa guothe Ūhoro-ūyū-Mwega īrī njerū ūthamaki-inī wa Baba." 30 Na maarīkia ūkaahunjio thīni wa thī yothē-rī, ūndū ūcio kūina rwīmbo-rī, makiumagara magīthī Kīrīma- eeka nūkeeragwo andū nīgeetha aririkanagwo." inī kīa Mītamaiyū. 31 Ningī Jesū agīcooka 14 Hīndī īyo ūmwe wa acio ikūmi na eerī, akīmeera atīri, "Ūtukū wa ūmūthī inyuothē ūrīa wetagwo Judasi Mūsikariota, agīthī kūrī nīmūrīndirika nīgūkorwo nī kwandikītō athīnjīri-Ngai arīa anene, 15 akīmooria atīri, atīri: "Nīngaringa mūrīithi, nacio ng'ondū "Nī kīi mūkūhe ingīmūneana kūrī inyuū?" Nao cia rūrūrū ihurunjūke.' 32 No ndarīukio-rī, makīmūtarīra icunjī cia betha mīrongo itatū, nīngamūtongoria gūthī Galili." 33 No Petero makīmūnengera. 16 Kuuma hīndī īyo Judasi akīmūcookeria atīri, "O na arīa angī othe akīambīrīria gūcaria mweke wa kūmūneana. mangīgūtirika, nīi ndigagūtirika." 34 Nake 17 Mūthenya wa mbere wa kwambīrīria kūrīa Jesū akīmūcookeria atīri, "Ngūkwīra atīri na Mīgate īrīa itarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia-rī, ma, ūmūthī, ūtukū o ūyū ngūkū ūtanakūga, arutwo magīthī kūrī Jesū makīmūuria atīri, ūrīkorwo ūngaanīte maita matatū." 35 No "Ūkwenda tūkahaarīrie irio cia Bathaka kū?" 18 Petero akiuga atīri, "O na angīkorwo nīgūkuua Nake akīmacookeria atīri, "Thīii itūura-inī kūrī ndīkuanīra nawe, nīi ndingīgūkaana." Nao mündū mūna mūmwīre atīri, "Mūrūtani oiga arutwo arīa angī othe makiuga o ūguo. 36 Ningī atīri: Ihinda rīakwa rīrīa rītūitwo rīrī hakuhī. Jesū agīcooka agīthī na arutwo ake handū Ngūrīira irio cia Bathaka nyūmba gwaku tūrī heetagwo Gethisemanē, akīmeera atīri, "Ikarai na arutwo akwa." 19 Nī ūndū ūcio arutwo haha, na nīi thiī haariā ngahooe." 37 Agīthī magīika o ūrīa Jesū aamathīte, na makīhaarīria na Petero, na ariū arīa eerī a Zebedi, nake irio cia Bathaka. 20 Gwakinya hwaī-inī-rī, Jesū akīambīrīria kūigua kieha na gūthīnīka ngoro. agīkara metha-inī ya irio hamwe na arutwo 38 Agīcooka akīmeera atīri, "Ngoro yakwa īrī ake acio ikūmi na eerī. 21 Na rīrīa maarītaga, na kieha mūno, o hakuhī gūkua. Ikarai haha akiuga atīri, "Ngūmwīra atīri na ma, ūmwe mwīiguīte hamwe na nīi." 39 Agīthīiathiia, wanyu nīekūngunyanīra." 22 Nao makīnyiitwo agīturumithia ūthīu thī, akīhooya, akiuga atīri, nī kieha mūno, makīambīrīria kūmūuria o "Baba, kūngīhoteka-rī, njehereria gīkombe gīkī. mündū atīri, "Mwathani, ti-therū nī nīi?" No ti ūrīa nīi ngwendā, no nī ūrīa wee ūkwenda." 23 Jesū akīmacookeria atīri, "Ūrīa waikanīria 40 Hīndī īyo agīcooka kūrī arutwo ake, agīkora guoko na nīi mbakūrī-inī nīwe ūringunyanīra makomete, akīuria Petero atīri, "Mūtingīhota 24 Mūrū wa Mündū nīegūthī o ta ūrīa ūhoro gūkara ithaa rīmwe mwīiguīte hamwe na nīi? wake wandikītō. No mündū ūrīa ūgūkunyanīra 41 Mwīhūgei na mūhooe nīguo mūtīkagwe Mūrū wa Mündū kaī arīa na haaro-ī! Nī kaba magerio-inī. Ngoro nīyenda, no mwīrī ndūrī na mündū ūcio atangīciarirwo." 25 Hīndī īyo hinya." 42 Jesū agīthī riita rīa keerī, akīhooya, Judasi, ūrīa mūmūkunyanīri, akiuga atīri, "Rabii, akiuga atīri, "Baba, angīkorwo gūtingīhoteka ti-therū nī nīi?" Nake Jesū akīmūcookeria atīri, njehererio gīkombe gīkī itakīnyūrīire-rī, wendi "lī, nīwe." 26 Na rīrīa maarītaga, Jesū akīoya waku ūrohingio." 43 Aacooka rīngī akīmakora mūgate, agīcoookia ngaatho, akīwenyūranga, makomete, tondū nīmahītō nī toro. 44 Nī akīhe arutwo ake, akīmeera atīri, "Oyai mūrīe; ūndū ūcio akīmatiga, agīthī, akīhooya rīngī

riita rīa gatatu, akiuga ciugo o ro icio. 45 Ningī maheeni. Thuutha-inī andū eerī makīrūgama, agīcooka kūrī arutwo akīmooria atīrī, “O na 61 makiuga atīrī, “Mündū ūyū nīoigire atīrī, rīu mūrī o toro mūhurūkīte? Atīrīrī, ihinda rī ‘No hote gūtharia hekarū ya Ngai, na ndīmīake hakuhī, na Mūrū wa Mündū nīakunyanīrwo rīngī na mīthenya itatū.’” 62 Ningī mūthīnjīri-moko-inī ma andū ehia. 46 Ükīrai, tūthī! Ürīa Ngai ürīa mūnene akīrūgama, akiūria Jesū ūkūngunyanīra nīarooka!” 47 O akīaragia-rī, atīrī, “Kaī wee ūtarī na ūndū ūgūtūcookeria? Judasi, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi na eerī, Nī ūhoro ūrīkū ūyū ūrathitangīrwo?” 63 No agīkinya. Ookire na gīkundi kīnene kīa andū, Jesū agīkira ki. Mūthīnjīri-Ngai ürīa mūnene marī na hiū cia njora na njūgūma, matūmītwo akīmwīra atīrī, “Ndakwīhītīthia na Ngai ürīa nī athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri a kīama. wī muoyo: Twīre kana wee nīwe Kristū, Mūrū 48 Na rīrī, ūcio wamūkunyanīre nīamaheete wa Ngai.” 64 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, kīmenyīthia gīkī: “Ürīa ndīmumunya, ūcio nīwe, “Iī, wee nīwoiga, no ngūmwīra atīrī, inyū mūnyīitei.” 69 Nake Judasi agīthī harī Jesū o inyuothē nīmūkona Mūrū wa Mündū aikārīte rīmwe, akīmwīra atīrī, “Rabī, ūrī mūhoro!” na guoko-inī kwa ūrīo kwa Ürīa-ūrī-Hinya, agīuka akīmūmumunya. 50 Nake Jesū akīmūcookeria arī igūrū rīa matu.” 65 Hīndī ūyo mūthīnjīri-atīrī, “Mūrata wakwa, ika ürīa ūukire gwīka.” Ngai ūcio mūnene agītembūranga nguo ciake, Nao andū acio makīmūguthūkīra, makīmūnyīita. akiuga atīrī, “Nīaruma Ngai! Tūgūkībatario 51 Na rīrī, mündū ūmwe wa arīa maarī na Jesū nī aira angī aakī? Atīrīrī, inyū nīmweiguīra agīcomora rūhiū rwake rwa njora, agītinia gütū akīruma Ngai. 66 Mügwīciiria atīa?” Magīcockia kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ürīa mūnene. atīrī, “Aagīrīrwo nī kūragwo.” 67 Magīcocka 52 Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Cookia rūhiū makīmūtūra mata ūthīū, na makīmūhūura na rwaku njora nīgūkorwo arīa othe macomoraga ngundi. Angī makīmūhūura na hī, 68 makīmwīra rūhiū makaaniinwo na rūhiū. 53 Kana ūgwīciiria atīrī, “Wee Kristū, tūrathīre ūhoro ūtwīre, ndingīhota kūhooya Baba, na o rīmwe andūmīre nūū wakūgūtha!” 69 Na rīrī, Petero aikārīte araika makīria ya mbūtū ikūmi na igīrī? 54 nja, nake mūrītu warī ndungata akīmūkora, No rīrī, Maandīko mangīkīhinga atīa marīa akīmwīra atīrī, “O nawe uuma hamwe na Jesū moigīte atī ūndū ūyū no nginya ūhinge na ūcio wa Galili.” 70 Nowe agīkaana ūhoro ūcio njīra īno?” 55 Hīndī ūyo Jesū akiūria kīrīndī kīu mbere yao othe, akiuga atīrī, “Niī ndiūū ürīa atīrī, “Kaī ndī mūtongoria wa akararia a watho, ūroiga.” 71 Ningī akīumagara, agīthī kīhingō-atī nīkīo muoka mūnyīite mūrī na hiū cia inī, harīa mūrītu ūngī aamuonire, akīrīa andū njora na njūgūma? O mūthenya ndīrakoragwo arīa maarī hau atīrī, “Mündū ūyū moima na hekarū-inī ngīrutana, na mūtingīnyīita. 56 No Jesū wa Nazarethi.” 72 Agīkaana ūhoro ūcio ūndū ūyū wothe wīkīkīte nīguo ūhoro ūrīa o rīngī, na akīhīta, akiuga atīrī, “Niī ndiūū waandīkītō nī anabī ūhinge.” Nao arutwo mündū ūcio!” 73 Thuutha wa kahinda kanini, othe makīmūtiganīria, makīūra. 57 Nao acio arīa maarūgamīte hau magīthī harī Petero, maanyīitire Jesū makīmūtwara gwa Kaiafa, makīmwīra atīrī, “Ti-itherū wee ūrī ūmwe wao, mūthīnjīri-Ngai ürīa mūnene, kūrīa arutani tondū mwarīrie waku nīurakumbūra.” 74 Nake a watho na athuuri moonganīte. 58 Nowe akīambīrīria kwīhīta, akiuga atīrī, “Niī mündū Petero akīmūrūmīrīa arī haraaya, o nginya ūcio ndimūū!” Kahinda o kau ngūkū ūgūkūga. agīkinya nja ya kwa mūthīnjīri-Ngai ūcio 75 Nake Petero akīririkana ūhoro ūrīa Jesū mūnene. Agītoonya agīkarania na arangīri aamwīrīte atīrī, “Ngūkū ūtanakūga, ūrīkorwo nīguo amenye ūrīa ūhoro ūgūthī. 59 Na rīrī, ūngaanīte maita matatū.” Akiuma nja, akīrīra athīnjīri-Ngai arīa anene na Kīama kīrīa Kīnene mūno.

gīothe nīmacarīrīrie ūira wa maheeni nīguo
mamūūragithie. 60 No makiaga ūira ta ūcio,
o na gūkorwo andū aingī nīmarutīte ūira wa

27 Na rīrī, rūciinī tene, athīnjīri-Ngai
arīa anene othe na athuuri a andū
makīguithania atī matūre Jesū kūragwo.

2 Makīmuoha na mīnyororo; makīmūruta wake akīmūtūmīra mūndū, akīmīwīra atīrī: kūu, makīmūtwara kūrī Pilato, ūrīa warī “Ndūkae gwīka mūndū ūcio ūndū tondū ndarī na barūthi. **3** Rīrīa Judasi, ūcio wamūkunyanīire mahītīa, nīgūkorwo ūmūthī nīthīnītio nī kīroto oonire atī Jesū nīatūrwo gūkua-rī, akīrīra na mūno nī ūndū wake.” **20** No rīrī, athīnjīri-Ngai agīcookeria athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri arīa anene na athuuri makīringīrīria kīrīndī mbeeca icio cia betha mīrongo itatū. **4** Akiuga gītie Baraba, nake Jesū ooragwo. **21** Barūthi atīrī, “Nīnjīhītie, nīgūkorwo nīngunyanīire ūcio akīmooria atīrī, “Andū aya eerī nī ūrīku thakame itarī na mahītīa.” Nao makīmūcookeria mūkwenda ndīmuohorere?” Nao makiuga atīrī, makīmūuria atīrī, “Ūcio ūkīrī ūhoro witū? Ūcio “Tūkwenda Baraba.” **22** Pilato akīmooria atīrī, nī ūhoro waku.” **5** Nī ūndū ūcio Judasi agīlkania “Ngūgīka atīa na Jesū ūyū wītagwo Kristū?” mbeeca icio thīinī wa hekarū, agīthīira. Othe magīcookia atīrī, “Mwambe mūtī-igūrū.” Agīcooka agīthīi akītīa. **6** Athīnjīri-Ngai acio **23** Nake Pilato akīmooria atīrī, “Nīki? Nī ngero anene makīoya mbeeca icio makiuga atīrī, ūrīku agerete?” Nao magīkīrīrīria kwanīrīria, “Kūiga mbeeca ici kīgīna-inī nī kuuna watho, makiugaga atīrī, “Mwambe mūtī-igūrū!” **24** nīgūkorwo nī mbeeca cia thakame.” **7** Nī ūndū Rīrīa Pilato oonire atī matiraguithania, na ūcio makīguithania mahūthīre mbeeca icio na akīona atī nī ngūy yambagīrīria-rī, akīoya maaī, kūgūra gīthaka kīrīa kīa mūumbi nyūngū gītuīke agīthamba moko hau mbere ya kīrīndī, akiuga gīa gūthikagwo ageni. **8** Kīu nīkīo gītūmaga atīrī, “Nīi ndikoorio thakame ya mūndū ūyū gīthaka kīu gītūwo Gīthaka gīa Thakame nginya ūtarī na mahītīa. Ūcio nī ūhoro wanyu!” **25** Nao ūmūthī. **9** Hīndī īyo nīguo ūhoro ūrīa waārtio andū acio othe magīcookia atīrī, “Thakame yake nī Jeremia ūrīa Mūnabii wahingire, rīrīa oigire ūrotūcookerera hamwe na ciana ciitū!” **26** Pilato atīrī: “Nao nīmoire icunjī icio mīrongo itatū cia akīmohorera Baraba. No akīhūrīthia Jesū iboko, betha, thogora ūrīa andū a Isiraeli maatuīte agīcooka akīmūneana akaambwo mūtī-igūrū. wa kūmūgūra, **10** nao magīcīhūthīra na kūgūra **27** Ningī thigari cia barūthi cīgītwara Jesū thīinī gīthaka kīa mūumbi nyūngū, o ta ūrīa Mwathani wa gīkarō kīa barūthi, nacio cīgīcookanīrīria aanjathire gwīkwo.” **11** Na rīrī, Jesū akīrīgama mbūtū yothe ya thigari, cīkīmūrigīcīria. **28** mbere ya barūthi, nake barūthi ūcio akīmūuria Cīkīmūrūta nguo ciake, cīkīmūhumba nguo atīrī, “Wee nīwe Mūthamaki wa Ayahudi?” Jesū ndune, **29** cīgīcooka cīgītuma thūmbī ya mīgūa, agīcookia atīrī. “Iī, wee nīwoiga.” **12** No rīrīa cīkīmūkīra mūtwe. Cīkīmūnēgera kamūrangī aāthitangirwo nī athīnjīri-Ngai arīa anene na guoko-inī gwake kwa ūrīo, cīkīmūtūrīria ndu, athuuri, ndarī ūndū aacookirie. **13** Nī ūndū ūcio na cīkīmūnyūrūria, cīkiuga atīrī, “Wī mūhoro, Pilato akīmūuria atīrī, “Kaī ūtarraigua ūira wa mūthamaki wa Ayahudi!” **30** Cīkīmūtūra mata, maūndū marīa maragūthitangīra?” **14** Nowe cīkioya kamūrangī kau, na cīkīmūhūra nako Jesū ndaigana gūcooka ūndū o na ūmwe wa mūtwe. **31** Cīarīkīa kūmūnyūrūria, cīkīmūrūta macio; nake barūthi akīgega mūno. **15** Na nguo īyo, na cīkīmūhumba nguo ciake mwene. rīrī, hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, barūthi ūcio Cīgīcooka cīkīmūmagaria cīkāwambe mūtī-nīnamenyerete kuohora mūndū ūmwe wa arīa igūrū. **32** Na hīndī ūrīa moimagaraga-rī, oohe, o ūrīa kīrīndī kīngīathuurire. **16** Hīndī magīcemanīa na mūndū woimīte Kurene, īyo nī maarī na mūndū kīmaramari wohetwo wetagwo Simoni, nacio thigari cīkīmūkuuithia na woīkaine mūno, wetagwo Baraba. **17** Nī mūtharaba ūcio na hinya. **33** Magīthīi, magīkīnya ūndū ūcio, hīndī ūrīa kīrīndī kīagomanire, Pilato handū heetagwo Golgotha (ūguo nī kuuga agīkīuria atīrī, “Nūū mūkwenda ndīmuohorere; Handū hahaana ta Ihīndī ūrīa Mūtwe). **34** Nacio nī Baraba, kana nī Jesū ūrīa wītagwo Kristū?” cīkīhe Jesū ndibei anyue, itukanītio na kīndū **18** Nīgūkorwo we nīnamenya ga atī maatwarīte kīrūrū ta maaī ma nyongo; no aamīcama akīregā Jesū kūrī we nī ūndū wa ūirū. **19** Na hīndī kūmīnyua. **35** Cīarīkīa kūmīwamba mūtī-igūrū, īyo Pilato aikāriire gītī gīa ciira, mūtumia cīgīgayana nguo ciake na njīra ya gūcīuuīkīra

mītī. 36 Nacio cigūkara thī hau, cikīmūrangīra. nake makīrangīra Jesū moonire gīthingithia na 37 Na hau igūrū rīa mūtwē wake, nīhandikītwo maūndū mothe marīa meeķikire-rī, makīnyiitwo maūndū marīa aathitangīrwo, atīrī: ŪYŪ nī guoya, makīanīrīra, makiuga atīrī, “Ti-itherū NīWE JESŪ, MŪTHAMAKI WA AYAHUDI. 38 mūndū ūyū oima Mūrū wa Ngai!” 55 Na Na rīrī, atunyani eerī nīmambirwo mītī-igūrū nī haarī andū-a-nja aingī meeroragīra marī hamwe nake, ūmwe mwena wake wa ūrīo, na o haraaya. Maarūmīriire Jesū kuuma Galili ūcio ūngī mwena wake wa ūmotho. 39 Nao nīguo mamūtungatagīre. 56 Thīinī wao haarī andū arīa maahītūkagīra hau makamūrumaga, Mariamu Mūmagidali, na Mariamu ūrīa nyina makīnagia mītwe yao, 40 makiugaga atīrī, wa Jakubu na Jose, na nyina wa ariū a Zebedi. “Wee ūngīratharirie hekarū na ūcooke ūmīake 57 Na hwaī-inī wakinya-rī, mūndū warī gitonga na mīthenya itatū-rī, kīlhonokie! Harūrūka wa kuuma Arimathea, wetagwo Jusufu, ūrīa uume mūtharaba-inī, aakorwo wee nīwe Mūrū watuīkite mūrutwo wa Jesū agīuka. 58 Nake wa Ngai!” 41 O ūndū ūmwe athīnjīri-Ngai agīthīi kūrī Pilato, na akīhooya aheo mwīrī wa arīa anene, na arutani a watho, na athuuri Jesū, nake Pilato agīathana anengerwo mwīrī o nao makīmūnyūrūria. 42 Makiuga atīrī, ūcio. 59 Jusufu akīoya mwīrī ūcio, akīwoha na “Nīarahonokagia andū arīa angī, no ndangīhota taama mūtheru wa gatani, 60 akīūiga thīinī wa kwīhonokia we mwene! Nīwe Mūthamaki mbīrīra yake njerū ūrīa eenjithītie rwaro-inī wa Israeli! Nīakiume rīu mūtharaba-inī, na rwa ihiga. Akīgaragaria ihiga inene mūromothīu nītūkūmwītikia. 43 Niehokete Ngai, inī wa mbīrīra īyo, na agīthīira. 61 Mariamu nīakīmūhonokie rīu aakorwo nīamwendete, Mūmagidali na Mariamu ūcio ūngī maikarīte nīgūkorwo oigire atīrī, ‘Nī ndī Mūrū wa Ngai.’” hau mang’etheire mbīrīra. 62 Na mūthenya ūyū 44 O na atunyani arīa maambanīrīo hamwe ūngī ūrīa ūrūmagīrīra Mūthenya wa Ihaarīria, nake o nao makīmūruma. 45 Na rīrī, kuuma athīnjīri-Ngai arīa anene na Afarisai magīthīi thaa thita cia mūthenya nginya thaa kenda kwa Pilato. 63 Makīmwīra atīrī, “Mwathi witū, būrūri wothe ūkīgīa nduma. 46 Na ta thaa nītūkūririkana atī rīrīa mūheenania ūcio aarī kenda Jesū akīgūthūka na mūgambo mūnene, muoyo. nīoigire atīrī, ‘Thuutha wa matukū akiuga atīrī, “Eli, Eli, lama sabakithani?” matatū nīngāruka.’ 64 Nī ūndū ūcio ruta watho (Ūguo nī kuuga, “Ngai wakwa, Ngai wakwa, nīguo mbīrīra īyo ūrangīrwo nginya mūthenya ūndigānīrie nik?”) 47 Nao andū amwe a arīa wa gatatū. Kwaga ūguo, arutwo ake maahota maarūngīi hau rīrīa maiguire ūguo, makiuga gūthīi maiye mwīrī ūcio macooke meere andū atīrī, “Areeta Elija.” 48 Na o rīmwe, ūmwe atī nīariūkītio kuuma kūrī arīa akuū. Maheeni wao agīteng’era akīoya thibūnji. Akīmītobokia macio maahota gūtuīka mooru gūkīra marīa thiki-inī, akīmīthecerera kamūrangi-inī, akihe ma mbere.” 65 Nake Pilato akīmacookeria atīrī, Jesū anyue. 49 Arīa angī nao makiuga atīrī, “Oyai arangīrī, mūthīi mūrangīre mbīrīra īyo “Tiganai nake. Nītūkuona kana Elija nīegūuka wega o ta ūrīa mūngīhota.” 66 Nī ūndū ūcio kūmūhonokia.” 50 Nake Jesū akīgūthūka rīngī magīthīi, makīhinga ihiga rīa mbīrīra īyo biū, na mūgambo mūnene, agītūkana. 51 Na rīrī, na makīrīkīra rūrūri rwa mūhūra, na makīiga ihinda o rīu gītambaya kīa hekarū gīgiatūkana arangīri ho.

icunjī igīrī kuuma igūrū nginya thī. Nayo thī igīthingitha, nacio ndwaro cia mahiga igītatūkana. 52 Mbīrīra nacio ikīhingūka, nao andū aingī arīa atheru arīa maarīkītie gūkua makīriūka, 53 makiuma thīinī wa mbīrīra. Na thuutha wa kūrīuka kwa Jesū, magīthīi itūūra rīu inene otheru, na makiumīrīra andū aingī. 54 Rīrīa mūnene-wa-thigari-igana na arīa maarī

28 Thuutha wa Thabatū, gwatua gūkīra mūthenya wa mbere wa kiumia, Mariamu Mūmagidali na Mariamu ūcio ūngī magīthīi kūrora mbīrīra. 2 Na rīrī, nī kwagiire na gīthingithia kīnene, nīgūkorwo mūraika wa Mwathani nīaikūrkire oimīte igūrū na agīthīi mbīrīra-inī, akīgaragaria ihiga akīrīeheria na akīrīkārīra. 3 Oonekaga ahaana ta rūheni, na

nguo ciake cierūhīte o ta ira. 4 Nao arangīri acio makīmwītigīra mūno nginya makīnaina makīhaana, ta andū akuū. 5 Nake mūraika ūcio akīira andū-a-nja acio atīrī, “Inyuī-rī, tigai gwītigīra, nīgūkorwo nīnjūtū atī nī Jesū ūrīa ūraambirwo mūtī-igūrū mūracaria. 6 Ndarī haha, nīariūkīte, o ta ūrīa oigire. Ūkai muone harīa arakomete. 7 Na rīrī, thīi narua mūkeere arutwo ake atīrī, ‘Nīariūkīte akoima kūrī arīa akuū, na nīegūthīi Galili mbere yanyu. Kūu nīkuo mūrīmuona.’ Ririkanai ūguo ndaamwīra.” 8 Nī ūndū ūcio, andū-a-nja acio makiuma mbīrīra-inī mahiūhīte marī na guoya, no ningī maiyūrītwo nī gīkeno, makīhanyūka makeere arutwo ake ūhoro ūcio. 9 Na o rīmwe Jesū agītūngana nao, akīmeera atīrī, “Nīndamūgeithia.” Nao magīthīi harī we, makīmūnyiita nyarīrī, makīmūhooya. 10 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Tigai gwītigīra. Thīi mūkeere ariū na aarī a Baba mathīi Galili; kūu nīkuo marīnyona.” 11 Na rīrīa andū-a-nja acio maathīiaga-rī, arangīri amwe a arīa maarangīrīte mbīrīra magītoonya itūura inene na makīrīra athīnjīri-Ngai arīa anene maūndū mothe marīa mekīkīte. 12 Nao athīnjīri-Ngai arīa anene magīcemanīna na athuuri, magīthugunda ūrīa megwīka; makīhe thigari icio mbeeca nyīngī, 13 magīcīra atīrī, “Inyuī mūkuuga atīrī, ‘Arutwo ake marookire ūtukū maramūiya twī toro.’” 14 Ūhoro ūyū ūngīkinyīra barūthi, nītūkamūiguithia, na tūmūgitīre mūtikone ūūru.” 15 Nī ūndū ūcio thigari ikīoya mbeeca icio, igīka o ta ūrīa cierītwo. Naguo ūhoro ūcio ūkīhunjio kūrī Ayahudi, na nīhunjagio o nginya ūmūthī. 16 Hīndī ūyo arutwo arīa ikūmi na ūmwe magīthīi Galili, kīrīma-inī kīrīa Jesū aamerīte mathīi. 17 Na rīrīa maamuonire-rī, makīmūhooya, no amwe maarī na nganja. 18 Nake Jesū agīthīi kūrī o akīmeera atīrī, “Nīheetwo ūhoti wothe igūrū na gūkū thī. 19 Nī ūndū ūcio thīi mūgatūme andū a ndūrīrī ciathe matūke arutwo akwa, mūkīmabatithagia thīimī wa rītwa rīa Ithe na rīa Mūriū na rīa Roho Mūtheru, 20 na mūkīmarutaga gwathīkīra maūndū marīa mothe ndīmwathīte. Na ti-itherū ndī hamwe na inyuī hīndī ciathe, o nginya mūthīa wa mahinda maya.” (aiōn g165)

Mariko

na nīngamūtua ategi a andū.” 18 O rīmwe magītiganīria neti ciao makīmūrūmīrīra. 19

1 Kīambīrīria kīa Ūhoro-ūrīa-Mwega ūkoniī Na aathiathia hanini, akīona Jakubu mūrū Jesū Kristū Mūrū wa Ngai. 2 O ta ūrīa wa Zebedi hamwe na mūrū wa nyina Johana kwandikītwo ibuku-inī rīa Isaia ūrīa mūnabii marī gatarū-inī makīhaarīria neti ciao. 20 atīri: “Nīngūtūma mūtūmwō wakwa athīi mbere O rīmwe akīmeeta, nao magītīga ithe wao yaku, ūrīa ūgūgūthondekerā njīra yaku.” 3 Zebedi gatarū-inī hamwe na aruti ake a wīra na “Kūrī mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra werū- makīmūrūmīrīra. 21 Nao magīthīi Kaperinaumu, inī akoiga atīri, “Haarīria njīra ya Mwathani, na rīrīa mūthenya wa Thabatū wakinyire, rūngariai njīra ciake.” 4 Nī ūndū ūcio Jesū agītoonya thunagogi na akīambīrīria Johana ookire akīhunjagia, na akībatithanagīria kūrutana. 22 Na andū makīgegio nī ūrutani werū-inī. Aahunjagia atī andū merire, nīguo wake, nīgūkorwo aamarutaga ta mūndū warī na marekerwo mehia mao, nīgeetha mabatithio.

5 Nao andū othe a būrūri wa Judea na o īyo kūu thunagogi yao, nī kwarī na mūndū andū othe a Jerusalemu magīthīi kūrī we. warī na ngoma thūku, nake akīanīrīra, akiuga Moimbūraga mehia mao, nake akamabatithīria atīri, 24 “Ūrenda atīa na ithūi, wee Jesū wa rūū-inī rwa Jorodani. 6 Johana ehumbaga nguo Nazarethi? Ūkīte gūtūniina? Nīnjūūi wee nīwe ciathondeketwo na guoya wa ngamīrīra, na ū! Wee nīwe Ūrīa-Mūtheru-wa-Ngai.” 25 Nake nīehotoraga mūcibi wa rūūa njohero, na aarīaga Jesū akīmīkūma na hinya, akiuga atīri, “Kira nīgīgī na ūukī wa gīthaka. 7 Nayo ndūmīrīri yake na uume thīinī wake!” 26 Ngoma īyo thūku yari īno: “Thuutha wakwa nīgūgūuka mūndū ikiṁūthukathuka na hinya na ikiūma thīinī wake ūngī ūrī na hinya kūngīra, ūrīa nīi itagīriire īgīkayaga. 27 Andū acio othe makīgega mūno kūinamīrīra njohore ndigi cia iraatū ciake. 8 Nīi nginya makīurania atīri, “Ūndū ūyū nī ūrīkū? ndīmūbatithagia na maaī, nowe arīmūbatithagia ūyū nī ūrutani mwerū, wī na ūhoti! Nī araatha na Roho Mūtheru.” 9 Na rīrī, ihinda o rīu o na ngoma thūku na ikamwathīkīra.” 28 Nayo Jesū agītūka oimīte Nazarethi kūu Galili, na ngumo yake ikihunja na ihenya būrūri wothe akībatithio nī Johana rūū-inī rwa Jorodani. 10 wa Galili. 29 Na maarīkīa kuuma thunagogi, Na rīrīa Jesū oimīraga maaī-inī akīona igūrū magīthīi na Jakubu na Johana mūcīi gwa Simoni rīahingūka, nake Roho Mūtheru akīmūkūrūkīra na Anderea. 30 Na rīrī, nyina wa mūtumia wa ahaana ta ndutura. 11 Mūgambo ūkiūma Simoni aarī gītanda-inī arī mūrūarū mūrimū igūrū ūkiuga atīri, “We nīwe Mūrū wakwa wa kūhiūha mwīrī, nao makīira Jesū ūhoro ūrīa nyendete, na nīngenaga mūno nīwe.” wake. 31 Nī ūndū ūcio Jesū agīthīi harīa aarī, 12 Na o rīmwe Roho akīmuoya akīmūtwara akīmūnyiita guoko akīmūkīria. Mūrimū ūcio werū-inī, 13 na agīkara kūu werū-inī matukū wa kūhiūha mwīrī ūkīmūtīga na akīambīrīria mīrongo īna, akigeragio nī Shaitani. Nake kūmatungatīra. 32 Hwaī-inī ūcio thuutha wa aikaranagia na nyamū cia gīthaka, nao arāika riūa gūthūa, andū makīrehera Jesū andū arīa makamūtungatagīra. 14 Thuutha wa Johana othe maarī arūarū na arīa maarī na ndaimono. gūkīo njeera, Jesū agīthīi Galili akīhunjagia 33 Nao andū a itūura othe makīungana hau ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai, 15 akiuga atīri, mūrango-inī wa nyūmba, 34 nake Jesū akīhonia “Ihinda nīkīnyu, naguo ūthamaki wa Ngai andū aingī arīa maarī na mīrimū mīthembā nīkuhīrīrie. Mwīrīrei mwītīkie ūhoro-ūrīa- mīngī. Ningī akīngata ndaimono nyīngī, no Mwēgal!” 16 Na rīrīa Jesū aathīagīra hūgūrūrū- 35 Rūciinī kīroko tene kūrī o na nduma, Jesū inī cia irīa rīa Galili, nīonire Simoni na mūrū wa nyina Anderea magīkīria neti ciao irīa- agītūkīra akiuma nyūmba agīthīi handū keheri- inī, nīgūkorwo maarī ategi a thamaki. 17 inī, akīhoera ho. 36 Nake Simoni na arīa maarī Nake Jesū akīmeera atīri, “Ūkai, mūnūmīrīre, nao magīthīi kūmwetha, 37 na rīrīa maamuonire,

makianirira, makimwira atiri: "Andū othe niwe gigituma mwiciirie maündū macio ngoromaracaria!" 38 Jesū akimacookeria atiri, "Rekei inī cianyu? 9 Nī ündū ürikū mühüthū: kwira tuume gükü tuthi kündü kungü, matüura-ini mündü üyü ükuuite ciiga atiri, 'Nī warekerwo maria me hakuhī, nīgu hunjie o nakuo. Tondū mehia maku,' kana kümwira atiri, 'Ükira woe níkio ndokire.' 39 Nī ündū ücio agithiururuka kibarī gíaku wítware?" 10 No nigeetha mümenye Galili guothe akihunjagia thunagogi-ini ciao ati Mürū wa Mündū arī na ühoti gükü thi na akiingataga ndaimono. 40 Na mündü ümwe wa kurekanira mehia-rī" Akīra mündü warī na mangū agiuka kürī we na akimüthaitha ücio wakuuite ciiga atiri, 11 "Ndakwira atiri, aturite maru, akimwira atiri, "Üngenda-rī, no ükira, oya kibarī gíaku üinuke müci." 12 Nake üutherie." 41 Nake Jesū akiringwo nī tha nyigü, agiükira, akoya kibarī gíake, agithiira andū agitamburukia guoko gwake akihutia mündü othe mamwiroreire. Ündū ücio ügituma andū ücio. Akimwira atiri, "Nī ngwenda. Therio." 42 othe magege, nao makigooca Ngai, makiuga Na o hīndī īyo mündū ücio agithirwo nī mangū, atiri, "Kaī tütirī tuona ündū ta üyū-īl" 13 akihonio. 43 Nake Jesū akimükaania na hinya O rīngi Jesū nioimagarire agithi hügürüruna akimwira athi, 44 ningü akimwira atiri, inī cia iria; nakio kīrindī kinene gígüka kürī "Menya ndukeere mündū o na ürikū ühoro we, nake akiambiriria gükiruta ühoro. 14 Üyū. No thiü ükeyonanie kürī muthinjiri-Ngai, Na hīndī rīra ahitükaga, akiona Lawi mürū na ürute magongona maria Musa aathanite wa Alufayo aikarite haria heetagirio mbeeca nī ündū wa gütherio gwaku, ütuike üira kürī cia igooti. Jesū akimwira atiri, "Nümirira," o." 45 No handū ha üguo agithi, akiambiriria nake Lawi agiükira akimürümirira. 15 Na rīri kwaria na kümemerekia ühoro ücio. Nī ündū Jesū aariaga irio cia hawai-ini nyumba kwa ücio Jesū ndacookire kühota gütoonya itüura Lawi, etia mbeeca cia igooti aingü na ehia thiiní akionagwo nī andū, no aikaraga na nja nimirianire nake na arutwo ake, tondū maarī kündü gütaari andū. No andū no mookaga kürī aingü nimirumirira. 16 Rīri arutani a watho we moimite kündü guothe.

2 Matukū manini maathira, Jesū agicooka

Kaperinaumu rīngi, nao andū maküguia ati nōoka müci. 2 Nī ündū ücio andū aingü maküngana nginya hakaga handū ha gülikarwo, o na nginya nja ya mürango, nake akimahunjiria ühoro. 3 Nihookire andū, makimürehera mündü waruarite mürimü wa gükua ciiga, akuuütwo nī andū ana. 4 Na tondū matingiahotire kümükinia haria Jesū aari nī ündū wa üngi wa andū-rī, magitharuria nyumba igürü wa hau Jesū aari na maarikia kühatharia, makiharurukia mündü ücio wakuuite ciiga atiri, "Muriu, nīwarekerwo mehia maku." 6 Na rīri, arutani amwe a watho maarī ho, nao maküyuria na ngoro atiri, 7 "Mündü üyü ekwaria üguo nīkī? Nī araruma Ngai! Nūn üngi üngihota kurekanira mehia tiga Ngai wiki?" 8 O rīmwe Jesū akimanya thiiní wa roho wake ati üguo nīguo meciiragia ngoro-ini ciao, nake akimooria atiri, "Nī kī"

arīa maarī Afarisai moonire akirianira na andū ehia na etia mbeeca cia igooti, maküuria arutwo ake atiri, "Arīanagira na etia mbeeca cia igooti na ehia nīkī?" 17 Nake Jesū aigua üguo akimeera atiri, "Andū arīa agima mīri ti o mabataragio nī ndagitarī, no nī arīa arūaru. Ndiokire gwita andū arīa athingu, no nī arīa ehia." 18 Na rīri, arutwo a Johana na Afarisai nīmehingite kūria irio. Andū amwe magiuka maküuria Jesū atiri, "Nīkī gitumaga arutwo a Johana na arutwo a Afarisai mehinge kūria irio, no arutwo aki matihingaga?" 19 Nake Jesū akimacookeria atiri, "Ageni a mühikania mangihinga kūria irio atīa rīri arī hamwe nao? Matingihinga rīri rīothe marī hamwe nake. 20 No ihinda nīrigakinya rīri mühikania akeehero kuuma kūri o, na hīndī īyo nīmakehinga kūria irio." 21 "Gütirī mündü wīkagira nguo ngürü kīraka kīerü. Angiika üguo, kīraka kīu kīerü no kīguucie nguo īyo ngürü, nakio gitüme hau hatarukü hatürike makiria. 22 Ningi gütirī mündü wīkagira ndibei ya mühilano mondo-ini ngürü. Angiika

ūguo, ndibei īyo no ītarūre mondo icio, nayo mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani, o na kuuma kūrīa ndibei īyo ītīke, nacio mundo ithūke. No rīrī, gwakuhīrīrie Turo na Sidoni. 9 Na tondū wa ndibei ya mūhihano ūkīragwo thīnī wa mundo gīkundi kīu, akīira arutwo ake mamūhaarīrie njerū.” 23 Na mūthenya ūmwe warī wa Thabatū- gatarū nīguo gīkundi kīu gītige kūmūhatīka. rī, Jesū nīatūkanīrie mīgūnda-inī ya ngano. 10 Nīgūkorwo nīahonetie andū aingī, nī ūndū Na rīrīa aathīiga arī hamwe na arutwo ake, ūcio ariā maarī na mīrimū nīmatindikanaga arutwo makīambīrīria gūtua ngira cia ngano. nīguo mamūhutie. 11 Na rīrīa rīothe ngoma 24 Nao Afarisai makīmwīra atīrī, “Ta rora, nī thūku ciamuonaga, ciegūithagia thī mbere yake, kīi kīratūma arutwo aku meke ūrīa watho igakaya ikiugaga atīrī, “Wee nīwe Mūrū wa ūtetikīritie mūthenya wa Thabatū?” 25 Nake Ngai.” 12 Nowe agīcikaania na hinya mūno akīmacookeria atīrī, “Kaī mūtarī mwathoma itikoige we nīwe ū. 13 Jesū agīcooka akīambata ūrīa Daudi we mwene na ariā maarī nake kīrima-inī na agījita ariā eyendeire, nao magīuka mee kire rīrīa maarī ahūtu na makabatario nī harī we. 14 Akīamūra ikūmi na eerī, akīmatua gīa kūrīa? 26 Aatoonyire nyūmba ya Ngai rīrīa atūmwo, nīgeetha makoragwo nake, na nīguo Abiatharu aarī mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, amatūmage makahunjie, 15 na magīe na ūhoti akīrīa mīgate ūrīa yamūrīrwo Ngai, o ūrīa wa kūngata ndaimono. 16 Andū acio ikūmi na yetikīritio kūrīagwo nī athīnjīri-Ngai oiki. Na eerī aathūurire nī Simoni (ūrīa aatuire Petero); agīcooka akihe ariā maarī nake ūmwe yayo.” 27 17 na Jakubu wa Zebedi na mūrū wa nyina Ningī akīmeera atīrī, “Mūthenya wa Thabatū Johana (nao acio akīmatua Boanerigesi, ūguo wekīrirwo ho nī ūndū wa mūndū, no mūndū nī kuuga Ariū a Marurumī); 18 na Anderea, ndombirwo nī ūndū wa Thabatū. 28 Nī ūndū na Filipu na Baritholomayo, na Mathayo, na ūcio, Mūrū wa Mūndū nī Mwathani o na wa Toma, na Jakubu wa Alufayo na Thadayo, na mūthenya wa Thabatū.”

3 Ningī nīatoonyire thunagogi rīngī, na thīnī
nī kwarī na mūndū wonjete guoko. 2 Andū
amwe ao nīmacaragia ūndū mangīthitangīra
Jesū, nī ūndū ūcio makīmūrora mūno mone
kana nīekūhonja mūndū ūcio mūthenya wa
Thabatū. 3 Nake Jesū akīira mūndū ūcio warī
mwonju guoko atīrī, “Rūgama haha mbere ya
andū othe.” 4 Ningī Jesū akīmooria atīrī, “Nī
ūndū ūrīkū mwītikīrie nī watho mūthenya
wa Thabatū; nī gwīka wega kana nī gwīka
ūūru, nī kūhonokia muoyo kana nī kūrīaga?”
No-o magīkira ki. 5 Akīmarora arakaire, na
aiguīte ūūru nī ūndū wa ūremi wa ngoro ciao,
akīira mūndū ūcio atīrī, “Tambūrūkia guoko
gwaku.” Nake agīgūtambūrūkia, nakuo guoko
gūkīhona biū. 6 Hīndī īyo Afarisai makiumagara
na makīambīrīria gūthugunda me hamwe na
Aherodia ūrīa mangīrīaga Jesū. 7 Nake Jesū
na arutwo ake makiuma kūu magīthīi iria-
inī, nakīo gīkundi kīnene kīa andū kuuma
Galili gīkīmūrūmīrīra. 8 Na rīrīa maiguire ūrīa
wothe eekaga, andū aingī magīuka kūrī we
moimīte Judea, na Jerusalemu na Idumea o na

Simoni ūrīa Mūzelote 19 na Judasi Mūisikariota,
ūrīa wamūkunyanīire. 20 Ningī Jesū agītoonya
nyūmba, na o rīngī kīrīndī gīkīūngana o
nginya we na arutwo ake makīremwo nī kūrīa
irio. 21 Rīrīa andū ao maiguire ūhoro ūcio,
magīthīi kūmūnyiita, nīgūkorwo moigire atīrī,
“Niagūrūkīte.” 22 Nao arutani a watho ariā
maikūrūkīte kuumja Jerusalemu makiuga atīrī,
“Aiyūrītwo nī Beelizebuli! Araingata ndaimono
na hinya wa mūnene wa ndaimono.” 23 Nī ūndū
ūcio Jesū akīmeeta, na akīmarīria na ngerekano,
akīmeera atīrī: “Shaitani angīhota atīa kūngata
Shaitani? 24 Ūthamaki ūngīamūkana guo
mwene, ūthamaki ūcio ndūngītūura. 25 Nyūmba
īngīamūkana na andū ayo mokanīrīre, nyūmba
īyo ndīngītūura. 26 Nake Shaitani angīyūkīrīra
we mwene na aamūkane-ři, ndangītūura;
nī gūthira egūthira. 27 Na gūtirī mūndū
ūngīhota gūtoonya nyūmba ya mūndū njamba
na amūtunye indo ciale, tiga ambire kuoha
mūndū ūcio njamba. Hīndī īyo no rīo angīhota
kūmūtunya indo cia nyūmba yake. 28 Ndamwīra
atīrī na ma, andū nīmakarekerwo mehia
mao mothe o na irumi ciao ciothe iria

magaakorwo marumîte Ngai nacio. **29** No ūrĩa wothe ūkaaruma Roho Mûtheru ndarî hîndî akarekerwo, nîehîtie rîhia rîa gütüüra tene na matimenye ūndû; nîguo hihi matikae kûgarûrûka marekerwo mehia mao!" **13** Ningî na tene." (aiõn g165, aiõnios g166) **30** Oigire ūguo Jesû akîmooria atîrî, "Kaî mütanataükîrwo nî tondû moigaga atîrî, "Arî na ngoma thûku." ngerekano ïyo? Mûngîkîmenya atîa ngerekano **31** Hîndî ïyo, nyina wa Jesû na ariû a nyina iria ingî? **14** Mûrîmi ahuraga kiugo kia Ngai. na Jesû magîuka. Makîrûgama nja, magîtûma **15** Andû amwe matariî ta mbeû iria ciagüire mündû atoonye akamwîte. **32** Nakio gîkundi kia njîra-inî haria ūhoro ūhuragwo. Acio nî aria andû nîgîaikarîte thî hau kîmûrigiiciirie, nao maiguaga ūhoro, na maarîkia kûigua-rî, Shaitani makîmwîra atîrî, "Maitûguo na ariû a maitûguo agooka akeheria ūhoro ūcio wahaandwo thînî marî nja magîgûcaria." **33** Nake akîmooria atîrî, wao. **16** Angî nao matariî ta mbeû iria ciagüire "Maitû na ariû a maitû nî a?" **34** Agîcooka akîrora rûnyanjara-inî. Acio nî aria maiguaga ūhoro aria maikarîte mamûrigiiciirie, akîmeera atîrî, na o rîmwe makawamûkîra na gîkeno. **17** "Maitû na ariû a maitû nî aya! **35** Ūrîa wothe No tondû matirî na mîri-rî, maikaraga o wîkaga maündû maria Ngai endaga, ūcio nîwe kahinda kanini. Hîndî ūrîa thînâ woka kana mûrû wa maitû, na mwari wa maitû, o na maanyariirwo nî ūndû wa ūhoro wa Ngai, maitû."

4 Nake Jesû akîambîrîria kûrutana o rîngî arî kuu hûgûrûrû-inî cia iria. Na rîrî, gîkundi kia andû kîrîa kîonganîte gîkamûrigiiciiria kîarî kînene nginya gîgîtûma atoonye gatarû-inî, agîkara thînî wako kuu iria-inî; nao andû acio angî othe magîkara hûgûrûrû-inî cia iria. **2** Na akîmaruta maündû maingî na ngerekano, na akîrutana akîmeera atîrî, **3** "Ta thikîrîria! Mûrîmi ümwe nîoimagarire akahure mbeû ciake. **4** Na rîrîa aahuraga mbeû icio, imwe ikîgûa mûkîra-inî wa njîra, nacio nyoni igîtûka igîcîrîa. **5** Iria ingî ikîgûa rûnyanjara-inî kûrîa gûtaarî na tîri mûningî. Nacio ikîmera naru a tondû tîri ndwarî mûriku. **6** No rîrîa riua rîaarire rîgîcîna mîmera ïyo, nayo ikîuma tondû ndîarî na mîri. **7** Mbeû iria ingî ikîgûa mîigua-inî, nayo mîigua igîkûra, igîthararia mbeû icio ikîaga gûciara. **8** Ingî nacio ikîgûa tîri-inî mûnoru. Ikîmera, igîkûra na igîciara maciaro, imwe ikiumia maita mîrongo itatû, ingî maita mîrongo itandatû, o na ingî maita igana." **9** Jesû agîcooka akiuga atîrî, "Ūrîa ūrî na matû ma kûigua, nîakîigue." **10** Na rîrîa aarî wiki, arutwo aria ikûmi na eerî, o na aria angî maarî hamwe nake, makîmûuria ūhoro wa ngerekano icio. **11** Nake akîmeera atîrî, "Inyuî nîmûheetwo ūmenyo wa kûmenya hitho cia ūthamaki wa Ngai. No aria mari na kuu nja maaraçîrio maündû mothe na ngerekano **12** nîgeetha, "matûüre maroraga

no makaaga kuona, na matûüre maiguaga na matimenye ūndû; nîguo hihi matikae kûgarûrûka marekerwo mehia mao!" **13** Ningî na tene." (aiõn g165, aiõnios g166) **14** Mûrîmi ahuraga kiugo kia Ngai. na Jesû magîuka. Makîrûgama nja, magîtûma **15** Andû amwe matariî ta mbeû iria ciagüire mündû atoonye akamwîte. **16** Angî nao matariî ta mbeû iria ciagüire mîigua-inî. Acio nî aria maiguaga ūhoro, **17** no mîhang'o ya maündû ma mütûrîre ūyû, na kûheenererio nî ūtonga, na merirîria ma maündû mangî, magathararia ūhoro ūcio, magatûma wage maciaro. (aiõn g165) **18** Angî matariî ta mbeû iria ciagüire tîri-inî ūrîa mûnoru. Acio nî aria maiguaga ūhoro, makawâtîkîra, na magaciara maciaro, amwe maita mîrongo itatû, na angî maita mîrongo itandatû, o na angî maita igana ma kîrîa kîahaandirwo." **19** Jesû agîcooka akîmooria atîrî, "No anga tawa wakagio ūgacooka ūgakunîkîrio na irebe, kana ūkaigwo rungu rwa ūrîrî. Handû ha ūguo githî ndûigagîrîwo handû igûrû? **20** Nîgûkorwo kîrîa gîothe kîrî hitho-inî nîgîkaguûrio, nakio kîrîa gîothe kîhithîtwo nîgîkareehwo ūtheri-inî. **21** Akorwo mûndû arî na matû ma kûigua, nîakîigue." **22** Agîthîi na mbere, akîmeera atîrî, "Menyagîrîrai wega ūrîa mûiguaga. Gîthimi kîrîa mûthimanagîra nakio, no kîo mûrîthimagrîwo nakio, na nîmûrikîragîrîrio. **23** Ūrîa wothe wî na indo nîakongererwo nyingî; na ūrîa wothe ūtarî nîagatuunywo o na kîrîa arî nakio." **24** Jesû agîcooka akiuga atîrî, "Ūthamaki wa Ngai ūtarî ta mûndû ūrîa ūhaandaga mbeû tîri-inî. **25** Akomaga ūtukû na agokîra mûthenya, nacio mbeû ikamera na igakûra, nowe ndamenyaga ūrîa ikûraga. **26** Ūrîa ūtukû na agokîra mûthenya, nacio mbeû ikamera na igakûra, nowe ndamenyaga ūrîa ikûraga. **27** Ūrîa ūtukû na agokîra mûthenya, nacio mbeû ikamera na igakûra, nowe ndamenyaga ūrîa ikûraga. **28** Ūrîa ūtukû na agokîra mûthenya, nacio mbeû ikamera na igakûra, nowe ndamenyaga ūrîa ikûraga.

iciare. Ciambaga kūruta nguha igacooka ikaruta kaingī na mīnyororo moko na magūrū, no igira, na thuutha ūcio igira thiinī hakagīna akamītuanga icunji na akoinanga igeria iria hīndī ūrīa njiganu. **29** Na maciaro macio maarīkia ciamuohaga magūrū. Na gūtirī mūndū warīna kūuma, mūrīmi ūcio akoya rūhiū rwa igetha, hinya wa kūmūhooreria. **5** Aatūrūraga akayaga akagetha tondū hīndī ya magetha nī yakinya.” **30** ūtukū na mūthenya, kūu mbīrīra-inī na irīma-Agīcooka akiuga atīri, “Tūngīhaanania ūthamaki inī agītemangaga na mahiga. **6** Rīrīa oonire wa Ngai na kī? Kana nī ngerekano ūrikū Jesū arī o haraaya akīhanyūka, akīgūithia tūngīheana ūhoro waguo nayo? **31** Ūhaana thī mbere yake. **7** Akīanīrīra na mūgambo ta mbeū ya karatarī, arī yo mbeū ūrīa nini mūnene, akiuga atīri, “Ūrenda atīna na niī, mūno mūhaandaga tūri-inī. **32** No yahaandwo- wee Jesū, Mūrū wa Ngai-Ūrīa-Ūrī-Igūrū-Mūno? rī, ikūraga ūgatuūka mūmera mūnene gūkīra Ndagūthaitha na Ngai ndūkaanyariel!” **8** mīmera ūrīa īngī yothe ya mūgūnda, na ūkagīa Nīgūkorwo Jesū aamwīrīte atīri, “Wee ngoma na honge nene nginya nyoni cia ūfīra-inī igooka īno thūku uma thiinī wa mūndū ūyū!” **9** igaaka itara na ikahurūka kiīruru-inī kiāguo.” Jesū agīcooka akīmūuria atīri, “Wītagwo atī?” **33** Jesū nīamaheaga ūhoro na ngerekano ingī Nake akīmūcookeria atīri, “Njītagwo Legioni, nīngī ta icio o ta ūrīa mangīahotire kūigua. **34** nīgūkorwo tūrī aīngī.” **10** Nake agīkīrīrīria Gūtirī ūndū aameeraga atekwaria na ngerekano. gūthaitha Jesū mūno ndagacingate ciume būrūri No ūfīra maarīna arutwo ake oiki, nīamataraigīria ūcio. **11** Na ūfīrī, haari na rūrūru rūnene rwa maūndū mothe. **35** Na mūthenya o ūcio gwakinya ngūrwe rwariīaga harūrūka-inī cia kīrima kīarī hwaī-inī-rī, akīrīa arutwo ake atīri, “Nitūringei hakuhī na hau. **12** Ndaimono icio igīthaitha Jesū, tūthī ūrīmo ūrīa ūngī.” **36** Na maarīkia ikīmwīra atīri, “Twitikīrie tūthī ūrī ūrīwe gūtīga gūkundi kīa andū na thuutha, makīhaica iria, tūtoonye thiinī wacio.” **13** Nake agīcītīkīria, gatarū-inī o harīa Jesū aarī. Na nī kwarī na Nacio ndaimono icio ikūma igīthī ūgītoonya tūtarū ūngī twatwaranire hamwe nake. **37** thiinī wa ngūrwe. Rūrūru ruothe rwa Na ūfīrī, kūu iria-inī gūkīgīna kīhuhūkanio mūigana wa ngūrwe ngiri igīrī, rūkīharūrūka kinene, namo makūmbī ma maaī magītoonya kīhurūrūka-inī na ihenya rūgītoonya iria-inī, gatarū thiinī, o nginya gakīenda kūrīra. **38** rūkīharūrīra. **14** Arīa maarīthagia ngūrwe icio Jesū aarī toro akomeire muto mūthia-inī wa makīura, magīthī ūhōna ūhō ūcio itūrūra-inī gatarū. Nao arutwo makīmūkīria makīmūuria na mīgūnda-inī, nao andū magīuka kuona ūrīa atīri, “Mūrutanī, kaī wee ūtaramaka tūkīrīra gwekīkīte. **15** Na ūfīra mookire harīa Jesū, makīona maaī-inī?” **39** Nake Jesū agīkīra, agīkaania mūndū ūrīa warī na Legioni ya ndaimono rūhuho na akīrīa makūmbī macio ma iria atīri, aikarīte thī hau, ehumbīte nguo na arī na “Kira! Na ūhoorerere!” Naruo rūhuho ūgītīga meciiria mega; nao magītīgīra. **16** Andū arīa kīhurutana, gūkīhooreria biū. **40** Jesū akīūria moonete ūndū ūcio ūgīkwo makīrīa andū acio arutwo ake atīri, “Nī kī ūtūmīte mūmake ūguo? angī maūndū marīa mekīkire ūrī ūndū ūcio O na ūfīrī ūtūmīte mūmake ūguo?” **41** Nao magītīgīra waiyūrītwo nī ndaimono, o na makīmahe ūhō mūno na makīurania atīri, “Kaī ūndū ūyū wa ngūrwe. **17** Nao andū acio makīambīrīria akīrī ūyū? Tondū o na rūhuho na makūmbī ma gūthaitha Jesū oime būrūri ūcio wao. **18** Rīrīa iria nīramwathīkīra!”

5 Jesū na arutwo ake magīkinya mūrīmo ūrīra
 ūngī wa iria, magīthīi būrūri wa Agerasi. 2
Na Jesū aarīkia kuuma gatarū-inī, agītūngwo nī
mūndū warī na ngoma thūku oimīte mbīrīra-
inī. 3 Mūndū ūcio aatūrāga kūu mbīrīra-
inī, na gūtirī mūndū ūngīahotire kūmuoha na
kīndū, o na mūnyororo. 4 Nīgūkorwo nīohagwo

Jesū aatoonyaga gatarū, mündū ūcio warutīwo ndaimono agīthaitha Jesū etikire mathiī nake. **19** No Jesū akīmūgiria, akīmwīra atīrī, “Inūka mūciī kūrī andū anyu, ūmeere ūrīa wothe Mwathani agwīkīire, o na ūrīa akūigūrīire tha.” **20** Nī ūndū ūcio, mündū ūcio agīthīi akīambīrīria kūheana ūhoro kūu Dekapoli wa maündū marīa mothe Jesū aamwīkīire. Nao

andū othe makīgega. 21 Nake Jesū aarīkia gīothe na kīrīro nī cia kī? Mwana ti mūkuū, no kūringa rīngī na gatarū na aakinya mūrimo ūrīa nī gūkoma akomete.” 40 Nao makīmūthekerera. ūngī wa iria, kīrīndī kīngī gīkīungana harī we o hau aarī hūgūrūrū-inī cia iria. 22 Na hīndī o na nyina wa mwana na arutwo arīa aarī nao ūyo mūnene ūmwe wa thunagogi wetagwo Jairū magītoonya harīa mwana ūcio aarī. 41 Akīnyiita agūuka hau. Oona Jesū, akīgūithia thī magūrū- inī make 23 akīmūthaitha mūno, akīmwīra atīrī, (naguo wataūrwo nī ta kuuga, “Kairītu gaka, “Kairītu gakwa gakirie gūkua. Ndagūthaitha ndakwīra atīrī, ūkīra!”) 42 O rīmwe kairītu kau ūuke, ūgakaigīrire moko nīgeetha kahone, gagūkīra, gakīambīrīria gūthīi (nako kaarī na gatūūre muoyo.” 24 Nī ūndū ūcio Jesū agīthīi ūkūrū wa mīaka ikūmi na ūrī). Nao mona ūguo nake. Nakīo kīrīndī kīnene gīkīmūrūmīrīra, makīgega mūno. 43 Nake akīmakaania mūno na gīkamūhatīkaga na miēna yothe. 25 Na matikareke mūndū o na ūrikū amenye ūhoro ūrī, hau nī haarī na mūtumia watūire oiraga thakame mīaka ikūmi na ūrī. 26 Nīathīnīkīte mūno agīthondekwo nī mandagītarī aingī, na akahūthīra kīrīa gīothe aakoretwo nakīo, no handū ha kūhona aakīragīrīria o kwīhīrwo. 27 Rīrīa aiguire ūhoro wa Jesū, agūka na thuutha wake gatagāti-inī ga kīrīndī, akiutia nguo yake, 28 tondū eeciiririe atīrī, “Ingīhutia nguo ciake, no hone.” 29 O rīmwe agītiga kuura, na akīgūa nīhererio thīnīa mwīrī-inī wake. 30 Nake Jesū o rīmwe akīgūa atī hinya nīwoima harī we. Akīhūgūrīra kīrīndī kū akīuria atīrī, “Nūū ūcio wahutia nguo ciakwa?” 31 Nao arutwo ake makīmūcookeria atīrī, “Woria ‘Nūū wahutia?’ ūkīonaga ūrīa andū aya marakūhatīka?” 32 No Jesū akīroranga one nūū wamūhutītie. 33 Nake mūtumia ūcio, aamenya ūrīa eekītwo, agūka, akīgūithia magūrū-inī make akīnainaga nī guoya, akīmūhe ūhoro wothe ūrīa watarī. 34 Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Mwarī ūyū, wītikio waku nīguo watūma ūhone; thī na thayū na ūhone mūrimū waku.” 35 O hīndī ūyo Jesū akīaragia-rī, hagūka andū moimīte kwa Jairū ūrīa warī mūnene wa thunagogi, makīmwīra atīrī, “Mwarīguo nīkua. Ūgūgīthīnia mūrutani rīngī nīkī?” 36 Nake Jesū akīaga gūthikīrīria ūguo moigaga, akīrīa mūnene ūcio wa thunagogi atīrī, “Wee itīkia na ndūgetigīre.” 37 Jesū ndetikīrīrie mūndū o na ūrikū amūrūmīrīre, o tiga Petero na Jakubu na Johana mūrū wa nyina na Jakubu. 38 Na maakinya mūcīi kwa mūnene ūcio wa thunagogi, Jesū akīona andū magagaite makīrīraga na makiugagīrīria. 39 Agītoonya thīnī akīmeera atīrī, “Kīagago gīkī

Na thuutha wa kūmoimia nja othe, akīoya ithe o hau aarī hūgūrūrū-inī cia iria. 22 Na hīndī o na nyina wa mwana na arutwo arīa aarī nao ūyo mūnene ūmwe wa thunagogi wetagwo Jairū magītoonya harīa mwana ūcio aarī. 41 Akīnyiita agūuka hau. Oona Jesū, akīgūithia thī magūrū- mwana guoko, akīmwīra atīrī, “Talitha kumi!” inī make 23 akīmūthaitha mūno, akīmwīra atīrī, (naguo wataūrwo nī ta kuuga, “Kairītu gaka, “Kairītu gakwa gakirie gūkua. Ndagūthaitha ndakwīra atīrī, ūkīra!”) 42 O rīmwe kairītu kau ūuke, ūgakaigīrire moko nīgeetha kahone, gagūkīra, gakīambīrīria gūthīi (nako kaarī na gatūūre muoyo.” 24 Nī ūndū ūcio Jesū agīthīi ūkūrū wa mīaka ikūmi na ūrī). Nao mona ūguo nake. Nakīo kīrīndī kīnene gīkīmūrūmīrīra, makīgega mūno. 43 Nake akīmakaania mūno na gīkamūhatīkaga na miēna yothe. 25 Na matikareke mūndū o na ūrikū amenye ūhoro ūrī, hau nī haarī na mūtumia watūire oiraga thakame mīaka ikūmi na ūrī. 26 Nīathīnīkīte mūno agīthondekwo nī mandagītarī aingī, na akahūthīra kīrīa gīothe aakoretwo nakīo, no handū ha kūhona aakīragīrīria o kwīhīrwo. 27 Rīrīa aiguire ūhoro wa Jesū, agūka na thuutha wake gatagāti-inī ga kīrīndī, akiutia nguo yake, 28 tondū eeciiririe atīrī, “Ingīhutia nguo ciake, no hone.” 29 O rīmwe agītiga kuura, na akīgūa nīhererio thīnīa mwīrī-inī wake. 30 Nake Jesū o rīmwe akīgūa atī hinya nīwoima harī we. Akīhūgūrīra kīrīndī kū akīuria atīrī, “Nūū ūcio wahutia nguo ciakwa?” 31 Nao arutwo ake makīmūcookeria atīrī, “Woria ‘Nūū wahutia?’ ūkīonaga ūrīa andū aya marakūhatīka?” 32 No Jesū akīroranga one nūū wamūhutītie. 33 Nake mūtumia ūcio, aamenya ūrīa eekītwo, agūka, akīgūithia magūrū-inī make akīnainaga nī guoya, akīmūhe ūhoro wothe ūrīa watarī. 34 Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Mwarī ūyū, wītikio waku nīguo watūma ūhone; thī na thayū na ūhone mūrimū waku.” 35 O hīndī ūyo Jesū akīaragia-rī, hagūka andū moimīte kwa Jairū ūrīa warī mūnene wa thunagogi, makīmwīra atīrī, “Mwarīguo nīkua. Ūgūgīthīnia mūrutani rīngī nīkī?” 36 Nake Jesū akīaga gūthikīrīria ūguo moigaga, akīrīa mūnene ūcio wa thunagogi atīrī, “Wee itīkia na ndūgetigīre.” 37 Jesū ndetikīrīrie mūndū o na ūrikū amūrūmīrīre, o tiga Petero na Jakubu na Johana mūrū wa nyina na Jakubu. 38 Na maakinya mūcīi kwa mūnene ūcio wa thunagogi, Jesū akīona andū magagaite makīrīraga na makiugagīrīria. 39 Agītoonya thīnī akīmeera atīrī, “Kīagago gīkī

6 Thuutha ūcio Jesū akīuma kūu agīthīi itūūra rīao, arī hamwe na arutwo ake. 2 Mūthenya wa Thabatū wakinya, Jesū akīambīrīria kūruta andū ūhoro arī thīnī wa thunagogi, na andū aingī arīa maamūgiure makīgega. Nao makīūrania atīrī, “Mūndū ūyū aarutire maūndū maya kū? Nī ūyū wa mūthemba ūrikū ūyū aheetwo, atī o na nīaringaga ciama! 3 Githī ūyū ti ūrīa bundi wa mbaū? Githī ūyū ti mūrū wa Mariamu, o we mūrū wa nyina na Jakubu na Jusufu na Judasi na Simoni. Na aarī a nyina githī matīrī gūkū hamwe na ithū?” Nao makīmūrakarīra. 4 Jesū akīmeera atīrī, “Kūndū mūnabii ataheagwo gītīo no itūūra-inī rīake, na kwa andū a nyūmba yao, na gwake mūcīi.” 5 Nake Jesū ndaahotire kūringa ciama kūu, o tiga atī nīaigīrīire andū mataarī aingī moko arīa maarī arūaru nao makīhona. 6 Nake akīgega nī ūndū wa ūrīa maagīte wītikio. Jesū agīcooka agīthīi akīrutanaga itūūra gwa itūūra. 7 Agīcooka agītīa arutwo arīa ikūmi na eerī, akīmatūma mathīi eerī eerī na akīmahe ūhoti wa kūngata ngoma thūku. 8 Na akīmeera atīrī, “Mūtīgekuūre kīndū o nakī rūgendo-inī tīga o mūtirima; na mūtīgakuuue mūgate, kana mondo, kana mbeeca ibeeti-inī cianyu. 9 ūkīrai iraatū no mūtīgakuuue nguo ciā kūgarūrīra. 10 Rīrīa rīothe mwatoonya nyūmba, ikarai kuo nginya rīrīa mūkoima itūūra rīu. 11 Na kūrīa andū matakamūnyiita ūgeni kana marege kūmūthikīrīria-rī, mūkiuma kuo mūkaaribariba magūrū manyu rūkūngū rūtīke, rūtuīke ūira wa kūmatūrīa ciira.” 12 Nao

makiumagara magīthīī makīhunjagia atī andū wake na nī ūndū wa ageni ake, ndangīaregire merire. 13 Ningī makīngata ndaimono nyīngī gwīka ūguo orītio. 27 Nī ūndū ūcio agītūma na magītīrīria andū aingī arīa maarī arūarū mūthigari ūmwe wa arīa maamūrangagīra, o maguta nao makīhona. 14 Mūthamaki Herode hīndī īyo akīmwatha athīī arehe mūtwe wa nīaiguire ūhoro ūcio, nīgūkorwo rītwa rīa Jesū Johana. Mūndū ūcio agīthīī njeera agītinia nīrīagīte igweta mūno. Andū amwe moigaga Johana mūtwe 28 akīürehe na kiuga, akīnengera atīrī, “Johana Mūbatithania nīariūkīte kuuma mūrītu ūcio, nake akīünengera nyina. 29 Nao kūrī arīa akuū, na nīkīo arī na hinya mūnene arutwo a Johana maigua ūhoro ūcio, magīuka, ūguo wa kūringa ciama.” 15 Angī nao makoiga makīoya mwīrī wake, magīthīī, makīūthika. 30 atīrī, “Ūyū nī Elija.” Angī nao makoiga atīrī, “Ūyū Atūmwo nīmagomanire harī Jesū, makīmwīra nī mūnabii ta ūmwe wa arīa a tene.” 16 Nowe maūndū marīa mothe meekīte, na marīa Herode rīrīa aiguire ūhoro ūcio, akiuga atīrī, maarutīte andū. 31 Na tondū wa ūrīa andū “Johana, mūndū ūrīa ndaatinithirie mūtwe-rī, aingī mookaga magīthīaga-rī, matingīahotire nīariūkīte kuuma kūrī arīa akuū!” 17 Nīgūkorwo, kuona o na hīndī ya kūrīa irio, nake Jesū Herode we mwene nīanyiitithītie Johana na akīmeera atīrī, “Ūkai inyū oiki, tūthīī handū akamūkīthia njeera. Eekīte ūguo nī ūndū wa hatarī inegene, tūkahurūke.” 32 Nī ūndū ūcio Herodia, ūrīa warī mūtumia wa mūrū wa nyina makīngīra gatarū marī oiki, magīthīī handū Filipi, nīgūkorwo Herode nīamūhikītie. 18 Nake hataarī andū. 33 Nao andū aingī arīa maamonire Johana nīeraga Herode atīrī, “Ndūrī na rūtha magīthīī, makīmamenya, magītēng’era na kūhikia mūtumia wa mūrū wa maitūguo.” 19 magūrū moimīte matūūra-inī mothe, magīkinya Nī ūndū ūcio Herodia agītūma Johana ūthū na mbere yao. 34 Na rīrīa Jesū oimire gatarū, akīona akienda kūmūūragithia. No ndangīahotire gwīka andū aingī, akīmaiguīra tha, tondū maatārii ūguo, 20 nīgūkorwo Herode nīetigīrīte Johana ta ng’ondu itarī na mūrīthi. Nī ūndū ūcio na akamūgitagīra, tondū nīo atī aarī mūndū akīambīrīria kūmaruta māndū maingī. 35 mūthingu na mūtheru. Herode nīathīkārīria Na gwatua gūtuka, arutwo ake magīthīī kūrī Johana, no nīatangīkaga mūno amūigua; no we, makīmwīra atīrī, “Gūkū nī werū-inī na rīu nīendaga mūno kūmūthikīrīria. 21 Na rīrī, gūkīrīī gūtuka. 36 Ira andū aya mathīī nīguo mūthenya ūmwe Herodia nīagīire na mweke. makinye mīgūnda-inī na matūūra-inī marīa me Herode nīarugīthirie iruga inene rīā kūrīrīkana hakuhī makēgūrīre kīndū gīa kūrīa.” 37 Nowe mūthenya wa gūciarwo gwake, nake agīta anene akīmacookeria akīmeera atīrī, “Maheeī kīndū gīa arīa maamūteithagia na atongoria ake a mbūtū kūrīa arī inyū.” Nao makīmūuria atīrī, “Ūrenda cia ita, na andū arīa maarī igweta kūu Galili. 22 tūthīī tūkagūre mīgate ya dinari magana meerī Na rīrīa mwarī wa Herodia aatoonyire kūu maarī tūmahe marē?” 38 Nake akīmooria atīrī, “Mūrī na akiina-rī, agīkenia Herode na ageni ake arīa na mīgate ūiganā? Thiīī mūrore.” Hīndī ūrīa meetītīo iruga ūrī. Mūthamaki akīrīa mūrītu maarorire makīmwīra atīrī, “Harī na mīgate ūcio atīrī, “Hooya o kīrīa gīothe ūngīenda na ūtano, na thamaki igīrī.” 39 Nake Jesū agīthana nīngūkūhe.” 23 Akīhīta, akīmwīra atīrī, “Kīrīa andū othe maikare thī ikundi ikundi kūu nyekīgīothe ūngīhooya nīngūkūhe, o na angīkorwo inī ūrīa yarī ho nduru. 40 Nī ūndū ūcio magīkara nī nuthu ya ūthamaki wakwa.” 24 Mūrītu ūcio thī marī ikundi cia andū igana na cia andū agīthīī akīrīria nyina atīrī, “Nī kīī ngwītīa?” mīrongo ūtano. 41 Nake akīoya mīgate īyo ūtano Nyina akīmūcookeria atīrī, “Iltia mūtwe wa na thamaki icio igīrī, akīrora na igūrū, agīcooka Johana Mūbatithania.” 25 O ūmwe mūrītu ūcio ngaatho na akīenyrāngā mīgate īyo. Agīcooka akīhiūha, agītoonya he mūthamaki, akīmwīra akīmīnengera arutwo ake mahe andū. Ningī atīrī, “Ngwenda ūrīhe o ūrī mūtwe wa Johana akīoya thamaki icio igīrī akīmagayania othe. 42 Mūbatithania ūrī ūtīnī wa kiuga.” 26 Mūthamaki Nao othe makīrīa makīhūūna, 43 nao arutwo akīigua kīeha mūno, no tondū wa mwīhītwa makīūngania cienyū cia mīgate na cia thamaki

iria ciatigarīte makiiyūria ciondo ikūmi na igīrī. irio na moko marī na thaahu?" 6 Nake Jesū 44 Müigana wa arūme arīa othe maarīre irio akīmacookeria atīrī, "Isaia aaririe ma rīrīa icio maarī ngiri ithano. 45 Na hīndī o ūyo Jesū aarathire ūhoro wanyu, inyuī hinga ici; o ta ūrīa akīira arutwo ake matoonye gatarū mathiage kwandikītwo atīrī: "Andū aya maaheaga gitīo mbere yake makinye Bethisaida, mūira wa oigīre na mīromo, no ngoro ciao ikoragwo irī kūraya kīrīndī ūhoro. 46 Thuutha wa kūmoigīra ūhoro, na niī. 7 Nao maahooyaga o tūhū; morutani akīambata kīrimā-inī agithīi kūhooya. 47 Na marīa marutanaga no mawatho ma andū.' 8 gūgikinya hwaī-inī, gatarū kaarī gatagatī ka iria, Mūtiganīirie maathani ma Ngai, mūkarūmia nake Jesū aarī thī nyūmū arī wiki. 48 Nake akiona irīra cia andū." 9 Agīcooka akimeera atīrī, "Tīarutwo makīngūmīra gūtwara gatarū, tondū itherū nīmūgūtīte na njīra njega ya gūtiganīria rūhuho rwerekeire na kūrīa moimaga. Na rīrī, ta maathani ma Ngai atī nīguo mūrūmie irīra thaa kenda cia ūtukū, Jesū agīthīi kūrī o agereire cianyu ene! 10 Nīgūkorwo Musa oigire atīrī, 'Tīa maaī igūrū. Nake aarī o hakuhī kūmahītūka, 49 thoguo na nyūkwa,' na, 'Ūrīa wothe ūkaaruma no-o mamuona agereire maaī igūrū magīciiria ithe kana nyina no nginya oragwo.' 11 No inyuī nī ngoma moonaga. Magikaya 50 tondū othe muugaga atī mūndū angīrīa ithe kana nyina nīmamuonire na magītigīra mūno. O hīndī ūyo atīrī, 'Kīrīa ingīagūteithia nakīo nī Korubani' Jesū akīmeera atīrī, "Umīrīrīai! Nī niī. Tigai (ūguo nī kuuga, nī kīheo kīamūrīre Ngai), 12 gwītigīra." 51 Agīcooka agītoonya gatarū kau na mūticookaga kūmwitikīria ekīre ithe kana maari, naru o rūhuho rūgūtiuka. Nao makīgega nyina ūndū. 13 Nī ūndū ūcio mūkaagithia mūno, 52 tondū matiataūkīrīo nī ūhoro wa kiugo kīa Ngai kiene na ūndū wa kīrīra kīanyu mīgate ūyo; ngoro ciao ciarī o nyūmū. 53 Na kīrīa mūthiiga mūgūtiganagīra. Na nīmwīkaga maari kīringa mūrīmo ūrīa ūngī, magikinya maūndū maingī ta macio." 14 O ūngī Jesū agīta Genesareti, makīoha gatarū kao hūgūrūrū-inī kīrīndī harī we agīkīra atīrī, "Inyuī andū aya cia iria. 54 Maari kīa kuuma gatarū-inī, o ūmwē othe, thikīrīrīai na mūigue. 15 Gūtīrī kīndū kīrī andū makīmenya Jesū. 55 Magītūkania būrūri- nja ya mūndū kīngīmūgwatagia 'thaahu' nī ūndū inī ūcio wothe magakuuaga andū arīa maarī wa gūtoonya thīinī wake. No rīrī, kīrīa kiumaga arūarū na ibarī, makīmatwaraga kūrīa guothe thīinī wa mūndū nīkīo kīmūgwatagia 'thaahu'." maiguaga atī nīkuo arī. 56 Na kūrīa guothe 16 (Aakorwo mūndū arī na matū ma kūigua, aathīiaga, mīcīi-inī, na tūtūrūrū-inī o na kana nīkīgue). 17 Thuutha wa gūtigana na kīrīndī mīgūnda-inī, o maigaga arīa arūarū ndūnyū-inī, na gūtoonya nyūmba, arutwo ake makīmūuria na makamūthaitha ametikīrie naarī mahutie ūhoro wa ngerekano ūyo. 18 Nake Jesū akīmooria gīcūrī kīa nguo yake, na arīa othe maamūhutirie atīrī, "O na inyuī mūtīrī mūrataūkīrīo o na rū? Kaī mūtooī atī gūtīrī kīndū gītoonyaga thīinī wa mūndū kuuma na nja kīngīmūgwatagia thaahu? 19 Nīgūkorwo gītītoonyaga ngoro-inī yake, no gītoonyaga nda yake gīgacooka gīkoima mwīrī-inī wake." (Akiuga ūguo-rī, Jesū nīgūtua aatuaga atī irio ciōthe itirī thaahu). 20 Agīthīi na mbere na kwaria, akiuga atīrī, "Kīrīa kiumaga thīinī wa mūndū nīkīo kīmūgwatagia thaahu. 21 Nīgūkorwo ngoro-inī cia andū nīkuo kuumaga meciiria mooru, ūhūuri maraya, na ūici, na ūragani, na ūtharia, 22 na ūkoroku, na rūmena, na maheeni, na ūura-thoni, na ūiru, na nījambanio, na mwītīo, o na ūrimū. 23 Maūru maya mothe moimaga thīinī wa mūndū na makīhona.

7 Na rīrī, Afarisai na arutani amwe a watho arīa moimīte Jerusalemu makīungana harī Jesū na 2 makīona arutwo ake amwe makīrīa irio na moko maarī na thaahu, ūguo nī ta kuuga, matethambīte moko. 3 (Afarisai na Ayahudi othe matirīaga irio matethambīte moko mao wega kīringana na kīrīra gīa athuuri. 4 Rīrīa moima ndūnyū matingīrīa matambīte gwīthamba. Na nī marūmagia irīra ūngī, ta gūthambia ikombe, na nyūngū o na mbirika). 5 Nī ūndū ūcio Afarisai na Arutani a watho makīuria Jesū atīrī, "Nī kīi gitūmaga arutwo aku mage gūtūrūa kīringana na irīra cia athuuri, na makariīaga

makamūgwatia thaahu.” 24 Nake Jesū akiuma mīthenya ītatū na matirī na kīndū gīa kūrīa. kū agīthīi gūkuhī na Turo. Agītoonya nyūmba 3 Ingīmeera mainūke mahūūtiī mekūringikīra īmwe na ndeendaga mūndū o na ūrīkū amenye njīra, tondū amwe ao moimīte kūraya.” 4 atī arī kū; no ndangāhotire kwīhitha. 25 Na rīrī, Nao arutwo makīmūcookeria atīrī, “Mūndū mūtumia warī na kairītu kaarī na ngoma thūku angīruta irio cia kūmahūūnia kū gūkū werū-inī rīrīa aiguire ūhoro wake, agīuka akīgūuthia ūyū?” 5 Jesū akīmooria atīrī, “Mūrī na mīgate thī magūrū-inī make. 26 Mūtumia ūcio aarī iīgana?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūrī na Mūyunani, waciārīrwo Foinike ya Suriata. Nake mīgate mūgwanja.” 6 Akīrā kīrīndī gīikare agīthaitha Jesū aingate ngoma īyo thūku yume thī. Nake akīoya mīgate īyo mūgwanja, na thīnī wa kairītu gake. 27 Nake Jesū akīmwīra aarīkia gūcookia ngaatho akīenyūranga mīgate atīrī, “Reke ciana ciambē irīe ihūnē, nīgūkorwo īyo, akīmīnengera arutwo ake mahe andū, nao ti wega kuoya mīgate ya ciana na kūmīkīria magīka o ūguo. 7 O na nī maarī na tūthamaki ngui.” 28 Nake mūtumia ūcio akīmūcookeria tūnini tūtarī tūtingī; agīcookia ngaatho nī ūndū atīrī, “Noguo Mwathani, no o na ngui irī rungu watuo, na akīrā arutwo magaīre andū. 8 rwa metha nī irīfaga rūitiki rūrīa rūitagwo nī Nao makīrīa makīhūūna. Thuutha ūcio arutwo ciana.” 29 Jesū agīcooka akīmwīra atīrī, “Nī makīungania cienyū iria ciatigarīte, ikīiyūra ūndū wa ūguo wacookia-rī, withīire; ndaimono ciondo mūgwanja. 9 Andū arūme arīa maarīire nīyoima thiīnī wa mwarīguo.” 30 Mūtumia ūcio maarī ta ngiri inya. Na aarīkia kūmeera mathīi, akiinūka mūcīi agīkora kaana gake gakomete 10 agītoonya gatarū me na arutwo ake, magīthīi ūrīrī-inī na ndaimono ūrikītie gūthīi. 31 Ningī būrūri wa Dalumanutha. 11 Nao Afarisai magīuka Jesū akiuma kū gūkuhī na Turo agītuūkanīria na makiāmbīrīria kūuria Jesū ciūria. Makīmwīra Sidoni, agīkūrūka nginya irīa-inī rīa Galili, aringe kīama kuuma igūrū no nīkūmūgeria agītoonya būrūri wa Dekapoli. 32 Arī kū andū maamūgeragia. 12 Nake akīhūmūka ihūmūka amwe makīmūrehere mūndū ūtaiguaga na inene, akīuria atīrī, “Nīkī gīgūtūma rūciaro rūrū ūtaaragia, makīmūthaitha amūigīrīre guoko. rūrūrie rūringīrwo kīama? Ngūmwīra atīrī na 33 Na thuutha wa kūmūtwara handū keheri- ma gūtīrī kīama rūkūringīrwo.” 13 Agīcooka inī, haraaya na kīrīndī, Jesū agītoonyia ciara akīmatiga, agītoonya gatarū akīringa mūrīmo ciakē matū ma mūndū ūcio. Agīcooka agītua ūrīa ūngī. 14 Na rīrī, arutwo nīmariganīrwo mata na akīhutia rūrīmī rwa mūndū ūcio nī gūkuua mīgate, tīga o mūgate ūmwe marī namo. 34 Akīrora na igūrū, akīhūmūka na naguo gatarū-inī. 15 Nake Jesū akīmataara hinya, akīmwīra atīrī, “Efatha!” (ūguo nī kuuga, akīmeera atīrī, “Mwīmenyererei. Mwīhūgagēi “Hingūka!”). 35 Aarīkia kuuga ūguo matū ma ndawa ya kūimbia mīgate ya Afarisai na mūndū ūcio makīhingūka na rūrīmī rwake ya Herode.” 16 Nao makīaranīria ūhoro rūkīregera akīambīrīria kwaria o wega. 36 ūcio mūndū na ūrīa ūngī, makīrana atīrī, Nake Jesū akīmaatha matikeere mūndū o na “Aratwīra ūguo tondū tūtīrī na mīgate.” 17 ūrīkū. No ūrīa akīragīrīria kūmakaania, noguo Jesū aamenya ūrīa meeranaga akīmooria atīrī, makīragīrīria kwaria mūno ūhoro ūcio. 37 Nao “Nī kīi kīratūma mwaranīrie ūhoro wa kwaga andū makīgega mūno makīria, makiuga atīrī, mīgate? Nginya rīu mūtīrī mūrataūkīrwo o “Nīekīte māndū mothe wega. O na agatūmaga na kana mūkamenya? Nī kūūmia mūmūtīte andū arīa mataiguaga maigue na arīa mataaragia ngoro cianyu?” 18 Anga mūrī na maitho na mūtionaga, na mūrī na matū na mūtiiguaga? Kaī mūtararīrīkana? 19 Rīrīa ndenyūrangīire andū arīa ngiri ithano mīgate ūrīa ūtānorī, nī ciondo ciigana muonganirie ciyūrīte cienyū cia mīgate?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Ciarī ciondo ikūmi na igīrī.” 20 “Na

8 Na rīrī, matukū-inī macio kīrīndī kīngī gīkūngana rīngī. Na tondū gītīrī na kīndū gīa kūrīa-rī, Jesū agītua arutwo ake moke harī we, akīmeera atīrī, 2 “Nīndīraiguīra andū aya tha Nīgūkorwo makoretwo hamwe na nīi rīu

rīrīa ndenyūrangīire andū arīa ngiri inya nī kūrwo akoorwo nīguo, no ūrīa wothe mīgate ūrīa mūgwanja-rī, nī ciondo ciigana ūkoorwo nī muoyo wake nī ūndū wakwa na nī muonganirie ciiyūrīte cienyū cia mīgate?" Nao ūndū wa Ūhoro-ūrīa-Mwega, nīakaūhonokia. **36** makīmūcookeria atīrī, "Ciarī ciondo mūgwanja." Mūndū angīguna nakī angīgwatīra thī yothe, **21** Akīmooria atīrī, "Kaī mūtarī mūrataūkīrwo no orwo nī muoyo wake? **37** Kana nī kīi mūndū nī ūhoro nginya rīu?" **22** Na maakinya angīkūūrania na muoyo wake? **38** Mūndū o Bethisaida, andū amwe makīmūrehera mūndū wothe ūngīconoka nī ūndū wakwa naacone warī mūtumumu, na magīthaitha Jesū amūhutie. nī ūndū wa ciugo ciakwa hīndī īno ya rūciaro **23** Akīnyiita mūndū ūcio mūtumumu guoko, rūrū rwa ūtharia na rwa mehia, o nake Mūrū akīmuumia na nja ya itūura. Na aarīka wa Mūndū nīakamūconokera rīrīa agaacooka kūmūtuūra mata maitho na kūmūigīrīra moko, arī na riiri wa Ithe, arī na araika arīa atheru." Jesū akīmūuria atīrī, "Nī kūrī kīndū ūroona?" **24** Nake agītiira maitho, akiuga atīrī, "Nīndīrona andū; no ngoona mahaana ta mītī magīthīi." **25** O ūngī Jesū akīgīrīra mūndū ūcio moko maitho. Hīndī īyo maitho make makīhingūka, agīcooka kuona na akīona indo ciotle wega. **26** Jesū akīmwīra atīrī, "Inūka, na ndūgatoonye itūura-inī." **27** Jesū na arutwo ake magīthīi na mbere o nginya tūtūura-inī ūrīa twarigiicirie Kaisarea-Filipi. Na me njīra-inī akīmooria atīrī, "Andū moigaga nīi nīi ū?" **28** Nao makīmūcookeria atīrī, "Amwe moigaga wee nīwe Johana Mūbatithania; angī makoiga wee nīwe Elija; o na angī moigaga wee ūrī ūmwe wa anabii." **29** Nake akīmooria atīrī, "Inyuī na inyuī muugaga atīa? Muugaga nīi nīi ū?" Petero akīmūcookeria atīrī, "Wee nīwe Kristū." **30** Nake Jesū akīmakaania matikeere mūndū o na ūrīkū ūhoro wake. **31** Ningī Jesū akīambīrīria kūmaruta atī Mūrū wa Mūndū no nginya one mathīīna maingī na aregwo nī athuuri, na athīnjīri-Ngai arīa anene o na arutani a watho, na atī no nginya ooragwo, na thuutha wa mīthenya itātū ariūke. **32** Aaririe ūhoro ūcio atekūhitha, nake Petero akīmūtwara keheri-inī, akīambīrīria kūmūkaania. **33** No Jesū akīhūgūra akīrora arutwo ake, na agīkūūma Petero, akiuga atīrī, "Cooka thuutha wakwa, Shaitani! Wee ndwīciiragia maūndū moimīte kūrī Ngai, tiga o maūndū marīa moimīte kūrī andū." **34** Agīcooka agīta kīrīndī hamwe na arutwo ake moke harī we, akīmeera atīrī, "Mūndū o wothe ūngīenda kūnūmīrīra, no nginya eerege we mwene, na akuue mūtharaba wake anūmīrīre. **35** Nīgūkorwo ūrīa wothe wendaga kūhonokia muoyo wake

9 Jesū agīcooka akīmeera atīrī, "Ngūmwīra atīrī na ma, amwe marūngījī haha matigacama gīkuū matonete ūthamaki wa Ngai ūgūka wī na hinya!" **2** Thuutha wa mīthenya itātātū, Jesū nīmathiire na Petero na Jakubu na Johana, akīmatwara kīrīma-inī kīraaya, marī oiki. Na rīrī, arī hau mbere yao akīgarūrūka ūrīa aahaanaga. **3** Nguo ciake ikīterūha cua; gūtīrī mūndū gūkū thī ūngīahotire gūcithambia cierūhe ūguo. **4** Na marī o hau makiumīrīwo nī Elija na Musa, makīaranīria na Jesū. **5** Nake Petero akītīra Jesū atīrī, "Rabii, nītwagīrīrīwo nī gūikara gūkū. Reke twake ithūnū ithatū, kīmwe gīaku, na kīmwe kīa Musa, na kīmwe kīa Elija." **6** (Petero oigire ūguo tondū nīarigītwo nī ūrīa ekuuga, nī tondū wa ūrīa maamakīte.) **7** Ningī hāgūka itu, rīkīmahumbīra, na mūgambo ūkiuma itu-inī ūrī, ūkiuga atīrī, "Ūyū nīwe Mūrū wakwa, ūrīa nyendete. Mūiguagei!" **8** Na kahinda o kau makīhūgūra, no mationire mūndū ūngī arī hamwe nao, tiga o Jesū. **9** Na ūrīa maikūrkaga kuuma kīrīma-inī, Jesū akīmaatha matikeere mūndū o na ūrīkū ūrīa monete, nginya ūrīa Mūrū wa Mūndū agaakorwo ariūkīte akioma kūrī arīaakuū. **10** Nao magīkira na ūhoro ūcio, no makooranagia o ene atīrī, "kūrīuka kuuma kūrī akiū nī kuuga atīa." **11** Nao makīmūuria atīrī, "Nī kīi gūtūmaga arutani a watho moige atī Elija no nginya ambe ooke?" **12** Jesū akīmacookeria atīrī, "Ti-itherū Elija no nginya ambe ooke ahaarīrie maūndū mothe. Ningī nī kīi gūtūmīte kwandīkwo atī Mūrū wa Mūndū no nginya athīīnīke mūno na aregwo nī andū?" **13** No ngūmwīra atīrī, Elija nīarīkītie gūuka na andū makamwīka o ūrīa wothe meendaga kūmwīka,

o ta ūrīa ūhoro wake wandikītwo.” 14 Na rīrīa na njīra īngī tiga o ya mahooya (o na maakinyire harī arutwo arīa angī, makīona kwīima irio).” (Nī harī maandīko mangī kīrīndī kīnene kīmarigiicīrie, na arutani a matakoragwo na ūhoro ūyū wa kwīima irio). watho magikararania nao. 15 Na rīrīa andū othe 30 Nao makiuma kūu magītuīkanīria būrūri moonire Jesū, makīgega mūno magīteng’era wa Galili, na Jesū ndeendaga mündū o na makamūgeithie. 16 Nake akīmooria atīrī, “Nī kīi ūrīkū amenye kūrīa marī, 31 tondū nīarutaga mūrakararanīria nao?” 17 Mündū ūmwe warī arutwo ake. Nake akīmeera atīrī, “Mūrū wa kīrīndī-inī kūu akīmūcookeria atīrī, “Mūrutani, Mündū nīegūkunyanīwo aneanwo moko-inī ngūkūreheire mūrū wakwa, ūkoragwo arī na ma andū, nao nīmakamūrūraga, no thuutha wa ngoma thūku na ndaaragia. 18 Hīndī ūrīa mīthenya itatū nīakariūka.” 32 No matiigana yothe yamūnyiīta, ūmūtungumanagia thī na gūtaūkīrwo nī ūrīa oigaga, na magītigīra akarutaga mūhūyū na kanua, akahagarania kūmūūria ūhoro ūcio. 33 Nao magikinya magego na akomagara. Njūūririe arutwo aku Kaperinaumu. Na rīrīa aarī nyūmba thīinī maingate ngoma īyo thūku, no matinahota.” 19 akīmooria atīrī, “Mūgūkararanagīria kīi tūrī Jesū akīmacookeria atīrī, “Inyuī rūciaro rūrū nīrīa-inī?” 34 No-o magikira tondū marī nīrīa-rūtētīkagia, nī nginya rīi ngūkarania na inyuī? inī nīmakararanagia makūranagia nūū mūnene Ngūmūkirīrīria nginya rī? Ndeherai kamwana kūrī arīa angī. 35 Na aikara thī, Jesū agīta kau.” 20 Nī ūndū ūcio magīgatwarīra Jesū. Rīrīa arutwo arīa ikūmi na eerī akīmeera atīrī, “Ūrīa ngoma īyo thūku yoonire Jesū, īgīgathiorania wothe ūngīenda gūtuīka wa mbere, no nginya o rīmwe. Gagītungumana thī, gakīgaragara, akorwo arī wa thuutha wa arīa angī na atuīke gakīrutaga mūhūyū na kanua. 21 Nake Jesū ndungata ya andū othe.” 36 Nake akīrehe akīuria ithe wa kamwana kau atīrī, “Nī hīndī kaana agīkārūgamia gatagatī kao. Na aarīkia iīgana atīa gakoretwo kahaana ūguo?” Nake gūkaiyūkia moko-inī make, akīmeera atīrī, 37 agīcōokia atīrī, “Nī kuuma arī o kaana. 22 Na “Ūrīa wothe ūngīamūkīra kaana kamwe ta gaka maita maingī yanagaikia mwaki-inī o na maaī- thīinī wa rītīwa rīakwa, nī niī aamūkagīra; inī ikoorage. No akorwo nī harī ūndū ūngīka, na ūrīa ūngīnyamūkīra nī to nī aamūkagīra, tūiguīre tha ūtētēthie.” 23 Jesū akīmūūria no nīmūkagīra ūrīa wandūmire.” 38 Johana atīrī, “Atī ‘korwo ndahota?’ Maūndū mothe akīmwīra atīrī, “Mūrutani, nītūronire mündū nīmahotekaga kūrī mündū ūrīa wītīkītie.” 24 akīngata ndaimono thīinī wa rītīwa rīakwa O rīmwe ithe wa kamwana kau akīanīrīra, tūramwīra atige, tondū ti ūmwe wītū.” 39 Nake akiuga atīrī, “Nīndētīkia, ndeithia harīa njagīte Jesū akīmeera atīrī, “Mūtikamūgīrie! Gūtīrī gwītīkia.” 25 Rīrīa Jesū oonire atī kīrīndī mündū ūngīringa kīama thīinī wa rītīwa rīakwa nīgīateng’erete gūkē hau, agīkūuma ngoma īyo na thuutha ūcio ahote gūcōoka kwaria ūrūru thūku. Akīmīra atīrī, “Wee ngoma īno thūku wakwa, 40 Nīgūkorwo ūrīa ūtārī ūtūru na ithūi nī ūtaiguaga na ūtaaragia, nīndagwatha uume ūmwe wītū. 41 Ngūmīwīra atīrī na ma, mündū o thīinī wa kamwana gaka, na ndūkanacooke wothe ūrīa ūkaamūhe gīkombe kīa maaī thīinī gūtoonya thīinī wako rīngī.” 26 Ngoma īyo wa rītīwa rīakwa nī ūndū mūrī a Kristū, ndarī thūku īgīkayūrūrūka, īgīgathiorania na hinya, hīndī akoorwo nī igai rīake.” 42 “Na mündū na īkiuma. Kamwana kau gakīhaana ta karī ūrīa wothe ūgaatūma kamwe ga twana tūtū gakuū, o nginya andū aingī makiuga atīrī, “Nī tūnjītīkītie kehie, wega nī mündū ūcio ohererwo gakuū.” 27 No Jesū agīkanyiīta guoko, agīgōkīria, ihiga rīa gīthīi nīngīo na aikio thīinī wa iria. nako gakīrūgama. 28 Thuutha wa Jesū gūtoonya 43 Guoko gwaku kūngītūma wīhie, gūtinie. Nī nyūmba, arutwo ake makīmūrīria keheri- kaba ūtoonye muoyo-inī wī kīonje, 44 gūkīra inī atīrī, “Nī kīi gītūmire ithūi tūremwo nī ūtīi Jehanamu kūrīa kūrī mwaki ūtahoraga kūngata ngoma īyo?” 29 Nake akīmacookeria ūrī na moko meerī. (Geenna g1067) 45 Nakuo atīrī, “Ngoma ya mūthembā ta ūcio ndīngīuma kūgūrū gwaku kūngītūma wīhie, gūtinie. Nī

kaba ūtoonye muoyo-inī ūrī gīthua, gūkīra ūkio Jehanamu ūrī na magūrū meerī. (Geenna g1067) 46 Kūu kīgunyū kīrīa kīmarīaga gītikuaga, naguo mwaki ūrīa ūmacinaga ndūhoraga. 47 Na riitho rīaku ringītūma wīhie, rīkūüre. Nī kaba ūtoonye ūthamaki-inī wa Ngai ūrī na riitho rīmwe gūkīra ūkio Jehanamu ūrī na maitho meerī, (Geenna g1067) 48 kūu “kīgunyū kīrīa kīmarīaga gītikuaga, naguo mwaki ūrīa ūmacinaga ndūhoraga.” 49 Mündū o wothe agekīrwo mūcamo wa cumbī nī mwaki, (na igongona o rīothe rīkīrwo mūcamo na cumbī). 50 “Cumbī nī mwega, no cumbī ūngīkorwo nīñthirīte mūcamo waguo-rī, ūngīcooka gūcamithio ta cumbī na kī? Tuikai cumbī, na mūikaranagie na thayū.”

10 Jesū agīcooka akiuma kūu agīthīi būrūri wa Judea na mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani. O rīngī andū ikundi magīuka kūrī we, nake akīmaruta ūhoro o ta ūrīa aamenyerete gwīka. 2 Na Afarisai amwe magīuka kūrī we makīenda kūmūgeria, makīmūuria atīrī, “Watho nīwītīkīritie mündū atigane na mūtumia wake?” 3 Nake agīcooka ūhoro, akīmooria atīrī, “Musa aamwathire mwikage atīa?” 4 Nao makīmwīra atīrī, “Musa nīetīkagīria mündū aandikīre mūtumia wake marūa ma gūtigana nake, amūte.” 5 Jesū akīmacookeria atīrī, “Musa aamwandikīire watho ūcio tondū wa ūrīa muomītie ngoro cianyu. 6 No kuuma o kīambīrīria, Ngai ‘ombire mündū mūrūme na mündū-wa-nja’. 7 Gīkī nīkīo gītūmaga mündū mūrūme atige ithe na nyina na anyiitane na mūtumia wake, 8 nao eerī magatuīka mwīrī ūmwe.’ Nī ūndū ūcio, acio ti andū eerī rīngī, no nī mündū ūmwe. 9 Nī ūndū ūcio, arīa Ngai anyiitihanītie, mündū ndakanamatigithanie.” 10 Na maatoonya nyūmba thīnī, arutwo makīuria Jesū ūhoro ūcio o rīngī. 11 Nake akīmacookeria atīrī, “Mündū o wothe angītigana na mūtumia wake acooke ahikīre mūtumia ūngī, mündū ūcio nī atharītie. 12 Nake mūtumia angītigana na mūthuuriwe, ahikīre mündū mūrūme ūngī, o nake nī atharītie.” 13 Nao andū makīrehera Jesū twana tūnini nīguo atūhutie, no arutwo ake makīmakaania. 14 Rīrīa Jesū oonire ūguo, akīrakara, akīmeera

atīrī, “Rekei twana tūu tūuke kūrī nī, tigai gūtūgiria, nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai nī wa arīa matarii ta tuo. 15 Ngūmwīra atīrī na ma, ūrīa wothe ūtakamūkīra ūthamaki wa Ngai ta kaana ndakaūtoonya o na atīa.” 16 Nake akīoya twana tūu, agītūigīrīra moko, agītūrathima. 17 Na rīrīa Jesū oimagaraga, mündū ūmwe nīateng’erire harī we, agīturia ndu mbere yake, akīmūuria atīrī, “Mūrutani mwega, ingīka atīa nīguo ngaagaya muoyo wa tene na tene?” (aiōnios g166) 18 Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Ūkūnjīta mwega nīkī? Gūtīrī o na ūmwe mwega, tiga o Ngai we wiki. 19 Wee nī ūrī ūrīa maathani moigīte: ‘Ndūkanoragane, na ndūkanatharanie, na ndūkanaiye, na ndūkanaigīrīre mündū ūrīa ūngī kīgeenyo, na ndūkanaheenanie, na tīa thogou na nyūkwa.’” 20 Nake akīmwīra atīrī, “Mūrutani, macio mothe ndūire ndīmarūmītie kuuma ndī mūnīni.” 21 Nake Jesū amūrora, akīmwenda, akīmwīra atīrī, “Nī kūrī ūndū ūmwe ūtigairie: Thīi wendie indo ciaku ciotle iria ūrī nacio ūhe athīni mbeeca icio, na nīukagīna na mūthithū igūrū. Ūcooke ūrīke, ūnūmīrīre.” 22 Mwanake ūcio agītukia gīthīthi. Agīthīi arī na kīeha, tondū arī na ūtonga mūingī. 23 Nake Jesū akīhūgūra, akīra arutwo ake atīrī, “Kaī nī ūndū wī hinya gītonga gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai-ī!” 24 Nao arutwo makīgega maigua ciugo ciake. No Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ciana, kaī nī ūndū wī hinya gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai-ī!” 25 Nī ūhūthū ngamīra kūhungura irima rīa cindano gūkīra gītonga gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai.” 26 Arutwo ake magīkīrīria kūgega, makīurania atīrī, “Nūrī ūngīkīhonoka?” 27 Nake Jesū akīmarora, akīmeera atīrī, “Harī mündū ūndū ūyū ndūngīhoteka, no harī Ngai tiguo; maūndū mothe nī mahotekaga nī Ngai.” 28 Petero akīmwīra atīrī, “Ithūi tūtigīte māndū mothe tūgakūrūmīrīra!” 29 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, gūtīrī mündū ūtigīte mūcīi kana ariū a nyina, kana ariū a nyina, kana nyina, kana ithe, kana ciana, o na kana ithaka nī ūndū wakwa, na nī ūndū wa ūhoro-ūrīa-Mwega, 30 ūtakaheo ūtonga maita igana matukū maya tūrī, na aheo maita igana ma nyūmba, na ariū a nyina, na

ari a nyina, na manyina, na ciana o na ithaka, na hamwe na macio, mīnyamaro. Na ihinda rīriā rīgooka aheo muoyo wa tene na tene. (aiōn 165, aiōnios g166) 31 No rīrī, andū aingī arīa marī mbere nīmagatuūka a thuutha, na a thuutha matuūke a mbere." 32 Na rīriā maarī njīra-inī makīambata merekeire Jerusalemu, Jesū amatongoretie, arutwo ake nīmagegire, nao wetagwo Baritimayo (ūguo nī kuuga mūrū arīa maamarūmīrire magītigīra. O rīngī Jesū wa Timayo), aikarīte thī mūkīra-inī wa njīra agītwara arutwo arīa ikūmi na eerī keheri-inī, akīhooya thendi. 47 Na rīriā aiguire atī nī Jesū wa akīambīrīria kūmeera maundū marīa maakirie Nazarethi, akīambīrīria kwanīrīra akiugaga atīrī, kūmūkora. 33 Akīmeera atīrī, "Nītūkwambata "Jesū, Mūrū wa Daudi, njīguūra tha!" 48 Andū tūthīrī Jerusalemu, nake Mūrū wa Mūndū aingī makīmūkaania, makīmwīra akire, nowe nīegūkunyañirwo kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene agīkīrīria kwanīrīra, akiugaga atīrī, "Mūrū wa na kūrī arutani a watho. Nao mamūtuūre Daudi, njīguūra tha!" 49 Nake Jesū akīrūgama, kūuragwo na mamūneane kūrī andū-a-Ndūrīrī, akiuga atīrī, "Mwītei." Nī ūndū ūcio magītīta 34 nao mamūnyūrūrie na mamūtuūre mata, mūndū ūcio warī mūtumumu, makīmwīra na mamūhūre iboko o na mamūnage. No atīrī, "Wīyūmīrīrie! Rūgama! Nīaragwīta." 50 thuutha wa mīthenya itatū nīakariūka." 35 Agīteania nguo yake ya igūrū, agīukīra na Na rīrī, Jakubu na Johana, ariū a Zebedi, ihenya agīthīrī harī Jesū. 51 Jesū akīmūrīria magītūka kūrī Jesū. Makīmwīra atīrī, "Mūrutanī, atīrī, "Ūkwenda ngwīkīre atīa?" Nake mūndū tūkwenda ūtwīkīre o ūrīa tūgūkūhooya." 36 ūcio warī mūtumumu akīmūcookeria atīrī, Nake akīmooria atīrī, "Mūkwenda ndīmwīkīre "Mūrutanī, ngwenda o njooke kuona." 52 Nake atīa?" 37 Nao makīmūcookeria atīrī, "Ūtwītīkīrie Jesū akīmwīra atīrī, "Wīthīrī, wītīkīo waku tūgaikara ūmwe guoko-inī gwaku kwa ūrīo nīguo watūma ūhone." O rīmwe akīambīrīria kuona, nake akīrūmīrīra Jesū.

riiri-inī waku." 38 Jesū akīmacookeria atīrī, "Mūtiūrī kīrīa mūrahoooya. Mwahota kūnyūra gīkombe kīrīa nīi ngūnyūra, kana mūbatithio na ūbatithio ūrīa ngūbatithio naguo?" 39 Nao magīcōokia atīrī, "Iī no tūhote." Jesū akīmeera atīrī, "Gīkombe kīrīa ngūnyūra nī mūkaanyūra, o na mūbatithio na ūbatithio ūrīa ngūbatithio naguo. 40 No ha ūhoro wa gūikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo kana kwa ūmotho ti nī heanaga. Iī ūcio ikaaheo arīa mathondekeirwo cio." 41 Rīriā arutwo acio angī ikūmi maiguire ūhoro ūcio, makīrakarīra Jakubu na Johana. 42 Nake Jesū akīmeeta hamwe akīmeera atīrī, "Nī mūūrī atī andū arīa matuuagwo aathani a andū-a-Ndūrīrī nīmetūūgagīria igūrū rīao, nao anene ao nīmamaathaga. 43 No rīrī, inyuī mūtītariī ūguo. Handū ha ūguo, ūrīa wothe ūngīenda gūtuūka mūnene thiīnī wanyu no nginya atuūke ndungata yanyu, 44 nake ūrīa wothe ūkwenda gūtuūka wa mbere thiīnī wanyu,

no nginya atuūke ngombo ya andū othe. 45 Nīgūkorwo o na Mūrū wa Mūndū ndookire Jesū na arutwo ake, hamwe na kīrīndī kīnene moimaga itūūra-inī ūrī, mūndū warī mūtumumu amatongoretie, arutwo ake nīimagegire, nao wetagwo Baritimayo (ūguo nī kuuga mūrū arīa maamarūmīrire magītigīra. O rīngī Jesū wa Timayo), aikarīte thī mūkīra-inī wa njīra agītwara arutwo arīa ikūmi na eerī keheri-inī, akīhooya thendi. 47 Na rīriā aiguire atī nī Jesū wa akīambīrīria kūmeera maundū marīa maakirie Nazarethi, akīambīrīria kwanīrīra akiugaga atīrī, kūmūkora. 33 Akīmeera atīrī, "Nītūkwambata "Jesū, Mūrū wa Daudi, njīguūra tha!" 48 Andū tūthīrī Jerusalemu, nake Mūrū wa Mūndū aingī makīmūkaania, makīmwīra akire, nowe nīegūkunyañirwo kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene agīkīrīria kwanīrīra, akiugaga atīrī, "Mūrū wa na kūrī arutani a watho. Nao mamūtuūre Daudi, njīguūra tha!" 49 Nake Jesū akīrūgama, kūuragwo na mamūneane kūrī andū-a-Ndūrīrī, akiuga atīrī, "Mwītei." Nī ūndū ūcio magītīta 34 nao mamūnyūrūrie na mamūtuūre mata, mūndū ūcio warī mūtumumu, makīmwīra na mamūhūre iboko o na mamūnage. No atīrī, "Wīyūmīrīrie! Rūgama! Nīaragwīta." 50 thuutha wa mīthenya itatū nīakariūka." 35 Agīteania nguo yake ya igūrū, agīukīra na Na rīrī, Jakubu na Johana, ariū a Zebedi, ihenya agīthīrī harī Jesū. 51 Jesū akīmūrīria magītūka kūrī Jesū. Makīmwīra atīrī, "Mūrutanī, atīrī, "Ūkwenda ngwīkīre atīa?" Nake mūndū tūkwenda ūtwīkīre o ūrīa tūgūkūhooya." 36 ūcio warī mūtumumu akīmūcookeria atīrī, Nake akīmooria atīrī, "Mūkwenda ndīmwīkīre "Mūrutanī, ngwenda o njooke kuona." 52 Nake atīa?" 37 Nao makīmūcookeria atīrī, "Ūtwītīkīrie Jesū akīmwīra atīrī, "Wīthīrī, wītīkīo waku tūgaikara ūmwe guoko-inī gwaku kwa ūrīo nīguo watūma ūhone." O rīmwe akīambīrīria kuona, nake akīrūmīrīra Jesū.

11 Na rīrī, maakuhīrīria itūūra rīa Jerusalemu, maakinya matūūra ma Bethifage na Bethania hau Kīrīma-inī kīa Mitamaiyū-rī, Jesū agītūma arutwo ake eerī, 2 akīmeera atīrī, "Thīi itūūra rīrīa rīrī mbere yanyu, na mwatoonya o ūguo, nīmūkuona njaū ya ndigiri yohetwo hau, nayo ndīrī yakuua mūndū. Mīohorei mūmīrehe. 3 Na mūngīrīo nī mūndū atīrī, "Mūreka ūguo nīkī?" Mwīrei atīrī, 'Mwāthāni nīabatarītio nīyo na nīkūmīcōokia haha o narua.' 4 Nao magīthīrī magīkora njaū ya ndigiri yohetwo mūromo-inī handū nja, hakuhī na njīra. Na rīriā maamīhoraga-rī, 5 andū arīa maarūngīrī ho makīmooria atīrī, "Mūrohōra njaū iyo nīkī?" 6 Nao makīmacookeria o ūrīa Jesū aamerīte, nao andū acio makīmetīkīria mathīrī nayo. 7 Rīriā maatwarīire Jesū njaū iyo, makīmītandīka nguo ciao nake Jesū agīkuuo nīyo. 8 Andū aingī makīara nguo ciao njīra-inī, nao arīa angī makīara mathīgī marīa maatuūte

mīgūnda-inī. 9 Andū arīa maatongoretie na mūrīhooyaga mūheo, itīkagiai atī nī mūrikītie arīa maamumīte thuutha makānīrīra makiuga kūwamūkīra, naguo nūritūkaga wanyu. 25 atīrī, "Hosana!" "Kūrathimwo-rī, nī ūrīa ūgūuka Na rīrīa mwarūgama mūhooe, mūrekanagīre na rītwa rīa Mwathani!" 10 "Kūrathimwo- angīkorwo mūrī ūthū na mūndū, nīgeetha Ithe rī, nī ūthamaki ūrīa ūgūuka, ūrīa wa ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū o nake amūrekagīre mehia witū Daudi!" "Hosana igūrū o igūrū!" 11 manyu." (26 No mūngīkorwo mūtirekanagīra Nake Jesū aatoonya Jerusalemu, agīthī hekarū- mehia, nake Ithe wanyu ūrīa ūrī igūrū inī. Na aarīkia kwīrorangīra maūndū mothe, ndarīmūrekagīra mehia manyu.) 27 Magīkinya akiumagara agīthī Bethania hamwe na arutwo o rīngī Jerusalemu, na rīrīa Jesū aaceeraga kūu arīa ikūmi na eerī, tondū kwarī hwaī-inī. 12 nja cia hekarū, athīnjīri-Ngai arīa anene, na Mūthenya ūyū ūngī rīrīa moimaga Bethania, arutani a watho, o na athuuri magūuka kūrī Jesū akīgūa ahūtī. 13 Nake akīona mūkūyū we. 28 Makīmūuria atīrī, "Wīkaga maūndū warī haraaya ūrī na mathangū maruru agīthī maya na ūhoti ūrīkū? Na nūū wakūheire kūrora kana warī na ngūyū. Aakinya harī guo, ūhoti wa gwīka maūndū maya?" 29 Nake agīkora ndwarī na ngūyū tiga o mathangū, Jesū akīmacookeria atīrī, "Nīngūmūuria kūrīa tondū ndīarī hīndī ya mīkūyū gūciara. 14 Nake kīmwe. Mwanjookeria, na nī nīngūmwīra akīrīa mūkūyū ūcio atīrī, "Mūndū ndakanarīe njikaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū. 30 maciaro maku nginya tene." Nao arutwo ake ūbatithio wa Johana-rī, woimire igūrū kana kūrī makiugua akiuga ūguo. (aiōn g165) 15 Na maakinaya andū? Njookeria!" 31 Makīaranīria o ene ūhoro Jerusalemu, Jesū agītoonya hekarū thīinī, ūcio, makīrīana atīrī, "Tūngiuga atī, 'Woimire akīambīrīria kūrutūrūra arīa maagūraga, na igūrū', egūtūrīria atīrī, 'Mwakīregire kūmwītīkia arīa meendanagīria kuo. Akīng'āurania metha nīkī?' 32 No tūngiuga atīrī, 'Woimire kūrī andū' cia arīa maakūuranagia mbeeca, o na itī cia" (Nīmetigagīra andū, tondū andū othe mooī arīa meendagīa ndutura, 16 na ndangētīkīrīrie kūna atī Johana aarī mūnabī.) 33 Nī ūndū ūcio mūndū o na ūrīkū ahītūrīrie kīndū gīa kwendia magīcookeria Jesū atīrī, "Ithū tūtīū." Nake Jesū kūu nja cia hekarū. 17 Na rīrīa aamarutaga, akīmeera atīrī, "O na nī nīndikūmwīra njikaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū."

atīrī, "Nyūmba yakwa īgeetagwo nyūmba ya mahooya ya kūhooyagīrō nī ndūrīrī ciōthe? No inyū mūmītuīte 'ngurunga ya atunyani.' 18 Nao athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho maigua ūguo, makīambīrīria gūcariā ūrīa mangīmūraga, nī ūndū nīmamwītīgagīra, tondū kīrīndī gīothe nīkīagegetio nī ūrutani wake. 19 Gwakinya hwaī-inī, Jesū na arutwo ake makiuma itūura rīu. 20 Rūciinī, makīhītūka makīona mūkūyū ūrīa Jesū aarumīte ūmīte wothe nginya mīri. 21 Petero akīririkana ūhoro wa mūkūyū ūcio, akīrīa Jesū atīrī, "Rabii, ta rora! Mūkūyū ūrīa ūrarumire-rī, nī ūmīte!" 22 Nake Jesū akīmacookeria, akīmeera atīrī, "Itīkiai Ngai. 23 Ngūmwīra atīrī na ma, mūndū angīkeera kīrima gīkī atīrī, 'Thīi, wīkie iria-inī,' na ndagathanganie ngoro-inī yake, no etīkīe atī ūrīa oiga nīfūgīkīka-rī, nīgakērwo ūndū ūcio. 24 Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, ūrīa wothe

12 Nake akīambīrīria kūmahe ūhoro na ngerekano, akīmeera atīrī, "Mūndū ūmwē nīhaandire mūgūnda wake mīthabibū. Agīaka rūgīrī rūgīthiūrūrūkīria mūgūnda ūcio, na akienja irima rīa kūhīhīra thabibū, na agīaka nyūmba ndaaya na igūrū ya arangīri. Agīcooka agīkomborithia mūgūnda ūcio kūrī arīmi angī, na agīthī ūrūgendo. 2 Na rīrī, hīndī ya magetha yakinya-rī, agītūma ndungata yake kūrī akombori acio īgīire maciaro mamwe ma mūgūnda ūcio wa mīthabibū. 3 Nao makīmīnyita makīmīhūrra, na makīmīngata itarī na kīndū. 4 Agīcooka akīmatūmīra ndungata īngī; nao magītīihia ndungata īyo mūtwe na makīmīka maūndū ma thoni. 5 Na o rīngī agītūma ndungata īngī, nayo makīmīraga. Nītūmire ndungata īngī nyīngī, imwe ciacio magīcīhūrra, na iria īngī magīcīraga. 6 "Mūndū ūcio ndaarī na mūndū ūngī watigaire

wa gütüma, tiga o mūriū wake ūrĩa eendete mügwanja watigire ciana. Thuutha wao othe, mūno. Akīmütüma thuutha wa acio anḡi othe, mütumia ūcio o nake agikua. 23 Rīu-rī, hīndī akiuga atīrī, ‘Nīmegütiiā mūrū wakwa.’ 7 ya kūriūka mütumia ūcio agaakorwo arī wa ū, “No akombori acio makīrana atīrī, ‘Uyū nīwe nīgūkorwo othe mügwanja nīmamūhikītie?’ ūkaagaya mügündā ūyū. Ūkai, rekei tūmūürage, 24 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīmūhītīte nīguo igai rīake rīgaatuika riitū.” 8 Nī ūndū tondū mūtiū Maandiko kana hinya wa Ngai? ūcio makīmūnyiita, makīmūraga, makīmūkia 25 Rīrīaakuū makaariūka, matikahikania kana nja ya mügündā ūcio wa mīthabibū. 9 “Rīu- mahike; magaaatuika ta araika arīa marī kūu rī, mwene mügündā ūcio ageeka atīa? Agooka igūrū. 26 Naguo ha ūhoro wa akuū kūriūka-rī, kaī oorange akombori acio, acooke ahe andū anḡi mūtathomete ibuku-inī rīa Musa, ūhoro ūkonī mügündā ūcio. 10 Kaī mūtarī mwathoma kīhinga kīrīa kīahīaga, na ūrīa Ngai aamwīrire maandiko maya: “Ihiga rīrīa aaki maaregire, atīrī, ‘Nī nī nī Ngai wa Iburahīmu na Ngai wa nīrīo ritūkīte ihiga inene rīa koine; 11 Mwathani Isaaka, o na Ngai wa Jakubu?’ 27 We ti Ngai nīwe wīkīte ūndū ūcio, naguo nī wa magegania wa arīaakuū, no nī wa arīa marī muoyo. Inyuī tūkīwona?” 12 Magīcaria ūrīa mangīmūnyiita mūhītīte mūno.” 28 Na rīrī, mūrutanī ūmwe wa tondū nīmamenyire aaragia ūhoro wao na watho nīokire akīgua makīaria. Aamenya atī ngerekano iyo, no nīmetigagīra kīrīndī; nī ūndū Jesū nīamacookeirie icookio rīega-rī, akīmūuria ūcio magītigana nake, magīthīi. 13 Thuutha atīrī, ‘Harī maathani marīa mangī mothe-rī, nī ūcio magītūma Afarisai amwe na Aherodia rīrīkū rīa bata mūno?’ 29 Jesū agīcookia atīrī, kūrī Jesū nīguo mamūtege na mīario yake. 14 “Rīathani rīrīa rīa bata mūno nī rīrī: ‘Thikīrīria, Magīuka kūrī we makīmwīra atīrī, ‘Mūrutani, inyuī Isiraeli, Mwathani Ngai witū, Mwathani nītūū atī ūrī mūndū wa ma. Ndwigagīra nī ūmwe. 30 Endaga Mwathani Ngai waku na andū, tondū ndūrūmbūyagīa ūrīa mahaana; ngoro yaku yothe, na muoyo waku wothe, na no ūrutanaga ūhoro wa Ngai na ma. Rīu-rī, nī meciirīa maku mothe, na hinya waku wothe.’ 31 kwagīrīire kūrutīra Kaisari mbeeca cia igooti, Narīo rīa keerī nī rīrī: ‘Endaga mūndū ūrīa ūngī kana aca? 15 Tūrutage kana tūtikarutage?’ No o ta ūrīa wīendete wee mwene.’ Gütīrī rīathani tondū Jesū nīamenyaga ūhinga wao, akīmooria rīngī inene kūrī macio.” 32 Nake mūndū ūcio atīrī, “Mūrenda kūngerīa nīkī? Ta ndeherai agīcookia atīrī, “Mūrutani, ti-itherū nīwoiga dinari ndīmīone.” 16 Makīmūrehera dinari iyo, wega atī Ngai nī ūmwe na gütīrī ūngī tiga nake akīmooria atīrī, “Mbīca īno na rītwa rīrī we! 33 Ningī ūmwende na ngoro yaku yothe, nī cia ū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī cia o na ūmenyo waku wothe, o na hinya waku Kaisari.” 17 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rutagīrai wothe; o nakuo kwenda mūndū ūrīa ūngī o Kaisari kīrī gīake, na mūrutagīre Ngai ta ūrīa wīendete wee mwene, ūcio nī ūndū kīrī kīrī gīake.” Nao makīgēgio nīwe. 18 Ningī ūrī bata gūkīra maruta mothe ma njino na Asadukai, arīa moigaga atī gütīrī ūhoro wa magongona.” 34 Rīrīa Jesū oonire nīacookia kūriūka magīuka kūrī Jesū na makīmūuria atīrī, wega, akīmwīra atīrī, “Wee-rī, ndūrī haraaya na 19 “Mūrutani, Musa aatwandikīire atī mūrū wa ūthamaki wa Ngai.” Na kuuma hīndī iyo gütīrī nyina na mūndū angīkua atige mütumia atarī na mūndū wacookire kūmīrīria kūmūuria ciūria ciana-rī, mūndū ūcio no nginya ahikie mütumia ingī. 35 Na rīrī, Jesū akīrutanā nja-inī cia hekarū ūcio watigwo, aciarīre mūrū wa nyina ciana. 20 akīmooria atīrī, “Nī kīi gītūmaga arutani a watho Na rīrī, kwarī aanake mügwanja a nyina ūmwe. moige atī Kristū nī mūrū wa Daudi? 36 Daudi Wa mbere akīhikania na agīkua, na ndatige we mwene, akīaria arī na Roho Mūtheru, oigire ciana. 21 Nake wa keerī akīhikia mütumia atīrī: “Mwathani eerire Mwathani wakwa atīrī: ūcio wa ndigwa, no o nake agīkua na ndatige “ikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo nginya ngaiga ciana. O na wa gatatū nake agīkua o ūguo. 22 thū ciaku rungu rwa makinya maku.” 37 Daudi ūhoro wa ma nī atī, gütīrī o na ūmwe wa acio we mwene aramwīta ‘Mwathani.’ Angīgtūika

mürüwe atīa?" Na nī haarī na gīkundi kīnene rūngī, na ūthamaki ūükirīre ūthamaki ūrīa ūngī. kīa andū kīamūthikagīrīria gīkenete. 38 Ningī Nīgūkaagīa na ithingithia kūndū na kūndū, o Jesū akīrutana, akiuga atīrī, "Mwīmenyagīrīrei na kūgīe ng'aragu. Maūndū maya nī kīambīrīria arutani a watho. Mendete gūthīi mehumbīte kīa ruo ta rwa mūndū-wa-nja akīrūmwō. 9 "No nguo iria ndaaya na kūgeithagio nī andū othe inyuī-rī, ikaragai mwīguite. Nīmūkaneanwo rīrīa mekūgera ndūnyū-inī, 39 na makenda kūrī ciama cia athuuri na mūhūrwo iboko gūkaragīra itī iria cia bata thunagogi-inī, na thīmī wa thunagogi. Nīmūkarūgama mbere gūkara handū ha andū arīa atīku maruga-inī. ya aathani na athamaki nī ūndū wakwa, 40 Na no-o matoonyagīrīra nyūmba cia atumia mūtuīke aira akwa kūrī o. 10 Naguo ūhoro-ūrīa-a ndigwa makamatunya indo ciao, na nīguo Mwega no nginya wambe ūhunjio kūrī ndūrīrī meyonanie, makahooya mahooya maraihu. ciotle. 11 Rīrīa rīothe mūkaanyiitwo mūtwarwo Andū ta acio nī makaaherithio mūno makīria." mūgaciirithio, mūtikanetange mūgūcīriia ūrīa 41 Jesū agīkara thī ang'etheire harīa heekagīrwo mūkoiga. Inyuī mūkoiga o ūrīa mūkaaherithio maruta, akīrōrera ūrīa gīkundi kīu kīahothaga. hīndī īyo, nīgūkorwo ti inyuī mūgaakorwo Andū aingī itonga makīhatha mbeeca nyingī. mūkīaria, no nī Roho mūtheru. 12 "Mūndū 42 No mūtumia ūmwe wa ndigwa warī mūthīni nīagakunyanīra mūrū wa nyina ooragwo, na agīuka akīhatha tūthendi twīrī tūnini mūno twa ithe wa mūndū akunyanīre mwana wake, o na gīcango ūrīa twarī mūigana wa mbeeca ūmwe. ciana nīkaremera aciari a cio na imoragithie. 43 Jesū agīita arutwo ake harī we, akīmeera 13 Andū othe nīmakamūmena nī ūndū wakwa, atīrī, "Ngūmwīra atīrī na ma, mūtumia ūyū wa no ūrīa ūgaakīrīrīria nginya hīndī ya mūthīa ndigwa mūthīni nīekīra mbeeca nyingī kīgūna- nīakahonoka. 14 "Rīrīa mūkoona kīrīa kīrī inī gūkīra andū arīa angī othe. 44 Acio angī thaahu na gā kūrehe ihooru kīarūgama harīa othe maheana kūringana na ūngī wa ūtonga gītagīrīrīwo nī kūrūgama-rī, (ūrīa ūrathoma wao, no mūtumia ūyū aheana kīrīa gīothe oima nīamenye ūhoro ūcio), hīndī īyo arīa marī nakīo, o na arī mūthīni-rī, aheana mūthīthū Judea nīmoorīre irīma-inī. 15 Mūndū ūrīa wothe ūgaakorwo arī nyūmba yake igūrū ndakanaharūrūke kana atoonye kūrūta kīndū nyūmba. 16 Nake mūndū ūrīa ūgaakorwo arī mūgūnda ndagacooke mūcī kūgūrīa nguo ciakte. 17 Kaī atumia arīa magaakorwo marī na nda na arīa magaakorwo makīongithia hīndī īyo nīmagakorwo marī na haaro-ī! 18 Hooyagai Ngai atī maūndū macio matikanakinye hīndī ya heho, 19 nī ūndū matukū macio gūgaakorwo na mīnyamaro itarī yoneka ūngī tayo kuuma kīambīrīria rīrīa Ngai ombire thī nginya rīu, na gūtikoneka ūngī tayo. 20 Tiga Mwathani anyihanyihiarie matukū macio, gūtirī mūndū ūngīgatigara. No tondū wa andū ake arīa aamūre, matukū macio nīmagakuhihi. 21 Hīndī īyo mūndū o na ūrīkū angīkamwīra atīrī, 'Kristū arī haha!' kana amwīre atīrī, 'Kristū arī haarīa!' mūtikanetīkie ūhoro ūcio. 22 Nīgūkorwo Kristū a maheeni na anabii a maheeni nīmakeyūmīria monanie morirū na maringe ciama nīguo mahītithie andū arīa

13 Na rīrīa Jesū oimaga hekarū-inī, ūmwe wa arutwo ake akīmwīra atīrī, "Mūrutanī, ta rora! Mahiga maya kaī nī manene-ī! Kaī nyūmba ici nī thaka-ī!" 2 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Nīurona nyūmba ici nene ūū? Gūtirī ihiga o na ūmwe rīa maya rīgaakorwo rīrī igūrū wa rīrīa rīngī; mothe nīmakamomorwo." 3 Rīrīa Jesū aikarīte thī kīrimā-inī kīa Mītamaiyū ang'etheire hekarū-rī, Petero na Jakubu na Johana na Anderea makīmūuria marī keheri-inī atīrī, 4 "Ta twīre, maūndū macio mageekīka rī? Na kīmenyithia atī maūndū macio marī hakuū gwīkīka nī kīrikū?" 5 Nake Jesū akīmeera atīrī, "Mwīmenyagīrīrei mūtikanahleenio nī mūndū o na ūrīkū. 6 Andū aingī nī magooka na ūtīwa rīakwa makiugaga atīrī, 'Nī nī niī Kristū,' na nīmakaheenia andū aingī. 7 Rīrīa mūkaigua mbaara na mūhuhu wa mbaara mūtikanamake. Maūndū ta macio no nginya mekīke, no rīrī, ithirīro ti rīkinyu. 8 Rūrīrī nīrūgookīrīra rūrīa

aamüre, korwo no kūhoteke. 23 Nī ūndū ūcio-rī, inī rīa Bethania kwa mündū wetagwo Simoni ikaragai mwīguīte tondū nīndamwīra maündū ūrīa warī na mangū, aikarīte metha-inī akīria mothe mbere ya ihinda rītanakinya. 24 “No irio-rī, nīhookire mündū-wa-nja arī na cuba ihinda-inī rīu, thuutha wa maündū macio ma ya maguta ma goro mūno na manungi wega. mīnyamaro, “riūa nīrīkagīa nduma, naguo Akīrīga cuba ūyo na akīmūitīrīria maguta mweri ndūkaara; 25 njata nacio nīkaagūa macio mūtwe. 4 Andū amwe arīa maarī kuo kuuma igūrū, namo maahinya ma igūrū makīgua ūru, makīurania atīrī, “Maguta nīmakenyenyo.” 26 “Hīndī ūyo andū nī makoona maya maitangwo ūguo nīkī? 5 Maguta macio Mūrū wa Mündū agīuka arī thīinī wa matu, nīmangīdīo mbeeca ikīrīte mūcara wa mündū arī na hinya mūngī mūno o na riiri. 27 Nake wa mwaka mūgima nacio mbeeca icio iheo nīagatūma araika ake macookanīrīrie andū ake athīnī.” Magikūuma mündū-wa-nja ūcio marī arīa aamüre kuuma mīena īna ūrīa yumaga na ūru. 6 Nowe Jesū akīmeera atīrī, “Tiganai rūhuho, o na kuuma ituri ciothe cia thī na nake, mūramūtanga nīkī? Nīanjīka ūndū mwega cia igūrū. 28 “Na rīrī, mwīrutei na mūkūyū: mūno. 7 Athīnī marīkoragwo na inyū hīndī Rīrīa honge ciaguo ciarīka gūthundūra na ciothe na no mūmateithie hīndī ūrīa yothe ciaruta mathangū-rī, nīmūmenyaga atī hīndī ya mūngīenda. No nī mūtirīkoragwo na nī hīndī riūa ūrī hakuhī. 29 Ūguo noguo, rīrīa mūkoona ciothe. 8 Anjīka o ūrīa angīahota. Aitīrīria mwīrī maündū macio magīkīka mūkaamenya ihinda wakwa maguta o mbere nī ūndū wa kūhaarīria rīrī hakuhī, rīrī o mūromo-inī. 30 Ngūmwīra gūthikwo gwakwa. 9 Ngūmwīra atīrī na ma, atīrī na ma, rūciaro rūrū rūtigaathira nginya kūrīa guothe Ūhoro-ūyū-Mwega ūkaahunjagio maündū macio mothe makaahingio. 31 Igūrū thīinī wa thī, ūguo eka nīūkeeragwo andū na thī nīgathira, no ciugo ciakwa itigathira. nīgeetha aririkanagwo.” 10 Hīndī ūyo Judasi 32 “Gūtīrī mündū o na ūrikū ūtū ūhoro wa Mūsikariota, ūmwe wa arīa ikūmi na eerī, agīthīi mūthenya ūcio kana ithaa rīu, o na araika a kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene agakunyanīre igūrū matiūi, o na Mūriū ndooi, tiga Ithe wiki! 33 Jesū kūrī o. 11 Nao magikena mūno maigua ūguo Ikaragai mwīguīte! Ikaragai mwīhūgīte! Mūtiūi na makīmwīra nīmekūmūhe mbeeca. Nī ūndū rīrīa ihinda rīu rīgaakinya. 34 Gūkahaana ta ūcio Judasi agīcaria mweke wa kūmūneana mündū ūgūthīi rūgendo ūrīa atigaga egaīra kūrī o. 12 Mūthenya wa mbere wa Gīathī kīa ndungata ciake irorage mūcīi, o ndungata Mīgate itarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia, o ūrīa akāmīhe wīra wayo, na agatiga atha mūikaria wathīnjagwo gatūrūme ka Bathaka-rī, arutwo wa mūrango o nake aikarage ehūūgīte. 35 “Nī a Jesū makīmūuria atīrī, “Ūkwenda tūthī kū ūndū ūcio, ikaragai mwīguīte tondū mūtiūi tūkahaarīrie nīguo ūkarīre irio cia Bathaka rīrīa mwene mūcīi agacooka, kana agooka hwaī-kuo?” 13 Nī ūndū ūcio agītūma arutwo ake eerī inī, kana ūtukū gatagatī, kana ngūkū ūkīgamba, akīmeera atīrī, “Thīi mūtoonye itūūra, na nī o na kana gūgīthererūka. 36 O rīrīa angīuka-rī, mūgūcemanīa na mündū ūkuūfē ndīgīthū ya mūtikanareke amūkore mwīrigītwo. 37 Ūguo maaī. Mūrūmīrīrei. 14 Kūrīa egūtoonya mwīre ngūmwīra, noguo ngwīra andū othe, atīrī, mwene nyūmba ūyo atīrī, ‘Mūrutani arooria ‘Ikaragai mwīguīte.’”

14 Na rīrī, gwatigaire o mīthenya ūrī nīguo kūgīe na Gīathī kīa Bathaka na kīa Mīgate itarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia, nao athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho nīmacaragia ūrīa mangīnyiitithia Jesū na njīra ya wara nīguo mamūūrage. 2 Makiuga atīrī, “No tūtingīmūnyiita hīndī ya Gīathī, tondū andū mahota kūrūta haaro.” 3 Na rīrīa arī itūūra-

atīrī, nyūmba yakwa ya ageni ūrī ha, harīa ingīrīra irio cia Bathaka na arutwo akwa?” 15 Nake nīekūmuonia nyūmba nene ya igūrū ūkīrītwo indo na īgathondekwo wega. Haarīria irio cia Bathaka itūūra, magīkora maündū mahaana o ta ūrīa Jesū aamerīte. Nī ūndū ūcio makīhaarīria irio cia Bathaka. 17 Na gwakinya hwaī-inī, Jesū agīkinya kuo marī na

arutwo arīa ikūmi na eerī. **18** Maikarīte metha- Baba, maündū mothe nīmahotekaga nīwe. inī makīrīa akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī Njehereria gīkombe gīkī. No ti ūrīa ngwenda na ma, ūmwe wanyu nīekūngunyanīra, ūmwe niī, no nī ūrīa wee ūkwenda.” **37** Ningī agīcooka wa arīa mararīanīra na niī.” **19** Makīnyiitwo harī arutwo ake akīmakora makomete. Akīūria nī kīeha mūno, na o ūmwe akamūūria atīrī, Petero atīrī, “Simoni, kaī ūkomete? Ndūngīhota “Ti-itherū hihi nī niī?” **20** Jesū akīmacookeria gūikara ithaa rīmwē wīiguīte? **38** Mwīhūgagēi na akīmeera atīrī, “Nī ūmwe wanyu inyuī ikūmi mūhooyage nīgeetha mūtikagwe magerio-inī. na eerī, ūrīa ūgūtobokanīria mūgate mbakūri- Ngoro nīyenda, no mwīrī ndūrī na hinya.” **39** O inī hamwe na niī. **21** Mūrū wa Mūndū egūthī ūringī agīthī akihooya o ūguo. **40** Na acooka ūringī o ta ūrīa ūhoro wake wandīkītwo. No mūndū harīo, agīkora makomete tondū nīmahītītwo nī ūrīa ūgaakunyanīra Mūrū wa Mūndū kaī arī na toro. Nao makīrigwo nī ūrīa mangīmwīra. **41** haaro-ī! Nī kaba mūndū ūcio atangīciarirwo.” Ningī agīūka ihinda rīa gatātū akīmooria atīrī, **22** Ningī o makīrīaga-rī, Jesū akīoya mūgate, “O na rīu mūrī o toro, o mūhurūkīte? Kinyiai agīcooka ngaatho, agīcooka akīwenyūranga, haul! Ithaa nīrīakinya. Atīrī, Mūrū wa Mūndū akihe arutwo ake, akiuga atīrī, “Oyai; ūyū nīguo nīakunyanīirwo akaneanwo moko-inī ma andū mwīrī wakwa.” **23** Agīcooka akīoya gīkombe, ehia. **42** Ūkīrai, tūthī! Ūrīa ūkūngunyanīra agīcooka ngaatho akīmanengera, nao othe nīarooka.” **43** O akīaragia-rī, Judasi, ūmwe wa magīkīnyūra. **24** Akīmeera atīrī, “Ino nīyo arutwo arīa ikūmi na eerī, agīkinya. Ookire thakame yakwa ya kīrīkanīro, iřīa ūtitīwo nī arī na gikundi kīnene kīa andū marī na hiū ūndū wa andū aingī. **25** Ngūmwīra atīrī na cia njora na njūgūma, matūmītwo nī athīnjīrima, ndikūnya ūringī ndibei ya maciaro ma Ngai arīa anene, na arutani a watho na athuuri. mūthabibū, nginya mūthenya ūrīa ngaamīnya **44** Judasi ūcio wamūkunyanīire nīamaheete ūrī njerū ūthamaki-inī wa Ngai.” **26** Na maarīkia kīmenyīthia akameera atīrī, “Ūrīa ndīmumunya kūina rwīmbo, makiumagara magīthī kīrīma- nīwe; mūmūnyīite na mūmūtware arangiirwo.” inī kīa Mītamayū. **27** Nake Jesū akīmeera **45** Judasi o rīmwē agīthī ūharī Jesū, akīmwīta atīrī, atīrī, “Inyū inyu the nīmūrīndirika, nīgūkorwo “Rabii!” na akīmūmumunya. **46** Nao andū acio nī kwandīkītwo atīrī: “Nīngaringa mūrīithi, makīguthūkīra Jesū makīmūnyīita. **47** Na ūmwe nacio ng’ondū iħurunjūke.’ **28** No ndaariūka, wa arīa maarūngī ūhakuū agīcomora rūhiū nīngamūtongoria gūthī Galili.” **29** Petero rwake rwa njora agītinia gūtū kwa ndungata akīmwīra atīrī, “O na othe mangīgūtirika, niī ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **48** Nake Jesū ndīngūtirika.” **30** Nake Jesū akīmūcookeria, akīmooria atīrī, “Kaī ndī mūtongoria wa akararia akīmwīra atīrī, “Ngūkīwīra atīrī na ma, ūmūthī, o a watho atī nīkīo muoka kūnīyiita mūrī na ūtukū ūyū, ngūkū itanakūga keerī, nīrīngāana hiū cia njora na njūgūma? **49** Ndīratūrūraga maita matatū.” **31** No Petero akīaria ahīnyīrīie, na inyū hekarū-inī ngīrutanaga mūthenya o akiuga atīrī, “O na angīkorwo ndīrīkuānīra mūthenya na mūtingīnyīita. No rīrī, Maandiko nawe, niī ndīngūkāana!” O na acio angī othe no nginya mahiinge.” **50** Hīndī īyo arutwo ake makiuga o ūguo. **32** Nao magīkinya handū othe makīmūtiganīria, makīūra. **51** Na mwanake heetagwo Gethisemane, nake Jesū akīra arutwo ūmwe ūteehumbīte kīndū tiga taama wa gatani ake atīrī, “Ikarai haha thī ngahooe.” **33** Akīoya akīrūmīrīra Jesū. Na rīrīa maamūnyītire, **52** Petero na Jakubu na Johana agīthī nao, na agītīga taama wake nao, akīūra e njaga. **53** Nao o hīndī īyo akīnyiitwo nī kīeha kīnene na andū acio magītwara Jesū kūrī mūthīnjīri-Ngai agīthīnīka mūno. **34** Akīmeera atīrī, “Ngoro ūrīa mūnene, nao athīnjīri-Ngai arīa anene othe, yakwa nīraigua kīeha mūno o ta ingīkua, ikarai na athuuri na arutani a watho makīgomana haha na mwīhūge.” **35** Na aathiathia hanini, hamwe. **54** Petero akīmūrūmīrīra arī haraaya akīgūthīa thī, akihooya atī korwo kwahoteka, o nginya agīkinya nja ya mūcīi wa mūthīnjīri-ihinda rīu rīmwēherere. **36** Akiuga atīrī, “Abba, Ngai ūcio mūnene. Agīkarania na thigari kūu

agīota mwaki. 55 Na rīrī, athīnjīri-Ngai arīa hīndī īyo ngūkū īgikūga hīndī ya keerī. Nake anene, o na Kīama kīu giothe, magīcaria ūira Petero akīririkana ūhoro ūrīa Jesū aamwīrīte wa kūūragithia Jesū, no motionire. 56 Na andū atīrī, “Ngūkū ītanakūga keerī nīūringaana maita aingī nīmarutire ūira wa maheeni, no ūira wao matatū.” Nake akīambīrīria kūrīra.

ūkīaga kūiguana. 57 Gūgīcooka gūkīrūgama andū amwe, nao makīruta ūira wa maheeni makiuga atīrī, 58 “Nītwaiguire akiuga atīrī, ‘Nīngatharia hekarū īno yakītwo nī andū, na njake īngī ītakītwo nī mūndū na ihinda rīa mīthenya ītatū.’” 59 No o na moiga ūguo, ūira wao ūkīaga kūiguana. 60 Hīndī īyo mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akīrūgama gatagatī kao, akīuria Jesū atīrī, “Kaī wee ūtarī na ūndū ūngīcooka? Nī ūhoro ūrīkū ūyū ūrathitangwo naguo?” 61 No Jesū agīkira ki, na ndacookie ūndū. O rīngī mūthīnjīri-Ngai ūcio mūnene akīmūuria atīrī, “Wee nīwe Kristū, Mūrū wa Ūrīa Mūrathime?” 62 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Lī nī nī. Na nīmukona Mūrū wa Mūndū aikarīte guoko-inī kwa ūrīo kwa Ūrīa-ūrī-Hinya, na agīuka arī igūrū rīa matu.” 63 Mūthīnjīri-Ngai ūcio mūnene agītembūranga nguo ciake. Akīuria atīrī, “Tūgūkībatario nī aira angī a kī? 64 Nīmweiguira akīruma Ngai. Mūgwīciiria atīa?” Nao othe makīmūtuira atī aagīrīrwo nī kūūragwo. 65 Hīndī īyo amwe makīambīrīria kūmūtuira mata, na makīmūhumbīra ūthīu, makīmūringa na ngundi makīmwīraga atīrī, “Ta kīrathe ūhoro.” Nacio thigari ikīmuoya, ikīmūhūūra. 66 Na hīndī īyo Petero aikarīte o hau nja-rī, ūmwe wa ndungata cia airītu cia mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene akīgerera ho. 67 Rīrīa oonire Petero agīota mwaki, akīmūrora wega. “Akīmwīra atīrī, ‘O nawe uuma hamwe na Jesū ūcio wa Nazarethi’.” 68 Nowe Petero agīkaana ūhoro ūcio, akīmwīra atīrī, “Ndiū ūhoro ūcio, o na ndiramenya nī atīa ūroiga,” na akiumagara agīthīi itoonyero-inī. 69 Na rīrīa ndungata īyo ya mūrītu yamuonire ho, o rīngī ikīrīa arīa maarūngī ho atīrī, “Mūndū ūyū nī ūmwe wao.” 70 No Petero agīkaana ūhoro ūcio rīngī. Thuutha wa kahinda kanini, arīa maarūgamīte hakuhī makīrīa Petero atīrī, “Ti-itherū ūrī ūmwe wao, nī ūndū wī Mūgalili.” 71 Nake akīambīrīria kwīhīta akiugaga atīrī, “Nī ndiū ūndū ūyū mūraaria ūhoro wake.” 72 O

15 Na rīrī, rūciinī tene, athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri, na arutani a watho, na Kīama giothe magītua ūrīa megwīka. Makīoha Jesū, makīmūtwara, makīmūneana kūrī Pilato. 2 Nake Pilato akīmūuria atīrī, “Wee nīwe Mūthamaki wa Ayahudi?” Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Lī, ūguo woiga nīguo.” 3 Nao athīnjīri-Ngai arīa anene makīmūthitangīra maūndū maingī. 4 Nī ūndū ūcio Pilato akīmūuria o rīngī atīrī, “Kaī wee ūtarī na ūndū ūngīcooka? Ta rora maūndū marīa mothe maragūthitangīra.” 5 No Jesū ndaigana gūcooka ūndū, nake Pilato akīgega. 6 Na rīrī, kwarī mūtugo hīndī ya Iruga rīu rīa Bathaka, Pilato nīamohoragīra mwohwo ūmwe, o ūrīa andū mangīetirie. 7 Na nī kwarī ūndū ūmwe wetagwo Baraba woohetwo hamwe na arīa maambīrīrie ngūi ya gūükīrīra thirikari na makooraga andū thīinī wa mbūkīrīra īyo. 8 Nakīo kīrīndī kīnene gīgīthīi harī Pilato, gīkīmūuria ekee o ūrīa aamenyerete gwīka. 9 Pilato akīmooria atīrī, “Nī mūkwenda ndīmuohorere mūthamaki wa Ayahudi?” 10 Nīgūkorwo nīamenyaga atī athīnjīri-Ngai arīa anene maaneanīte Jesū kūrī we nī ūndū wa ūiru. 11 No rīrī, athīnjīri-Ngai arīa anene makīringīrīria kīrīndī kīrīre Pilato ohore Baraba handū ha Jesū. 12 Pilato akīmooria atīrī, “Mūgūkīienda njike atīa na ūndū ūyū mwītaga mūthamaki wa Ayahudi?” 13 Nao makīanīrīra, makiuga atīrī, “Mwambe mūtī igūrū!” 14 Nake Pilato akīmooria atīrī, “Nīkī? Nī ngero ūrīkū agerete?” No-o magīkīrīrīria kwanīrīra, makiugaga atīrī, “Mwambe mūtī igūrū!” 15 Na tondū nīendaga gūkenia kīrīndī kīu, Pilato akīmohorera Baraba. Akīhūürithia Jesū iboko, agīcooka akīmūneana akambwo mūtī igūrū. 16 Nacio thigari igītwara Jesū gīkaro-inī kīa barūthi (na nīkīo gīetagwo Puratoria); igīcookanīrīria mbūtū yothe ya thigari. 17 Ikīmūhumba nguo ndaaya ya rangi wa ndathi, igīcooka igītuma thūmbī ya mīigua, ikīmwīkīra mūtwe. 18

Ikīambīrīria kūmūnyūrūria, ikīmwīraga atīrī, a arīa marūngī hau maiguire ūguo, makiuga “Ükīrī mūhoro, wee mūthamaki wa Ayahudi?” atīrī, “Ta thikīrīrai agīta Elija.” **36** Mūndū **19** Ikīmūhūūra na rūthanju mūtwe maita maingī ūmwe agīteng’era, agītobokia thibūnji thiki-ikīmūtuagīra mata. Ikīgūithia thī mbere yake, inī akīmīthecerera kamūrangi-inī akihe Jesū ikīmūturagīria ndu ta ikūmūhooya. **20** Na anyue. Akiuga atīrī, “Tiganai nake. Rekei tuone ciarīkia kūmūnyūrūria-rī, ikīmūruta nguo īyo kana Elija nīegūuka kūmūcuurūria mūtharabandaaya ya rangi wa ndathi, ikīmūhumbā inī.” **37** Nake Jesū agīkaya aanīriire, agituūkana. nguo ciake mwene. Igīcooka ikīmuumagaria **38** Nakīo gītambaya kīa hekarū gīgīatukana ikamwambe mūtī igūrū. **21** Na marī njira thigari icunjī igīrī kuuma igūrū nginya thī. **39** Na ikīnyiita mūndū wahītūkaga akiuma mīgūnda- rīrīa mūnene-wa-thigari-igana, ūrīa warūngī inī, wetagwo Simoni wa kuuma Kurene, ithe hau mang’ethanīire, aiguire ūrīa akaya na wa Alekisandro na Rufusi, na ikīmūkuuithia akīona ūrīa akua, akiuga atīrī, “Ti-ithērū mūndū mūtharaba wa Jesū na hinya. **22** Igīgīkinyia ūyū oima Mūrū wa Ngai!” **40** Nī haarī na Jesū handū harīa heetagwo Golgotha (ūguo atumia meeroragīra marī haraaya). Ūmwe wao nī kuuga Handū hahaana ta lhīndī rīa Mūtwe). aarī Mariamu Mūmagidali, na Mariamu nyina **23** Ningī igīcooka ikīmūhe ndibeī ūtukanītio wa Jakubū ūrīa warī Mūnini na wa Jose, na manemane, nake Jesū akīrega kūmīnyua. na Salome. **41** Rīrīa aarī Galili, atumia aya **24** Igīkīmwamba mūtī igūrū. Ikīgayana nguo nīo maamūrūmagīrīra na makamūtungatagīra. ciake, na ūndū wa gūcīcuukīra mitī nīguo Ningī hau nī haarī na atumia angī aīngī arīa imenye o ūrīa mūndū egūkuua. **25** Kwarī mookīte nake Jerusalemu. **42** Na tondū kwarī thaa ithatū cia rūciinī ūrīa ciamwambire Mūthenya wa Kwīhaarīria (nīguo mūthenya ūrīa mūtī igūrū. **26** Ūndū ūrīa aathitangīrwo wī mbere ya Thabatū), gwakuhīrīria hwaī-inī-wandikītwo atīrī, “Ūyū nīwe MŪTHAMAKI WA rī, **43** Jusufu wa Arimathea, mūndū warī igweta AYAHUDI.” **27** Ningī ikīamba atunyani eerī mūno Kīama-inī gīa athuuri, na we mwene hamwe nake, ūmwe mwena wake wa ūrīo, nake nīeetagīrīra ūthamaki wa Ngai, agīthīi kūrī ūcio ūngī mwena wake wa ūmotho. **28** (Namo Pilato na ūcamba, akīhooya etīkīrio akuuue mwīrī Maandiko makīhingio marīa moigaga atīrī, wa Jesū. **44** Nake Pilato akīgega aigua atī Jesū “Aataranīirio na andū arīa aagarari watho.”) **29** nīarīkītie gūkua. Agīta mūthigari ūrīa mūnene-Andū arīa maahītūkagīra hau nīmamūrumaga wa-thigari-igana, akīmūuria kana Jesū nīarīkītie makīinagia mītwe yao, makoiga atīrī, “Hī! Wee gūkua. **45** Rīrīa aamenyīthirio nī mūnene ūngīrathararie hekarū na ūmīake na mīthenya wa thigari igana atī nīguo kwarī, agītīkīria ūtatū-rī, **30** harūrūka uume mūtharaba-inī ūcio, Jusufu akuuue mwīrī ūcio. **46** Nī ūndū ūcio Jusufu wīhonokie!” **31** O ūndū ūmwe athīnjīri-Ngai arīa akīgūra taama wa gatani, agīcuurūria mwīrī anene, na arutani a watho nīmamūnyūrūragia, ūcio. Akīkūnja na taama ūcio wa gatani, agīthīi makerana atīrī, “Nīarahonokagia arīa angī, akītūiga thīnī wa mbīrīra yenjetwo rwaro-inī no ndangīhota kwīhonokia we mwene. **32** rwa ihiga. Agīcooka akīgaragaria ihiga rīkīhinga Kristū ūyū, Mūthamaki wa Israeli-rī, ta mūromo wa mbīrīra īyo. **47** Nake Mariamu nīakīharūrūke rīu oime mūtharaba-inī, nīguo Mūmagidali na Mariamu ūrīa nyina wa Jose tuone twītīkie.” O nao arīa maambanīirio makīona harīa aigirwo. hamwe nake, makīmūruma. **33** Na ūrī, thaa thita cia mūthenya ciakinya, būrūri wothe ūkīgīa nduma nginya thaa kenda. **34** Na thaa kenda Jesū akīgūthūka na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Eloi, Eloi, lama sabakithani?” naguo ūguo nī kuuga atīrī, “Ngai wakwa, Ngai wakwa, wandiganīria nīki?” **35** Rīrīa andū amwe

16 Na ūrī, Thabatū yathira, Mariamu Mūmagidali, na Mariamu nyina wa Jakubū, na Salome makīgūra indo nungi wega nīgeetha mathīi makahake mwīrī wa Jesū. **2** Mūthenya wa mbere wa kiumia, rūciinī tene thuutha wa riūa kūratha, marī njīra magīthīi mbīrīra-inī, **3** nīmoranagia atīrī, “Nūū ūgūtūgaragarīria

ihiga riehere mūromo-inī wa mbīrīra?” 4 kündū guothe, nake Mwathani akīrutithania No rīrīa maatiirire maitho, makīona ihiga wīra nao, na agekīraga ūhoro wake hinya na rīu nīrīagaragarātīo rīkehera, nīgūkorwo rīarī ūndū wa ciama iria ciatwaranaga na ūhoro inene mūno. 5 Na rīrīa maatoonyaga mbīrīra- ūcio.

thīinī, makīona mwanake wehumbīte nguo njerū ndaaya aikarīte thī mwena wao wa ūrīo, nao makīmaka. 6 Nake akīmeera atīrī, “Tigai kūmaka. Mūracaria Jesū ūrīa wa Nazarethi, ūrīa ūrambirwo mūtī igūrū. Niariūkītel Ndarī haha. Onei harīa maramūigīte. 7 No thiīi mwīre arutwo ake o na Petero atīrī, ‘Niekūmūtongoria gūthīi Galili. Kūu nīkuo mūkaamuona, o ta ūrīa aamwīrīre.’” 8 Atumia acio makiuma hau mbīrīra-inī makīnainaga na magegete. Matirī mūndū meerire ūndū, tondū nīmetigagīra. 9

(note: The most reliable and earliest manuscripts do not include
Mark 16:9-20.) Mūthenya wa mbere wa kiumia rūciinī tene Jesū ariūka-rī, aambire kuumīrīra Mariamu Mūmagidali ūrīa aarutite ndaimono mūgwanja. 10 Nake Mariamu agīthīi akīrīa arīa maattūire na Jesū, akīmakora magīcakaya na makīrīra. 11 Nao maigua atī Jesū nīariūkīte, na atī Mariamu nīamuonete, makīrega gwītīkia. 12 Thuutha ūcio Jesū akiumīrīra andū angī eerī ao, ahaana ūndū ūngī, rīrīa maathiiaga mīgūndāinī. 13 Andū acio makīhūndūka, magīthīi makīrīra arutwo arīa angī; no-o nao makīrega kūmetīkia. 14 Thuutha ūcio Jesū akiumīrīra arutwo arīa ikūni na ūmwe makīrīa irio; akīmatetia nī ūndū wa kwaga gwītīkia na nī ūndū wa ūmū wa ngoro ciao, nī ūndū wa kūregaa gwītīkia arīa maamuonete thuutha wa kūriūka gwake. 15 Akīmeera atīrī, “Thīi thī yothe mūkahunjīrie andū othe ūhoro-ūrīa-Mwega. 16 Na mūndū o wothe ūgetīkia na abatithio nīakahonoka, no ūrīa wothe ūtagetīkia nīagatuūrwo ciira. 17 Nacio ciama ici nī igatwaranaga na arīa metīkītie: Nīmakaingata ndaimono thiīnī wa rītwa riākwa; na nīmakaaria na thiomi njerū; 18 na nīmakanīita nyoka na moko mao; na rīrīa makaanyua thumu, ndūkamathūkia o na hanini; nīmakaigagīrīra andū arīa arūaru moko, nao mahone.” 19 Mwathani Jesū aarīkia kūmaarīria ūhoro ūcio, agītwarwo igūrū na agīkara thī guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai. 20 Nao arutwo magīcooka makiumagara na makīhunjia ūhoro

Luka

1 Andū aingī nīmarikītie kwandika ūhoro wa
maūndū marīa mahingītio gatagatī-inī gaitū,
2 o ta ūrīa twaheirwo ūhoro wamo nī arīa
meyoneire maūndū macio kuuma o kīambīrīria
marī aira na ndungata cia ūhoro ūcio. 3
Nī ūndū ūcio, tondū niī mwene nīndūrītie
maūndū macio mothe wega kuuma kīambīrīria-
rī, ngakīona arī wega o na niī ngwandīkīre
mūtaratara mwega wa maūndū macio, wee
mūnene mūgaathe Theofilo, 4 nīgeetha ūmenye
na ma maūndū marīa warutirwo. 5 Na rīrī,
hīndī irīa Herode aarī mūthamaki wa Judea,
nī kwarī mūthīnjīri-Ngai wetagwo Zakaria,
warī wa gīkundi kīa athīnjīri-Ngai kīa Abija;
mūtumia wake eetagwo Elizabethi na aarī wa
rūciaro rwa Harūni. 6 O eerī maarī arūngīrīru
maitho-inī ma Ngai, na nīmathikāgīra maathani
ma Mwathani na mawatho mothe matarī na
ūcuuke. 7 Nao matiarī na twana tondū Elizabethi
aarī thaata; na eerī maarī akūrū mūno. 8 Na
rīrī, mūthenya ūmwe Zakaria nīarutaga wīra
wa mūthīnjīri-Ngai arī mbere ya Ngai, tondū
rīarī ihinda rīa gīkundi gīake gūtungata-rī,
9 nīathuuirwo na njīra ya gūcuukīrwo mītī,
kūringana na mūtugo wa ūthīnjīri-Ngai, athīi
thīinī wa hekarū ya Mwathani agacine ūbumba.
10 Na rīrīa ihinda rīa gūcīna ūbumba rīakinyire,
kīrīndī gīothe kīrīa kīonganīte nī ūndū wa
kūhooya, nī kīahoyagīra na kūu nja. 11 Hīndī
ijo mūraika wa Mwathani akiumīrīra Zakaria, na
akīrūgama mwena wa ūrīo wa kīgongona kīrīa
gīa gūcīnīra ūbumba. 12 Rīrīa Zakaria aamuonire,
akīhahūka na akīyūrwo nī guoya. 13 No mūraika
ūcio akīmwīra atīrī: "Zakaria, tiga gwītīgīra;
mahooya maku nīmaiguītwo. Mūtumia waku
Elizabethi nīagagūciarīra mwana wa kahīi,
nawe nīukamūtua Johana. 14 Nīugakena na
ūcanjamūke, nī ūndū wake na andū aingī
nīmagakenio nīgūciarwo gwake, 15 nīgūkorwo
nīagatuīka mūndū mūnene maitho-inī ma
Mwathani. Ndarī hīndī akaanyua ndibei o na
kana kīndū o kīngī kīgagatu kīngītūma mūndū
arīo, na nīakayūrwo nī Roho Mūtheru kuuma
o gūciarwo gwake. 16 Nake nīakagarūra andū
roho na hinya wa Elija, nīgu agarūre ngoro cia
maithe mendane na ciana ciao, nao arīa aremi
amagarūre magīe na ūūgī wa andū arīa athingu,
nīgeetha ahaarīrie andū mahote gweterera
Mwathani." 18 Zakaria akīrīria mūraika ūcio
atīrī, "Ingīmenya ma ya ūhoro ūcio atīa? Nīi ndī
mūthuuri mūkūrū o na mūtumia wakwa arī na
mīaka mīngī." 19 Mūraika ūcio akīmūcookeria
atīrī, "Nīi nīi Gaburieli, ūrīa ūrūgamaga mbere
ya Ngai, na nī gūtūmwo ndūmītwo ngwarīrie na
ngwīre ūhoro ūyū mwega. 20 Na rīu nīūgūkira
ūremwo nī kwaria nginya mūthenya ūrīa ūndū
ūcio ūkaahinga, tondū ndūnetikia ciugo ciakwa,
o icio ikaahinga ihinda rīrīa rīagīrīre rīakiny." 21
Hīndī iyo yothe, andū nīmetereire Zakaria na
makarigagwo nī kīrīa gīatūmīte aikare mūno
ūguo thīinī wa hekarū. 22 Rīrīa oimire, ndaigana
kūhota kūmaarīria; magīkīmenya atī nīonete
kīoneki arī thīinī wa hekarū, nīgūkorwo no
kūmaheneria aamahenagīria na guoko, agīkara
o ūguo atekūhota kwaria. 23 Rīrīa ihinda rīake
rīa gūtungata rīathirire-rī, akīnūka gwake
mūciī. 24 Thuutha ūcio Elizabethi mūtumia
wake akīgīa nda, na handū ha mīeri ūtano
agīkara ehithīte. 25 Akiuga atīrī, "Nī Mwathani
ūnjīkīre ūū. Matukū-inī maya nīanjīkīte wega
na akanjehereria thoni cia kūmenwo nī andū." 26
Naguo mweri wa ūtandatū wa Elizabethi
gūkorwo arī na nda-rī, Ngai nīatūmire mūraika
Gaburieli athīi Nazarethi itūūra rīarī kūu Galili,
27 akīmūtūma kūrī mūirītu gathirange worītio nī
mūndū wetagwo Jusufu, wa rūciaro rwa Daudi.
Mūirītu ūcio gathirange eetagwo Mariamu. 28
Mūraika ūcio akīmuumīrīra, akīmwīra atīrī,
"Nīndakūgeithia, wee ūrathimītwo mūno!
Mwathani arī hamwe nawe." 29 Nake Mariamu
agīthīmīka mūno nī ūndū ūcio, na akīgega
akīrigwo nī ūhoro wa ngeithi icio. 30 Nowe
mūraika ūcio akīmwīra atīrī, "Mariamu tiga
gwītīgīra, nīgūkorwo nīukinyīrwo nī wega wa
Ngai. 31 Nawe nīukūgīa nda na nīfūgaciara
mwana wa kahīi, nawe nīukamūtua Jesū.
32 Nake nīagatuīka mūnene na ageetagwo
Mūrū-wa-Ūrīa-ūrī-lgūrū-Mūno. Mwathani Ngai

nīakamūhe gītī kīa ūnene kīrīa gīa ithe Daudi, ciao. 52 Nīaharūrūkītie aathani kuuma itī-inī 33 nake nīagathamakīra nyūmba ya Jakubu ciao cia ūnene, no agatūūgīria arīa menyihagia. nginya tene; ūthamaki wake ndūgaathira o na 53 Nīahūūnītie arīa ahūtu na maūndū mega, no rī.” (aiōn g165) 34 Mariamu akīuria mūraika ūcio arīa itonga akamaingata matarī na kīndū. 54 atīrī, “Ūndū ūyū ūngīhoteka atīa, kuona atī Nīateithītie Israeli ndungata yake, akaririkana ndī o mūirītu gathirange?” 35 Nake mūraika ūhoro wake wa kūguanīra tha, 55 o ta ūrīa eerire ūcio akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Roho maitū, atī nīakaiguīra Iburahīmu hamwe Mūtheru nīagooka igūrū rīaku naguo hinya wa na njiaro ciake tha, nginya tene.” (aiōn g165) 56 Ūrīa-ūrī-igūrū-Mūno nīūgakūhumbīra, nī ūndū Nake Mariamu agīkara na Elizabethi ta mīeri ūcio mwana ūrīa ūgaaciawo nī mūtheru na itātu, agīcooka akiinūka kwao. 57 Na rīrī, ihinda ageetagwo Mūrū wa Ngai. 36 O na Elizabethi, rīa Elizabethi rīakinya rīa gūciara, agīciara kahī. ūrīa wa mbarī cianyu, o nake nīekūgīa kaana 58 Andū a itūūra rīake na a mbarī ciao makīgua arī mūkūrū, o ūcio weragwo atī nī thaata, atī Mwathani nīakīrīrīrie kūmūiguīra tha, nao nīgūkorwo rīu arī na nda ya mīeri itandatū. magīkena hamwe nake. 59 Mūthenya wa īnana 37 Nīgūkorwo gūtīrī ūndū ūngīrema Ngai.” wakinya, magītūka nīguo maruithie kaana kau, 38 Nake Mariamu akīmūcookeria atīrī, “Nīi nao meendaga gūgatua Zakaria o ta ūrīa ithe ndī ndungata ya Mwathani. Ndīrogīkwo o ta eetagwo, 60 no nyina akīaria, akiuga atīrī, “Aca! ūguo woiga.” Hīndī iyo mūraika akīmūtiga Gegwītō Johana.” 61 Nao andū makīmwīra agīthīi. 39 Matukū-inī o ro macio, Mariamu atīrī, “Gūtīrī mūndū wa mbarī cianyu wītagwo akīhaarīria, agīthī ahiūhīte nginya itūūra rīītwā rīū!” 62 Nao makīuria ithe ūrīa angīenda rīrī būrūri ūrīa ūrī irīma wa Judea, 40 gatuuo na ūndū wa kūmūheneria na moko. agītoonya mūcīi gwa Zakaria, na akīgeithia 63 Akīmeetia kahengere ga kwandīkwo, nake Elizabethi. 41 Rīrīa Elizabethi aiguire ngeithi akīandīka atīrī, “Rīītwā rīako nī Johana.” Naguo cia Mariamu-rī, kaana gake gakīambarara karī ūndū ūcio ūkīgegia andū othe. 64 O hīndī nda yake, nake Elizabethi akīiyūrwo nī Roho iyo akīhīngūka kanua, naruo rūrīmī rwake Mūtheru. 42 Akīanīrīra na mūgambo mūnene, rūkīregera, akīambīrīria kwaria, akīgooca Ngai. akiuga atīrī, “Wee wī mūrathime gatagatī 65 Nao andū othe a itūūra makīiyūrwo nī guoya, ka atumia othe, nako kaana karīa ūgaaciara makaaragia ūhoro wa maūndū macio mothe, nīkarathime! 43 No nī kītī gitūmīte njikwo wega namo makīhunja būrūri-inī ūcio wothe wa ūū, atī nyina wa Mwathani wakwa no ooke irīma wa Judea. 66 Nao arīa othe maiguire kūnjeerera? 44 Ndaigua mūgambo wa ngeithi ūhoro ūcio makīgegio nīguo makīuria atīrī, ciaku wakinya matū-inī makwa, nako kaana “Kaī kaana gaka gagaatuīka ū? Nīgūkorwo karīa karī nda yakwa kambarara nī ūndū wa guoko kwa Mwathani kwarī hamwe nako.” 67 gūkena. 45 Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūcio Nake ithe Zakaria akīiyūrwo nī Roho Mūtheru, wītīkītie atī maūndū marīa Mwathani amwīrīte akīratha ūhoro, akiuga atīrī, 68 “Mwathani nīmakahingio!” 46 Nake Mariamu akiuga atīrī: Ngai wa Israeli arogoocwo, tondū nīokīte na “Ngoro yakwa nīrigooca Mwathani, 47 naguo agakūūra andū ake. 69 Nīatwambararīrie rūhīa roho wakwa nīrakenera Ngai Mūhonokia rwa ūhonokio thīinī wa nyūmba ya Daudi, wakwa, 48 nīgūkorwo nīaririkanīte kwīnyīhīa ndungata yake 70 (o ta ūrīa aarītie matukū kwa ndungata yake. Kuuma rīu njiarwa ciote ma tene na tūnua twa anabii ake atheru), irīnjītāga mūrathime, 49 nīgūkorwo ūcio ūrī (aiōn g165) 71 rwa gūtūhonokia kuuma kūrī thū Hinya nīanjīkīire maūndū manene, naro rīītwā ciitū, na kuuma kūrī guoko kwa arīa othe rīake nī rītheru. 50 Tha ciake nīkinyagīra arīa matūmenaga, 72 nīguo aiguire maitū mamwītīgīra, kuuma njiarwa nginya njiarwa. tha, na aririkane kīrīkanīro gīake gītheru, 73 o 51 Nīekīte maūndū ma hinya na guoko gwake; mwīhītwā ūrīa eehītīire ithe witū Iburahīmu: na arīa etīi aharaganagia meciiria ma ngoro 74 atī nīagatūhonokia kuuma guoko-inī gwa thū

ciitū, na atūhotithie kūmūtungatagīra tūtarī wa mūharatī.” 13 Na o rīmwe hakiumīra na guoya, 75 tūrī atheru na athingu mbere gikundi kinene kīa araika a igūrū hamwe yake matukū-inī maitū mothe. 76 “O nawe, na mūraika ūcio, makīgooca Ngai, makiuga kaana gakwa, nīūgetagwo mūnabii wa Ūrīa-ūrī- atīrī, 14 “Ngai arokumio kūu igūrū mūno, Igūrū-Mūno; nīgūkorwo nīūgaathiiaga mbere naguo thayū ūrogīa gūkū thī kūrī andū arīa ya Mwathani nīguo ūmūthondekagīre njīra akenagīra.” 15 Na rīrīa araika acio maamatigire ciake, 77 na ūmenyithie andū ake ūhoro wa magīcooka igūrū-rī, arīthi acio makīrana ūhonokio nī ūndū wa kūrekerwo mehia mao, atīrī, “Nītūthīi Bethilehemu tūkoone ūndū 78 na tondū wa tha nyīngī cia Ngai witū, tha ūcio wīkīkīte, ūcio Mwathani aatūhe ūhoro icio nīigatūma riūa rītūrathīre kuumā igūrū, 79 waguo.” 16 Nī ūndū ūcio magīthīi mahiūhīte, nīgeetha rīarīre arīa matūraga nduma-inī, o magīkora Mariamu na Jusufu o na gakenge na arīa matūraga kīrūrū-inī gīa gīkuū, nīguo kau gakometio thiinī wa mūharatī. 17 Na rītongorie magūrū maitū njīra-inī ya thayū.” maarīkia gūkoona, makīmemerekia ūhoro ūrīa 80 Nako kaana kau gagīkūra, na gakīgīa hinaya maahētwo ūkonīi kaana kau, 18 nao arīa othe roho-inī wako; nake agītūura werū-inī nginya maūiguire makīgegio mūno nī maūndū marīa hīndī ūrīa eyumīririe kūrī andū a Isiraeli. arīthi acio maameeraga. 19 Nowe Mariamu

2 Na rīrī, matukū-inī macio, Kaisari Augusito
nīarutire watho atī andū othe a mabūrūri
mothe marīa maathanagwo nī Aroma matarwo.
2 (Rīrī nīrīo rīrī itarana rīa mbere rīrīa
rītataranirwo hīndī iřīa Kuirinio aarī barūthi wa
Suriati.) **3** Nao andū magīthīi kwiyandikithia
o mündū itūrā-inī rīake mwene. **4** Nī ündū
ūcio Jusufu o nake akīambata kuuma itūrā
rīa Nazarethi kūu Galili, agīthīi Judea, agikinya
Bethilehemu itūrā rīa Daudi, tondū we aarī
wa nyūmba o na wa mbarī ya Daudi. **5** Nake
aathiire kuo nīgeetha makeyandikithie marī na
Mariamu, mūirītu ūrīa endaga kūhikia, nake
aarī mūritū. **6** Na hīndī ūrīa maarī o kūu,
ihinda rīa mwana gūciarwo rīgikinya, **7** Nake
Mariamu akīrigithatha kaana ga kahī. Agikooha
na taama, agīgakomia thiīnī wa mūharatī tondū
nīmagīte handū ha kūraara thiīnī wa nyūmba
ya ageni. **8** Na kūu būrūriū ūcio, nī kwarī arīthi
maikaraga mīgūnda-inī, maikaritie mahiū mao
ütukū. **9** Mūraika wa Mwathani akīmoimīrīra,
naguo riiri wa Mwathani ūkīmatherera hau
maarī, nao makīnyiitwo nī guoya. **10** No
mūraika ūcio akīmeera atīrī, “Tigai gwītīgīra.
Ndamūrehera ūhoro mwega na wa gīkeno
kīnene, ūrīa ūgaatuīka wa andū othe. **11** Ümūthī
itūrā-inī rīa Daudi, nīmūciarīrwo mūhonokia;
nake nīwe Kristū ūrīa Mwathani. **12** Na rīrī, kīria
kīrīmūmenyithia ūhoro ūcio nī gīkī: Nīmūrīona
gakenge koheetwo na taama gakometio thiīnī
akīga maundū macio mothe ngoro-inī yake,
na agīkara akīmeciiragia. **20** Nao arīthi acio
makīhūndūka, magīkumagia na makīgoocaga
Ngai nī ündū wa maundū macio mothe maiguīte
na makoono, o ta ūrīa meerītīwo. **21** Mūthenya
wa kanana wakinya, rīrīa ihinda rīako rīa kūrūa
rīakinyire-rī, kaana kau gagītuuo Jesū, rītīwa
rīrīa mūraika aakaheete mbere ya nyina kūgīa
nda yako. **22** Na rīrī, rīrīa ihinda rīao rīa gūtherio
rīakinyire kūringana na Watho wa Musa-rī,
Jusufu na Mariamu magīgatwara Jerusalemu
nīguo magakaneane harī Mwathani **23** (o ta
ūrīa kwandikītīwo Watho-inī wa Mwathani atīrī,
“Irīgithathi rīothe rīa kahī nī rīrīamūragīrwo
Mwathani”), **24** na marute igongona kūringana
na ūrīa Watho wa Mwathani uugīte: “Nī
ndirahūgī igīrī kana tūtutuura twīrī.” **25** Na
rīrī, nī kwarī mündū kūu Jerusalemu wetagwo
Simeoni, warī mūthingu na mwītīgīri Ngai. Nake
aatūire etereire kūhonokio kwa Israeli, nake
Roho Mūtheru aarī hamwe nake. **26** Niāgūrīrīo
nī Roho Mūtheru atī ndagakua atoneete Kristū
ūrīa wa Mwathani. **27** Nake agītoonya thiīnī wa
hekarū atongoretio nī Roho. Na rīrīa aciari a
kaana kau ti Jesū, maagatwarire hekarū thiīnī
nīguo mahingie ūrīa mūtugo wa watho watuite-
rī, **28** Simeoni agīkayūkia moko-inī make na
akīgooca Ngai, akiuga atīrī: **29** “Mwathani
Mwene-Hinya, rīu rekereria ndungata yaku ithīi
na thayū, o ta ūrīa wanjīrīfire. **30** Nīgūkorwo

maitho makwa nīmonete ūhonokio waku, 31 ūmenyo wake na ūrīa aacookagia. 48 Rīrīa aciari ūrīa ūhaarīrie mbere ya andū othe, 32 ūrī ake maamuonire, makīgega. Nyina akīmūuria ūtheri wa kūguūrīria andū-a-Ndūrīrī, o na riiri atīrī, “Mūriū, ūgūtwīka ūguo nīkī? Niī na thoguo kūrī andū aku a Isiraeli.” 33 Nake ithe na nī tūgūcarītie tūrī na kīeha mūno.” 49 Nake Jesū nyina makīgega mūno nī ūndū wa maündū akīmooria atīrī, “Ni kī ūtūmīte mūnjarie? Kaī marīa maaririo igūrū rīako. 34 Simeoni agīcooka mūtooī atī njagīrīrwo gūkorwo ndī nyūmba-akīmarathima akīrīa Mariamu, nyina wa kaana inī ya Baba?” 50 No-o matiataūkīrwo nī ūrīa kau atīrī, “Kaana gaka nī gatuītwo ga kūgūthia aameeraga. 51 Nake agīcooka hamwe nao nginya na gūkīrīa andū aingī thīnī wa Isiraeli, na Nazarethi, na nīamathikāgīra. No nyina nīaigaga gatuīke kīmenyithia kīrīa kīrīmenagīrīrio, 35 maündū macio mothe ngoro-inī yake. 52 nīgeetha meciiria ma ngoro nyingī maguūrio. O Nake Jesū agīkūra, akīuhīgaga, na akīnenehaga, na ngoro yaku o nayo nīgathēecwo na rūhiū akīendagwo nī Ngai, o na andū.

rwa njora.” 36 Ningī nī kwarī na mūtumia mūnabii, wetagwo Anna mwarī wa Fanueli, wa mūhīrīga wa Asheri. Mūtumia ūcio aarī mūkūrū mūno; aikarire na mūthuuriwe mīaka mūgwanja kuuma ahika, 37 agīcooka agīkara arī wa ndigwa na hīndī īyo aarī na mīaka mīrongo īnana na īna. Nake ndoimaga hekarū-inī, no aatūire kuo ahooyaga Ngai ūtukū na mūthenya, na akehiingaga kūrīa irio na akahooyaga. 38 Hīndī o īyo agītūka harīo, agīcookeria Ngai ngaatho, na akīaria ūhoro wa kaana kau kūrī arīa othe meetagīrīra kuona gūkūrīrwo kwa Jerusalemu. 39 Rīrīa Jusufu na Mariamu maarīkirie gwika maündū marīa mothe maathanītwo nī watho wa Mwathani-rī, magīcooka Galili, makiinūka itūūra rīao kūu Nazarethi. 40 Nako kaana kau gagīkūra, gagīgīna hinuya; gagīyūrwo nī ūūgī, naguo wega wa Ngai warī hamwe nako. 41 Mwaka o mwaka aciari ake nīmathiiaga Jerusalemu nī ūndū wa Gīathī kīa Bathaka. 42 Jesū aakinyia mīaka ikūmi na ūrī, makīambata nake magīthī Gīathī-inī kūu kūringana na mūtugo. 43 Na Gīathī kūu gīathira, rīrīa aciari ake mainūkaga-rī, kamwana kau ti Jesū, gagītīgwo na thuutha kūu Jerusalemu, no matiamenyire. 44 Nao magīthīrī rūgendo rwa mūthenya mūgīma, magīcīiragia atī aarī gīkundi-inī kīao. Thuutha ūcio makīambīrīria kūmūcaria kūrī andū a mbarī yao o na kūrī arata. 45 Hīndī ūrīa mamwaagire, magīcooka Jerusalemu makamūcarie. 46 Thuutha wa mīthenya ūtatū makīmūkora hekarū-inī aikarīte gatagatī ka arutani, amathikīrīrie na akīmooragia ciūria. 47 Ūrīa wothe waiguuga akīaria nīagegagio nī

3 Na rīrī, mwaka wa ikūmi na ūtano wa ūthamaki wa Tiberio Kaisari, hīndī ūrīa Pontio Pilato aarī barūthi wa Judea, nake Herode aathanaga Galili, na Filipu mūrū wa ithe aathanaga Iturea na Tarokoniti, nake Lusania agaathana Abilene, 2 hīndī īyo Anasi na Kaifa maari athīnjīri-Ngai arīa anene, ūhoro wa Ngai nīwakinyīre Johana mūrū wa Zakaria arī werū-inī. 3 Nake agīthīrī būrūrī wothe ūrīa warī hakuū na Rūūrī rwa Jorodani, akīhunjagia atī andū merire nīguo marekerwo mehia mao nīgeetha mabatithio. 4 O ta ūrīa kwandikītwo ibuku-inī ūrīa mūnabii Isaia atīrī: “Ni mūgambo wa mūndū ūkwanīrīra werū-inī, akoiga atīrī, ‘Haarīrīai nīrīa ya Mwathani, rūngariai tūcīra twake. 5 Mīkuru yothe nīgathīkwo, nacio irīma ciothe na tūrīma nīkaaraganio. Njīra irīa njogomu nīkarūngario, nacio njīra irīa itarī njaraganu nīkaaraganio. 6 Nao andū othe nīmakona ūhonokio wa Ngai.” 7 Andū aingī nīmathīire kūrī Johana akamabatithie, nake akīmeera atīrī, “Inyuū rūciaro rūrū rwa ndūrī! Nūū ūmūtaarīte mūtūrīre marakara marīa makirī ūgūka? 8 Ciarai maciaro maringaine na kwīrīra. Na mūtikambīrīrie kwīrīra na ngoro cianyu atīrī, ‘Ithe witū nī Iburahīmu,’ Nīgūkorwo ngūmwīra atīrī, Ngai no atūme mahiga maya matūlē ciana cia Iburahīmu. 9 Ithanwa nīrīgītīwo itīna-inī cia mītī, na mūtī o wothe ūtaciāraga maciaro mega ūtēmagwo ūgaikio mwaki-inī.” 10 Nao andū acio makīmūuria atīrī, “Tūkīagīrīrwo nī gwīka atīa?” 11 Nake Johana akīmacookeria atīrī, “Mūndū ūrīa ūrī na nguo igīrī nīagaīre ūrīa ūtarī, nake ūrīa ūrī na irio

nīke o ta ūguo.” 12 Nao etia mbeeca cia wa Zerubabeli, mūrū wa Shelathieli, mūrū wa igooti o nao magīuka mabatithio, makīmūuria Neri, 28 mūrū wa Meliki, mūrū wa Adi, mūrū atīri, “Mūrutani, twagīrīirwo nī gwīkaga atīa?” wa Kosamu, mūrū wa Elimadami, mūrū wa Eri, 13 Nake akīmacookeria atīri, “Mūtigetagie 29 mūrū wa Joshua, mūrū wa Eliezeri, mūrū mbeeca makīria ya ūrīa mwathītwo mwītagie.” wa Jorimu, mūrū wa Mathati, mūrū wa Lawi, 14 Nacio thigari ikīmūuria atīri, “Na ithuī- 30 mūrū wa Simeoni, mūrū wa Juda, mūrū wa rī, twagīrīirwo nī gwīkaga atīa?” Nake Jusufu, mūrū wa Jonamu, mūrū wa Eliakimu, agīcicookeria atīri, “Mūtigatunyage andū 31 mūrū wa Melea, mūrū wa Mena, mūrū wa mbeeca na mūtikamaigagīrire igenyo; na ningī Matatha, mūrū wa Nathani, mūrū wa Daudi, 32 iganagwoi nī mūcaara wanyu.” 15 Na rīrī, andū mūrū wa Jesii, mūrū wa Obedi, mūrū wa Boazu, nīmaikaraga metereire marī na mwīhoko, na mūrū wa Salimoni, mūrū wa Nahashoni, 33 othe magecūuranagia ngoro-inī ciao kana hihi mūrū wa Aminadabu, mūrū wa Aruni, mūrū Johana ahota gūkorwo nīwe Kristū. 16 Nowe wa Hezironi, mūrū wa Perezu, mūrū wa Juda, Johana akīmacookeria akīmeera othe atīri, 34 mūrū wa Jakubu, mūrū wa Isaaka, mūrū wa “Nīi-rī, ndīmūbatithagia na maař. No nī kūrī Iburahīmu, mūrū wa Tera, mūrū wa Nahoru, mūndū ūgūuka ūrī na hinya kūngīra, ūrīa niī 35 mūrū wa Serugu, mūrū wa Reu, mūrū wa itagīrīire kuohora ndigi cia iraatū ciake. We Pelegu, mūrū wa Eberi, mūrū wa Shela, 36 mūrū akaamūbatithagia na Roho Mūtheru o na mwaki. wa Kainani, mūrū wa Arafakasadi, mūrū wa 17 Gitarūrū giake akīnyiitīte na guoko nīguo Shemu, mūrū wa Nuhu, mūrū wa Lameku, 37 atherie kīhuhīro giake, na acookanīrīrie ngano mūrū wa Methusela, mūrū wa Enoku, mūrū wa amīkie ikūmbī rīake, no nīagacina mahuti na Jaredi, mūrū wa Mahalaleli, mūrū wa Kenani, mwaki ūtangīhoreka.” 18 Johana nīataarire andū 38 mūrū wa Enoshu, mūrū wa Sethi, mūrū wa na ciugo nyīngī na akamahunjagīria Ūhorō- ūrīa-Mwega. 19 Na rīrī, rīrīa Johana aatetirie Herode ūrīa warī mūthamaki tondū wa kūhikia Herodia, mūtumia wa mūrū wa ithe na nī ūndū wa maūndū marīa mangī mothe mooru eekīte, 20 Herode nīongereire ūndū ūngī mūūru makīria; naguo nī wa kūnyiitīthia Johana na kūmuohithia njeera. 21 Hīndī ūrīa andū othe maarīkirie kūbatithio, o nake Jesū nīabatithirio. Na rīrīa aahooyaga, Igūrū rīkīhingūka, 22 nake Roho Mūtheru agīkūrūka akīūmba igūrū rīake arī na mwīrī wahaanaga ta wa ndutura. Naguo mūgambo ūkiuma Igūrū ūkiuga atīri, “Wee nīwe mūrū wakwa ūrīa nyendete; na nīngenaga mūno nīwe.” 23 Na rīrī, Jesū akīambīrīria ūtungata wake aarī na ūkūrū wa miāka ta mīrongo itatū. Nao andū meeciiragia atī aarī mūrū wa Jusufu, mūrū wa Heli, 24 mūrū wa Mathati, mūrū wa Lawi, mūrū wa Meliki, mūrū wa Janai, mūrū wa Jusufu, 25 mūrū wa Matathia, mūrū wa Amosi, mūrū wa Nahumu, mūrū wa Esili, mūrū wa Nagai, 26 mūrū wa Maathi, mūrū wa Matathia, mūrū wa Semeini, mūrū wa Joseki, mūrū wa Joda, 27 mūrū wa Joanani, mūrū wa Resa, mūrū

4 Nake Jesū akiuma kūu Jorodani aiyūrītwo nī Roho Mūtheru, agītwaro nī Roho werū-inī, 2 kūrīa aagereirio nī mūcukani matukū mīrongo īna. Ndaarīīaga kīndū matukū-inī macio, namo maathira agīkorwo arī mūhūūtu. 3 Nake mūcukani akīmwīra atīri, “Angīkorwo wee nīwe Mūrū wa Ngai, īra ihiga rīrī ūtūke mūgate.” 4 Nake Jesū akīmīcookeria atīri, “Nī kwandikītwo atīri: ‘To mūgate wiki ūngītūria mūndū muoyo.’” 5 Ningī mūcukani akīmūtwara handū hatūgīru mūno, na gwa kahinda kanini mūno akīmuonia mothamaki mothe ma gūkū thī. 6 Agīcooka akīmwīra atīri, “Nīngūkūhe wathani wa kūu guothe na riiri wakuo wothe, nīgūkorwo nīiheanītwo kūrī niī, na no ndīciheane kūrī mūndū o wothe ūrīa ingīenda kūhe. 7 Nī ūndū ūcio ūngīnīnamīrīra ūhooe, mothe megūtuīka maku.” 8 Jesū akīmūcookeria, akīmwīra atīri, “Nī kwandikītwo atīri: ‘Hooyaga Mwathani Ngai waku na ūmūtungatagīre o we wiki.’” 9 Nake mūcukani akīmūtwara Jerusalemu, na akīmūrūgamia gathūrūmūndū-inī ka hekarū, akīmwīra atīri, “Angīkorwo wee nīwe Mūrū

wa Ngai, wīgūithie thī kuumuaha. 10 kūrī o na ūmwewao, tiga kūrī mūtumia wa Nīgūkorwo nī kwandikītwo atīrī: “Nīagaatha ndigwa ūrīa watūire itūrā rīa Zarefathu kū Araika ake nī ūndū waku makūmenyerere būrūri wa Sidoni. 27 Ningī nī kwarī andū aingī wega; 11 ningī nīmagakwanīrīria na moko maarī na mangū thīnī wa Israeli ihinda rīa mao, nīgeetha ndūkaringwo kūgūrū nī ihiga.” Elisha ūrīa mūnabii, no gūtīrī mūndū o na ūmwe 12 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Maandiko wao wahonirio tiga Naamani ūrīa Mūsuriata.” moigīte atīrī: ‘Ndūkanagerie Mwathani Ngai 28 Andū othe arīa maarī thīnī wa thunagogi waku.’” 13 Rīrīa mūcukani aarīkirie kūmūgeria nīmarakarire mūno rīrīa maiguire ūguo. 29 na njīra ciothe-rī, akīmūtiga nginya ihinda Magīükīra makīmūrūtūrūra kuumaitūrā-inī rīrīa rīagīrīire rīkoneka. 14 Nake Jesū agīcooka rīu, makīmūtwara rwere-inī rwa karīma harīa Galili arī na hinya wa Roho, nayo ngumo itūrā rīu rīakītwo, nīguo mamūkie na kūu yake ikīhunja kūu būrūri ūcio wothe. 15 Nake kīharūrūka-inī. 30 Nowe Jesū akīgerera gatagatī-nīarutanaga thunagogi-inī ciao, nao andū othe inī ka andū, agīthīrīa. 31 Agīcooka agīkūrūka, makīmūkumia. 16 Na rīrī, nīathiire Nazarethi, agīthīrī Kaperinaumu, itūrā rīarī Galili, na kūrīa aarereirwo, na agītoonya thunagogi mūthenya wa Thabatū akīambīrīria kūruta mūthenya wa Thabatū, o ta ūrīa aamenyerete andū. 32 Nao andū makīgega nī ūndū wa ūrutani gwīka. Nake akīrūgama na igūrū athome wake, tondū ndūmīrīrī yake yarī ya wathani. 33 Maandiko. 17 Akīnengero ibuku rīa gīkūnjo Na rīrī, kūu thīnī wa thunagogi nī kwarī na rīa mūnabii Isaia. Akīrīkūnjūra, akīona harīa mūndū warī na ndaimono, nīyo ngoma thūku. handikītwo atīrī: 18 “Roho wa Mwathani arī Nake akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga igūrū rīakwa, nī ūndū nīanjītīrīrie maguta atīrī, 34 “Hī! Ūrenda atīna ithūi, wee Jesū wa nīguo hunjagīrie arīa athīnī ūhoro-ūrīa-Mwega. Nazarethi? Ūkīte gūtūniina? Ningūūi, we nīwe Nīandūmīte thī nyanīrīre kuohorwo kwa arīa ūrīa Mūthererwa Ngai!” 35 Nake Jesū akīmīkūma, moheetwo, na atī arīa atumumu nīmegūcooka akīmīra atīrī, “Kira, na uume thīnī wake!” Nayo kuona, na njohorithie arīa mahinyīrīrio, ndaimono ūyo ikīgūthia mūndū ūcio thī hau 19 ningī nyanīrīre mwaka wa gwītikīrīka mbere yao othe, ikīuma na ndāmūtihirie. 36 wa Mwathani.” 20 Agīcooka agīkūnja ibuku Nao andū othe makīgega makīrūrania atīrī, “Kaī rīu rīa gīkūnjo, agīcookeria mūmenyereri ūrutani ūyū ūhaana atīa? Araatha ngoma thūku wa thunagogi, agīkara thī. Nao andū arīa arī na wathani na hinya, nacio ikoimal!” 37 Nayo othe maarī thunagogi makīmūrora. 21 Nake ngumo yake ikīhunja kūrīa guothe kwariganītie akīambīrīria kwaria, akīmeera atīrī, “Umūthī na kūu. 38 Nake Jesū akīuma thunagogi, agīthīrī maandiko maya nī mahingio mūkīiguagīra.” 22 mūciī gwa Simoni. Na rīrī, nyina wa mūtumia Nao andū othe makīmūgaatha na makīgegio wa Simoni aarī mūrūaru mūrimū wa kūhiūha mūno nī ciugo njega irīa cīomaga kanua mwīrī mūno, nao magīthaitha Jesū nī ūndū gake. Makīrūrania atīrī, “Githī ūyū ti mūrū wake. 39 Nī ūndū ūcio, akīināmīrīra harī we, wa Jusufu?” 23 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ti- na agīatha mūrimū ūcio uume mwīrī wake, iherū nī mūkūnjīra thimo ūrīa yugaga atīrī, naquo ūkuma. Nake mūtumia ūcio agītūkīra ‘Ndagītarī, wīthonie wee mwene! Maūndū marīa o rīmwe na akīambīrīria kūmatungatīra. 40 tūguīte atī nī wekire kūu Kaperinaumu meeke Na rīrīa riū riāthūaga, andū makīrehera Jesū gūkū itūrā-inī rīaku.” 24 Agīthīrī na mbere andū arīa othe maarī na mīrimū ngūrani, kuuga atīrī, “Ngūmwīra na ma, gūtīrī mūnabii nake akīmaigīrīra moko o mūndū o mūndū, wītikagīrō itūrā-inī rīake. 25 Ngūmwīra atīrī akīmahonia. 41 O na ningī ndaimono ikīuma na ma, nī kwarī atumia aingī a ndigwa Israeli andū aingī, ikīanagīrīra atīrī, “Wee nīwe Mūrū matukū-inī ma Elija, ūrīa igūrū riārī ihinge wa Ngai!” Nowe agīcīkaania na agīcīgīria ciarie, mīaka ītatū na nuthu, na ng’aragu nene ikīiyūra tondū nīcioi atī nīwe Kristū. 42 Na gwakā-rī, būrūri wothe. 26 No Elija ndaigana gūtūmwō Jesū akīumagara agīthīrī kūndū gūtaari andū.

Nao andū makīmūcaria, na rīrīa maakinyire ūthiū wake thī, akīmūthaitha, akīmwīra atīrī, harīa aarī, makīgeria kūmūgīrīrīria ndakoime “Mwathani, ūngīenda-rī, no ūutherie.” 13 Jesū kūu amatige. 14 Nowe akīmeera atīrī, “No agītambūrkia guoko gwake, akīhutia mūndū nginya hunjie ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki ūcio, akīmwīra atīrī, “Iī, nīngwenda. Therio!” wa Ngai matūura-inī marīa mangū o namo, nī Na o hīndī iyo akīhonio mangū. 14 Jesū agīcooka ūndū nīkīo ndaatūmirwo.” 14 Nake agīthīi na akīmūkaania, akīmwīra atīrī, “Ndūkeere mūndū mbere na kūhunjia thīinī wa thunagogi cia o na ū, no thiī, ūkeyonanie kūrī mūthīnjīri-Ngai, Judea.

5 Na rīrī, mūthenya ūmwe Jesū arūngīi hūgūrūrū-inī cia iria rīa Genesareti, nakīo kīrīndī kīa andū aingī nīkīahatikanaga kīmūkuhīrīria nīguo gīthikīrīrie ūhoro wa Ngai, 2 nake akīona tūtarū twīrī hūgūrūrū-inī cia iria rīu, tūtīgītwo ho nī ategi a thamaki, arīa maathambagia neti ciao cia gūtega. 3 Agītoonya gatarū kamwe, nako kaarī ga Simoni, akīmūthaitha agatoonyatoonyie maaīnī, kehere hūgūrūrū-inī. Agīcooka agīkara thī, akīambīrīria kūruta andū ūhoro arī gatarū-inī kau. 4 Na aarīkia kwaria, akīrīa Simoni atīrī, “Twara gatarū haarīa hariku, mūikūrkīe neti maaī-inī, mūtege thamaki.” 5 Nake Simoni akīmūcookeria atīrī, “Mwathi witū, tūrūfīte wīra mūritū ūtukū wothe, na tūtinanyiita kīndū o na kī. No tondū nīwoiga ūguo-rī, nīngūkūrkīa neti.” 6 Maarīkia gwīka ūguo, makīnyiita thamaki nyīngī mūno, nginya neti ciao ikīambīrīria gūtuūka. 7 Nī ūndū ūcio makīheneria arīa maarutithanagia wīra nao, arīa maari gatarū kau kangī moke mamateithie, nao magīuka makīiyūria tūtarū twerī ki, o nginya tūkīambīrīria gūtoonyerera maaī-inī. 8 Hīndī ūrīa Simoni Petero onire ūguo, akīgūthia maru-inī ma Jesū, akīmwīra atīrī, “Njehererā Mwathani; nī nīdī mūndū mwīhīa!” 9 Nīgūkorwo we na arīa othe maarī nao nīmagegire mūno nī ūndū wa thamaki iria maanyiitīte, 10 o na Jakubu na Johana, ariū a Zebedi, arīa maarutithanagia wīra na Simoni nīmagegire. Nake Jesū akīrīa Simoni atīrī, “Tiga gwītīgīra; kuuma rīu ūrītegaga andū.” 11 Nī ūndū ūcio makīumīria tūtarū twao hūgūrūrū-inī cia iria, magītīga indo ciao cīothe, makīmūrūmīrīra. 12 Na rīrī, hīndī ūmwe ūrīa Jesū aarī itūura-inī rīmwe-rī, nīguokire mūndū waiyūrtīwo nī mangū mwīrī wothe. Na ūrīa onire Jesū, akīgūthia, agīturumithia

na ūrute magongona marīa Musa aathanire nī ūndū wa gūtherio gwaku, arī ūira kūrī o.” 15 Na ūrī, ngumo yake īgīkīrīrīria kūhunjia makīria, o nginya kīrīndī kīngī ma kīa andū gīgūka kūmūthikīrīria na kūhonio mīrimū yao. 16 No Jesū nīeheragīra andū, agathīi kūndū gūtarī andū kūhoera Ngai kuo. 17 Mūthenya ūmwe nī kūrutanā aarutanaga, nao Afarisai na arutani a watho arīa mookīte kuuma matūura mothe ma Galili, na Judea, na Jerusalemu, maikarīte thī hau. Naguo hinya wa Ngai wa kūhonania warī hamwe na Jesū. 18 Na ūrī, nihookire andū makuuīte mūndū na kībarī, warūarīte mūrimū wa gūkua cīīga, nao makīgeria kūmūtoonyia nīyūmba māmīige harī Jesū. 19 Na ūrīa maagire nījīra ya gwīka ūguo nī ūndū wa ūtingī wa andū, makīhaica nīyūmba-igūrū magītharia maturubarī, makīmūkūrkīria mwanya-inī ūcio o arī kībarī-inī, nginya gatagatī-inī ka andū acio makīmūiga o hau Jesū aarī. 20 ūrīa Jesū onire wītīkio wao, akīmwīra atīrī, “Mūrata, nīwarekerwo mehīa maku.” 21 Nao Afarisai na arutani a watho makīambīrīria gwīciiria ngorīnī ciao, makiuga atīrī, “Kaī mūndū ūyū arī ū, ūkūruma Ngai? Nūū ūngīhota kūrekanīra mehīa, tīga Ngai we wiki?” 22 Nowe Jesū nīamenyaga ūrīa meeciiragia na akīmooria atīrī, “Mūrecīria māūndū macio ngoro-inī cīanyu nīkī? 23 Nī ūndū ūrīkū mūhūthū; nī kwīra mūndū, ‘Nīwarekerwo mehīa maku,’ kana nī kūmwīra, ‘Ūkīra wītware?’ 24 No nīgeetha mūmenye atī Mūrū wa Mūndū arī na ūhoti gūkū thī wa kūrekanīra mehīa-rī” Akīrīa mūndū ūcio wakuūte cīīga atīrī, “Ndakwīra atīrī, ūkīra, oya kībarī gīaku, ūinūke.” 25 O hau hau akīrūgama mbere yao, akīoya kībarī kīrīa akomeire, na akīinūka mūcīi akīgoocaga Ngai. 26 Nao andū othe nīmagegire na magīkumia Ngai. Makīiyūrwo nī guoya, makiuga atīrī,

“Úmūthī nītuonete maündū tūtarī tuona.” 27 wa Thabatū?” 3 Jesū akīmacookeria atīrī, “Kaī Thuutha wa ūguo, Jesū akiumagara na akīona mūtathomete ūrīa Daudi eekire, rīrīa we na arīa mūndū warī mwītia wa mbeeca cia igooti maarī nake maarī ahūtu? 4 Aatoonyire Nyūmba wetagwo Lawi aikarīte harīa heetagīrio mbeeca ya Ngai, akīoya na akīrīa mīgate ūrīa yamūrīrīwo cia igooti, Jesū akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra.” 28 Ngai, ūrīa ateetīkīrītio kūrīa nī watho tiga no Nake Lawi agīükīra, agītiga indo ciake ciōthe, athīnjīri-Ngai meetikīrītio kūmīrīa, na agīcooka akīmūrūmīrīra. 29 Lawi agīcooka akīrugithīria akīhe arīa maarī nake īmwe yayo.” 5 Jesū Jesū iruga inene gwake mūcīi, na gīkundi kīnene agīcooka akīmeera atīrī, “Mūrū wa Mūndū nīwe kīa etia mbeeca cia igooti o na andū angī Mwathani wa Thabatū.” 6 Na rīrī, mūthenya üngī nīmarīanagīra nao. 30 No Afarisai na arutani wa Thabatū nīthāiire thunagogi-inī, akīrutana, a watho arīa maarī a gīkundi kīao magītetia nakuo nī kwari na mūndū warī mwonju guoko arutwo ake makīmooria atīrī, “Mūrīanagīra na gwake kwa ūrīo. 7 Nao Afarisai na arutani mūkanyuuānīra na etia mbeeca cia igooti na a watho nīmacaragia ūndū mangīthitangīra andū ehia nīkī?” 31 Nake Jesū akīmacookeria Jesū, nī ūndū ūcio makīmūrora mūno, mone atīrī, “Andū arīa agima mīrī tio mabataragio kana nīekūhonania mūthenya wa Thabatū. 8 nī ndagītarī, no nī arīa arūaru. 32 Niī ndiokire Nowe Jesū, tondū nīamenyaga ūrīa meeciiragia, gwīta andū arīa athingu, no nī arīa ehia, nīguo akīra mūndū ūcio wonjete guoko atīrī, “Ūkīra merire.” 33 Nao makīmwīra atīrī, “Arutwo a ūrūgame mbere ya andū othe.” Nī ūndū ūcio Johana nī meeetingaga kūrīa irio kaingī kaingī agīükīra akīrugama hau. 9 Jesū agīcooka makahooya, o nao arutwo a Afarisai nīmekaga akīmeera atīrī, “Ngūmūrīria atīrī, nī ūndū ūrīkū o ūguo, no aku marīaga na makanya hīndī mwīfīkirie nī watho mūthenya wa Thabatū: nī ciōthe.” 34 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “No gwīka wega kana nī gwīka ūūru, nī kūhonokia mwīre ageni a mūhikania mehinge kūrīa rīrīa e muoyo kana nī kūūniina?” 10 Akīlhūgūra, hamwe nao? 35 No rīrī, ihinda nīrīgakinya rīrīa akīmarora othe, agīcooka akīra mūndū ūcio mūhikania akeehero kuuma kūrī o; matukū-inī atīrī, “Tambūrūkia guoko gwaku.” Nake agīka macio-rī, nī makeehinga kūrīa irio.” 36 Ningī o ro ūguo; nakuo guoko gwake gūkīhonio Jesū akīmahe ūhoro na ngerekano īno, akīmeera biū. 11 Nao makīrakara mūno, makīambīrīria atīrī, “Gūtīrī mūndū üngītinia kīraka kuuma harī kūūrania ūrīa mangīlīka Jesū. 12 Mūthenya ūmwe nguo njerū, agīkīre nguo ngūrū. Angīka ūguo, Jesū nīoimagarire agīthīi kīrīma-inī akahooe, angīkorwo atarūrīte nguo njerū, nakīo kīraka akīraara akīhooya Ngai ūtukū wothe. 13 Gwakīa-kīu kīa nguo īyo njerū kīage kwagīrīra nguo īyo rī, agītīa arutwo ake moke harī we, agīthuura ngūrū. 37 Ningī gūtīrī mūndū wīkagīra ndibei andū ikūmi na eerī ao, akīmatua atūmwo, nao ya mūhīhano mondo-inī ngūrū. Angīka ūguo, nī: 14 Simoni (ūrīa aatuire Petero), na Anderea ndibei īyo ya mūhīhano no itarūre mondo icio, mūrū wa nyina, na Jakubu, na Johana, na ndibei īyo iitīke, nacio mondo icio itarūkange. Filipu, na Barītholomayo, 15 na Mathayo, na 38 Aca, ti ta ūguo, ndibei ya mūhīhano no nginya Toma, na Jakubu wa Alufayo, na Simoni ūrīa ūkīrīwo mondo-inī njerū. 39 O na gūtīrī mūndū wetagwo Zelote, 16 na Judasi wa Jakubu, na thuutha wa kūnyua ndibei ngūrū ūcookaga Judasi Mūisikariota ūrīa wamūkunyanīre. 17 kwenda ndibei īyo ya mūhīhano, nī ūndū oigaga Nake Jesū agīkūrūka hamwe nao, makīrūgama atīrī, “Irīa ngūrū nīyo njega.”

6 Mūthenya ūmwe wa Thabatū, Jesū akīgerera mīgūnda-inī ya ngano, nao arutwo ake makīambīrīria gūtua ngira imwe cia ngano, magīcirigitha na moko, makīrīa ngano. 2 Afarisai amwe makīmooria atīrī, “Nī kīi kīratūma mwīke ūrīa gūtētīkīrītio nī watho mūthenya

Nake Jesū agīkūrūka hamwe nao, makīrūgama handū haarī haraganu. Gīkundi kīnene kīa arutwo ake kīarī ho, o na andū aingī mūno kuuma Judea guothe, na Jerusalemu, o na kuuma ndeere-inī cia Turo na Sidoni, 18 nao mookīte nīguo mamūigue na mahonio mīrimū yao. Nao arīa maanyamaragio nī ngoma thūku makīhonio, 19 nao andū othe makīgeria

kūmūhutia, tondū hinya nīwoimaga thīnī wake na inyuī nīmūgatuīka ariū a Ūrīa-ūrī-lgūrū-na ūkamahonia othe. 20 Nake akīrora arutwo Mūno, nīgūkorwo we nīaiguagīra arīa matarī ake, akiuga atīrī: “Kūrathimwo-rī, nī inyuī ngaatho tha o na arīa aaganu. 36 Iguanagīrai athīnī, nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai nī wanyu. tha, o ta ūrīa Ithe wanyu aiguanagīra tha. 21 Kūrathimwo-rī, nī inyuī mūhūūtaga rīu, 37 “Mūtigaciirithanagie nīgeetha na inyuī nīgūkorwo nīmūkahūunio. Kūrathimwo-rī, nī mūtikanaciirithio. Mūtigatuanagīre, nīgeetha inyuī mūrarīra rīu, nīgūkorwo nīmūgatheka. na inyuī mūtikanatuīrwo. Rekanagīrai, na 22 Kūrathimwo-rī, nī inyuī hīndī irīa andū inyuī nīmūkarekerwo. 38 Heanagai, na inyuī mekūmūmena, na meyamūre kūrī inyuī, na nīmūrīheagwo na gīthimi kīega, gīkindirītwo, mamūrume, na mathūkīrīrie rītwa rīanyu, nī kīnainītio na gīgaitikīrīra, nīkīo mūgaitīrīwo ūndū wa Mūrū wa Mūndū. 23 “Mūthenya ūcio nakīo nguo-inī. Nīgūkorwo gīthimi kīria nīmūgakena na mūrūgarūge, tondū mūcaara mūthimanagīra nakīo, no kīo mūrīthimāgīrwo wanyu nī mūngī Igūrū. Nīgūkorwo ūguo noguo nakīo.” 39 Agīcooka akīmahe ngerekano īno, maithe mao meekire anabii. 24 “No rīrī, kaī mūrī akīmooria atīrī, “Mūtumumu no atongorie na haaro inyuī itonga-ī, nīgūkorwo nīmūrīktie mūtumumu ūrīa ūngī? Gīthī eerī to magūe kwamūkīra kūnyamarūrwo kwanyu. 25 Kaī irima? 40 Mūrutwo ti mūnene kūrī mūmūruti, mūrī na haaro inyuī arīa mūhūūniī rīu-ī, no ūrīa wothe mūrute wega, no atuīke ta nīgūkorwo nīmūkahūuta. Kaī mūrī na haaro mūmūruti. 41 “Nī kī gīgūtūma wone kīhuti arīa mūratheka rīu-ī, nīgūkorwo nīmūgacakaya kīria kīrī riitho rīa mūrū wa thoguo, no ūkaaga na mūrīre. 26 Kaī mūrī na haaro inyuī kūrūmbūya mūgogo ūrīa ūrī riitho rīaku we hīndī irīa andū othe mekūmūgaathīrīria-ī, mwene? 42 Wahota atīa kwīra mūrū wa thoguo nīgūkorwo ūguo noguo maithe mao meekaga atīrī, ‘Mūrū wa baba, reke ngūrute kīhuti kīu anabii a maheeni. 27 “No ngūmwīra atīrī kīrī riitho rīaku,’ o rīrīa wee wagīte kuona inyuī arīa mūthīkīrīrie: endagai thū cianyu, mūgogo ūrīa ūrī naguo riitho rīaku? Wee hinga na mwīkage wega arīa mamūthīire, 28 īno, amba ūrute mūgogo ūcio ūrī naguo riitho, na ningī mūrathimage arīa mamūrumaga, nīguo wone wega ūhote kūruta kīhuti kīria na mūhooyagīre arīa mamwīkaga ūūru. 29 kīrī riitho rīa mūrū wa thoguo. 43 “Gūtirī Na rīrī, mūndū angīkūgūtha rūthīa rūmwe, mūtī mwega ūciaraga maciaro mooru, kana mūhūgūkīrie rūu rūngī o naruo. Na mūndū mūtī mūrū ūgaciara maciaro mega. 44 O mūtī angīgūtunya igooti rīaku, ndūkamūgirie kuoya o ūmenyekaga na maciaro maguo mwene. Andū na kanjū yaku. 30 Mūndū o wothe angīkūhooya matituaga ngūyū kuuma mītī-inī ya mīguia, kīndū mūhe, na mūndū o wothe angīoya kīndū o na kana magatua thabibū kuuma cong'e-gīaku, ndūkamwītie. 31 Ikgai andū arīa angī inī. 45 Mūndū ūrīa mwega aragia maūndū o ūrīa mūngēnda mamwīkage. 32 “Rīu-rī, mega kuuma mūthīithū-inī wa ngoro yake, angīkorwo mwendete o arīa mamwendete-rī, nake mūndū ūrīa mūrū aragia maūndū mooru mwakīguna na kī? O na ‘ehia’ nīmendaga arīa kuuma mūthīithū-inī wa ngoro yake. Nīgūkorwo mamendete. 33 Na mūngīkorwo mwīkaga wega kanua gake kaaragia o maūndū marīa maiyūrīte o arīa mamwīkaga wega-rī, mwakīguna na ngoro yake. 46 “Atīrīrī, mūnjītaga ‘Mwathani, kī? Nīgūkorwo ehia o nao nīmekaga o ūguo. Mwathani,’ nīkī, na mūtīkaga ūrīa ndīmūrīaga? 34 Na ningī mūngīkorwo mūkombithagia o 47 Ningūmuonia ūrīa mūndū ūrīa ūkaga kūrī arīa mwīhokete nīmakamūrīha-rī, mwakīguna nīi, na akaigua ciugo ciakwa, na ageeka ūrīa na kī? O na ehia nīmakombagīra ehia arīa ciugīte ahaana. 48 Ahaana ta mūndū waakaga angī, mehokete nīmakarīhwo ciotle. 35 No nyūmba, ūrīa wenjire mūthingi, akīrīkia na rīrī, endagai thū cianyu, na mūcīkage wega, o akīwamba igūrū rīa ihiga. Hīndī irīa kwagīre na mūkombithagie mūtekwīhoka gūcookerio mūiyūro wa maaī, kīguū gīkīgūtha nyūmba īyo kīndū. Hīndī īyo irīhi rīanyu nīrīkaneneha, na nditi, no gītiamīenyenyirie, tondū nīyaakītwo

wega. 49 No mündū ūrīa ūiguaga ciugo ciakwa, kwaria, nake Jesū akīmūnengerana kūrī nyina. na ndekaga ūrīa ciugīte, ahaana ta mündū 16 Andū othe makīiyūrwo nī guoya na makīgooca ūrīa waakire nyūmba ītarī na mūthingi. Na Ngai, makiuga atīrī, "Mūnabii mūnene nīokīte rīrīa kīguū kīagūthire nyūmba īyo, ikīmomoka, gatagatī gaitū. Ngai nīokīte gūteithia andū naguo mwanangīko wayo warī mūnene."

7 Nake Jesū aarīkia kwaria maūndū macio mothe andū makīmūiguaga, agītoonya Kaperinaumu. 2 No kūu nī kwarī na ndungata ya mūnene-wa-thigari-igana, īrīa mūmīathi eendete mūno, nayo yarī ndwatu hakuū gūkuā.

3 Nake mūnene ūcio wa thigari igana aigua ūhoro wa Jesū, agītūma athuuri a Ayahudi kūrī we makamūūrie oke ahonie ndungata yake. 4 Nao maakinya kūrī Jesū, makīmūthaitha magwatīrie mūno, makīmwīra atīrī, "Mündū ūyū nīagīrīrwo gwīkwo ūguo nīwe, 5 tondū nīendete rūrīrī rwitū na nīatwakīre thunagogi."

6 Nī ūndū ūcio Jesū agīthīi nao. Na marī hakuhī gūkinya mūcīi, mūnene ūcio wa thigari igana akīmūtūmīra arata makamwīre atīrī, "Mwathani, tiga gwīthīmīa tondū ndiagīrīre wee ūūke gwakwa mūcīi. 7 O na nokio itanona njagīrīre gūuka kūrī we. No uga o kiugo, na ndungata yakwa nīkūhona. 8 Nīgūkorwo nī mwene ndī mündū wathagwo, na ndī na thigari njathaga. Ndeera ūmwe 'Thīi,' nīathīiaga, na ndeera ūngī atīrī, 'Ūka,' nīokaga. Na ningī ndeera ndungata yakwa atīrī, 'Ika ūna,' nīkaga."

9 Rīrīa Jesū aiguire ūguo, akīgega, akīhūgūkīra kīrīndī kīrīa kīamūrūmīrīre, agīkīrīa atīrī, "Ngūmwīra atīrī, ndionete mündū ūrī na wītīkio mūnene ūū lsraeli guothe!" 10 Nao andū arīa maatūmītwo magīcooka mūcīi magikora ngombo īyo īrī honu. 11 Ihinda inini rīathira, Jesū agīthīi itūūra rīetagwo Naini, nao arutwo ake na andū gīkundi kīnene magīthīi nake. 12 Na rīrīa akuhīrīirie kīhingo gīa itūūra rīu, mündū wakuīte nīarutagwo kuo na aarī mwana wa mūmwe, nake nyina aarī mūtumia wa ndigwa. Nao andū aingī a itūūra rīu maarī hamwe nake. 13 Rīrīa Mwathani onire mūtumia ūcio, akīmūiguīra tha, akīmwīra atīrī, "Tiga kūrīra."

14 Agīcooka agīthīi, akīhutia ithandūkū, nao arīa maarīkuīte makīrūgama. Agīcooka akiuga atīrī, "Mwanake, ndakwīra atīrī, ūkīra!" 15 Mündū ūcio wakuīte agīkīra, akīambīrīria

16 Andū othe makīiyūrwo nī guoya na makīgooca ūrīa waakire nyūmba ītarī na mūthingi. Na Ngai, makiuga atīrī, "Mūnabii mūnene nīokīte rīrīa kīguū kīagūthire nyūmba īyo, ikīmomoka, gatagatī gaitū. Ngai nīokīte gūteithia andū ake." 17 Nayo ngumo ya Jesū ikīhunja Judea guothe o na būrūri ūrīa wagīthiūrūkūrīie.

18 Nao arutwo a Johana nīmamūheire ūhoro wa maūndū macio mothe. Nake Johana agītā arutwo ake eerī, 19 akīmatūma kūrī Mwathani makamūūrie atīrī, "Wee nīwe ūrīa werītwo nīgooka kana tweterere mündū ūngī?" 20 Nao arutwo acio maakinya kūrī Jesū makīmwīra atīrī, "Johana Mūbatithania aatūtūma kūrī we tūkūūrie atīrī, 'Wee nīwe ūrīa werītwo nīgooka kana tweterere mündū ūngī?'" 21 Ihinda-inī o rīu Jesū akīhonia andū aingī arīa maarī na mīrimū, na ndwari, na akīngata ngoma thūku o na agītūma andū aingī arīa maarī atumumu macooke kuona. 22 Nī ūndū ūcio agīcookeria arīa maatūmītwo atīrī, "Cookai mūkeere Johana maūndū marīa muonete na mūkaigua: atī atumumu nī marona, na ithua nīretwara, na arīa marī na mangū nī marahonio, na andū arīa mataiguaga nīmaraiguā, na arīa akuū nīmarariūkīo, na ūhoro-ūrīa-Mwega nīurahunjīrio arīa athīimi. 23 Kūrathimwo nī mündū ūrīa ūtarahīngwo nī ūndū wakwa."

24 Andū acio maatūmītwo nī Johana moima harī Jesū, Jesū akīambīrīria kwarīria andū aingī ūhoro wa Johana, akīmooria atīrī, "Nī kīi mwathiīte kuona werū-inī? Hihi mwathiīte kuona kamūrangī kainainagio nī rūhuho? 25 Angīkorwo ti guo-rī, mwathiīte kuona kī? Hihi nī mündū wīhumbīte nguo njega? Aca, arīa mehumbaga nguo cia goro na magekenia na mīago ya thī maikaraga nyūmba cia ūthamaki.

26 Mwagīthīi te kuona kī? Hihi mwathiīte kuona mūnabii? Iī, ngūmwīra atīrī, muonire mündū ūkīrīte mūnabii. 27 Ūyū nīwe ūrīa ūhoro wake wandīkītwo atīrī: "Nīngatūma mūtūmwo wakwa athīi mbere yaku, nake nīagāgūthondekera njīra." 28 Ngūmwīra atīrī, harī andū arīa manaciawo nī atumia-rī, gūtīrī o na ūmwe mūnene gūkīra Johana; no mündū ūrīa mūnini mūno ūthamaki-inī wa Ngai, nī mūnene kūmūkīra." 29 (Andū othe, o na etia

mbeeca cia igooti, rīrīa maiguire ciugo cia Jesū, akīira Simoni atīrī, “Nīukuona mündū-wa-nja magītikīra atī njīra ya Ngai nī ya ma, tondū ūyū? Njūkire nyūmba gwaku, no ndūnaahē maabatithītio nī Johana. 30 No Afarisai na maaī ma gwīthamba nyarīrī, no nīanjhūgīa arutani a watho makīregana na ūrīa Ngai endaga nyarīrī na maithori make, na acigiria na meke, tondū o matiabatithītio nī Johana.) 31 njuīrī yake. 45 Wee-rī, ndūnaamumunya, no Nake Jesū akiuga atīrī, “Andū a rūciaro rūrū mündū-wa-nja ūyū, kuma rīrīa ndonyire ndarī ingīmagerekania na kī? Matarī ta kī? 32 Matariī aratigithīria kūmumunya nyarīrī ciakwa. 46 ta ciana ciikarīte ndūnyū igīta iria ingī, igaciīra Wee-rī, ndūnanjītīrīria maguta mūtwe, no ūyū atīrī: “Twamūhuhīire mūtūrīrū, mūkiaga nīanjītīrīrie maguta manungi wega nyarīrī. 47 kūina; twamūnīire rwīmbo rwa macakaya, no Nī ūndū ūcio ngūkwīra atīrī, nīarekeirwo mehia mūtiarīrīre.” 33 Nīgūkorwo Johana Mūbatithania make maingī. Nīgūkorwo nīendanīte mūno. ookire atekūrīa na atekūnyua ndibei, na inyuī No ūrīa ūrekeirwo mehia manini, endanaga o mūkiuga atīrī, ‘Arī na ndaimono.’ 34 Mūrū hanini.” 48 Jesū agīcooka akīira mündū-wa-wa Mündū ookire akīrīaga na akīnyuuaga, na nja ūcio atīrī, “Nīwarekerwo mehia maku.” 49 inyuī mūkiuga atīrī, ‘Onei mündū mūkoroku na Ageni arī angī makīambīrīria kwīrana atīrī, mūrīi, mūrata wa etia mbeeca cia igooti na “Kāī ūyū akīrī ū, ūrarekanīra o na mehia?” 50 “ehia.” 35 No ūtīgī nīūmenyekaga nī wa kihooto Jesū akīira mündū-wa-nja ūcio atīrī, “Gwītīkia nī ciana ciaguo ciothe.” 36 Na rīrī, Mūfarisai gwaku nī gwakūhonokia; thiī na thayū.”

5 Umwe niētire Jesū gwake makarianire irio cia hwaī-inī nake, nī ūndū ūcio Jesū agīthī nyūmba ya Mūfarisai ūcio, agīkara metha-inī. 37 Rīrīa mündū-wa-nja watūrīte mütūrīre wa mehia itūrā-inī rīu aamenyire atī Jesū nīararīa irio nyūmba ya Mūfarisai ūcio-rī, agīuka na cuba wa maguta manungi wega, 38 na akīrūgama thuutha wake, o hau magūrū-inī make, akīrīraga, na akīambīrīria kūmūhūgīa nyarīrī na maithori make. Agīcooka akīmūgīria nyarīrī na njuīrī yake, agīcīmumunya, na agīcītīrīria maguta manungi wega. 39 Rīrīa Mūfarisai ūrīa wamwītīte onire ūndū ūcio, akīrī na ngoro atīrī, “Korwo mündū ūyū nī mūnabii, nīangāmenya ūrīa ūramūhutia nī mündū-wa-nja wa mūthembā ūrīkū, na atī nī mwīhīa.” 40 Jesū akīmwīra atīrī, “Simoni, ndī na ūndū wa gūkwīra.” Nake akiuga atīrī, “Mūrutani, njīrīa.” 41 “Kūrī andū eerī maarī na thiirī wa mündū wakombithanagia mbeeca. Umwe aarī na thiirī wa dinari magana matano, na ūrīa ūngī dinari mīrongo ūtano. 42 Na rīrī, gūtīrī o na umwe wao warī na mbeeca cia kūmūrīha, nī ūndū ūcio marī o eerī akīmarekera thiirī ūcio. Rīu-rī, acio eerī nūn ūngīmwenda makīria?” 43 Simoni akīmūcookeria atīrī, “Ngwīciirīa nī ūrīa warekeirwo thiirī ūrīa mūnene.” Jesū akiuga atīrī, “Nīwatua wega.” 44 Agīcooka akīhūgūrīra mündū-wa-nja ūcio,

8 Na rīrī, thuutha wa ūguo, Jesū agīthī matūura-inī o na tūtūura-inī akīhunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki wa Ngai. Arutwo ake arīa ikūmi na eerī maarī hamwe nake, 2 o na atumia amwe a arīa maarutītwo ngoma thūku na arīa maahonetio mīrimū: nao nī Mariamu (ūrīa wetagwo Mūmagidali), nīwe warutītwo ndaimono mūgwanja; 3 na Joana mūtumia wa Husa, ūrīa warī mūrori wa indo cia Herode; na Susana; na angī aingī. Atumia aya nīmamūtungatagīra na indo ciao ene. 4 Andū aingī nīmathīire na mbere kūngana harī Jesū moimīte matūura-inī, na rīrīa andū maingīhire mūno akīmahe ūhoro na ngerekano, akīmeera atīrī, 5 Mūrīmī nīoimagarire akahure mbeū ciakē. Na rīrīa aahuraga mbeū ūcio, imwe ikīgūa mūkīra-inī wa njīra; ikīrangīrīro na magūrū, nacio nyoni cia rīera-inī igīuka igīcīrīa. 6 Ingī ikīgūa rūnyanjara-inī, na rīrīa ciamerire, mīmera īyo ikīhooha tondū wa kwaga ūtīgū. 7 Nacio mbeū ingī ikīgūa mīgūa-inī, nayo mīgūa ikīkūranīra nacio na igīcīthararia. 8 Mbeū ingī nacio ikīgūa tīri-inī mūnoru. Igīkūra, igīciara maita igana ma irīa ciahaandītwo. Aarīka kuuga ūguo, akīanīrīra, akiuga atīrī, “Ūrīa ūrī na matū ma kūgūa, nīaigū.” 9 Nao arutwo ake makīmūrīria ūrīa ngerekano īyo yoigaga. 10 Akīmeera atīrī, “Inyuī nīmūheetwo ūmenyo wa

kūmenya hito cia ūthamaki wa Ngai, no arīa Nake Jesū agūkīra agikaania rūhuho na maaī angī ndīmaaragīria na ngerekano, nīgeetha, macio maahūuranaga; namo makūmbī macio “maarora, makaaga kuona; na maigua, makaaga ma maaī makīnyihanyiiha na gūkihoorera. 25 gūtaūkīrwo.” 11 “Ngerekano īyo yugite atīrī: Akīuria arutwo ake atīrī, “Wītīkio wanyu ūrī Mbeū icio nī ūhoro wa Ngai. 12 Mbeū iria ciagūire ha?” Nao makīiyūrwo nī guoya na makīgega, mūkīra-inī wa njīra nī andū arīa maiguaga makīurania atīrī, “Kaī mūndū ūyū arī ū? Aathaga ūhoro wa Ngai, nake mūcukani agooka akeheria huho o na maaī, nacio ikamwathīkīra.” 26 ūhoro ūcio ngoro-inī ciao, nīguo matigetīkie Makīringa mūrīmo ūrīa ūngī wa iria, magikinya mahonoke. 13 Nacio iria ciagūire rūnyanjara- rūgongo rwa Agerasi rūrīa rūng’ ethanīire na inī nī andū arīa maiguaga ūhoro wa Ngai, na Galili. 27 Jesū aarīkia kuuma gatarū, aakinya thī makawamūkīra na gīkeno, no makaaga mīri. agītūngwo nī mūndū warī na ndaimono oimīte Metīkagia o gwa kahinda kanini, no magerio itūrīa-inī. Mūndū ūcio nīaikarīte ihinda inene moka makaūtiganīria. 14 Mbeū iria ciagūire ategwīkīra nguo kana agatūura nyūmba, no mīguia-inī nī andū arīa maiguaga ūhoro, no o aatūrūraga mbīrīra-inī. 28 Rīrīa mūndū ūcio onire magīthiaga-rī, magatharario nī mīhang’o, na Jesū, agikaya na akīngūthia magūrū-inī make, ūtonga, na mīago, nao makaaga gūkūra. 15 No akīanīrīra na mūgambo mūnene akīmūuria rīrī, mbeū iria ciagūire tīrī-inī ūrīa mūnoru atīrī, “Ūrenda atīa na niī, wee Jesū, Mūrū nī andū arīa maiguaga ūhoro marī na ngoro wa Ngai-Ūrīa-Ūrī-Igūrū-Mūno? Ndagūthaitha, ya ma na njega, makaūtūuria, na nī ūndū wa ndūkaanyariire!” 29 Nīgūkorwo Jesū nīthīte gūkīrīria, magaciaraga maciaro. 16 “Na rīrī, ngoma īyo thūku yume thīinī wa mūndū gūtīrī mūndū ūgwatagia tawa akaūkunīkīria na ūcio. Nīyamūnyiitaga kaingī, na o na gūtuika irebe, kana akātiiga rungu rwa ūrīrī. No aūgaga nīoohagwo moko na magūrū na mīnyororo, handū igūrū, nīguo andū arīa megūtoonya na akarangīrwo-rī, nīatuangaga mīnyororo nyūmba mathererwo nī ūtheri. 17 Nīgūkorwo īyo yamuohaga, na ndaimono īyo igatūma gūtīrī ūndū mūhithe ūtakaguūrīo, na gūtīrī ūndū athīi kūndū gūtarī andū. 30 Jesū akīmūuria ūrī hito-inī ūtakamenyeka kana ūtakanīkwo atīrī, “Wītagwo atīa?” Nake akīmūcookeria ūtheri-inī. 18 Nī ūndū ūcio mwīmenyagīrīrei atīrī, “Legioni,” nīgūkorwo aarī na ndaimono ūrīa mūthikagīrīria. Ūrīa wothe ūrī na indo nyīngī. 31 Nacio ndaimono igīkīrīrīria gūthaitha nīakongererwo nyīngī; na ūrīa wothe ūtarī Jesū ndagaciathē ithīi Irīma-rīrīa-Rītarī-Gīturi. nīagatuunywo o na kīrīa arī nakīo.” 19 Na rīrī, (Abysos g12) 32 Na rīrī, nī haarī na rūrūru nyina wa Jesū na ariū a nyina na Jesū magītūka rūnene rwa ngūrwe rwarīithagio harūrūka-kūmuona, no matingīahotire gūthīi hakuhī nake inī cia kīrima kīarī hakuhī na hau. Ndaimono nī ūndū wa andū kūingīha. 20 Mūndū ūmwē icio igīthaitha Jesū acītīkīrie itoonye thīinī akīmwīra atīrī, “Maitūguo na ariū a maitūguo wacio, nake agīciītīkīria. 33 Ndaimono cioima marūgamīte nja makīenda gūkuona.” 21 Nake thīinī wa mūndū ūcio, igīthīi igītoonya ngūrwe, akīmūcookeria atīrī, “Maitū na ariū a maitū nī naruo rūrūru rūrūkīharūrūka kīhūrūka arīa maiguaga ūhoro wa Ngai na makaūhingia.” kīu na ihenya, rūkīgūa iria-inī, rūkīrīra 22 Mūthenya ūmwē Jesū nīerire arutwo ake atīrī, kuo. 34 Rīrīa andū arīa maarīithagia ngūrwe “Nītūringei tūthīi mūrīmo ūrīa ūngī wa iria.” Nī icio moonire ūrīa gwekīka, makīūra, magīthīi ūndū ūcio magītoonya gatarū magīthīi. 23 Na kūheana ūhoro ūcio itūura-inī na mīgūndārīrīa maathīiaga Jesū akīhītwo nī toro. Na rīrī, inī, 35 nao andū makiumagara makone ūndū kūu iria-inī nī kwagīire na kīhūhūkanio kīnene, ūcio wekīkīte. Rīrīa maakinyire harī Jesū na nako gatarū kau kaarī hakuhī kūrīra maaī-inī, makīona mūndū ūcio woimītwo nī ndaimono na magīkorwo marī ūgwati-inī mūnene. 24 Nao aikarīte magūrū-inī ma Jesū, arī na nguo na arutwo magīthīi makīmūkīria, makīmwīra atīrī arī na meciiria mega, magītīgīra mūno. 36 “Mwathāni! Mwathāni! Nītūkūūrīra maaī-inī!” Andū arīa meyoneire ūndū ūcio makīra andū

acio angī ūrīa mündū ūcio warī na ndaimono nī ūndū wa mwana ūcio. Jesū akīmeera atīrī, aahonetio. 37 Nao andū othe a rūgongo rūu “Tigai kūrīra, ti mūkuū, nī gūkoma akomete.” rwa Agerasi magīthaitha Jesū oime kūu kwao 53 Nao makīmūthekerera, tondū nīmooī atī aarī amatige, nīgūkorwo nīmanyiitītwo nī guoya. mūkuū. 54 Nowe Jesū akīnyiita mwana ūcio Nī ūndū ūcio Jesū agītoonya gatarū agīthīi. guoko, akiuga atīrī, “Mwana wakwa, ūkīra!” 55 38 Nake mündū ūcio warutītwo ndaimono Na hīndī o īyo agīcookererwo nī muoyo wake, akīmūthaitha mathīi nake, no Jesū akīmwatha 56 Nao acari ūrīa wothe Ngai agwīkīire.” Nī ūndū ūcio ake makīgega mūno, nowe akīmaatha matikeere mündū ūcio agīthīi akīra andū othe a itūura ūrīa Jesū aamwīkīire. 40 Na rīrī, Jesū aacooka kuuma mūrimo ūrīa ūngī wa iria, andū aingī nīmamwamūkīrire tondū nīmamwetereire. 41 Hīndī īyo mündū wetagwo Jairū warī mūnene wa thunagogi agīuka, akīgūithia magūrū-inī ma Jesū, akīmūthaitha athīi gwake, 42 nī ūndū mūriitu wake wa mūmwe warī wa ta mīaka ikūmi na ūrī aarī hakuhī gūkua. Na Jesū arī njīra-inī agīthīi-rī, andū nīmamūhatīka. 43 Gatagatī-inī ka andū acio nī haarī na mūtumia ūmwe watūire oiraga thakame mīaka ikūmi na ūrī, na gūtīrī mündū ūngāmūhonirie. 44 Mūtumia ūcio agīuka na thuutha wa Jesū, akīhutia gīcūrī kīa nguo yake, na o rīmwe agītīga kuura. 45 Nake Jesū akīuria atīrī, “Nūū ūcio wahutia?” Rīrīa othe maakaanire, Petero akīmwīra atīrī, “Mwathani, andū nīmagūthiūrūrūkīrie na magakūhatīka.” 46 Nowe Jesū akiuga atīrī, “Nī harī mündū waahutia, tondū nīndaigua hinya woima thīinī wakwa.” 47 Nake mūtumia ūcio, ona atī ndangīhota kwīhitha, agīuka akīnainaga, akīgūithia magūrū-inī make. Arī hau mbere ya andū othe akīheana gītūmi kīrīa gītatūmīte amūhutie na ūrīa aahonirio o ro rīmwe. 48 Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Mwarī ūyū, gwītikia gwaku nīkuo gwatūma ūhone. Thiī na thayū.” 49 Na o hīndī īyo Jesū akīaragia, hagīkinya mündū woimīte mūciī kwa Jairū ūrīa mūnene wa thunagogi, akiuga atīrī, “Mwarīguo nīrīkītie gūkua, tiga gūthīnia Mūrutani.” 50 Jesū aigua ūguo, akīra Jairū atīrī, “Tiga gwītigīra, wee ūtīkia tu, na nīekūhona.” 51 Rīrīa aakinyire kwa Jairū, ndaarekire mündū o na ūmwe atoonye hamwe nake, tiga o Petero, na Jakubu, na Johana, na ithe na nyina a mwana ūcio. 52 Hīndī īyo andū othe no kūrīra maarīraga magīcakayaga

Na ūrīa aarīkia gwīta arutwo arīa ikūmi na eerī hamwe, nīamaheire hinya na ūhoti wa kūngata ndaimono ciothe na kūhonia mīrimū, 2 na akīmatūma mathīi makahunjie ūhoro wa ūthamaki wa Ngai na mahonagie andū arīa arūaru. 3 Nake akīmeera atīrī, “Mūtīgakuue kīndū o nakī kīa rūgendo; mūtīgakuue mūtīrima, kana mūhuko, kana irio, kana mbeeca o na kana nguo tiga o iria mwīhumbīte. 4 Nyūmba ūrīa yothe mūrītoonyaga ikaragai kuo nginya ūrīa mūkoima itūura ūrī. 5 Andū mangīkaarega kūmūnyiita ūgeni-rī, mūkaaribariba magūrū manyu rūkūngū ūtīkīe mūkiuma itūura ūrīo arī ūira wa kūmatūra ciira.” 6 Nī ūndū ūcio makiumagara magīthīi kuuma gatūura kamwe nginya karīa kangī makīhunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega na makīhonagia andū kūrīa guothe maathīiaga. 7 Na ūrīi, ūrīa Herode ūrīa ūthamaki aiguire ūhoro wa maūndū mothe marīa maathīiaga na mbere, nīataangīkire ngoro mūno tondū andū amwe moigaga atī Johana nīrīkīte kuuma kūrī arīa akuū, 8 na angī makoiga atī Elija nīonekanīte, o na angī makoiga atī mūnabii ūmwe wa arīa a tene nīrīkīte. 9 No Herode akiuga atīrī, “Johana nīndamūrengīthirie mūtwe. ūyū ndīraigu ūhoro wake-rī, nīwe ū?” Nake akīrīrīria kūmuona. 10 Nao atūmwō maacocka, makīra Jesū maūndū marīa mekīte. Nake akīehera kuo, agīthīi nao itūura ūtētagwo Bethisaida, 11 no andū aingī makīmenya ūhoro ūcio na makīmūrūmīrīra. Nake akīmaamūkīra na akīmahe ūhoro wa ūthamaki wa Ngai, na akīhonia arīa maabatarītio nī kūhonio. 12 Hwāi-inī arutwo arīa ikūmi na eerī magīuka kūrī we makīmwīra atīrī, “Ingata andū aya nīguo

mathii mīciī ūrīa ūrī hakuhī o na mīgūnda-inī haha matigacama gīkuū matonete ūthamaki mageethe irio na gwa gūkoma, tondū haha ūtūrī wa Ngai.” 28 Mīthenya ta īnana thuutha wa nī werū ūtarī andū.” 13 Nake akīmacookeria Jesū kwaria ūhoro ūyū nīathiire na Petero, na atīrī, “Mahee kīndū gīa kūrīa.” Nao makīmwīra Johana na Jakubu akīambata nao kīrima igūrū atīrī, “Tūrī o na mīgate ūtano na thamaki igīrī, makahooe. 29 Na ūrīa ahooyaga, mūhaanīre no tūthiire tūkagūrīre andū aya othe irio.” 14 wa ūthiū wake ūkīgarūrūka, nacio nguo ciake (Handū hau haarī na arūme ta ngiri ithano.) ikīerūha igīkenga o ta rūheni. 30 Na ūrī, andū Nowe akīra arutwo ake atīrī, “Maikariei thī eerī, nīo Musa na Elija, 31 makiumīrīra Jesū marī marī ikundi cia andū mīrongo ūtano ūtano.” na ūrīi mūnene makīaria nake. Maaragia ūhoro 15 Nao arutwo magīka o ūguo, magīkaria wa gūkua gwake, kūrīa aakirie kūhingia akinya andū othe thī. 16 Nake akīoya mīgate ūyo Jerusalemu. 32 Petero hamwe na arīa maarī ūtano na thamaki icio igīrī, akīrora na igūrū, nake nīmahītīwo nī toro, na ūrīa mookīrire, agīcooka ngaatho na agīcienyūranga. Agīcooka makīona ūri wake na andū acio eerī maarūngīi agīcinengera arutwo ake magāire andū. 17 Othe hamwe nake. 33 Na ūrīa andū acio maatiganaga makīrīa makīhūuna, nao arutwo makīyūuria na Jesū, Petero akīmwīra atīrī, “Mwathani, nī ciondo ikūmi na igīrī cia cienyū iria ciatigarire. wega tūkare gūkū. Reke twake ithūnū ithatū, 18 Na ūrī, hīndī ūmwe Jesū akihooya arī keheri- kīmwe gīaku, na kīmwe kīa Musa, na kīmwe kīa inī, arutwo ake magīkorwo marī hamwe nake. Elija.” (Nowe ndaamenyaga ūrīa oigaga.) 34 Na Akīmooria atīrī, “Andū moigaga nīi nī ū?” o akīaragia-rī, itu ūkīumīra na ūkīmahumbīra, 19 Nao makīmūcookeria atīrī, “Amwe moigaga nao magītīgīra mūno nī kūhumbīrwo nī itu ū. nīwe Johana Mūbatithania; angī makoiga nīwe 35 Mūgambo ūkīuma itu-inī ū, ūkiuga atīrī, Elija; angī nao makoiga atī mūnabii ūmwe wa “Ūyū nīwe Mūrū wakwa, ūrīa ndīthūrīire; arīa a tene nīariūkite.” 20 Nake akīmooria mūiguagei.” 36 Thuutha wa mūgambo ūcio atīrī, “Inyuū na inyuū-rī, mugaga atīa? Mugaga kūiguūka, makīona atī Jesū aarī wiki. Nao arutwo nīi nī ū?” Petero akīmūcookeria atīrī, magīkira ki na ūhoro ūcio, gūtīrī mūndū o na “Wee nīwe Kristū ūrīa wa Ngai.” 21 Nake Jesū ūmwe meerire matukū-inī macio māndū marīa akīmakaania na hinya, akīmeera matikeere moonete. 37 Mūthenya ūyū ūngī, maikīrūka mūndū o na ūrīkū ūhoro ūcio. 22 Nake akiuga kuuma kīrima-inī, Jesū agītūngwo nī andū atīrī, “Mūrū wa Mūndū no nginya one mathīina aingī. 38 Na ūrī, mūndū warī gatagatī-inī ka maingī, na aregwo nī athuuri, na athīnjīri- andū acio akīanīrīra, akiuga atīrī, “Mūrutani, Ngai arīa anene, o na arutani a watho, na ndagūthaitha ūrore mūriū wakwa, nīgūkorwo no nginya ooragwo na thuutha wa mīthenya nī mwana wakwa wa mūmwe. 39 na ngoma ūtatū ariūkio.” 23 Agīcooka akīmeera othe atīrī, thūku nīmūnyiitaga na agakaya o rīmwe; ningī “Mūndū o wothe ūngīenda kūnūmīrīra, no ūkamūrūnda na ūkamūthiorania, ūgatūma arute nginya eerege we mwene, na oyage mūtharaba mūhūyū na kanua. Ndīmūrekagia o na hanini, wake o mūthenya, aanūmagīrīre. 24 Nīgūkorwo na nīramwananga. 40 Ndīrathaithire arutwo ūrīa wothe wendaga kūhonokia muoyo wake aku maingate ngoma ūyo, no mararemwo.” nīakoorwo nīguo, no ūrīa wothe ūkoorwo nī 41 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Rūciaro muoyo wake nī ūndū wakwa nīakaūhonokia. 25 ūrū ūtētikagia na ūremi, nī nginya ū Mūndū angīguna nakī angīgwatīra thī yithe, ngūikara hamwe na inyuū, na ngūmūkirīrīra no ate muoyo wake kana orwo nīguo? 26 Mūndū nginya ū? Rehe mūrūguo haha.” 42 Ūrīa o wothe ūngīconoka nī ūndū wakwa na nī ūndū kamwana kau gaathīiaga harī Jesū, ndaimono wa ciugo ciakwa, o nake nīagaconokerwo nī ūyo ūgatungumania thī, na ūgīgathiorania. Mūrū wa Mūndū ūrīa agacooka arī na ūri wake, No Jesū agīkūūma roho ūcio mūru, akīhonia na ūrii wa Ithe, o na wa araika arī atheru. 27 kamwana kau, agīgacookeria ithe. 43 Nao Ngūmwīra atīrī na ma, amwe a aya marūngīi othe makīgegio nī ūnene wa Ngai. Hīndī

iria andū othe maagegetio nī ūria wothe nīngükürümīrira, no reke nyambe thiī ngoigīre Jesū eekīte, akīra arutwo ake atīrī, 44 andū aitū ūhoro.” 62 Nake Jesū akīmūcookeria “Thikīrīriai wega ūria ngūmwīra: Mūrū wa atīrī, “Gūtirī mündū o na ūrikū ūnyiitaga mūraū Mündū nīegükunyanīrwo aneanwo moko- na guoko gwake na agacooka kūrora na thuutha inī ma andū.” 45 No-o matiamenyire ūguo wagīrīire gütungata ūthamaki-inī wa Ngai.” nī kuuga atīa. Nīmahithītwo ūhoro ūcio, nī ūndū ūcio makīaga kūūmenya, na magītīgīra kūmūuria ūhoro ūcio. 46 Na gūkīgīna na ngarari gatagatī ka arutwo makīurania nūū wao ūngituika mūnene kūrī arīa angī. 47 Nake Jesū, tondū nīnamenyaga meciiria mao, akīoya kaana kanini agīkarūgamia hakuhī nake. 48 Agīcooka akīmeera atīrī, “Ūria wothe wamūkagīra kaana gaka thiīnī wa rītwa rīakwa, nī nīi aamūkagīra; na ūria ūnyamūkagīra ti nīi aamūkagīra, no nī ūria wandūmire. Nīgūkorwo ūria mūnini gatagatī-inī kanyu inyuothē, ūcio nīwe mūnene kūmūkīra.” 49 Nake Johana akīmwīra atīrī, “Mwathī, nītūronire mündū akīngata ndaimono na rītwa rīaku, na ithuū tūrageria kūmūgiria tondū ti ūmwe witū.” 50 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Mūtikamūgirie, nīgūkorwo ūria ūtarī ūthū na inyuū, ūcio nī ūmwe wanyu.” 51 Na rīrī, kahinda gake gaakuhīrīria ga kwambata matu-inī, Jesū nīnatuire itua rīa gūthī Jerusalemu. 52 Nake agītūma andū mathīi mbere yake kūhaarīria maūndū nī ūndū wake, magītīi magītoonya gatūura kamwe ga Samaria; 53 no andū a kūu matiamūnyiitire ūgeni, tondū aathīiaga Jerusalemu. 54 Rīrīa arutwo ake, Jakubu na Johana monire ūguo makīuria atīrī, “Mwathani, nīukwenda twītie mwaki uume igūrū ūmaniine?” 55 Nowe Jesū akīhūgūra akīmakaania, 56 nao magīthīi gatūura kangī. 57 Rīrīa maathīiaga na njīra, mündū ūmwe akīmwīra atīrī, “Nīndikūrūmagīrīra kūrīa guothe ūrīthīiaga.” 58 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mbwe nī irī marima na nyoni cia rīerainī nī irī itara, no rīrī, Mūrū wa Mündū ndarī handū angīigīrīra mūtwe wake.” 59 Akīra mündū ūngī atīrī, “Nūmīrīra.” No mündū ūcio akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, reke nyambe thiī ngathike baba.” 60 Jesū akīmwīra atīrī, “Reke arīa akuū mathikage akuū ao ene, no wee thiī ūkahunjie ūhoro wa ūthamaki wa Ngai.” 61 Na mündū ūngī akīmwīra atīrī, “Mwathani, nīi

10 Thuutha wa ūguo Mwathani agīthuura andū angī mīrongo mūgwanja na eerī, akīmatūma eerī eerī, mathīi mbere yake matūura-inī mothe na kūndū kūrīa we aakirie gūthīi. 2 Akīmeera atīrī, “Magetha nī maingī, no aruti a wīra nī anini. Nī ūndū ūcio, thaithai Mwathani wa magetha atūme aruti wīra mathīi magetha-inī make. 3 Thiī! Ndamūtūma ta tūgondu gatagatī-inī ka njūū. 4 Mūtigakuue kībeti, kana mūhuko, o na kana iraatū; na mūtikageithie mündū o na ūrikū njīra-inī. 5 “Nyūmba o yothē irīa mūrītoonya-rī, ambagai kuuga atīrī, ‘Thayū ūrogīa nyūmba īno.’ 6 Na kūngīkorwo nī kūrī mündū mwendi thayū kuo, thayū ūcio wanyu nīrīkaraga nake; na kūngīkorwo gūtirī, thayū ūcio wanyu nī ūrimūcookagīrīra. 7 Ikarai nyūmba iyo, mūrīfage na mūkanyua kīrīa gīothe marīmūheaga, nīgūkorwo mūruti wīra nīgīrīrwo kūheagwo mūcaara wake. Mutikoimage nyūmba ūmwe mūgathīi irīa īngī. 8 “Mūngīgatoonya itūura mūnyiitwo ūgeni-rī, rītagi o kīrīa mūngīheo. 9 Honagjai arīa arūaru kuo, na mūmeerage atīrī, ‘Ūthamaki wa Ngai nīumūkuhīrīrie.’ 10 No mūngīgatoonya itūura o rīothe mwage kūnyiitwo ūgeni-rī, umagarai, mūthīi njīra-inī ciarīo muuge atīrī, 11 ‘Nītwaribariba o na rūkūngū rwa itūura rīanyu rūrīa rwīnyiitīrīre magūrū maitū, rūmūcookerere. No rīrī, menyai wega ūū: ūthamaki wa Ngai nīumūkuhīrīrie.’ 12 Ngūmwīra atīrī, Sodomu nīgūgakirīrīro mūthenya ūcio gūkīra itūura rīu. 13 ‘Inyū andū a Korazini, kaī mūrī na haaro-īl O na inyū andū a Bethsaida, kaī mūrī na haaro-īl Tondū korwo ciama iria mwarengīrīwo nīcio ciaringīrīwo andū a Turo na Sidoni, mangīeririre tene mehumbe nguo cia makūnia na mehurīrīe mūhu. 14 No andū a Turo na Sidoni nīmagakorwo marī murū mūthenya ūcio wa ciira gūkīra inyū. 15 Na inyū, andū a Kaperinaumu, mūū atī nīmūgatūgīrīro nginya matu-inī? Aca, mūkaaharūrūkio mūkinye

kūrīa kūriku mūno. (Hadēs g86) 16 “Mūndū Jesū atīrī, “Nake mūndū wa itūūra nūū?” 30 Nake ūrīa ūmūthikagīrīria inyuū nī nī athikagīrīria, Jesū akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Nī kwarī na na ūrīa ūmūregaga nī nī aregaga, na ūrīa mūndū ūmwe waikūrūkaga oimīte Jerusalemu ūrīndegaga nī ūrīa wandūmire arīregaga.” arorete Jeriko, na akīnyiitwo nī atunyani. Nao 17 Nao andū acio mīrongo mūgwanja na eerī makīmūrūta nguo, makīmūhūūra, magīcooka magīcooka makenete, makiuga atīrī, “Mwathani, magīthīi, makīmūtīga arī hakuhī gūkua. 31 o na ndaimono nīiratwathīkagīra thīnī wa Mūthīnjīri-Ngai ūmwe nīagereire njīra īyo, na rīitwa rīaku.” 18 Nake akīmacookeria atīrī, rīrīa onire mūndū ūcio, akīhītūkīra mūkīra-“Nīndironire Shaitani akīgūa kuuma igūrū inī ūrīa ūngī wa njīra. 32 Üguo noguo Mūlawii ta rūheni. 19 Inyuū nīndīmūheete ūhoti eekire, hīndī ūrīa aakinyire hau, o nake, amuona wa kūrangīrīria nyoka na tūng’aurū, na wa akīhītūkīra mūkīra ūrīa ūngī wa njīra. 33 No rīrī, gūtooria hinya wothe wa thū; gūtīrī kīndū Mūsamaria ūmwe warī rūgendo-inī nīakinyire gīkamwīka ūrū. 20 No rīrī, mūtigakene tondū harīa mūndū ūcio aarī, amuona akīmūiguīra ngoma nīimwathīkagīra, no kenagai tondū tha. 34 Agīthīi harī we, akīmuoha ironda, marītīwa manyu nīmandīktwo kūrīa Igūrū.” na akīmūitīrīria maguta na ndibei. Agīcooka 21 Na ihinda o rīu, Jesū akīiyūrō nī gīkeno akīmuoya, akīmūhaicia igūrū rīa ndigiri yake, kīa Roho Mūtheru, akiuga atīrī, “Baba, wee akīmūtwara nyūmba ya ageni, akīmūmenyerera. Mwathani wa igūrū na thī, nīngūkūgaatha tondū 35 Kwarooka gūkīa Mūsamaria ūcio akīrūta nīuhīthīte andū arīa oogī na mari na ūmenyo dinari igīrī, agīcinengera mwene nyūmba īyo maūndū maya, no ūkamaguūrīria tūkengē. ya ageni, akīmwīra atīrī, ‘Mūmenyāgīrīre, Baba, wīkīte üguo tondū nīguo wendi waku. 22 na ndacooka nīngagūcookeria kīrīa kīngī “Nīnengeretwo maūndū mothe nī Baba. Gūtīrī ūgaakorwo ūhūthīrīte.’ 36 ‘Ügwīciiria nī mūndū mūndū ūrī Mūriū nūū, tiga lthe witū, na gūtīrī ūrīkū wa acio atatū watūkire mūndū wa itūūra mūndū ūrī lthe witū nūū o tiga Mūriū na arīa harī mūndū ūcio wanyiitīwo nī atunyani?” 37 othe Mūriū endaga kūguūrīria.” 23 Agīcooka Nake mūrutanī ūcio wa watho akīmūcookeria akīhūgūkīra arutwo ake, akīmeera marī oiki atīrī, “Nī ūrīa wamūiguūrīre tha.” Jesū akīmwīra atīrī, “Kūrathimwo nī maitho marīa marona atīrī, “Thī ūgeeke o ta üguo.” 38 Na rīrī, Jesū na kīrīa mūrona. 24 Nīgūkorwo ngūmwīra atīrī, arutwo ake marī njīra-inī magīthīi, nīatoonyire anabīi aingī na athamaki nīmerīrīrie kuona gatūūra kamwe kūrīa aanyiitīwo ūgeni mūcīi maūndū marīa mūrona, no matiamonire na kwa mūtumia wetagwo Maritha. 39 Maritha aarī nīmerīrīrie kūgūa maūndū marīa mūraigua, no na mwarī wa nyina wetagwo Mariamu, nake matiamaiigure.” 25 Na rīrī, hīndī ūmwe mūrutanī aikarīte magūrū-inī ma Mwathani athikīrīrie ūmwe wa watho nīarūgamire nīguo agerie ūrīa oigaga. 40 Nowe Maritha nīarī na mīhang’o Jesū, akīmūuria atīrī, “Mūrutanī, njagīrīrō nī nī ūndū wa maūndū marīa mothe magīrīre gwīka atīa nīguo ngaagaya muoyo wa tene na kūhaarīrio. Agīuka harī Jesū, akīmūuria atīrī, tene?” (aiōnios g166) 26 Nake Jesū akīmūcookeria “Mwathani, kāi ūtarona ūrīa mwarī wa maitū atīrī, “Kwandīktwo atīa Watho-inī? Wee-rī, kāi andekereirie wīra? Mwīre oke andeithie!” 41 ūthomaga atīa?” 27 Mūndū ūcio akīmūcookeria, Nake Mwathani akīmūcookeria atīrī, “Maritha, akiuga atīrī, “Endaga Mwathani Ngai waku Maritha, nītangīkīte, na ūgethīnia na maūndū na ngoro yaku yothe, na muoyo waku wothe, maingī, 42 no nī harī ūndū ūmwe tu ūbataranītie. na hinya waku wothe, o na meciiria maku Mariamu nīethuūrīre ūndū ūrīa mwega makīria, mothe”; na ‘Endaga mūndū wa itūūra rīanyu naguo ūndū ūcio ndangītunywo.” o ta ūrīa wīyendete wee mwene.” 28 Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī wacookia wega; ikaga ūguo, na nīūgatūūra muoyo.” 29 No mūndū ūcio nīendaga gwīta mwega, nī ūndū ūcio akīuria

11 Na rīrī, mūthenya ūmwe Jesū aarī handū akīhooya. Rīrīa aarīkirie kūhooya, mūrutwo ūmwe wake akīmwīra atīrī, “Mwathani, tūrute kūhooya o ta ūrīa Johana aarutire arutwo ake.”

2 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rīrīa mūkūhooya, Angikorwo Shaitani nīagayūkanīte akeyükīrīra ugagai atīrī: “Ithe witū (ürī Igūrū), rītwa we mwene-rī, uthamaki wake üngikīhaanda rīaku nīrīamūrwo, uthamaki waku nītūke. atīa? Ndoiga üguo tondū mūroiga atī nī (Ürīa wendete nīwīkagwo gūkū thī, o ta ürīa nyingataga ndaimono na hinya wa Beelizebuli. gwīkagwo kūu igūrū.) **3** Tūheage o mūthenya **19** Ningī angīkorwo nī nyingataga ndaimono irio ciitū cia gütūigana. **4** Na ütürekere mehia na hinya wa Beelizebuli-rī, arūmīrīri anyu maitū, o ta ürīa o na ithū tūrekagīra arīa othe maingataga ndaimono na hinya wa ū? Nī ūndū matwīhagīria. Na ndūgatūware magerio-inī ūcio-rī, acio nīo makaamūtuira ciira. **20** Na rīrī, (no kūhonokia ütūhonokagie ūtūru-inī).” **5** ingīkorwo nyingataga ndaimono na hinya wa Agīcooka akīmeera atīrī, “Mūndū ūmwe wanyu kīara kīa Ngai-rī, uthamaki wa Ngai nītūkīte angīkorwo arī na mūrata nake athīi gwake kūrī inyuī. **21** “Rīrīa mūndū njamba oya indo ūtukū gatagatī amwīre atīrī, ‘Mūrata wakwa, he ciake ciathe cia mbaara, arangīre nyūmba yake mīgate ūtatū, **6** nīgūkorwo ndī na mūrata wakwa mwene, indo ciake ciikaraga irī ngitīre. **22** wanjeerera, na ndirī na kīndū gīa kūmūhe No rīrī, mūndū ūngī ūrī na hinya kūmūkīra arīe.” **7** “Nake mūndū ūcio ūrī nyūmba thīnī angīmūtharīkīra amūtoorie, nīamūtunyaga indo amūcookerie atīrī, ‘Tiga gūthīnnīa. Nīndīkītie ciake cia mbaara iria ehokete, na akagaīra kūhinga mūrango na tūrī toro hamwe na ciana andū indo iria akoragwo atahīte. **23** “Mūndū ciakwa. Ndingīhota gūkīra ngūhe mīgate.” **8** ürīa ūtarī hamwe na nīi, ūcio nī thū yakwa, Ngūmwīra atīrī, o na angīkorwo ndangūkīra na ürīa ütacookanagīrīria hamwe na nīi, ūcio amūhe mīgate ūyo nī ūndū wa ūrata-rī, no nī nī kūhurunja ahurunjaga. **24** “Na rīrī, hīndī ūndū wa ürīa amūringīrīrie-rī, mūndū ūcio ūrīa ngoma thūku yoima thīnī wa mūndū, nīegūkīra amūhe kīrīa gīothe abatairio nīkīo.” itūikanagīrīria werū-inī īgīcaria ūhurūko na **9** “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī: Hooyai na īkawaga. Hīndī ūyo īkoiga atīrī, ‘Nīngūcooka nīmūkīheo; mathaa na nīmūkuona; ringaringai nyūmba ūrīa ndoimire.’ **25** Na yacooka īgakora mūrango na nīmūkīhingūrīrī. **10** Nīgūkorwo nyūmba ūyo ūrī haate, īgathondekwo wega. **26** ürīa wothe ūhooyaga nīaheagwo; na ürīa Hīndī ūyo ngoma ūyo thūku īkagīra ngoma ūmaathaga nīonaga; na ürīa ūringaringaga ingī mūgwanja thūku makīria mayo, igatoonya, mūrango nīahingūragīrī. **11** “Nī mūciari ūrīkū igaikara kuo. Naguo mūkarīre wa mūndū thīnī wanyu ūngītīo thamaki nī mwana wake, ūcio ūgathūka gūkīra wa mbere.” **27** Rīrī nake amūhe nyoka? **12** Kana eetio itumbī amūhe Jesū aaragia maūndū maya-rī, mūndū-wakang’aurū? **13** Angīkorwo inyuī, o na mūrī nja warī gatagatī-inī ga kīrīndī akīanīrīra na ooru, nīmūtū kūhe ciana cianyu iheo njega-rī, mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Kūrathimwo Ithe wanyu ürīa ūrī Igūrū gitīndarīkīragīrīria nī maitūguo ūrīa wagūciarire na agīkuongithia.” kūhe Roho Mūtheru kūrī arīa mamūhooyaga!” **28** Nake Jesū agīcooka atīrī, “Kūrathimwo nī arīa **14** Na rīrī, Jesū nīaingataga ndaimono yume maiguaga kiugo kīa Ngai na magagīathīkīra.” thīnī wa mūndū ūtaaragia. Rīrīa ndaimono **29** Na rīrīa kīrīndī kīa andū kīongererekere-rī, ūyo yoimire, mūndū ūcio ūtaaragia akīaria, Jesū akiuga atīrī, “Rūrū nī rūciaro rwaganu. nakio kīrīndī kīa andū gīkīgega. **30** No amwe ao Rūūragia rūringīrīwo kīama, no gūtīrī kīama makiuga atīrī, “Aingataga ndaimono na hinya rūkaringīrīwo tīga o kīrīa kīaringīrīwo Jona. **31** wa Beelizebuli ürīa mūnene wa ndaimono.” Nīgūkorwo o ta ürīa Jona aarī kīmenyithia kūrī **16** Nao andū angī makīmūgeria, makīmūuria andū a Nineve, ūguo noguo Mūrū wa Mūndū amaringīre kīama kiumīte igūrū. **17** Jesū egūkorwo arī kīmenyithia kūrī rūciaro rūrū. **32** nīamenyire ürīa meciiragia, nake akīmeera atīrī: Mūtumia-mūthamaki ürīa wa mwena wa Gūthini “Uthamaki o wothe ūngīgayūkana ūtūkanīrīre nīakarūgama hīndī ya ciira hamwe na andū a guo mwene no ūharagane, nayo nyūmba rūciaro rūrū arūtūfīre ciira, nīgūkorwo oimire ūngīgayūkana ūtūkanīrīre yo nyene no īgwe. **18** ituri cia thī oke athikīrīrie ūtūgī wa Solomoni,

na rīu ūmwe mūnene gūkīra Solomoni arī “O na inyuī arutani a Watho kaī mūrī na haha. 32 Andū a Nineve nīmakarūgama hīndī ya haaro-ī! Tondū mūkuuithagia andū mīrigo ciira hamwe na rūciaro rūrū marūtuūre ciira; mīritū ūrīa matangīhota gūkuua, na inyuī ene nīgūkorwo nīmeririre maahunjīri o na kaara kamwe mūmateithie. na rīu ūmwe mūnene gūkīra Jona arī haha. 47 “Kaī mūrī na haaro-ī! Tondū mwakagīra 33 “Gūtīrī mūndū ūgwatagia tawa agacooka anabii mbīrīra, o arīa mooragirwo nī maithe akaūiga handū ūtangīoneka kana akaūiga rungu manyu ma tene. 48 Nī ūndū ūcio mūgakīrūta rwa irebe, no aūigaga handū igūrū nīguo arīa ūira atī nīmwītīkanītie na ūrīa maithe manyu megūtoonya nyūmba mathererwo nī ūtheri. 34 meekire; atī nīo mooragire anabii, na inyuī Riitho rīaku nīrīo tawa wa mwīrī waku. Rīrīa mūkamaakīra mbīrīra. 49 Tondū wa ūguo ūugī maitho maku marī mega, mwīrī waku wothe o wa Ngai uugīte atīrī, ‘Nīngamatūmīra anabii naguo ūkoragwo ūiyūrīte ūtheri. No rīrīa matari na atūmwo, moorage amwe ao na manyariire mega-ī, mwīrī waku o naguo ūkoragwo ūiyūrīte arīa angī.’ 50 Nī ūndū ūcio rūciaro rūrū nduma. 35 Hakīrī ūguo-ī, menyerera ūtheri ūrīa nīrūgaciirithīrio thakame ya anabii othe ūrīa ūrī thīinī waku ndūgatuuke nduma. 36 Nī ūndū yanaitwo kuuma o kīambīrīria gīa thī, 51 kuuma ūcio-ī, mwīrī waku wothe ūngīyūrwo nī ūtheri, thakame ya Habilī nginya thakame ya Zekaria na ndūrī handū harī nduma, nīrītheragīrwo ūrīa woragīrwo gatagatī-inī ga kīgongona na nī ūtheri biū, o ta ūrīa ūtheri wa tawa handū harīa hatheru. Iī nīguo, ngūmwīra atīrī, ūkūmūrikagīra.” 37 Hīndī ūrīa Jesū aarīkirie rūciaro rūrū nīrūkaherithīrio thakame īyo. 52 kwaria, Mūfarisai ūmwe akīmūnyiita ūgeni “Kaī mūrī na haaro inyuī arutani a watho-ī! gwake makarīnīre; nī ūndū ūcio agīthī, agīkara Tondū nīmweheretie kīhīngūro kīa ūmenyo. metha-inī. 38 No Mūfarisai ūcio ona ūguo Inyuī ene mūtiigana gūtoonya, na arīa marendā akīgega nī ūndū Jesū ndāambire gwīthamba gūtoonya mūkamagiria.” 53 Jesū aarīkirie kuuma moko atanarīa irio. 39 Nake Mwathani akīmwīra kūu, Afarisai na arutani a watho makīambīrīria atīrī, “Inyuī Afarisai mūthambagia gīkombe na kūmūkararia marī na ūru mūno na kūmūtīgīthaani mwena wa na igūrū, no thīinī wanyu na kūmūuria ciūria nīguo aarie maūndū maingī, mūiyūrītwo nī ūkoroku na waganu. 40 Inyuī 54 makīgeria kūmūtega maigue kana nī harī irimū ici! Githī ūrīa wombire mwena wa na ūndū mūrū angīaria.

nja to we wombire mwena wa na thīinī? 41 No rīrī, heagai athīni kīrīa kīrī thīinī wa thaani, na hīndī īyo indo ciōthe nīgūtuuka theru harī inyuī.” 42 “Kaī mūrī na haaro inyuī Afarisai-ī! Tondū mūrūtagīra Ngai gīcunjī gīa ikūmi gīa terere, na togotia na nyeni cīa mīthembā yothe no mūkaaga kūrūmbūya kīhoooota na wendani wa Ngai. Mwaagīrīrwo nī gwīkaga maūndū macio mūtegūtīganīria macio mangī ma mbere. 43 “Kaī mūrī na haaro inyuī Afarisai-ī! Tondū mwendaga gūkarīra itī iria cīa mbere thunagogī-inī na mūgeithagio mūrī ndūnyū-inī. 44 “Kaī mūrī na haaro-ī, tondū mūtarī ta mbīrīra itarī rūrī iria andū mageragīra igūrū rīacio matekūmenya.” 45 Mūrūtāni ūmwe wa Watho akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, “Mūrūtāni, rīrīa ūkūaria maūndū macio-ī, nīrūratūruma o na ithūi.” 46 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī,

12 O hīndī īyo, rīrīa kīrīndī kīa andū ngiri nyingī kīonganīte hamwe, nginya makarangana-ī, Jesū akīambā kwarīria arutwo ake, akīmeera atīrī, “Mwīmenyererei ndawa ya kūimbia mīgate ya Afarisai, na nīyo ūtinga. 2 Gūtīrī ūndū mūhīthanī ūtakaguūrio, o na kana ūndū mūhithe ūtakamenyeka. 3 Maūndū marīa mwarīrie nduma-inī, makaiguuo mūthenya barigici, na ūrīa wothe mwanāhehanīrīra matūnī mūrī tūnyūmba twa thīinī, nīñkanīrīwo kuuma nyūmba igūrū. 4 “Ngūmwīra atīrī arata akwa, tīgagai gwītīgīra arīa mooragaga mwīrī na thuutha ūcio gūtīrī ūndū mangīhota gwīka.

5 No nī ngūmuonia ūrīa inyuī mwaagīrīrwo nī gwītīgīra: Mwītīgīrei ūrīa ūngītūraga mwīrī na thuutha wa ūguo arī na ūhoti wa gūkīa mūndū Jehanamu. Ngūmwīra atīrī na ma, mwītīgīrei ūcio. (Geenna g1067) 6 Githī tūnyoni

tūtano tūtiendagio tūthendi twīrī? No rīrī, mīrī yanyu. 23 Muoyo-rī, ūrī bata gūkīra gūtīrī o na kamwe gatuo Ngai ariganagīrwo irio, naguo mwīrī ūrī bata gūkīra nguo. 24 Ta nīko. 7 No ti-itherū, o na njūrī cianyu cia mwīciiriei ūhoro wa mahuru: Matihaandaga mūtwe nī ndare. Tigagai gwītigīra, inyuī mūrī a kana makagetha, o na matirī kündū gwa kūiga bata gūkīra tūnyoni tūngī. 8 “Ngūmwīra atīrī, irio kana makūmbī, no Ngai nīamaheaga irio. ūrīa wothe ūkanyumbūra mbere ya andū, o Inyuī gīthī mūtīrī a bata mūno gūkīra nyoni! nake Mūrū wa Mūndū nīakamumbūra mbere 25 Nūn wanyu ūngīhota kuongerera muoyo ya araika a Ngai. 9 No ūrīa ūkangaana mbere wake ithaa o na rīmwe nī ūndū wa gwītanga? ya andū ūcio nīagakaanwo mbere ya araika a 26 Rīu-rī, angīkorwo mūtingīhota gwīka ūndū Ngai. 10 Nake mūndū o wothe ūrīa ūgaacambia mūnini ūguo-rī, mūgītangīkaga na maūndū Mūrū wa Mūndū nīakarekerwo, no ūrīa wothe macio mangī nīkī?” 27 Ta mwīcūranei ūrīa itoka ūkaruma Roho Mūtheru ndakarekerwo. 11 ikūraga. Itirutaga wīra kana ikogotha ndigi. “Rīrīa mūgaatwarwo mbere ya thunagogi, No ngūmwīra atīrī, o na Solomoni arī na riiri na mbere ya aathani na anene mūciirthio- wake wothe, ndagemete ta kīmwe gīacio. 28 rī, mūtikanetange na ūrīa mūgacookia kana Angīkorwo ūguo nīguo Ngai ahumbaga nyeki ūrīa mūkoiga, 12 nīgūkorwo hīndī ūyo Roho ya gīthaka, ūrīa ūrī ho ūmūthī na rūciū igaikio Mūtheru nīakamūruta ūrīa mwāgīrīirwo nī mwaki-inī-rī, gīthī inyuī ūdarīkīmūhumbaga kuuga.” 13 Mūndū ūmwe warī gatagatī-inī ka makīria, inyuī mwītikītie o hanini! 29 Tigagai andū acio akīmwīra atīrī, “Mūrutanī, ūrīa mūrū gūthīnīka ngoro-inī cianyu nī ūndū wa kīria wa maitū ūtugane nake igai ūtītū.” 14 Nake Jesū mūrīrīaga kana mūrīnyuuaga; mūtigatangīkage akīmūcookeria atīrī, “Mūndū ūyū, nūn ūndū ūndū ūndū ūguo. 30 Nīgūkorwo maūndū maya wa kūmūtuithania ciira kana wa kūmūgayania mothe nīmo andū a gūkū thī arīa matetikītie indo cianyu?” 15 Agīcooka akīmeera atīrī, Ngai macaranagia namo, no Ithe wanyu nīo “Mwīmenyererei! Mūtigakorokere maūndū; atī nīmūbarītīo nīmo. 31 No rīrī, caragiai nīgūkorwo muoyo wa mūndū ūdūthimago na ūthamaki wake, na maūndū maya mangī mūigana wa indo iria arī nacio.” 16 Agīcooka mothe nīmūrīheagwo o namo. 32 “Tigagai akīmahe ūhoro na ngerekano, akīmeera atīrī, gwītigīra, inyuī rūrūrūrūnīni, nīgūkorwo “Mūgūnda wa mūndū ūmwe gītonga nīwaciare Ithe wanyu nīonete arī wega kūmūhe ūthamaki mūno. 17 Nake akīyūria na ngoro yake atīrī, ūcio. 33 Endiae indo iria mūrī nacio mūcooke ‘Ngūka atīa? Ndirī na handū ha kūiga magetha mūteithie athīni. Mwīthondekerei ibeeti cia makwa.’ 18 ‘Agīcooka akiuga atīrī, ‘Nīndamenya mbeeca iria itangītarūka, na mwīgīre na kīgīna ūrīa ngwīka. Ngūtharia makūmbī makwa, njake igūrū kīrīa gītangīthira, kūrīa gūtarī mūci mangī manene kūrī mo, njige magetha makwa ūngīkuhīrīria na gūtīrī memenyi cia gūkīananga mothe na indo ciakwa ciithe kuo. 19 Njooke 34 Nīgūkorwo o kūrīa mīthiithū wanyu ūrī, njīire ngoro yakwa atīrī, “Ūrī na indo nyingī nokuo ngoro cianyu o nacio irīkoragwo irī. 35 njega wīgīre cia gūkūtīgana mīaka mīngī. “Ikaragai mwīhotorete, mwīhaarīrie gūtungata, Wīhuurūkire, ūrīe na ūnyue, na ūcanjamūke.”” na mūige matawa manyu magīkanaga, 36 o 20 “No Ngai akīmwīra atīrī, ‘Wee kīrimū gīkī! ta andū metereire mwathi wao acooke kuuma Ūtukū ūyū wa ūmūthī nīgūwtīo muoyo waku. iruga-inī ūrīa kīhikanio, nīguo ūrīa agaacocka, Indo icio wīgīre-rī, igaatuūka cia ū?’ 21 aaringaringa mūrango mamūhingūrīre o narua. “Ūguo nīguo gūgaatuūka harī mūndū o wothe 37 Nīgūkorwo ūrī ūndū mwega harī ndungata ūrīa wīgīgīra mīthiithū, no akaaga gwītongia iria mwathi wacio agaakora cīiūguīte ūrīa na ūhoro wa Ngai.” 22 Jesū agīcooka akīrīa agacocka. Ngūmwīra atīrī na ma, nīakehotora arutwo ake atīrī, “Nī ūndū ūcio ngūmwīra atīrī, acitungatīre, aciikarie metha-inī, na acooke mūtigetangage nī ūndū wa mīoyo yanyu nī ūndū acirehere irio irī. 38 Nīgūkorwo ūrī ūndū wa kīrīa mūrīrīaga, kana kīrīa mūrīhumbaga mwega harī ndungata iria mwathi wacio

agaakora cīhaarīirie, o na angīgooka ūtukū wa mūriū agookirīra nyaciawewe.” 54 Jesū gatagatī kana thaa kenda gūgikīa. 39 No rīrī, akīra kīrīndī kū atīrī, “Hīndī ūria muona itu menyai ū: Korwo mwene nyūmba nīamenyete rīkiambata riumīte ithūūro, o rīmwe muugaga ithaa rīrīa mūici egūuka-rī, ndangīarekire atīrī, ‘Nīgūkuura mbura,’ na gūkoira. 55 Hīndī ūria nyūmba yake ūtuuo. 40 O na inyuū no nginya rūhuho rwahurutana ruumīte gūthini muugaga mūikarage mwīhaariirie, tondū Mūrū wa Mūndū atīrī, ‘Nīgūkūrgā na ūrugārī,’ na gūkagīa. 56 agooka ithaa rīrīa mūtamwīrīgīrie.” 41 Petero Inyuū hinga ici! Nīmūū wega gūkūrana ūria akīmūuria atīrī, “Mwathani, nī ithū ūrahe ūhoro igūrū na thī gūtarī. Mūkīremagwo nīgūkūrana na ngerekano ūno kana ūreera mūndū o wothe?” ūhoro wa mahinda maya tūrī nīkī? 57 “Mwagaga 42 Nake Mwathani agīcookinga akīmūuria atīrī, gwītuūra inyuū ene ūria kwagīrīre nīkī? 58 “Ndungata ya kwīhokwo na njūgī, o ūria mwathi Na rīrī, rīrīa mūrathī na thū yaku kūrī wayo angīhokera kūroraga ndungata ciake, na mūciirthania-rī, geria mūno wīguithanie nayo ūciheage irio hīndī ūria yagīrīre, nīrīkū? 43 mūrī o njīra-inī, ndīgagūkururie ūgūtware kūrī Nīgūkakorwo ūrī ūndū mwega harī ndungata mūciirthania, nake mūciirthania akūneane ūyo, ūria mwathi wayo agooka akore ūgūka kūrī mūnene, nake mūnene ūcio agūkie njeera. ūguo. 44 Ngūmwīra atīrī na ma, nīakamīhokera 59 Ngūmwīra atīrī, ndūkoima kuo ūtarīhīte thiīr indo ciake ciothe. 45 No rīrī, ūndungata ūyo wothe, hatarī gathendi ūgūtigia.”

ūngūra na ngoro yayo atīrī, ‘Mwathi wakwa ndaracooka narua,’ nayo yambīrīrie kūhūūra ndungata cia arūme na cia andū-a-nja, na kūria na kūnyua na kūrīo-rī, 46 Mwathi wa ndungata ūyo agooka mūthenya ūria itamwīrīgīrie o na ithaa rīrīa ūtooī, nake nīakamīherithia mūno, na amītūire ciira ta wa andū arīa matarī ehooketu. 47 “Ndungata ūria ūmenyaga ūria mwathi wayo endaga na ndīhaaragīria kana ūgeeka ūria Mwathi wayo endaga, ūkaahūūrwō mahūūra maingī. 48 No ūria ūtooī na nīkaga maundū marīa magīrīre kūherithanīrī, ūkaahūūrwō mahūūra matarī maingī. Ūria wothe ūheetwo indo nyingī, ageetio indo nyingī; nake ūria wīhokeirwo nyingī makīria nīageetio nyingī makīria. 49 “Njūkīte kūrehe mwaki gūkū thī, naari korwo mwaki ūcio nīwambīrīrie gwakana! 50 No ndī na ūbatithio ndīrībatithio naguo, no kaī nīngūthīnīka mūno ūngīgakinya-il! 51 Mūgwīciiria ndokire kūrehe thayū gūkū thī? Ngūmwīra atīrī, ūguo tiguo, ndookire kūrehe nyamūkano. 52 Kuuma ūtū ūgūthī na mbere, andū atano a mūciī ūmwe marīkoragwo magayūkanīte, atatū magookirīra eerī, nao eerī magookirīra atatū. 53 Nao marīkoragwo magayūkanīte ūtū, ithe agookirīra mūriū nake mūriū agookirīra ithe, nyina agookirīra mwarī nake mwarī agookirīra nyina, nyaciawewe agookirīra mūtumia wa mūriū nake mūtumia

13 Na rīrī, nī kwarī na andū amwe maarī ho hīndī ūyo, arīa meerire Jesū ūhoro wa andū a Galili arīa mooragītwo nī Pilato makīruta magongona, nayo thakame yao ūgitukana na ya nyamū cia magongona mao. 2 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Anga mūgwīciiria atī andū acio maanyariirwo ūguo tondū acio maarī ehia gūkīra andū acio angī othe a Galili? 3 Ngūmwīra atīrī, aca! No rīrī, mwaga kwīrira, o na inyuū inyuothē mūkanīinwo o tao. 4 Kana andū arīa ikūmi na anana, arīa magwīrīrwo nī nyūmba ūria ūdaaya kū ūtū ūria Siloamu ūkīmooraga-rī, anga mūgwīciiria atī maarī na mahītia maingī gūkīra andū arīa angī othe maatūūraga kū ūrusalemē? 5 Ngūmwīra atīrī, aca! No rīrī, mwaga kwīrira, o na inyuū inyuothē mūkaaniinwo o tao.” 6 Agīcookinga akīmaarīria na ngerekano, akiuga atīrī, “Mūndū ūmwe aarī na mūkūyū wahandītwo thīnī wa mūgūnda wake wa mīthabibū, nake agīthī ūgūcāria maciaro mūtī-inī ūcio, no ndaigana kuona ngūyū o na ūmwe. 7 Nī ūndū ūcio, akīra mūruti wa ūrīa wa mūgūnda ūcio wa mīthabibū atīrī, ‘Rū ūnī mīaka ūtū njūkaga ūgūcāria maciaro mūkūyū-inī, ūyū na ndirī ndoona ngūyū o na ūmwe. Ūteme! Ūthūkāgīria mūgūnda nīkī?’ 8 “No mūndū ūcio akīmūcookinga, akīmwīra atīrī, ‘Mwathi ūyū, nītūreke ūikare mwaka ūngī ūmwe, ndīrīmīre na ndīwīkīre thumu. 9

Naguo ūngīciara hīndī īyo, nī wega! No ūngīaga mūkīringaringaga mūrango mūkīmūthaithaga, gūciara, no ūtemwo.” 10 Na rīrī, mūthenya mūkoiga atīrī, ‘Mwathi witū, tūhingūrīre ūmwe wa Thabatū, Jesū nīkūrutana aarutanaga mūrango.’ “Nake nīakamūcookeria amwīre atīrī, thīnī wa thunagogi ūmwe, 11 nakuo gūgīkorwo ‘Nīi ndimūū o na ndiūī kūrīa muumīte.’ 26 nī kwarī na mūtumia wonjetio nī ngoma “Hīndī īyo nīmūkoiga atīrī, ‘Nītwarīanagīra thūku mīaka ikūmi na īnana. Atūire ainamīriire na tūkanyuuaniā nawe, o na nīwarutanaga atekūhota gwītiira o na hanini. 12 Hīndī īrīa Jesū njīra-inī cia matūūra maitū.’ 27 “Nowe aamuonire, akīmwīta, akīmwīra atīrī, “Mūtumia nīakamacookeria atīrī, ‘Nīi ndimūū, o na ndiūī ūyū nīwohorwo kuuma kūrī wonje waku.’ 13 kūrīa muumīte. Njehererai, inyuī inyuothē Agīcooka akīmūigīrīra moko, na kahinda o kau mwīkaga ūūrūl’ 28 “Kūu nīgūkagīna kīrīro, na agītīira, na akīgooca Ngai. 14 Nake mūnene kūhagarania magego, rīrīa mūkoona Iburahīmu, wa thunagogi akīrakara mūno nī ūndū wa na Isaaka, na Jakubu, na anabii othe marī Jesū kūhonania mūthenya wa Thabatū. Nake ūthamaki-inī wa Ngai, no inyuī mūkorwo akīrīra andū atīrī, “He na mīthenya itandatū mūkītio nja. 29 Nao andū nīmagooka kuuma ya kūrūta wīra. Nī ūndū ūcio, ūkagai kūhonio mwena wa irathīro, na wa ithūro, na wa mīthenya īyo, no ti mūthenya wa Thabatū.” gathigathini, na wa gūthini, maikare thi iruga- 15 Nowe Mwathani akīmūcookeria, akīmwīra inī kūu ūthamaki-inī wa Ngai. 30 No ti-itherū, atīrī, “Inyuī hinga ici! Githī o mūndū wanyu nī kūrī andū marī thuutha magaatuīka a mbere, ndohoraga ndegwa yake kana ndigiri yake na nī kūrī a mbere magaatuīka a thuutha.” yume kiugū mūthenya wa Thabatū, amītware 31 O hīndī īyo Afarisai amwe magīuka kūrī ūthīi ūkanyue maaī? 16 Nake mūtumia ūyū Jesū makīmwīra atīrī, “Uma gūkū ūthīi kūndū mwarī wa Iburahīmu, ūrīa ūtūire ohetwo nī kūngī. Herode nīarenda gūkūragithia.” 32 Shaitani mīaka ikūmi na īnana; ndakīagīrīwo Nake agīcookia atīrī, “Thīi mūkeere mbwe īyo nī kuohorwo o na kūrī mūthenya wa Thabatū?” atīrī, ‘Umūthī na rūciū ngūkorwo ngīngata 17 Rīrīa oigire ūguo, thū ciake ciōthe igīconoka, ndaimono na ngīhonia andū, na mūthenya no kīrīndī kīu kīa andū gīgīkena nī ūndū wa ūtatū ndīkie wīra wakwa.’ 33 O na kūrī wa maūndū ma magegania marī eekaga. 18 ūguo, ūmūthī na rūciū o na oke no nginya Ningī Jesū akīuria atīrī, “Ūthamaki wa Ngai ngorwo ngīthīi o na mbere, nīgūkorwo ti-itherū ūhaanaine na kī? Na ngūūgerekania na kī? gūtīrī mūnabii ūngīkuīra nja ya Jerusalemu! 19 Ūhaana ta mbeū ya karatarī īrīa mūndū 34 “Atīrīrī, wee Jerusalemu, Jerusalemu, wee oire akihaanda mūgūnda wake. Igīkūra igītūīka ūragaga anabii, na ūkahūūra na mahiga nyuguto mūtī, nacio nyoni cia rīera-inī igīuka igījaka arīa matūmītwo kūrī we, nī maita maingī atīa itara honge-inī ciaguo.” 20 Ningī akīuria atīrī, ndanenda gūcookanīrīria ciana ciaku hamwe “Ingīgerekania ūthamaki wa Ngai na kī? 21 o ta ūrīa ngūkū ūcookanagīrīria tūcui twayo Ūhaana ta ndawa ya kūimbīa mīgate īrīa mathagu-inī mayo, no ndūnjītīkagīria! 35 Atīrīrī, mūndū-wa-nja ooire na akīmūtukania na mūtu nyūmba yaku ūiyūrīte ihooru. Ngūmwīra atīrī, mūingī, o nginya wothe ūkīmba.” 22 Nake mūtikanyona rīngī o nginya rīrīa mūkoiga atīrī, Jesū agīthīi ahītūkīire matūūra-inī na tūtūūra- ‘Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūgūūka na rītwa inī akīrutanaga erekeire Jerusalemu. 23 Nake rīrīa Mwathani.”

mūndū ūmwe akīmūuria atīrī, “Mwathani anga no andū anini tu makahonokio?” Nake akīmeera atīrī, 24 “Geragai na hinya gūtoonyera mūrango ūrīa mūceke; tondū ngūmwīra atīrī, andū aingī nī makaageria gūtoonya, no matikahota. 25 Rīrīa mwene nyūmba agaakorwo okīrīte na ahinge mūrango-rī, mūkaarūgama hau nja

14 Na rīrī, mūthenya ūmwe wa Thabatū, Jesū nīathihire kūrīa irio nyūmba ya mūnene ūmwe wa Afarisai, nao andū maikarīte mamūrorete mūno. 2 Na hau mbere yake nī haarī na mūndū warūarīte mūrimū wa kūimba mwīrī. 3 Jesū akīuria Afarisai na arutani a watho atīrī, “Watho nīwītīkīrītie kūhonania

mūthenya wa Thabatū, kana ndwītikīritie?" 4 no nginya thiī ngawone. Thiī ūmwīre andekere.' No-o magīkira ki. Nake akīnyiita mündū ūcio, 19 "Ūria ūngī akiuga atīrī, 'No hīndī ndīragūrire akīmūhonia na akīmwīra athīi. 5 Agīcooka ndegwa ikūmi cia kūrīma, na nīndīrathīi akīmooria atīrī, "Nūū wanyu ūngīaga kūruta gūcigeria. Thiī ūmwīre andekere.' 20 "Nake ūngī mūriū irima, kana ndegwa yake īgwīte irima akiuga atīrī, 'No hīndī ndīrahikanirie, nī ūndū rīa maaī mūthenya wa Thabatū?" 6 Nao ūcio ndīihota gūūka.' 21 "Ndungata īyo īgīthīi, makīaga ūndū wa kūmūcookeria. 7 Rīrīa īkīmenyithia mwathi wayo ūhoro ūcio. Hīndī īyo Jesū oonire ūrīa ageni maathuuraga itī iria mwene mūcīi akīrakara na agīatha ndungata īyo ciaikaragīwo nī ageni a gūtīiō maikārīre cīo- akīmīrra atīrī, 'Umagara narua ūthīi njīra-inī iria rī, akīmahe ngerekano īno, akiuga atīrī: 8 nene, o na tūcīra-inī twa itūūra, ūrehe athīni, "Mūndū angīgwīta iruga-inī rīa kīhikanio-rī, na cionje, na arīa atumumu, o na ithua.' 22 ndūgaikarīre itī iria ciigīrwo ageni a gūtīiō, "Nayo ndungata īyo ikiuga atīrī, 'Mwathi wakwa, tondū no hakorwo mūndū ūngī mūtīē gūgūkīra ūrīa wathanire nīwīkitwo, na no hatigaire wītītwo nī mwene iruga. 9 Kūngīkīhaana ūguo-handū.' 23 "Hīndī īyo Mwathi wayo akīrra rī, mwene iruga ūrīa ūmwītīē inyuī eerī ndungata īyo atīrī, 'Umagara ūthīi rīu njīra-no ooke, akwīre atīrī, 'Eherera mūndū ūyū inī na ndeere-inī cia mīgūnda, ūkaringīrīrie gītī kīu.' Hīndī īyo, nīūgaikara thuutha biū andū moke nīgeetha nyūmba yakwa ūiyūre. 24 ūconokete. 10 No hīndī ūrīa ūngītwo-rī, ikaragīra Ngūmwīra atīrī, gūtīrī mūndū o na ūmwe wa itī cia thuutha, nīgeetha ūrīa ūgwītīē ooka, acio metītwo ūgaacama iruga rīakwa.'" 25 Na akwīre atīrī, 'Mūrata wakwa, thiī ūgaikare rīrī, andū aingī nīmatwaranire na Jesū, nake harīa mbere.' Hīndī īyo nīūkaheo gītīiō maitho- akīmahūgūkīra, akīmeera atīrī, 26 "Mūndū o inī ma ageni arīa angī othe. 11 Nīgūkorwo wothe angīuka kūrī nī na aage gūthūūra ithe na mūndū ūrīa wothe wītūgagīria nīakanyihiio, nyina, na mūtumia wake, na ciana ciake, na ariū na ūrīa wothe wīnyihiagia nīagatūgūgīrio." 12 a nyina, na aarī a nyina, o na muoyo wake we Jesū agīcooka akīrra mūndū ūcio wamwītīē mwene-rī, ndangīhota gūtuīka mūrutwo wakwa. atīrī, "Waruga iruga rīa mūthenya kana rīa 27 Nake mūndū o wothe ūtegwīkuūra mūtī hwaī-inī-rī, ndūgetage o arata aku kana ariū a wake wa kwambīrwo anūmīrīre, ndangīhota thoguo, kana andū anyu, o na kana andū arīa gūtuīka mūrutwo wakwa. 28 "Atīrīrī, mūndū atongu a itūūra ūrīanyu; ūngīka ūguo-rī, nao ūmwe wanyu angīenda gwaka nyūmba ndaaya nīmagagwīta na nī ūndū ūcio makūrīhe ūguo na igūrū-rī, gīthī ndangīamba gūkīkara thī ūmekīte. 13 No hīndī ūrīa waruga iruga ūtaga atare thogora nīguo one kana wīra na mbeeca athīni, na cionje, na ithua, na atumumu, 14 cia kūmīrkīa? 29 Nīgūkorwo angīremwo nī nawe nīūkarathimwo. O na gūtuīka matingīhota kūmīrkīa thuutha wa gwaka mūthingi, andū gūkūrīha, nīūkarīhwo hīndī ūrīa andū arīa arīa othe marīmīonaga nīmarīmūthekagīrīra, athingu makaariūkīo." 15 Na ūrīa mūndū 30 makoiga atīrī, 'Mūndū ūyū aambīrīrie ūmwe wa arīa maikārīte metha-inī hamwe nake gwaka nyūmba akīremwo nī kūmīrkīa.' 31 aiguire ūguo, akīrra Jesū atīrī, "Kūrathimwo- "Kana mūthamaki angīkorwo akīrī ūgīthīi rī, nī ūndū ūrīa ūkaarīa irio iruga-inī rīa kūrūa mbaara na mūthamaki ūngī-rī, gīthī ūthamaki wa Ngai." 16 Nake Jesū akīmūcookeria ndangīamba gūkīkara thī ecūuranie kana ahota atīrī, "Mūndū ūmwe nīahaarīrie iruga inene kūrūa arīna andū ngiri ikūni na mūthamaki ūrīa na agīta ageni aingī. 17 Nacio thaas cia kūrīa ūroka kūmūūkīrīra arīna andū ngiri mīrongo ciakinya, agītūma ndungata yake ūkeere andū ūrī? 32 Angīona atī ndangīhota kūmūtooria, arīa meetītwo atīrī, 'Ūkai, nīgūkorwo maūndū angītūmīra mūthamaki ūcio ūngī andū arī o mothe nīmahaarīrie.' 18 "Nao othe, o mūndū kūraya mathīi makamūūrie kūgīne na thayū. 33 akīambīrīria kūheana cīgīwatio. Wa mbere ūguo noguo, mūndū o wothe wanyu angīaga akiuga atīrī, 'No hīndī ndīragūrire mūgūnda na kūrekia indo ciōthe iria arī nacio, ndangītuīka

mūrutwo wakwa. 34 “Na rīrī, cumbī nī mwega, kūuria wīra kūrī mūndū ūmwe wa būrūri no cumbī ūngīkorwo nūthirīte mūcamo waguo- ūcio, nake akīmūtwara akarīithagie ngūrwe rī, ūngīcooka gūcamithio ta cumbī na kī? 35 gīthaka-inī gīake. 16 Nīeriragīria kwīhūnia Cumbī ūcio ndūrī bata gūitwo tīri-inī o na kana na makoro marīa maarītagwo nī ngūrwe icio gūitwo kīara-inī, nīgūteeo ūteagwo. “Ūrīa ūrī tondū gūtirī mūndū wamūheaga kīndū gīa kūria. 17 “Na rīrīa ecookerire, akiuga atīrī, ‘Nī ndungata ciigana atīa cia baba irī na irio cia gūcigana o na igatigara, na nīi nguagīre gūkū nī ng’aragu! 18 Nīngūkīra thīi kūrī baba ngamwīre atīrī: Baba, nīnjīhīirie Ngai na ngakwīhīria. 19 Ndīagīrīrīwo nīgūcooka gwītagwo mūrūguo rīngī; ndua ta ndungata ūmwe yaku.’ 20 Nī ūndū ūcio agītikīra, agīthīi kūrī ithe. “No arī o haraaya, ithe akīmuona, nake akīringwo nī tha nī ūndū wake; agīteng’era kūrī mūrūwe, akīmūhīmbīria na akīmūmumunya. 21 “Nake mūriū akīmwīra atīrī, ‘Baba, nīnjīhīirie Ngai o na ngakwīhīria. Ndīagīrīrīwo nīgūcooka gwītagwo mūrūguo rīngī.’ 22 “No ithe akīira ndungata ciale atīrī, ‘Thīi narua mūrehe nguo ūrīa njega mūno mūmūhumbe, na mūmwīkīre gīcūhī kīara, na iraatu magūrū. 23 Ningī mūrehe njaū ya gīcegū ūrīa noru mūmīthīnje. Mūreke tūgīe na iruga na tūkūngūire. 24 Nīgūkorwo mūriū ūyū wakwa ararī mūkuū na nīrīukīte; nīarorīte na rīu nīnonekete.’ Nī ūndū ūcio makīambīrīria gūkūngūira. 25 “Na rīrī, hīndī ūyō mūriū ūrīa mūkūrū aarī mūgūnda. Na ūrīa aakuhīrīrie mūcīi akīnūka-rī, akīgūa gūkīinwo nyīmbo na ndūhiū. 26 Nī ūndū ūcio mūriū ūcio agītīa ndungata ūmwe ya mūcīi, akīmūrīria gītūmi kīa maūndū macio. 27 Nayō ndungata ūyō ikīmwīra atīrī, ‘Mūrū wa maitūguo nīokīte, nake thogou nīamūthīnjiire njaū ya gīcegū ūrīa noru, tondū nīamūcookereire arī mwega na arī mūgima.’ 28 “Mūrū wa nyina ūcio mūkūrū akīrakara na akīrega gūtoonya nyūmba. Nī ūndū ūcio ithe akiuma nja, akīmūthāitha atoonye thīnī. 29 No akīira ithe atīrī, ‘Ta thikīrīria! Ndūire ngūrutagīra wīra mīaka ūyō yothe, na ndīrī ndarega gūgwhāthīkīra. No rīrī, ndūrī waahē o na koori nīguo tūkūngūire na arata akwa. 30 No ūrīa mūrūguo ūyū ūitangīte indo ciaku na maraya ainūka, ūkamūthīnjiira njaū ya gīcegū ūrīa noru!’ 31 “Ithe akīmwīra atīrī, ‘Mūrū wakwa, wee tūtūuraga nawe hīndī ciotle, na indo ciotle

15 Na rīrī, etia mbeeca cia igooti na “ehīa” othe nīmoonganaga harī we nīguo mamūigue. 2 No Afarisai na arutani a watho magīteta makiuga atīrī, “Mūndū ūyū nīamūkāgīra ehīa na akarīanīra nao.” 3 Nī ūndū ūcio Jesū akīmeera atīrī: 4 “Mūndū ūmwe wanyu angīkorwo na ng’ondū igana rīmwe, na ūmwe yacio yūrērī, gīthīi ndatigaga icio mīrongo kenda na kenda kūu werū-inī, athīi agacarie ūyo ūmwe yūrīte, nginya amīone? 5 Na aarīka kūmīona, akamīgīrīra ciande ciale akenete, 6 akainūka mūcīi. Agacooka ageeta arata ake na andū a itūura hamwe, akameera atīrī, ‘Ūkai tūkenanīre nī ūndū nīnyonete ng’ondū yakwa ūrīa ūrīrīte.’ 7 Ngūmwīra atīrī, ūguo noguo kūgīfaga gīkēno kīnene igūrū nī ūndū wa mūndū ūmwe mwīhīa wīrīrīte, gūkīra ūrīa gūkenagwo nī ūndū wa andū mīrongo kenda na kenda athingu arīa matabatarītīo nī kwīrīra. 8 “Kana mūtumia angīkorwo arī na icunjī ikūmi cia bethā, ūmwe yacio yūrē-rī, gīthīi ndagwatagia tawa, akahaata nyūmba yothe, na akamīcaria na kīyo o nginya amīone? 9 Na amīona-rī, ageeta arata ake o na andū a itūura hamwe, akameera atīrī, ‘Ūkai tūkenanīre tondū nīnyonete mbeeca yakwa ūrīa ūrīrīte.’ 10 Ngūmwīra atīrī, ūguo noguo gūkoragwo na gīkēno harī ariaka a Ngai nī ūndū wa mwīhīa ūmwe wīrīrīte.” 11 Jesū agīthīi na mbere akīmeera atīrī, “Nī kwāri na mūndū ūmwe warī na ariū eerī. 12 Ūrīa mūnini akīira ithe atīrī, ‘Baba nīgāra igai ūrīa ūngīgatuīka ūrīkāwa.’ Nī ūndū ūcio ithe akīmagayania indo ciale. 13 “Na matukū manini mathīra, mūriū ūcio mūnini agīcoakanīrīria indo ciale ciotle, akiumagara agīthīi būrūri warī kūrāya, na arī kūu agītānga indo ciale na mūtūūrīre wa ūmaramari. 14 Nake aarīka kūhūthīra indo ciale ciotle, gūkīgīa na ng’arāgu nene kūu būrūri ūcio wothe, nake akīambīrīria gūthīmīka. 15 Nī ūndū ūcio agīthīi

iria ndī nacio nī ciaku. 32 No nītwagīriiwo ūtonga ūrīa wa ma? 12 Ningī mūngīkorwo gūkūngūra na gūcanjamūka, tondū mūrū wa mūtarī ehoneku na indo cia andū arīa angī-maitūguo ūyū ararī mūkuū na rīu nīariükīte; rī, nūū ūngīmūhe indo cianyu ene? 13 “Gūtirī nīarorīte na rīu nīonekete.”

16 Nake Jesū akītira arutwo ake atīrī: “Nī kwarī na mündū ūmwe warī gítonga, nake nī aarī na mürori wa indo ciake mürori ūcio nīathitangirwo kūrī gítonga kūtī nīaitangaga indo ciake. **2** Nī ūndū ūcio agīta mürori ūcio wa indo, akīmwīra atīrī, ‘Ūhoro ūcio ndīraigua ūgūkonī mī ūrikū? Heana ūhoro wa ithabu rīa ūrūgamīrī waku, tondū ndūgūcooka kündorera indo ciakwa rīngī.’ **3** “Nake mürori wa indo icio akītīuria na ngoro atīrī, ‘Ngwīka atīa rīu? Mwathi wakwa nēkündigithia wīra. Ndirī na hinya mūiganu wa kūrima, na nīngūconoka kūhooya. **4** Rīu nīndamenya ūrīa ngwīka nīgeetha rīrīa ngaatigithio wīra gūkū, andū makaanyamūkagīra kwao mīciī.’ **5** “Nī ūndū ūcio agīta mündū o wothe warī na thiirī wa mwathi wake. Akītīria mündū wa mbere atīrī, ‘Wee ūrī na thiirī ūigana atīa wa mwathi wakwa?’ **6** “Nake akīmūcookeria atīrī, ‘Ndī na thiirī wa marebe magana meerī ma maguta ma mītamaiyī.’ “Mürori ūcio akīmwīra atīrī, ‘Oya marūa maku ma thiirī ūikare thī narua wandike atī ūrī na thiirī wa marebe igana rīmwe.’ **7** “Agīcooka akītīria mündū wa keerī atīrī, ‘Na we ūrī na thiirī ūigana atīa?’ “Nake akīmūcookeria atīrī, ‘Ndī na thiirī wa makūnia igana rīmwe ma ngano.’ “Mürori ūcio akīmwīra atīrī, ‘Oya marūa maku ma thiirī wandike ūrī na thiirī wa makūnia mīrongo īnana.’ **8** “Mwathi ūcio nīagathīrīrie mūrūgamīrī ūcio wa indo ciake ūtaarī mwīhokeku nī ūndū wa kūgīa na ūūgī. Nīgūkorwo andū a gūkū thī nī oogī na maündū mao gūkīra andū a ūtheri. (aiōn g165) **9** Ngūmwīra atīrī, hūthagīrai ūtonga wa gūkū thī na gūthondeka ūrata na andū, nīguo rīrīa ūtonga ūcio ūgaathira, mūkaamūkīrwo ciikaro-inī iria cia tene na tene. (aiōnios g166) **10** “Mündū ūrīa wothe ūngīlhokerwo indo nini no ehokerwo o na indo nyingī, na ūrīa wothe ūtangīlhokeka na indo nini o na nyingī ndangīlhokerwo. **11** Nī ūndū ūcio mūngūkorwo mūtarī ehokeku na ūtonga wa gūkū thī-rī, nūnū ūngīmwīhokerwa

īyo Lazaro nake oonaga o maündū mooru, no rīu mweka ūrīa wothe mwīritwo mwike, ugagai we nīmūnyamarūre, nawe ūrī ruo-inī. 26 Hamwe atīrī, ‘Tūrī o ndungata itarī kiene; twaruta o na ūguo-rī, gatagatī gaitū nawe harī na mūkuru wīra witū tu.’” 11 Na rīrī, Jesū arī rūgendo-inī mūriku mūno wīkīritwo, nīguo arīa mangienda rwa gūthīi Jerusalemu nīagereire mūhaka-inī kuuma gūkū tūrī moke kūrī we matikaahote, wa Samaria na Galili. 12 Na rīrīa aatoonyaga o na gūtīrī mūndū ūngiuma kūu akīre ooke gatūura kamwe, agītūngwo nī andū ikūmi maarī gūkū tūrī.” 27 “Nakīo gītonga kīu gīgīcookia na mūrimū wa mangū. Makīrūgama o haraaya, atīrī, ‘Ndagīgūthaitha, baba, ūtūme Lazaro kūrī 13 makīanīrīra na mūgambo mūnene, makiuga andū a nyūmba ya baba, 28 nīgūkorwo ndī na atīrī, ‘Jesū, Mwathī witū, tūiguire tha!’” 14 ariū a baba atano. Reke athīi akamahe ūhoro, Hīndī ūrīa aamoonire, akīmeera atīrī, “Thīi nīguo matikanooke gūkū kūrī na ruo rūnene mūkeyonanie kūrī athīnjīri-Ngai.” Na rīrīa ūū.” 29 “Iburahīmu akīmūcookeria atīrī, ‘Marī maathīaga-rī, magītherio. 15 Rīrīa ūmwe wao na Musa na Anabii; nīmamathikīrīrie.’ 30 “Nakīo onire nīahonio, akīhūndūka akīgooca Ngai na gītonga gīkīmwīra atīrī, ‘Iburahīmu, baba, acio mūgambo mūnene, 16 Akīgūthia thī magūrūti aigānu; mūndū angīthī kūrī o oimīte kūrī inī ma Jesū, akīmūcookeria ngaatho. Mūndū arīa akuū, no merire.’ 31 “Agīkīmūcookeria ūcio aarī Mūsamaria. 17 Jesū akīuria atīrī, atīrī, ‘Angīkorwo matingīgua Musa na Anabii, ‘Githī othe ikūmi matiatherio? Acio angī kenda o na mūndū angīrīuka kuuma kūrī arīa akuū marī ha? 18 Gūtīrī o na ūmwe ūngīcooka kūhe Ngai ūgooci tīga o mügeni ūyū?’” 19 Agīcooka akīmwīra atīrī, ‘Ūkīra wīthīire; gwītīkīa gwaku nīkuo gwatūma ūhone.’” 20 Na rīrī, hīndī ūmwe Afarisai nīmoririe Jesū ūrīa ūthamaki wa Ngai ūgooka. Nake akīmacookeria atīrī, ‘Ūthamaki wa Ngai ndūkaga na imeniythia irīa mūngīrōrora, 21 kana andū moige atīrī, ‘Ūrī haha,’ kana ‘Ūrī harī,’ tondū ūthamaki wa Ngai ūrī thīinī wanyu.” 22 Agīcooka akīuria arutwo ake atīrī, ‘Ihindā nīrīroka ūrīa mūkeriragīria kuona mūthenya ūmwe wa Mūrū wa Mūndū, no mūtikawona. 23 Andū nīmakamwīra atīrī, ‘Arī harīl’ kana ‘Arī haha!’ Mūtikanateng’ere mūmarūmīrīre. 24 O ta ūrīa rūheni rūhenūkaga rūkamūrīka matu kuuma mūthia ūmwe nginya ūrīa ūngī, no taguo gūuka kwa Mūrū wa Mūndū gūkahaana mūthenya ūcio wake. 25 No rīrī, no nginya ambe one mathīna maingī na aregwo nī andū a rūciaro rūrū. 26 “O ta ūrīa gwatarīi matukū-inī ma Nuhu, noguo gūkahaana matukū-inī ma Mūrū wa Mūndū. 27 Andū acio maakorirwo makīrīa, na makīnyua, na makīhikania, na makīhikio, o nginya mūthenya ūrīa Nuhu aatoonyire thabina. Hīndī īyo kīguū kīnene gīgīuka gīkīmaniina othe. 28 “Nīngī ūguo noguo gwatarīi matukū-inī ma Loti. Andū acio maakorirwo makīrīa na makīnyua, na makīgūra na makīendia, na makīhaanda na magītaka

17 Nake Jesū akīira arutwo ake atīrī, “Maündū marīa matūmaga andū mehie no nginya moke, no mūndū ūrīa ūtūmaga maündū macio moke kaī arī na haaro-ī! 2 Nī kaba mūndū ta ūcio ohererwo ihiga rīa gīthīi ngingo aikio irīa-inī, gūkīra atūme kamwe ga twana tūtū tūnini keehie. 3 Nī ūndū ūcio-rī, ikaragai mwīgūtē. “Mūrū wa thoguo kana mwarī wa thoguo angīthīa, mūkaanie, na angīrīra-rī, mūrekere. 4 Angīkwīhīria maita mūgwanja o mūthenya ūmwe, na maita macio mothe mūgwanja agooka harī we agakwīra atīrī, ‘Nīndahera,’ nī wega ūmūrekere.” 5 Nao atūmwo makīira Mwathani atīrī, “Tuongerere wītīkio!” 6 Nake akīmacookeria atīrī, “Mūngīkorwo na wītīkio o mūnini ta kabegū ga karatārī-rī, mwera mūkūyū ūyū atīrī, ‘Kūrūka, ūkehaande irīa-inī,’ naguo no ūmwathikīre. 7 “Nī mūndū ūrīkū wanyu ūngīkorwo arī na ndungata ya kūmūrīmīra na mūraū kana ya kūmūrīthīria ng’ondū, na ndungata īyo yoimīra mūgūnda amīire atīrī, ‘Ūka ūikare thī ūrīe?’” 8 Githī to amīirīre atīrī, ‘Thondekerā irīo cia hwaī-inī, na wīhaarīrie ūnjikarie ngīrīa na ngīnyua; na thuutha ūcio no ūrīe na ūnyue?’ 9 Ningī no agīcookerie ndungata īyo ngaatho nī gwīka ūrīa ūrītīwo ūke? 10 Ūguo noguo o na inyū, ūrīa

nyūmba. 29 No mūthenya ūrīa Loti oimire andū amwe arīa meīhokaga o ene, magetuaga Sodomu, mwaki na ūbiriti ikiura ta mbura athingu na makahūthagia andū arīa angī othe, kuuma igūrū, ikīmaniina othe. 30 “Ūguo noguo akīmahe ngerekano, akīmeera atīrī: 10 “Andū gūkahaana mūthenya ūrīa Mūrū wa Mündū eerī nīmambatire hekarū-inī kūhooya. Ūmwe akaaguūranīrio. 31 Mūthenya ūcio, mündū aarī Mūfarisai na ūcio ūngī aarī mwītia wa o wothe ūgaakorwo arī nyūmba igūrū, na mbeeca cia igooti. 11 Mūfarisai ūcio akīrūgama indo ciake irī nyūmba thiīnī, ndakanaharūrūke akīhooera we mwene, akiuga atīrī, ‘Ngai, gūcīgīra. Ningī o na mündū ūrīa ūgaakorwo nīndagūcookeria ngaatho nīgūkorwo ndihaana arī mūgūnda ndakanahūndūke agīre kīndū. ta andū arīa angī, arīa atunyani, na arīa mekaga 32 Ta ririkanai mūtumia wa Loti! 33 Mündū ūru, na itharia, o na kana ta mwītia ūyū wa ūrīa wothe ūgeragia gūtūuria muoyo wake mbeeca cia igooti. 12 Nīndīhingaga kūrīa irio nīakoorwo nīguo, nake ūrīa wothe ūragwo nī maita meerī o kiumia, na ngaruta gīcunjī gīa muoyo wake nīakaūtūuria. 34 Ngūmwīra atīrī, ikūmi kīa indo ciithe iria nyonaga.’ 13 “No rīrī, ūtukū ūcio andū eerī nīmagakorwo makomete mwītia wa mbeeca cia igooti ūcio akīrūgama ūrīrī ūmwe, nake ūmwe wao akuuo, na ūrīa o haraaya; na ndaigana gūtiira maitho make ūngī atigwo. 35 Atumia eerī nīmagakorwo na igūrū, no nī kwīgūtha eegūthaga gīthūri magīthīa hamwe; ūmwe wao akuuo, na ūrīa enyihītie, akioga atīrī, ‘Ngai, njiguīra tha, nī ūngī atigwo. 36 (Ningī arūme eerī nīmagakorwo mündū mwīhia.) 14 “Ngūmwīra atīrī, mwītia makīrūta wīra hamwe, ūmwe wao akuuo, ūrīa mbeeca cia igooti nīainūkire atūtīwo mūthingu ūngī atigwo.” 37 Nao makīmūuria atīrī, “Kūu mbere ya Ngai gūkīra ūcio ūngī. Nīgūkorwo nī kū Mwathani?” Nake akīmacookeria atīrī, ūrīa wothe wītūgagīria nīkanyiihio nake ūrīa “Nderi ciūnganaga harī hothe harī kīmba.”

18 Nake Jesū akīhe arutwo ake ngerekano ya kūmaruta atī nīmagīrīrwo nīkūhooyaga hīndī ciithe mategūkua ngoro. 2 Akīmeera atīrī: “Itūura-inī rīmwe nī kwarī na mūtuanīri ciira ūteetigagīra Ngai kana agatīa andū. 3 Na itūura-inī ūrī nī kwarī mūtumia ūmwe wa ndigwa wathiiaga kūrī we kaingī akamwīra atīrī, ‘Ndīhīria harī thū ciakwa.’ 4 “No mūtuanīri ciira ūcio akīrega kūmūteithia kwa ihinda. No marigīrīrio akīra na ngoro atīrī, ‘O na gūtuīka ndītīgīrīte Ngai kana ngatīa andū-rī, 5 no tondū wa ūrīa mūtumia ūyū wa ndigwa atiindaga agīthīnia, nīngūtīgīrīra ciira wake nīwatuuo na kīhotoo nīguo atige kūnogagia na gūtindaga agīuka!” 6 Nake Mwathani akiuga atīrī, “Nīmwaigua ūrīa mūtuanīri ciira ūcio ūtarī kīhotoo oigire? 7 Gīthī o nake Ngai ndagatuwa ciira na kīhotoo wa arīa ake ethuurīire, o arīa mamūkayagīra mūthenya na ūtukū? No aage kūmateithia na ihenya? 8 Ngūmwīra atīrī, agaatiagīrīra atī nīmaciirīrwo na kīhotoo, o na ningī na ihenya. O na kūrī ūguo-rī, rīrīa Mūrū wa Mündū agooka-rī, nīagakora andū metikītie gūkū thī?” 9 Ningī Jesū akīarīria

wīnyihagia nīagatūūgīrio.” 15 Na rīrī, andū nao nīmarehāgīra Jesū twana nīguo atūhutie. Arutwo ake mona ūguo, makīmakaania. 16 Nowe Jesū agīta twana tūu harī we, akiuga atīrī, “Rekei twana tūu tūuke kūrī nī, tīgai gūtūgīria, nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai nī wa arīa matarii ta tuo. 17 Ngūmwīra atīrī na ma, ūrīa wothe ūtakamūkīra ūthamaki wa Ngai ta kaana ndakaūtoonya.” 18 Mūnene ūmwe akīmūuria atīrī, “Mūrutani mwega, ingīka atīa nīguo ngaagaya muoyo wa tene na tene?” (aiōnios 9:16) 19 Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Ūkūnjīta mwega nīkī? Gūtīrī o na ūmwe mwega tīga Ngai we wiki. 20 We nīrī ūrīa maathani moigīte, ‘Ndūkanatharanie, na ndūkanoragane, na ndūkanaiye, na ndūkanaigīrīre mündū ūrīa ūngī kīgeenyo, na tīa thogoo na nyūkwa.’” 21 Nake akīmūcookeria atīrī, “Maathani macio mothe ndūire ndīmarūmītie kuuma ndī o mūnini.” 22 Jesū aigua ūguo, akīmwīra atīrī, “Harī ūndū ūmwe ūtīgarītie gwīka. Thī wendie kīrīa gīothe ūrī nakīo ūhe athīni mbeeca icio, na nīkūgīna mūthiithū igūrū. Ūcooke ūuke ūnūmīrīre.” 23 Rīrīa mūnene ūcio aiguire ūguo, akīguia kīeha mūno, tondū aarī mūtongu mūno.

24 Jesū akīmūrora, akiuga atīrī, “Kaī nī hinya Jesū, akīgoocaga Ngai. Rīrīa andū othe moonire andū arīa atongu gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai-ī! **25** Nī ūhūthū ngamīra ihungurīre irima rīa cindano, gūkīra gitonga gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai.” **26** Nao arīa maiguire ūhoro ūcio makīuria atīrī, “Nūū ūngikīhota kūhonoka?” **27** Jesū akīmacookeria atīrī, “Maūndū marīa matahotekaga nī andū nīmahotekaga nī Ngai.” **28** Nake Petero akīmwīra atīrī, “Ithū ūtigīte maūndū maitū mothe tūgakūrūmīrīra!” **29** Jesū akīmeera, “Ngūmwīra atīrī na ma, gūtirī mūndū ūtigīte mūciī wake, kana mūtumia wake, kana ariū a nyina, kana acari ake, o na kana ciana ciake, nī ūndū wa ūthamaki wa Ngai, **30** ūtakaheo maita maingī ma kīrīa atigīte ihinda-inī rīrī tūrī, na ihinda rīrī rīgooka aheo muoyo wa tene na tene.” (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Na rīrī, Jesū agītwara arutwo ake arīa ikūmi na eerī handū keheri-inī akīmeera atīrī, “Nitūkwambata tūthī Jerusalemu, na maūndū mothe marīa maandikirwo nī anabii makonīi Mūrū wa Mūndū no nginya mahingio. **32** Nake nīakaneanwo kūrī andū-a-Ndūrīrī. Nao nī makaamūnyūrūria, na mamūrume, na mamūtuīre mata, na mamūhūure iboko, o na mamūūrage. **33** Naguo mūthenya wa gatatū nīakariūka.” **34** Nao arutwo ake makiaga kūmenya ūndū o na ūmwe wa macio. Nīmahithītwo ūhoro ūcio na matiamenyire ūrīa aameeraga. **35** Nake Jesū akuhīrīria Jeriko, mūndū warī mūtumumu nīaikarīte mūkīra-inī wa njīra akihooya mbeeca. **36** Rīrīa aiguire andū aingī makīhītūka, akiūria ūrīa gwezikaga. **37** Andū makīmwīra atīrī, “Nī Jesū wa Nazarethi ūrahītūka.” **38** Nake akīanīrīra, akiuga atīrī, “Jesū, mūrū wa Daudi, njiguīra tha.” **39** Arīa maatongoretie makīmūkaania makīmwīra akire, nowe agīkīrīria kwanīrīra akiugaga atīrī, “Mūrū wa Daudi, njiguīra tha!” **40** Nake Jesū akīrūgama, agīathana, mūndū ūcio atwarwo harī we. **41** Rīrīa aakuhiīrīrie, Jesū akīmūuria atīrī, “Ūkwenda ngwīkīre atīa?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, ngwenda njooke kuona.” **42** Jesū akīmwīra atīrī, “Cooka kuona, gwītīkia gwaku nīkuo gwatūma ūhone.” **43** O ūmwe akīambīrīria kuona, nake akīrūmīrīra

Jesū, akīgoocaga Ngai. Rīrīa andū othe moonire ūguo, o nao makīgooca Ngai.

19 Na rīrī, Jesū nīatoonyire Jeriko, akīhītūkīra kuo. **2** Nakuo kūu Jeriko nī kwarī mūndū wetagwo Zakayo; warī mūnene wa etia mbeeca cia igooti na aarī gitonga. **3** Nīendaga kuona Jesū aarī ū, no ndangīahotire kūmuona nī ūndū wa ūngī wa andū, na tondū aarī mūndū mūkuhī. **4** Nī ūndū ūcio akīhanyūka mbere yao, akīhaica mūkūyū nīguo amuone, nīgūkorwo Jesū aageragīra njīra īyo. **5** Nake Jesū aakinya hau, agītiira maitho na igūrū, akīmwīra atīrī, “Zakayo, harūrūka narua, tondū ūmūthī no nginya thiī gwaku mūciī.” **6** Nī ūndū ūcio akīharūrūka narua, akīmūnyiita ūgeni akinete. **7** Nao andū moona ūguo makīambīrīria kūnuguna, makiuga atīrī, “Mūndū ūyū aathī ūceera kwa mūndū mwīhīa.” **8** Nowe Zakayo akīrūgama, akīra Mwathani atīrī, “Mwathani, rīu nīngūheana nuthu ya indo ciakwa kūrī athīnī, na hangīkorwo harī mūndū o na ūrikū ūdunyīte kīndū, nīngūmūriha kīndū kūu maita mana.” **9** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ūmūthī ūhonokio nīukīnyīte nyūmba īno, tondū mūndū ūyū o nake nī mūrū wa Iburahīmu. **10** Nīgūkorwo Mūrū wa Mūndū ookire gūcaria na kūhonokia kīrīte.” **11** Na o mathikīrīrie maūndū macio, agīthī na mbere kūmahe ūhoro na ngerekano, tondū nīakuhīrīrie Jerusalemu, na andū acio meciiragia atī ūthamaki wa Ngai warī o hakuhī gūkinya. **12** Akīmeera atīrī: “Mūndū ūmwe warī igweta nīthīire būrūri wa kūraya agatuuo mūthamaki, na thuutha wa ūguo acooke. **13** Nī ūndū ūcio agītā ndungata ciake ikūmi, agīcihe mina ikūmi, agīciīra atīrī, ‘Onjorithagiai mbeeca ici nginya rīrīa ngacooka.’ **14** “No andū a būrūri wake nīmamūthīire, nao magītūma andū mamuumē thuutha makoige atīrī, ‘Tūtikwenda mūndū ūyū atūkē mūthamaki wītū.’ **15** “Na rīrī, rīrīa aacookire arikītie gūtuuo mūthamaki, agītūmanīra ndungata iria aaneete mbeeca, nīguo amenye uumithio ūrīa cionete. **16** “Ndungata ya mbere īgūrūka, iķīmwīra atīrī, ‘Mwathi, mina yaku nīyumithītie mina ingī ikūmi.’ **17** “Nake Mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, ‘Nīwīkīte wega, wee ndungata yewa

njega! Na tondū wa kwīhokeka na ūndū mūnini makīara nguo ciao njīra-inī. 37 Rīrīa aakinyire ūguo, tuīka mūrori wa matūura manene ikūmi.’ hakuhī na njīra īrīa ūkūrūkagīra Kīrima-inī 18 “Nayo ndungata ya keerī īgūka, ikīmwīra kīa Mītamaiyū, gīkundi gīthe kīa arutwo atīrī, ‘Mwathi, mina yaku nīyumithitie mina ingī gīkīambīrīria kūgooca Ngai, andū makīanīrīra ithano.’ 19 “Nake mwathi wayo akīmīrra atīrī, makenete nī ūndū wa ciama iria ciothe moonete ‘Tuīka mūrori wa matūura manene matano.’ makiuga atīrī: 38 “Kūrathimwo-rī, nī mūthamaki 20 “Nayo, ndungata ya gatatu īgūka, ikīmwīra ūrīa ūgūuka na rītwa rīa Mwathani!” “Thayū atīrī, ‘Mwathi, mina yaku nīyo īno; ndaamōhire ūrogā kūu igūrū, naguo riiri ūgē kūu igūrū na gītambaya ngīmīhītha. 21 Nīndagwītīrīre, mūno!” 39 Afarisai amwe maarī gīkundi-inī kīu tondū ūrī mūndū mūūru. Nīwoyaga kīrīa makīrra Jesū atīrī, “Mūrutani, kaania arutwo ūtarutīire wīra, na ūkagetha kīrīa ūtahandīte.’ akul!” 40 Nowe akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra 22 “Nake mwathi wayo akīmīcookeria atīrī, atīrī, aya maangīkira, mahiga no maanīrīre.” ‘Wee ndungata īno njaganu! Ngūgūtuīra ciira 41 Na rīrīa aakuhīrīrie itūura rīu inene rīa kūringana na ciugo ciaku. Githī nīwooī atī Jerusalemu, aarīona akīrīra nī ūndū warīo, 42 ndī mūūru, na atī njoyaga kīrīa itarutīire wīra akiuga atīrī, “Naarī korwo ūmūthī wee mwene na ngagetha kīrīa itahaandīte? 23 Wakīgire nīukūmenyete kīrīa kīngīkūrehere thayū! No kūiga mbeeca ciakwa bengī nīkī, nīgeetha rīu, ūhoro ūcio nīhīthītīwo maitho maku. 43 rīrīa ngaacooka ndīcīoye irī na uumīthio?” 24 Hīndī nīgakinya rīrīa thū ciaku igaaka ihumbu “Agīcooka akīrra arīa maarūgāmīte hau atīrī, cia tīri ikūrigīcīrie, na ikūhīngīrīrie na mīena ‘Mūtunyei mina īyo arī nayo, mūmīnengere yothe. 44 Nīgagūtungumania thī, wee hamwe na ūrīa ūrī na mina ikūmi.’ 25 “Makīmwīra atīrī, ciana ciaku iria irī kūu thīinī waku. Matigatiga ‘Mwathi, githī ndarī na mina ikūmi!’ 26 “Nake ihīga o na rīmwe rīrī igūrū wa rīrīa ūngī, akīmacookeria atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī, mūndū tondū ndūigana gūkūūrana ihinda rīrīa Ngai ūrīa wothe ūrī na kīndū, nīakongererwo ingī ookire gūgūceererā.’ 45 Agīcooka agītoonya nyīngī, no ūrīa ūtarī na kīndū, o na kīrīa arī hekarū thīinī, na akīambīrīria kūrūtūrūra nakīo nīagatuunywo. 27 No rīrī, andū acio andū arīa meendagīria indo kuo. 46 Akīmeera marī ūthū na nīi, o acio mateendaga ndūike atīrī, “Nī kwandīkītīwo atīrī, ‘Nyūmba yakwa mūthamaki wao-rī, marehei, mūmooragīre o īgeetagwo nyūmba ya kūhooyagīrwo’ no inyuī haha ndī.”” 28 Nake Jesū aarīka kuuga ūguo, mūmītūtē ‘ngurunga ya atunyani.’” 47 Na o agīthī na mbere kwambata erekeire Jerusalemu. mūthenya, nīarutanaga kūu thīinī wa hekarū. 29 Aakuhīrīria Bethifage na Bethania, o kūu No athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a Kīrima-inī kīa Mītamaiyū, aqītūma arutwo watho, na atongoria arīa maarī gatagatī ake eerī, akīmeera atīrī, 30 “Thīiitūura rīrīa ka andū nīmageragia kūmūūraga. 48 No rīrī mbere yanyu, na mūgītoonya, nīmūkuona matingīonire njīra ya kūmūūraga, tondū andū njaū ya ndigiri yohetwo hau, nayo ndīrī othe nīmaikaraga mathikīrīrie ciugo ciakte, yakuua mūndū; mīohorei mūmīrehe. 31 Mūndū angīmūūria atīrī, ‘Nī kīi kīratūma mūmīhore?’ Mwīrei atīrī, ‘Mwathani nīabatarītīo nīyo.’” 32 Nao acio maatūmirwo magīthīi, magīkora maūndū matarii o ta ūrīa Jesū aamerīte. 33 Na rīrīa moohoraga njaū īyo, eene yo makīmooria atīrī, “Mūroohora njaū īyo nīkī?” 34 Nao magīcooka atīrī, “Mwathani nīabatarītīo nīyo.” 35 Makīmītwarīra Jesū, magīcooka makītīgīrīra nguo ciao igūrū rīa njaū īyo, na magīkarīria Jesū igūrū rīayo. 36 Na rīrīa aathīiaga, andū

20 Na rīrī, mūthenya ūmwe akīrūta andū kūu hekarū-inī na akīhunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega-rī, athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani a watho, hamwe na athuuri magīuka kūrī we. 2 Makīmūūria atīrī, “Twīre wīkaga maūndū maya na ūhoti ūrīkū. Nūū wakūheire ūhoti ūcio?” 3 Nake akīmacookeria atīrī, “O na nīi nīngūmūūria kīuria. 4 Ta njīirai, ūbatīthio wa Johana-rī, woimīte igūrū kana woimire kūrī andū?” 5 Makīaranīria o ene ūhoro ūcio, makīrana atīrī, “Tūngiuga atī ‘Woimīte igūrū’

egütüuria atirī, ‘Mwakiregire kūmwitikia nīkī?’ nīgeetha mamūnyiite akiuga ündū mūru, nīguo 6 Ningī tuoiga atī ‘Woimīte kūrī andū’, andū mamūneane moko-inī ma wathani wa barūthi. othe nīmegütühūura na mahiga nyuguto, nī 21 Nī ündū ūcio athigaani acio makimūuria atirī, ündū nīmetikie atī Johana aari mūnabii.” 7 “Mūrutani, nītūri wee waragia na ükarutana Nī ündū ūcio magīcookeria Jesū atirī, “Ithuī maündū marīa magirīre, na atī ndūtiagira andū tūtiūi woimīte kū.” 8 Nake Jesū akīmeera maūthī, no wee ürutanaga ühoro wa Ngai na atirī, “O na nīi ndikūmwīra njikaga maündū ma, üria kwaqīrire. 22 Atirīri, nītwagīriirwo nī maya na ühoti ürikū.” 9 Agīcooka akīhe andū kūrūtīra Kaisari igooti kana ca?” 23 Nowe Jesū ühoro na ngerekano akīmeera atirī, “Mūndū akīona ühinga ürīa maarī naguo akīmeera atirī, ümwe nīhaandire mūgūnda wake mīthabibū, 24 “Ta nyoniai mbeeca ciānyu. Mbica iñō na na akīukomborithia arīmi angī, agīcooka rīi twa rīrī nī cia ū?” 25 Makimūcookeria atirī, agīthī kūndū kūraya na agīkara kuo ihinda “Nī cia Kaisari.” Akīmeera atirī, “Kīrūtagīrei iraaya. 10 Na rīrī, hīndī ya magetha yakinya- Kaisari kīrīa kīrī gīake, na mūrūtagīrei Ngai rī, agītūma ndungata yake kūrī akombori acio kīrīa kīrī gīake.” 26 Nao makīaga ündū wa nīgeetha mamīnengere maciaro mamwe ma kūmūnyiita naguo harī maündū marīa aaririe mūgūnda ūcio wa mīthabibū. No akombori arī mbere ya andū. Na tondū wa ürīa maagegirio acio makimīhūura na makimīngata itarī na nī ürīa aamacookeirie ühoro-rī, magikira ki. 27 kīndū. 11 Agīcooka agītūma ndungata īngī, Na rīrī, andū amwe a Asadukai, arīa moigaga īyo o nayo makimīhūura makimīconorithia na atī gūtīrī ühoro wa kūrīuka, magīuka kūrī makimīngata itarī na kīndū. 12 O rīngī agītūma Jesū, makimūuria atirī, 28 “Mūrutani, Musa ndungata ya gatatu, nao makimītīhangia na aatwandīkire atī mūrū wa nyina na mūndū makimīngata. 13 “Nake mwene mūgūnda ūcio angīkua atige mūtumia atarī na ciana-rī, mūndū wa mīthabibū akīnyūria atirī, ‘Ngwīka atīa? ūcio no nginya ahikie mūtumia ūcio watigwo Ngūtūma mūrū wakwa, ürīa nyendete; hihi nīguo aciarīre mūrū wa nyina ciana. 29 Na rīrī, mahota kūmūhe gītīo’. 14 “No rīrīa akombori kwarī aanake mūgwanja a nyina ümwe. Wa acio maamuonire, makītarīrīria ühoro ūcio. mbere akīhikania na agīkua, agītīga mūtumia Makīrīana atirī, ‘Üyū nīwe ükaagaya mūgūnda atarī na ciana. 30 Nake wa keerī, 31 na üyū. Nītūmūūragei nīguo igai rīake rītuīke wa gatatu makimūhikia, na makīrūmanīrīra riitū.’ 15 Nī ündū ūcio makimūrūta nja ya üguo nginya wa mūgwanja; othe magikua, mūgūnda ūcio wa mīthabibū, makimūūraga. makimūtīga atarī na ciana. 32 Marigīrīrio-inī, “Rīu-rī, mwene mūgūnda ūcio wa mīthabibū-rī, akaameka atīa? 16 Agooka oorange akombori acio, acooke ahe andū angī mūgūnda ūcio.” Rīrīa andū maiguire üguo, makiuga atirī, “Kūroaga gūtuīka üguo!” 17 Jesū akīmarora, akīmooria atirī, “Maandiko marīa mandikitwo atirī: “Ihiga rīrīa aaki maaregire, nīrīo rītuīkite ihiga inene rīa koine”, üguo nī kuuga atīa? 18 Mūndū ürīa wothe ükaagwīra ihiga rīu, nīrīkamuunanga, no ürīa rīkaagwīra nīrīkamūhehenja.” 19 Arutani a watho na athīnjīri-Ngai arīa anene Ngai, nīgūkorwo nī ciana cia ühoro ūcio wa tondū nīmamenyire aaheanire ngerekano īyo kūrīuka. 37 Naguo ühoro wa atī andū arīa akuū akīaria ühoro wao. No nīmetigagīra andū. 20 nīmariūkagio-rī, Musa o nake nīawonanirie O makimūtūragia-rī, makimūtūmīra andū a harīa haarī kīhinga kīrīa gīakanaga mwaki kūmūthigaana metūte andū ega. Nao magīthī na gītīhī, rīrīa eetire Mwathani ‘Ngai wa matigacooka gūkua; nīgūkorwo makahaana ta araika. Andū acio magakorwo marī ciana cia magīcaria ürīa mangīmūnyiitithia o na ihenya Ngai, nīgūkorwo nī ciana cia ühoro ūcio wa tondū nīmamenyire aaheanire ngerekano īyo kūrīuka. 37 Naguo ühoro wa atī andū arīa akuū akīaria ühoro wao. No nīmetigagīra andū. 20 nīmariūkagio-rī, Musa o nake nīawonanirie O makimūtūragia-rī, makimūtūmīra andū a harīa haarī kīhinga kīrīa gīakanaga mwaki kūmūthigaana metūte andū ega. Nao magīthī na gītīhī, rīrīa eetire Mwathani ‘Ngai wa

Iburahīmu, na Ngai wa Isaaka, na Ngai wa nīmagooka na rīitwa rīakwa makiugaga atīrī, Jakubu.’ 38 We ti Ngai wa arīa akuū, no nī ‘Nī nīi We,’ na ningī mamwīre atīrī, ‘ihinda wa arīa marī muoyo, nīgūkorwo harī we andū nīrīkuhīrīrie.’ Mūtikanamarūmīrīre. 9 Rīrīa othe arīa marī muoyo matūūragio nīwe.’ 39 mūkaigua ūhoro wa mbaara na wa ngūī, Nao andū amwe a arutani a watho makīmwīra mūtikanetigīre. Maūndū macio no nginya atīrī, ‘Mūrutani, nīwoiga wega!’ 40 Na gūtirī mekīke mbere, no ūguo ti kuuga ithirīro mūndū o na ūmwē wageririe kūmūuria ciūria nīkinyu.’ 10 Agīcooka akīmeera atīrī, ‘Rūrīrī ingī. 41 Jesū agīcooka akīmooria atīrī, ‘Andū nīrūgookīrīra rūrīa rūngī, na ūthamaki ūkīrīre moigaga Kristū nī mūriū wa Daudi nī ūndū wa ūrīa ūngī. 11 Nīgūkaagīa na ithingithia nene kīī? 42 Daudi we mwene nīoigīte ibuku-inī rīa mūno, na ng’aragu, na mīrimū mīrū kūndū Thaburi atīrī: ‘Mwathani nīerire Mwathani na kūndū, na maūndū ma kūmakania na wakwa atīrī: ‘Ikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, imenyithia nene kuuma igūrū. 12 ‘No maūndū 43 nginya ngaatūma thū ciaku ituīke gaturwa ka macio mothe matanakinya-rī, nīmūkanyiitwo, makinya maku.’’ 44 Atīrīrī, Daudi aamwītire na mūnyariirwo na mūneanwo thunagogi-‘Mwathani’. Angīcooka gūtuīka mūriū wake inī na njeera o na mūtwarwo mbere ya atīa?’ 45 O andū acio othe mathikīrīrie, Jesū athamaki na aathani. Maūndū macio mothe akīrīa arutwo ake atīrī, 46 ‘Mwīmenyerere mügeekwo nī ūndū wa rīitwa rīakwa. 13 arutani a watho. O mendaga gūthīi mehumbīte ūndū ūyū ūgaakorwo ūrī mweke wanyu wa nguo ndaaya, na makenda kūgeithagio ndūnyū- kūmarutīra ūira. 14 No rīrī, mūtikanatangīke inī, na gūikaragīra itī iria cia bata thunagogi- mūgīciirīra o mbere, ūrīa mügeeciirīrīra. 15 inī, o na gūikara handū ha andū arīa atīkū Nīgūkorwo nīngamūhe ciugo na ūūgī iria thū maruga-inī. 47 No nīo matoonyagīrīra atumia a cianyu itakahota gwītiirīra kana gūkararia. 16 ndigwa makamatunya nyūmba ciao, na nīguo Nīmūgakunyanīrīwo o na nī aciari anyu, na arīa meyonanie, makahooya mahooya maraihu. mūciaranīrīwo nao, na andū a mbarī cianyu, o Andū ta acio nīmakaherithio mūno makīria.’ na arata, na nīmakoragīthia amwe anyu. 17

21 Na rīrī, aatiira maitho, Jesū akīona itonga igīkīra mīhothi yao harīa heekagīrwo kīgūna kīa hekarū. 2 Agīcooka akīona mūtumia mūthīnī, warī wa ndigwa, agīkīra tūthendi twīrī o ho thīinī. 3 Akiuga atīrī, ‘Ngūmwīra atīrī na ma, mūtumia ūyū mūthīnī wa ndigwa nīahotha mbeeca nyīgī gūkīra andū arīa angī othe. 4 Andū acio angī othe maaheana kūringana na ūtonga wao; no mūtumia ūyū o na arī mūthīnī, ahotha kīrīa gīothe oima nakīo gīa kūmūtūūria.’ 5 Na rīrī, arutwo amwe ake nīmaragia ūhoro wa hekarū, ūrīa yagemetio na mahiga mathaka na iheo iria ciarutīrīwo Ngai. No Jesū akiuga atīrī, 6 ‘Ha ūhoro wa mīako ūno mūronarī, hīndī nīroka rīrīa gūtagakorwo ihiga rīrī igūrū wa rīrīa rīngī; mothe nīmakamorwo.’ 7 Nao makīmūuria atīrī, ‘Mūrutani, nī rī maūndū macio magekīka? Na kīmenyithia kīa atī marī hakuhī gwīkīka nī kīrīkū?’ 8 Nake akīmacookeria atīrī, ‘Mwīmenyaagīrīrei mūtikanaheenio. Nīgūkorwo andū aingī

Andū othe nīmakamūmena nī ūndū wakwa. 18 No rīrī, gūtirī rūcuīrī o na rūmwe rwa mūtwe wanyu rūkoora. 19 Kūūmīrīria kwanyu nīkuo gūgaatūma mūhonokie mīoyo yanyu. 20 ‘Rīrīa mūkoona Jerusalemu kūrigjīcīrīo nī thigari cia mbaara, hīndī ūyo mūkaamenya atī kūniinwo kwarīo kūrī hakuhī. 21 Hīndī ūyo arīa marī Judea nīmorīre irīma-inī, na arīa marī thīinī wa itūura rīu inene nīmoime kuo, nao arīa marī ng’ongo-inī matikarītoonye. 22 Nīgūkorwo ihinda rīu nīrīo rīgaakorwo rīrī rīa kūherithanio, nīguo maūndū marīa mothe mandikītво mahingio. 23 Kaī atumia arīa magaakorwo marī na nda, na arīa magaakorwo makīongīthia twana matukū macio nīmagathīnīka-! Nīgūkorwo būrūri ūyū nīnūkagīa na kīnyariirīko kīnene na mang’ūrī ma gūūkīrīra andū aya. 24 Nīmakoragwo na rūhiū rwa njora, o na matahwo matwarwo mabūrūri mothe ma thī. Itūura rīa Jerusalemu nīrīkarangīrīrio nī andū-a-Ndūrīrī o nginya mahinda ma andū-a-Ndūrīrī mahingio. 25

“Na nīgūkagīa imenyithia thīinī wa riūa na angīkunyanīra Jesū. 5 Nao magikena na mweri-inī na njata-inī. Nakuo gūkū thī, ndūrīrī magītīkīa kūmūhe mbeeca. 6 Nake agītīkīa, nīkaigua ruo na igejio nī mūrurumo wa iria na akīambīrīria gūcaria mweke wa kūneana na makūmbī ma maaī makihūrūna. 26 Andū Jesū kūrī o rīrīa hatarī na andū. 7 Naguo nīmakaringīka nī ūndū wa kūmaka, na guoya mūthenya wa kūrīa Migate īrīa ītekīritwo wa maūndū marīa magooka thī, nīgūkorwo Ndawa ya Kūimbīa ügīkīnya, rīrīa gatūrūme maahinya ma igūrū nīmakenyenyo. 27 Hīndī ka Bathaka kaarutagwo igongona. 8 Jesū īyo nīmakona Mūrū wa Mūndū agīuka arī thīinī agītūma Petero na Johana, akīmeera atīrī, “Thīi wa itu arī na hinya na riiri mūingī. 28 Hīndī mūgatūhaarīrie irio cia Bathaka, tūrīe.” 9 Nao īrīa maūndū macio makaambīrīria gwīkīka- makīmūuria atīrī, “Ūkwenda tūgacihaarīrie rī, mūkaarūgama mūtiire mītwe yanyu na kū?” 10 Akīmacookeria atīrī, “Mūgītoonya igūrū, nīgūkorwo hīndī yanyu ya gūkūrwo itūura-inī inene-rī, nīmūgūcemania na mūndū nīkuhīrīrie.” 29 Ningī akīmahe ngerekano ūkuuīte ndigithū īrī na maaī. Mūmūrūmūrīre o īno: “Ta rorai mūtī wa mūkūyū na mītī īyo nginya nyūmba īrīa egūtoonya. 11 Mwatoonya īngī yothe. 30 Rīrīa yathundūra mathangū, mwīre mūndū ūrīa mwene nyūmba īyo atīrī, mūmīonaga na mūkamenya atī ihinda rīa ‘Mūrutani aroria atīrī: Nyūmba ya ageni īrī riūa rīrī hakuhī. 31 Üguo noguo hīndī īrīa ha, harīa ingīrīria Bathaka na arutwo akwa?’ mūkoona maūndū macio mothe magīkīka, 12 Nake nīekūmuonia nyūmba nene ya igūrū mūkaamenya o wega atī ūthamaki wa Ngai īrī na indo kuo. Haarīria irio cia Bathaka nīkuhīrīrie. 32 “Ngūmwīra atīrī na ma, kuo.” 13 Nao magīthīī, magīkora maūndū rūciaro rūrū rūtīgathira maūndū macio mothe matāriī o ta ūrīa Jesū aamerīte. Nī ūndū ūcio matahīngīto. 33 Igūrū na thī nīgathira, no ciugo makīhaarīria irio cia Bathaka. 14 Rīrīa ihinda ciakwa itīgathira. 34 “Mwīmenyererei, ngoro rīakinyire, Jesū na atūmwo ake magīkara cianyu itikanakorwo itahītwo nī ndīa, na ūrīu na metha-inī. 15 Nake akīmeera atīrī, “Nīngoretwo metanga ma muoyo üyū, naguo mūthenya ūcio ndīrīrīrie mūno kūrīanīra Bathaka īno na inyū ūmūkorerere ta mūtego o rīrīa mūtangīgereria. itananyariirwo. 16 Nī ūndū ngūmwīra atīrī, 35 Nīgūkorwo ūndū üyū ūgaakorerera andū arīa ndikamīrīa rīngī nginya rīrīa īgaakinyanīrio othe matūrūraga thī-īno. 36 Ikaragai mwīguīte ūthamaki-inī wa Ngai.” 17 Jesū agīcooka hīndī ciōthe, na mūhooyage nīguo mūkaahota akīoya gīkombe, agīcookeria Ngai ngaatho, kūrīrīra maūndū marīa makīrīi gwīkīka, na akīmeera atīrī, “Oyai, mūnyuanīre. 18 Nīgūkorwo nīguo mūkaahota kūrūgama mbere ya Mūrū wa ngūmwīra atī kuuma ūrīa ndikanyua rīngī ndibei Mūndū.” 37 Na o mūthenya Jesū nīarutanaga ya maciaro ma mīthabibū, o nginya rīrīa hekarū-inī, na hwaī-inī agathīi gūkoma kīrīma- ūthamaki wa Ngai ūgooka.” 19 Agīcooka akīoya inī kīrīa gītagwo Kīrīma kīa Mītamaiyū. 38 Nao mūgate, na aarīkīa gūcookeria Ngai ngaatho, andū othe nīmathīiaga hekarū-inī rūciinī tene akiwēnūrāngā akīmahe akīmeera atīrī, “Üyū kūmūthikīrīria.

22 Na rīrī, Gīathī kīa Mīgate īrīa ītekīritwo Ndawa ya Kūimbīa, kīrīa gītagwo Bathaka, nīgīakuhīrīrie, 2 nao athīnjīri-Ngai arīa anene na arutani a watho nīmacaragia ūrīa mangīūragithia Jesū, nīgūkorwo nīmetigagīra mūingī wa andū. 3 Hīndī īyo Shaitani agītoonya thīinī wa Judasi ūrīa Mūisikariota, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi na eerī. 4 Nake Judasi agīthīi kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na kūrī anene a arangīri a hekarū makārīkanīre ūrīa

nīguo mwīrī wakwa ūrīa ūheanītwo nī ūndū wanyu, ikagai ūū nīguo mūndirikanage.” 20 Maariķīa kūrīa agīkīa o ūguo, akīoya gīkombe, akīmeera atīrī, “Gīkombe gīkī nīkīo kīrīkanīro kīrīa kierū thīinī wa thakame yakwa ūrīa īgūtīwo nī ūndū wanyu. 21 No rīrī, guoko kwa ūrīa ūrīngunyanīra kūrī hamwe na nīi metha-inī īno. 22 Mūrū wa Mūndū nīegwīkwo o ta ūrīa gūtūitwo, no mūndū ūrīa ūkūmūkunyanīra kaī arī na haaro-īl” 23 Nao makīambīrīria kūrīanīra gatagatī-inī kao nī ūrīkū wao ūngīka

ūguo. 24 Ningī nīmagīire na ngarari makīürania 40 Na aakinya ho akīmeera atīrī, “Hooyai nūū gatagatī-inī kao ūngītuuo mūnene. 25 mūtikagwe magerio-inī.” 41 Akīehera ho, agīthīi Nake Jesū akīmeera atīrī, “Athamaki a andū- ta itīna rīa harīa mündū angīhota gūikia ihiga, a-Ndūrīrī nīmenenehagia igūrū rīa andū ao; agīturia ndu akīhooya, 42 akiuga atīrī, “Baba, nao acio maathanaga nīo meītaga Ateithania. ūngīenda-rī, njehereria gīkombe gīkī; no ti 26 No inyuī mūtiagīrīrwo nīkūhaana ūguo. ūrīa niī ngwenda, no nī ūrīa wee ūkwenda.” Handū ha ūguo, ūrīa mūnene gatagatī-inī kanyu 43 Na mūraika akīmuumīrīra oimīte igūrū, agīrīrwo kūhaana ta ūrīa mūnini mūno, nake akīmuongerera hinya. 44 Nake agīkīrīrīria ūrīa wathanaga atūke ta ūrīa ūtungataga. 27 Nī kūhooya, arī na ruo rūnene ngoro-inī, nayo ūndū-rī, nūū mūnene, nī ūrīa ūkaraga metha- thithino yake yahaanaga ta matata manene inī kūrīa kana nī ūrīa ūramūtungata? Githī ti ma thakame magītaata thī. 45 Aatiga kūhooya ūrīa ūkaraga metha-inī? No nī ndūire na inyuī, agīcooka harī arutwo, akīmakora makomete, haana ta ūrīa ūmūtungatagīra. 28 Inyuī nī inyuī moorītwo nī hinya nī kīeha. 46 Akīmooria mūkoretwo mūrī hamwe na nī hīndī ya magerio atīrī, “Mūkomete nīkī? Ūkīrai mūhooe nīgeetha makwa. 29 Na o ta ūrīa Baba aheete ūthamaki, mūtikagwe magerio-inī.” 47 O hīndī īyo aragia, o na niī nīndamūhe ūthamaki, 30 nīguo hāgīuka gīkundi kīa andū, nake mündū ūrīa mūkarīagīra na mūkanyuuagīra metha-inī wetagwo Judasi, ūmwe wa arutwo arīa ikūmi yakwa ūthamaki-inī wakwa, na ningī mūkarīire na eerī, nīwe wamatongoretie. Agīkuhīrīria itī-cia-ūnene, mūtuagīre mīhīrīga irīa ikūmi na Jesū amūmumunye, 48 nowe Jesū akīmūuria ūrīya Isiraeli ciira. 31 “Simoni, Simoni, atīrī, atīrī, “Judasi, ūgūkunyanīra Mūrū wa Mūndū na Shaitani nīahooete rūtha nīguo agūthūngūthie o kūmūmumunya?” 49 Hīndī ūrīa arūmīrīri a Jesū ta ūrīa ngano ūthūngūthagio. 32 No wee, Simoni monire ūrīa kwerekeire gwīkīka, makīmūuria nīngūhooeire nīgeetha wītīkio waku ndūgathire. atīrī, “Mwathani, tūmahūure na hiū ciitū cia Na warīkia kūnjookerera, ūūmagīrīrie ariū njora?” 50 Nake ūmwe wao agītinia gūtū kwa ūrīo na aarī a thoguo.” 33 Nowe agīcooka atīrī, kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. “Mwathani, nīndīhaarīrie gūkio njeera o 51 Nowe Jesū akīmacookeria atīrī, “Ūhoro ūcio na gūkuanīra hamwe nawe.” 34 Nake Jesū nīfūkinye hau!” Agīcooka akīhutia gūtū kwa akīmūcookeria atīrī, “Petro, ngūkwīra atīrī, mündū ūcio, akīmūhonie. 52 Ningī Jesū akīuria ūmūthī ngūkū ūtanakūga, nīrīngāana maita athīnjīrī-Ngai arīa anene, na anene a arangīri a matatū uuge atī ndūnjūtū.” 35 Jesū agīcooka hekarū, o na athuuri, arīa mookīte kūmūnyiita akīmooria atīrī, “Rīrīa ndamūtūmire mūtarī na atīrī, “Kaī ndī mūtongoria wa akararia a watho, kabeti, kana mūhuko, o na kana iraatū-rī, nī harī atī nīkīo muoka kūnūyiita mūrī na hiū cia njora kīndū mwagire?” Nao magīcooka atīrī, “Gūtīrī na njūgūma? 53 Ndīratūrīraga na inyuī hekarū-kīndū twagire.” 36 Nake akīmeera atīrī, “Rīrī inī o mūthenya, na mūtīrī mwageria kūnyiita. akorwo ūrī na kabeti kana mūhuko-rī, kuua; na No rīrī, rīrī nīrīo ithaa rīanyu, ithaa rīrīa akorwo ndūrī na rūhiū rwa njora-rī, endia nguo wathani wa nduma ūraathana.” 54 Hīndī īyo yaku ya igūrū, ūrīgūre. 37 Na ngūmwīra atīrī, makīmūnyiita, makīmūrūtūra hau makīmūtwara ūhoro ūrīa wandīkitwo atī, ‘Nīataranīrīo hamwe kwa mūthīnjīrī-Ngai ūrīa mūnene, nake Petro na arīa aagarari watho’ no nginya ūhingē harī akīmūrūmīrīra arī o haraaya. 55 Nao maarīkia nī. Nīgūkorwo maūndū marīa maandīkitwo gwakia mwaki o nja gatagatī na gūkara thī igūrū rīakwa nī hīndī marahinga.” 38 Nao arutwo hamwe, Petro nake agīkara thī hamwe nao. makīmwīra atīrī, “Mwathani, ta rora haha tūrī 56 Ndungata ūmwe ya mūirītu ikīmuona na na hiū cia njora igīrī.” Nake akīmeera atīrī, “Icio ūtheri wa mwaki aikarīte hau, ikīmūrora nī njiganu.” 39 Nake Jesū akīumagara agīthīi wega, ikiuga atīrī, “Mūndū ūyū oima hamwe Kirīma-inī kīa Mītamaiyū o ta ūrīa amenyerete nake.” 57 Nowe agīkaana ūhoro ūcio, akiuga gwīkaga, nao arutwo ake makīmūrūmīrīra. atīrī, “Mūirītu ūyū, nī nīndimūtū.” 58 Thuutha

wa kahinda kanini mündü ūngī akīmuona, wake. Aambīrīirie Galili na nīokīte nginya o akiuga atīrī, "O nawe ūrī ūmwē wao." Petero gūkū." 6 Pilato aigua ūguo, akīuria kana mündü akīmūcookeria atīrī, "Mündü ūyū, nīi ndirī ūcio nī wa kuuma Galili. 7 Rīrīa aamenyire wao!" 59 Thuutha wa ithaa rīmwē, mündü ūngī atī Jesū aarī wa bürūri ūrīa wathanagwo nī akiuga agwatīrie atīrī, "Hatrī nganja mündü Herode, akiuga atwarwo kūrī Herode, ūrīa ūyū moima hamwe nave, nīgūkorwo o nave nī wakoretwo arī Jerusalemu ihinda-inī rīu. 8 Rīrīa Mūgalili." 60 Petero agīcooka atīrī, "Mündü Herode oonire Jesū, nīakenire mūno, tondū kwa ūyū, nīi ndiū ūrīa ūroiga!" Na hīndī o īyo oigaga ihinda iraaya nīakoretwo akīenda kūmuona. ūguo, ngūkū igikūga. 61 Mwathani akīlhūgūra Kūringana na ūrīa aiguīte ūhoro wake, aarī akīrora Petero. Nake Petero akīririkana ūrīa na mwīhoko wa kūmuona akīringa ciama. 9 Mwathani aamwīrīte atī, "Ūmūthī ngūkū Akīuria Jesū ciūria nyingī, nowe Jesū ndaigana ītanakūga nīrīngāna maita matatū." 62 kūmūcookeria o na kīmwe. 10 Nao athīnjīri-Ngai Nake agīthīi nja, akīrīra arī na ruo rūngī. 63 arīa anene na arutani a watho maarūgamīte Andū arīa maarangīrīte Jesū makīambīrīria hau, makīmūthitanga magwatīrie mūno. 11 kūmūnyūrūria makīmūhūrūraga. 64 Makīmuoha Nake Herode na thigari ciake makīmūthekerera maitho na gītambaya makīmwīra atīrī, "Toiga na makīmūnyūrūria. Makīmūhumba nguo yarī nūū wakūgūtha." 65 Na nīmamwīrīre maūndū thaka, na makīmūcooka kūrī Pilato. 12 Nao mangī maingī ma kūmūruma. 66 Rūciinī gwakīa, Herode na Pilato magītuma ūrata mūthenya kiama gīa athuuri arīa atongoria a andū, ūcio, tondū mbere īyo maatūrīte marī ūthū. hamwe na athīnjīri-Ngai arīa anene, na arutani 13 Pilato agītātīrīte athīnjīri-Ngai arīa anene, a watho, gīgīcemanīa, nake Jesū akīrehwo na aathani, na andū hamwe, 14 akīmeera mbere yao. 67 Makīmwīra atīrī, "Akorwo nīwe atīrī, "Mūndeheire mündü ūyū atī nī mündü Kristū, twīre." Nake Jesū akīmacookeria atīrī, ūhītīthagia andū. Na nīi ndatuūria ūhoro wake "Ingīmwīra, mūtingīnjītīkīa, 68 na ingīmūuria mūrī ho, no ndirī ūndū mūrūndoona wa kiūria, mūtingīnjokeria. 69 No kuuma rīu, Mūrū maūndū marīa mūmūthitangīre. 15 O nake wa Mündü arīkoragwo aikarīte guoko-inī kwa Herode ndanamuona arī na mahītīa, nīgūkorwo ūrīo kwa Ngai ūrīa Mwene-Hinya." 70 Othe nīamūcooka kūrī ithuū; nī ūndū ūcio, ndarī makīmūuria atīrī, "Wee ūkīrī Mūrū wa Ngai?" ūndū ekīte wa gūtūma ooragwo. 16 Nī ūndū ūcio Nake Jesū akīmacookeria atīrī, "Nīmwamenya ngūmūhūrīthīa, njooke ndīmūrekereerie." (17 nī kuuga atī nī niī we." 71 Makīuria atīrī, Nīgūkorwo, kwarī mūtugo amohorere mündū "Tūgūkīenda ūira ūngī waki? Nītweiguīra ūhoro ūmwe hīndī īyo ya Iruga.) 18 No andū acio kuuma kanua gake mwene."

23 Hīndī īyo kūngano kīu gīothe gīgūkīra, gīkīmūtwara kūrī Pilato. 2 Nakīo gīkīambīrīria kūmūthitanga gīkiuga atīrī, "Nītuonete mündü ūyū akīhītīthīa rūrīrī rwitū. Nīkararagia ūhoro wa kūrūfīra Kaisari igooti na agetuaga atī nīwe Kristū, na nī mūthamaki." 3 Nī ūndū ūcio Pilato akīmūuria atīrī, "Wee nīwe mūthamaki wa Ayahudi?" Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Iī, ūguo woiga nīguo." 4 Nake Pilato akīrīa athīnjīri-Ngai arīa anene na andū acio angī atīrī, "Ndikuona ūndū ingīthitangīra mündü ūyū." 5 Nao magīthīi na mbere kuuga magwatīrie atīrī, "Nīatūmite andū mookanīrīre Judea guothe nī ūndū wa ūrutani

19 Baraba aikītīo njeera nī ūndū wa kūrūtīthīa ngūi itūūra-inī rīu inene, na nī ūndū wa kūrūgana.) 20 Nake Pilato, tondū nīeendaga kūrēkereria Jesū, akīmaarīria o rīngī. 21 No-o magīthīi na mbere kwanīrīra, makiugaga atīrī, "Mwambe mūtī-igūrū! Mwambe mūtī-igūrū!" 22 Nake akīmooria riita rīa gatatū atīrī, "Nīkī? Nī ūuru ūrkū mündū ūyū eekīte? Ndionete gītūmi gīa gūtūma ooragwo. Nī ūndū ūcio ngūmūhūrīthīa, njooke ndīmuohore." 23 No-o makīanīrīra mategūtīgīthīria makiugaga aambwo mūtī-igūrū, nayo mīgambo īyo yao ikīhootana. 24 Nī ūndū ūcio Pilato agītū

nīekūmahingīria o ūguo moorītie. 25 Akīohora kīhootho, nīgūkorwo tūraherithīrio ūrīa twīkīte. mūndū ūcio waikītio njeera nī ūndū wa No rīrī, mūndū ūyū ndarī ūndū mūūru ekīte.” 42 kūrutithia ngū na kūuragana, o ūcio moigīte Agīcooka akīira Jesū atīrī, “Ítikīra gūkandirikana mohorerwo, nake Pilato akīneana Jesū ekwo rīrīa ūgooka ūthamaki-inī waku.” 43 Nake Jesū kūringana na ūrīa mendaga. 26 Na rīrīa akīmūcookeria atīrī, “Ngūkwīra na ma, ūmūthī thigari cioimagaragia Jesū, ikīnyiita mūndū nīūrīkorwo hamwe na niī ikenero.” 44 Na rīrī, woimaga mīgūnda-inī wetagwo Simoni wa kwarī ta thaa thita cia mūthenya, naguo būrūri kuuma Kurene. Nacio ikīmūigīrīra mūtharaba wothe ūkīgīa nduma nginya thaa kenda, 45 wa Jesū aukuuue na amuumē thuutha. 27 Andū tondū riūa nīriatigire kwara. Nakīo gitambaya gīkundi kīnene makīmūrūmīrīra, hamwe na kīa hekarū gīgīatūkana maita meerī. 46 Nake atumia maagirīkaga na makarīra mūno. 28 Jesū akīanīrīra na mūgambo mūnene, akiuga Nake Jesū akīhūgūra na kūrī o, akīmeera atīrī, “Baba, roho wakwa ndaūiga moko-inī atīrī, “Inyuī aarī a Jerusalemu, tigai kūndīrīra; maku.” Aarīkia kuuga ūguo, agītuīkana. 47 mwīrīrīrei inyuī ene na ciana cianyu. 29 Rīrīa mūnene wa gīkundi gīa thigari igana Nīgūkorwo kūrī hīndī ūgooka rīrīa mūkoigaga oonire ūrīa gwekīka, akīgooca Ngai, akiuga atīrī, “Kūrathimwo-rī, nī atumia arīa thaata, na atīrī, “Ti-itheru ūyū oima mūndū mūthingu.” nda iria itarī ciaciara, o na nyondo iria itarī 48 Rīrīa andū arīa othe maarūgamīte hau ciongwo!” 30 Hīndī iyo “nīmakeera irīma atīrī, kwīrorera moonire ūrīa gwekīka, makīinūka “Tūgwīreil!” o na macooke meere tūrima atīrī, methikīire, na makīhūrūraga ithūri nī kieha. 49 “Tūhumbīreil!” 31 Nī ūndū-rī, andū mangīkorwo No arīa othe maamūū, o hamwe na atumia arīa nīmareeka maūndū maya rīrīa mūtī ūrī mūigū- maamūrūmīrīre kuuma Galili, makīrūgama o rī, gūgakīhaana atīa woma?” 32 Na rīrī, andū haraaya, meroreire maūndū macio. 50 Na rīrī, nī angī eerī agerī ngero, o nao nīmatwarirwo haarī na mūndū wetagwo Jusufu, mūthuuri wa hamwe nake makoragwo. 33 Rīrīa maakinyire Kīama, na aarī ūndū mwega na mūrūngīrīru, 51 karīma-inī handū heetagwo Ihīndī-rīa-Mūtwe, nake ndetikanītie na ūguo maatuīte na mageeka. makīmwamba ho hamwe na agerī ngero acio, Oimīte itūūra rīa Arimathea, būrūri wa Judea, ūmwe mwena wake wa ūrīo, na ūrīa ūngī na nietagīrīra ūthamaki wa Ngai. 52 Nake agīthīi mwena wake wa ūmotho. 34 Nake Jesū akiuga kūrī Pilato, akihooya etīkīrio akuue mwīrī atīrī, “Baba mohere, nīgūkorwo matiū ūrīa wa Jesū. 53 Nake agīcuurūria mwīrī wa Jesū mareeka.” Nao magīcuukīra nguo ciate mītī, mūtharaba-inī, akīkūnja na taama wa gatani, magīcīgayanā. 35 Nao andū nīmarūgāmīte hau agīcooka akīūiga thīnī wa mbīrīra yenjetwo makīmwīrōrera; Nao anene nīmamūnyūrūragia rwaro-inī rwa ihiga, nayo ndīakoretwo iīgītwo makoiga atīrī, “Nīarahonokagia andū arīa ūndū. 54 Na mūthenya ūcio warī wa lhaarīria, angī, nīehonokie aakorwo nīwe Kristū wa nayo Thabatū yarī hakuū kwambīrīria. 55 Nao Ngai, ūrīa wake Mūthuure.” 36 Thigari o atumia arīa moimīte na Jesū Galili makīrūmīrīra nacio iīfūka, ikīmūnyūrūria. Ikīmūkundia thiki, Jusufu, makīona mbīrīra na makīona ūrīa mwīrī 37 ikīmwīra atīrī, “Akorwo nīwe Mūthamaki wake waigirwo ho. 56 Magīcooka makīinūka, wa Ayahudi, wīhonokie.” 38 Na nī haarī makīhaarīria mahuti manungi wega na maguta maandīko maandīkitwo igū ūrīake atīrī: ŪYŪ manungi wega. No rīrī, mūthenya wa Thabatū NīWE MŪTHAMAKI WA AYAHUDI. 39 Ūmwe makīhūrūka kūringana na ūrīa gwathanītwo. wa agerī ngero acio maambanīrio nake akīmūruma, akīmwīra atīrī, “Githī wee tiwe Kristū? Wīhonokie, na ūtūhonokie!” 40 No mūgeri ngero ūcio ūngī akīmūkaania, akīmūuria atīrī, “Ndūngītīgīra Ngai, kuona atī ūtūrīrīwo o ūrīa atuūrīrīwo? 41 Ithū ūtūherithītio na

24 Na rīrī, mūthenya wa kwambīrīria kiumia, rūciinī tene, atumia magīthīi mbīrīra-inī makuuīte indo nungi wega iria maathondekete. 2 Nao magīkora ihiga rīgaragarītio rīkeherio mūromo-inī wa mbīrīra, 3 no rīrīa maatoonyire, matiigana gūkora mwīrī wa Mwathani Jesū. 4 Na

rīrīa maagegete nī ūhoro ūcio, makiumirīrwo mothe mekīka. 22 Hamwe na ūguo atumia amwe o rīmwe nī arūme eerī mehumbīte nguo aitū nīmatūmakirie mūno tondū megūthiite njerū ciakengaga mūno, makīrūgama hakuhī mbīrīra-inī rūciinī tene, 23 no matinona mwīrī nao. 5 Nao atumia acio metigīrīte mūno, wake. Mokire matwīra atī nīmonire kīoneki makīnamīrīra, magīturumithia mothiū mao kīa araika, arīa mameerire atī arī muoyo. 24 thī, no arūme acio makīmooria atīrī, "Mūracaria Nao amwe a thirīt iitū nīmathiire mbīrīra-inī, ūrīa ūrī muoyo kūrī arīa akuū nīkī? 6 Ndarī na makora o ūguo atumia acio mekuugīte, no haha; nīariükītel Ririkanai ūrīa aamwīrire hīndī rīrī, we mwene matinamuona." 25 Nake Jesū ūrīa aarī na inyuī Galili atī: 7 "Mūrū wa Mūndū akimeera atīrī, "Inyuī andū aya mwāgīte ūūgī no nginya aneanwo moko-inī ma andū ehia, na mūtihiūhaga gwītikia maūndū mothe marīa aambwo mūtī-igūrū, na mūthenya wa gatatū anabii moigīte! 26 Githī to mūhaka Kristū ambe ariūke." 8 Hīndī īyo makīririkana ciugo ciale. 9 anyariirwo na acooke atoonye riiri-inī wake?" Na rīrī, maacooka kuuma mbīrīra-inī, makīhe 27 Jesū akīmataarīria ūhoro wothe ūrīa waariitō arutwo arīa ikūmi na ūmwe na arīa angī othe Maandiko-inī ūmūkonī, ambīrīrie na maandiko ūhoro ūcio. 10 Mariamu Mūmagidali, na Joana, ma Musa na ma Anabii othe. 28 Na maakuhīrīria na Mariamu nyina wa Jakubu, na atumia arīa itūura rīrīa maathiiaga, Jesū agītua taarī angī maarī nao, nīo meerire atūmwō ūhoro kūhītūka arahītūka. 29 No makīmūringīrīria ūcio. 11 No-o matiigana gwītikia atumia acio, na hinī, makīmwīra atīrī, "Raarīrīra gūkū na tondū ūhoro ūcio wahaanaga ta ūrimū kūrī o. ithūi, nīkūratuka na gūkīrī kūgīa nduma." Nī 12 No rīrī, Petero agītūkīra, agīteng'era mbīrīra- ūndū ūcio agītoonya aikaranie nao. 30 Rīrīa inī. Na ainamīrīra akīona mataama ma gatani aikarire metha-inī hamwe nao, akīoya mūgate, maigītwo thī marī moiki, agīthīira agegearīte nī agīcookia ngaatho, akīwenyūranga, akīmahe. 31 ūndū wa ūguo gwekīkīte. 13 Na rīrī, mūthenya Hīndī īyo makīhīngūka maitho, makīmūmenya, o ro ūcio arutwo eerī a Jesū maarī rūgendo- nake akībuūria, makīaga kūmuona rīngī. 32 inī magīthīi itūura rīetagwo Emau, ūrīa ta Nao makīūrania atīrī, "Githī ngoro ciitū kilomita ikūmi kuuma Jerusalemu. 14 Nao itiikūhīhīaga hīndī ūrīa ekwaragia na ithūi nījīra-nīmaragia ūhoro wa maūndū marīa mothe inī, na agītūtaarīria ūrīa Maandiko moigīte?" meekīkīte. 15 Na rīrīa maathiiaga makīragia 33 Nao magīkīra o hīndī īyo magīcookia ūhoro ūcio, Jesū akīmoimīrīra, agītwarana Jerusalemu. Kūu magīkora arutwo arīa ikūmi nao; 16 no matiigana kūrekwo mamūmenye. na ūmwe, hamwe na arīa maarī nao monganīte, 17 Nake akīmooria atīrī, "Nī ūhoro ūrīkū 34 makiugaga atīrī, "Nī ma! Mwathani nīariükīte ūcio mūrathīi mūkīaragia?" Nao makīrūgama na nīoimīrīire Simoni." 35 Hīndī īyo acio eerī matukīte mothiū. 18 Ūmwe wao, wetagwo makīmeera maūndū marīa meekīkīte marī Kileopa akīmūuria atīrī, "Wee kaī ūrī mūgeni njīra-inī, na ūrīa maamenyire Jesū hīndī ūrīa Jerusalemu ūtamenyete maūndū marīa mekīkīte eenyūrīre mūgate. 36 O makīragia ūhoro ūcio, kuo matukū-inī maya?" 19 Nake akīmooria atīrī, Jesū akīrūgama gatagatī kao akīmeera atīrī, "Nī maūndū marīkū?" Nao makīmūcookeria "Thayū ūrogīa na inyuī." 37 Nao makīhāhūka na atīrī, "Nī ūhoro wa Jesū wa Nazarethi, ūrīa makīmaka, magīciiria atī nī ngoma moonaga. ūraarī mūnabii ūrī na ūhoti wa ciugo iria 38 Nake akīmooria atīrī, "Mūratangīka nīkī, na araaragia na ciiko iria areekaga arī mbere ya nī kīi gīgūtūma mūgīe na nganja meciiria-inī Ngai o na mbere ya andū othe. 20 Athīnjīri- manyu? 39 Ta rorai moko makwa na nyarīrī Ngai arīa anene na aathani aitū maramūneanire ciakwa. Nī nīi mwene! Huutiai muone; roho atuūrwo kūragwo, na maramwambithia mūtī- ndūrī nyama na mahīndī, ta ūrīa mūrona ndī igūrū. 21 No ithūi-řī, tūrehokaga atī ūcio nīwe nacio." 40 Aarīkia kuuga ūguo, akīmoonia moko ūgūkūura andū Isiraeli. Makīria ma ūguo, ūrī make na nyarīrī ciake. 41 Nao magīkorwo nī mūthenya wa ūtātū kuuma maūndū maya matarī maretīkia nī ūndū wa ūrīa makenete

na makagega. Nake akīmooria atīrī, “Mūrī na kīndū gīa kūrīa?” 42 Nao makīmūnengera gīcunjī gīa thamaki hīu. 43 Nake agīkīoya, akīrīa makīionagīra. 44 Akīmeera atīrī, “Ūū nīguo ndamwīrire hīndī īrīa ndaarī na inyuī atī: Maūndū mothe marīa mandikītwo ūhoro wakwa Watho-inī wa Musa, na Maandīko-inī ma Anabii, na Thaburi, no nginya mahingio.” 45 Hīndī īyo akīhingūra meciiria mao nīguo mamenye Maandīko. 46 Akīmeera atīrī, “Ūū nīguo kwandikītwo: Kristū nīakanyariirwo na ariūkio kuuma kūrī arīa akuū mūthenya wa gatatū, 47 naguo ūhoro wa kwīrira na kūrekerwo kwa mehia ūkaahunjīrio ndürīrī ciothe thīinī wa rītwa rīake, wambīrīrie Jerusalemu. 48 Inyuī mūrī aira a maūndū macio. 49 Na rīrī, nīngūmūtūmīra kīrīa Baba eranīire; no ikarai thīinī wa itūura rīrī inene nginya rīrīa mükaaheo hinya kuuma Igūrū.” 50 Agīcooka akīmatongoria kuuma kūu magīthīi magīkinya hakuhī na Bethania; akīoya moko na igūrū, akīmarathima. 51 Na o akīmarathimaga, akīmatiga, akīiyūkio akīambata igūrū. 52 Nao makīmūgooca na magīcooka Jerusalemu makenete mūno. 53 Nao nīmaikaraga hekarū-inī mahinda mothe makīgoocaga Ngai.

Johana

1 Kiambiriria-ini ūhoro aarī o kuo, nake ūhoro
aatūürīte na Ngai, na ūhoro aarī Ngai. **2** We
aatūürīte na Ngai kuuma o kiambiriria. **3** Indo
ciothe ciombirwo na ūndū wake; gütirī kīndū¹
kīa iria ciombirwo kīagīire atarī ho. **4** Thīin
wake kwarī muoyo, naguo muoyo ūcio nīguo
warī ūtheri wa andū. **5** Ūtheri ūcio nīūtheraga
nduma-ini, nayo nduma ndīgana kūūhoota. **6**
Nīguokire mündū watūmītwo nī Ngai; eetagwo
Johana. **7** We okire arī mūira oimbūre ūhoro
ūkonī ūtheri ūcio, nīgeetha andū othe metikie
nī ūndū wake. **8** We mwene tiwe warī ūtheri
ūcio, no okire arī o ta mūira tu nīgeetha oimbūre
ūhoro wa ūtheri ūcio. **9** Ūtheri ūcio wa ma,
ūrīa ūtheragīra o mündū o wothe, nīwokaga
thī. **10** We ūhoro aarī gūkū thī, no o na gūtuīka
thī yombirwo na ūndū wake-rī, andū a thī
matiigana kūmūmenya. **11** Okire gwake mwene,
no andū ake mwene matiigana kūmwītikīra.
12 No andū arīa othe maamwītikīrire, o acio
metikirie rītwa rīake, nīamahotithirie gūtuīka
ciana cia Ngai. **13** ciana itaciārītwo nī thakame,
kana igaciārwo nī kwenda kwa mwīrī kana
kwenda kwa mündū, no iciārītwo nī kwenda
kwa Ngai. **14** We Kiugo agītuīka mündū na
agītūrūnia na ithū. Nītuonete riiri wake, riiri
wa Mūrū wake wa Mūmwe, ūrīa woimire kūrī²
Ithe aiyūrītwo nī ūtugi na ūhoro wa ma. **15** Ningī
Johana nīoimbūraga ūhoro wake. Aanagīrīra
akoiga atīrī, “Ūyū nīwe ūrīa ndaaragia ūhoro
wake ngiuga atīrī, ‘Ūrīa ūgūuka thuutha wakwa
nī mūnene kūngīra, tondū aarī mbere yakwa.’”
16 Na kuuma ūyūrīrīwa ūtugi wake-rī,
ithuothē nītwamūkīrīte irathimo nyingī mūno.
17 Tondū watho wokire na Musa, no ūtugi
na ūhoro ūrīa wa ma ciokire na Jesū Kristū.
18 Gütirī mündū o na ūrīkū ūrī ona Ngai,
o tiga Mūrū wake wa Mūmwe ūrīa ūkarīte
hamwe na Ithe, na nīwe ūtūmīte amenyeke,
19 Na rīrī, ūyū nīguo ūrīa wa Johana hīndī
īrīa Ayahudi a Jerusalemu maamūtūmīre
athīnjīri-Ngai na Alawii makamūtūrie we aarī
ū. **20** We ndaagire kuumbūra, no oimbūrire
atekūhītha, akiuga atīrī, “Nīti nījī Kristū.”

nī.” Ningī makīmūuria atīrī, “Nīwe Mūnabii
ūrīa?” Nake agīcookinā atīrī, “Aca.” **22** Mūthia
ini makīmūuria atīrī, “Wee ūkīrī ū? Tūhe
macookio nīguo tūcookerie arīa matūtūmire.
Ūkuuga atīa ha ūhoro waku mwene?” **23**
Johana akīmacookeria na ciugo iria ciarītio nī
mūnabii Isaia, akīmeera atīrī, “Nīndī mūgambo
wa mündū ūranīrīra werū-iniakoiga atīrī,
‘Rūngariai njīra ya Mwathani.’” **24** Na rīrī,
Afarisai amwe arīa maatūmītwo **25** makīmūuria
atīrī, “Angīkorwo we tiwe Kristū, na tiwe Elīja,
o na kana Mūnabii ūrīa-rī, ūkībatithanagīa
nīkī?” **26** Nake Johana akīmacookeria atīrī,
“Nīndīmūbatithagīa na maaī. No gatagatī-inī
kanyu nī harī na ūmwe mūtooī. **27** Ūcio nīwe
ūgūuka thuutha wakwa, o we ūrīa itaagīrīre
kuohora ndigi cia iraatū ciakte.” **28** Maūndū
maya mothe mekīkire itūura-inī ūrīa Bethania,
mūrimo wa Rūūrīwa Jorodani, kūrīa Johana
aabatithanagīria. **29** Mūthenya ūyū ūngī, Johana
akiōna Jesū agīūka na kūrī we, akiuga atīrī,
“One! Gatūrūme ka Ngai karīa keheragia mehīa
ma kīrīndī! **30** Ūyū nīwe ndaaragia ūhoro
wake rīrīa ndoigire atīrī, ‘Mündū ūrīa ūgūuka
thuutha wakwa nī mūnene kūrī nī tondū
we aarī kuo mbere yakwa.’” **31** Nīi mwene
ndiamūū, no ndokire ngībatithanagīa na maaī
nīgeetha agūūrīrio andū a Israeli.” **32** Ningī
Johana akīheana ūrīa ūyū: “Nīndonire Roho
agīkūrūka kuuma igūrū atarīi ta ndutura,
agīkūrūka igūrū rīake. **33** Nīi ndingīamūmenyire,
tiga ūrīa wandūmire mbatithanagīe na maaī
aanjīrīre atīrī, ‘Mündū ūrīa ūkoona Roho
agīkūrūkīra na aikare igūrū rīake-rī, ūcio nīwe
ūkaabatithanagīa na Roho Mūtherū.’” **34** Nīi
nīnyonete ūguo na ngoimbūra atī ūyū nīwe
Mūrū wa Ngai.” **35** Ningī mūthenya ūyū ūngī,
Johana agīkorwo arī kūu o ūngī marī na arutwo
ake eerī. **36** Na rīrīa onire Jesū akīhītūka,
akiuga atīrī, “One! Gatūrūme ka Ngai!” **37**
Hindi ūrīa arutwo acio eerī maiguire oiga ūguo,
makīrūmīrīra Jesū. **38** Jesū ehūgūra akīmoona
mamumīte thuutha, akīmooria atīrī, “Nī atīa
mūrenda?” Nao makīmwīra atīrī, “Rabīi” (ūguo

nī kuuga Mūrutani), “ūikaraga kū?” 39 Nake nawe? Ihinda rīakwa rītirī rīrakinya.” 5 Nake akīmacookeria atīrī, “Ūkai na nīmūkuona.” Nī nyina akīrra ndungata atīrī, “Ikai ūrīa wothe ūndū ūcio magīthīi makīona kūrīa aikaraga, na ekūmwīra.” 6 Hau hakuhī nao nī haarrī na magīkara nake mūthenya ūcio. Na kwarī ta thaa ndigithū ithathatū cia maaī ciathondeketwo ikūmi. 40 Na rīrī, ūmwe wa arutwo acio eerī arīa na ihiga, mūthembā ūrīa wahūthāgīrwo nī maiguīte ūrīa Johana oigīte na makīrūmīrīra Ayahudi magongona-inī mao ma gwītheria, na Jesū aarī Anderea, mūrū wa nyina na Simoni o ūmwe yaiyūragio nī ngeereni kuuma mīrongo Petero. 41 Ūndū wa mbere ūrīa Anderea eekire ūrī nginya mīrongo itatū. 7 Nake Jesū akīrra nīgūcaria mūrū wa nyina Simoni, na kūmwīra ndungata icio atīrī, “Iyūriai ndigithū maaī”; atīrī, “Nītuonete Mesia” (nīwe Kristū). 42 Nake nacio ikīiyūria riita. 8 Agīcooka agīcīrra atīrī, akīmūtwara kūrī Jesū. Nake Jesū akīmūrora, “Rīu tahiā ūmwe mūtwarīre mūtabania wa akiuga atīrī, “Wee nīwe Simoni mūrū wa Johana. iruga.” Nacio igīka o ūguo, 9 nake mūtabania Ūgūcooka gwītwo Kefa” (na rīo rīgītaūrwo nī wa iruga agīcama maaī macio maagarūrītwo kuuga Petero). 43 Mūthenya ūyū ūngī Jesū magatuīka ndibei. Ndaamenyaga kūrīa yoimīte, agītua itua rīa gūthī Galili. Agīkora Filipu, o na gūtuīka ndungata irīa ciatahīte maaī akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra.” 44 Filipu, o ta Petero nīciamenyaga. Hīndī ūyo agīta mūhikania na Anderea, aarī wa itūura rīa Bethisaida. keheri-inī 10 akīmwīra atīrī, “Mūndū aambaga 45 Filipu agīkora Nathanieli, akīmwīra atīrī, kūruta ndibei ūrīa njega, na ageni maarīkia “Nītuonete mūndū ūrīa Musa aandikire ūhoro kūnyua mūno, agacooka akaruta ūrīa itarī njega; wake ibuku-inī ūrīa Watho, na nowe anabii no wee ūkūigīte ūrīa njega nginya ūrīu.” 11 Kīu maandikire ūhoro wake, nake nīwe Jesū wa nīkīo kīama kīa mbere kīrīa Jesū aaringire, na Nazarethi, mūrū wa Jusufu.” 46 Nake Nathanieli aakīringīre kūu Kana ya Galili. Akionania riiri akīmūuria atīrī, “Kūrī kīndū kīega kīngiuma wake, nao arutwo ake makīmwītīkia. 12 Thuutha Nazarethi?” Nake Filipu akīmūcookeria atīrī, ūcio agīkūrūka Kaperinaumu, marī na nyina, “Ūka ūkoone.” 47 Hīndī ūrīa Jesū onire Nathanieli na ariū a nyina, o na arutwo ake. Magīkara agīūka kūrī we, akiāria ūhoro wake, akiuga atīrī, kuo matukū manini. 13 Rīrīa Bathaka ya “Onei Mūisraeli kūna ūtarī ūhinga.” 48 Nake Ayahudi yakuhīriie-rī, Jesū akīambata, agīthīi Nathanieli akīmūuria atīrī, “Ūnjūūtī atīa?” Jesū Jerusalemu. 14 Kūu hekarū-inī nīakorire andū akīmūcookeria atīrī, “Nīngūkuonetē o na ūrīa makiendīa ng’ombe, na ng’ondū, na ndutura, uuma rungu rwa mūkūyū, Filipu atanagwīta.” o na angī maikarīte metha-inī magīceenjia 49 Hīndī ūyo Nathanieli akiuga atīrī, “Rabii, wee mbeeca. 15 Nī ūndū ūcio agīthondeka mūcarica nīwe Mūrū wa Ngai; wee nīwe Mūthamaki wa wa mīkanda, na akīmarutūrūra othe kuuma Israeli.” 50 Nake Jesū akiuga atīrī, “Wetīkia hekarū-inī, hamwe na ng’ondū, na ng’ombe; tondū nīndakwīra atī nīnguonire ūrī rungu akīhurunja mbeeca cia arīa maacenjagia mbeeca rwa mūkūyū. Nīkuona maūndū manene kūrī na akīng’āurānia metha ciao. 16 Nao arīa macio.” 51 Ningī akīmeera atīrī, “Ngūmwīra meendagia ndutura akīmeera atīrī, “Eheriai ici atīrī na ma, nīmūkona igūrū ūhingūkīte na gūkū! Mwahota atīa gūtua nyūmba ya Baba araika a Ngai makīambata na magīkūrūka, harī ndūnyū!” 17 Nao arutwo ake makīririkana nī Mūrū wa Mūndū.”

2 Na ūrī, mūthenya wa gatatū nī kwagiīre na kihikanio kūu Kana ya Galili. Nyina wa Jesū aarī kuo, 2 nake Jesū na arutwo ake o nao nīmetītwo kihikanio-inī kīu. 3 Rīrīa ndibei yathirire, nyina wa Jesū akīmwīra atīrī, “Matirī na ndibei ūngī.” 4 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūtumia ūyū, ndī na ūhoro ūrīkū kwandikītō atīrī, “Kīyo kīrīa ndī nākīo kīa nyūmba yaku nīkīo gīkaandīa.” 18 Hīndī ūyo Ayahudi makīmūuria atīrī, “Nī kīama kīrīkū ūngītūringīra gīa gūtuonia ūhoti ūrīa ūrī nāguo wa gwīka maūndū macio mothe?” 19 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Thariai hekarū ūno, na nīngūmīaka ūngī na mīthenya itatū.” 20 Nao Ayahudi magīcooka atīrī, “Hekarū ūno

yakirwo na mīaka mīrongo īna na ītandatū, nīguo ūrīa wothe ūmwīhokete agē na muoyo nawe ūkūmīaka na mīthenya ītatū?” 21 No rīrī, wa tene na tene. (aiōnios g166) 16 “Nīgūkorwo Ngai hekarū ūrīa aaragia ūhoro wayo nī mwīrī wake. nīendire kīrīndī, akīruta Mūrū wake wa mūmwe, 22 Na thuutha wake kūriūkio kuuma kūrī arīa nīgēetha mūndū o wothe ūmwītikītie ndakoore, akuū-rī, arutwo ake makīririkana ūrīa oigīte. no agē na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166)

Nao magītikia Maandiko, o na ciugo icio Jesū 17 Nīgūkorwo Ngai ndaatūmire Mūrūwe gūkū aarītie. 23 Na rīrī, hīndī ūrīa aarī Jerusalemu thī aciirithie kīrīndī, no nīguo kīrīndī kīhonoke hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, andū aingī makīona nī ūndū wake. 18 Ūrīa wothe ūmwītikītie ti wa ciamā irīa aaringaga, nao magītikia rīitwa rīake. gūciirithio, no ūrīa wothe ūtamwītikītie ūcio 24 No Jesū ndaigana kūmēhokera, nīgūkorwo nīarīktie gūtuūrīo ciira, nīgūkorwo ndehokete nīooi andū othe. 25 Ndaabataragio nī ūira wa rīitwa rīa Mūrū wa Ngai wa mūmwe. 19 Rīrī mūndū, ūkonī mūndū ūrīa ūngī, nīgūkorwo nīrio itūrī: Ūtheri nīwokire gūkū thī, no andū nīamenyaga kīrīa kīrī thīinī wa mūndū.

3 Na rīrī, kwarī na mūndū wa Afarisai wetagwo

Nikodemo, warī wa kīama kīrīa gīathanaga kīa Ayahudi. 2 Nīokire kūrī Jesū ūtukū, akīmwīra atīrī, “Rabii, nītūū we ūrī mūrutanī uumīte kūrī Ngai. Nīgūkorwo gūtīrī mūndū ūngīhota kūringa ciamā irīa ūringaga Ngai atarī hamwe nake.” 3 Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, gūtīrī mūndū ūngītona ūthamaki wa Ngai atangīciarwo rīngī.” 4 Nake Nikodemo akīmūuria atīrī, “Mūndū angīciarwo atīa arī mūkūrū? Ti-itherū ndangīhota gūtoonya nda ya nyina hīndī ya keerī nīguo aciarwo!” 5 Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, gūtīrī mūndū ūngītona ūthamaki-inī wa Ngai atangīciarwo na maaī na Roho. 6 Mwīrī ūciaraga mwīrī, no Roho aciaraga roho. 7 Ndūkagegio nī ūguo ndoiga atī, ‘No nginya ūciarwo rīngī.’ 8 Rūhuho rūhurutanaga na kūrīa rūngīenda. Ūiguaga rūkhurutana, no ndūmenyaga kūrīa rumīte kana kūrīa rūrorete. Ūguo noguo gūtarī harī mūndū ūrīa wothe ūciarītwo nī Roho.” 9 Nake Nikodemo akīmūuria atīrī, “Ūndū ūcio ūngīhoteka atīa?” 10 Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Wee ūrī mūrutanī wa Israeli na ndūrataūkīrīwo nī maūndū maya? 11 Ngūkwīra atīrī na ma, twaragia ūrīa tūū, na tūkoimbūra ūrīa tuonete, no inyūi, mūtiūtikagīra ūira witū. 12 Ndakwīra maūndū ma gūkū thī, waga gwītikia; ūngītikia atīa ingīkwīra maūndū ma na igūrū? 13 Gūtīrī mūndū ūrī wathī iigūrū tīga ūrīa woimire iigūrū, na nīwe Mūrū wa Mūndū.” 14 Na o ta ūrīa Musa aambararirie nyoka ya gīcango werū-inī, ūguo no taguo Mūrū wa Mūndū akaambarario, 15

nīguo ūrīa wothe ūmwīhokete agē na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 16 “Nīgūkorwo Ngai nīendire kīrīndī, akīruta Mūrū wake wa mūmwe, nīgēetha mūndū o wothe ūmwītikītie ndakoore, no agē na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166)

17 Nīgūkorwo Ngai ndaatūmire Mūrūwe gūkū aarītie. 23 Na rīrī, hīndī ūrīa aarī Jerusalemu thī aciirithie kīrīndī, no nīguo kīrīndī kīhonoke hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, andū aingī makīona nī ūndū wake. 18 Ūrīa wothe ūmwītikītie ti wa ciamā irīa aaringaga, nao magītikia rīitwa rīake. gūciirithio, no ūrīa wothe ūtamwītikītie ūcio 24 No Jesū ndaigana kūmēhokera, nīgūkorwo nīarīktie gūtuūrīo ciira, nīgūkorwo ndehokete nīooi andū othe. 25 Ndaabataragio nī ūira wa rīitwa rīa Mūrū wa Ngai wa mūmwe. 19 Rīrī mūndū, ūkonī mūndū ūrīa ūngī, nīgūkorwo nīrio itūrī: Ūtheri nīwokire gūkū thī, no andū mākienda nduma gūkīra ūtheri, nī ūndū ciīko ciao ciarī njūrī. 20 Mūndū o wothe ūkīaga ūrū nīathūire ūtheri, na ndangiumīra ūtheri-inī nī gwītigīra ciīko ciale itikoimbūke. 21 No mūndū ūrīa wothe ūkīaga maūndū ma ma nīoimagīra ūtheri-inī, nīguo kuonekane kūna atī ūguo ekite nī Ngai ūmūhotithītie.” 22 Thuutha wa ūguo, Jesū na arutwo ake nīmoimagare magīthīi būrūri wa Judea, kūrīa aikarangire nao, na akabatithanagīria. 23 O nake Johana nīabatithanagīria Ainoni gūkuhī na Salimu, nīgūkorwo kūu nī kwarī maaī maingī, nao andū nīmookaga kuo kaingī kaingī mabatithio. 24 (Hīndī iyo Johana ndaakoretwo aikītio njeera.) 25 Nī kwagīire na nīgarari gatagatī-inī ka arutwo amwe a Johana na Mūyahudi ūmwī ūhoro-inī wa mītugo yao ya gwītheria. 26 Magīuka kūrī Johana makīmwīra atīrī, “Rabii, mūndū ūrīa mūraarī nake mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani, ūrīa wee warutire ūira ūmūkonī-rī, nīarabatithania, nao andū othe nīmarathīi kūrī we.” 27 Ūhoro-inī ūcio Johana agīcookia atīrī, “Mūndū ndarī ūndū angīfūkīra o tīga ūrīa aheetwo kuuma iigūrū. 28 Inyū ene no mūheane ūrīa muuge atī nīndoigire atīrī, ‘Nīi ti nīi Kristū, no ndūmītwo njūke mbere yake.’ 29 Mūhiki nī wa mūhikania. No rīrī, mūrata wa mūhikania ūrīa ūmūrūgamīrire nīamūthikagīrīria, na akaiyūrwo nī gīkeno rīrīa aigua mūgambo wa mūhikania. Gīkeno ta kīu nīkīo ndī na kīo, na rīu nīgīkinyanīru. 30 We no nginya akīrīfīrie kūneneha, na nīi ngīrīrīrie kūnyīiha. 31 “Ūrīa uumīte iigūrū nī mūnene kūrī andū othe; nake ūrīa uumīte thī nī wa gūkū thī, na maūndū marīa aragia no ma gūkū

thī. Ūria uumīte igūrū arī igūrū rīa andū arīa angī othe. 32 We oimbūraga maündū marīa onete na akaigua no gütirī mündū o na ūmwe witikagira ūra wake. 33 Mündū ūria witikirite ūra ücio niahūrīte mühūrī atī Ngai nī wa ma. 34 Nīgūkorwo ūria Ngai atūmīte aragia ciugo cia Ngai nī ūndū Ngai aheanaga Roho hatarī gīthimi. 35 Ithe nīendete Mūriū na nī aigīte indo ciotle moko-inī make. 36 Ūria wothe wītikītie Mūriū, arī na muoyo wa tene na tene, no ūria wothe üregete Mūriū ndakona muoyo, nīgūkorwo egütüura arakarīirwo nī Ngai.” (aiōnios g166)

4 Afarisai nīmaiguire atī Jesū nīagīaga na arutwo aingī gūkīra Johana na akamabatithia, **2** o na gūtuīka, ti Jesū wabatithanagia, no nī arutwo ake. **3** Hīndī īrīa Mwathani aamenyire ūhoro ūcio, akiuma Judea na agīcooka Galili o rīngī. **4** Na rīrī, no nginya angītāuīkanīirie būrūri wa Samaria. **5** Nī ūndū ūcio, agikinyi itūūra rīrī Samaria rīetagwo Sukaru, hakuhī na gīthaka kīrīa Jakubu aaheete mūriū Jusufu. **6** Nakīo gīthima kīa Jakubu nīkuo kīarī, nake Jesū, tondū wa kūnoga nī rūgendo, agīikara thī hau gīthima-inī. Na kwarī ta thaah thita. **7** Na rīrīa mūtumia ūmwe Mūsamaria okire gūtaha maaī-rī, Jesū akīmūuria atīrī, “No ūhē maaī ma kūnyua?” **8** (Hīndī īyo arutwo ake nīmathīi te kūgūra irio itūūra-inī.) **9** Nake mūtumia ūcio Mūsamaria akīmwīra atīrī, “Wee ūrī Mūyahudi na nī ndī mūtumia Mūsamaria. Üngikīihooya gīa kūnyua atīa?” (Nīgūkorwo Ayahudi matirī ngwatanīro na Asamaria.) **10** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Korwo nīūū kīheo kīa Ngai na ūkamenya nūū ūrakūhooya maaī ma kūnyua, wee nīwe üngīamūhooya nake nīangīakūhe maaī ma muoyo.” **11** Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, ndūrī na kīndū gīa gūtaha maaī nakīo, na gīthima gīkī nī kīriku. Üngikīruta kū maaī macio ma muoyo? **12** Anga ūkīrī mūnene gūkīra ithe witū Jakubu ūrī watūheire gīthima gīkī, na we mwene aatūūrīte anyuuaga maaī kuuma kīo o hamwe na ariū ake na ndūūru ciake cīa mbūri na cīa ng' ombe?” **13** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūndū o wothe ūnyuuaga maaī maya nīanyootaga rīngī, **14**

no ūrīa wothe ūkūnyua maaī marīa ngaamūñe
ndarī hīndī akaanyoota. Ti-itherū, maaī marīa
ngūmūhe megūtuika gīthima kīa maaī thīnī
wake, gītherūkage muoyo wa tene na tene.”

(aiōn g165, aiōnios g166) 15 Nake mūtumia ūcio
akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, he maaī macio
nīguo ndikananyoote rīngī, na ndige gūükaga
haha gūtaha maaī.” 16 Nake akīmwīra atīrī,
“Thīi wīte mūthuuriqo mūüke nake.” 17 Nake
mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Nīi ndirī
na mūthuuri.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Nī
waria ma rīrīa woiga atī ndūrī na mūthuuri. 18
Ūhoro wa ma nī atī ūkoretwo ūrī na athuuri
atano, na mūndū mūrūme ūrī ūrī nake rīu ti
mūthuuriqo. Ūguo woiga nī ūhoro wa ma.” 19
Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri
ūyū, nīndīrona atī wee ūrī mūnabii. 20 Maithe
maitū maahooyagīra Ngai kīrīma-inī gīkī, no
inyū Ayahudi muugaga atī Jerusalemu nokuo
kündū kūrīa twagīriirwo nīkūhooyagīra Ngai.”
21 Nake Jesū akiuga atīrī, “Mūtumia ūyū, njitikia,
kūrī ihinda rīroka rīrīa mūtakaahooyagīra Baba
kīrīma-inī gīkī o na kana Jerusalemu. 22 Inyū
Asamaria mūhooyaga kīrīa mūttooī, no ithuī
tūhooyaga kīrīa tūūi, nīgūkorwo ūhonokio
uumīte kūrī Ayahudi. 23 No ihinda nīrīroka
na rīu nīrīkinyu, rīrīa arīa māhooyaga na ma
makaahooyaga Baba na roho, na mamūhooyage
na ma, nīgūkorwo nī andū ta acio Baba acaragī
a kūmūhooyaga. 24 Ngai nī roho, nao arīa
mamūhooyaga no ngīnya mamūhooyage na
roho, na mamūhooyage na ma.” 25 Nake
mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Nīnjūūi atī
Mesia” (ūrīa wītagwo Kristū) “nīarooka. Hīndī
īrīa agooka nīagatūtaarīria maūndū mothe.” 26
Nake Jesū akiuga atīrī, “Nīi ndīrakwarīria nī niī
we.” 27 O ihinda-inī rīu arutwo ake magūuka, na
makīgega maakora akīaranīria na mūtumia. No
gūtirī o na ūmwe woririe atīrī, “Nī kīi ūrenda?”
kana akīuria, “Ūraaranīria nake nīkī?” 28 O
hīndī iyo mūtumia ūcio agītiga ndigithū yake ya
maaī, agīcooka itūura-inī, akīira andū atīrī, 29
“Ūkai, mūkone mūndū wanjūria maūndū marīa
mothe ndaaneka. ūcio no akorwo nīwe Kristū?”
30 Nao makiuma kūu itūura-inī, magīthīi harīa
Jesū aarī. 31 Mūira wa makinye, arutwo ake

makīmūringīrīria makīmwīra atīrī, "Rabii, rīa Nake Jesū akīmwīcookeria atīrī, "Inūka. Mūrūguo irio." 32 Nowe akīmeera atīrī, "Ndī na irio nīekūhona." Mūndū ūcio agītīkia ūguo Jesū cia kūrīa, iria mūtarī ūndū wacio mūūū." 33 aamwīrire, na akīnūka. 51 Naarī njīra akīnūka, Nao arutwo ake makīmūrānia atīrī, "Kaī hihi ndungata ciake ikīmūtūnga na ndūmīrīri atī harī mūndū ūmūreheire irio?" 34 Nake Jesū mūrūwe arī o muoyo. 52 Rīrīa aamooririe nī ta akiuga atīrī, "Irio ciakwa nī gwīka wendi wa thaa ciigana mūriū aambīrīrie kūigua wega, ūrīa wandūmire na kūrīkia wīra wake. 35 Githī makīmwīra atīrī, "Ira thaa mūgwanja nīguo mūtiugaga atī, 'Nī mīeri īna ītigarīte magetha araahonire.' 53 Nake ithe akīmenya atī thaa makinye? Ngūmwīra atīrī, hingūrai maitho manyu muone mīgūnda! Magetha nīmakinyu. 36 O na rīu mūgethi nīagīaga na mūcaara wake, o na nīagethaga magetha ma muoyo wa tene na tene, nīgeetha mūhaandi na mūgethi makenanīre hamwe. (alōnios g166) 37 Amu nī ūhoro wa ma ūrīa uugaga atī, 'Ūmwe ahaandaga, nake ūngī akagetha.' 38 Nīi ndaamūtūmire mūkagethe kīrīa mūtarutīre wīra. Angī nīo marutīte wīra mūritū, na inyuī mūkagetha uumithio wa wīra wao." 39 Nao Asamaria aingī kuuma itūura rīu makīmwītīkia nī ūndū wa ūira wa mūtumia ūcio, tondū nīameerire atīrī, "Nīājīrīre maūndū marīa mothe ndaneeka." 40 Nī ūndū ūcio, hīndī ūrīa Asamaria mokire kūrī Jesū, makīmūringīrīria aikaranie nao, nake agīkara mīthenya ūrī. 41 Na tondū wa ciugo ciake, andū angī aingī magītīkia. 42 Magīkīra mūtumia ūcio atīrī, "Ithuū tūtiretīkia no ūndū wa ūrīa ūratwīrīre; rīu nītwīiguūrīre ithuū ene na tūkamenya atī ūndū ūyū ti-therū nīwe Mūhonokia wa kīrīndī." 43 Thuutha wa mīthenya ūyo ūrī, akiumagara agīthī Galili. 44 (Amu Jesū we mwene nīoigīte atī mūnabii ndatītagwo būrūri-inī wake mwene.) 45 Rīrīa aakinyire Galili, andū a Galili makīmūnyiita ūgeni. Nīmonete ūrīa wothe ekīte Jerusalemu hīndī ya Gīathī gīa Bathaka, nīgūkorwo o nao maarī kuo. 46 O rīngī agīceera Kana ya Galili, kūrī aagarūrīte maaī magatuīka ndibei. Na kūu Kaperinaumu nī kwarī na ūndū ūmwe mūnene warī na mūriū mūrūaru. 47 Rīrīa ūndū ūcio aaiguire atī Jesū nīoimīte Judea agooka Galili, agīthī kūrī we, akīmūthaitha athī akahonie mūriū, ūrīa warī hakuhī gūkua. 48 Jesū akīmwīra atīrī, "Inyuī mūtangīona ciama na morirū, mūtingītīkia." 49 Nake mūnene ūcio akīmwīra atīrī, "Mūthuuri ūyū, nītūkūrūke mwana wakwa atanakua." 50

kibarí wítware nūú?" 13 Mündū ūcio wahonetio 29 na moime kuo, aría mekítē wega mariüké ndaamenyaga nūú wamūhonetie, tondū Jesú nīguo matūüre muoyo, nao aría mekítē ūúru aakoretwo oríire kírindí-iní kíria kíarí hau. mariüké nīguo matuīrwo ciira. 30 Ndirí ūndū 14 Thuutha ūcio Jesú akímükora hekarū-iní, ingihota gwíka nī mwene; nduanagíra ciira akímwíra atíří, "One, ríu nīhonerete. Ndúgacooke kúringana na ūrúa njiguaga, na itua ríakwa nī kwíhia ndúkae gúkorwo nī ūndū mūürü kúrī ríia kíhoto, nīgúkorwo ndicaragia gwíkenia ūcio." 15 Nake mündū ūcio agithií na akíira nī mwene, tiga gúkenia ūrúa wandūmire. 31 Ayahudi atí Jesú nīwe wamūhonetie. 16 Nī ūndū "Ingíheana ūira ūngoníi nī mwene-ří, ūira ūcio ūcio, Ayahudi makínyariira Jesú, tondū ekíte wakwa ndūngítuika wa ma. 32 Nī kúrī na ūngí maündū macio mūthenya wa Thabatú. 17 Nake ūrúa uumbúraga ūhoro wakwa, na nīnjúú atí Jesú akímeera atíří, "Baba atūüríte o arí wíra-iní ūira wake igúrú ríakwa nī wa ma. 33 "Inyuí wake nginya ríu, na o na nī no ndíraruta wíra." nīmwatúmanire kúrī Johana, nake nīaheanire 18 Nī ūndū wa gítumi kíu, Ayahudi magíkíriříria ūira wa ma. 34 Ti atí nīnjítíkagíra ūira wa kúgeria kúmúüraga; nīgúkorwo to mūthenya mündū; no nīndíügwtaga nīgeetha mūhonokio. wa Thabatú aathükagia, no o na nginya nīetaga 35 Johana aarí tawa ūrúa wakanire na ūkímürika, Ngai ithe wake mwene, na ūguo akeiganania na inyuí mūgíthuura gúkenera ūtheri wake na Ngai. 19 Nake Jesú akímacookeria atíří, kwa ihinda. 36 "Nī ndí na ūira mūnene gúkíra "Ngúmwíra atíří na ma, Mūriú ndarí ūndū ūcio wa Johana. Nīgúkorwo wíra ūrúa Baba angíika we mwene, tiga o ūrúa onaga lthe agíika, aaheete ndíikie, na noguo ndíraruta, nīguo nīgúkorwo maündū maría lthe ekaga no mo uumbúraga atí Baba nīwe ūndūmíte. 37 Nake Mūriú o nake ekaga. 20 Nīgúkorwo lthe nīendete Baba ūrúa wandūmire nīaheaníte ūira ūngoníi we Mūriú, na nīamuonagia maündū mothe maría mwene. Inyuí mūtirí mwaigua mūgambo wake ekaga, ū, na nīakamuonia maündū manene o kana mūkona ūrúa atarií, 38 o na kiugo gíake na gúkíra maya, nīgeetha o na inyuí mūgege. gítitúraga thíiní wanyu, tondū mūtiitíkítie ūrúa 21 O ta ūrúa lthe ariükagia andū aríaakuú aatūmire. 39 Inyuí mūtuíragia Maandíko tondū akamahe muoyo, noguo o nake Mūriú aheaga mūcíiragia atí na ūndū wamo nīmwígwatíire muoyo o ūrúa angíenda kúhe. 22 Na ningí-ří, muoyo wa tene na tene. Maandíko macio nīmo ithe ndarí mündū atuagíra ciira, no ehoneire moimbúraga ūhoro ūrúa ūngoníi, (aiōnios g166) Mūriú ūtuaníri wothe wa ciira, 23 nīgeetha 40 no nīmūregaga gúuka kúrī nī mūgie na andū othe matíage Mūriú o ta ūrúa matíaga muoyo. 41 "Nī ndiitíkagíra ūgooci kuuma lthe. Ūrúa ūtatíaga Mūriú ndatíaga lthe ūrúa kúrī andū, 42 no inyuí nīndimúú. Ngamenya wamítumíre. 24 "Ngúmwíra atíří na ma, ūrúa atí inyuí mūtirí na wendo wa Ngai ngoro-iní wothe ūiguaga kiugo gíakwa na agetíkia ūrúa cianyu. 43 Njükíte thíiní wa ríitwa ríia Baba wandūmire, arí na muoyo wa tene na tene; na mūtinjítíkagíra; no mündū ūngí angíuka na ti wa gúciirithio nīrakítie kuuma gíkuú-iní na ríitwa ríake mwene, nīmükümwítíkira. 44 agatoonya muoyo-iní. (aiōnios g166) 25 Ngúmwíra Mungítíkia atí angíkorwo mwítíkagíra ūgooci atíří na ma, kúrī ihinda rírooka, na ríu nīkinyu kuuma kúrī andū aría angí, no mūticaragia rírúa akiú makaigua mūgambo wa Mūrū wa ūgooci ūrúa uumaga kúrī Ngai o ūcio ūmwe? 45 Ngai, nao aría makaúigua nī magaatúura muoyo. "No mūtigeciirie atí nīngamúthitanga mbere 26 Nīgúkorwo o ta ūrúa lthe arí na muoyo thíiní ya Baba. Musa ūrúa inyuí mwíhokeete nīwe wake mwene, no taguo ahotithítie Mūriú kúgía mūmúthitangi. 46 Korwo nīmwítíkítie Musana muoyo thíiní wake mwene. 27 Na nīamúheete ū, no mūnjítíkie, nīgúkorwo nī ūhoro wakwa ūhoti wa gútuaníra ciira nī tondū nī Mūrū aandíkire. 47 No kuona atí mūtiitíkítie ūrúa wa Mündū. 28 "Mūtikagegio nī ūhoro ūcio, aandíkire-ří, mūngígtíkia atí ūrúa njugaga?" nīgúkorwo ihinda nīriroka rírúa andū aría othe 6 Thuutha wa maündū macio, Jesú akíringa marí mbírira-iní makaigua mūgambo wake

rīitagwo Iria rīa Tiberia), 2 nakio kīrīndī kīnene atoonye thīinī wa marikabu, na kahinda o kīa andū gīkimūrūmīrīra tondū nīkioneete kau marikabu īgikinya hūgūrūrū-inī cia kūrīa ciama iria aaringīire andū arīa maarī arūaru. maathiiaga. 22 Mūthenya ūcio ūngī, kīrīndī 3 Nake Jesū akīambata kīrimā-inī, agīkara thī kīrīa kīarī mūrīmo ūrīa ūngī wa iria gīkīmenya marī hamwe na arutwo ake. 4 Nakio Gīathī gīa atī no marikabu īmwe yarī ho, na atī Jesū Bathaka ya Ayahudi nīgīakuhīrīrie. 5 Rīrīa Jesū ndaamīngīrīte hamwe na arutwo ake no aarorire akīona kīrīndī kīnene gīgīuka kūrī we, maathiīte marī oiki. 23 No ningī gūgūuka akīuria Filipu atīrī, “Tūkūgūra mīgate kū andū marikabu ingī ciūmīte Tiberia ikīrūgama hakuhi ayā marie?” 6 Oririe ūguo nīguo amūgerie, na harīa andū maarīrīre mīgate thuutha nīgūkorwo we nīoō ūrīa egwīka. 7 Nake Filipu wa Mwathani gūcookeria Ngai ngaatho. 24 akīmūcookeria atīrī, “Mūcara wa mīeri īnana Na rīrīa kīrīndī kīamenyire atī Jesū kana ndūngīgūra mīgate ya kūigana nīguo o mūndū arutwo ake gūtīrī warī ho, gīkīngīra marikabu arūme kenyū!” 8 Nake mūrutwo ūngī wake icio, gīgīthī Kaperinaumu gūcaria Jesū. 25 wetagwo Anderea, mūrū wa nyina na Simoni Rīrīa maamūkorire mūrīmo ūrīa ūngī wa iria Petero, akiuga atīrī, 9 “Haha harī kahī karī na makīmūuria atīrī, “Rabii, ūkinyire gūkū rī?” 26 mīgate itano ya mūtu wa cairi na thamaki igīrī Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī nini, no ingīkīgana atīa andū marī aingī ūū?” 10 na ma, inyuī mūtiranjaria nī ūndū wa ciama Nake Jesū akiuga atīrī, “Iraai andū maikare thī.” iria mūronire, no nī ūndū nīmūrarīre mīgate Hau maarī haari na nyeki nyingī, nao arūme mūrahūuna. 27 Tigagai gūtangikīra irio iria magīkara thī, na maarī ta arūme ngiri ithano. ithūkaga, no mwītangagei nī ūndū wa irio iria 11 Jesū agīcooka akīoya mīgate īyo, agīcooka cia gūtūura nginya muoyo-inī wa tene na tene, ngaatho na akīgāra arīa maikarīte thī kūringana iria Mūrū wa Mūndū akaamūhe. Ūcio nīwe na mūigana ūrīa o mūndū angīendire. Agīcooka Ngai Ithe ahūūrīte mūhūuri wa gwītikīrīka.” agīka o ūguo na thamaki. 12 Rīrīa othe maarīire (aiōnios g166) 28 Magīcooka makīmūuria atīrī, na makīhūuna, akītīra arutwo ake atīrī, “Ūnganīai “Twagīrīrīro nī gwīka atīa nīgeetha tūrūtage cienyū iria ciatigara. Mūtikareke kīndū o na mawīra marīa Ngai endaga?” 29 Nake Jesū kīrīkū kīrīrīre.” 13 Nī ūndū ūcio magīciūngania, akīmacookeria atīrī, “Wīra wa Ngai nī ūyū: nī makīiyūria ikabū ikūmi na igīrī na icunjī cia mwītīkie ūrīa we atūmīte.” 30 Nī ūndū ūcio mīgate ūrīa itano ya cairi, iria ciatigirio nī makīmūuria atīrī, “Nī ciama irīkū ūgūtīringīra andū acio maarīka kūrīa. 14 Thuutha wa andū tuone nīguo tūgūtīkie? Ūgwīka atīa?” 31 Maithe kuona ciama iria Jesū aaringīte, makīambīrīria maitū ma tene maarīaga mana kūu werūkuuga atīrī, “Ti-itherū ūyū nīwe mūnabī ūrīa inī; o ta ūrīa kwandīkītō atīrī: ‘Aamaheire ūgooka gūkū thī.’” 15 Nake Jesū akīmenya atī mīgate kuuma igūrū marīe.” 32 Nake Jesū nīmendaga mamūtue mūthamaki wao na hinya, akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, ti Musa nī ūndū ūcio akīmeherera o rīngī, akīambata wamūheire mūgate kuuma igūrū, no nī Baba kīrimā-inī arī wiki. 16 Rīrīa gwakinyire hwaī- ūmūheaga mūgate ūrīa wa ma kuuma igūrū. 33 inī arutwo ake magīkūrūka nginya iria-inī, 17 Nīgūkorwo mūgate wa Ngai nī ūrīa ūkūrūkaga magītoonya marikabu, makīringa iria marorete kuuma igūrū akahe kīrīndī gīa thī muoyo Kaperinaumu. Hīndī īyo kwari nduma, na Jesū wa tene na tene.” 34 Nao makīmwīra atīrī, ndaathiīte kūrī o. 18 Nī kwarī na makūmbī “Mūthuuri ūyū, kuuma rīu tūheage mūgate ma maaī tondū wa rūhuho rūnene rūrīa ūcio.” 35 Nake Jesū akiuga atīrī, “Nī nī nī rwahurutanaga. 19 Na hīndī ūrīa maatwarīthītie mūgate wa muoyo. Mūndū ūrīa ūkūkaga kūrī marikabu ta kilomita ithano kana ithathatū, nīi ndakahūūta o na rī, na ūrīa ūnjītīkītie makīona Jesū agīuka kūrī marikabu-inī agereire ndakanyoota o na rī. 36 No ūrī, o ta ūrīa maaī igūrū; nao makīmaka. 20 Nowe akīmeera ndīmwīrīte, nīmūnyonete, no mūtīrī mūretikīa. atīrī, “Nī nī; tigai gwītīgīra.” 21 Magītīkīra 37 Arīa othe Baba ahee nīmariūkaga kūrī nīi,

na ūrīa wothe ūgooka kūrī nī ndikamūngata tene na tene, na nīngamūriūkia mūthenya wa o na rī. 38 Nīgūkorwo ndiikūrūkite kuuma kūrigīrīria. (aiōnios g166) 55 Nīgūkorwo mwīrī igūrū njūke gwīka wendi wakwa nī mwene, no wakwa nī irio kūna, nayo thakame yakwa njūkite gwīka wendi wa ūrīa wandūmire. 39 nī kīndū gīa kūnyua kūna. 56 Ūrīa wothe Naguo ūyū nīguo wendi wa ūrīa wandūmire, ūrīaga mwīrī wakwa na akanyua thakame atī ndigaate o na ūmwē wa arīa othe aaheete, yakwa aikaraga thiīnī wakwa na nī ngaikara no ngaamariūkia mūthenya wa kūrigīrīria. 40 thiīnī wake. 57 O ta ūrīa Baba mūtūura muoyo Nīgūkorwo wendi wa Baba nī atī ūrīa wothe aandūmire na o ta ūrīa na nī ndūrāga muoyo wonete Mūriū na akamwītikia niakagīa na nī ūndū wa Baba, noguo mūndū ūrīa ūndīaga muoyo wa tene na tene, na nīngamūriūkia agaataūura muoyo nī ūndū wakwa. 58 Ūyū nīguo mūthenya wa kūrigīrīria.” (aiōnios g166) 41 Ayahudi mūgate ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū. Maithe maigua ūguo makīambīrīria kūng’ong’ora nī ūndū wake tondū nīoigīte atīrī, “Nī nī nī ūrīaga mūgate ūyū egūtūura tene na tene.” mūgate ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū.” 42 (aiōn g165) 59 Maūndū macio aamaaririe rīrīa Makiuga atīrī, “Githī ūyū ti Jesū mūrū wa aarutanaga thunagogi-inī kūu Kaperinaumu. 60 Jusufu, ūrīa ithe na nyina tūū? Rīu angīhota Arutwo ake aingī maigua ūguo makiuga atīrī, atīa kuuga atī, ‘Nī ndaikūrūkire kuuma igūrū?’” “Ūyū nī ūrutani mūritū mūno, nūū ūngīhota 43 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Tigai kūng’ong’ora kūwītikīra?” 61 Jesū amenya atī arutwo ake gatagatī-inī kanyu. 44 Gütirī mūndū ūngīuka nīmang’ong’oraga nī ūndū wa ūhoro ūcio kūrī nī ataguucīrīrio nī Baba ūrīa wandūmire, akīmeera atīrī, “Kaī ūhoro ūcio wamūrakaria? 62 na nī nīngamūriūkia mūthenya wa kūrigīrīria. Ī ūngīkiona Mūrū wa Mūndū akīambata igūrū 45 Nī kwandīkitwo maandīko-inī ma Anabii kūrīa aarī mbere! 63 Roho aheanaga muoyo; atīrī, ‘Nao othe makaarutwo ūhoro nī Ngai.’ mwīrī ndūrī kīene. Ciugo iria ndamwarīria nī Nake ūrīa wothe ūthikagīrīria Baba na akeeruta roho na nīcio muoyo. 64 No nī kūrī amwe ūhoro kuuma kūrī we, nīokaga kūrī nī. 46 Gütirī anyu matarī maretikīa.” Nīgūkorwo kuuma mūndū ūrī ona Baba, tiga o ūrīa uumīte kūrī o kīambīrīria Jesū nīooī arīa matetikītie, na Ngai; we wiki nowe wonete Baba. 47 Ngūmwīra ūrīa ūkaamūkunyanīra. 65 Agīthī na mbere, atīrī na ma, mūndū ūrīa wītikītie arī na muoyo akiuga atīrī, “Nīkīo ndamwīrīre atī gütirī wa tene na tene. (aiōnios g166) 48 Nī nī nī mūndū ūngīhota gūuka kūrī nī atahotithītio nī mūgate wa muoyo. 49 Maithe manyu ma tene Baba.” 66 Kuuma hīndī ūyo, arutwo ake aingī maariīaga mana marī werū-inī, na no maakuire. makīhūndūka, na matiacookire kūmūrūmīrīra. 50 No ūyū nīguo mūgate ūrīa ūikūrūkite kuuma 67 Jesū akīuria arīa ikūmi na eerī atīrī, “O na inyū igūrū, ūrīa mūndū angīrīa na ndakue. 51 Nī kaī mūrenda gūthīi?” 68 Nake Simoni Petero nī nī mūgate ūrīa ūrī muoyo ūrīa waikūrūkire akīmūcookeria, atīrī, “Mwathani, tūngīthīi kūrī kūrī ū? Wee nīwe ūrī na ciugo cia muoyo wa tene na ūyū, nīagatūura tene na tene. Mūgate ūyū tene. (aiōnios g166) 69 Nītwītikītie na tūkamenya nī mwīrī wakwa ūrīa ngūheana nī ūndū wa atī wee nīwe ūrīa Mūtheru wa Ngai.” 70 Hīndī muoyo wa andū a gūkū thī.” (aiōn g165) 52 Hīndī ūyo Jesū akīmacookeria akīmeera atīrī, “Githī ūyo nao Ayahudi makīambīrīria gūkararania ti nīi ndimūthuurīte mūrī ikūmi na eerī? No mūno o ene, makoorania atīrī, “Mūndū ūyū ūmwē wanyu nī ndaimono!” 71 (Aaragia ūhoro angīhota atīa gütūhe mwīrī wake tūrīe?” 53 wa Judasi mūrū wa Simoni Isikariota, tondū o Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na na aakorwo aarī ūmwē wa acio ikūmi na eerī, ma, mūtangīrīa mwīrī wa Mūrū wa Mūndū na nīwe warī amūkunyanīre thuutha ūcio,) mūnyue thakame yake, mūtīrī na muoyo thiīnī wanyu. 54 Ūrīa wothe ūrīaga mwīrī wakwa na akanyua thakame yakwa arī na muoyo wa

7 Thuutha ūcio, Jesū nīfaceerangire Galili, nī ūndū ndendaga gūthīi Judea tondū Ayahudi akuo nīmamūcaragia mamūurage. 2 No hīndī

iria Giathī gīa lthūnū kīa Ayahudi gīakuhiirie- Nūū ūrageria gūkūūraga?" 21 Nake Jesū rī, 3 ariū a nyima na Jesū makīmwīra atīrī, akīmeera atīrī, "Ndaaringire kīama kīmwe, "Nīwagīrīirwo uume gūkū ūthī Judea, nīguo na inyū inyuothē mūkīgega. 22 No rīrī, arutwo aku mone ciama iria ūringaga. 4 Gūtirī tondū Musa nīamūheire ūhoro wa kūrua (o mūndū wendaga kūmenyeka nī andū ūhithaga na gūtuīka ūhoro ūcio ndwoimire kūrī Musa, ūrīa areeka. Na tondū nīreeka maündū maya- no woimīte kūrī maithe manyu ma tene-rī), rī, wīonanie kūrī kīrīndī." 5 Nīgūkorwo o na ariū inyū nī mūruithagia mwana mūthenya wa a nyina matiamwītikītie. 6 Nī ūndū ūcio, Jesū Thabatū. 23 Rī angīkorwo mwana no aruithio akīmeera atīrī, "Ihindā riakwa rīrīa rīagīrīre mūthenya wa Thabatū nīgeetha watho wa rītīrī rīrakinya; no harī inyū ihinda o rīothe Musa ndūgathaahio-rī, mūrakīndakarīra nīkī nīrīagīrīre. 7 Andū a gūkū thī matingīmūthūura, nīkūhonīa mūndū mūthenya wa Thabatū? 24 no nī nīmathūire tondū nīnyumbūraga atī ūrīa Tigai gūtuanagīra ciira na ūrīa mūndū atariī, mekaga nī ūrū. 8 Inyū thiī Giathī-inī. Niī tuanagīrai ciira na kīhoto." 25 Tondū ūcio andū ndikwamba kwambata Giathī-inī kīu, nīgūkorwo amwe a kūu Jerusalemu makīambīrīria kūurania ihinda riakwa rīrīa rīagīrīru rītīrī rīrakinya." 9 atīrī, "Githī ūyū tiwe mūndū ūrīa marageria Na aarīkia kuuga ūguo, agīkara kūu Galili. 10 kūuraga? 26 Na rīu araaria atekwīhitha, na No rīrī, thuutha wa ariū a nyina gūthī Giathī- matīrī ūndū maramwīra. Kaī anene mamenyete inī kīu, o nake agīcooka agīthī, no ndaathiire kūna atī ūyū nīwe Kristū? 27 No ithū ūtūtū kūrīa akīmenyekaga, no aathiire na hitho. 11 Na mūndū ūyū oimīte; rīrīa Kristū agooka, gūtīrī rīrī, kūu Giathī-inī-rī, Ayahudi nīmamūcaragia, mūndū ūkaamenya kūrīa agaakorwo oimīte." 28 makīurangagia atīrī, "Mūndū ūcio arī ha?" 12 Tondū ūcio Jesū, o akīrutanaga kūu hekarū-inī, Kūu mūingī-inī guothe andū nīmaragia na akīanīrīra, akiuga atīrī; "Iī ūguo, nīmūnjūū, na mīheeħū ūhoro wake. Amwe makoiga atīrī, mūkamenya kūrīa nyumīte. Ndiükīte gūkū nī "Mūndū ūcio nī mūndū mwega." Nao arīa angī ūndū wakwa nīi mwene, no ūrīa wandūmire nī makoiga atīrī, "Aca, mūndū ūcio nīaheenagia wa ma. Inyū mūtimūū, 29 no nīi nīndīmūū, andū." 13 No gūtīrī mūndū ūngīrarīe ūhoro tondū nyumīte kūrī we, na nīwe wandūmire." wake akīiguagwo nī ūndū wa gwītīgīra Ayahudi. 30 Maigua ūguo makīgeria kūmūnyiita, no 14 Giathī gīakinya gatagatī-rī, Jesū akīambata gūtīrī o na ūmwe warmūhutirie, tondū ihinda agīthī nja-inī cia hekarū, akīambīrīria kūrutana. rīake rītīrī ikinyu. 31 O na kūrī o ūguo, 15 Nao Ayahudi makīgega, makīurangia atīrī, andū aingī makīmītikīria. Makiuga atīrī, "Hīndī "Mūndū ūyū aamenyeire maūndū maya kū, irīa Kristū agooka-rī, nīakaringa ciama nyingī na ndathomete?" 16 Nake Jesū akīmacookeria gūkīra mūndū ūyū?" 32 Afarisai makiugua andū atīrī, "Ūrutani ūrīa ndutanaga ti wakwa nīi makīheeħana maūndū ta macio mamūkonī. Nao mwene. Uumaga kūrī ūrīa wandūmire. 17 athīnījīri-Ngai arīa anene na Afarisai magītūma Mūndū o wothe angīenda gwīka wendi wa thigari cia hekarū ikamūnyiite. 33 Nake Jesū Ngai, ūcio nīarīmīnyenaga kana ūrutani wakwa akiuga atīrī, "Niī ūgūkorwo na inyū o ihinda uumaga kūrī Ngai, kana njaragia ūhoro wakwa inini, njooke thiī kūrī ūrīa wandūmire. 34 mwene. 18 Mūndū ūrīa waragia ūhoro wake Inyū mūkaanjaria, no mūtikanyona; na kūrīa we mwene eekaga ūguo nīgeetha egooctīhie ngaakorwo, mūtikahota gūkīnya." 35 Ayahudi we mwene, no ūrīa ūrutaga wīra nīgeetha makīrīra atīrī, "Mūndū ūyū nī kū arenda agoocithie ūrīa ūmūtūmīte nī mūndū wa ma; gūthī, kūu tūtangīhota kūmuona? Hihi egūthī gūtīrī ūndū wa maheeni ūmūkonī. 19 Githī kūrīa andū aitū matūūraga mahurunjūkīte Musa ndaamūheire watho? No gūtīrī o na gatagatī ka Ayunani, akarute Ayunani ūhoro? ūmwe wanyu ūmenyagīrīra watho. Mūrageria 36 Nī atīa ekwendaga kuuga, rīrīa oigire kūnījūraga nīkī?" 20 Naguo mūingī wa andū atī, "Mūkaanjaria no mūtikanyona' na 'kūrīa ūkīmūcookeria atīrī, "Wee ūrī na ndaimono. ngaakorwo mūtikahota gūkīnya?" 37 Mūthenya

wa mūthia, na ūrīa warī mūnene wa Gīathī Thīinī wa watho-rī, Musa aatwathire tūhūūrage kū-rī, Jesū akīrūgama, akīanīrīra na mūgambo atumia ta aya na mahiga nyuguto. Rīu we ūkuuga mūnene, akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa ūnyootī-rī, atīa?” 6 Maahūthagīra kīuria gīkī kīrī ta mūtego, nīoke harī nī anyue. 38 Ūrīa wothe ūnjitikītie, nīgeetha magē na ūndū wa kūmūthitangīra. No thīinī wake nīkūriumaga njūū ciā maaī marī Jesū akīinamīrīra, na akīambīrīria kwandika thī muoyo, o ta ūrīa Maandiko moigīte.” 39 na kīra gīake. 7 Na rīrīa maathiire na mbere Akīaria ūguo aaragia ūhoro wa Roho, ūrīa kūmūuria ūhoro ūcio, akīinamūka, akīmeera arīa maamwītikītie makaheo thuutha-inī. Amu atīrī, “Angīkorwo harī na ūmwē wanyu ūtarī hīndī iyo Roho ndaaheanītwo, nīgūkorwo Jesū ehia-rī, nīatuūke wa mbere kūmūkīria ihīga.” 8 ndaagoocithītio. 40 Hīndī ūrīa andū maiguire Agīcooka akīinamīrīra rīngī, akīandīka thī na ciugo ciake, amwe makiuga atīrī, “Ti-itherū kīra. 9 Rīrīa maiguire ūguo, makīambīrīria mūndū ūyū nī we Mūnabii ūrīa.” 41 Arīa kwehera hau ūmwē kwa ūmwē, maambīrīrie angī makiuga atīrī, “Ūyū nīwe Kristū.” Nao na arīa akūrū, nginya hagītigara o Jesū na angī makīuria atīrī, “Kwahoteka atīa Kristū mūtumia ūcio arūngī o hau. 10 Jesū akīinamūka, oime Galili? 42 Githī Maandiko matiugīte atī akīmūuria atīrī, “Mūtumia ūyū, agūthitangi Kristū akoima rūciaro-inī rwa Daudi, na oime marī ha? Hatirī o na ūmwē wao wagūtuūra?” Bethilehemu itūūra rīrīa Daudi aatūūraga?” 43 11 Nake akīmūcookeria atīrī, “Mūthuuri ūyū, Nī ūndū ūcio gūkīgīna nyamūkano gatagatī- gūtirī o na ūmwē.” Nake Jesū akiuga atīrī, “O inī ka andū acio nī ūndū wa Jesū. 44 Amwe na nīi ndigūgūtuūra. Thīi, na ndūkanacooke nīmendaga kūmūnyiita, no gūtirī o na ūmwē kwīhīa.”) 12 Rīrīa Jesū aariīrie andū rīngī, wamūhutirie. 45 Marigīrīrio-inī arangīri akiuga atīrī, “Nīi nīi ūtheri wa thī. Ūrīa hekarū magīcooka kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene wothe ūnūmagīrīra ndarī hīndī arīthīiaga na na Afarisai, nao makīmooria atīrī, “Mwaga nduma, no arīgīaga na ūtheri wa muoyo.” kūmūrehe nīkī?” 46 Arangīri acio magīcooka 13 Nao Afarisai makīmūkararia, makīmwīra atīrī, “Gūtirī ūndū o na ūmwē ūrī waria ta ūrīa atīrī, “We ūraheana ūira waku wee mwene; ūndū ūcio aragia.” 47 Nao Afarisai makīmooria ūira waku ti wa ma.” 14 Nake Jesū agīcooka atīrī, “Mūroiga atī o na inyuī nīamūheenetie? atīrī, “O na ingīrūta ūira wakwa nīi mwene- 48 Nī kūrī ūnene o na ūmwē kana Mūfarisai rī, ūira wakwa nīi wa ma, nīgūkorwo nīnjūū ūmwītikītie? 49 Aca! No gīkundi gīkī kīa andū kūrīa ndoimire o na kūrīa ndīrathīi. No inyuī matoō watho-rī, nīkīnyiite nī kīrumi.” 50 mūtīū kūrīa nyumīte kana kūrīa ndīrathīi. 15 Nikodemo, ūrīa wathiīte kūrī Jesū mbere iyo Inyuī mūtuanagīra ciira na ūmūndū; nīi ndīrī na aari ūmwē wa gīkundi kīao, akīuria atīrī, 51 ūndū nduagīra ciira. 16 No o na ingītuanīra “Watho witū nītūagīra ūndū ciira ataambīte ciira-rī, itua rīakwa nīrīagīrīire, nīgūkorwo gūthikīrīrio nīguo akamenyeka ūrīa ekīte?” ndituanagīra ndī nyiki. No nīi ndī na Baba, 52 Nao makīmūuria atīrī, “O nawe kāi uumīte ūrīa wandūmire. 17 Thīinī wa watho wanyu nī Galili? Tuīria ūhoro, na nītūmenya atī ūnūbabii kwandīkītwo atī ūira wa andū eerī nī wa ma. 18 ndangiuma Galili.” 53 (O ūndū akīinūka gwake Niī ndīrārūta ūira wakwa mwene; nake mūira mūcīi.

8 No rīrī, Jesū agīthīi Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū.

2 Na rūciinī tene akīroka o rīngī kūu nja ciā hekarū, kūrīa andū othe maamūrigicīirī. Nake agīkara thī kūmaruta. 3 Arutani a watho hamwe na Afarisai makīrehe mūtumia wanyiitītwo agītharia. Makīmūrgamia hau mbere ya gīkundi, 4 na makīrīa Jesū atīrī, “Mūrutanī, mūtumia ūyū aanyiitīwo agītharia. 5

Nīi makīmūuria atīrī, “Thoguo arī kū?” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Inyuī mūtīnjūū, o na Baba mūtimūū. Korwo nīmūnjūū, o na Baba nīmūngīmūū.” 20 Nake aaragia ciugo icio akīrutana hekarū-inī hakuhī na harīa mūhothi warutagīrīwo. No gūtirī ūndū wamūnyiitire nītondū ihinda rīake rītiarī ikinyu. 21 O rīngī Jesū akīmeera atīrī, “Nīngwīthīira, na inyuī

nīmūkanjaria no mūgaakua mūrī o mehia-inī “Iburahīmu nīwe ithe witū.” Nake Jesū akīmeera manyu. Kūrīa ngūthīi inyuī mūtingīhota gūuka.” atīrī, “Mūngīrī ciana cia Iburahīmu-rī, nī 22 Ūhoro ūcio ūgītūma Ayahudi morie atīrī, “Kaī mūngīkaga maūndū marīa Iburahīmu eekaga. ekwīyūraga? Hihi nīkīo aroiga atī, ‘Kūrīa ngūthīi 40 Ūrīa kūrī nī atī, inyuī nīmūtuūte itua rīa mūtingīhota gūuka?’” 23 Nowe akīmeera atīrī, kūnjūraga, o nīi mūndū ūrīa ūmūheete ūhoro “Inyuī mūrī a gūkū thī, niī nyumīte Igūrū. 24 ūrīa wa ma, o ūrīa ndaiguire kuuma kūrī Inyuī mūrī a thī-īno; no niī ndirī wa thī-īno. Ngai. Ūguo tiguo Iburahīmu eekaga. 41 Inyuī Ndāmīwīrire atī mūgaakua mūrī o mehia-inī mūreka maūndū marīa ithe wanyu ekaga.” manyu; mūngīregā gwītīka ūrīa njugaga atī nīi Nao makīmūkararia makīmwīra atīrī, “Ithūi nī nī we, ti-itherū mūgaakua mūrī o mehia-inī tūtīrī ciana ciumanīte na ūtharia. Ithūi tūrī manyu.” 25 Nao makīmūuria atīrī, “Wee nīwe na Baba ūmwe tu, na nīwe Ngai.” 42 Jesū ū.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīi nī nīi o ūrīa akīmeera atīrī, “Ngai angīrī Ithe wanyu-rī, no ndūnūrīte ndīmwīraga kuuma o kīambīrīria. 26 mūnyende, nīgūkorwo ndoimire kūrī Ngai, na Ndī na maūndū maingī ingiuga ma kūmūciirthia rīu ndī gūkū. Ti nīi mwene ndītūmīte, no namo. No ūrīa wandūmire nī mwīhokeku, nīwe wandūmire. 43 Mūraga gūtaūkīrwo nī naguo ūrīa njiguīte kuuma kūrī we nīguo ūrīa ndīroiga nīkī? Tondū mūtīrahota kūmenya njīrīraga kīrīndī.” 27 Nao matīgana kūmenya atī ūhoro ūrīa ndīrīria. 44 Inyuī mūrī ciana cia aameeraga ūhoro wa Ithe. 28 Nī ūndū ūcio Jesū ithe wanyu, Mūcukani, na mwendaga kūhingia akīmeera atīrī, “Mwarīkia kwambararia Mūrū merīrīria ma ithe wanyu. We aarī mūrīragani wa Mūndū-rī, nīguo mūkamenya ūrīa njugaga kuuma o kīambīrīria. Ndathīngataga ūhoro wa atī nīi nīi we, na atī gūtīrī ūndū njikaga ma, nīgūkorwo gūtīrī ūhoro wa ma thīnī wake. ndīrīte, no njaragia o ūrīa Baba andutīte. Rīrīa ekūheenania, aaragia rūthiomī rwake, 29 Nake ūrīa wandūmire arī hamwe na nīi; tondū we nī mūheenania, na nīwe ithe wa ndandīgīte ndī nyiki, nīgūkorwo hīndī ciothe maheeni. 45 No tondū njaragia ūhoro wa ma-rī, njikaga maūndū o marīa mamūkenagia.” 30 O mūtīnjītīkagia. 46 Nī kūrī mūndū ūmwe wanyu akīaragia-rī, andū aingī makīmwītīkia. 31 Nake ūngīonania atī ndī mwīhīa? Angīkorwo ndīrīria Jesū akīrīra Ayahudi arīa maamwītīkīte atīrī, ūhoro wa ma-rī, mūregaga kūnjītīkia nīkī? 47 “Mūngīrūmia ūrutani wakwa-rī, mūrī arutwo Ūrīa ūrī wa Ngai nīaiguaga ūrīa Ngai oigaga. akwa kūna. 32 Nī mūkaamenya ūhoro wa ma, Kīrīa kīgīragia mūmūīgue nī tondū mūtīrī a naguo ūhoro ūcio wa ma nī ūkaamkūūra.” 33 Ngai.” 48 Nao Ayahudi makīmūcookeria atīrī, Nao makīmūcookeria makīmwīra atīrī, “Ithūi “Githī tūtīrī na kīhotoo gīa kuuga atī wee ūrī tūrī a rūciaro rwa Iburahīmu, na tūtīrī twatuīka Mūsamaria na ūrī na ndaimono?” 49 Nake ngombo cia mūndū o na ū. Ūngīkiuga atīa atī Jesū akīmeera atīrī, “Nīi ndirī na ndaimono, nītūgakūūrwo?” 34 Nake Jesū akīmacookeria no nīndīrītīria ūgooci wakwa nīi mwene, no nī wīhagia nī ngombo ya mehia. 35 No rīrī, ngombo ti ya gūtūūra mūcīi nginya tene no mūriū wa mwene mūcīi nī wa gūtūūra mūcīi nginya tene. (aiōn g165) 36 Nī ūndū ūcio Mūrū wa Ngai angīkamkūūra-rī, nīmūgakūūrwo kūna. 37 Nīnjjūū mūrī a rūciaro rwa Iburahīmu, no nīmūhīrīrie kūnjūraga, tondū ūhoro wakwa ndūrī na ūikaro thīnī wanyu. 38 Nīi ndīramwīra maūndū marīa nyonete harī Baba, na inyuī mwīkaga maūndū marīa mūiguīte kuuma kūrī ithe wanyu.” 39 Nao makīmūcookeria atīrī, magīkua. Kaī ūrecīria we ūrī ū?” 54 Nake Jesū

akīmacookeria atīrī, “Ingīgooca-rī, kwīgooca 12 Nao makīmūūria atīrī, “Mündū ūcio arī gwakwa nī gwa tūhū. Baba, ūrīa muugaga ha?” Nake akīmeera atīrī, “Niī ndiūūū.” 13 atī nīwe Ngai wanyu nīwe ūngocithagia. Nao magītwara mündū ūcio warī mūtumumu 55 O na gūtuīka mūtimūūū, niī nīndimūūū. kūrī Afarisai. 14 Na rīrī, mūthenya ūcio Jesū Ingiuga atī ndimūūū, ingītuīka wa maheeni aaringirie ndoro na akihingūra maitho ma ta inyuū, no nīndimūūū na nīnūmītie kiugo mündū ūcio warī wa Thabatū. 15 Niī ūndū ūcio gīake. 56 Ithe wanyu Iburahīmu nīakenaga atī Afarisai o nao makīmūūria ūrīa ahotete kuona. nīakona mūthenya wakwa; na nīawonire na Nake mündū ūcio akīmacookeria atīrī, “Aahakire agīcanjamūka.” 57 Nao Ayahudi makīmwīra ndoro maitho, na niī ndeethamba na rīu atīrī, “Wee o na ndūkinyītie mīaka mīrongo nīndīrona.” 16 Nao Afarisai amwe makiuga atīrī, ūtano, na ūkoiga atī nīwonete Iburahīmu!” 58 “Mündū ūyū ndoimīte kūrī Ngai, nīgūkorwo Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī ndamenyāgīrīra Thabatū.” No arīa angī makīuria na ma, Iburahīmu atanaciarwo, Niī ndūire!” atīrī, “Mündū mwīhia ahota atīa kūringa ciama 59 Maigua ūguo makīoya mahiga mamūhūūre ta ici?” Niī ūndū ūcio makīamūkana. 17 Mūthianamo nyuguto, no Jesū akīthītha, akiuma kūu inī Afarisai acio makīhūgūkīra mündū ūcio hekarū-inī.

9 Na rīrīa aathiiaga na njīra-rī, akīona mündū waciariitwo arī mūtumumu. 2 Nao arutwo ake makīmūūria atīrī, “Rabii, nūū wehirie, nī mündū ūyū kana nī aciari ake, nīgeetha aciarwo arī mūtumumu?” 3 Nake Jesū akiuga atīrī, “Ti mündū ūyū kana aciari ake mehirie. No ūndū ūyū wekīkire nīgeetha wīra wa Ngai wonanio mūtūrīre-inī wake. 4 Rīrīa rīothe arī mūthenya-rī, no nginya tūrute wīra wa ūrīa wandūmire. Ūtukū nītūrooka rīrīa gūtarī mündū ūngīhota kūruta wīra. 5 Rīrīa ndī gūkū thī, nī niī ūtheri wa thī.” 6 Na aarīkia kuuga ūguo, agītua mata thī, akīringia ndoro na mata macio, na akīmīhaka mündū ūcio maitho. 7 Akīmwīra atīrī, “Thī ūgethambe Karia-inī ga Siloamu” (narīo rītwa Siloamu nī kuuga Gūtūmwo.) Niī ūndū ūcio mündū ūcio agīthī na agīthamba, na agīuka mūcīi akīonaga. 8 Nao andū a itūūra rīake na arīa maamuonete mbere ūyo akīhooya ūteithio makīurania atīrī, “Githī mündū ūyū ti ūrīa ūraikaraga thī ahooyage ūteithio?” 9 Andū amwe makiuga atī aarī we. Nao arīa angī makiuga atīrī, “Aca, no kūhaana amūhaana.” Nowe agīkīrīrīria kuuga atīrī, “Niī niī mündū ūcio.” 10 Nao makīmūūria atīrī, “Maitho maku makīhingūkīre atīa?” 11 Nake akīmacookeria atīrī, “Mündū ūrīa metaga Jesū nīwe ūringirie ndoro aahaka maitho, anjīra thīi nīgeethambe Karia-inī ga Siloamu. Niī ūndū ūcio ndathīi na ndeethamba, na ndahota kuona.” 12 Nao makīmūūria atīrī, “Mündū ūcio arī ūkuuga atīa ha ūhoro wake? Niīwe araahingūrīre maitho.” Nake mündū ūcio agīcookia atīrī, “Niī mūnabīi.” 18 O na kūrī ūguo Ayahudi matīgana gwītikīa ūhoro wa mündū ūcio atī aarī mūtumumu na atī nīacookete kuona, nginya rīrīa maatūmanīire aciari ake. 19 Makīmooria atīrī, “Ūyū nī mwana wanyu? Ūyū nīwe mūroiga aaciarwo arī mūtumumu? Rīu ahotete atīa kuona?” 20 Nao aciari ake magīcookia atīrī, “Ithūi tūūi nī mwana witū na tūūi aaciarirwo arī mūtumumu. 21 No ūrīa ahotete kuona, kana ūrīa ūmūhingūrīre maitho make, ithūi tūtūi. Mūtūriei nī mūgīma, nīekwīyarīrīria.” 22 Aciari ake moigire ūguo nī ūndū wa gwītīgīra Ayahudi, nīgūkorwo Ayahudi nīmarīkītie gūtua atī mündū o wothe ūngīuga atī Jesū nīwe Kristū nīegūkīo nja ya thunagogi. 23 Nīkīo aciari ake moigire atīrī, “Niī mūgīma; mūtūriei.” 24 Magītā mündū ūcio warī mūtumumu hīndī ya keerī. Makīmwīra atīrī, “Goocithia Ngai. Nītūūi mündū ūyū nī mwīhīa.” 25 Nake agīcookia atīrī, “Niī ndiūū kana nī mwīhīa kana ti mwīhīa. No njūū ūndū ūyū ūmwe; ndīraarī mūtumumu na rīu nīndīrona!” 26 Ningī makīmūūria atīrī, “Agwīkire atīa? Akūhingūrīre maitho atīa?” 27 Nake akīmacookeria atīrī, “Nīndamwīra ūhoro o rīu na inyuū mūtinathikīrīria. Mūrenda kūigua ūngī nīkī? O na inyuū nīmūkwendā gūtuīka arutwo ake?” 28 Nao makīmūruma, makīmwīra atīrī, “Wee ūrī mūrūtuo wa mündū ūyū! Ithūi

tūrī arutwo a Musa! 29 Ithuī nītūū atī Ngai matiigana gūtaūkīrwo nī ūrīa aameeraga. 7 Nī nīnāriirie Musa, no ha ūhoro wa mündū ūyū- ūndū ūcio Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ngūmwīra rī, tūtūū o na kūrīa oimīte.” 30 Nake mündū atīrī na ma, Nī nī nī kīhingo kīa ng’ondū. 8 ūcio akīmacookeria atīrī, “Kaī ūcio nī ūrirī-rī! Arīa othe mookire mbere yakwa maarī aici na Inyuī mūtiūū kūrīa oimīte, na nīwe ūūhingūrire atunyani, no ng’ondū itiigana kūmathikīrīria. 9 maitho. 31 Nītūū atī Ngai ndathikagīrīria andū Niī nī nī kīhingo; ūrīa wothe ūtoonyagīra harī ehia. Athikagīrīria mündū ūrīa ūrī na ūngai nī nīakahonoka. Agaatoonyaga na akoima, na na ūrīa wīkaga wendi wake. 32 Gūtīrī mündū onage gīa kūrīa. 10 Mūici okaga tu nīgeetha ūrī waigua ūhoro wa mündū ūhingūrītwo aiye, na orage, na anange; nī nījūkīte nīguo maitho aciarītwo arī mūtumumu. (aiōn g165) 33 magīe na muoyo, na magīe naguo kūna. 11 Korwo mündū ūyū ndoimīte kūrī Ngai ndarī “Nī nī nī mūrīithi ūrīa mwega. Mūrīithi ūndū angīhota gwika.” 34 Igūrū rīa ūhoro ūcio ūrīa mwega arutaga muoyo wake nī ūndū magīcokkie atīrī, “Wee waciariwo ūrī na mehia. wa ng’ondū. 12 Mūrīithi wa mūcaara tiwe Ūngīkīgeria atīa gūtūrūta!” Nao makīmūkania mūrīithi ūrīa mwene ng’ondū. Nī ūndū ūcio na kūu nja. 35 Jesū nīaiguire atī nīmaikītie rīrīa ona njūū iğīuka, atiganagīria ng’ondū, mündū ūcio nja, na rīrīa aamuonire akīmūuria akoora. Hīndī īyo nayo njūū īgatharīkīra rūrūrū, atīrī, “Wee nīwītīkītie Mūrū wa Mündū?” 36 īkarūhurunja. 13 Mündū ūcio oraga tondū we Nake mündū ūcio akīmūuria atīrī, “Mūthuuri nī wa kwandīkwo, na ndarūmbūyanagia na ūyū, ūcio nīwe ū? Njīrīa, nīgeetha ndīmītīkīie.” ūhoro wa ng’ondū. 14 “Nī nī nī mūrīithi ūrīa 37 Nake Jesū akiuga atīrī, “Rīu nīūmuonete; mwega; nīnjūū ng’ondū ciakwa, nacio ng’ondū nīwe ūyū ūraaria nawe.” 38 Nake mündū ciakwa nīcīnjūū, 15 o ta ūrīa Baba anjūū, na nī ūcio akiuga atīrī, “Mwathani, nīndetīkīia,” na ngamenya Baba, na nīndutīte muoyo wakwa akīmūthathaiya. 39 Ningī Jesū akiuga atīrī, nī ūndū wa ng’ondū. 16 Ndī na ng’ondū ingī “Njūkīte gūkū thī nī ūndū wa gūtūanīra ciira, irīa itarī cīa gīcegū gīkī. No nginya o nacio nīgeetha arīa atumumu mahote kuona, nao ndīcirehe. O nacio nīigathikīrīria mūgambo arīa monaga matuīke atumumu.” 40 Afarisai wakwa, na gūgaakorwo na rūrūrū rūmwe, na amwe arīa maarī nake makīigua akiuga ūguo, mūrīithi ūmwe. 17 Gītūmi kīa Baba kūnyenda nī nao makīmūuria atīrī, “Atī atīa? O na ithuī tūrī ūndū nīndutīte muoyo wakwa nīgeetha njooke atumumu?” 41 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, ndīwoe rīngī. 18 Gūtīrī mündū ūngīndunya “Mūngīrī atumumu-rī, mūtingīrī na mehia; no guo, no nī ūngūrūta na kwīyendera. Ndī na rīu tondū muugaga atī nīmuonaga-rī, mūgūikara ūhoti wa kūrūrūta, o na ūhoti wa kūwoya rīngī. o na wīhīa wanyu.”

10 “Ngūmwīra atīrī na ma, mündū ūrīa ūtatoonyaga gīcegū kīa ng’ondū agereire kīhingo-inī, no akahaicīra handū hangī-rī, ūcio nī mūici na nī mūtunyani. 2 Mündū ūrīa ūtotoonyaga na kīhingo nīwe mūrīithi wa ng’ondū ciakwe. 3 Mūrangīrī nīamūhingūragīra kīhingo, nacio ng’ondū nīthikagīrīria mūgambo wake. Eetaga ng’ondū ciakwe na marītīwa, na agaciumagaria. 4 Aarīkīa kuumia irīa irī ciakwe ciotē-rī, acitongoragīa, nacio ng’ondū ciakwe ikamūrūmīrīra, tondū nīciūū mūgambo wake. 5 No itirī hīndī ingīrūmīrīra mūgeni; ūrīa kūrī nī atī nīkūmūrīra, tondū itiūī mūgambo wa mūgeni.” 6 Jesū aahūthīrīre ngerekano īyo, no

matiigana gūtaūkīrwo nī ūrīa aameeraga. 7 Nī nīnāriirie Musa, no ha ūhoro wa mündū ūyū- ūndū ūcio Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ngūmwīra rī, tūtūū o na kūrīa oimīte.” 30 Nake mündū atīrī na ma, Nī nī nī kīhingo; ūrīa wothe ūtotoonyagīra harī ehia. Athikagīrīria mündū ūrīa ūrī na ūngai nī nīakahonoka. Agaatoonyaga na akoima, na na ūrīa wīkaga wendi wake. 32 Gūtīrī mündū onage gīa kūrīa. 10 Mūici okaga tu nīgeetha ūrī waigua ūhoro wa mündū ūhingūrītwo aiye, na orage, na anange; nī nījūkīte nīguo maitho aciarītwo arī mūtumumu. (aiōn g165) 33 magīe na muoyo, na magīe naguo kūna. 11 Korwo mündū ūyū ndoimīte kūrī Ngai ndarī “Nī nī nī mūrīithi ūrīa mwega. Mūrīithi ūndū angīhota gwika.” 34 Igūrū rīa ūhoro ūcio ūrīa mwega arutaga muoyo wake nī ūndū magīcokkie atīrī, “Wee waciariwo ūrī na mehia. wa ng’ondū. 12 Mūrīithi wa mūcaara tiwe Ūngīkīgeria atīa gūtūrūta!” Nao makīmūkania mūrīithi ūrīa mwene ng’ondū. Nī ūndū ūcio na kūu nja. 35 Jesū nīaiguire atī nīmaikītie rīrīa ona njūū iğīuka, atiganagīria ng’ondū, mündū ūcio nja, na rīrīa aamuonire akīmūuria akoora. Hīndī īyo nayo njūū īgatharīkīra rūrūrū, atīrī, “Wee nīwītīkītie Mūrū wa Mündū?” 36 īkarūhurunja. 13 Mündū ūcio oraga tondū we Nake mündū ūcio akīmūuria atīrī, “Mūthuuri nī wa kwandīkwo, na ndarūmbūyanagia na ūyū, ūcio nīwe ū? Njīrīa, nīgeetha ndīmītīkīie.” ūhoro wa ng’ondū. 14 “Nī nī nī mūrīithi ūrīa 37 Nake Jesū akiuga atīrī, “Rīu nīūmuonete; mwega; nīnjūū ng’ondū ciakwa, nacio ng’ondū nīwe ūyū ūraaria nawe.” 38 Nake mündū ciakwa nīcīnjūū, 15 o ta ūrīa Baba anjūū, na nī ūcio akiuga atīrī, “Mwathani, nīndetīkīia,” na ngamenya Baba, na nīndutīte muoyo wakwa akīmūthathaiya. 39 Ningī Jesū akiuga atīrī, nī ūndū wa ng’ondū. 16 Ndī na ng’ondū ingī “Njūkīte gūkū thī nī ūndū wa gūtūanīra ciira, irīa itarī cīa gīcegū gīkī. No nginya o nacio nīgeetha arīa atumumu mahote kuona, nao ndīcirehe. O nacio nīigathikīrīria mūgambo arīa monaga matuīke atumumu.” 40 Afarisai wakwa, na gūgaakorwo na rūrūrū rūmwe, na amwe arīa maarī nake makīigua akiuga ūguo, mūrīithi ūmwe. 17 Gītūmi kīa Baba kūnyenda nī nao makīmūuria atīrī, “Atī atīa? O na ithuī tūrī ūndū nīndutīte muoyo wakwa nīgeetha njooke atumumu?” 41 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, ndīwoe rīngī. 18 Gūtīrī mündū ūngīndunya “Mūngīrī atumumu-rī, mūtingīrī na mehia; no guo, no nī ūngūrūta na kwīyendera. Ndī na rīu tondū muugaga atī nīmuonaga-rī, mūgūikara ūhoti wa kūrūrūta, o na ūhoti wa kūwoya rīngī. o na wīhīa wanyu.” Watho ūyū ndaamūkīrīre kuuma kūrī Baba.”

19 Maigua ciugo icio, Ayahudi makīamūkana o rīngī. 20 Aingī ao makiuga atīrī, “Mündū ūyū arī na ndaimono na akagūrūka. Mūkūmūthikīrīria nīkī?” 21 No angī makiuga atīrī, “Ino ti mīario ya mündū ūrī na ndaimono. Ndaimono no ihingūre maitho ma mūtumumu?” 22 Ningī gūkīgīa na Gīathī gīa Kwamūrwo kūu Jerusalemu. Kwarī kīmera kīa heho, 23 nake Jesū aarī hekarū-inī agīceraceera gīthaku-inī gīa Solomoni. 24 Nao Ayahudi makīmūrigīcīria makīmūwīra atīrī, “Ūgūtūrū ūtūigīte na nganja nginya rī? Angīkorwo nīwe Kristū-rī, twīre ūtekūhitha.” 25 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīndīmūrīrīte, no mūtiitīkagīa. Ciama irīa ningaga na rīitīwa rīa

Baba n̄cinjaraḡir̄ia, 26 no inyū m̄utiitikagia Lazaro ūcio war̄i m̄rūaru. 3 N̄i ūndū ūcio aar̄i tondū m̄utir̄ nḡondu ciakwa. 27 Nḡondu ciakwa acio a nyina magit̄uman̄ira Jes̄i akeerwo at̄ir̄, n̄ithikaḡir̄ia m̄ugambo wakwa; n̄indiciī, “Mwathani, ūria wendete n̄imur̄aru.” 4 R̄ir̄a nacio n̄icinum̄aḡir̄ia. 28 N̄indiciheaga muoyo Jes̄i aiguire ūhorō ūcio, akiuga at̄ir̄, “Ndwari īno wa tene na tene, na ḡutir̄ h̄indī ikoora; ḡutir̄ ndikur̄īk̄ir̄ia na ḡikuū. Aca, n̄i ya k̄ogocithia m̄undū o na ūmwe ūnḡicigutha kuuma moko-in̄ makwa. (aiōn g165, aiōnios g166) 29 Baba ūria 5 Jes̄i niendete Maritha na mwar̄i wa nyina, o na waheire cio, n̄i m̄ünene k̄ur̄i othe; ḡutir̄ m̄undū Lazaro. 6 No o na thuutha wa k̄uigua at̄i Lazaro ūnḡicigutha kuuma moko-in̄ ma Baba. 30 N̄i na aar̄i m̄rūaru-r̄i, aikarire k̄uu aar̄i m̄ithenya Baba t̄uri ūmwe.” 31 O r̄inḡi Ayahudi mak̄oya īnḡi ūri. 7 Aḡicooka ak̄ira arutwo ake at̄ir̄, mahiga n̄iguo mamuhūure namo nyuguto, “N̄it̄ucookei Judea.” 8 Nao mak̄imw̄ira at̄ir̄, “No 32 nake Jes̄i ak̄imeera at̄ir̄, “N̄indimuonetie ūri Rabii, o r̄iu ica ikuh̄i Ayahudi marageragia ciama nyinḡi nene kuuma k̄ur̄i Baba. N̄i k̄ama ḡukuhūura na mahiga nyuguto, na r̄iu ūrenda k̄ir̄ik̄i ḡiacio m̄urenda k̄uuhūr̄ia na mahiga ḡuicooka kuo?” 9 Nake Jes̄i ak̄imacookeria at̄ir̄, nyuguto?” 33 Nao Ayahudi mak̄imūcookeria “Gith̄i m̄uthenya ti wa mathaa ik̄umi na meeri? at̄ir̄, “Tūtirakuhūura na mahiga nyuguto n̄i M̄undū ūria ūthiaga m̄uthenya ndanḡih̄ingwo, ūndū wa o na k̄imwe ḡiacio, no n̄i ūndū wa n̄igukorwo onaga na ūtheri wa ḡukū th̄i. 10 k̄uruma Ngai, tondū w̄ituīte Ngai na wee ūri o Ah̄ingagwo ūri eḡuthī ūtukū, n̄i ūndū ndar̄i m̄undū.” 34 Nake Jes̄i ak̄imacookeria at̄ir̄, “Gith̄i na ūtheri.” 11 Aarikia kuuga ūguo, aḡicooka ḡutiandik̄itwo Watho-in̄ wanyu at̄ir̄, ‘N̄doigire ak̄imeera at̄ir̄, “M̄urata w̄it̄ Lazaro n̄iakomete; inyū m̄ur̄i ngai?’ 35 Anḡikorwo aametire ‘ngai’, o no n̄inḡuthī k̄uu ngamūuk̄ir̄ie.” 12 Arutwo ake acio kiugo k̄ia Ngai ḡokire k̄ur̄i o, (na Maandiko mak̄imūcookeria at̄ir̄, “Mwathani, akorwo n̄i matheru matinḡaga k̄uhingio) 36 ī m̄undū ūria ḡukoma akomete-r̄i, n̄iekūhona.” 13 Jes̄i aaragia Baba aamūrire ar̄i wake k̄una na ak̄imütüma ūhorō wa ḡikuū ḡiake, no arutwo ake meciiragia ḡukū th̄i, ūhorō wake n̄i at̄ia? M̄uraḡithitanga aaragia ūhorō wa toro wa ndūire. 14 N̄i ūndū n̄l̄k̄i at̄i n̄ndaruma Ngai tondū n̄ndoiga, ‘Nd̄ ūcio ak̄imeera na nj̄ira ūḡuitauka, at̄ir̄, “Lazaro M̄urū wa Ngai?” 37 Inḡiaga gw̄ika ūria Baba n̄imukū, 15 no n̄i ūndū wanyu n̄ingenete ekaga m̄utikanj̄itikie. 38 No o na inḡika ūria n̄igukorwo ndiraar̄i kuo, n̄igeetha mw̄it̄ikie. ekaga-r̄i, o na ḡutuika m̄utinj̄itik̄itie, it̄ikiai No ūri, n̄it̄uthī k̄ur̄i we.” 16 Nake Toma (ūria ciama icio, n̄iguo m̄umenye na m̄utaūk̄irwo wetagwo Wa-mahatha) ak̄ira arutwo ar̄ia anḡi at̄i Baba ar̄i th̄iin̄ wakwa, na n̄i nd̄ ūthī wa at̄ir̄, “N̄it̄uthī o na ithū, t̄ugakuan̄re nake.” Baba.” 39 Na o r̄inḡi mak̄igeria k̄umūnyiita, nowe 17 Jes̄i aakinya-r̄i, aḡikora Lazaro n̄ianiin̄ite ak̄ihonokia kuuma moko-in̄ mao. 40 Ninḡi Jes̄i m̄ithenya īna ūthī wa mb̄ir̄ia. 18 Na ūri, it̄ūura aḡicooka m̄ur̄imo ūri ūnḡi wa Jorodani, haria ūri Bethania r̄itiakinytie kilomita ithat̄u kuuma Johana aabatithanaḡir̄ia matukū-in̄ ma mbere. Jerusalemu, 19 nao Ayahudi ainḡi n̄imok̄ite k̄uu Agiikara k̄uu, 41 nao andū ainḡi maḡiūka k̄ur̄i kwa Maritha na Mariamu k̄umomir̄iria n̄i ūndū we. Nao makiuga at̄ir̄, “O na ḡutuika Johana wa ḡukuūrwo n̄i m̄ur̄i wa nyina wao. 20 R̄ir̄a ndar̄i k̄ama aaringire, ūhorō ūria wothe Johana Maritha aiguire at̄i Jes̄i n̄iarooka, akiuma, aḡithī oigire ūkoniī ūndū ūyū war̄i wa ma.” 42 Na k̄umūtūnga, no Mariamu aḡikara k̄uu mūcii. 21 andū ainḡi a k̄uu maḡiūkia Jes̄u. 22 Maritha ak̄ira Jes̄u at̄ir̄, “Mwathani ūnḡiraar̄i ḡukū-r̄i, m̄ur̄i wa maitū ndanḡirakuire. 23 Nake Jes̄i ak̄imw̄ira at̄ir̄, ūri, n̄injūū at̄i o na r̄iu Ngai n̄eguk̄uhē o k̄ir̄ia ḡiothe ūnḡihooya.” 24 Nake Jes̄i ak̄imacookeria at̄ir̄, “M̄ur̄i wa maitūguo n̄ekūriūka.” Nake Maritha ak̄imūcookeria at̄ir̄, 25 Nake n̄injūū n̄iakariūka h̄indī ya iriūk̄iro m̄uthenya wa m̄uthia.”

11 Na ūri, kwar̄i na m̄undū wetagwo Lazaro, nake aar̄i m̄rūaru. Aar̄i wa Bethania, it̄ūura ūri Mariamu na mwar̄i wa nyina Maritha. 2 Mariamu ūyū nowe wait̄ir̄irie Mwathani maguta manungi wega na ak̄imūgiria nyar̄ir̄i na njūri yake, na aar̄i mwar̄i wa nyina na

Jesū akīmwīra atīrī, “Niī nī nī kūriūka na nī nī mūnene, akiuga atīrī, “Lazaro, uma!” 44 Nake muoyo. Nake ūria wothe ūnjītīkītie, o na aakua, mūndū ūcio warī mūkuū akiuma, ohetwo nīagatūura muoyo; 26 nake ūria wothe ūtūuraga na ndaamī cia gatani moko na magūrū, na muoyo na nīanjītīkītie, ndarī hīndī agaakua. akarigičīrio taama ūthiū. Jesū akīmeera atīrī, Wee nīwītīkītie ūguo?” (aiōn g165) 27 Nake Maritha “Muohorei mataama macio ma mbīrīra, mūreke akīmwīra atīrī, “Tī Mwathani, nīnjītīkītie atī athīi.” 45 Nī ūndū ūcio Ayahudi aingī arīa mokīte wee nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai, ūria wīrītwo gūceerera Mariamu, moona ūria Jesū eekire, nīagooka gūkū thī.” 28 Nake aarīkia kuuga makīmītīkīa. 46 No amwe ao magīthīi kūrī ūguo, agīcooka agīthīi agīta mwarī wa nyina Afarisai, makīmeera ūria Jesū ekīte. 47 Hīndī Mariamu keeheri-inī, akīmwīra atīrī, “Mūrutani īyo athīnjīri-Ngai arīa anene hamwe na Afarisai arī gūkū na nīarakuūria.” 29 Rīrīa Mariamu magīta Kīama. Makīurania atīrī, “Nī kīi tūreka? aiguire ūguo, akīrūgama na ihenya agīthīi kūrī Onei ūria mūndū ūyū araringa ciama nyīngī. we. 30 Na hīndī īyo Jesū ndaakoretwo atoonyete 48 Twareka athīi na mbere ūguo, andū othe itūura, no aarī o harīa Maritha aamūtūngīte. nīmekūmītīkīa, nao Aroma moke meyoere 31 Rīrīa Ayahudi acio maarī na Mariamu hekarū iitū, o na rūrīri rwtū.” 49 Hīndī īyo ūmwe kūu nyūmba makīmūmīrīria monire ūria wao wetagwo Kaifa, ūria warī mūthīnjīri-Ngai okīra na ihenya oimīte njā, makīmūrūmīrīra, mūnene mwaka ūcio, akiuga atīrī, “Inyū mūtiūrī magīciiria atī aathīiaga mbīrīra-inī akarīrīre ūndū mūū o na atīa! 50 Inyū mūtiūrī atī nī ho. 32 Hīndī ūria Mariamu aakinyire harīa kaba mūndū ūmwe akue nī ūndū wa kīrīndī, Jesū aarī na akīmuona, akīgūa thī magūrū-inī handū ha rūrīri ruothre rūthīre.” 51 Ūndū ūcio make, akīmwīra atīrī, “Mwathani, ūngīraarī ndaaririe etaarīte we mwene, no aarathire ūguo gūkū, mūrū wa maitū ndangīrakuire.” 33 arī ta mūthīnjīri-Ngai mūnene wa mwaka ūcio, Hīndī ūria Jesū aamuonire akīrīra, na Ayahudi atī Jesū nīagakuūra rūrīri rwa Ayahudi, 52 na to arīa mokīte hamwe nake o nao makīrīra-rī, rūrīri rūu rwiki, no o na ningī akue nī ūndū agīcaaya mūno roho-inī thīnī na agītangīka wa ciana cia Ngai iria ciahurunjūkīte, nīgeetha ngoro. 34 Akīmooria atīrī, “Mūmūigīte ha?” acicookanīrīrie atūme itūke kīndū kīmwe. 53 nī Nao makīmūcookeria atīrī, “Mwathani, ūka ūndū ūcio kuuma mūthenya ūcio magīciirīra wone.” 35 Jesū akīrīra. 36 Nao Ayahudi makiuga kūmūūraga. 54 Nī ūndū ūcio Jesū ndaacockire atīrī, “Onei ūria aramwendetel!” 37 No amwe gūthīi akītonithanagia kūrī Ayahudi. Handū ha ao makīurania atīrī, “Mūndū ūyū ūrahingūrīre ūguo, akīehera agīthīi kūndū kwarī hakuhī na mūtumumu maitho-rī, ndangīrāhotire kūgiria werū, gatūura geetagwo Efiraimu, agīkara kuo akue?” 38 Nake Jesū, o rīngī aacaīte mūno, na arutwo ake. 55 Na rīrīa Bathaka ya Ayahudi agīthīi mbīrīra-inī. Mbīrīra īyo yarī ngurunga yakuhīrīrie, andū aingī makīambata kuuma na yahingītwo na ihiga. 39 Nake Jesū akīmeera matūūra-inī, magīthīi Jerusalemu nī ūndū wa atīrī, “Eheriai ihiga.” No Maritha, mwarī wa igongona rīa gwītheria Bathaka itanakinya. nyina na mūndū ūcio wakuīte, akīmwīra atīrī, 56 Andū acio magīkara magīcaragia Jesū, na “Mwathani, rīu nīmūnunu nī ūndū nīanīiñte rīrīa maarūngīi nja ya hekarū, makīurania mīthenya ūna ho.” 40 Nake Jesū akīmwīra atīrī, atīrī, “Mūgwīciiria atīa? Kaī hihi ategūuka “Gīthī ndikwīrīre atī wetīkia nīukuona riiri wa Gīthī-inī?” 57 No athīnjīri-Ngai arīa anene na Ngai?” 41 Nī ūndū ūcio makīehera ihiga. Jesū Afarisai nīmarutīte watho atī mūndū o wothe agīcooka agītīira maitho, akiuga atīrī, “Baba, ūngīlamenyire harīa Jesū aarī, amarehere ūhoro nīndagūcookeria ngaatho nī ūndū nīünjiguaga. nīgeetha mamūnyiite.

42 Nīnjuū atī nīünjiguaga hīndī ciothe, no ndoiga ūguo nī ūndū wa andū aya marūgamīte haha, nīguo metīkie atī nīwe wandūmire.” 43 Jesū aarīkia kuuga ūguo, akīanīrīra na mūgambo

12 Mīthenya itandatū mbere ya Gīthī kīa Bathaka gūkīnya, Jesū agīthīi Bethania, kūrīa Lazaro ūria aariūkītie aatūūraga. 2 Nī kwarugirwo irio cia hwaī-inī nī ūndū wa

Jesū. Maritha nīwe watungataga, nake Lazaro ūcio. 18 Andū aingī magīuka gütunga Jesū aarī ūmwe wa arīa maikarīte metha-inī na nī ūndū nīmaiguīte atī nīaringīte kīama kīu. Jesū. 3 Nake Mariamu akīoya cuba ya maguta 19 Nī ūndū ūcio Afarisai makīrana atīrī, “Ta manungi wega na ma goro mūno, akīhaka kīonei tūtirī ūndū tūreeka. Onei ūrīa andū Jesū magūrū, agīcooka akīmūgiria na njuūrī othe mamūrūmīrire!” 20 Na rīrī, nī kwarī yake. Nayo nyūmba ikīiyūra mūtarariko mwega na Ayunani gatagatī-inī ka arīa maathiīte wa maguta macio. 4 No mūrutwo ūmwe wa gūthathaiya Ngai Giathī-inī kīu. 21 Nao magīuka Jesū wetagwo Judasi Isikariota, ūrīa wacookire kūrī Filipu, ūrīa woimīte itūura rīa Bethsaida kūmūkunyanīra, akīregana na ūndū ūcio, akiuga kūu Galili, marī na ihooya, makīmwira atīrī, atīrī, 5 “Nīkī kīragiririe maguta macio mendio “Mūthuuri ūyū, no twende kuona Jesū.” 22 na mbeeca icio iheo athīnni? Nīmaraiganīte Nake Filipu agīthī akīrra Anderea ūhoro ūcio, mūcaara wa mwaka mūgima.” 6 Ndoigire ūguo nao eerī magīthī makīrra Jesū. 23 Nake Jesū nī ūndū wa gūcaīra athīnni, no oigire ūguo nī akīmacookeria atīrī, “Ihindā nīrīkinyu Mūrū ūndū aarī mūici, tondū nīwe wakuuaga mūhuko wa Mūndū agoocithio. 24 Ngūmwīra atīrī na wa mbeeca, na nīaiyaga imwe akahūthīra we ma, tiga hīndī ya ngano yambire kūgūa tīrī-inī mwene. 7 Nake Jesū agīcookia atīrī, “Tiganai ikue-rī, itūuraga ūrī iiki. No īngīkua, nīciaraga nake, arraigīte maguta macio nī ūndū wa maciaro maingī. 25 Mūndū ūrīa wendete muoyo mūthenya ūrīa ngaathikwo. 8 Athīnni mūrī wake nīakoorwo nīguo, na mūndū ūrīa ūthūire nao hīndī ciothe, no nīi mūtīrikoragwo na muoyo wake arī gūkū thī, nīakaūtūuria nginya nīi hīndī ciothe.” 9 Ihinda-inī o rīu gīkundi muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 26 Ūrīa kīnene kīa Ayahudi gīkīmenya atī Jesū aarī wothe ūndungatagīra no nginya anūmīrire, kūu na gīgīuka, na gītiokire nī ūndū wa Jesū nīgeetha harī ndī o nayo ndungata yakwa tu, no ningī nīgeetha kīone o na Lazaro ūcio īgaakorwo ho. Ūrīa ūndungatagīra-rī, nake Baba aariūkītie kuuma kūrī arīa akuū. 10 Nī ūndū nīarīmūtīaga. 27 “Rīu ngoro yakwa nīratangīka, ūcio athīnjīri-Ngai arīa anene magīthugunda na nīi ngūkiuga atīa? Njuge, ‘Baba honokia harī kūrīraga Lazaro o nake, 11 nīgūkorwo nī ūndū ihinda rīrī?’ Aca, gītūmi gīkī nīkīo gītūmīte wake Ayahudi aingī nīmathīiaga kūrī Jesū na nginyie ihinda rīrī. 28 Baba, goocithia rītīwa makamwītīkia. 12 Mūthenya ūcio ūngī andū rīakul!” Hīndī īyo mūgambo ūkiuma igūrū ūkiuga aingī arīa mokīte nī ūndū wa Giathī kīu makīigua atīrī, “Nīndīrīgoocithīte na no ngūrīgoocithīa atī Jesū aarī njīra-inī agīthīi Jerusalemu. 13 o rīngī.” 29 Nakīo gīkundi kīa andū kīrīa kīarī Magīkuua mīkīndū, magīthīi namo kūmūtūnga, ho na gīkīigua ūguo, gīkiuga atī mūgambo ūcio makīanagīrīra atīrī, “Hosanal!” “Kūrathimwo-rī, nīwarurumaga; nao arīa angī makiuga atī nī nī ūndū ūrīa ūgūuka na rītīwa rīa Mwathani!” mūraika wamwarīria. 30 Nake Jesū akīmeera “Kūrathimwo-rī, nī Mūthamaki wa Isiraeli!” 14 atīrī, “Mūgambo ūcio ndūnaaria nī ūndū wakwa, Nake Jesū akīona njaū ya ndigiri, akīmīkarīra, no waria nī ūndū wanyu. 31 Hīndī nī nginyu o ta ūrīa kwandīkitwo atīrī, 15 “Tiga gwītīgīra, thī īno itūrīwo ciira; nake mūnene wa thī īno wee Mwarī wa Zayuni; ta rora, mūthamaki nīekūingatwo. 32 No nīi ndaarīkia kūhaicio waku nīarooka, aikarīire njaū ya ndigiri.” igūrū kuuma thī, nīngaguucīrīria andū othe harī 16 Arutwo ake matiambīte gūtaūkīrīro nī nīi.” 33 Oigire ūguo nīgeetha onanie gīkuū kīrīa gītūmi kīa maūndū macio. No Jesū aarīkia agaakua. 34 Gīkundi kīu gīkiuga atīrī, “Nītūiguīte kūgoocithio nīguo maataūkīrīro atī maūndū kuuma Watho-inī atī Kristū egūtūūra tene na macio maandīktwo nī ūndū wake, na atī tene, nī ūndū ūcio-rī, nī atīa ūguo woiga atī ūguo noguo maamwīkīte. 17 Nakīo gīkundi kīa ‘Mūrū wa Mūndū no nginya ahaicio igūrū?’ andū kīrīa kīarī nake rīrīa eetire Lazaro oime ūcio ‘Mūrū wa Mūndū’ nūū?” (aiōn g165) 35 mbīrīra-inī na akīmūrīkia kuuma kūrī arīa Nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīmūgūkorwo na akuū gīgīthīi na mbere kūmemerekia ūhoro ūtheri ihinda rīngī inini. Thiiagai rīrīa mūrī

na ūtheri, nduma ītanamūtumanīra. Mündū nīriakinyīte. Na tondū nīendete arīa maarī ake ūrīa ūthiiaga na nduma ndamenyaga kūrīa gūkū thī, akīmoonia ūrīa aamendete nginya arathīi. **36** Mwīhokagei ūtheri hīndī ūrīa mūrī kīrkīrīro. **2** Na rīrīa maariīaga irio cia hwaīnaguo, nīgeetha mūtuīke ciana cia ūtheri.” inī, Mūcukani nīarīktie gwīkīra ngoro-inī ya Nake Jesū aarīkia kwaria, akīmehitha, agīthīira. Judasi Isikariota, mūrū wa Simoni, meciiria ma **37** O na thuutha wa Jesū kūringa ciama icio gūkunyanīra Jesū, **3** Jesū nīamenyete atī Ithe ciothe makīonaga-rī, matiigana kūmwītikia. **38** nīamūheete ūhoti wa maīndū mothe, na atī Ūndū ūcio warī wa kūhingia kiugo kīa Isaia oimīte kūrī Ngai, na acookaga kūrī o Ngai; **4** nī ūrīa mūnabii kīrīa kīrīragia atīrī: “Mwathani, ūndū ūcio Jesū agīkīra, akiuma hau maarīagīra, nūnū wītīktie ūhoro witū, nakuo guoko kwa akīruta nguo yake ya igūrū, akīoya taurū, akīnoha Mwathani kūguūrīrio ū?” **39** Nī ūndū ūcio njohero. **5** Thuutha wa ūguo, agītīrīra maaī matingītikirie, nī tondū Isaia nīoigīte handū kīraī-inī na akīambīrīria gūthambīa arutwo hangī atīrī: **40** “Nīamatuīte atumumu, na ake nyarīrī, akīmagiragia na taurū ūyo eyohete akoomia ngoro ciao, nīgeetha matikoone na njohero. **6** Na aakinya harī Simoni Petero, maitho mao, kana mataūkīrwo ngoro-inī ciao, Petero akīmūūria atīrī, “Hī, Mwathani, wee nīwe o na kana magarūrūke, na nīi ndīmahonie.” ūgūūthambīa nyarīrī?” **7** Jesū akīmūcookeria **41** Isaia oigire ūguo nī ūndū nīooneete riiri atīrī, “Ndūngīmenya ūrīa ndīreka rīu, no wa Jesū, na akīaria ūhoro wake. **42** No o thuutha-inī nīrūmenya.” **8** Petero akīmwīra na gūtīrī o ūguo, aingī o na gagatātī ka atīrī, “Aca, wee ndūrī hīndī ūgūūthambīa atongoria a Ayahudi nīmamwītikirie. No nī nyarīrī ciakwa.” Jesū akīmūcookeria atīrī, ūndū wa Afarisai, matingīoimbūrīre witīkio “Itangīgūthambīa, ndūngīgīa ngwatanīro na wao nī gwītīgīra matikaingatwo thunagogi; **43** nīi” (*aiōn g165*) **9** Simoni Petero akīmūcookeria nīgūkorwo nīmendete kūgoocwo nī andū gūkīra atīrī, “Mwathani, ndūgaathambīe o nyarīrī kūgoocwo nī Ngai. **44** Jesū agīcooka akīanīrīra ciiki, no gūtīhambīe moko o na mūtwe!” **10** na mūgambō mūnene, akiuga atīrī, “Mündū Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mündū wīthambīte ūrīa ūnjītīktie, to nīi nyiki etīktie, no etīktie mwīrī abatairio nī gwīthambīa o nyarīrī ciiki; o na ūrīa wandūmire. **45** Hīndī ūrīa mündū mwīrī wake wothe nī mūtheru. Na inyū mūrī ūcio andora, onaga ūrīa wandūmire. **46** Niī atheru, o na gūtīka ti inyuothē.” **11** Nīgūkorwo njūkīte gūkū thī ndī ūtheri, nīgeetha gūtīkagīe nīamenyete ūrīa ūkaamūkunyanīra, na nīkīo o na ūmwe ūnjītīktie ūngīkara nduma-inī. oigire atī ti othe maarī atheru. **12** Aarīka **47** “Ha ūhoro wa mündū ūrīa ūiguaga ūhoro kūmathambīa nyarīrī, akīhumba nguo yake ya wakwa no akaaga kūhingia, ndikūmūtūra ciira; igūrū, na agīcooka harīa aikārīte. Akīmooria nīgūkorwo ndiokire gūtūira andū a thī ciira, atīrī, “Nīmwataūkīrwo nī ūguo ndamwīka? **13** no ndokire kūmahonokia. **48** Mūtuanīri ciira Mūnjītaga ‘Mūrutani’ na ‘Mwathani’, na ūguo arī ho, harī mündū ūrīa ūndegaga na akaaga nīguo kūrī, nīgūkorwo ūguo nīguo ndī. **14** gwītīkīra ciugo ciakwa; kiugo kīu ndaaririe Na rīrī, kuona atī Niī, Mwathani na Mūrutanī nīkīo gīkaamūtūra ciira mūthenya wa mūthia. wanyu, nīndamūthambīa nyarīrī-rī, o na inyū **49** Nīgūkorwo ndiaririe ndīrīte nīi mwene, no nīmwagīrīrīwo mūthambanagie nyarīrī mündū Baba ūrīa wandūmire nīwe wanjathire ūrīa na ūrīa ūngī. **15** Nīndamuonia kīonereria nīguo ingiuga, na ūrīa ingīaria. **50** Nīnjūūtī atī rīathani rīake rīkinyagia mündū muoyo-inī wa tene na tene. Nī ūndū ūcio ūhoro ūrīa wothe njaragia no ūrīa Baba anjīrīte njarie.” (*aiōnios g166*)

13 Na rīrī, gwatīgtie o hanini Gīathī kīa Bathaka gīkinye. Jesū nīamenyete atī ihinda rīake rīa kuuma gūkū thī athīi kūrī Ithe

maria moigite atiri, ‘O ürüa türinanagira níguo ürinenyithagia andü othe ati mürí arutwo irio nake nřangarürükite.’ 19 “Ndíramwíra akwa, mungéndana mündü na ürüa üngi.” 36 maündü maya riu matanekika, nigeetha Simoni Petero akímüuria atiri, “Mwathani ní híndi ürüa maríkika mürinjtikia ati nií ní kú üguthii?” Nake Jesü akímücookeria atiri, nií we. 20 Ngümwíra atiri na ma, ürüa “Kürüa ngüthii, mütingihota künümíriira riu, wothe wamükagira mündü ürüa ndümite no nímmüriira thuutha-ini.” 37 Petero ní nií mwene aamükagira; na ürüa wothe akímüuria atiri, “Mwathani ní kíi kíngigiria ünyamükagira, aamükagira ürüa wandumire.” ngürümírire riu? Nií nínguruta muoyo wakwa 21 Jesü aarikia kuuga üguo, agítangika ngoro ní ündü waku.” 38 Nake Jesü akímücookeria na akiumbura atiri, “Ngümwíra atiri na ma, atiri, “Ati no ürute muoyo waku ní ündü ümwe wanyu níeküngunyanira.” 22 Nao arutwo wakwa? Ngükwíra atiri na ma, ngükü itanaküga, ake makiambíria kúrorana marigito nüü níüringaana maitatü!

gatagatí-ini kao aaragia ühoro wake. 23 Ümwe wao, mürutwo ürüa Jesü endete, aikarite thi etiiranitie na Jesü. 24 Nake Simoni Petero akiheneria mürutwo ücio, akímwíra atiri, “Ta müürie araaria ühoro wa ü.” 25 Nake mürutwo ücio, agütiirania na Jesü na akímüuria atiri, “Mwathani, ücio nüü üraaria ühoro wake?” 26 Jesü agícooka atiri, “Ní ürüa ngühe kíenyü gíkí kíia mügate ndaarikia gügitobokia thubu-ini.” Na aarikia gütobokia kíenyü kíia mügate thubuiní, agíkíhe Judasi Isikariota mürü wa Simoni. 27 Judasi aarikia kürüa mügate ücio, Mückanai akímüningíra. Nake Jesü akímwíra atiri, “Üria ükirii gwíka-rí, ika narua.” 28 No gütiri o na ümwe warí metha-ini wataükirwo ní gitumi kíia Jesü kümwíra üguo. 29 Na tondü Judasi níwe waigaga mbeeca-rí, amwe magíciuria Jesü aamwíraga agüre kíría kíabataranitie ní ündü wa Gíathí, kana aheane kíndü ní ündü wa aría athíni. 30 Nake Judasi aarikia kwamükira mügate ücio, akiuma nja. Na kwarí ütukü. 31 Na Judasi aarikia güthii, Jesü akiuga atiri, “Ríu Mürü wa Mündü níagoocithítio, nake Ngai níagoocithítio arí thiini wake. 32 Angíkorwo Ngai níagoocithítio thiini wake, Ngai níekügoocithia Mürü arí thiini wake mwene, na amügoocithie o narua. 33 “Ciana ciakwa, ngükorwo na inyuí o gwa kahinda kanini. Nímkunjaria, na o ta ürüa ndeereire Ayahudi, no taguo ngümwíra: Kürüa ndírathií, inyuí mütingihota güuka. 34 “Ngümühe riathani riérü: Endanagai mündü na ürüa üngi. O ta ürüa ndímwendete, o na inyuí no nginya mwendanage mündü na ürüa üngi. 35 Ündü üyü

14 “Mütigatangíke ngoro, mwíhokei Ngai; o na nií münjíhoke. 2 Thíni wa nyumba ya Baba kürü na ciíkarö nyíngi; gütgíri üguo ingíri kümwíra. Ningüthii kuo kümüthondekera handü. 3 Na ndathii na ndamüthondekera handü-rí, níngacooka ndímügíre nigeetha o na inyuí mükoragwo haria ndí. 4 Njíra ya kürüa ndírathií inyuí nímmüiü.” 5 Nake Toma akímwíra atiri, “Mwathani, ithuí tütüí kürüa ügüthii, ní ündü ücio-rí, njíra tüngíkímenya atia?” 6 Nake Jesü akímücookeria atiri, “Nií ní nií njíra, na ní nií ühoro ürüa wa ma, na ní nií muoyo. Gütiri mündü ükinyaga kürü Baba atagereire harí nií. 7 Korwo nímmümenyete kúna, no mümenye Baba o nake. Kuuma riu, nímmüi na ní mümuonete!” 8 Filípu akímwíra atiri, “Mwathani, tuonie Baba na ithuí nítüküganíra.” 9 Nake Jesü akímücookeria atiri, “Filípu, ndürí wamenya o na thuutha wa gükorwo na inyuí ihinda iraihu üguo? Mündü ürüa wothe ünyonete níonete Baba. Üngíkiuga atia ati, ‘Tuonie Baba?’ 10 Kaí ütetikítie ati nií ndí thiini wa Baba, na ati Baba arí thiini wakwa? Ciugo iria ndímwíraga ti ciakwa nií mwene; no Baba ürüa ütüküraga thiini wakwa, níwe üraruta wíra wake. 11 Njítkiai riíra nguuga ati ndí thiini wa Baba, nake Baba arí thiini wakwa; kana mügítikie ní ündü wa üira wa ciama iria ningaga. 12 Ngümwíra atiri na ma, mündü ürüa wothe ünjítikítie, níaríkaga maündü maría njíkaga. Na níageeka o na maündü manene kürü macio, tondü ndírathií kürü Baba. 13 Na ürüa wothe mükahooya, níngawika thiini wa riítwa riákwa, nígeetha Mürü arehere Baba riiri. 14

Mwahooya ūndū o wothe thīinī wa rītwa rīakwa, ndarī na hinya wa kūnjatha, 31 no andū a gūkū nīndīrīwīkaga. 15 “Angīkorwo nīmūnyendete, thī no nginya mamenye atī nīnyendete Baba, nīmūrīathīkagīra ūrīa ndīmwathīte. 16 Na niī nīngahooya Baba, nake nīakamūhe Mūteithia ūngī aikarage na inyuī nginya tene, (aiōn g165) 17 nake nīwe Roho ūrīa wa ma. Nao andū a gūkū thī matingīmwitikīra tondū matimuonaga na matimūtū. No inyuī nīmūmū nīgūkorwo atūūranagia na inyuī, na aikaraga thīinī wanyu. 18 Ndikūmūtiga ta ciana cia ngoriai, nīngūuka kūrī inyuī. 19 Thuutha wa ihinda inyinyi, thī ndigūcooka kūnyona, no inyuī nīmūrīnyonaga. Tondū nīndūūraga muoyo, o na inyuī nīmūgūtūura muoyo. 20 Mūthenya ūcio nīmūkamenya atī niī ndī thīinī wa Baba, na inyuī mūrī thīinī wakwa, na niī ndī thīinī wanyu. 21 Ūrīa wothe ūiguaga maathani makwa na akamaathīkīra, ūcio nīwe ūnyendete. Nake ūcio ūnyendete nīarīendagwo nī Baba, o na niī nīndīmwendaga na ndīionthanagie kūrī we.” 22 Nake Judasi (no ti Isikariota) akiuga atīrī, “No rīrī Mwathani, nī kīgīgūtūma wīonithanie kūrī ithuī na ti kūrī andū a gūkū thī?” 23 Nake Jesū agīcooka atīrī, “Mūndū o wothe ūnyendete nīarīathīkagīra ūrutani wakwa. Baba nake nīarīmwendaga, na nītūrīkaga kūrī we tūtūūranagie nake. 24 Ūrīa ūtanyendete ndathīkagīra ūrutani wakwa. Ciugo icio mūiguaga ti ciakwa niī mwene; nī cia Baba ūrīa wandūmire. 25 “Maūndū maya mothe ndamwarīria tūrī o na inyuī. 26 No rīrī, we Mūteithia, na nīwe Roho Mūtheru, ūrīa Baba agaatūma thīinī wa rītwa rīakwa, nīakamūruta maūndū mothe na amūririrkanie ūrīa wothe ndīmwīrīte. 27 Thayū nīguo ngūmūtīgīra; thayū wakwa nīguo ndaamūhe. Ndikūmūhe thayū ta ūrīa ūheanagwo nī andū a gūkū thī. Mūtigatangīke ngoro kana mwītigīre. 28 “Inyuī nīmwaigūre ngiuga atīrī, ‘Nīngūthī na nīngacooka njūke kūrī inyuī ūngī.’ Angīkorwo nīmūnyendete-rī, no mūkene tondū ndīrathīkī kūrī Baba, nīgūkorwo Baba nī mūnene kūrī niī. 29 Ndamwīra maūndū macio o rīu matanekīka nīgeetha rīrīa magekīka mūgeetikīa. 30 Ndikūmwarīria ūhoro ūyū ihinda iraaya, nīgūkorwo mūnene wa gūkū thī nīarooka. We

15 “Nī nī nī mūthabibū ūrīa wa ma nake Baba nīwe mūrīmīri. 2 Rūhonge o ruothe rūrī thīinī wakwa rūtaciara nīarītemaga akarweheria. Naruo rūhonge o ruothe rūrīa rūciara nīarīceehaga nīguo rūciare maciaro maingī makīria. 3 Inyuī o na rīu mūrī atheru nī ūndū wa ūhoro ūrīa ndīmūheete. 4 Ikaragai thīinī wakwa na nī nīndīrīkaraga thīinī wanyu. Gūtīrī rūhonge ūngīciara maciaro rūrī rwiki; no nginya rūikare thīinī wa mūthabibū. O na inyuī mūtingīciara maciaro mūtangīkara thīinī wakwa. 5 “Nī nī nī mūthabibū, na inyuī mūrī honge. Mūndū angīkara thīinī wakwa na nī nījikare thīinī wake, nīarīciara nīarīciara maciaro maingī; tondū mūtarī hamwe na nī mūtirī ūndū mūngīhota gwika. 6 Mūndū o wothe angīaga gūikara thīinī wakwa-rī, atariī o ta rūhonge rūrīa rūteagwo rūkooma; honge icio nīkūngānīo cīngānīgio, igaikīo mwaki-inī ikahīa. 7 Mūngīkara thīinī wakwa, nacio ciugo ciakwa ciakare thīinī wanyu, hooyai o kīrīa gīothe mūngīenda, na nīmūkūheo kīo. 8 Ūndū ūrīa ūngīgoocīthīa Baba nī atī, mūciarage maciaro maingī nīguo mwīonanie mūrī arutwo akwa. 9 “O ta ūrīa Baba anyendete, ūguo noguo na nī ūndīmwendete. Rīu-rī, ikaragai o wendo-inī wakwa. 10 Mūngīathīkīra maathani makwa-rī, nīmūrīkaraga wendo-inī wakwa o ta ūrīa nī ūjathīkīire maathani ma Baba na ūgakara wendo-inī wake. 11 Ndamwīra maūndū macio nīguo gīkēno gīkawā kīgē thīinī wanyu, nakio gīkēno kīanyu gīkīnyānīre. 12 Rīathani rīakwa nī rīrī: Endanagai inyuī ene, o ta ūrīa nī ūndīmwendete. 13 Gūtīrī mūndū ūrī wendo mūnene kūrī ūyū, atī mūndū no arute muoyo wake nī ūndū wa arata ake. 14 Inyuī mūrī arata akwa, mūngīka ūrīa ūndīmwathīte. 15 Ndīgūcooka kūmūtīa ndungata, tondū ndungata ūndīmenyaga ūrīa mūmīthī areeka; no inyuī ūndīmwītīte arata nīgūkorwo maūndū marīa mothe ūndīrūtīte kuuma kūrī Baba nī ūndīmūmenyīthīte. 16 Ti

inyuī mwathuurire, no nī niī ndamūthuurire, nīndamwīra maündū macio. 7 No ngūmwīra na ngīmwamūra mūthīi mīgaciare maciaro, atīrī na ma, nī kwagīrīire nī thīi nī ūndū wanyu. namo maciaro macio mattūre. Nake Baba Tondū ndaaga gūthīi, Mūteithia ndagooka nīakamūhe kīrīa gīothe mūkahooya thīinī wa kūrī inyuī. No ndaathiī, nīngamūtūma oke riītwa rīakwa. 17 Rīrīi nīrīo rīathani rīakwa: kūrī inyuī. 8 Nake oka, nīakaigūthia andū a Endanagai. 18 “Andū a thī mangīmūthūura, gūkū thī ūrīa mahītītie ūhoro-inī wa mehia, menyai atī nī niī maambire gūthūura. 19 Korwo na ūhoro-inī wa ūthingu, o na ūhoro-inī mūrī a gūkū thī, andū a thī no mamwende wa ciira: 9 Nīmahītītie ūhoro-inī wa mehia, ta mūrī ao. No rīrī, inyuī mūtirī a gūkū nīgūkorwo andū matinjītikītie; 10 nīmahītītie thī, no nīndīmūthuurite kuuma kūrī andū ūhoro-inī wa ūthingu, nīgūkorwo ndīrathīi a thī. Nīkīo andū a thī mamūthūire. 20 kūrī Baba kūrīa mūtangīcooka kūnyona; Ririkanai ūhoro ūrīa ndamwīrire atīrī, ‘Gūtirī 11 na nīmahītītie ūhoro-inī wa ciira tondū ndungata nene gūkīra mūmīthi.’ Angīkorwo mūnene wa gūkū thī nīarikītie gūtuīrwo nīi nīmanyariiire, o na inyuī nīmakamūnyarira. ciira. 12 “Ndī na maündū mangī maingī Angīkorwo nīmathīkīire ūrutani wakwa o na ma kūmwīra, makīria ya marīa mūngīhota wanyu nīmakawathīkīra. 21 Nao makaamwīka kūumīrīria rīu. 13 No rīrī, Roho Mūtheru ūguo nī ūndū wa rītwa rīakwa, nīgūkorwo ūcio wa ma oka, nīakamūtongoria ūhoro-inī matiūrī ūrīa wandūmire. 22 “Korwo ndiokire ūrīa wa ma wothe. Ndakaaragia ūhoro wake ngīmahe ūhoro, matingīamenyire nī ehia. No rīu mwene; akaaragia ūhoro wa maündū marīa matirī na kīgwatio nī ūndū wa mehia mao. 23 aiguīte, ningī nīakamwīra ūhoro wa maündū Mūndū ūrīa ūthūrīte, nīathūuire Baba o nake. marīa magooka thuutha. 14 Nīakangoocithia 24 Korwo ndīkīte gatagatī-inī kao maündū marīa nīgūkorwo nīakamūmenyithia ūhoro wakwa matarī mekwo nī mūndū ūngī matingīamenyire ūrīa arutīte kuuma kūrī nīi. 15 Maündū mothe nī ehia. No rīu nīmonete ciama ici, no no ma Baba nī makwa. Nīkīo ndamwīra atī Roho maathūire na magathūura Baba. 25 No nīgeetha nīakamūmenyithia ūhoro wakwa ūrīa arutīte kūhingio ūrīa kwandikitwo Watho-inī wao atīrī, kuuma kūrī nīi, mūmenye. 16 “Thuutha wa ‘Nīmathūuire hatarī gītūmi.’ 26 “Hīndī ūrīa kahinda kanini mūtikūnyona rīngī na ningī Mūteithia agooka, ūrīa ngaamūtūmīra kuuma thuutha wa kahinda kanini nīmūkūnyona.” 17 kūrī Baba, na nīwe Roho wa ma ūrīa uumaga Amwe a arutwo ake makīurania atīrī, ‘Arenda kūrī Baba, we nīakaheana ūrīa wakwa. 27 Na kuuga atīa ūrīa aroiga atī, ‘Thuutha wa kahinda o na inyuī no nginya mūkaaruta ūrīa, tondū kanini mūtikūnyona rīngī na ningī atī thuutha mūtūrīte na nīi kuuma o kiambīrīria.

16 “Ndamwīra maündū macio mothe nīgeetha mūtikanae gūtiganīria wītikio. 2 Nīmakamūngata thunagogi-inī; na ūhoro wa ma nī atī, kūrī hīndī ūgūuka ūrīa mūndū o wothe ūkaamūrīga ageciiragia atī nī Ngai aratungatīra. 3 Mageekaga maündū macio nī ūndū matimenyete Baba o na kana makaamenya. 4 Ndamwīra maündū macio nīgeetha hīndī ūyo yakinya mūkaaririkana atī nīndamwīrite. Ndamwīrire maündū macio kiambīrīria-inī tondū ndaari hamwe na inyuī. 5 “Rū nīngūthīi kūrī ūrīa wandūmire. No gūtirī o na ūmwe wanyu ūranjūuria atīrī, ‘Urathīi kū?’ 6 Mwaiyūrwo nī kīeha nī tondū

wa kahinda kanini nīmūkūnyona’, ningī atī ‘Tondū ndīrathīi kūrī Baba?’” 18 Magīthīi na mbere kūurania atīrī, ‘Arenda kuuga atīa ūrīa aroiga atī, ‘Kahinda kanini?’ Ithūi tūtiramanya ūrīa aroiga.” 19 Nake Jesū akīona atī nīmendaga kūmūuria ūhoro ūcio, nī ūndū ūcio akīmeera atīrī, “Nī kūurania mūrorania ūrīa ngwendaga kuuga ūrīa njugire atī ‘Thuutha wa kahinda kanini mūtikūnyona rīngī, na ningī thuutha wa kahinda kanini nīmūkūnyona?’ 20 Ngūmwīra atīrī na ma, mūkaarīra na mūcakae ūrīa andū a thī marakena. Inyuī mūkanyiitwo nī kīeha, no kīeha, kīanyu nīgīkagarūrūka gūtuīke gīkeno. 21 Mūndū-wa-nja agīciara nīakoragwo na ruo tondū hīndī yake nī nginyu; no aarīkia gūciara

kaana, akariganīrwo nī ruo nī ūndū wa gūkena rīu Baba, ngoocithia ndī mbere yaku na riiri nīgūkorwo kaana nī gaaciawo gūkū thī. 22 ūrīa ndaarī naguo hamwe nawe o mbere thī O na inyuī noguo: Rīu nī ihinda rīanyu rīa ītaanagīa. 6 “Nīngūrīrie andū arīa waheire kīha, no nīngamuona rīngī na nīmūgakena, na gūkū thī rītwa rīaku. Acio maarī aku; nawe gūtīrī mūndū o na ūmwē ūkaamūtunya gīkēno ūkīhe o, nao nīmathīkiire kiugo gīaku. 7 Na rīu kīu. 23 Mūthenya ūcio wakinā mūtīgacooka nīmamenyete atī indo irīa ciōthe ūheete ciumīte kūnjūuria ūndū o na ūrīkū. Ngūmwīra atīrī na kūrī wee. 8 Nīgūkorwo nīndamaheire ciugo irīa ma, Baba nīakamūhe kīrīa gīothe mūkaahooya waheire, nao magītīkīra. Nīmamenyire hatarī thīnī wa rītwa rīaku. 24 Nginyagia rīu nganja atī ndoimire kūrī wee, na magītīkīa atī mūtīrī mwahooya ūndū thīnī wa rītwa rīaku. wee nīwe wandūmire. 9 Acio nīo ndīrahoera. Hooyai na nīmūkūheo, nīguo gīkēno kīanyu Ndirahoera andū a gūkū thī, no ndīrahoera gīkīnyanīre. 25 “O na gūtuīka ngoretwo ngīaria arīa ūuheete, nīgūkorwo nī aku. 10 Kīrīa gīothe na ngerekano-rī, hīndī nīiroka rīrīa itagacooka ndī nakīo nī gīaku, na kīrīa gīothe ūrī nakīo kūmwarīria na njīra īyo, no ngaamwīraga nī gīaku. Naguo ūgooci nīūukīte kūrī nī nī ūhoro wa Baba itekūhīthīrīra. 26 Mūthenya ūndū wao. 11 Ndīgūkara gūkū thī rīngī, no-o ūcio nīmūkahooyaga thīnī wa rītwa rīaku. marī o gūkū thī, na nīi ndīroka kūrī wee. Baba Ndīroiga atī nīngahooyaga Baba ithenya rīanyu. Mūtheru, magitīre na ūhoti wa rītwa rīaku, 27 No rīrī, Baba we mwene nīamwendete, rītwa rīrīa waheire, nīgeetha matuīke ūmwē nīgūkorwo inyuī nīmūnyendete, na nīmwītīkīie o ta ūrīa ithūi tūrī ūmwē. 12 Rīrīa ndīraarī atī ndoimire kūrī Ngai. 28 Nīi ndoimire kūrī nao, nīndīramagītagīra na ngamamenyerera Baba, ngīuka gūkū thī; na rīu nīnguma gūkū na rītwa rīu waheire. Gūtīrī o na ūmwē ūrīte thī, njooke kūrī Baba.” 29 Hīndī īyo arutwo a o tīga ūrīa wathīrīfirwo kwanangwo nīguo Jesū makiuga atīrī, “Rīu nīūratūhe ūhoro wega, Maandīko mahingio. 13 “Rīu ndīroka kūrī wee, ūtekwarīa na ngerekano. 30 Rīu nītwamenya no maūndū maya ndīroiga ndī o gūkū thī, nīguo atī wee nīūū maūndū mothe, na atī o na maiyūrwo nī gīkēno gīaku kīrī gīkīnyanīru ndūbataire mūndū o na ūrīkū akūūrie ciūria. kūna thīnī wao. 14 Nīndīmaheete kiugo gīaku, ūhoro ūcio nīwatūma twītīkie atī woimīte nao andū a gūkū thī makamathūura, nīgūkorwo kūrī Ngai.” 31 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, o ti a gūkū thī rīngī, o ta ūrīa nīi itarī wa “Rīu nīmwetīkīa! 32 No hīndī nīiroka, na gūkū thī. 15 Ihooya rīakwa ti ūmarute gūkū nīnginyu, rīrīa mūkahurunjūka, o mūndū athīi thī, no nīi atī ūmagītagīre kuuma kūrī ūrīa gwake mūcīi. Mūkaandīga ndī nyiki, no ndīrī mūrū. 16 O ti a gūkū thī, o ta ūrīa o na nyiki, nīgūkorwo Baba arī hamwe na nīi. 33 nīi itarī wakuo. 17 Maamūre, ūmatherie na “Ndamwīra maūndū macio nīgeetha mūgīe ūhoro ūrīa wa ma; ūhoro waku nīguo ūhoro na thayū thīnī wakwa. Gūkū thī nīmūrīonaga wa ma. 18 O ta ūrīa wandūmire gūkū thī, na thīnīa. No ūmīrīria! Nīi nīndooretie thī.”

nīi noguo ndamatūma kūrī andū a gūkū thī. 19 Nīdītheretie nī ūndū wao, nīguo o nao matherio kūna nī ūhoro ūrīa wa ma. 20 “Nīngī to aya oiki ndīrahoera. Ndīrahoera o na arīa angī makaanjītīkīa nī ūndū wa ndūmīrīri ya aya, 21 nīguo othe matuīke ūmwē Baba, o ta ūrīa we ūrī thīnī wakwa na nīi ndī thīnī waku. O nao marogīa thīnī witū nīgeetha andū a gūkū thī metīkīie atī nīwe ūndūmīte. 22 Nīndīmaheete riiri ūrīa waheire, nīguo matuīke ūmwē o ta ūrīa ithūi tūrī ūmwē, 23 nīi ndī thīnī wao, nawe ūrī thīnī wakwa. Marotūka ūmwē kūna, nīgeetha

17 Jesū aarīkīa kuuga maūndū macio, agītiira maitho akīrora na igūrū, akīhooya, akiuga atīrī: “Baba hīndī nī nginyu. Goocithia Mūrūguo, nīguo nake Mūrūguo akūgoocithie. 2 Nīgūkorwo nīūūheete ūhoti wa gwatha andū othe, nīguo arīa othe ūmūheete amahe muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 3 Na rīu ūyū nīguo muoyo wa tene na tene: Atī makūmenye, o Wee Ngai ūrīa wa ma, na mamenye Jesū Kristū, ūrīa ūtūmīte. (aiōnios g166) 4 Nīngūgoocithītie gūkū thī na ūndū wa kūrīkīa wīra ūrīa waheire ndute. 5 Na

andū a gükü thī mamenye atī nīwe wandūmire, münene wayo, hamwe na anene acio a Ayahudi na atī nīumendete o ta ūrīa ūnyendete. **24** makīnyiita Jesū. Makīmuoha na **13** makīamba “Baba, ngwenda arīa ūuheete makorwo na kūmūtwara kwa Anasi, ūrīa warī mūthoniwe wa niī harīa ndī na mone riiri wakwa, riiri ūrīa Kaiafa, ūrīa warī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene ūuheete nī ūndū ūnwyendete thī ūtanombwo. mwaka ūcio. **14** Kaiafa nīwe wataarīte Ayahudi **25** “Baba Mūthingu, o na gütūika andū a gükü atī no gükorwo arī wega mündū ūmwe akuire thī matikūū-rī, niī nīngūū, nao nī moī atī andū othe. **15** Simoni Petero marī na mūrutwo nīwe ūndūmīte. **26** Nīngūmenyithanītie kūrī o, ūngī makīrūmīrīra Jesū. Na tondū mūrutwo na nīngūkīrīrīra gükūmenyithania, nīgeetha ūcio nīo nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, wendani ūrīa ūnyendete naguo ūikarage thīinī agītarana na Jesū kūu nja ya mūthīnjīri-wao na nīguo o na niī mwene ngoragwo thīinī Ngai ūcio münene. **16** No Petero agītigwo etereire hau nja ya kīhingo. Nake mūrutwo ūcio ūngī, woō nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, agīcooka, akīaria na mūrītu ūrīa warī kīhingo-inī agītoonyia Petero. **17** Nake mūrītu ūcio warī kīhingo-inī akīuria Petero atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwe wa arutwo a mündū ūyū?” Nake agīcooka agīkiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwe wao.”

18 Jesū aarīkia kūhooya, agīthīi arī na arutwo ake, makīringa mūkuru wa Karūū ga Kidironi. Mūrīmo ūcio ūngī nī haarī na mūgūnda wa mītamaiyū, agītoonya ho na arutwo ake. **2** Na rīrī, Judasi, ūrīa wamūkunyanīire, nīooī handū hau, nī ūndū Jesū nīacemanagīria ho kaingī na arutwo ake. **3** Nī ūndū ūcio Judasi agīthīi hau mūgūnda-inī ūcio, atongoretie mbūtū ya thigari na anene amwe kuuma kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na Afarisai. Nao nīmakuuīte icinga, na matawa, na indo cia mbaara. **4** Nake Jesū nī ūndū nīamenyaga maūndū marīa mothe maakirie kūmūkora-rī, akīumīra akīmooria atīrī, “Nūū mūracaria?” **5** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī Jesū wa Nazarethi.” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nī nī nī we.” (Nake Judasi ūcio wamūkunyanīire aarūngīi hau hamwe nao.) **6** Rīrīa Jesū aameerire atīrī, “Nī nī nī we,” magīcooka na thuutha makīgūa thī. **7** O rīngī Jesū akīmooria atīrī, “Nūū mūracaria?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī Jesū wa Nazarethi.” **8** Jesū akīmacookeria atīrī, “Ndamwīra atī nī nī we. Akorwo nī nī mūracaria-rī, rekei andū aya mathīi.” **9** Gwekīkire ūguo nīgeetha ūhoro ūrīa aarītie ūhinge, rīrīa oigire atīrī, “Andū arīa waheire gütirī o na ūmwe wao ndeete.” **10** Hīndī īyo Simoni Petero, tondū aarī na rūhiū rwa njora, akīrūcomora na agītinia gütū kwa ūrīo kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene. (Ndungata īyo yetagwo Maliku.) **11** Nake Jesū agīathā Petero atīrī, “Cookia rūhiū rwaku rwa njoral! Gikombe kīrīa Baba aaheete-rī, nīngwaga gükīnyuīra?” **12** Nayō mbūtū īyo ya thigari na

etereire hau nja ya kīhingo. Nake mūrutwo ūcio ūngī, woō nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, agīcooka, akīaria na mūrītu ūrīa warī kīhingo-inī agītoonyia Petero. **17** Nake mūrītu ūcio warī kīhingo-inī akīuria Petero atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwe wa arutwo a mündū ūyū?” Nake agīcooka agīkiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwe wao.” **18** Na rīrī, ndungata na thigari ciarūgamīte irīgičīrie mwaki ūrīa ciakītie ikīwota, tondū kwarī na heho. Petero o nake aarūgamīte hamwe nao agīota mwaki. **19** Ihinda-inī o rīu, mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene oragia Jesū ūhoro wa arutwo ake na ūhoro wa ūrutani wake. **20** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī njarīirie andū othe a thī itarī ūndū ngūhitha, na ngarutana hīndī ciotē thunagogi-inī o na hekarū-inī, kūrīa Ayahudi othe macemanagia. Ndī ūndū njaragia na hito. **21** Ūranjūria ūguo nīkī? Ūria arīa mananjigua ngīaria. Ti-itherū nīmo ūrīa ndanoiga.” **22** Rīrīa Jesū oigire ūguo, ūmwe wa thigari iria ciarī hau akīmūgūtha rūhī, akīmūuria atīrī, “Ūguo nīguo ūgūcookeria mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene?” **23** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Angīkorwo nīndoiga ūūru-rī, heana ūira wa ūūru ūcio. No angīkorwo ndaaria ūhoro wa ma-rī, wangūthīra kī?” **24** Nake Anasi akīmūneana atwarwo arī o muohe kūrī Kaiafa mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene. **25** O hīndī īyo Simoni Petero arūgamīte agīota mwaki, akīūrio atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwe wa arutwo a mündū ūyū?” Nake agīkaana, akiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwe wao!” **26** Ndungata īmwe ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, na yarī ya mbarī ya mündū ūrīa Petero aatinītie gütū, ikīmūuria atīrī, “Na githī nī ndirakuonire

mūrī nake hau mūgūnda-inī wa mītamaiyū?" tūtikwenda ūcio! Tuohorere Baraba!" Na rīrī,
27 O rīngī Petero agīkaana, na o hīndī īyo Baraba ūcio aarī mūtunyani.

ngūkū īgīkūga. 28 Ningī Ayahudi makīruta Jesū gwa Kaiafa makīmūtwara gīkarō-inī kīa Barūthi wa Kīroma. Hīndī īyo kwarī rūciinī tene, na nīgeetha matikagwatwo nī thaahu, Ayahudi matiatootyire gīkarō kīu; nī ūndū nīmendaga mahote kūrīa gīathī kīa Bathaka. 29 Nī ūndū ūcio Pilato akīuma akīmakora kūu nja akīmooria atīrī, "Mūndū ūyū mūramūthitangīra kī?" 30 Nao makīmūcookeria atīrī, "Atangīrī muuni watho-rī, tūtingīmūrehe kūrī we." 31 Nake Pilato akīmeera atīrī, "Kīmuoei inyuū ene mūkamūciirithie kūringana na watho wanyu." Nao Ayahudi makīregana na ūhoro ūcio, makiuga atīrī, "Ithū tūtīrī na rūūtha rwa kūrīraga mūndū o na ū." 32 Maūndū maya mekīkire nīgeetha ciugo iria Jesū aarītie akīonanīa mūthembā wa gīkuū kīria agaakua ihingio. 33 Pilato agīcooka agītoonya gīkarō kīu kīa Barūthi, agītīa Jesū akīmūuria atīrī, "Wee nīwe mūthamaki wa Ayahudi?" 34 Nake Jesū akīmūuria atīrī, "Ūcio nī woni waku, kana nī andū makwīrīte ūhoro wakwa?" 35 Nake Pilato akīmūcookeria atīrī, "Nī ūndīrī Mūyahudi? Andū anyu na athīnjīri-Ngai arīa anene nīo makūneanīte kūrī nī. Nī atīa wīkīte?" 36 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Ūthamaki wakwa ti wa gūkū thī. Korwo nī ūguo-rī, ndungata ciakwa nicingīndūrīire ndikanyiitwo nī Ayahudi. No ūthamaki wakwa nī wa kuuma kūndū kūngī." 37 Nake Pilato akīmūcookeria atīrī, "nī ūndū wa ūguo-rī, wee ūkīrī Mūthamaki!" Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Nīwaria ma kuuga atī nī ūndī Mūthamaki. Ma nī atīrī, gītūmi gīkī nīkīo gīatūmire njiarwo, na nīkīo ndokire gūkū thī atī nyumbūrage ūhoro ūrīa wa ma. Mūndū o wothe ūrī mwena wa ūhoro wa ma nīāthikagīrīria." 38 Nake Pilato akīmūuria atīrī, "Ūhoro wa ma nī ūrīkū?" Aarīkia kūrīria ūguo akīuma nja o rīngī agīthī kūrī Ayahudi akīmeera atīrī, "Ndirona gītūmi gīa kūmūthitangīra. 39 No ningī nī mūtugo wanyu hīndī ya Bathaka ndīmuohorere mūndū ūmwē. Nīmūkwenda ndīmuohorere 'mūthamaki wa Ayahudi?'" 40 Nao makīanīrīra, magīcookia atīrī, "Aca,

19 Hīndī īyo Pilato akīoya Jesū, akīmūhūrīthia iboko. 2 Nacio thigari igītuma thūmbī ya mīigua, ikīmwīkīra mūtwe, na ikīmūhumbā kanjū ya rangi wa ndathi, 3 igāthīiaga harī we o ihinda kwa ihinda, ikamūnyūrūragia ikiugaga atīrī, "Ngeithi, mūthamaki wa Ayahudi!" Nacio ikamūgūthaga ūthīi na hī. 4 O rīngī Pilato akīuma nja, akīra Ayahudi atīrī, "Ta onei ngūmūrūta nja ndīmūrehe kūrī inyuū, nīguo mūmenye atī nī ūndionete ūndū o na ūrīkū angīthitangīrīwo." 5 Rīrīa Jesū oimire nja ekīrīte thūmbī īyo ya mīigua na ehumbīte kanjū īyo ya rangi wa ndathi-rī, Pilato akīmeera atīrī, "Mūndū nī ūyū!" 6 Rīrīa athīnjīri-Ngai arīa anene o na atongoria a Ayahudi maamuonire, makīanīrīra makiuga atīrī, "Mwambīthie mūtīigūrū! Mwambīthie mūtī-igūrū!" No Pilato akīmacookeria atīrī, "Muoei mūmwambe mūtīigūrū arī inyuū. Ha ūhoro wakwa, ndirona ūndū o na ūrīkū angīthitangīrīwo." 7 Nao Ayahudi makiuga magwātīrie atīrī, "Ithū ūntūrī watho; na kūringana na watho ūcio no nginya akue, tondū ūnetūte Mūrū wa Ngai." 8 Rīrīa Pilato aiguire ūguo, agītīgīra mūno makīria, 9 agīcooka thīnī wa nyūmba īyo ya ūthamaki. Ningī akīuria Jesū atīrī, "Wee-rī, uumīte kū?" Nowe Jesū ndaigana kūmūcookeria. 10 Pilato akīmūuria atīrī, "Kaī ūkūregā kūnjarīria? Kaī ūtooī ūndī na ūhoti wa gūkuohorithia, kana wa gūkwambīthia mūtī igūrū?" 11 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Wee ūdūngīrī na ūhoti igūrū ūkwa korwo ūdūheetwo guo kuuma igūrū. Nī ūndū ūcio ūrīa ūnīneanire kūrīwe nīwe ūrī na mehia marīa manene." 12 Kuuma hīndī īyo, Pilato akīgeria kuohora Jesū, no Ayahudi magīthīi na mbere kwanīrīra atīrī, "Ūngīrekereria mūndū ūyū, wee ūdūrī mūrata wa Kaisari. Mūndū o wothe wītuaga mūthamaki nīamenete Kaisari." 13 Rīrīa Pilato aiguire ūguo-rī, akīumia Jesū nja, na agīkarīra gītī kīa mūtuanīri ciira handū hoīkaine ta "Hariā-haare-Mahīga" (na heetagwo na Kīhibiranīa Gabatha). 14 Kwarī mūtheny wa Ihaarīria ūrīa Kiumia gīa

Gīathī kīa Bathaka; na kwarī ta thaa thita. Nake ūcio atīrī, “Ūcio maitūguo.” Kuuma hīndī īyo Pilato akīra Ayahudi atīrī, “Ūyū mūthamaki mūrutwo ūcio akīoya nyina wa Jesū, agīthīi wanyu.” 15 No-o makīanīrīra, makiuga atīrī, gūtūura mūcīi kwa mūrutwo ūcio. 28 Thuutha “Mweherie! Mweherie! Mwambithie mūtī- ūcio, Jesū amenya atī maūndū mothe nīmathira, igūrū!” Nake Pilato akīmooria atīrī, “Nyambithie na nīguo Maandīko mahinge, akiuga atīrī, Mūthamaki wanyu?” Nao athīnjīri-Ngai “Nīnyootī.” 29 Hau nī haari na cuba yarī na arīa anene magīcookia atīrī, “Ithuī tūtirī thiki, nī ūndū ūcio thigari igītobokia thibūnji mūthamaki ūngī tiga Kaisari.” 16 Mūthia-inī ho, igīcooka igīthecerera thibūnji īyo rūthanju-Pilato akīmūneana kūrī o nīguo akambwo inī rwa mūthobi, ikīmītwarīrīria kanua-inī ka mūtī-igūrū. Nacio thigari ikīnyiita Jesū. 17 Jesū. 30 Hīndī ūrīa Jesū aamīkundire, akiuga atīrī, Na ekuuīire mūtharaba wake agīthīi nginya “Ūhoro nīwathira.” Na oiga ūguo, akīnamia harīa heetagwo “Ha Ihīndī ūrīa Mūtwe” (na mūtwe, agītuikana. 31 Na ūrī, kwarī mūthenya no ho hetagwo na Kīhibiranīa, Gologotha.) wa Ihaarīria wa Ayahudi, nīguo marokere 18 Hau nīho maamwambire, na hamwe nake Thabatū ya mwanya. Na tondū Ayahudi makīamba andū angī eerī, ūmwē mwena ūmwē matiendaga mīrī īyo itīgwo mītharaba-inī hīndī na ūcio ūngī mwena ūcio ūngī; nake Jesū arī ya Thabatū, makīuria Pilato aathane atī andū gatagatī. 19 Nake Pilato akīandīkithia kībaū na acio maambītō moinwo magūrū, na mīrī yao gīkīhūrīrīwo mūtharaba-inī. Nakīo kīandīkītō ūcuurūrio. 32 Nī ūndū ūcio thigari igīthīi ikiuna atīrī, JESŪ WA NAZARETHI, MŪTHAMAKI WA magūrū ma mūndū wa mbere ūrīa mambanīrio AYAHUDI. 20 Nao Ayahudi aingī magīthoma na Jesū na igīcooka ikiuna ma ūcio ūngī. 33 maandīko macio, nīgūkorwo handū harīa Jesū No ūrīa maakinyire harī Jesū na makīona atī aambīrīwo haarī hakuhī na itūura rīu inene, nīarīkītie gūkua, makīaga kuuna magūrū make. nakīo kībaū kīu kīandīkītō na Kīhibiranīa, 34 Handū ha ūguo-rī, mūthigari ūmwē agītheeca na Kīlatini, na Kīyunani. 21 Nao athīnjīri- Jesū mbaru na itimū, na o ūmwē hakiura Ngai arīa anene a Ayahudi makīura Pilato atīrī, thakame na maaī. 35 Nake mūndū ūrīa wonire “Tiga kwandīka ‘Mūthamaki wa Ayahudi’, maūndū macio nīarūtī ūira, naguo ūira wake no andīka atī mūndū ūyū nī kuuga oigire nī wa ma. We nīooī atī aaragia ūhoro wa ma, atī nīwe mūthamaki wa Ayahudi.” 22 Nake na oimbūraga nīgeetha o na inyuī ūwtīkie. Pilato akīmacookeria atīrī, “Ūguo ndandika 36 Namo maūndū macio meekikire nīgeetha nīndandīka.” 23 ūrīa thigari ciarīkīrie kwamba Maandīko mahinge marīa moigīte atīrī, “Gūtīrī Jesū, ikīoya nguo ciakte, igīcīgayanīa maita ihīndī o na ūmwē ūrīake ūkoinwo.” 37 O na mana, o mūndū yake, no kanjū yatigarire. Nguo ningī no harī Maandīko mangī moigīte atīrī, ūyo ndīarī na rūtumo, yatumītō kuuma igūrū “Makeerorera mūndū ūrīa maathecire.” 38 nginya thī ūrī o taama ūmwē. 24 Nacio ikīrīana Thuutha ūcio, Jusufu wa Arimathea akīhooya atīrī, “Nītūtigei kūmītarūra; rekei tūmīcuukīre Pilato mwīrī wa Jesū. Na ūrī, Jusufu aarī mītī nīguo tūmenye ūrīa ūgūthīi nayo.” mūrutwo wa Jesū, no amūrūmagīrīra na hito Gwekikire ūguo nīguo Maandīko mahinge marīa tondū wa gwītīgīra Ayahudi. Nake Pilato moigīte atīrī, “Maagayanire nguo ciakwa, na akīmūhe rūtha, nake agīthīi agīkuua mwīrī magīcuukīra kanjū yakwa mītī.” Ūguo nīguo ūcio. 39 Maathiire na Nikodemo, ūrīa wathītē thigari ciekire. 25 Hakuhī na mūtharaba wa kūrī Jesū ūtukū. Nikodemo agītwara mūtukanio Jesū nīho nyina aarūgamīte, na mwarī wa wa manemane na thubiri ingīkīnya o ta ratiri nyina na nyina, na Mariamu mūtumia wa mīrongo mūgwanja na ithano. 40 Nao eerī Kiliopa, na Mariamu Mūmagīdali. 26 ūrīa Jesū makīoya mwīrī wa Jesū, makīwōha na mataama onire nyina na mūrutwo ūrīa endete marūngīi ma gatani hamwe na mītukanio ūyo mīnungi hakuhī nake, akīra nyina atīrī, “Mūtumia ūyū, wega, kūringana na mītugo ya Ayahudi ya ūcio mūrūguo,” 27 agīcooka akīra mūrutwo gūthikana. 41 Hau Jesū aambīrīwo nī haari

na mūgūnda, na thiinī wa mūgūnda ūcio nī akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, akorwo nīwe kwarī na mbīrīra njerū, ūrīa itakoretwo ūigītwo ūmweheretie njīra harīa ūmūigīte nīguo thiī mwīri wa mūndū o na ūmwe. **42** Tondū kwarī ngamuoe.” **16** Nake Jesū akīmwīta, “Mariamu!” mūthenya wa Ihaarīria wa Ayahudi nīguo Nake akīlhūgūra akīmwītika na Kihibirania atīrī, marokere Thabatū, na ningī nī ūndū mbīrīra “Raboni!” (naguo nī kuuga Mūrutani). **17** Jesū iyo yarī o hakuhi-rī, makīiga Jesū ho.

20 Na rīrī, mūthenya wa mbere wa kwambīrīria kiumia rūciinī tene, kūrī o na nduma, Mariamu Mūmagidali nīathīire mbīrīra-inī na akīona ihiga ūrīa ūtarī mūromo-inī ūrī ūreherie. **2** Nī ūndū ūcio agīthīi ateng’erete kūrī Simoni Petero na mūrutwo ūrīa ūngī, ūrīa Jesū endete, akīmeera atīrī, “Nīmarutīte Mwathani mbīrīra-inī, na tūtiū harīa mamūigīte!” **3** Nī ūndū ūcio Petero na mūrutwo ūcio ūngī makiumagara marorete mbīrīra-inī. **4** Marī o eerī magīteng’era, no mūrutwo ūcio ūngī agīkīria Petero ihenya, agīkīnya mbīrīra-inī mbere. **5** Akīnamīrīra, na akīrora thiinī, akīona mataama ma gatani marī maige thī, no ndaatoonyire. **6** Nake Simoni Petero, ūrīa warī thuutha wake, agīkīnya na agītoonya mbīrīra thiinī. Akīona mataama ma gatani maigītwo hau, **7** o hamwe na gītambaya kīria Jesū ohetwo mūtwe agīthikwo. Nakio gīakūnjītwo gīkaigwo kīrī giiki, gītarī hamwe na mataama macio ma gatani. **8** Thuutha ūcio mūrutwo ūcio ūngī, ūrīa wakinyīte mbīrīra-inī mbere, o nake agītoonya thiinī. Akīona na agītīkia. **9** (Nīgūkorwo nginyagia hīndī iyo matiakoretwo mataūkīrwo nī Maandiko atī Jesū niārī ariūke kuuma kūrī arīa akuū.) **10** Arutwo acio magīcooka makīnūka kwao, **11** no Mariamu akīrūgama hau nja ya mbīrīra akīrīraga. O akīrīraga-rī, akīnamīrīra, akīrora mbīrīra thiinī, **12** akīona araika eerī marī na nguo njerū, maikarīte thī harīa mwīri wa Jesū waigītwo, ūmwe agaikara mūtwe-inī nake ūcio ūngī agaikara magūrū-inī. **13** Nao makīmūuria atīrī, “Mūtumia ūyū, nī kīrī kīrakūrīria?” Nake akīmacookeria atīrī, “Nī ūndū nīmeheretie Mwathani wakwa mbīrīra-inī, na ndiū harīa mamūigīte.” **14** O hīndī iyo akīlhūgūra, akīona Jesū arūgamīte hau, no ndaigana kūmenya atī arī Jesū. **15** Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Mūtumia ūyū, nī kīrī kīrakūrīria? Nūū ūracaria?” Mariamu agīcīiria atī ūcio aarī mūrimi wa mūgūnda,

ndīrāmbata thiī kūrī Baba! No rīrī, thiī kūrī arutwo akwa, ūmeere atīrī, ‘Nīndīracooka thiī kūrī Baba, na nowe Ithe wanyu, njooke kūrī Ngai wakwa, na nowe Ngai wanyu.’” **18** Mariamu Mūmagidali agīthīi kūrī arutwo, akīmatwarīra uhoro, akīmeera atīrī, “Nīnyonetē Mwathani!” Na akīmeera atī nīwe wamwīrīte maūndū macio. **19** Hīwā-inī wa mūthenya o ūcio wa mbere wa kwambīrīria kiumia, ūrīa arutwo maarī hamwe, na mīrango ūrī mīhinge nī ūndū wa gwītīgra Ayahudi, Jesū agīūka akīrūgama gatagatī-inī kao, akīmeera atīrī, “Gīai na thayū!” **20** Aarīka kuuga ūguo akīmoonīa moko make na mbaru ciakte. Nao arutwo makīiyūrwo nī gīkeno nī ūndū wa kuona Mwathani. **21** Na o ūngī Jesū akīmeera atīrī, “Gīai na thayū! O ta ūrīa Baba aandūmire, noguo o na nīi ndamūtūma.” **22** Na oiga ūguo, akīmahuhīrīria mīhūmū yake, akīmeera atīrī, “Amūkīrai Roho Mūtheru. **23** Arīa othe mwarekera mehia mao, nīmarīrekagīrwo, na arīa othe mūtarīrekagīra, matirīrekagīrwo.” **24** Na rīrī, Toma (ūrīa wetagwo Wa-mahatha), ūmwe wa arīa ikūmi na eerī, ndaari hamwe na arutwo ūrīa Jesū okire. **25** Tondū ūcio arutwo arīa angī makīmūria atīrī, “Nītuonetē Mwathani.” Nowe akīmeera atīrī, “Itoonetē irema cīa mīcumārī moko-inī make, na ndoonyie kīraa gīakwa hau irema-inī cīa mīcumārī, na njooke ndoonyie guoko mbaru-inī ciakte, ndingītīkia ūhoro ūcio.” **26** Thuutha wa kiumia kīmwe, arutwo ake maarī kūu nyūmba ūngī, na Toma aarī hamwe nao. O na gūtuūka mīrango yarī mīhinge-rī, Jesū agīūka, akīrūgama gatagatī-inī kao, akiuga atīrī, “Gīai na thayū!” **27** Agīcooka akīrīra Toma atīrī, “Toonyia kīraa gīaku haha; rora moko makwa. Tambūrūkīa guoko gwaku ūgūkie mbaru-inī ciakwa. Tiga kūgīa na nganja, ūtīkīa.” **28** Nake Toma akīmūria atīrī, “Mwathani wakwa na Ngai wakwa!” **29** Nake Jesū akīmūria atīrī, “Wētīkīa tondū nīwanyona.

Kūrathimwo nī arīa metīkagia matonete.” 30 agīcooka akīmahe thamaki o nacio. 14 Rīrī Jesū nīaringire ciama ingī nyingī akīonagwo nī nīrīo rīrī ihinda rīa gatātū rīa Jesū kuumīrīra arutwo ake, iria itaandikītwo lībuku-inī rīrī. 31 arutwo ake thuutha wa kūriūka kuuma kūrī No rīrī, ici ciandikītwo nīgeetha mwitikie atī arīa akuū. 15 Nao maarikia kūrīa, Jesū akīuria Jesū nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai, na atī na ūndū Simoni Petero atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, na wa gwitikia mūgīe na muoyo thiīnī wa rīrtwa ma ti-itherū nīnyendete gūkīra aya?” Nake agīcooka atīrī, “Iī Mwathani, wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Heaga tūgondu twakwa gīa kūrīa.” 16 Ningī Jesū akīmūuria atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, ti-itherū nīnyendete?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Iī Mwathani, wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Rīithagia ng’ondū ciakwa.” 17 Agīcooka akīmūuria hīndī ya gatātū atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, nīnyendete?” Nake Petero akīigua ūūru ngoro nī ūndū wa ūrīa Jesū aamūūririe hīndī ya gatātū atīrī, “Nīnyendete?” Nake akīmwīra atīrī, “Mwathani, wee nīūū maūndū mothe; wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Heaga ng’ondū ciakwa gīa kūrīa.” 18 “Ngūkwīra atīrī na ma, rīrīa warī mwīthī nīwehumbagā nguo, ūgathiī kūrīa ūkwenda; no rīrīa ūgaakūra, nīugatambūrkia moko, nake mūndū ūngī nīagakūhumba nguo, acooke agūtware kūrīa ūtekwenda gūthīi.” 19 Jesū oigire ūguo nīgeetha onanie gīkuū kīrīa Petero agaakua, agoocithie Ngai. Agīcooka akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra!”

20 Nake Petero eehūgūra akīona mūrutwo ūrīa Jesū endete amarūmīrīre. (Ūcio nī ūrīa wetiranītie na Jesū rīrīa marīaga irio cia hwaīnī, na nowe wamūūritie atīrī, “Mwathani, nūū ūcīo ūgūgūkunyanīra?”) 21 Na rīrīa Petero aamuonire-rī, akīuria atīrī, “Mwathani, nake mūndū ūyū ūhoro wake nī atīa?” 22 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ingīenda atūūre muoyo nginya rīrīa ngacooka-rī, ūcio ūkīrī ūhoro waku? Wee no nginya ūnūmīrīre.” 23 Nī ūndū wa ūguorī, mūhuhu ūkīhunjia thiīnī wa ariū na ariū a Ithe witū gūkīrīwo atī mūrutwo ūcio ndagakua. No Jesū ndoigīte atī ndagakua; ūrīa oigīte no atī, “Ingīenda atūūre muoyo nginya rīrīa ngacooka-rī, ūcio ūkīrī ūhoro waku?” 24 Mūrutwo ūcio nīwe ūrī na ūira wa maūndū maya mothe, na nowe ūmaandikīte. Na ithū ūtūū atī ūira wake nī wa ma. 25 Jesū nīekire maūndū mangī maingī.

21 Thuutha ūcio Jesū nīacookire akiumīrīra arutwo ake iria-inī ūrīa Tiberia. Ūū nīguo kwahaanire: 2 Simoni Petero, na Toma (ūrīa wetagwo Wa-mahatha), na Nathanieli wa kuuma Kana ya Galili, na ariū a Zebedi, o na arutwo angī eerī maarī hamwe. 3 Simoni Petero akīmeera atīrī, “Nīī ndathīi gūtēga thamaki.” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūgūthīi nawe.” Nī ūndū ūcio makiumagara, magītoonya marikabu, no ūtukū ūcio matirī kīndū maagwatirie. 4 Rūciinī tene, Jesū akīrūgama hūgūrūrū-inī cia iria, no arutwo matiamenyaga atī nī Jesū. 5 Nake akīmeeta akīmooria atīrī, “Arata akwa, nīmūgwatītie thamaki?” Nao magīcooka makiuga atīrī, “Aca.” 6 Nake akīmeera atīrī, “Ikīai wabu mwena wa ūrīo wa marikabu na nīmūkūgwatia.” Rīrīa meekire ūguo, makīremwo nī kūguucia wabu ūcio nī ūrīa thamaki icio ciarī nyingī. 7 Nake mūrutwo ūrīa Jesū eendete akīura Petero atīrī, “Nī Mwathani!” Na rīrīa Simoni Petero aiguire mūrutwo ūcio aamwīra atī, “Nī Mwathani”, akīoha nguo yake ya igūrū (tondū nīamīrūtīte), na akīrūga maaīnī. 8 Nao arutwo acio angī makīmūrūmīrīra na marikabu maguucītie wabu ūiyūrīte thamaki tondū matiarī haraaya, maarī ta itīna ūrīa makinya igana rīmwe kuuma hūgūrūrū-inī. 9 Maarikia kuumīria marikabu, makīona mwaki wa makara wakītio hau, na thamaki irī njikīre riiko, na mūgate. 10 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rehei thamaki imwe cia iria mwagwatia.” 11 Nake Simoni Petero akīhaica marikabu akīguucia wabu ūcio nginya hūgūrūrū-inī. Naguo waiyūrīte thamaki iria nene, 153, no o na irī nyingī ūguo, wabu ūcio ndwatuūkire. 12 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ūkai mwīgagūre.” Hatirī o na ūmwe wa arutwo acio wamūūririe atīrī, “Nīwe ū?” Nīmamenyire atī nī Mwathani. 13 Nake Jesū agīthīi, akīoya mūgate akīmahe,

Korwo mothe nīmandikirwo-rī, ngwīgereria atī
o na thī yothe ndīngīganīra mabuku marīa
mangīandīkwo.

Atūmwo

1 Thīnī wa ibuku rīakwa rīa mbere, wee Theofilo-rī, nīndakwandikīire maündū mothe marīa Jesū aambīrīire gwīka na kūrutana 2 nginya mūthenya ūrīa oirwo agītwarwo igūrū thuutha wa kūhe atūmwo arīa aathuurīte mawatho na ündū wa Roho Mūtheru. 3 akiuga atīrī, “Ariū na aarī a Ithe witū, Maandiko Thuutha wa kūnyariirīka gwake, akiionania kūrī andū acio na akīheana imenyithia nyingī cia kuonania atī aarī muoyo. Nīamoimīrīire ihinda rīa mīthenya mīrongo ūna, na akiaria ūhoro ūkoniī ūthamaki wa Ngai. 4 Hīndī ūmwe, rīrīa aarīanagīra nao, nīamathire, akīmeera atīrī: “Mūtikoime Jerusalemu, no etererai kīheo kīrīa ngīaria ūhoro wakīo. 5 Nīgūkorwo Johana aabatithanagīra na maaī, no inyuī mūribatithio na Roho Mūtheru mīthenya mīngī itaanathira.” 6 Nī ūndū ūcio rīrīa maagomanire hamwe makīmūuria atīrī, “Mwathani, ihinda rīrī nīrīo ūgūcookeria andū a Israeli ūthamaki wao?” 7 Nī ūndū ūcio ūrīa maagomanire hamwe makīmūuria atīrī, “Ti ūhoro wanyu kūmenya ciathī o na kana mahinda marīa Ithe witū atūtīne na ūhoti wake mwene. 8 No nīmūrīheo hinya rīrīa Roho Mūtheru arīuka igūrū rīanyu; na inyuī nīmūgatuīka aira akwa thīnī wa Jerusalemu, na Judea guothe, na Samaria, na nginya ituri ciothe cia thī.” 9 Aarīkia kuuga ūguo, akīoywo na igūrū o meroreire, narīo itu rīkīmūhumbīra magītiga kūmuona rīngī. 10 O hīndī ūyo maikarite macūthīrīrie mūno akīambata matu-inī-rī, o rīmwe andū eerī mehumbīte nguo njerū makīrūgama o hau maarī. 11 Makīmooria atīrī, “Andū aya a Galili, mūrūgamīte haha mūcūthīrīrie igūrū nīkī? Jesū o ro ūcio, ūrīa weherio harī inyuī aatwarwo igūrū-rī, agaacocka o ro ūguo mwamuona agīthīi.” 12 Hīndī ūyo magīcocka Jerusalemu moimīte Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū, mūigana wa rūgendo rūrīa rūngīathīirwo mūthenya wa Thabatū kuuma itūura inene. 13 Rīrīa maakinyire, makīambata nyūmba ya igūrū ūrīa maikaraga. Nao andū arīa maarī ho maarī Petero, na Johana, na Jakubu na Andere; Filipu na Toma, na Baritholomayo na Mathayo; Jakubu mūrū wa Alufayo, na Simoni Mūzelote, na Judasi mūrū wa Jakubu. 14 Othe makīnyiitanīra hamwe, makīrūmanīrīria kūhooya, hamwe na atumia, na Mariamu nyina wa Jesū, o na ariū a nyina na Jesū. 15 Na rīrī, matukū-inī macio Petero akīrūgama gatagatī-inī ka andū arīa meetikītie (gīkundi kīa andū ta igana rīa mīrongo ūrī), 16 mawatho na ūndū wa Roho Mūtheru. 17 Aarī ūmwe witū na nīagwatanagīra na Jesū. 18 (Judasi nīagūrīre itihuī ūtungata-inī ūyū.) 19 Andū othe a kūu Jerusalemu gīthaka na kīheo kīrīa aamūkīrire nī ūndū wa mākīgūa ūhoro ūcio, na nī ūndū ūcio magītīa gīthaka kīu na rūthiomī rwao Ekiladama, ūguo nī kuuga, Gīthaka kīa Thakame.) 20 “Nīgūkorwo ūndū ūcio nī kwandikītwo Ibuku-inī ūrīa Thaburi atīrī, “Mūcīi wake ūrokira ihooru; kūroaga ūndū wa gūtūura kuo,’ ningī gūkaandikwo atīrī, ūtongoria wake ūrooywo nī ūndū ūngī.” 21 Nī ūndū ūcio ūtongoria ūtungata ūyū ūngī. 22 Nī ūndū ūcio ūtungata ūyū ūngī. 23 Nī ūndū ūcio ūtungata ūyū ūngī. 24 Nī ūndū ūcio ūtungata ūyū ūngī. 25 Nī ūndū ūcio ūtungata ūyū ūngī. 26 Nī ūndū ūcio ūtungata ūyū ūngī.

2 Hīndī ūrīa mūthenya wa Bendegothito wakinyire-rī, acio othe magīkorwo maarī handū hamwe. 2 Na o rīmwe mūgambo ta wa rūhuho rūnene rūkūhurutana na hinya

ūgūuka kuuma igūrū, ūkiiyūra nyūmba yothe ūria 20 Riūa nīrīkagarūrwo rītuīke nduma, naguo maaikarīte. 3 Makīona kīndū gīatarīi ta nīnīmbī mweri ūtuīke ta thakame, mbere ya mūthenya cia mwaki iria ciagayūkanīte igīkara igūrū ūcio mūnen wa Mwathani ūria ūrī riiri gūkinya. ūria mūndū o mūndū. 4 Othe makīiyūrio Roho 21 Na nīgūgakinya atīrī, atī mūndū wothe Mūtheru na makīambīrīria kwaria na thiomi ūgaakaīra rītwa rīa Mwathani nīakahonokio.' ingī o ta ūria Roho aamahotithirie. 5 Na rīrī, kūu 22 "Inyuī andū aya a Israeli, thikīrīriai ūhoro Jerusalemu nī gwaikaraga Ayahudi etigīri Ngai ūyū: Jesū wa Nazarethi aarī mūndū waheanītwo kuuma ndūrīrī-inī ciothe cia thī. 6 Rīrī maiguire nī Ngai kūrī inyuī na ūndū wa ciama, na morīrū, mūgambo ūcio, gīkundi kīa andū gīgīcoakanīrīra na cionereria, iria Ngai aaringire gatagatī-inī kīgegete, tondū o mūndū aamaiguaga makīaria kanyu agereire harī we, o ta ūria inyuī ene na rūthiom i rwake kīmbe. 7 Nao makīgega mūū. 23 Mūndū ūyū aaneanirwo moko-inī mūno, makīürania atīrī, "Githī andū aya othe manyu, kūringana na ūria Ngai aatuīte na ūria maraaria ti andū a Galili? 8 Nī kīi kīratūma aamenyete o mbere; na inyuī, mūteithīrīrīro mūndū o mūndū witū amagine makīaria na nī andū arīa aaganu, mūkīmūrūraga na njīra rūthiom i rwa kūrīa aaciārīrīwo? 9 Andū a ya kūmwambithia mūtharaba-inī. 24 No Ngai Parithi, na a Media, na a Elamu; o na andū akīmūriūkia kuuma kūrī arīa akuū, akīmuohora arīa matūrūraga Mesopotamia, na Judea, na ruo-inī rwa gīkuū, tondū gūtingīahotekire Kapadokia, na Ponto, na Asia, 10 na Firigia, na atūtē anyiitītō nīkīo. 25 Tondū Daudi oigire Pamuflia, na Misiri, na mīena ya Libia ūria ūrī atīrī ūhoro wake: "Nīndonaga Mwathani arī gūkuhī na Kurene, na ageni a kuuma Roma, mbere yakwa hīndī ciothe. Tondū arī guoko- 11 (Ayahudi hamwe na andū arīa meegarūrīte inī gwakwa kwa ūrīo-rī, ndingīenyenyeka. 26 magatuīka Ayahudi); na andū a Kirete, na a Nī ūndū ūcio ngoro yakwa nīnjanjamūku, Arabia, tūramaigua makīaria na thiomi ciitū naruo rūrīmī rwakwa rūgakena; o naguo mwīrī ūhoro wa magegania ma Ngai!" 12 Mamakīte na wakwa nīgūtūura ūrī na mwīhoko, 27 tondū makagega makīürania atīrī, "Ūū nī kuuga atīa?" ndūkandiganīria mbīrīra-inī, o na kana ūreke 13 Amwe ao, o na kūrī ūguo, nīmamathīrīkie, ūria waku Mūtheru abuthe. (Hadēs g86) 28 makiuga atīrī, "Aya nīkūrīo marītīwo nī ndibei." Nīnūmenyithītē njīra cia muoyo; nīukanjīyūria 14 Hīndī ūyo Petero akīrūgama hamwe na gīkēno ndī harī ūrī. 29 "Ariū na aarī a Ithe witū, arīa ikūmi na ūmwe, akīanīrīra na akīarīria no ndīmwīre ndī na ūūmīrīru atī i the witū Daudi gīkundi kīu kīa andū akīmeera atīrī, "Inyuī andū nīakuire na agīthikwo, na mbīrīra yake ūrī o gūkū aitū Ayahudi o na inyuī inyuothē mūtūrūraga nginya ūmūthī ūyū. 30 Nowe aarī mūnabii na Jerusalemu, rekei ndīmūtaarīrie ūhoro ūyū; nīamenyete atī Ngai nīamwīrīre na mwīhītwa atī thikīrīriai wega ūria nguuga. 15 Andū aya ti nīagaikarīria ūmwe wa rūciaro rwake gītī gīake arīu, ta ūria mūreciiria. Rīu nī thaa ithatū tu kīa ūnene. 31 Nī ūndū nīamenyete ūhoro ūcio cia rūciinī! 16 Aca gūtitārii ta ūguo, ūhoro ūyū mbere, nīarīrie ūhoro wa kūrīuka gwa Kristū, nīguo warītīo nī mūnabii Joeli, akiuga atīrī: 17 atī ndāatīganīrīo mbīrīra-inī, o na kana mwīrī "Ngai ekuuga atīrī, matukū-inī ma kūrigīrīria wake ūkībutha. (Hadēs g86) 32 Ngai nīariūkītie Jesū nīngaitīrīria andū othe Roho wakwa. Ariū ūcio, na ithūi i thuothē tūrī aira a ūhoro ūcio. na aari anyu nīmakarathaga mohoro, Aanake 33 Kuona atī nīatūūgīrītīo guoko-inī kwa ūrīo anyu nīmakonaga cioneiki, nao athuuri anyu kwa Ngai, na nīamūkīrīre kīrānīrī kīa Roho marootage irooto. 18 O na nīngī nīngaitīrīria Mūtheru kuuma kūrī Ithe, nake nīatūtīrīrīre ndungata ciakwa cia arūme na cia andū-a- Roho ta ūria mūrona rīu na mūkaigua. 34 nja Roho wakwa matukū-inī macio, nacio Nīgūkorwo Daudi ndāambatire agīthīi igūrū, no nīkarathaga mohoro. 19 Nīngonania morīrū kūu nīoigire atīrī, "Mwathani nīeerire Mwathani igūrū matu-inī, na nyonanie ciama gūkū thī, cia wakwa atīrī: "Ikara guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, thakame, na cia mwaki, na cia ndogo ūkwambata. 35 o nginya ūrīa ngaatua thū ciaku gaturwa ka

makinya maku.” 36 “Nī ūndū ūcio andū othe a erīgīrīire atī nīmekūmūhe kīndū. 6 Petero Israeli nīmamenye atīrī: Ngai nī atuīte Jesū, o agīcooka akīmwīra atīrī, “Betha na thahabu ndirī ūcio mwambire, Mwathani na Kristū.” 37 Rīrīa nacio, no kīrīa ndī nakio nīkio ngūkūhe. Thīmī andū maiguire ūhoro ūcio, ūkīmatheeca ngoro, wa rītwa rīa Jesū Kristū wa Nazarethi, ūkīra makīuria Petero na atūmwō acio angī atīrī, wītware.” 7 Akīmūnyiita guoko gwake kwa ūrīo, “Ariū a Baba, twagīrīrwo nī gwīka atīa?” 38 akīmūrūgamia na igūrū, na o hīndī iyo magūrū Nake Petero akīmacookeria atīrī, “Mwīrireī na na thūng’wa cia mūndū ūcio ikīgīa na hinya. 8 mūbatithio mūndū o mūndū thīmī wa rītwa rīa Nake akīrūga na igūrū, akīambīrīria gwītwara. Jesū Kristū, nīguo mūrekerwo mehīa manyu. Na Agīcooka agīthīi nao hekarū-inī, etwarīte na inyū nī mūkwamūkīra kīheo kīa Roho Mūtheru. magūrū, akīrūgarūgaga na akīgoocaga Ngai. 9 39 Kīiranīro gīkī nī kīanyu na ciana cianyu, na Rīrīa andū othe monire agītware na magūrū andū arīa othe marī kūraya, na andū arīa othe akīgoocaga Ngai, 10 makīmenya atī nī mūndū Mwathani Ngai witū ageeta moke harī we.” 40 ūrīa watūūraga aikarīte kīhingo-inī kīa hekarū Akīmataara na ciugo ingī nyingī, akīmakaanagia; kīrīa gīetagwo Gīthaka akīhooya mbeeca. Nao na akīmathaitha, akīmeera atīrī, “Mwīhonokie makīgega mamakīte nīkuona ūrīa kwahānīkīte kuuma kūrī rūciaro rūrū ruogomu.” 41 Andū harī mūndū ūcio. 11 Mūndū ūcio watūūrīte arīa meetīkīrīre ndūmīrīri yake makībatithio, ahooyaga mbeeca-rī, o enyiitīrīre Petero na na mūthenya ūcio makīongererekā andū ta Johana, andū othe makīgega na magūka ngiri ithatū. 42 Nao nīmerutiire kūgwatīria mateng’ere te nginya hau maarī, naho heetagwo ūrutani wa atūmwō, na ngwatanīro-inī, na Gīthaku gīa Solomoni. 12 Rīrīa Petero onire ūhoro-inī wa kwēnyūrana mīgate, na kūhooya. ūguo, akīmeera atīrī, “Andū aya a Israeli, ūndū 43 Andū othe makījīrīwo nī guoya, nao ūyū ūramūgegia nīkī? Mūratūrora atīa taarī atūmwō magīka morirū maingī, na makīringa hinya witū kana ūthingu witū watūma mūndū ciamā. 44 Andū arīa othe meetīkītie maarī ūyū etware na magūrū? 13 Ngai wa Iburahīmu, hamwe, na nīmagwatanagīra indo ciothe. 45 na Isaaka na Jakubu, o we Ngai wa maiithe Makīendia ithaka ciao na indo ciao, makaheaga maitū, nīagoocithīte ndungata yake Jesū. Inyū mūndū o wothe kūringana na bata wake. nīmwamūneanire ooragwo, na mūkīmūkaana 46 O mūthenya nīmagomanaga hekarū-inī. mbere ya Pilato, o na gūtūka nīatuīte itua rīa Nīmenyūrāga mūgate marī mīcī-inī yao, na kūmūrekereria. 14 Mwakaanire ūrīa Mūtheru makarīanīra marī na gīkeno, na marī na ngoro na Mūthingu mūkiuga muohorerwo mūūragani. theru, 47 makagoocaga Ngai, na magetīkīrika 15 Mworangire ūrīa mūheani wa muoyo, no Ngai kūrī andū othe. Nake Mwathani nīongagīrīra nīamūrīukirie kuuma kūrī arīa akuū. Ithū ūrī thiritū-inī yao andū arīa maahonokaga o aira a ūhoro ūcio. 16 Nī ūndū wa wītīkio thīmī wa rītwa rīa Jesū, mūndū ūyū mūrona na mūū, nīagītē na hinya. Nī rītwa rīa Jesū na wītīkio ūrīa uumanaga nake watūma mūndū ūyū ahone o ta ūrīa inyuothe mūreyonera. 17 “Na rīrī, ariū a Ithe witū, nīnjūū atī mwekire ūguo nī ūndū wa kūrigwo, o ta ūrīa atongoria anyo o nao meekire. 18 No rīrī, ūguo nīguo Ngai aahingirie ūrīa aarītie o mbere na tūnua twa anabii othe, akiuga atī Kristū wake nīkānayāriirīka. 19 Nī ūndū ūcio mwīrireī na mūgarūrūke kūrī Ngai, nīgeetha mehīa manyu meherio, nīguo mūgīe na mahinda ma kūrurumūkio moimīte kūrī Mwathani, na 20 nīguo atūme Kristū, o we ūrīa wamūrītwo nī

3 Mūthenya ūmwē Petero na Johana nīmambatire magīthīi hekarū-inī ihinda rīa mahooya, na kwarī thaā kenda cia mūthenya. 2 Na rīrī, mūndū waciārītwo arī mwonju nīakuagwo agatwarwo kīhingo-inī kīa hekarū kīrīa gīetagwo Gīthaka, akaigwo ho o mūthenya nīguo ahooe mbeeca kūrī andū arīa maatoonyaga hekarū. 3 Na rīrīa onire Petero na Johana marī hakuhī gūtoonya-rī, akīmahooya mbeeca. 4 Nao Petero na Johana makīmūkūrīra maihō. Hīndī iyo Petero akīmwīra atīrī, “Ta tūrōre!” 5 Nī ūndū ūcio mūndū ūcio akīmarora,

ündū wanyu, nake nīwe Jesū. **21** We no nginya aikare igūrū o nginya ihinda rīkinye rīa Ngai rīa gūcookereria māündū mothe, o ta ūrīa eranīire o tene na tūnua twa anabii aake atheru. (**aiōn g165**) **22** Nīgūkorwo Musa oigire atīrī, ‘Mwathani Ngai wanyu nīakamwarahūrīa mūnabii o ta niī kuuma kūrī andū anyu. Na no nginya mūgaathikirīria ūrīa wothe akaamwīra. **23** Na ūngī o wothe, nī ūndū gūtirī rītwa rīngī gūkū rīrī, mūndū o wothe ūrīa ūtakamūthikirīria, thī rīheanītwo kūrī andū rīngītūhonokia.’ **13** nīakeherio biū kuuma kūrī andū ao.’ **24** ‘Ti-
25 Na inyuī mūrī ariū a anabii, na a kīrīkanīro
26 Rīrīa Ngai aarīkanīire na maithe manyu. Eerire
27 Na ūndū wa rūciaro rwaku, hamwe nao-rī, matingāhotire kuuga ūndū.
28 Nī ūndū ūcio makīmaatha mehere Kīama-inī,
29 aariūkirie ndungata yake, aambire kūmītūma
30 kūrī inyuī nīgeetha amūrathime na ūndū wa
31 kūgarūra o ūmwe wanyu kuuma kūrī mitūrīre
32 yanyu ya waganu.’

4 Nao athīnjīri-Ngai, na mūnene wa arangīri a hekarū, o na Asadukai magīthī harī Petero na Johana rīrīa maaragīria andū. **2** Nīmaiguīte ūru mūno tondū atūmwō nīmarutaga andū na makahunjia ūhoro wa kūrūka kuuma kūrī arīa akuū thīnī wa Jesū. **3** Makīnyiita Petero na Johana, na tondū kwarī hwaī-inī, makīmaikia njeera nginya mūthenya ūyū ūngī warūmīrīre. **4** No rīrī, andū aingī arīa maiguire ndūmīrīri ūyo nīmetīkirie, naguo mūgana wa arūme ūkīongerereka magīkinya ta 5,000. **5** Mūthenya ūyū ūngī, aathani ao na athuuri, na arutani a watho makīgomana kūu Jerusalemu. **6** Nake Anasi, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, aarī ho, marī na Kaiāfa, na Johana, na Alekisandro, na andū arīa angī maarī a nyūmba ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene. **7** Magīthana atī Petero na Johana mareehwo mbere yao, na makīambīrīria kūmooria ciūria. Makīmooria atīrī, “Mūrahōtire gwīka ūndū ūcio na hinya ūrkū, kana na rītwa rīrīkū?” **8** Nake Petero, aiyūrītwo nī Roho Mūtheru, akīmeera atīrī, “Inyuī aathani na athuuri a andū! **9** Angīkorwo twītītwo ūmūthī nīgeetha tūtaarīrie ūhoro wa gūkō kīega kīrīa gūkīrīwo mūndū ūcio ūratūrīte arī mwonju, na tūrīwo ūrīa arahonirio-rī, **10** kīmenyei inyuī, o

na andū othe a Isiraeli atīrī: Mūndū ūyū arūngīi mbere yanyu arī mūhonu nī ūndū wa rītwa ūrī Jesū Kristū wa Nazarethi, ūrīa mwambithirie, nake Ngai akīmūriūkīa kuuma kūrī arīa akū. **11** We nīwe “ihiga rīrīa inyuī aaki mwaregire, na nīrīo rītuīkīte ihiga rīrīa inene ūrī koine.” **12** Naguo ūhonokio ndūngīoneka harī mūndū makīmenya atī matiarī athomu, na atī maarī manaaria, nī maaririe ūhoro wa matukū maya. andū o ūguo-rī, makīgega na makīmenya atī makīmenya atī andū acio maakoreetwo marī na Jesū. **14** No kīrīa Ngai aarīkanīire na maithe manyu. Eerire rīrī, mona mūndū ūcio wahonetio arūgamīte lburahīmu atīrī, ‘Na nī ūndū wa rūciaro rwaku, hamwe nao-rī, matingāhotire kuuga ūndū. **15** andū othe a thī nīmakarathimwo.’ **26** Rīrīa Ngai Nī ūndū ūcio makīmaatha mehere Kīama-inī, aariūkirie ndungata yake, aambire kūmītūma nao athuuri magīciira marī oiki. **16** Makīurania kūrī inyuī nīgeetha amūrathime na ūndū wa atīrī, “Andū aya tūkūmeeka atī? Andū othe arīa kūgarūra o ūmwe wanyu kuuma kūrī mitūrīre matūrīraga Jerusalemu nīmooī atī nīmaringīte kīama kīnene na tūtingīhota gūkaana ūhoro wakīo. **17** No nīguo tūgīrie ūndū ūyū gūthī na mbere makīria gagatātī-inī ka andū-rī, no nginya tūkaanie andū aya kwarīria mūndū o na ūrkū na rītwa rīu.” **18** Magīcooka makīmeeta thīnī ūngī na makīmaatha atī matikaarie kana marutane o na atīa na rītwa ūrīa Jesū. **19** No Petero na Johana makīmacookeria atīrī, “Tuai ciira inyuī ene kana nī kwagīrīire maitho-inī ma Ngai tūmwathīkīre inyuī gūkīra gwathīkīra Ngai. **20** Nīgūkorwo tūtingīhota gūtīga kwaria ūrīa tuonete na tūkaigua.” **21** Na thuutha wa kūmakaania, maamehīire mūno, makīmarekereria mathīi. Matingāhotire gūtua ūrīa mangīmaherithirie, tondū andū othe nīmagocaga Ngai nī ūndū wa ūrīa gwekīkīte. **22** Nīgūkorwo mūndū ūcio wahonetio na njīra ya kīama aarī na ūkūrū wa makīria ma mīaka mīrongo īna. **23** Na rīrīa Petero na Johana maarekereirio, magīthī kūrī andū a thīritū yao, na makīmeera ūrīa wothe athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri maameerīte. **24** Rīrīa maiguire ūhoro ūcio, makīanīrīra marī ngoro ūmwe makīhooya Ngai, makiuga atīrī, “Mwathani Jehova, nīwe wombire igūrū na thīna iria, o na indo ciotle iria irīkuo. **25** Nawe nīwaririe na ūndū wa Roho Mūtheru na kanua ka ndungata yaku, o we ithe witū

Daudi, ūkiuga atīrī: “Nī kī gītūmaga ndūrīrī agatūma ūheenie Roho Mūtheru, na ūgetigīria irakare mūno, na andū mathugunde mībangō mbeeca imwe cia iria wendetie gīthaka? 4 ya tūhū? 26 Athamaki a thī nīmatuūte itua, na Rīrīa ūtarakīendetie-rī, githī gītirārī gīaku? aathani magacookania ndundu, nīgu mokīrīre Na thuutha wa gūkīndia-rī, githī mbeeca Mwathani, na mokīrīre Ūrīa wake Mūtīrīrie itirakīrī o ciaku wīke nacio o ūrīa ūkwenda? Maguta.” 27 Ti-itherū, Herode na Pontio Pilato ūreciiririe gwīka ūguo nīkī? Ti andū ūheenetiie, nīmoonganire hamwe na andū-a-Ndūrīrī, na no nī Ngai.” 5 Rīrīa Anania aiguire ūguo-andū a Isiraeli, itūura-inī rīrī inene nīguo rī, akīgūa thī na agīkua. Nao andū arīa othe mathugunde ūrīa megūukīrīra Jesū ndungata maiguire ūrīa kwhaana makīyūrwo nī guoya. yaku theru, o ūrīa wee waitīrīrie maguta. 28 6 Nao aanake magītūka, makīoha mwīrī wake O mekire ūrīa hinya waku na wendi waku na cuka, makīuumia nja na makīūthika. 7 watuite o mbere atī nīguo gūgaatuūka. 29 Na rīrī, Thuutha wa ta mathaa matatū-rī, mūtumia Mwathani, kīone ūrīa matwīhīire, na ūkihotithie wake agītoonya atekūmenya ūrīa gwekīkīte. ndungata ciaku kwaria kiugo gīaku irī na 8 Petero akīmūuria atīrī, “Ta njīra atīrī, ici ūūmīrīru mūingī. 30 Tambūrūkia guoko gwaku nīcio mbeeca iria wee na Anania mūrendirie ūhonanie, na ūringe ciama na morirū na ūndū gīthaka?” Nake mūtumia ūcio agīcockia atīrī, wa rītwa rīa Jesū, ndungata yaku theru.” 31 “Iī, nīcio tūrendirie.” 9 Petero akīmwīra Nao maarīkia kūhooya, handū hau moonganīte atīrī, “Nī kī gītūmīte mūrīkanīre mūgerie hagithingītha. Nao othe makīyūrwo nī Roho Roho wa Mwathani? Atīrī, magūrū ma andū Mūtheru, makīaria kiugo kīa Ngai marī na arīa maathika mūthuuriuguo marī mūromō-ūcamba. 32 Nao andū arīa othe meetikītie maarī inī, nīmegūkuumia nja o nawe.” 10 O kahinda na ngoro īmwe na meciiria o mamwe. Gūtiarī kau akīgūa thī magūrū-inī make, agīkua. mūndū woigaga atī kīndū o na kīrīkū kīa indo Nao aanake magītoonya, makīmūkora akuīte, ciake nī gīake we mwene, no maahūthagīra makīmuoya, magīthīi, makīmūthika hakuhī indo ciotle iria maarī nacio hamwe. 33 Nao na mūthuuriwe. 11 Naguo kanitha wothe, atūmwo, marī na hinya mūingī, magīthīi na hamwe na andū arīa othe maiguire maūndū mbere kūheana ūira wa kūriūka kwa Mwathani macio makīnyiitwo nī guoya mūnene. 12 Jesū, na wega mūingī wa Ngai warī igūrū rīao. Na rīrī, atūmwo nīmaringire ciama nyingī, 34 Gūtiarī andū maagaga kīndū gatagatī-inī kao. na makīonania morirū gatagatī-inī ka andū. Nīgūkorwo ihinda kwa ihinda andū arīa maarī na Nao andū arīa othe metikītie nīmagomanaga ithaka kana nyūmba nīmaciendagia, makarehe hamwe Gīthaku-inī gīa Solomonī. 13 Gūtīrī mbeeca icio mendetie, 35 magaciiga magūrū-inī mūndū wacookire kūgeria gwīturanīra nao, o ma atūmwo, nacio ikagaīrwo mūndū o mūndū na gūtuūka andū nīmamaheete gītīo mūno. kūringana na bata wake. 36 Jusufu, Mūlawii wa 14 O na kūrī ūguo-rī, arūme na andū-a-nja kuuma Kuporo, ūrīa atūmwo meetaga Baranaba aingī nīmetikīrie Mwathani, naguo mūigana (ūguo nī kuuga Mūrū wa ūūmanīrīria), 37 wao ūkīongererekā. 15 Nī ūndū wa ūguo, nīendirie gīthaka gīake na akīrehe mbeeca icio, andū nīmareehaga andū arīa arūaru nījīra-agīciiga magūrū-inī ma atūmwo.

5 Na rīrī, mūndū wetagwo Anania, marī hamwe na mūtumia wake Safira o nao nīmendirie gīcunjī gīthaka kīao. 2 Anania agītīgīria mbeeca imwe, no icio ingī agīcirehe na agīciiga magūrū-inī ma atūmwo, nake mūtumia wake Safira agīkorwo nīooī ūhoro ūcio wega. 3 Nowe Petero akīmūuria atīrī, “Anania, nī kī ngoro yaku ūyūrītwo nī Shaitani ūguo,

nīgūnaarī amwe ao mahutio nī kīrūru gīa Petero. 16 Ningī andū aingī nīmonganaga hamwe moimīte matūra-inī marīa maathiūrūrūkīirie Jerusalemu, makareehaga andū ao arīa arūaru, na arīa maanyariragwo nī ngoma thūku, nao othe makahonio. 17 Na rīrī, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene na andū arīa othe maakoragwo nake, arīa maarī a thirītū ya Asadukai,

makiyyürwo nī ūiru. **18** Makīnyiita atūmwō, kūmooraga. **34** No rīrī, Mūfarisai wetagwo makīmaikia njeera ūrīya ya mūingī. **19** No ūtukū- Gamalieli, mūrutani wa watho na watūtōwo nī rī, mūraika wa Mwathani akīhingūra mīrango andū othe akīrūgama Kiama-inī, agīathana atī ya njeera, na akīmoimia nja. **20** Akīmeera andū acio mambe moimio nja gwa kahinda atīrī, “Thīi mūrūgame hekarū-inī, mwīre andū kanini. **35** Nake akīira Kiama atīrī, “Andū ūhoro wothe wa muoyo ūyū mwerū.” **21** aya a Israeli, cūraniai wega ūrīya mūratanya Na rīrī, ruoro rūgītema magītoonya hekarū- gwīka andū aya. **36** Ihinda rīhītūku mūndū inī, na makīambīrīria kūruta andū o ta ūrīya wetagwo Theuda nīeyumīrīrie agītūuaga atī we meerūtōwo. Rīrīya mūthīnjīri-Ngai ūrīya mūnene nī mūndū ma, na akīgīna arūmīrīri ta magana na andū arīa maakoragwo nake maakinyire-rī, mana. Nīooragirwo, nao arūmīrīri aake othe magīcookanīrīria Kiama, kīungano gīa athuuri makīhurunjwo na ūhoro ūcio wothe ūgītūka othe a Israeli, na magītūmana njeera atūmwō wa tūhū. **37** Thūutha wake, Judasi ūrīya woimīte magīrīwo. **22** No rīrīya thigari ciakinyire njeera- Galili akīiyumīrīria matukū-inī ma kwīyandikithia rī, itiamakorire kuo. Nī ūndū ūcio, magīcookia na agītongoria mbūtū ya andū nīguo makararie ūhoro makīmeera atīrī, **23** “Twakora mīrango watho. O nake akīūragwo, na arūmīrīri aake ya njeera ūrī mīhinge wega, nao arangīri othe makīhurunjwo. **38** Nī ūndū ūcio-rī, igūrū marūgamīte mīrango-inī; no twamīhingūra, rīkonī ūhoro ūyū ngūmūtaara atīrī, tiganai na tūtinakora mūndū kūu thiīnī.” **24** Rīrīya mūnene andū aya! Marekeei mathīi! Nī ūndū angīkorwo wa arangīri a hekarū na athīnjīri-Ngai arīa muoroto kana cīko ciao ciumanīte na ūmūndū-anene maiguire ūhoro ūcio makīmaka na rī, ūndū ūcio nīgūthīra. **39** No angīkorwo ūndū makīrigwo nī ūrīya gūgūkara. **25** Hīndī īyo ūyū uumanīte na Ngai, mūtingīhota kūgīrīrīria hagīuka mūndū, akiuga atīrī, “Ta roral! Andū andū aya; mūgwīkora mūkhīhūrana na Ngai.” arīa mūraikirie njeera marūgamīte hekarū-inī **40** Nao magītīkania na mīario yake. Nao magītī makīrūta andū.” **26** Maigua ūguo, mūnene wa atūmwō matoonye makīmahūrīthia iboko. arangīri a hekarū agīthī na anene a thigari ciake Magīcooka makīmaatha matikaarie thiīnī wa na makīrehe atūmwō. Matiigana kūhūthīra rītīwa rīa Jesū, magīcooka makīmarekereria hinya, tondū nīmetigagīra andū matikamahūrē mathīi. **41** Nao atūmwō makiuma Kiama-inī na mahiga nyuguto. **27** Maarikia kūrehe atūmwō- makenete tondū wa ūrīya maatuītōwo aagīrīru rī, makīmarūgamīa mbere ya Kiama nīguo a gūconorīthīo nī ūndū wa Rītīwa ūrī. **42** morio ciūria nī mūthīnjīri-Ngai ūrīya mūnene. **28** Mūthenya o mūthenya, marī hekarū-inī o na Nake akīmeera atīrī, “Gīthī tūtiramūkaanīrie biū marī mīcī-inī, matiigana gūtīga kūrutanā na mūtīkarutane na rītīwa rīrī, no rīu mūiyūrītīe kūhunjia ūhoro ūcio mwega atī Jesū nīwe Jerusalemu ūrutanīriie wanyu, na nīmwīrutanīriie Kristū.

gūtūma tūcookererwo nī thakame ya mūndū ūcio.” **29** Petero na atūmwō acio angī magīcooka atīrī, “Ithū no nginya twathīkīre Ngai gūkīra gwathīkīra andū! **30** Ngai wa maithe maitū nīariūkirie Jesū kuuma kūrī arīa akuū, ūrīya mworagīre na ūndū wa kūmwamba mūtī-igūrū. **31** Ngai nīamūtūgīrīrīrie akīmūiga guoko-inī gwake kwa ūrīo arī Mūthamaki na Mūhonokia nīguo Israeli merire na marekerwo mehīa. **32** Ithū tūrī aira a maūndū macio, nake Roho Mūtheru, ūrīya Ngai aheete andū arīa mamwathīkīgīra-rī, o nake nī mūira.” **33** Rīrīya maiguire ūguo makīrakara mūno makīenda

6 Na rīrī, matukū-inī macio rīrīya mūigana wa arutwo wongererekaga-rī, Ayahudi amwe arīa maaciārīrīwo kwa Ayunani nīmatetirī Ayahudi a Kīhibiranīa tondū atumia ao a ndīgwa matiagayagīrīwo irīo rīrīya ikūgayanwo o mūthenya. **2** Nī ūndū ūcio, atūmwō acio ikūmi na eerī magīcookanīrīria arutwo othe hamwe na makīmeera atīrī, “Gūtiagīrīre tūtīganīrīrī ūtūngata wa kiugo kīa Ngai nīguo tūtūngatāge methā-inī. **3** Ariū na aarī a Ithe witū, thuurai andū mūgwanja kuuma gatagatī-inī kanyu, andū arīa moikaine atī nī maiyūrītōwo nī Roho, o na ūūgī, na nītūkūmehokera wīra ūcio, **4**

na ithuū türüm̄būiye ūhoro wa mahooya na Iburahīmu akiuma bürūri wa Akalidei agīthii ūtungata wa kiugo.” 5 Ündū ūcio moigire gütūura Harani. Thuutha wa gīkuū gīa ithe, nīwakenirie gīkundi kīgiothe. Nao magīthuura Ngai akīmūrūta kuo na agīuka bürūri ūyū Stefano, mündū waiyürītwo nī wītikio na mütūuraga. 5 Ndaamūheire igai gükū, o na Roho Mūtheru, na Filipu, na Porokoro, na ikinya rīmwe. No Ngai nīamwīrire atī we hamwe Nikanora, na Timoni, na Paramena, na Nikola, na njiaro ciake nīmakegwatīra bürūri ūyū, mündū wa kuuma Antioquia ūria wagarūrkīte o na gütūka hīndī ūyo Iburahīmu ndaarī na agatuūka Mūyahudi. 6 Makīneana andū acio mwana. 6 Ngai eerire Iburahīmu atīrī: ‘Njiaro kūrī atūmwō, nao atūmwō makīmahoera na ciaku igaatūura irī ng’eni bürūri ūtarī wacio, makīmaigīrīra moko. 7 Nī ündū ūcio kiugo kūrīa igaatuuo ngombo na inyariirwo ihinda kīa Ngai gīkīhunja. Müigana wa arutwo kūu rīa mīaka magana mana.’ 7 Ningī Ngai akiuga Jerusalemu ükīongererekā mūnō, nakīo gīkundi atīrī, ‘No nīngaherithia rūrīrī rīu igaatungata kīnene kīa athīnjīri-Ngai gīgīathīkīra ūhoro wa irī ngombo; na thuutha ūcio-rī, nīkoima bürūri wītikio. 8 Na rīrī, Stefano, mündū waiyürītwo nī ūcio, nacio nīkaahooya irī kündū gükū.’ 8 Hīndī wega wa Ngai na ūhoti, nīekire morirū manene ūyo nīarīkanīre na Iburahīmu kīrīkanīro kīa na akīringa ciama gatagatī-inī ka andū. 9 No ūhoro wa kūrua. Nake Iburahīmu agītuūka ithe rīrī, nī kuoimīrīre ngarari kuuma kūrī andū wa Isaaka na akīmūruithia thikū ya kanana a Thunagogi ya Andū arīa Oohore (ta ūria thuutha wa gūciarwo gwake. Thuutha-inī Isaaka yetagwo), nao nī Ayahudi a kuuma Kurene na agītuūka ithe wa Jakubu, nake Jakubu agituūka Alekisanderia o hamwe na mabūrūri ma Kilikia ithe wa athuuri arīa ikūmi na eerī. 9 “Na na Asia. Andū aya makiāmbīrīria gūkararania tondū wa maguuka maitū kūiguūra Jusufu na Stefano, 10 no matingīetiirīrie ūūgī wake ūiru, nīmamwendirie bürūri wa Misiri agatuūke kana Roho ūria aaragia naguo. 11 Hīndī ūyo ngombo kuo. No Ngai aarī hamwe nake 10 makīringīrīria andū amwe na hitho moige atīrī, na akīmūhonokia mathīnā-inī make mothe. “Nītūguūte Stefano akīaria ciugo cia kūruma Nīaheire Jusufu ūūgī na akīmūhotithia atūke Musa, o na Ngai.” 12 Nī ündū ūcio magītūma wa kwendeka nī Firaūni mūthamaki wa Misiri; okīrīrīwa nī andū, na athuuri, na arutani a watho. nī ündū ūcio akīmūtua wa gwathaga Misiri o na Makīnyiita Stefano makīmūrehe mbere ya nyūmba yake yothe ya ūthamaki. 11 “Thuutha Kīama. 13 Magīcooka makīrehe aira a maheeni, ūcio gūkīgīa ng’aragu bürūri-inī wothe wa arīa maarutire ūira makiuga atīrī, “Mūndū ūyū Misiri, na Kaanani, na ikīrehe gūthīnīka kūingī ndatigithagīria kwaria agīukagīrīra handū haha mūno, namo maithe maitū makīaga irio. 12 Rīrīa hatheru, o na gūkīrīra watho. 14 Nīgūkorwo Jakubu aiguire atī Misiri nī kwarī na ngano, nītūguūte akiuga atī Jesū ūyū wa Nazarethi agītūma maithe maitū kuo hīndī ya mbere. nīagatharia handū haha, na agarūre mītugo 13 Na rīrīa maathiire riita rīa keerī-rī, Jusufu ūria Musa aatūtīgīire.” 15 Andū arīa othe maarī akīmenyithania kūrī ariū a ithe, nake Firaūni Kīama-inī magīkūrīra Stefano maitho, nao akīmenya ūhoro wa nyūmba ya Jusufu. 14 makīiona ūthīi wake ūtarīi ta ūthīi wa mūraika.

7 Nake mūthīnjīri-Ngai ūria mūnene akīmūuria atīrī, “Thitango ici nī cia ma?” 2 Nake Stefano agīcooka atīrī, “Ariū a Baba na maithe maitū, ta thikīrīria! Ngai mwene riiri nīoimīrīire ithe witū Iburahīmu hīndī ūria aatūuraga bürūri wa Mesopotamia, atanathīi gütūura bürūri wa Harani. 3 Akīmwīra atīrī, ‘Thaama uume bürūri wanyu na ūtige andū anyu, ūthīi bürūri ūria ngaakuonia.’ 4 “Nī ündū ūcio

Thuutha wa ūguo-rī, Jusufu agītūmanīra ithe Jakubu na nyūmba yake yothe moke, nao othe maari andū mīrongo mūgwanja na atano. 15 Nake Jakubu agīkūrūka, agīthīi Misiri, kūrīa we na maithe maitū maakuīrīire. 16 Mīrī yao nīyacookirio Shekemu na īgīthikwo mbīrīra-inī ūria Iburahīmu aagūrīte na mbeeca kuuma kūrī ariū a Hamori kūu Shekemu. 17 “Rīrīa ihinda rīakuhīrīrie ūria Ngai kūhingja kīranīro gīake kūrī Iburahīmu-rī, müigana wa andū aitū

kū Misiri nīwongererekete mūno. 18 Hīndī īyo nowe Musa ūrīa maaregete makiuga atīrī, mūthamaki ūngī ūtooī ūhoro wa Jusufu agītuīka ‘Nūū ūgūtuīte mwathi wītū na mūtūciirithia?’ wa gūthamaka Misiri. 19 Agīka andū aitū Ngai we mwene nīamūtūmire atuīke mūnene ūūru mūno na akīhinyīrīria maitē na na mūkūrī wao, na ūndū wa mūraika ūrīa ūndū wa kūmaringīrīria na hinya mate tūkenge wamuumūrīire kīhinga-inī. 36 Akīmatongoria twao nīgeetha tūkue. 20 “Ihindā-inī rīu Musa makiuma Misiri na agīka morirū na akīringa nīaciarirwo, nake aarī mwana mūthaka mūno. ciama arī kū Misiri, o na Iria-inī Itune, na Akīrererwo mūcīi gwa ithe ihinda rīa mīeri ihinda rīa mīaka mīrongo īna kū werū-inī. 37 itatū. 21 Rīrīa aigirwo nja-rī, mwarī wa Firaūni “Ūyū nowe Musa ūrīa werire andū a Israeli atīrī, akīmuoya akīmūrera ta mwana wake. 22 Musa ‘Ngai nīakamūtūmīra mūnabii ta nīi kuuma agīthomithio na ūugī wothe wa andū a Misiri na kūrī andū anyu kīūmbe.’ 38 We aarī kīūngano-aarī na hinya wa mīario na cīko. 23 “Rīrīa Musa inī kū werū-inī, arī hamwe na mūraika ūrīa aakinyirie mīaka mīrongo īna-rī, agītua itua rīa wamwarīirie Kīrima-inī gīa Sinai, na aarī gūceerera andū ao a Israeli. 24 Nīonire mūndū hamwe na maitē maitū; nake nīamūkīrire ūmwe wao akīnyariirwo nī mūndū wa Misiri. Nī ciugo irī muoyo nīgeetha atūkinyīrie. 39 “No ūndū ūcio agīthīi kūmūrīria na akīmūrīhīria rīrī, maitē maitū nīmaregire kūmwathīkīra. na ūndū wa kūrīraga mūndū ūcio Mūmisiri. 25 Handū ha ūguo-rī, o makīmūrega, na thīinī Musa eeciirītie atī andū ao nīmangōnire atī wa ngoro ciao makīrirīria gūcooka Misiri. 40 Ngai nīamūhūthagīra nīgeetha amahonokie, Nao makīira Harūni atīrī, Tūthondekerē ngai no-o matiamenyire ūguo. 26 Mūthenya ūyū iria irītūtongoragia. Nīgūkorwo mūndū ūyū ūngī Musa agīthīi agīkora andū eerī a Israeli ūgwītwo Musa, ūrīa watūtongoririe tūkiūma makīrūa. Akīgeria kūmaiguithania akīmeeraga būrūri wa Misiri, tūtiū ūrīa onete! 41 Hīndī atīrī, ‘Andū aya, inyū mūrī a ithe ūmwe; nī īyo nīguo maathondekire mūhianano watarī kīi kīratūma mwende gwīkana ūrū?’ 27 “No ta njaū. Makīrūtīra magongona, na makīgīa mūndū ūrīa wekīte ūcio ūngī ūrū agīkania na hīndī ya gūkūngūrīra kīrīa maathondekete Musa, akīmwīra atīrī, ‘Nūū wagūtuire mwathi na moko mao. 42 No Ngai akīmahutatīra, na na mūtuithania wa maciira maitū? 28 Ūrenda akīmarekereria mahooyage ciūmbe cia igūrū. kūnjūraga o ta ūrīa ūrooragire Mūmisiri ira?’ 29 Ūhoro ūyū ūtwaranīte na ūrīa kwandīkītō Rīrīa Musa aiguire ūguo akīura agīthīi būrūri wa ibuku-inī rīa anabii, atīrī: “Nīmwandutīre Midiani, kīrīa aatuūrīre arī ta mūgeni na akīgīa magongona na maruta mīaka mīrongo īna na ariū eerī. 30 “Na rīrī, mīaka mīrongo īna kū werū-inī, inyū nyūmba ya Israeli? 43 yarīkīa gūthīra-rī, mūraika akīumīrīra Musa arī Nīmūtū ūgīrītie ihooero rīa Moleku, na njata nīnīmbī-inī cia mwaki iria ciakanaga kīhinga- ya ngai yanyu ūrīa ūtagwo Refani, mīhianano inī kū werū-inī hakuhī na Kīrima gīa Sinai. ūrīa mwathondekerē ya kūhooyaga. Tondū 31 Rīrīa onire ūguo, akīgega nī kīrīa onire. Na ūcio, nīngatūma mūtahwo mūtwarwo’ kūhītūka rīrīa aakuhaġīrīria nīguo one wega-rī, akīgu Babuloni. 44 “Maitē maitū maarī na hema mūgambo wa Mwathani ūkiuga atīrī: 32 ‘Nīi nī nīi ūrīa yetagwo gūikaro kīa ūira kū werū-inī. Ngai wa maitē manyu, Ngai wa Iburahīmu, na Nayo yathondeketwo o ta ūrīa Ngai eerīte Isaaka, o na Jakubu.’ Musa akīnaina nī gwītīgīra Musa, kūringana na mūhianī ūrīa onete. 45 na ndaigana kūrora. 33 “Nake Mwathani Maarīkīa kwamūkīra hema-rī, maitē maitū, akīmwīra atīrī, ‘Ruta iraatū ciaku, nīgūkorwo matongoretio nī Joshua magīuka nayo ūrīa hau ūrūgamīte nī handū hatheru. 34 Ti-itherū menyitīire būrūri kuuma kūrī ndūrīrī iria nīnyonetē kūhīnī ūrīrio kwa andū akwa kū Ngai aarutūrūire ciehere mbere yao. Nayo būrūri wa Misiri. Nīnjiguīte gūcaaya kwao, ūgītūra kūu būrūri ūcio o nginya hīndī ya na nīnjikūrūkīte thī nīguo ndīmohorithie. Rīu Daudi, 46 ūrīa wakenire nī gwītīkīrīka nī Ngai, na ūka nīngūtūma ūcooke Misiri.’ 35 “Ūyū akīhooya etīkīrīo aakīre Ngai wa Jakubu gūikaro.

47 No Solomoni nīwe wamwakīire nyūmba. maahurunjītwo nīmahunjirie kiugo kīa Ngai o
48 “No rīrī, Ūria-ūrī-Igūrū-Mūno ndaikaraga kūrīa guothe maathiīaga. 5 Filipu agīkūrūka nyūmba ciakītwo nī andū. O ta ūrīa mūnabii agīthīi itūūra rīrī Samaria, akīhunjia ūhoro oigīte atīrī: 49 “Igūrū nīkuo gītī gīakwa kīa wa Kristū kuo. 6 Rīrīa ikundi cia andū ciaiguire ūnene, nayo thī nī gaturwa ka makinya makwa. Filipu na ikīona ciama iria aaringaga, othe Ūngīkīnjakīra nyūmba ya mūthembā ūrīkū? magīthikīrīria ūrīa oigaga. 7 Ngoma thūku Ūguo nīguo Mwathani ekūuria. Kana kīhurūko nīcioimaga andū aingī igīkayūrūrūkaga, na andū gīakwa kīngīkorwo kū? 50 Githī ti guoko gwakwa aingī maarūarīte mūrimū wa gūkua cīga, na gwathondekire indo ici ciōthe?” 51 “Inyuī andū arīa maarī onju makihonio. 8 Nī ūndū ūcio andū aya aremi, o inyuī mūtarī aruu ngoro gūkīgīna gīkeno kīnene itūūra-inī rīu. 9 Na na matū! Inyuī mūtarī o ta maithe manyu: rīrī, itūūra-inī rīu nī kwarī na mūndū wetagwo Inyuī mūtūūraga mūreganīte na Roho Mūtheru! Simoni, nake nīaragūrīte kwa ihinda na akagegia 52 Nī kūrī mūnabii ūtaanyariirīwo nī maithe andū othe a Samaria. Nake nīettīaga na ageetua manyu? Mooragire o na andū arīa maarathire atī arī mūndū mūnene mūno, 10 nao andū othe, ūhoro wa gūkīka kwa Ūrīa Mūthingu. Na rīu arīa anini na arīa anene, makamūthikāgīrīria na nīmūmūkunyanīire na mūkamūūraga; 53 o inyuī makoiga na mūgambo mūnene atīrī, “Mūndū mwamūkīrire watho ūrīa waathanirīwo kūgerera ūyū nīwe hinya wa ūngai ūrīa ūkkaine ta Hinya araika no mūkīaga kūwathīkīra.” 54 Rīrīa Mūnene.” 11 Maatūūrīte mamuumaga thuutha maiguire māndū macio-rī, makīrakara mūno, tondū nīamagegetie hīndī ndaaya na ūragūri na makīmūhagarānīria magego. 55 No Stefano, wake. 12 No rīrīa meetīkirie Filipu akīhunjia aiyūrītwo nī Roho Mūtheru, Agīcūthīrīria igūrū Ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūthamaki wa Ngai na akīona riiri wa Ngai, na Jesū arūgamīte guoko- wa rītīwa rīa Jesū Kristū-rī, makībatithio, inī kwa ūrīo kwa Ngai. 56 Akiuga atīrī, “Onei, arūme o hamwe na andū-a-nja. 13 Simoni we nīndīrona igūrū rīhīngūkīte nake Mūrū wa mwene agītīkīa na akībatithio. Nake akīrūmīrīra Mūndū arūgamīte guoko-inī kwa ūrīo kwa Filipu kūrīa guothe aathīiaga, agegetio nī Ngai.” 57 Maigua ūguo makīhumbīra matū imenyithia cia hinya na ciama iria onaga. 14 Rīrīa mao, makīhanyūka harī we makiugārīria atūmwō arīa maarī kūu Jerusalemu maiguire na mūgambo mūnene. 58 makīmūkururia, atī andū a Samaria nīmetīkīrīte kiugo kīa Ngai-makīmūmīa nja ya itūūra, na makīambīrīria rī, makīmatūmīra Petero na Johana. 15 Nao kūmūhūūra na mahiga nyuguto. Nao, aira maakinya kuo, makīmahoera nīguo maamūkīre makīiga nguo ciao magūrū-inī ma mwanake Roho Mūtheru, 16 tondū nginya hīndī īyo Roho wetagwo Saūlū. 59 Rīrīa maamūhūūraga na Mūtheru ndaakoretwo aikūrūkīire mūndū o mahiga nyuguto, Stefano nīahooire Ngai, akiuga na ūmwe wao; tīga o kūbatithio maabatithīto atīrī, “Mwathani Jesū, amūkīra roho wakwa.” thīnī wa rītīwa rīa Mwathani Jesū. 17 Hīndī 60 Agīcooka agītūria ndu, akīanīrīra, akiuga īyo Petero na Johana makīmaigīrīra moko, atīrī, “Mwathani, ndūkamoorie rīhīa rīrī.” Na nao makīamūkīra Roho Mūtheru. 18 Rīrīa aarīkīa kuuga ūguo, agīkoma.

8 Nake Saūlū arī ho, na agītīkīra atī ooragwo.

Mūthenya ūcio kanitha ūkīnyariirīwo mūno kūu Jerusalemu, nao andū othe o tīga atūmwō makīhurunjūkīra Judea na Samaria. 2 Andū etīgīri Ngai magīthīka Stefano na makīmūcakaīra mūno. 3 No Saūlū akīambīrīria kwananga kanitha. Aathīiaga nyūmba o nyūmba, akīrutūrūraga arūme na andū-a-nja, akīmaikagia njeera. 4 Nao andū arīa

Simoni onire atī Roho aaheanagwo na ūndū wa kūigīrīwo moko nī atūmwō-rī, akīenda amahe mbeeca, 19 akiuga atīrī, “Heei ūhoti ūyū o na nī ūgeetha ūrīa wothe ndaigīrīra moko makwa akaamūkīra Roho Mūtheru.” 20 Petero akīmūcookeria atīrī, “Mbeeca ciaku irothiranīra hamwe nawe, nīgūkorwo wīciirītie no ūgūre kīheo kīa Ngai na mbeeca. 21 Wee ndūrī na handū, o na ndūrī na igai ūtungata-inī ūyū, tondū ngoro yaku ti njagīrīru mbere

Ngai. **22** Wīrire waganu ūyū na ūhooe Na marī njira-inī magīthī-ři, magīkinya handū Mwathani. Hihi nīegūkurekera nī ūndū wa haarī na maaī, nake mūndū ūcio warī mūhaküre gūkorwo na rīciiria ta rīu ngoro-inī yaku. **23** akīmwīra atīrī, “Ta rora, maaī nīmo maya. Nīgūkorwo nguona ūiyūřtō nī marūrū na Nī kī kīngīgiria mbatithio?” **37** (Nake Filipu ūgatuīka ngombo ya mehia.” **24** Hīndī īyo Simoni akiuga atīrī, “Ūngītīkia na ngoro yaku yothe, akīmūcookeria atīrī, “Hooerai harī Mwathani no ūbatithio.” Nake agīcookia atīrī, “Nīnjjītīkītie nīgeetha ndikae gūkorwo nī ūndū o na ūmwē atī Jesū Kristū nīwe Mūrū wa Ngai.”) **38** Nake wa macio mwagweta.” **25** Rīrīa maarīkirie agīathana ngaari īyo ya mbarathi ūrūgame. kūheana ūira na kūhunjia kiugo kīa Mwathani- Hīndī īyo Filipu na mūndū ūcio mūhaküre ūrī, Petero na Johana magīcooka Jerusalemu, magīkūrūka, magītoonya maaī-inī, nake Filipu o makīhunjagia Ūhoro-ūrīa-Mwega tūtūūra- inī ūtingī twa Samaria. **26** Na rīrī, mūraika wa Mwathani akīra Filipu atīrī, “Thīi werekeire gūthini, ūkinye njira-inī, njira ūrīa ya werū-inī, ūrī ūkūrūkīte kuuma Jerusalemu ūgathī ūginya Gaza.” **27** Nī ūndū ūcio akiumagara, na arī njira- inī agīcemania na Mūhabashi warī mūhaküre, mūndū mūnene warī igweta ūrīa warūgamīrīire kīgīna gīa Kandake, mūthamaki-mūndū-wa-nja wa Ahabashi. Mūndū ūyū aathiīte Jerusalemu kūhooya Ngai; **28** na arī njira-inī akīinūka, aaikarīte ngaari-inī yake ya mbarathi agīthoma ibuku ūrīa Isaia ūrīa mūnabii. **29** Roho akīra Filipu atīrī, “Thīi ngaari-inī ūrīa ya mbarathi ūkare hakuhī nayo.” **30** Hīndī īyo Filipu akīhanyūka nginya ngaari-inī īyo ya mbarathi, akīigua mūndū ūcio agīthoma ibuku ūrīa Isaia ūrīa mūnabii, akīmūuria atīrī, “Nīrūrataūkīrwo nī ūhoro ūcio ūrathoma?” **31** Nake agīcookia atīrī, “Ingītaūkīrwo atīa, tiga hagīre mūndū wa kūndaarīria?” Nī ūndū ūcio akīra Filipu ahaice ngaari īyo ya mbarathi, aaikaranie nake. **32** Mūndū ūcio warī mūhaküre aathomaga gacunjī gaka ka Maandīko: “Aatwarirwo o ta ng’ondū gīthīnjīro-inī, na o ta ūrīa gatūrūme gakiraga ki karī mbere ya mūndū ūrīa ūrakenja guoya, noguo o nake ataatumūrīre kanua gake. **33** Nīaconorithirio na ndaigana gūtuūrīwo ciira na kīhootho. Nūū ūngīfaria ūhoro wa njiaro ciake? Nīgūkorwo muoyo wake nīwehererio ūkiuma gūkū thī.” **34** Mūndū ūcio mūhaküre akīuria Filipu atīrī, “Ndagūthātha, ta njīra atīrī, mūnabii araaria ūhoro wa ū, nī ūhoro wake we mwene kana nī ūhoro wa mūndū ūngī?” **35** Hīndī īyo Filipu akīrutia ūhoro hau, akīmūhe Ūhoro-ūrīa-Mwega ūkonī Jesū. **36**

9 Ihinda-inī o ūrī Saūlū no eehītagīra kūūraga arutwo a Mwathani. Agīthī kūrī mūthīnjīri- Ngai ūrīa mūnene, 2 na akīmūhooya marūa athīi namo thunagogi-inī ūrīa ciarī Dameski, nīgeetha angīkora andū a Njīra īyo kuo, marī arūme kana andū-a-nja, amanyiite amatware Jerusalemu marī ohe. **3** Naarī ūrūgendo-inī aakuhīrīria Dameski-ři, o ūmwē ūtheri ūkiuma na ūgūrū, ūkīmwarīra mīena yothe. **4** Akīgūa thī, na akīigua mūgambo ūkīmwīra atīrī, “Saūlū, Saūlū, ūnūnyariiraga nīkī?” **5** Saūlū akīuria atīrī, “Nīwe ū, Mwathani?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī nī Jesū ūrīa ūnūnyariiraga. **6** No ūrīrī, ūrī ūkīra ūtoonye ūtūūra ūrīrī inene, na nūkwīrwo ūrīa wagīrīrwo nī gwīka.” **7** Nao andū arīa maatwaranaga hamwe na Saūlū makīrūgama hau maagīte ūrīa mangiuga; o nīmaiguire mūgambo no matiigana kuona mūndū o na ūrīkū. **8** Nake Saūlū agīkīra, akīrūgama, no ūrīa aahingūrīrie maitho ndoonaga o na hanini. Nī ūndū ūcio makīmūnyiita guoko makīmūtwara Dameski. **9** Ihinda ūrīa matukū matatū aarī mūtumumu, na ndarī kīndū aarīlaga kana akanyua. **10** Na ūrīrī, kūu Dameski nī kwarī na mūrūtō wetagwo Anania. Mwathani akīmwarīria na kīoneki, akīmwīra atīrī, “Anania!” Nake agīcookia atīrī, “Nī ūyū Mwathani.” **11** Nake Mwathani akīmwīra atīrī, “Thīi kwa Judasi o kūu njīra ūrī ūtagwo Nūngārū ūrī ūkū ūmūtō Tariso

Altīmwe

wītagwo Saūlū, nī ūndū nīkūhooya arahooya. na arutwo, no othe nīmamwītigagīra, tondū 12 Nīonete mündū kīoneki-inī wītagwo Anania matietīkagia atī kūna aarī mūrutwo. 27 agūka kūmūigīrīa moko, nīguo acooke kuona.” No Baranaba akīmuoya akīmūtwara kūrī 13 Anania akīmūcookeria atīrī, “Mwathani, atūmwō. Akīmeera ūrīa Saūlū oonire Mwathani nīnjiguīte ūhoro mūingī ūkonī ūndū ūcio, arī rūgendo-inī rwake, na ūrīa Mwathani na maūndū maingī mooru marīa aaneka andū aamwarīirie, na ūrīa aahunjirie kūu Dameski ari aamūre kūrīa Jerusalemu. 14 Na okīte thīnī wa rītwa rīa Jesū ategwītigīra. 28 Nī ūndū gūkū arī na wathani kūuma kūrī athīnjīri-Ngai ūcio Saūlū agīkara na atūmwō, na agaceeraga ari anene, nīgeetha anyiite andū ari othe kūu Jerusalemu, akīaragia na ūcamba thīnī makayagīra rītwa rīaku.” 15 No Mwathani akīrī wa rītwa rīa Mwathani, ategwītigīra. 29 Ningī Anania atīrī, “Thīi, tondū ūndū ūcio nī kīndū nīaaragia na agakaranagia na Ayahudi ariā gīkwa kīrīa ndīthuūrīre gīa gūtwara ūhoro wa maaciārīrīo kwa Ayunani, no nao makageria rītwa rīakwa kūrī andū-a-Ndūrīrī, na athamaki, ūrīa mangīmūrīraga. 30 Rīrīa ariū na aarī o na kūrī andū a Israeli. 16 Nīngūmuonia a Ithe witū maamenyire ūguo, makīmuoya, ūrīa arī o nginya anyamaarīke nī ūndū wa makīmūkūrīkīa nginya Kaisarea, makīmūtūma rītwa rīakwa.” 17 Hīndī īyo Anania agīthī na Tariso. 31 Hīndī īyo kanitha wa Judea guothe, agītoonya nyūmba īyo. Akīgīrīrīa Saūlū moko, na Galili, na Samaria ūgīkenera ihinda rīa akīmwīra atīrī, “Saūlū, mūrū wa Ithe witū, thayū. Nīwongereirwo hinya; na ūkīmīrīrio Mwathani, o we Jesū ūrīa ūrakuumīrīre ūrī nī Roho Mūtheru, na ūkiōngererwo andū, nao njīra-inī ūgūka gūkū, nīandūmīte nīguo ūcooke magītūrī metigīrīte Mwathani. 32 Na rīrī, kuona, na ūiyūrīo na Roho Mūtheru.” 18 O hīndī rīrīa Petero aaceeraga kūndū na kūndū būrūrī-īyo, tūnyamū twahaanaga ta ngaracū tūkiuma inī, nīathiire gūceerera andū ariā aamūre a maitho-inī ma Saūlū, tūkigūa thī, nake akīhota kūu Lida. 33 Arī kūu agīkora mūndū wetagwo kuona rīngī. Agīkīrīna na akībatīthio, 19 na Ainea warī na mūrimū wa gūkua cīiga, na aariākīa kūrīa irīo, akīgīna hinya. Saūlū agīkara aatūrīrīte akomete gītanda-inī ihinda rīa mīaka mīthenya iīgana ūna marī hamwe na arutwo kūu ūnana. 34 Petero akīmwīra atīrī, “Ainea, Jesū Dameski. 20 Na hīndī īyo akīambīrīria kūhunjia Kristū nīakūhonia. Ūkīra ūkūnje kībarī gīaku.” thunagogi-inī atī Jesū nī Mūrū wa Ngai. 21 Andū O hīndī īyo Ainea akīrūgama. 35 Andū othe ariā othe ariā maamūigīre makīgēga makīuria maatūrīraga Lida na Sharoni makīmuona na atīrī, “Gīthī mūndū ūyū tiwe ūraagīthītie andū makīgarūrūkīra Mwathani. 36 Kūu Jopa nī kwarī thayū kūu Jerusalemu gatagatī-inī ka ariā mūrutwo wetagwo Tabitha (narīo rītwa rīu makayagīra rītwa rīu? Na gīthī ndokīte gūkū ūgītārīwo nī kuuga Dorokasi), nake aatūrīrīte nīgeetha amanyiite amatware marī ohe kūrī ekaga maūndū mega, na agateithagia athīnī. athīnjīri-Ngai ariā anene?” 22 Nowe Saūlū 37 O ihinda-inī rīu ūnarūarire na agīkua, naguo agīkīrīrīria kūgīa na hinya, na akīgegia Ayahudi mwīrī wake ūgīthambio, ūkīgwo nyūmba ya ariā maatūrīrīte kūu Dameski na ūndū wa igūrū. 38 Lida kwarī hakuhī na Jopa; nī ūndū kūmaiguīthia na ma atī Jesū nīwe Kristū. 23 ūcio rīrīa arutwo maaiguire atī Petero aarī kūu Thuutha wa mīthenya mīngī gūthira, Ayahudi Lida, magītūma andū eerī makamūringīrīrie magīcookania ndundu mamūrīrage, 24 no mamwīre atīrī, “Twagūthaitha ūka narual!” 39 Saūlū akīmenya mūbango ūrīa maarī naguo. Nake Petero agīthī hamwe nao, na aakinya Mūthenya na ūtukū maaikaraga mamuoheirie agītarwaro nyūmba ya igūrū. Atumia othe ihingo-inī cīa itūrīra inene nīguo mamūrīrage. a ndigwa makīrūgama, makīmūthiūrūkīria 25 No arūmīrīri aake makīmuoya ūtukū, makīrīraga, na makīmuonagia kanjū na nguo makīmūharūrūkīria arī gīkabū-inī mamūgereirie ingī irīa Dorokasi aatumīte rīrīa aarī nao. 40 mwanya warī rūthingo-inī. 26 Hīndī ūrīa Nake Petero akīmeera othe moime nja ya aakinyire Jerusalemu, akīgeria kwīgwatania nyūmba; agīcooka agītūrīa marū akīhooya Ngai.

Agīcooka akīgarürükira mütumia ūcio wakuīte, o na nyoni cia rīera-inī. 13 Hīndī īyo mūgambo akīmwīra atīrī, “Tabitha, ūkīra,” nake Tabitha ūkīmwīra atīrī, “Petero, ūkīra. Thīnja na ūrīe.” akīhingūra maitho, na oona Petero, agītiira. 41 14 Petero agīcooka atīrī, “Aca, Mwathani! Ndirī Nake Petero akīmūnyiita guoko, akīmūrūgamia. ndarīa kīndū gītarī kīamūre, kana kīndū kīrī Agīcooka agītā andū arīa meetīktie, na atumia thaahu.” 15 Mūgambo ūkīmwāriira riita rīa keerī acio a ndigwa, akīmūneana kūrī o arī muoyo. ūkīmwīra atīrī, “Ndūkanoige kīndū o na kīrīkū 42 Naguo ūhoro ūcio ūkīmenyeka Jopa guothe, kīrīa Ngai atheretie atī ti kīamūre.” 16 Ūndū nao andū aingī magītīkia Mwathani. 43 Nake ūyū wekīkire maita matatū, na o rīmwe gītama Petero agīkara Jopa mīthenya mīngī kwa kīu gīgīcooka na igūrū. 17 Na rīria Petero eeyūragia gītūmi gīa kīoneki kīu oonete-rī, andū arīa maatūmītwo nī Korinelo makīona harīa nyūmba ya Simoni yarī, na makīrūgama hau kīhingo-inī. 18 Magītana, makiūria kana Simoni ūrīa wītagwo Petero aaikaraga kūu. 19 Na rīria Petero eeciiragia ūhoro wa kīoneki kīu, Roho akīmwīra atīrī, “Simoni, harī na andū atatū maragūcaria. 20 Nī ūndū ūcio, ūkīra ūkīrūke, ūthīi nao na ndūkagīe na nganja nīgūkorwo nī niī ndimatūmīte.” 21 Petero agīkūrūka, akīrra andū acio atīrī, “Nī niī mūndū ūcio mūracaria. Mūkīkite nīkī?” 22 Nao andū acio magīcooka atīrī, “Tuumīte gwa Korinelo, ūrīa mūnene-wa-thigari-igana rīmwe. Nī mūndū mūthingu na mwītīgīrī-Ngai, na nīatiītwo nī Ayahudi othe. Mūraika mūtheru aramwīrire atūmane ūthīi gwake mūcīi nīgeetha aigue ūrīa ūrenda kuuga.” 23 Hīndī īyo Petero akīrra andū acio matoonye nyūmba matuīke ageni aake. Mūthenya ūyū ūngī warūmīrīire Petero agīthīi nao, na ariū a līthe witū amwe kuuma Jopa magīthīi nake. 24 Naguo mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire magīkinya Kaisarea. Korinelo agīkorwo ametereire na eetīte andū a nyūmba yake na arata a hakuhī. 25 Na rīria Petero aatoonyaga nyūmba, Korinelo akīmūtūnga na akīngūthia magūrū-inī make amwīnyihīrie. 26 No Petero akīmūkīria, akīmwīra atīrī, “Rūgama, niī ndī o mūndū o na niī.” 27 O makīaragīrī, Petero agītoonya thīiñi na agīkora gīkundi kīnene kīa andū. 28 Akīmeera atīrī: “Inyū nīmūñi wega atī Mūyahudi ndetīkīrtio nī watho kūgwatanīra na mūndū wa Ndūrīrī o na kana kūmūceerera. No Ngai nīanyonetie atī ndiagīrīrīwo nī kuuga atī mūndū o na ūrīkū ti mwamūre kana atī arī na thaahu. 29 Nī ūndū ūcio rīria ndīratūmanīrīwo, ndīrokire

10 Na rīrī, kūu Kaisarea nī kwarī mūndū wetagwo Korinelo, ūrīa warī mūnene-wa-thigari-igana rīmwe cia mbūtū ūrīa yoīkaine ta Mbūtū ya Italia. 2 Mūndū ūcio na andū othe a nyūmba yake nīmeyamūrīire Ngai na makamwītīgagīra; nake nīaheanaga indo ciakē na ūtaana kūrī andū arīa maarī abatari na nīahooyaga Ngai kaingī. 3 Mūthenya ūmwe ta thaa kenda cia mīraho-rī, akīona kīoneki. Akīona mūraika wa Ngai wega, ūrīa wokire harī we na akīmwīra atīrī, “Korinelo!” 4 Korinelo akīmūrora aiyūrītwo nī guoya, akīuria atīrī, “Nī kīi Mwathani?” Nake mūraika akīmūcookeria atīrī, “Mahooya maku na indo irīa ūheete andū arīa athīñi nīkīnyīte igūrū kūrī Ngai rīrī iruta rīa kūririkanwo. 5 Na rīrī, tūma andū mathīi Jopa magīre mūndū wītagwo Simoni, na nowe wītagwo Petero. 6 Araikara gwa Simoni ūrīa mūtanduki wa njūña, o ūrīa nyūmba yake ūrī rūtere-inī rwa irīa.” 7 Rīria mūraika ūcio wamwarīrie aathiire, Korinelo agītā ndungata ciakē igīrī na mūthigari ūmwe weamūrīire Ngai, na aarī ūmwe wa andū arīa maamūtungatagīra. 8 Akīmeera ūrīa wothe kwahanīte agīcooka akīmatūma Jopa. 9 Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīire ta thaa thīta cia mūthenya marī njīra-inī makuhūrīrie itūūra ūrī-rī, Petero akīhaica nyūmba-igūrū nīgeetha akahooe Ngai. 10 Nake akīgua aahūūta na akībatario nī kīndū gīa kūrīa, na rīria irīo ciarugagwo-rī, akīgocerera. 11 Nake akīona igūrū rīhingūrītwo na kīndū gītarīi ta gītama kīnene gīkīharürükio thī kīnyīitītwo mīthia ūna. 12 Nakio kīarī na nyamū cia mīthembā yothe ya irīa ūrī magūrū mana, o na nyamū irīa itaambaga thī,

itegukararia. Njítikíria ngúúrie kíria kíratúmiri ciugo icio-rí, Roho Mütheru agiükürükíra andú ündúmaníre?" 30 Nake Korinelo akímúcookeria aría othe maiguire ndúmíríri íyo. 45 Nao andú atírí: "Matukú mana mahítuku, ndaarí thíiní wa aría meetíkítie, a thirítu ya aría maruaga, aría nyúmba yakwa ngíhooya ithaa-iní ta rííri ría mokite na Petero makígega mona atí kíheo thaa kenda cia míáraho. Mündü warí na nguo kíia Roho Mütheru nígaítíriiro andú-a-Ndúríri ciahenagia akírúgama o ríimwe mbere yakwa, o nao. 46 Nígúkorwo nímmamaiguire makíaria 31 akínjíira atírí, 'Korinelo, Ngai nínaiguíte na thiomi makígoocaga Ngai. Híndí íyo Petero mahooya maku, na níaririkaníte iheo ciaku iria akíüria atírí, 47 "Harí mündü üngígiria andú wanahe athíini. 32 Ní ündú úcio tûmana Jopa aya mabatithio na maaí? Andú aya nímmamükíra wítírwo Simoni ürúa wítágwo Petero, nake ní Roho Mütheru o ta ithuí." 48 Ní ündú úcio mûgeni gwa Simoni ürúa mütanduki wa njúúa, agíathana mabatithio thíiní wa ríitwa ría Jesú ürúa üikaraga rütére-iní rwa iria.' 33 Ní ündú Kristú. Magícooka makíüria Petero aikaranie úcio níndagütúmaniire o híndí íyo, na ní weka nao ihinda ría mîthenya mînini.

wega nī ūndū wa gūuka. Rīu ithuī ithuothē tūrī haha mbere ya Ngai nīgeetha tūthikirīrie ūrīa wothe Mwathani agwathīte ūtwīre.” 34 Nake Petero akīambīrīria kwaria, akiuga atīrī: “Rīu nīndamenya kūna ūrīa arī ma atī Ngai ndarī mūthutukanio. 35 no atī nīetikagīra andū kuuma ndūrīrī-inī ciathe arīa mamwītigāgīra na mageeka ūrīa kwagīrīire. 36 Inyuī nīmūūū ndūmīrīrī irīa Ngai aatūmīre andū a Israeli, akīaria ūhoro mwega wa thayū na ūndū wa Jesū Kristū, ūrīa arī we Mwathani wa andū othe. 37 Inyuī nīmūūū ūrīa gwekikire kūu Judea guothe, kwambīrīria Galili thuutha wa ūbatithio ūrīa Johana aahunjagia, 38 ūrīa Ngai aaitīrīire Jesū wa Nazareti Roho Mūtheru o na hinya, na ūrīa aathiiaga agīlkaga wega na akihonagia andū arīa maahatīrīrio nī hinya wa mūcukani, tondū Ngai aarī hamwe nake. 39 “Ithuī tūrī aira a maūndū marīa mothe eekire thīinī wa būrūri wa Ayahudi o na Jerusalemu. Nīmamūragire na njīra ya kūmwamba mūtī-igūrū. 40 No mūthenya wa gatatū Ngai akīmūriūkia kuuma kūrī arīa akuū na agītūma onekane kūrī andū. 41 We ndonirwo nī andū othe, o tiga aira arīa Ngai aathuurīte: akīonwo nī ithuī, o ithuī twarīanīire na tūkīnyuanīra nake aarīkia kūrīuka kuuma kūrī arīa akuū. 42 Nīatwathire tūhunjīrie andū na tūrute ūira atī we nī we Ngai aamūrīre atūike mūtuānīri-ciira wa andū arīa marī muoyō na arīa makuīte. 43 Anabii othe nīmaheanaga ūira wa ūhoro wake atī mūndū ūrīa wothe ūkaamwītikia nīakamūkīra ūrekeri wa mehia na ūndū wa rīitwa rīake.” 44 Na Petero o akīaragia

11 Na rīrī, atūmwō, na ariū na aarī a Ithe witū arī maarī Judea guothe makīguā atī andū-a-Ndūrīrī o nao nīmarikītie kwamūkīra kiugo kīa Ngai. **2** Nī ūndū ūcio rīrīa Petero aambatire agīthī Jerusalemu, andū arīa meetikītie a thiritū ya arīa maruaga makīmūrūithia **3** makīmwira atīrī, "Wee nīwatoonyire nyūmba ya andū arīa mataruaga, na ūkīrīanīra nao." **4** Nowe Petero akīambīrīria kūmataarīria maündū mothe wega o ta ūrīa meekīkīte, akīmeera atīrī: **5** "Ndaarī itūūra-inī rīa Jopa ngīhooya Ngai, na rīrīa ndaagoocereire-rī, ngīona kīoneki. Ngīona kīndū gītarii ta gītama kīnene gīkīharūrūkio kuuma igūrū na mīthia yakīo īna, na gīgīkūrūka o harīa ndaari. **6** Ndaacūthīrīria thīinī wakīo ngīona nyamū cia thī iria irī magūrū mana, na nyamū cia gīthaka, na nyamū iria itambaga thī na nyoni cia rīera-inī. **7** Ngīcooka ngīfigua mūgambo ūkīnjīra atīrī, 'Petero, ūkīra. Thīnja, na ūrīe!' **8** "Na nīi ngīcooka atīrī, 'Aca, Mwathani! Gūtīrī kīndū gītarī kīamūre kana kīrī thaahu kīrī gīatoonya kanua gakwa.' **9** "Naguo mūgambo ūcio ūkīaria riita rīa keerī kuuma igūrū ūkīnjīra atīrī, 'Ndūkanoige kīndū o na kīrīkū kīrīa Ngai atheretie atī ti kīamūre.' **10** Ūndū ūyū wekīkire maita matatū, nakio gītama kīu gīkīguuccio na igūrū. **11** "O hīndī ūyo andū atatū arīa maatūmītuo kūrī nīi kuuma Kaisarea magīkinya nyūmba-inī ūrīa ndaikaraga. **12** Nake Roho akīnjīra thīi nao na ndikagīe na ngaanja. Nao ariū a Ithe witū aya atandatū tūgīthīi nao na tūgītoonya nyūmba ya mūndū ūcio. **13** Nake agītwīra ūrīa oimīrīiwrō nī mūraika arī gwake

nyūmba, akīmwīra atīrī, ‘Tūmana Jopa wītīrwo ūcio wekīkire hīndī ya wathani wa Kilaudio.) Simoni ūrīa wītagwo Petero. 14 Nīegūkūrehera 29 Nao arutwo, magīciiria kūheana ūteithio ndūmīrīri īrīa īgūtūma wee na nyūmba yaku nī ūndū wa ariū a Ithe witū arīa maatūraga yothe mūhonoke.’ 15 “Na rīrīa ndaambīrīrie kū Judea, o ta ūrīa mūndū aahotithīto. 30 kwaria-rī, Roho Mūtheru akīmaikūrūkīra o Nīmekire ūndū ūcio, makīnengera Baranaba na ta ūrīa aatūkūrūkīre hīndī ya mbere. 16 Saūlū iheo ciao matwarīre athuuri a kanitha.

Hīndī īyo ngīririkana ūrīa Mwathani oigīte atīrī, ‘Johana abatithanagia na maaī, no inyuū mūkaabatithio na Roho Mūtheru.’ 17 Angīkorwo Ngai nīamaheire kīheo o kīrīa aatūheire ithū andū arīa twetikirie Mwathani Jesū Kristū-rī, nīi ndaārī ūū nīguo ndīciirie atī no ngararie Ngai?’ 18 Rīrīa maaiguire ūguo, magītīga ngarari na makīgooca Ngai, makiuga atīrī, ‘Gwakorwo nī ūguo-rī, Ngai nīakinyīrīrie andū-a-Ndūrīrī o nao ūhoro wa kwīrīra nīguo magīe na muoyo.’ 19 Na rīrī, andū arīa maahurunjūkire nī ūndū wa kūnyariirwo thuutha wa kūūragwo gwa Stefano magīthīi o nginya Foinike, na Kuporo, na Antiokia, no matiahunjagīria andū angī ūhoro tīga o Ayahudi oiki. 20 O na kūrī o ūguo, andū amwe ao, arīa moimīte Kuporo, na Kurene, magīthīi Antiokia na makīambīrīria kwarīria Ayunani o nao, makīmahunjīria ūhoro mwega ūkonīi Mwathani Jesū. 21 Guoko kwa Mwathani kwarī hamwe nao; na andū aingī magītīkia makīgarūrūkīra Mwathani. 22 Nayo ngumo ya maūndū macio igīkinyīra andū a kanitha ūrīa warī kū Jerusalemu; nao magītūma Baranaba athīi Antiokia. 23 Rīrīa aakinyire na akīona ūira wa wega wa Ngai, agīkena na akīmomīrīria marī othe, atī maikarage maathīkīre Mwathani na ngoro ciao ciithe. 24 Baranaba aarī mūndū mwega waiyūrītwo nī Roho Mūtheru na warī na wītīkio, nao andū aingī magītīkia Mwathani. 25 Nake Baranaba agīthīi Tariso gūcaria Saūlū, 26 na rīrīa aamuonire akīmūrehe Antiokia. Nī ūndū ūcio kwa ihinda rīa mwaka ūmwe Baranaba na Saūlū makīgomana na kanitha na makīrūta andū aingī. Kūu Antiokia nīkuo arutwo meetirwo Akristiano riita rīa mbere. 27 Ihinda-inī rīu anabii amwe magīkūrūka kuuma Jerusalemu nginya Antiokia. 28 Ūmwe wao wetagwo Agabo akīrūgama, na nī ūndū wa kūmenyīthio nī Roho Mūtheru, akīratha atī nī gūkūgīa ng’aragu nene Roma guothe. (Ūndū

12 Na rīrī, ihinda-inī rīu nīguo Mūthamaki Herode aanyiitire andū amwe a kanitha, arī na muoroto wa kūmanyariira. 2 Akīūragithia Jakubu, mūrū wa nyina na Johana na rūhiū rwa njora. 3 Na rīrīa oonire ūhoro ūcio nīwakenia Ayahudi-rī, akīnyiitithia Petero o nake. Ūndū ūcio wekīkire hīndī ya Gīathī kīa Mīgate ītarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia. 4 Aarīkia kūmūnyiitithia, akīmūkia njeera akīmūneana arangīrwo nī ikundi inya cia thigari, o gīkundi kīrī gīa thigari inya. Herode eendaga amūrehe mbere ya mūīngī thuutha wa Gīathī gīa Bathaka. 5 Nī ūndū ūcio Petero akīhīngīrwo njeera, no kanitha nīwahooyaga Ngai ūtegūtīgīthīria nī ūndū wake. 6 Na ūtukū ūrīa Herode aarokaga kūmūtwara agaciirthio, Petero aakomete gatagatī ga thigari igīrī, ohetwo na mīnyororo ūrī, nacio thigari igīrī ikarūgama kīhīngō-inī irangīrite. 7 Na rīrī, o rīmwe mūraika wa Mwathani akīmūmīrīra naguo ūtheri ūkīara kanyūmba kau aarī. Mūraika ūcio akīringaringa Petero mwena na akīmūkīria, akīmwīra atīrī, ‘‘Ūkīra narua!’’ Nayo mīnyororo ūrīa oo hetwo nayo moko ikīgūa thī. 8 Mūraika ūcio agīcooka akīmwīra atīrī, ‘‘Wīhumbe nguo ciaku na wīkīre iraatū.’’ Nake Petero agītīka o ūguo. Mūraika ūcio akīmwīra atīrī, ‘‘Wīhotore nguo yaku na ūnūmīrīre.’’ 9 Petero akīmūrūmīrīra, makiuma nja ya njeera, no ndaamenyaga atī ūndū ūcio mūraika eekaga warī ūndū wa ma; eeciiragia atī nī kīoneki oonaga. 10 Makīhītūka arangīria a mbere na a keerī na magīkīna kīhīngō-inī gīa kīgera kīrī gīa gūtoonya itūūra inene. Nakīo kīhīngō kīu gīkīhīngūra nī ūndū wao, nao makīgerera ho. Rīrīa maathiire ūraihi wa gacīra kamwe-rī, o rīmwe mūraika ūcio akīmūtīga. 11 Nake Petero akītīguia, na akiuga atīrī, ‘‘Rīu nīndamenya hatarī nganja atī Mwathani nīegūtūmīte mūraika wake aahonokie kuuma moko-inī ma Herode na kuuma kūrī maūndū

maria mothe andu a Ayahudi matanyite kuona.” **13** Na riri, kanitha-ini wa Antioquia ni kwarri na anabii na arutani: nao nio Baranaba, na Mariamu uria wari nyina wa Johana, na nowe Simeoni uria wetagwo na riitwa ringi Nigeri, wetagwo Mariko, na nikuo andu aingi monganite na Lukio uria woimite Kurene, na Manaeni makihoooya Ngai. **14** Petero akiringaringa (uria wareranirio na Herode uria muthamaki), murrango wa nja, nake muiritu warutaga wira o na Saulu. **2** Riri mahoyaga Mwathani kuo wetagwo Roda agiuka kuhingura. **14** Riri mehingite kuria irio, Roho Mutheru akiuga aiguire mugambo wa Petero, akiiyuro nti atiri, “Nyamurirai Baranaba na Saulu nti undu gikeno kinene akiaha kuhingura murrango wa wira uria ndimetfire.” **3** Nti undu ucio akihunduka ateng’ere, akianirira, akiuga atiri, thuutha wa kwihinga kuria irio na kuhoya “Petero arii murrango-ini!” **15** Nao makimwira Ngai, makimaigiriha moko, na makimatuma atiri, “Wee nti kuguruka ugurukite.” Riri mathi. **4** Andu acio eeri, matumitwo nti Roho aakiriririe agwatiririe kuuga ati ugwo nigo Mutheru, magithi nginya Seleukia na makihaida kwarri, makiuga atiri, “No nginya akorwo nti marikabu makiuma kuu magithi nginya Kuporo. muraika wake.” **16** Nowe Petero agihi na mbere **5** Riri maakinyire Salamisi, makihunjia kiugo kuringaringa murrango, na riri maahinguri kia Ngai thunagogi-ini cia Ayahudi. Nake Johana makiona niwe, makigege. **17** Petero akimakiria aari hamwe nao arri ta muiteithia wao. **6** Magithi na guoko na akimataariria uria Mwathani matuikanirie gicigiriha kiu giothe nginya aamurutite njeera. Akimeera atiri, “Irai Jakubu magikinya Pafo. Kuu magikora Muyahudi warri na ariu na aari a Ithe witu uhoro ucio,” agicooka murguri na munabii wa maheeni wetagwo Bariagihi kundu kung. **18** Ruciin gwakia, nti Jesu, **7** nake aatungatagira baruthi uria wetagwo kwagiire na ngui nene gatagati-ini ga thigari Sergio Paulu. Baruthi ucio wari mundu muggi, nti kuirigwo nti uria gwekikite uhoro ukoni agitumanira Baranaba na Saulu tondu niendaga Petero. **19** Thuutha wa Herode gucaria Petero na kuihua kiugo kia Ngai. **8** No riri, Elumo ucio kumwaga-ri, agiciirthia thigari, na agiathana murguri (amu ugwo nigo riitwa riake riugite) ati ciuragwo. Herode agicooka akiuma Judea akimakararia na akigeria kugarura baruthi ucio agihi Kaisarea, agiikara kuo kwa ihinda inini. nigeetha ndagetikie. **9** Hindii iyo Saulu, uria **20** Na riri, niatuirite ahaaranite na andu a wetagwo na riitwa ringi Paulu aiyuritwo nti Roho Turo na a Sidoni, no o magicookanirira hamwe Mutheru, agikuirira Elumo maitho, akimwira magietha uria mangiaranirie nake. Na maarikia atiri, **10** “Wee urri mwana wa muckani na urri kuyiitwo mbaru nti Bulasito, uria wari ndungata thu ya maundu maria mothe mega! Uiyuritwo njihokeku ya muthamaki-ri, makihoooya kugie nti mithemba yothe ya maheeni na waara. Nduri na thayu, tondu bururi wa muthamaki ucio hindii ugatiga kuogomia njira iria ciagiriire nigo wamaheaga irio. **21** Na muthenya uria cia Mwathani? **11** Na riri, guoko kwa Mwathani waraaririo wakinya-ri, Herode akihumbu nguo niggukirire. Niugutuika mutumumu na kwa ciale cia uthamaki, na agiikarira gitii giae kia ihinda ndugukorwo ukiona utheri wa riua.” unene, akiariria andu acio. **22** Nao makianirira O hindii iyo akiona marundurundu, na akigii makiuga atiri, “Ucio nti mugambo wa ngai, ti nti nduma, akiambiriria kuhambahambata, mugambo wa mundu.” **23** O rimwe muraika wa agicaragia mundu wa kumuniita guoko Mwathani akiringa Herode nti undu wa kwaga amutongorie. **12** Nake baruthi oona uria kugocithia Ngai, nake akirio nti igunyu, agikua. gwekika, agiitkia, niggukorwo niagegirio nti **24** No kiugo kia Ngai gigidiririra kuongererekia urutani ucio ukonia Mwathani. **13** Paulu na andu na gutheerema. **25** Riri Baranaba na Saulu aria maarin nao, moima Pafo makihaida marikabu maarikirie utungata wao-ri, magicooka kuuma magithi Periga kuu bururi wa Pamufilia, kuria Jerusalemu, na magicooka na Johana, na nowe Johana aamatigire agicooka Jerusalemu. **14** wetagwo Mariko.

Moima Periga, magithi na mbere magikinya

Antiokia ya bürüri wa Pisidia. Na müthenya küiganu gĩa gütüma ooragwo, nîmathaithire wa Thabatû magitoonya thunagogi magikara Pilato aathane ooragwo. **29** Na maarikia kühingia thî. **15** Thuutha wa güthomwo kwa Maandiko maündü mothe marĩa maandikitwo ühoro wake, ma Watho na ma Anabii, anene a thunagogi makimucururia kuuma müti-igürû, makimüiga makimatumanira makimeera atîrî; “Ariū a Ithe mbirîra. **30** No rîrî, Ngai nîamüriükirie kuuma witû, angikorwo mürî na ühoro wa kükümriria kûrî arĩa akuû, **31** na kwa ihinda rîa müthenya andû-rî, maaririei.” **16** Paülü akirügama, na mîngî nîonirwo nî andû arĩa moimîte nao aarikia kumakiria na guoko akimeera atîrî: Galili, magathîi Jerusalemu. Na rîu acio nîo “Andû aya a Israeli o na inyuî andû-a-Ndûrîrî aira aake kûrî andû aitû. **32** “Tûramwîra ühoro arĩa mühooyaga Ngai, ta thikiririai! **17** Ngai mwega: Ühoro ürîa Ngai eerîire maithe maitû, wa andû a Israeli nîathuuriere maithe maitû; **33** nîatühingiirie ithuî ciana ciao, na ündü wa agitüma andû acio matheereme hîndî irîa kûrîükia Jesû. O ta ürîa kwandikitwo thînî wa maatüraga Misiri, na akîmaruta bürüri ücio Thaburi ya keeri atîrî: “Wee ürî Mûrû wakwa; na hinya münene, **18** nîakirîrîrie mütugo yao ümûthî nîndatuïka Thoguo.’ **34** Naguo ühoro ihinda rîa ta mîaka mîrongo ïna marî werû- wa ma wa atî Ngai nîamüriükirie kuuma kûrî inî, **19** akîniina ndûrîrî mügwanja kûu Kaanani arĩa akuû nîguo ndakabuthe-rî, nî warîtio na naguo bürüri wacio akîuhe andû aake ütuîke ciugo ici: “Nîngakûhe irathimo iria theru na igai rîao. **20** Ühoro ücio wothe wekikire ihinda- iria itarî hîndî ingîaga iria cierîirwo Daudi.’ **35** inî rîa ta mîaka magana mana ma mîrongo Ündü ücio niwarîtio handû hangî atîrî: “Wee itano. “Thuutha wa üguo, Ngai akîmahe atîrîrîrî ndûkareka ürîa waku Mûtheru abuthe.’ **36** bürüri o nginya hîndî ya Samûeli ürîa warî “Nîgûkorwo rîrîa Daudi aarikirie gütungatîra münabii. **21** Hîndî iyo andû makiuga maheo Ngai rûciaro-inî rwake, nîakuire; agîthikwo müthamaki, nake Ngai akîmahe Saülû mûrû hamwe na maithe make naguo mwîrî wake wa Kishu, wa mühîrîga wa Benjamini, nake ükibutha. **37** No ürîa Ngai aariükirie kuuma agîathana mîaka mîrongo ïna. **22** Thuutha wa kûrî arĩa akuû ndaabuthire. **38** “Nî ündü ücio, kweheria Saülû, agîtua Daudi müthamaki wao. arîu a Ithe witû, ngwenda mümenye atî ühoro Akîrûta üira ümûkonî, akiuga atîrî, ‘Nînyonetê wa kûrekerwo kwa mehia nîuhunjitio kûrî Daudi mûrû wa Jesii arî mündü ükenagia ngoro inyuî na ündü wa Jesû. **39** Na mündü wothe yakwa; we nîarîkaga ürîa wothe ngwenda eke.’ ümwitikîtie nîatuuagwo müthingu maündü-inî **23** “Kuuma rûciaro-inî rwa mündü üyû, Ngai mothe marîa watho wa Musa ütangîamüture nîareheire andû a Israeli Mûhonokia, na nîwe müthingu. **40** Mwîmenyererei, nîgeetha ühoro Jesû, o ta ürîa eeranîire. **24** Jesû atanooka, ürîa anabii maaririe ndûkanamûkore, rîrîa Johana nîahunjagiria andû othe a Israeli ühoro moigire atîrî: **41** “Ta rorai, inyuî anyûrûrania, wa kwîrira mehia na ühoro wa kûbatithio. **25** gegaaî na müthire, nîgûkorwo nîngwîka ündü Na rîrîa Johana aarikagia wîra wake nîoririe matukû-inî manyu, ürîa mûtangîtikia, o na atîrî: ‘Mwîciiragia nî nî nî üû? Nî ti nî we. mûngîirwo nî mündü.’” **42** Rîrîa Paülû na Aca nîi ti nîi, nowe nîegüüka thuutha wakwa, Baranaba moimaga thunagogi, andû makimeera o we ürîa nîi itagîrîirwo kuohora ndigi cia moke müthenya ürîa warûmîrîire wa Thabatû iraatû ciake.’ **26** “Ariû a Ithe witû, o inyuî ciana nîguo mathîi na mbere kwaria ühoro ücio. cia İburahîmu, o na inyuî andû-a-Ndûrîrî arîa **43** Hîndî irîa mücemanio wathirire, Ayahudi mwîtigîrîte Ngai, ühoro üyû wa ühonokio nî aingî na andû arîa meegarûrîte magatuïka ithuî tütümîrîwo. **27** Andû a Jerusalemu na Ayahudi makîrûmîrîra Paülû na Baranaba, nao anene ao matiakûûranire Jesû, no nî ündü makîmaariria na makîmarîngîrîria mathîi na wa ürîa maamütüriire ciira, makîhingia ciugo mbere gûkara wega-inî wa Ngai. **44** Müthenya cia anabii iria ithomagwo o müthenya wa ücio üngî warûmîrîire wa Thabatû, hakuhî andû Thabatû. **28** O na gütüïka mationire gitümi othe a itûura rîu inene magiûka kûigua ciugo

kia Mwathani. 45 Hīndī ūrīa Ayahudi moonire manene ma būrūri wa Likaonia, na nīmo Lisitera, kīrīndī kiu, makīnyiitwo nī ūru na makīaria na Deribe, o na būrūri ūrīa wagūthiūrūrukīrie, ciugo njūru cia gūukirīra ūrīa Paūlū oigaga. 46 Nao Paūlū na Baranaba makīmacookeria marī na ūcamba makīmeera atīrī, “No nginya tūngīrambire kūheana kiugo kia Ngai kūrī inyū. No rīrī, kuona nīmūraūrega na mūgetuūra atī mūtiagīrīrwo nī muoyo wa tene na tene-ri, rīu nītūkūgarūrūka tūthī kūrī andū-a-Ndūrīrī. (aiōnios g166) 47 Nīgūkorwo Mwathani atwathīte agatwīra atīrī: “Nīndīmūtuīte ūtheri wa gūtherera andū-a-Ndūrīrī, nīguo mūtware ūhoro wa ūhonokio nginya ituri-inī cia thī.” 48 Hīndī ūrīa andū-a-Ndūrīrī maaiguire ūguo magīkena na magītīa kiugo kia Mwathani, nao andū arīa othe maathīrīrio muoyo-inī wa tene na tene magītikia. (aiōnios g166) 49 Nakīo kiugo kia Mwathani gīkhunja kūndū guothe kūu būrūri-inī. 50 No Ayahudi magīkīrīria atumia arīa meyamūriire Ngai na maarī igweta, o na anene a itūura inene. Makīrutithia ngūi ya gūukirīra itūura inene, tondū we na gīkundi kūu kīa andū Paūlū na Baranaba nīguo manyariirwo, na nīmendaga kūmarutīra magongona. 14 No rīrīa makīmaingata moi me būrūri-inī wao. 51 Nī atūmwo acio Baranaba na Paūlū maaiguire ūguo, ūndū ūcio makīribariba rūkūngū kūuma magūrū magītembūranga nguo ciao, makīhanyūka, mao kuonania, atī nīmatigana nao na magīthī magītoonya kūrī kīrīndī, makīanagīrīra atīrī, Ikonia. 52 Nao arutwo makīiyūrwo ni gīkeno, na

manene ma būrūri wa Likaonia, na nīmo Lisitera, 7 kūrīa maathiire na mbere kūhunjia ūhoro mwega. 8 Nakuo kūu Lisitera nī kwarī mūndū warī mwonju magūrū, na aatūrīte arī mwonju kuuma gūciarwo na ndetwarīte na magūrū o narī. 9 Nake agīthikīrīria Paūlū akīaria. Paūlū aamūrora, akīona atī aarī na wītīkio wa kūhonio, 10 akīmwīta na mūgambo mūnene, akīmwīra atīrī, “Rūgama na magūrū maku!” Na o hīndī ūyo, mūndū ūcio akīrūga na igūrū, kīa andū kīonire ūrīa Paūlū eekīte, gīkīanīrīra na rūthiom i rwa Likaonia gīkiuga atīrī, “Ngai nīciikūrūkīte kūrī ithūi itariī ta andū!” 12 Magīta Baranaba Zeu, nake Paūlū makīmwīta Herime tondū nīwe warī mwaria ūrīa mūnene. 13 Mūthīnjīri-ngai ya Zeu, ūrīa hekarū yake yarī o hau nja ya itūura, akīrehe ndegwa na mahūa maatumītwo ta thūmbī hau kīhingo-inī gīa itūura inene. Makīrutithia ngūi ya gūukirīra itūura inene, tondū we na gīkundi kūu kīa andū Paūlū na Baranaba nīguo manyariirwo, na nīmendaga kūmarutīra magongona. 14 No rīrīa makīmaingata moi me būrūri-inī wao. 51 Nī atūmwo acio Baranaba na Paūlū maaiguire ūguo, ūndū ūcio makīribariba rūkūngū kūuma magūrū magītembūranga nguo ciao, makīhanyūka, mao kuonania, atī nīmatigana nao na magīthī magītoonya kūrī kīrīndī, makīanagīrīra atīrī, Ikonia. 15 “Andū aya, mūreka ūguo nīkī? Ithūi tūrī o andū ta inyū. Tūmūreheire ūhoro mwega, wa kūmwīra mūgarūrūke mūtigane na maūndū marīa matarī kīene, mūcookerere Ngai ūrīa ūtūrūraga muoyo, o we ūrīa wombire igūrū na thī na iria na indo ciothe iria irī kuo.

16 Tene, nīarekereirie ndūrīrī ciothe ithīage na mīthīire yacio nyene, 17 no ndaigana gītīga atarī na ūira wa kuonania atī arī kuo: nīamuonetie ūtugi na ūndū wa kūmuurīria mbura yumīte igūrū na kūmūhe magetha hīndī ya kīmera; nīamūheaga irio nyingī na akaiyūria ngoro cianyu na gīkeno.” 18 No o na maarītie ciugo icio, nī maarī na wīra mūritū wa kūgiria gīkundi kūu kīa andū kīmarutīre igongona. 19 Na rīrī, hīndī ūyo Ayahudi angī magīuka moimīte Antioquia na Ikonia, nao makīguucīrīria gīkundi kūu kīa andū, gīgīcooka mwena wao. Gīkundi kūu gīkīhūura Paūlū na mahīga nyuguto, na gīkīmūkururia, gīkīmūrūta nja ya itūura, gīciirītie nī mūkuū. 20 No arutwo

14 Na rīrī, Paūlū na Baranaba marī kūu Ikonia,

magītoonya thunagogi ya Ayahudi o ta mūtugo. Marī kūu makīaria na ūhoti mūngī mūno o nginya Ayahudi aingī na andū-a-Ndūrīrī magītikia. 2 No Ayahudi arīa maaregire gītīkia nīmathogothire andū-a-Ndūrīrī, makīmathūkia meciiria nīgeetha mookīrīre ariū na aarī a Ithe witū. 3 Nī ūndū ūcio Paūlū na Baranaba magīkara kūu ihinda iraaya, makīaria marī na ūcamba nī ūndū wa Mwathani, o we wekīrire ndūmīrīri ya wega wake hinya na ūndū wa kūmahotithia kūringa ciama na morirū. 4 Andū a itūura rīu inene makīgāyūkana; amwe magītikania na Ayahudi, nao arīa angī magītikania na atūmwo. 5 Nī kwarī na ndundu yathugundītwo nī andū-a-Ndūrīrī na Ayahudi, hamwe na atongoria ao, nīguo mameeke ūru, na mamahūure na mahīga nyuguto. 6 No nao makīmenya ūhoro ūcio, na makīrīra matūura

maarīkia kūmūrigiicīria, agīükīra agīcooka marūmagie watho wa Musa.” 6 Nao atūmwō itūura-inī. Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīre, we na athuuri magīcemanīa nīgeetha maarīrīrie na Baranaba makiuma kūu magīthīi Deribe. 21 ūhoro ūcio. 7 Thuutha wa mīario mīingī, Petero Paūlū wa Baranaba makīhunjia ūhoro mwega akīrūgama, akīmarīria, akīmeera atīrī, “Ariū na itūura-inī rīu na magītūma andū aingī matūke aarī a Ithe witū, nīmūū atī ihinda rīhītiku, Ngai arutwo. Magīcooka makīhūndūka magīthīi nīathuurire kuuma gatagatī kanyu nīguo andū Lisitera, na Ikonia, na Antiochia, 22 magīkagīra a-Ndūrīrī maigue ndūmīrī ya ūhoro-ūrīa arutwo hinya na kūmomīrīria nīgeetha matūure Mwega kuuma kūrī nī na nīguo metīkie. 8 Nake marūmītie wītikio. Makameeraga atīrī, “No Ngai, ūrīa ūūī ngoro, akīonanīa atī nīametikirīte nginya ithuū tūgerere mathīna-inī maingī na ūndū wa kūmahe Roho Mūtheru, o ta ūrīa nīguo tūtoonye ūthamaki-inī wa Ngai.” 23 aatūhete. 9 Ndeekīrire ngūrāni gatagatī gaitū Paūlū na Baranaba makīmaamūrīra athuuri a nao, nīgūkorwo maatherirīe ngoro ciao na kanitha na makīhooya Ngai mehingīte kūrī ūndū wa wītikio. 10 Hakīrī ūguo-rī, nī kī irio, makīmaneana kūrī Mwathani, o we ūrīa kīratūma mwende kūgeria Ngai na ūndū wa meehekote. 24 Thuutha wa gūtuūkanīria Pisidia, gwīkīra arutwo icooki ngingo rīrīa ithuū o na magīkīnya Pamūfilia, 25 na maarīkia kūhunjia kana maitū tūtarī twahota gūkuua? kiugo kūu Periga, magīkūrūka magīthīi Atalia. 11 Aca! Twītikītie atī tūhonokete nī ūndū wa 26 Moima Atalia makīhaica marikabu, magīcooka wega wa Mwathani witū Jesū, o ta ūrīa o nao Antiochia, o kūrīa maahoeirwo wega wa Ngai mahonokete.” 12 Nakīo kīungano giothe gīgīkīra mbere nī ūndū wa wīra ūrīa maarīkītie kūrūta. 27 ki gīgīthikīrīria Baranaba na Paūlū makīheana Maakinya kūu magīcookanīrīria andū a kanitha ūhoro wa ciama na morirū iria Ngai eekīte hamwe, makīmeera ūrīa wothe Ngai ekīte kūrī andū-a-Ndūrīrī agereire harīo. 13 Rīrīa agereire harīo na ūrīa aahīngūrīre andū-a- maarīkīrie kwaria, Jakubu akīaria akīmeera Ndūrīrī mūrango wa gwītikia. 28 Nao magīkara atīrī, “Ariū na aarī a Ithe witū, ta thikīrīriai. 14 na arutwo kūu ihinda iraya.

15 Na rīrī, andū amwe magīkūrūka kuuma Judea magīthīi Antiochia, na nīmarutaga ariū a Ithe witū makameera atīrī: “Mūngīaga kūrua kūringana na mūtugo ūrīa warutanirwo nī Musa, mūtingīhonoka.” 2 Ūndū ūyū ūgītūma Paūlū na Baranaba macookenīrie na makararanie mūno nao. Nī ūndū ūcio Paūlū na Baranaba makīamūrwo, marī na etīkīa angī, maambate mathīi Jerusalemu makone atūmwō na athuuri nī ūndū wa ūhoro ūcio. 3 Naguo kanitha ūkīmoimāgaria, na rīrīa maatuūkanāgīria Foinike na Samaria, nīmaheanaga ūhoro wa ūrīa andū-a-Ndūrīrī maagarūrkire kūrī Ngai. ūhoro ūcio ūgīkenia ariū a Ithe witū mūno. 4 Na maakinya Jerusalemu, makīamūkīrwo nī kanitha, na atūmwō, na athuuri, nao makīmeera maūndū mothe marīa Ngai eekīte agereire harīo. 5 Hīndī iyo andū amwe a ariā meetikītie a thirītū ya Afarisai makīrūgama, makiuga atīrī, “Andū a Ndūrīrī no nginya marue na maathwo atī

Simoni nīatūtaarīria ūrīa Ngai oonanīrie wendo wake hīndī ya mbere na ūndū wa gwīthuuriā andū kuuma kūrī andū-a-Ndūrīrī nīguo matūke aake. 15 Nacio ciugo cia anabī ikaringana na ūhoro ūcio, o ta ūrīa kwandikītō atīrī: 16 “Thuutha wa ūguo nīngacooka, na njake rīngī hemā ya Daudi ūrīa ūgwīte. Nīngaka iganjo rīayo rīngī, na ndīmīcooke harīa yarī, 17 nīgeetha matigari marongoragie Mwathani, o na andū othe a Ndūrīrī ariā metanagio na rītwa rīakwa, ūguo nīguo Mwathani ūrīa wīkaga maūndū macio ekuuga” 18 marīa moīkaine kuuma o tene. (aiōn g165) 19 “Nī ūndū ūcio-rī, nīi ngūtua atīrī, tūtige kūritūhīria ūhoro andū-a- Ndūrīrī ariā maragarūrūka kūrī Ngai. 20 Handū ha ūguo-rī, twagīrīrwo tūmaandikīre marūa, tūmeere metheemage kuumana na irio iria ithaahītīo nī mīhianano, ningī metheemage kuumana na ūmaraya, na kuumana na nyama cia nyamū cia gūtīwo, o na kuumana na thakame. 21 Nīgūkorwo ūhoro wa Musa nīwahunjago matūura-inī mothe o kuuma mahinda ma tene

mūno, na nūñthomagwo thunagogi-inī mīthenya Mwathani. **36** Thuutha wa mīthenya iigana yothe ya Thabatū.” **22** Hīndī īyo atūmwō na ūna, Paūlū akīra Baranaba atīrī, “Reke tūcooke athuuri, hamwe na kanitha wothe, magītua tūgaceerere ariū na aarī a Ithe witū matūūratua mathuure andū amwe ao mamatūme inī mothe marīa tūhunjītie kiugo kīa Mwathani, Antioquia marī na Paūlū na Baranaba. Magīthura tūkamenye ūrīa matariī.” **37** Baranaba nīeendaga Judasi (ūrīa wetagwo Barasaba) na Sila, nao kuoya Johana, ūrīa wetagwo Mariko mathīi andū aya eerī maarī atongoria thīnī wa nake, **38** no Paūlū ndonaga arī wega mathīi nake, ariū a Ithe witū. **23** Makīmatūma na marūa tondū nīamatiganīrie rīrīa maarī Pamufilia na maya: Nī ithū atūmwō na athuuri, o ithū akīaga gūthīi kūruta wīra nao. **39** Makīgīa na ariū a Ithe wanyu, Kūrī andū-a-Ndūrīrī arīa gūkararania kūnene o nginya makīamūkana. metīkitie kūu Antioquia, na Suriata, na Kilikia: Baranaba akīoya Mariko, makīhaica marikabu, Amūkīrai ngeithi. **24** Nītūiguute atī andū amwe magīthīi Kuporo, **40** no Paūlū agīthura Sila, na nīmooimire kūrī ithū matarī na rūūtha rwitū, maarīkia kūhooerwo wega wa Mwathani nī ariū na makīmūthīnia, na makīnyariira meciiria na aarī a Ithe witū, magīthīi. **41** Agītuikanīria manyu nī ūndū wa maūndū marīa maaririe. **25** Suriata na Kilikia, agīlkagīra makanitha hinya. Nī ūndū ūcio, ithuothē nītūguaniire tūthuure andū amwe tūmatūme kūrī inyuī marī na arata aitū endwa, Baranaba na Paūlū, **26** andū arīa matwarīriire mīoyo yao ügwati-inī nī ūndū wa rītwa rīa Mwathani witū Jesū Kristū. **27** Nī ūndū ūcio nītwatūma Judasi na Sila nīgeetha makindīre ūhoro ūyū tūramwandikīra na ciugo cia tūnua twao. **28** Nīkuonekete arī wega kūrī Roho Mūtheru o na kūrī ithū twage kūmūkuuithia mūrigo ūkīrīte maūndū maya: **29** Na rīrī, mūtikarīiage irio iria irutīirwo mīhanano, na mūtikanyuuage thakame, na mūtikarīiage nyama cia nyamū cia gūtīwo, na mūtīgane na ūmaraya. Mwetheema maūndū macio-rī, nīmūgwīka wega. Tigwoi ūhoro. **30** Nao andū acio makiugīrwo ūhoro, na makīharūrūka magīthīi Antioquia, kūrīa maacockanīriie kanitha hamwe, na makīneana marūa macio. **31** Rīrīa andū maathomire marūa macio, magīkena nī ūndū wa ndūmīrīri ya kūmoomīrīria iīrīa yaandīkītwo marūa-inī macio. **32** Nao Judasi na Sila, arīa o ene maarī anabii, makīaria maūndū maingī ma kūmīrīria na kuongererera ariū a Ithe witū hinya. **33** Thuutha wa gūikara kūu kwa ihindrī, makiugīrwo ūhoro na irathimo cia thayū nī ariū na aarī a Ithe witū, nīguo macooke kūrī andū arīa maamatūmīte. **34** (Nowe Sila akīona arī wega aikare kūu.) **35** No Paūlū na Baranaba magītīgwo kūu Antioquia, kūrīa o, na andū angī aingī maarutanaga na makahunjia kiugo kīa

16 Na rīrī, Paūlū agīkinya Deribe agīcooka akiuma kuo agīthīi Lisitera, kūrīa mūrutwo wetagwo Timotheo aatūūraga, ūrīa nyina aarī Mūyahudi mūtumia wetīkītie Ngai, no ithe aarī Mūyunani. **2** Ariū na aarī a Ithe witū a kūu Lisitera na Ikonia nīmaragia wega igūrū rīake. **3** Paūlū nīeendaga mathīi nake rūgendo, no nī tondū wa Ayahudi arīa maatūūraga kūu, akīmūruithia nīgūkorwo nīmooī atī ithe aarī Mūyunani. **4** Na rīrīa maathīiaga kuuma itūrā nginya rīrīa rīngī, nīmeeraga andū matua marīa maatuītwo nī atūmwō na athuuri kūu Jerusalemu nīguo andū mamaathīkagīre. **5** Nī ūndū ūcio makanitha makīgīa na hinya ūhoro-inī wa gwītīkia na makongererekaga mūgana o mūthenya. **6** Paūlū na andū arīa maarī nao magītuikanīria būrūri wothe wa Firigia na Galatia, nīgūkorwo nīmagīritio nī Roho Mūtheru kūhunjia kiugo kūu būrūri wa Asia. **7** Rīrīa maakinyire mūhaka-inī wa Misia, makīgeria gūtoonya Bithinia, no Roho wa Jesū ndaigana kūmetīkīria gūtoonya. **8** Nī ūndū ūcio makīhītūka Misia, magīkūrūka magīkinya Teroa. **9** Ütukū ūcio-rī, Paūlū akīona kīoneki kīa mūndū wa Makedonia arūgamīte akīmūthaitha, akīmwīra atīrī, “Üka gūkū Makedonia ütūteithie.” **10** Paūlū aarīkia kuona kīoneki kūu, tūkīhaarīria o hīndī īyo nīgeetha tūthīi Makedonia, tūgītua atī Ngai nīatwītīte tūkamahunjīrie Ūhoro-ūrīa-Mwega. **11** Twaarīkia kuuma Teroa, tūgīthīi na marikabu

twerekeire Samotherake, na mūthenya ūyū kūhūrwo mūno magiikio njeera, na mūrangīri ūngī tūgīthīi Neapoli. 12 Kuuma kūu tūgīthīi wa njeera agīathwo amarangīre wega. 24 Aarīkia Filipi, kūrīa gwathagwo nī andū a Roma, na kwamūkīra watho ūcio, akīmaikia kanyūmba nīrīo rīarī itūura rīrīa inene rīa būrūri ūcio ka na thīinī na akīohithania magūrū mao na wa Makedonia. Na tūgīkara kūu mīthenya ndungu. 25 Na rīrī, ta ūtukū gatagatī, Paūlū ūtaarī mīingī. 13 Mūthenya wa Thabatū na Sila nīkūhooya maahooyaga makiinagīra wakinya tūkiuma nja ya kīhingo gīa itūura, Ngai nyīmbo, nao andū arīa angī mohetwo tūgīthīi rūtū-inī, tūtaanyīte kuona handū ha makamathikīrīria. 26 Na o rīmwe gūkīgia kūhooerwo Ngai. Tūgīkara thīi na tūkiambrīria gīthingithia kīnene o nginya mīthingī ya njeera kwarīria andū-a-nja arīa monganīte hau. 14 Na īgīthingitha. Nayo mīrango yothe ya njeera rīrī, ūmwe wa andū-a-nja acio maathikīrīrie ikīhingūka o rīmwe, na mīnyororo ya mūndū eetagwo Lidia, ūrīa warī mwonjoria wa nguo o mūndū ikīregera. 27 Mūrangīri wa njeera cia rangi wa ndathi, na oimīte itūura rīa akīarahūka, na rīrīa aarorire akīona mīrango ya Thuatira, na aarī mūhooi Ngai. Nake Mwathani njeera īrī mīhingūku, akīruta rūhiū rwake rwa akīhingūra ngoro yake, akīamūkīra ndūmīrīri njora akīenda kwīyūraga tondū eeciiririe atī ya Paūlū. 15 Rīrīa we na andū a nyūmba yake andū arīa moohetwo nīmoorīte. 28 No Paūlū maabathirio-rī, nīatūnyiitire ūgeni gwake akīanīrīra, akīmwīra atīrī, “Ndūkeegere ngero! mūcīi agītwīra atīrī, “Angīkorwo nīmuonete Ithuothē tūrī ho!” 29 Nake mūrangīri ūcio wa atī nīnjikititie Mwathani-rī, ūkai mūgaikare njeera agītīta matawa, agīcooka akīhanyūka nyūmba gwakwa.” Nake agītūringīrīria tūthīi. thīinī akīnainaga, akīgūthīa mbere ya Paūlū 16 Hīndī ūmwe tūgīthīi harīa haahooyagīro na Sila. 30 Agīcooka akīmoimia na nja, akīūria Ngai, nītwatūngīrwo nī mūrītu warī ngombo atīrī, “Athuuri aya, njagīrīrwo nī gwīka atīa na nīarī na roho wa kūragūra. Nake nīatūmaga nīguo honoke?” 31 Nao makīmūcookeria atīrī, ene we meonere mbeeca nyingī mūno nī ūndū “Iīkīa Mwathani Jesū, na nīkūhonoka, wee, o wa ūragūri wake 17 Mūrītu ūcio akīrūmīrīra hamwe na andū a nyūmba yaku.” 32 Magīcooka Paūlū hamwe na ithuī, akīanagīrīra atīrī, makīmwarīria ūhoro wa kiugo kīa Mwathani, “Andū aya nī ndungata cia Ngai-Ūrīa-Ūrī-Igūrū- hamwe na andū arīa angī othe maarī gwake Mūno, na maramūhe ūhoro wa njīra ya ūrīa nyūmba. 33 O ihinda rīu rīa ūtukū, mūrangīri mūngīhonokio.” 18 Mūrītu ūcio agīthīi na mbere ūcio wa njeera akīmooya, akīmathambia ironda, na gwīka ūguo mīthenya mīingī. Marigīrīrio- na o hīndī ūyo we na andū othe a nyūmba inī Paūlū agīthirika mūno nginya akīhūgūkīra yake makībatithio. 34 Mūrangīri ūcio wa njeera roho ūcio akīwīra atīrī, “Ndagwatha thīinī akīmatwara gwake nyūmba, na akīmahe irio. wa rītwa rīa Jesū Kristū uume thīinī wake!” Akīyūrwo nī gīkeno tondū nīeetikirie Ngai, we O hīndī ūyo roho ūcio ūkīmuuma. 19 Rīrīa o hamwe na andū a nyūmba yake yothe. 35 Na ene mūrītu ūcio ngombo maamenyire atī rīrī, gwakā acriirthania magītūma thigari ikeere mwīhoko wao wa kuona mbeeca nīwathira, mūrangīri ūcio wa njeera atīrī, “Rekereria andū makīnyiita Paūlū na Sila makīmaguucrīria acio mathīi.” 36 Nake mūrangīri ūcio wa njeera makīmatoonyia ndūnyū mbere ya aathani. 20 akīrīa Paūlū atīrī, “Aciirthania maathana, moiga Makīmarehe mbere ya aciirthania, makiuga atī wee na Sila mūrekererio. Rīu no mūthīi. atīrī, “Andū aya nī Ayahudi, na nīmararehe Thiīi na thayū.” 37 No Paūlū akīrīa thigari ngūi itūura-inī riitū 21 nī ūndū wa kūrutana icio atīrī, “Maratūhūrīre mbere ya mīngī mītugo ūrīa ithuī andū a Roma tūtagīrīrwo tūtaciirthītio, o na gūtuūka ithuī tūrī raiya a nī gwītīkīra o na kana kūmīka.” 22 Nakīo Roma, na maratūkīria njeera. Rīu marakīenda kīrīndī gīgūkīrīra Paūlū na Sila kīmeeke ūuru gūtūrūta na hithe? Acal Reke mooke o ene no aciirthania makīruta watho atī marutwo matūrute nja, matuumagarie.” 38 Nacio thigari nguo na mahūrwo iboko. 23 Thuutha wa igīcookeria aciirthania ūhoro ūcio, na rīrīa

maaiguire atī Paūlū na Sila maarī raiya a Roma, aameeraga warī ūhoro wa ma. 12 Ayahudi aingī makīmaka. 39 Nao magītūka kūmahooreria, na nīmetikirie, o ūndū ūmwē na atumia aingī a makīmoimagaria kuuma njeera, makīmathaitha Ayunani arīa maarī igweta, o na andū arūme moime itūūra rīu mathiī. 40 Paūlū na Sila aingī Ayunani. 13 Rīrīa Ayahudi a Thesalonike maarīkia kuuma njeera, magīthīi mūcīi kwa maamenyire atī Paūlū nīahunjagia kiugo kīa Lidia, kūrīa maakorire ariū na aarī a Ithe witū, Ngai kūu Berea-rī, magīthīi kūu o nakuo, na makīmoomīrīria. Magīcooka magīthīira.

17 Na rīrī, maarīkia gūtuīkanīria Amufipoli na Apolonia, magīkinya Thesalonike, kūrīa kwarī na thunagogi ya Ayahudi. 2 Paūlū agītoonya thunagogi, o ta ūrīa aamenyerete, na mīthenya itātū ya Thabatū akīaranīria nao kuuma Maandiko-inī, 3 akīmataarīria na akīmaiguithia atī kwarī o nginya Kristū anyariirīke na ariūke kuuma kūrī arīa akūu. Akīmeera atīrī, “Jesū ūyū ndīramūhe ūhoro wake-rī, nīwe Kristū.” 4 Ayahudi amwe magīfīkira ūhoro ūcio na magītūka a thirītū ya Paūlū na Sila, o ūndū ūmwē na gīkundi kīnene kīa Ayunani etigīri-Ngai, o na atumia aingī arīa maarī igweta. 5 No Ayahudi makīgīua ūiuru; nī ūndū ūcio magīcaria andū arīa maarī mītugo mīrū kuuma ndūnyū, makīmacookanīria gīkundi, na makīambīrīria kūruta ngūi kūu itūūra-inī. Nao makīhanyūka kwa Jasoni gwetha Paūlū na Sila nīgeetha mamoiemie njā kūrī kīrīndī. 6 No rīrīa maamaagire, magīkururia Jasoni na ariū a Ithe witū amwe, makīmarehe kūrī anene a itūūra, makīanagīrīra atīrī: “Andū aya nīo marehete thīīna thī yothe, na rīu nīmookīte gūkū, 7 na Jasoni nīamanyiitīte ügeni thīīni wa nyūmba yake. Othe nīmarakararia watho wa Kaisari, makoiga atī nī kūrī na mūthamaki ūngī wītagwo Jesū.” 8 Rīrīa maaiguire ūguo, kīrīndī kūu na anene a itūūra magītangīka mūno. 9 Hīndī ūyo magītīia Jasoni na andū arīa angī maarī nao irīhi rīa kūmarūgamīrīra, magīcooka makīmarekereria mathiī. 10 Na kwarīkia gūtuka-rī, ariū na aarī a Ithe witū magītūma Paūlū na Sila mathiī Berea. Nao maakinya kuo, magītoonya thunagogi ya Ayahudi. 11 Na rīrī, Ayahudi a Berea maarī a ngoro njega gūkīra Ayahudi a Thesalonike, nīgūkorwo nīmamūkīrire ūndū ūrīrī marī na wendo mūngī, na magathuthuurgia Maandiko o mūthenya, nīgeetha moone kana ūrīa Paūlū

magīthogotha kīrīndī na magīgīthūkia ngoro. 14 Hīndī ūyo ariū na aarī a Ithe witū magītūma Paūlū athīi ndwere-inī cia iria, no Sila na Timotheo magītīgwo kūu Berea. 15 Nao andū arīa moimagaririe Paūlū, makīmūkinyia Athene, na magīcooka marī na ūndū ūrīrī ya Sila na Timotheo atī mathiī kūrī Paūlū narua o ta ūrīa kūngīhoteka. 16 Paūlū o ametereire kūu Athene-rī, nīatangīkire ngoro mūno nīkuona ūrīa itūūra rīu ūrīyūrīte mīhianano. 17 Nī ūndū ūcio nīaranagīria na Ayahudi o na Ayunani arīa meeyamūrīre Ngai kūu thunagogi-inī, o na ningī akaaragia ūdūnyū-inī o mūthenya na andū arīa maakoragwo ho. 18 Nakīo gīkundi kīa Aepikurio na Asitoiko, arutani a ūtīgī, makīambīrīria gūkararania nake. Amwe ao makīuria atīrī, “Mūndū ūyū wa mūhuhu arageria kuuga atīa?” Nao andū arīa angī makiuga atīrī, “Nī ta mūndū ūrahunjia ūhoro wa ngai ng'eni.” Moigaga ūguo tondū Paūlū aahunjagia Ūhoro Mwega wa Jesū o na wa kūrītūka gwake. 19 Hīndī ūyo makīmuoya na makīmūtwara mbere ya mūcemanio wa Areopago, makīmwīra atīrī, “No twende kūmenya atīrī, ūrutani ūyū mwerū ūrārutanā nī ūrīkū? 20 Tūraigua ūgītwarīria māndū mageni, na nītūkwenda kūmenya ūrīa moigīte.” 21 (Andū othe a Athene na andū a kūngī arīa maatūūraga kuo matīrī ūndū ūngī meekaza tīga kwaria na gūthikīrīria ūhoro wa māndū marīa mageni). 22 Hīndī ūyo Paūlū akīrūgama mūcemanio-inī wa kīama kūu gīetagwo Areopago akīmeera atīrī: “Andū aya a Athene, nīnguona atī māndū-inī mothe mūrī andū a ndini mūno. 23 Nīgūkorwo o na nīyonete kīgongona kīandikītwo maandīko maya: KŪRĪ NGAI ūRĪA ūTOI, rīrīa ngoretwo ngīceera na ngarora wega indo cianyu iria nyamūre cia kūhooywo. Na rīrī, kīrīa mūhooyaga mūtooī nīkīo ngūmūhe ūhoro wakīo. 24 “Ngai ūrīa wombire thī na indo ciōthe iria irī kuo nīwe

Mwathani wa igūrū na thi, na ndatūruga Ayunani. 5 Rīrīa Sila na Timotheo mookire hekarū ciakitwo na moko. 25 Na ndatungatagwo kuuma Makedonia, Paūlū akīrutīra gūkorwo na moko ma andū, ta abataire kīndū, tondū we akīhunjia mahinda mothe, na acoimbūragīra mwene nīwe ūheaga andū muoyo na mīhūmū Ayahudi atī Jesū nīwe Kristū. 6 No rīrīa Ayahudi o na indo iria ingī ciothe. 26 Kuuma harī maakararirie Paūlū na makīmūruma, akīribariba mūndū ūmwe, nīathondekire ndūrīrī ciothe nguo ciale nī ūndū wa kūngūrīka na akīmeera cia andū nīguo matūre kūndū guothe thi; atīrī, “Thakame yanyu ūromūcookerera! Niī na agītua mahinda mao o na kūndū kūrīa ndirī ūndū ingūrīo nī ūndū wanyu. Kuuma megūtūura. 27 Ngai eekire ūguo nīgeetha rīu ngūcooka gūthīi kūrī andū-a-Ndūrīrī.” 7 andū mamūmaathe na hihi mamūhambatirie Hīndī īyo Paūlū akiuma kūu thunagogi-inī, mamuone, o na gūtuīka ndarī haraaya na o agīthīi kwa mūndū wetagwo Titio Jusito, warī ūmwe witū. 28 ‘Nīgūkorwo nī thīmī wake mūhooi Ngai, nayo nyūmba yake yariganītie tūtūrūraga na tūgetwara, na tūgakorwo tūrī na thunagogi. 8 Nake Kirisipo, ūrīa warī muoyo.’ O ta ūrīa aandīki amwe a nyīmbo mūtongoria wa thunagogi, agītīkia Mwathani cianyu moigīte atīrī, ‘Ithū ūrī a rūciaro rwake.’ hamwe na nyūmba yake yothe; na andū aingī a 29 “Nī ūndū ūcio, kuona atī ūrī a rūciaro rwa Korinitho arīa maamūiguire akīaria magītīkia Ngai, tūtiagīrīrwo nī gwīciuria atī Ngai ahaana na makībatithio. 9 Ütukū ūmwe Mwathani ta mūhianano wa thahabu kana wa betha, akīra Paūlū na kīoneki atīrī, “Ndūkae gwītīgīra; o na kana wa ihiga, ūrīa ūthondeketwo na thi na mbere na kūheana ūhoro, na ndūgaakire. mūthugundīre na ūūgī wa mūndū. 30 Mahinda 10 Nīgūkorwo ndī hamwe nawe, na gūtīrī ūndū ma tene Ngai ndaigana kūrūmbūya ūhoro ūgūgūtharīkira agwīke ūrū, tondū ndī na andū ūcio wa kwaga ūmenyo, no rīu nīathīte andū aingī gūkū itūtūra-inī ūrīrī.” 11 Nī ūndū ūcio othe a kūndū guothe merire. 31 Nīgūkorwo Paūlū agīkara kūu mwaka ūmwe na nuthu, nīnatūte mūthenya ūrīa agaataūra thi ciira na akīmarutaga kiugo kīa Ngai. 12 Rīrīa Galio kīhooto na ūndū wa mūndū ūrīa athuurīte. aarī barūthi wa Akaia, Ayahudi makīnyiitana Nīamenyithanītie ūndū ūyū kūrī andū othe magītharīkira Paūlū na makīmūtwara igooti-inī. na ūndū wa kūriūkia Jesū kuuma kūrī arīa 13 Makiuga atīrī, “Mūndū ūyū araringīrīria andū akuū.” 32 Hīndī ūrīa maiguire ūhoro wa kūriūka kūhooya Ngai na njīra ūrīa ūreganīte na watho.” kwa arīa akuū, amwe ao magītheka, no angī 14 Na rīrīa Paūlū endaga kwaria, Galio akīra makiuga atīrī, “Nītūkewenda gūkūgūa ūkīaria Ayahudi atīrī, “Korwo inyū Ayahudi mūrateta ūhoro ūcio hīndī ūngī.” 33 Maarīkia kuuga ūguo, nī ūndū wa ūndū mūūru kana ngero njūrū-rī, nī Paūlū akīehera Kīama-inī kīu. 34 Andū mataarī hangīrī na gītūmi gīa kūmūthikīrīria inyū. 15 aingī magītūka arūmīrīrī a Paūlū na magītīkia. No kuona atī nī ūhoro wa ciūria ikoniī ciugo na ūmwe wao aarī Dionisio, mūndū warī wa thirītū marītīwa na watho wanyu inyū ene-rī, menyai ya Areopago, o na mūtumia wetagwo Damari, ūrīa mūgwīka. Niī ndigūtūka mūtui ciira wa na angī maigana ūna.

18 Thuutha ūcio, Paūlū akiuma Athene agīthīi Korinitho. 2 Aakinya kūu agīkora Mūyahudi wetagwo Akula, mūndū waciārīrī Ponto, na aakoretwo oka kuuma Italia marī na mūtumia wake Pirisila, tondū Kilaudio nīathanīte Ayahudi othe moime Roma. Nake Paūlū agīthīi kūmona, 3 na tondū Paūlū aarī mūtumi wa hema o tao-rī, agīkarania na akīrutithania wīra nao. 4 O mūthenya wa Thabatū nīaheanaga ūhoro thunagogi-inī, akīgeria kūguithia Ayahudi na

marutūrīrīkuuma igooti-inī. 17 Hīndī īyo Ayahudi acio othe makīgarūrūkīra Sosithene mūtongoria wa thunagogi, na makīmūhūrīra hau mbere ya igooti. No Galio ndaigana kūrūmbūyania na ūhoro ūcio o na atīa. 18 Paūlū nīaikare kūu Korinitho kwa ihinda. Agīcooka agītīga ariū na aarī a Ithe witū kuo, akihaica marikabu agīthīi Suriata, marī hamwe na Pirisila na Akula. Atanahaica marikabu, aambilre akīenjwo njūrīrī yake arī kūu Kenikirea,

tondū wa mwihītwa eehītīte. 19 Nao maakinya wake, nake nīwe Jesū.” 5 Rīrīa maaiguire ūguo, Efeso, Paūlū agītiga Pirisila na Akula kuo. We makībatithio thīnī wa rītwa rīa Mwathani mwene agītoonya thunagogi na akīaranīria Jesū. 6 Hīndī ūrīa Paūlū aamaigīrīire moko, na Ayahudi. 20 Nao makīmūuria aikaranganie Roho Mūtheru akīmaikrūkīra, nao makīaria nao kuo, nowe akīrega. 21 No rīrīa oimaga na thiomi ingī na makīrathā mohoro. 7 Nao kuo, akīmeera atīrī, “Aakorwo nī wendi wa othe maarī ta andū ikūmi na eerī. 8 Paūlū Ngai, nīndīrīcooka.” Nake akīhaica marikabu agītoonya thunagogi, na ihinda rīa mīeri itatū akiuma Efeso. 22 Rīrīa aakinyire Kaisarea, akīaria na ūcamba kuo, akīgeragia kūringīrīria akīambata agīthī kūgeithia Kanitha, agīcooka andū ūhoro wa ūthamaki wa Ngai. 9 No agīkūrūka agīthī nginya Antiokia. 23 Na amwe ao makīumia ngoro; makīaga gwītīkia thuutha wa Paūlū gūikaranga kūu Antiokia, na magīcambia Njīra īyo mbere ya kīrīndī. Nī akiuma kuo, na agīthī kūndū na kūndū būrūri ūndū ūcio Paūlū akīmeherera. Akīoya arutwo wothe wa Galatia na Firigia, akīumagīrīria agīthī nao nyūmba ūrīa yathomithagīrio andū arutwo othe. 24 O ihinda-inī ūrīa, Mūyahudi ya Turano, akaaranagīrīria na andū o mūthenya wetagwo Apolo, waciārīrwo Alekisanderia, arī kuo. 10 Ūndū ūyū nīwathiire na mbere agīuka Efeso. Aarī mūndū mūthomu, na aarī na ihinda ta rīa mīaka ūrī, o nginya Ayahudi ūugī mūngī mūno wa Maandiko. 25 Nīarutītwo na Ayunani othe arīa maatūrūraga būrūri wa na njīra ūrīa ya Mwathani, na akaaragia na Asia makiīgua kiugo kīa Mwathani. 11 Ngai kīyo kīnene, na akarutanaga ūhoro wa Jesū nīaringire ciama cia mwanya agereire harī atekūhītia, o na gūtuīka ūbatithio ūrīa ooī Paūlū, 12 o nginya itambaya na nguo iria warī o wa Johana. 26 Nake akīambīrīria kwaria ciahutagia mwīrī wake igatwarīrwo andū arīa na ūcamba kūu thunagogi-inī. Rīrīa Pirisila maarī arūaru, nao makahona mīrimū yao na na Akula maamūtīguire akīaria, makīmūnyiita ngoma thūku ikamatiga. 13 Na ūrī, Ayahudi ūgeni kwao mūcīi na makīmūtaarīria ūhoro amwe arīa maathīiaga makīngataga ngoma wa njīra ya Ngai wega makīria. 27 Na ūrīa thūku makīgeria kūhūthīra ūtwa rīa Mwathani Apolo eendaga gūthīi Akaia, arīu na aarī a Ithe Jesū harī andū arīa maarī na ndaimono. Moigaga witū makīmūmīrīria na makīandikīra arutwo atīrī, “Thīnī wa ūtwa rīa Jesū, ūrīa ūhunjagio akuo marūa makīmeera mamwamūkīre. Na nī Paūlū, ndagwatha uume.” 14 Ariū mūgwanja a aakinia kuo agītuīka ūteithio mūnene kūrī Mūyahudi wetagwo Sikeva, warī mūthīnjīri-Ngai andū arīa meetikītie nī ūndū wa wega wa Ngai. mūnene, nīmekaga ūguo. 15 Mūthenya ūmwe, 28 Nīgūkorwo arī na ūhoti mūngī, nīahootire ngoma thūku īkīmacookeria īkīmeera atīrī, Ayahudi biū mbere ya andū othe, akīonanagia “Jesū nīndīmūū na nīnjūū ūhoro wa Paūlū, no inyuī mūrī a?” 16 Hīndī īyo mūndū ūcio warī na ngoma thūku akīmarūgīrīra akīmatooria othe. Akīmahūūra mūno nginya makiuma nyūmba īyo makīūra marī njaga makiuraga thakame. 17 Rīrīa Ayahudi na Ayunani arīa maatūrūraga Efeso maamenyire ūhoro ūcio, othe makīyūrwo nī guoya, nariō ūtwa rīa Mwathani Jesū rīgītūgīrio. 18 Andū aingī a arīa meetikīrie makīyūmīrīria na makiumbūra waganu wao matekūhitha. 19 Andū aingī arīa maaragūraga, magīcoakanīrīria mabuku mao na makīmacinīra mbere ya andū othe. Rīrīa maatarire thogora wa mabuku macio, magīkinyia durakima ngiri mīrongo ūtano.

19 Na ūrī, hīndī īyo Apolo arī kūu Korinitho, Paūlū akīgerera njīra ūrīa yatuīkanīrie mwena wa rūgongo agīthī nginya Efeso. Aakinia kūu agīkora arutwo amwe kuo. 2 Akīmooria atīrī, “Nīmwamūkīre Roho Mūtheru ūrīa mwetikīkie?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Aca, ithuī o na tūtīrī twaigua atī nī kūrī Roho Mūtheru.” 3 Nī ūndū ūcio Paūlū akīmooria atīrī, “Mwakībatithiro ūbatithio ūrīkū?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Twabatithiro ūbatithio wa Johana.” 4 Paūlū akīmeera atīrī, “Ūbatithio wa Johana warī ūbatithio wa kwīrīa kwa mehia. Eeraga andū metīkie ūrīa ūgūuka thuutha

20 Kiugo kia Mwathani gikihunja munno na gitumi ga gukorwo hau. **33** Ayahudi makiumiria njira iyo na gikigia na hinya. **21** Thuutha wa Alekisanda mbere ya kirindii, na andu amwe a maundu macio mothe gwikika, Paullu agitua itua kirindii kiu makianirira makimwira uria egwika. ria guthi Jerusalemu, atuikaniririe Makedonia Nake akimakiria na moko nigeetha eyariririe na Akaia. Akiuga atiri, "Ndaarikia gukinya mbere yao. **34** No riria maamenyire ati aari kuu, no nginya ngaacooka thi Roma." **22** Muyahudi, othe makianirira na mugambo umwe Agituma andu eeri a aria maamuteithagiriria, ihinda ta ria mathaa meerii makiugaga atiri, na no Timotheo na Erasito, mathii Makedonia, "Aritemi wa Aefeso ni munene!" **35** Karani nake agiikaranga kuu bururi wa Asia gwa wa kiama ga ituura riu agikiria kirindii kiu, kahinda kanini. **23** Ihinda-ini riu ni kwagiire agicooka akimeera atiri: "Andu aya a Efeso, na thogothogo nene ikonii uhoro wa Njira gitii thi yothe ndiui ati ituura ria Efeso nriyo iyo. **24** Muturi wa indo cia betha wetagwo riene hekaru iria ituuragwo ni Aritemi uria Demeterio, uria wathondekaga tumihianano munene, na mihianano wake uria waharurukire twa betha twa Aritemi, niatumaga andu aria kuuma iguru? **36** Ni undu ucio, kuona ati maaturaga indo icio magie na wonjoria munene. maundu macio matingkaanika-ri, mwagirirwo **25** Nake agicookaniriria andu acio maaturaga ni gukira, na muktikae gwika undu wa ihenya. **37** indo icio, hamwe na aruti a wira aria maarutaga Inyuui mwarehe andu aya haha, o na gutuuka ti wira uhaanaine na wao, akimeera atiri, "Andu kuiya maiyite indo cia hekaru, kana makaruma aya, inyuui nimuui nituonaga uumithio munene ngai iiti ya mundu-wa-nja. **38** Hakiri uguokuuma kuri wonjoria uyuu. **26** Na nimuona ri, angkorwo Demeterio na andu acio angii na mikaigua uria mündu uyuu uretwo Paullu marutaga wira nake marii na mateta iguru ria aiguithtie na akahitithia andu aingi gukii Efeso, mündu o wothe, maciiriro nimaingure na na makiria bururi wothe wa Asia akiugaga ati aciirthania marii ho. No mamathitange. **39** ngai iria ithondeketwo ni mundu ti ngai o na Angkorwo harii na undu ungi mungenda kuuga hanini. **27** Ugwati uria urii ho ni ati to wonjoria makiria ma uguo, ucio no uciirirwo kiama-ini witu wiki ukumenerero, no o na hekaru ya ngai kia watho. **40** Urria kuri riu ni ati, turi ugwti-ini ya mundu-wa-nja iria nene ittagwo Aritemi wa guthitangirwo ngui ino ya umuthi. Na kuri nikkwagithio kiene, na ngai iyo ya mundu-wa-uguo tutingihota kuheana uhoro wa thogothogo nja yo nyene, iria ihooyagwo bururi-ini wothe ino, tondu hatiri na gitumi kia yo." **41** Aarikia wa Asia, na thi yothe, nikkiumwo ukaru wayo." kuuga uguo, akirira kuingano kiu githii, akiniina **28** Riria maaiguire uguo, makingurika munno mucemano.

na makianiriria, makiugaga atiri: "Aritemi wa Aefeso ni munene!" **29** Na thuutha wa kahinda kanini ituura riu rikiyura inegene. Andu acio othe makinyita Gayo na Arisitariko aria moimite Makedonia na Paullu, nao makihanyuka marii ngoro imwe magitoonya nyumba iria yagomanagwo ni undu wa kuona migo. **30** Paullu niendaga kwiyumiria mbere ya kirindii kiu, no arutwo makimigiria. **31** O na anene amwe a bururi wa Asia aria maarii arata a Paullu makimutumanira, makimuthaitha ndakagerie gutoonya nyumba iyo yagomanagwo ni undu wa kuona migo. **32** Kuingano kiu gikiga uiugano: Amwe maanagirira makoiga uu, na aria angii makoiga uu. Andu aria aingi o na matiamenyaga

20 Na riri, ngui iyo yarikia guthira, Paullu agitumanira arutwo, na aarikia kumomiriria, akimoigira uhoro agithii Makedonia. **2** Agituukaniria miena ya kuo, akaragia ciugo nyingi cia kuumiriria andu, na marigiririo agikinya bururi wa Uyunani, **3** kuri aaikarire mieri itatii. Hindii iria Paullu eeharagiria kuhaida marikabu athi Suriata, agitua itua gucookeria Makedonia, tondu Ayahudi nimaaciirire kumwika uuru. **4** Paullu aathiire marii hamwe na Sopatiro muru wa Puro, mündu wa kuuma Berea, na Arisitariko, na Sekundo, andu a kuuma Thesalonike, na Gayo wa kuuma Deribe, o hamwe na Timotheo, ningi na Tikiko, na Tirofimo, andu a kuuma

büruri wa Asia. 5 Andū acio magīthīi mbere ndīnyiihītie mūno na ndī na maithori, o na magītweterera kūu Teroa. 6 No ithuī tūkīhaica gūtuīka nīndageririo mūno nī ūndū Ayahudi marikabu, tūkiuma Filipi thuutha wa Gīathīi nīmaathugundaga kūnjīka ūūru. 20 Inyuī kīa Migate itarī Mīkīre Ndawa ya Kūimbia, nīmūūi atī ndirī ndatithia kūhunjia ūndū o na thuutha wa mūthenya ītano, tūgīkora andū wothe ūngīmūguna no ndīmūruragīra mbere arīa angī kūu Teroa, nakuo tūgīkara mīthenya ya andū othe na ngathīiaga o nyūmba o mūgwanja. 7 Mūthenya wa mbere wa kiumia nyūmba. 21 Na ngoimbūrīra Ayahudi o hamwe nītwagomanire hamwe nīguo twenyūre mūgate. na Ayunani atī no nginya magarūrūke kūrī Paūlū akīarīria andū, na tondū nīatanyīte gūthīi Ngai na ūndū wa kwīrira na magīe na wītīkio mūthenya ūcio warūmīriire-rī, agīthīi na mbere thīinī wa Mwathani witū Jesū. 22 “Na rīrī, kwaria nginya ūtukū gatagatī. 8 Nī kwarī na nī ūndū wa kūringīrīrio nī Roho Mūtheru, matawa maingī maakanaga kūu nyūmba ya ndīrathīi Jerusalemu itekūmenya maūndū igūrū kūrīa twagomanīte. 9 Nake mwanake marīa makaangora ndī kūu. 23 Ūndū ūrīa wetagwo Eutiko aikarīte ndirica-inī, na o ūrīa njūūi tu nī atī, Roho Mūtheru nīandaaraga atī Paūlū aathiaga na mbere na kwaria-rī, noguo matūūra-inī mothe, njeera na mathīna nīcio mwanake ūcio akīragīrīria gūtoorio nī toro. injetereire. 24 No rīrī, ndirona gūtūūra muoyo Rīrīa aakomire, akīgūa thī kuuma ngoroba kūrī na bata harī nīi, korwo no ndīkīe ihenya ya gatatū nao mamuoya magīkora nī mūkuū. na ndīkie wīra ūrīa Mwathani Jesū aaheete, na 10 Paūlū agīkūrūka, agīkomera mwanake nīguo wīra wa kuumbūra ūhoro-ūrīa-Mwega ūcio akīmūkumbatīria akīmeera atīrī, “Tigai wa wega wa Ngai. 25 “Na rīu nīnjūūi gūtīrī o na kūmaka, arī muoyo!” 11 Agīcooka akīambata ūmwe thīinī wanyu wa andū arīa ndanathīi nyūmba ya igūrū, akīenyūra mūgate na akīrīa. ngīhunjagīria ūhoro wa ūthamaki ūgacooka Na thuutha wa kūmaarīria nginya gūgīkīa-rī, kūnyona rīngī. 26 Nī ūndū ūcio, ngūmwīra akiuma kūu, agīthīi. 12 Nao andū makīnūkia ūmūthī atī gūtīrī thakame ya mūndū o na mwanake ūcio arī muoyo, na mahooreire ngoro ūmwe ngoorio. 27 Nī ūndū nīi ndirī ndatithia mūno. 13 No ithuī tūgīthīi mbere tūgītoonya kūmūhunjīria wendi wa Ngai ūrī wothe. 28 marikabu tūgīthīi nginya Aso, kūrīa twathiire Mwīmenyerere inyuī ene, na mūmenyerere tūkīoyaga Paūlū. Aathondekete mūbango rūrūru ruothe rūrīa Roho Mūtheru amūtuīte ūyū mbere tondū we athīite kūu magūrū. 14 arori aruo. Tuīkai arīthī a kanitha wa Ngai, ūrīa Hīndī ūrīa aatütūngire kūu Aso, tūkīmūkuua aagūrire na thakame yake mwene. 29 Nīnjūūi na marikabu, tūgīthīi nginya Mitilene. 15 atī ndaarīkia gūtīhī, njūūi ndīfāni nīgooka Mūthenya ūcio ūngī warūmīriire tūkīhaica gatagatī-inī kanyu na itigacaāira rūrūru rūrū. marikabu, tūgīthīi tūgīkinya harīa haaringaine 30 O na ningī kuuma harī inyuī nīgūkoimīra na Kio, na thuutha wa mūthenya ūcio tūgīkinya andū, na mogomie ūhoro-wa-ma nīgeetha Samo, naguo mūthenya ūcio ūngī warūmīriire, maguucīrīrie arutwo mamarūmīriire. 31 Nī ūndū tūgīkinya Mileto. 16 Paūlū nīnatūīte itua rīa ūcio ikaragai mwīhūgīte! Ririkanai atī ihinda gūtīhī ahītūkīte Efeso na marikabu nīguo rīa mīaka itatū ndirī ndatigīthīria gutaara o ndagate mahinda kūu büruri wa Asia, nī ūndū ūmwe wanyu ūtukū na mūthenya ngīitaga nīhīkīga nīguo kwhoteka akinye Jerusalemu, maithori. 32 “Na rīu ngūmūneana kūrī Ngai o mūthenya wa Bendegothito. 17 Paūlū arī na kūrī ūhoro wa wega wake, ūrīa ūngīhota kūu Mileto, agītūmāna Efeso, agīta athuuri kūmwaka wega mūrūme na mūgīe na igai a kanitha moke harī we. 18 Nao maakinaya, hamwe na andū arīa othe matheretio. 33 Nīi akīmeera atīrī, “Inyuī nī mūūi ūrīa ndaatūrīga ndirī ndacuumīkīra betha kana thahabu, o na ihinda rīrīa rīothe ndaaikarire na inyuī, kana nguo ya mūndū o wothe. 34 Inyuī ene kuuma o mūthenya wa mbere ūrīa ndookire nīmūūi atī ndaarutaga wīra na moko makwa nī büruri wa Asia. 19 Nīndatungatīire Mwathani ūndū wa mabata makwa nīi mwene, na mabata

ma andū arīa ndakoragwo nao. 35 Maündū- “Roho Mūtheru aroiga atīrī, ‘Ūū nīguo Ayahudi inī marīa mothe ndeekire, nīndamuonirie a Jerusalemu marīoha mwene mūcibi ūyū, na atī no nginya tūteithagie andū arīa matarī macooke mamūneane kūrī andū-a-Ndūrīrī.’” 12 hinya, na ündū wa kūruta wīra mūritū ta ūcio, Hīndī ūrīa twaiguire ūguo, ithū na andū arīa angī tūkīririkanaga ciugo iria ciaririo nī Mwathani maarī ho tūgīthaitha Paūlū ndakae kwambata Jesū we mwene rīrīa oigire atīrī, ‘Kūheana Jerusalemu. 13 Hīndī ūyō Paūlū agīcookia atīrī, nī kūrī irathimo nyingī gūkīra kūheo.’” 36 “Nī kīi kīratūma mūrīre, na mūkanjūraga ngoro? Aarīkia kuuga ūguo, agīturia ndu hamwe To kuohwo gwiki ndīhaařirie, no nīndīhaařirie nao othe makīhooya. 37 Nao othe makīrīra o na gūkua ndī kūu Jerusalemu nī ündū wa makīmūhīmbagīria na makīmūmumunya. 38 ūrīta rīa Mwathani Jesū.” 14 Hīndī ūrīa aaregire Ündū ūrīa wamekīrire kīeha mūno makīria, kūigua ūrīa twamwīraga-rī, tūgītigana nake nī ūrīa aameerire atī matigacooka kūmuona tūkiuga atīrī, “Wendo wa Mwathani ūrohinga.” ūthī ūngī. Magīcooka makīmumagaria nginya

15 Thuutha wa ūguo, tūkīhaařiria tūkīambata Jerusalemu.

16 Arutwo amwe a kuuma Kaisarea magīthīi hamwe na ithū, na magītūtwara

kwa mūndū wetagwo Mūnasoni, tūgaikare kuo. Aarī mūndū woimīte Kuporo, na aarī

ūmwe wa arutwo arīa a mbere. 17 Hīndī ūrīa twakinyire Jerusalemu, ariū na aarī a Ithe witū

magītwamūkīra na gīkēno. 18 Mūthenya ūyū ūngī Paūlū, na andū arīa twarī nao tūgīthīi

kuona Jakubu, nao athuuri othe maarī ho. 19 Nake Paūlū akīimageithia na akīmeera ūrīa

wothe Ngai eekīire andū-a-Ndūrīrī agereire ūtungata-inī wake. 20 Rīrīa maaiguire ūguo,

makīgooca Ngai. Magīcooka makīria Paūlū atīrī,

“Mūrū wa ithe witū, nīwonete ūrīa Ayahudi

ngiri nyingī metīkītie, na othe marī na kīyo

gīa kūhīngia watho. 21 Nao nīmamenyīthītio

atī nī ūrutaga Ayahudi othe arīa matūrānagia

na andū-a-Ndūrīrī atī magarūrūke matigane

na watho wa Musa, ūkīmeeraga matikaruithie

ciana ciao na matigaikare kūringana na mītugo

iiūtī. 22 Tūgwīka atīa? Hatirī ngaanja nīmekūigua

atī nītūkīte. 23 Nī ündū ūcio ika ūrīa tūgūkwīra.

Tūrī na andū ana mehītīte mwīhītwa. 24 Thiī

na andū aya, ūgwanterīre nao igongona-inī ūrīa

rīa gwītheria, na ūmarīhīre mahūthīro mao,

nīgeetha menjwo mītwe. Hīndī ūyō andū othe

nīmekūmenya atī ūhoro ūrīa maiguīte ūgūkonī

ti wa ma, no atī wee mwene nīwathīkīre watho.

25 Ha ūhoro wa andū-a-Ndūrīrī arīa metīkītie-rī,

nītwamandikīire, tūkīmamenyīthia itua riitū, atī

o metheeme kūrīa irio iria irutīrwo mīhianano,

na thakame, na nyama cia nyamū cia gūitwo,

o na ūmaraya.” 26 Mūthenya ūyū ūngī Paūlū

21 Na ūrī, thuutha wa gwītīghīkānia nao, tūkīhaica marikabu tūgīthīi tūrūngīrīrie tūgīkīnya Kosi. Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīre tūgīkīnya Rodo, na twoima kūu tūgīthīi nginya Patara. 2 Tūgīkora marikabu yaringaga iīthīi Foinike, na ithū ūtūkīhaica tūgīthīi. 3 Na ūrīa tuonire Kuporo, tūkīhītūkīra mwena wa gūthīni wakuo, tūgīthīi nginya Suriata. Tūgīkīnya Turo, ūrīa marikabu iitū yarutagīrwo mīrīgo ūrīa yarī nayo. 4 Tūgīkora arutwo kuo, na tūgīkara nao mīthenya mūgwanja. Nao arutwo acio na ūndū wa kūmenyīthio nī Roho Mūtheru magīthaitha Paūlū ndagathīi Jerusalemu. 5 No ihinda riitū ūrīathira, tūkiuma kūu, tūgīthīi na mbere na ūrīendo ūrītū. Arutwo othe, hamwe na atumia ao na ciana ciao, magītūumagaria, magītūkīnya nja ya itūrā, na tūrī hau hūgūrūrū-inī cia iria, tūgīturia ndu, tūkīhooya Ngai. 6 Twaarīkia kuganīra ūhoro, tūkīhaica marikabu, nao makiinūka. 7 Twoima Turo, tūgīthīi na mbere na ūrīendo ūrītū, tūgīkīnya Putolemai, tūkīgeithia ariū na aarī a Ithe witū kuo na tūgīkarania nao mīthenya ūmwe. 8 Mūthenya ūyū ūngī ūtūkiuma kuo, tūgīthīi, tūgīkīnya Kaisarea, na tūgīkara mūcīi kwa Filippu ūrīa warī mūhunjia ūmwe wa arīa Mūgwanja. 9 Nake nīarī na airītu aake ana matarī ahiku, nao nīmarathaga mohoro. 10 Na thuutha wa gūkorwo kuo matukū maingī-rī, gūgūka mūnabīi wetagwo Agabo oimīte Judea. 11 Ūrīa aakinyire harī ithū, akīoya mūcīi wa Paūlū, akīwīoha moko na magūrū, akiuga atīrī,

agīthii na andū acio, na agītheria hamwe nao. atīrī, “Niī ndī Mūyahudi wa kuuma Tariso, Agīcooka agīthii hekarū-inī akamenyithanie būrūri wa Kilikia, na itūura rīrīa ndaciarīrwo rīrīa mīthenya ya gwītheria īkaarīka, na o ūmwe rīrī igweta. Ndagūthaitha, reke njarīrie andū wao arutīrwo igongona. 27 Rīrīa matukū macio aya.” 40 Paūlū aarīkia kūheo rūūtha nī mūnene mūgwanja maakuhīrīrie gūthira-rī, Ayahudi ūcio wa thigari, akīrūgama ngathī-inī agīkirie amwe moimīte būrūri wa Asia makīona Paūlū kīrīndī kīu na moko. Rīrīa kīrīndī gīakirire, hekarū-inī. Magīthogotha kīrīndī gīothe na agīkīrīria na rūthiom i rwa Kīhibirania. Agīkīra makīmūnyiita, 28 makīanagīrīra atīrī, “Andū a atīrī:

Israeli, tūteithie! Mūndū ūyū nī we ūrutaga andū kūndū guothe ūhoro wa gūkīrīra andū aitū, na watho witū, na handū haha. Na hamwe na ūguo-rī, nīarehete Ayunani hekarū-inī, agathaahia handū haha hatheru.” 29 (Nīmonete Tirofimo ūrīa Mūefeso marī na Paūlū kūu itūura-inī, no magīciiria atī Paūlū nīamūtoonyetie hekarū-inī.) 30 Nārīo itūura rīothe rīkīambūrūrūka nao andū magītūka mahanyūkīte moimīte mīena yothe. Makīnyiita Paūlū, makīmūguucūrūria makīmūrūta hekarū, na o hīndī ūyo i hingo ikīhingwo. 31 Na rīrī, rīrīa maageragia kūmūrūraga ūhoro ūgīkinya harī mūnene wa mbūtū ya thigari cia Roma atī itūura rīothe rīa Jerusalemu rīarī na ngū. 32 Nake o rīmwe akīoya anene na thigari magīkūrūka harī kīrīndī mateng'erete. Rīrīa andū acio maarutaga ngū moonire mūnene ūcio na thigari ciale magītīga kūhūrū Paūlū. 33 Mūnene ūcio na thigari agītūka akīmūnyiita na agīathana ohwo na mīnyororo ūrī. Agīcooka akīuria aarī ū na nī atīa ekīte. 34 Andū amwe thīnī wa kīrīndī maanagīrīra makoiga ūu na arīa angī makoiga ūu; na tondū mūnene ūcio wa thigari ndangīamenyire ma ya ūhoro nī ūndū wa mbugīrīrio, agīathana Paūlū ahingīrwo nyūmba ya thigari. 35 Hīndī ūrīa Paūlū aakīnyire ngathī-inī kīrīndī kīu gīgīthūka mūno o nginya Paūlū agīkuuo nī thigari. 36 Kīrīndī kīrīa kīamuumīte thuutha kīanagīrīra gīkoiga atīrī, “Mweherieil” 37 Rīrīa thigari cīarī o hakūhī gūtoonyia Paūlū nyūmba ya thigari-rī, akīuria mūnene wacio atīrī, “Nīkūnjītīkīria ngwīre ūndū?” Nake mūnene ūcio akīmūrūta atīrī, “Wee angā nīwaragia Kīyunani? 38 Gīthī we tiwe Mūmisiri ūrīa wambīrīrie ngū hīndī ūmwe, na ūgītongoria itoi ngiri inya, mūkiumagara nacio mūgīthīi werū-imī?” 39 Paūlū akīmūcookeria

22 “Ariū a Baba, o na inyuī maithe makwa, thīkīrīria ngīyārīria.” 2 Rīrīa maaiguire akīmaarīria na rūthiom i rwa Kīhibirania-rī, magīkira ki. Hīndī ūyo Paūlū akiuga atīrī, 3 “Niī ndī Mūyahudi, wa gūciarīrwo Tariso itūura rīa būrūri wa Kilikia, no ndaarereirwo itūura-inī ūrī. Nīndathomithirio wēga nī Gamalieli ūhoro wa watho wa maithe maitū, na ndaarrī na kīyo kīa māndū ma Ngai o ta ūrīa inyuī inyuothē mūtarī ūmūthī. 4 Nīndanyariiraga arūmīrīri a Njīra ūmo o nginya magakua na nganyiita arūme na andū-a-nja ngamaikia njeera, 5 o ta ūrīa mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene na Kīama gīothe gīa athuuri o nao mangīheana ūira ūcio. O na nīmaheire marūa ndwarīre andū ao kūu Dameski, na nīrī ngīthīi kuo nganyiite andū acio ndimarehe Jerusalemu nīgūo Maherithio. 6 “Ta thaa thita ndī hakuū ūgīkinya Dameski-rī, o rīmwe ūgīkīgīa ūtheri mūnene woimire ūgīrū, naguo ūkīnjarīra mīena yothe. 7 Ngīgwa thī, na ngīgwa mūgambo mūnene ūkīnjarīria, ūkīnjiirā atīrī, ‘Saūlū! Saūlū! Ūūnyariiraga nīkī?’ 8 “Na nīrī ngīrīria atīrī, ‘Wee nī we ū, Mwathani?’ “Nake akīnjookeria atīrī, ‘Nī nīrī Jesū wa Nazarethi, ūrīa ūrānyariirā.’ 9 Nao andū arīa twarī nao nīmoonire ūtheri ūcio, no matiataūkīrwo nī mūgambo wa ūcio wanjaragīria. 10 “Na nīrī ngīrīria atīrī, ‘Mwathani ngwīka atīa?’ “Nake Mwathani akīnjiirā atīrī, ‘Ūkīra ūtoonye Dameski. Kūu nīkuo ūrīrīrwo māndū marīa mothe wathīrīrwo gwīka.’ 11 Na rīrī, andū arīa twarī nao makīnyiita guoko makīndwara Dameski, tondū ūkengu wa ūtheri ūcio nīwandūtē mūtumumu. 12 “Mūndū wetagwo Anania nīookire kūnyona, na aarī mūndū weamūrīire Ngai na ūndū wa kūrūmia watho, na nīaheetwo gītīo nī Ayahudi othe arīa maatūrūraga kūu. 13 Agīuka na

akīrūgama hakuhī na nī akīnjīra atīrī, ‘Mūrū “Ndarīhire thogora mūnene nīgeetha nduīke wa ithe witū Saūlū, cooka kuona! Na hīndī o ro raiya wa Roma.” Nake Paūlū akīmūcookeria īyo ngīhota kūmuona. 14 “Agīcooka akīnjīra atīrī, “No nī ndaaciarirwo ndī raiya wa Roma.” atīrī, ‘Ngai wa maithe maitū nīagūthuurīte 29 Nao andū arīa meendaga kūmūuria ciūria nīguo ūmenye wendi wake na wone Ūrīa magītigana nake o rīmwe. Mūnene ūcio wa Mūthingu, o na ūigue ciugo kuuma kanua mbūtū we mwene akīmaka aamenya atī ūnōheete gake. 15 Niūgūtuīka mūira wake kūrī andū Paūlū na mīnyororo, na aarī raiya wa Roma. 30 othe wa kūmoimbūrīa ūrīa wonete na ūrīa Mūthenya ūcio ūngī warūmīrīre, nīgūkorwo ūiguīte. 16 Rīu nī kīi wetereire? Ūkīra, ubatithio mūnene ūcio wa mbūtū nīeendaga kūmenya na ūthambio mehia maku, ūgīkayagīra rītwa wega kīrīa Ayahudi maathitangagīra Paūlū, rīake.’ 17 “Hīndī ūrīa ndaacookire Jerusalemu, akīmuohora na agīathana athīnjīri-Ngai arīa ndī hekarū-inī ngīhooya nīndagīre na iringi, anene na athuuri othe a Kīama magomane. 18 ngīkīona Mwathani akīaria, nake akīnjīra Agīcooka akīrehe Paūlū, na akīmūrūgamia atīrī, ‘Ūkīra narua uume Jerusalemu, tondū mbere yao.

matiigwītikīra kumbūrīwo ūhoro wakwa nīwe.’

19 “Na nī ngīcookia atīrī, ‘Mwathani, andū aya nīmooī atī ndoimaga thunagogi ūmwe ngathīi ūrīa ūngī nīguo nyiitithie na hūure andū arīa magwītikītie. 20 Na rīrīa Stefano mūira waku aaitirwo thakame, ndaarūngī ho ngītikīra ūndū ūcio wīkwo, na ngaikaria nguo cīa andū arīa maamūrūgare.’ 21 “Nake Mwathani akīnjīra atīrī, ‘Thīi, tondū nīngūgūtūma kūndū kūraya kwa andū-a-Ndūrīrī.’” 22 Kīrīndī kīu gīgīthikīrīria Paūlū o nginya rīrīa oigire ūguo. Hīndī īyo gīkīaria na mūgambo mūnene kīanīrīre, atīrī, ‘Mweherie thi! Ndāgīrīrīwo nīgūtūura muoyo!’ 23 Na rīrīa kīanagīrīra gīgīteaga nguo ciākīo na gīkīumbūraga rūkūngū, 24 mūnene ūcio wa mbūtū agīathana Paūlū aingīrio nyūmba ya thigari. Ningī agīathana atī Paūlū ahūrīwo iboko na orio ciūria nīguo kūmenyeke kīrīa gīatūmaga andū mamugīrīrie ūguo. 25 Na rīrīa maamūkomagia mamūhūurreī, Paūlū akīuria mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe warūngī hau atīrī, “Watho nīwītikītie mūhūure raiya wa Roma na kīboko atanyiitikanīte na ihītīa?” 26 Rīrīa mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe aaiguire ūguo, agīthīi kūrī mūnene wa mbūtū, akīmūhe ūhoro ūcio. Nake akīmūuria atīrī, ‘Rīu ūgwīka atīa? Mūndū ūyū nī raiya wa Roma.’ 27 Mūnene ūcio wa mbūtū agīthīi kūrī Paūlū, akīmūuria atīrī, “Ta njīrīa atīrī, wee ūrī raiya wa Roma?” Nake akīmūcookeria atīrī, ‘Iī, ndī raiya wa Roma.’ 28 Nake mūnene ūcio wa mbūtū akīmwīra atīrī,

23 Nake Paūlū agīkūtūrīra athuuri a Kīama kīu maitho akīmeera atīrī, “Ariū a Baba, nīndungatīre Ngai ndī na thamiri itarī ūcuuke nginya mūthenya wa ūmūthī.” 2 Nake Anania mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, agīatha andū arīa maarūgamīte hakuhī na Paūlū mamūringe kanua. 3 Hīndī īyo Paūlū akīmwīra atīrī, “Wee rūthingo rūrū rūhakītīwo mūnyū mwerū, we nīwe ūkūringwo nī Ngai! Ūkarīte hau ūndūre ciīra kūringana na watho, no wee ūkaregana na watho, ūgaathana atī ningwo!” 4 Nao andū arīa maarūgamīte hakuhī na Paūlū makīmūuria atīrī, “Anga nīukūmīrīria kūruma mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene?” 5 Nake Paūlū akīmacookeria atīrī, “Ariū a Baba, ndikūmenyete atī ūcio nīwe mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene; nīgūkorwo nī kwandīkītīwo atīrī: ‘Ndūkanaarie ūūru igūrū rīa mūnene wa andū anyu.’” 6 Na rīrī, Paūlū aamenya atī amwe ao maarī Asadukai, na arīa angī Afarisai, akīanīrīra Kīama-inī kīu, akiuga atīrī, “Ariū a Baba, nīi ndī Mūfarisai, na njīarītīwo nī Mūfarisai. Ndīraciirīthio nī ūndū wa kīrīgīrīro gīakwa gīa kūrīūkīo kwa arīa akuū.” 7 Rīrīa oigire ūguo, gūkīgīa na ngarari gatagātī ka Afarisai na Asadukai, nakīo kīūngano kīu gīkīamūkana. 8 (Asadukai moigaga gūtīrī ūrīūkīo, na gūtīrī araika, o na kana maroho, no Afarisai nīmetikītie maūndū macio mothe.) 9 Gūkīgīa na ngūnī nene, nao arutani a watho amwe arīa maarī Afarisai makīrūgama na makīaria megūmīre mūno, makiuga atīrī, “Ithū ūtūtirona ūūru wa mūndū ūyū. Iī kūngīkorwo nī roho

kana mūraika ūmwariirie?" 10 Nacio ngarari akīmwīra atīrī, "Ndūkeere mūndū o na ūrīkū atī ikīneneha mūno, o nginya mūnene wa mbūtū nūnginyirie ūhoro ūcio." 23 Mūnene ūcio wa akīguia guoya nīkuona ta Paūlū angītarūrangwo mbūtū agīcooka agīta anene aake eerī a thigari tūcunjī nīo. Agīatha mbūtū cia thigari ciikūrūke, igana rīmwe akīmaatha atīrī, "Haarīrai gīkundi imweherie harīo na hiyna, na imūtware nyūmba gīa thigari magana meerī, na thigari mīrongo ya thigari. 11 Ūtukū ūrīa warūmīriire, Mwathani mūgwanja iria ithiiaga ihaicīte mbarathi, na akīrūgama hakuhī na Paūlū, akīmwīra atīrī, thigari magana meerī iria ithiiaga ikuuīte "Wīyūmīriire! O ūguo ūheanīte ūhoro wakwa matimū, nīguo mathīi Kaisarea thaas ithatū cia gūkū Jerusalemu, noguo ūkaūheana kūu Roma." ūtukū. 24 Na ningī mūhaarīrie mbarathi cia 12 Rūciinī rūrū rūngī, Ayahudi makīgīa na gūkuua Paūlū atwarwo kūrī Felike ūrīa barūthi ndundu na makīlhīta mwīhītwā matikaarīe hatarī na ūgwati." 25 Agīcooka akīandīka marūa kana manyue matooragīte Paūlū. 13 Andū arīa ūū: 26 Nī nīi Kilaudio Lisia, Kūrī mūgaathe maathugundīte ndundu ūyo maarī makīria ya Barūthi Felike: Nīndakūgeithia. 27 Mūndū ūyū mīrongo īna. 14 Magīthīi kūrī athīnjīri-Ngai aranyiitītwo nī Ayahudi na mararī hakuhī arīa anene na athuuri makīmeera atīrī, "Ithū kūmūūraga, no ndīrathīi na thigari ciakwa nītīwīhīfīte mwīhītwā wa kwaga kūrīa kīndū ndīramūthara, nīgūkorwo nīndīramenyeate atī kana kūnyua nginya tūūrage Paūlū. 15 Na rīrī, nī raiya wa Roma. 28 Nīndīrendaga kūmenya inyuī mūrī hamwe na Kīama gīa Athuuri ūrīai kīrīa maramūthitangagīra, na nī ūndū ūcio mūnene wa mbūtū amūrehe mbere yanyu, ndīramūtwara Kīama-inī kīao. 29 Ndīrakora mwītuīte ta mūrenda gūtuūria wega ūhoro atī athitangīrwo maūndū makoniī watho wao, wa ciira wake. Ithū nītīwīhaarīrie kūmūūraga no hatirā ūndū acuuķīrwo ūngīratūmire atanakinya haha." 16 No rīrīa mwanake wa atūrwo kūūragwo kana kuohwo. 30 Rīrīa mwārī wa nyina na Paūlū aaiguire ūhoro wa ndīramenyeithirio atī kūraarī na ithugunda ithugunda rīu, agīthīi nyūmba ya thigari akīura rīa kūūraga mūndū ūcio, ndīramūtūma kūrī Paūlū. 17 Hīndī ūyo Paūlū agīta ūmwe wa we o hīndī ūyo. Ndīracooka ndīraatha andū anene a thigari igana rīmwe, akīmwīra atīrī, acio mamūthitangīte makūrehere thitango ūrīa "Twara mwanake ūyū kūrī mūnene wa mbūtū; mamūthitangīre. 31 Nī ūndū ūcio thigari ikīoya arī na ūndū arenda kūmwīra." 18 Nī ūndū Paūlū ūtukū o ta ūrīa ciaathītwo, ikīmūtwara o ūcio mūnene ūcio akīmuoya, akīmūtwara kūrī nginya Antipatiri. 32 Naguo mūthenya ūyū ūngī mūnene wa mbūtū. Mūnene ūcio wa thigari igītīga thigari iria ciathiīga ihaicīte mbarathi igana rīmwe akīmwīra atīrī, "Paūlū, ūrīa muohe ithīi nake, nacio igīcooka nyūmba ciao. 33 nīandūmanīire anjīrīa ndeehe mwanake ūyū Thigari icio cia mbarathi ciakinya Kaisarea, kūrī we tondū arī na ūndū arenda gūkwīra." 19 ikīnengera barūthi marūa na ikīneana Paūlū Mūnene ūcio wa mbūtū akīnyiita mwanake ūcio kūrī we. 34 Nake barūthi aathomā marūa, guoko, akīmūtwara keeheri-inī, akīmūūria atīrī, akīura kūrīa Paūlū oimīte. Rīrīa aamenyire atī "Nī atīa ūrenda kūnjīrīa?" 20 Nake mwanake ūcio oimīte Kilikia, 35 akīmwīra atīrī, "Ngaathikīrīria akīmūcookeria atīrī, "Ayahudi nīmaiguaniīre ciira waku andū arīa magūthitangīte mooka." makūūrie ūmarehere Paūlū nīguo arūgame Agīcooka agīatha Paūlū aikare arangīrtīwo mbere ya kīama rūciū, metuīte ta marendā kūu nyūmba-inī ya ūthamaki ya Herode. gūtuūria ūhoro wake wega. 21 Ndūgetikīre ūguo marendā, tondū andū makīria ya mīrongo īna ao mamuoheirie njīra-inī. Nīmehītīte mwīhītwā wa kwaga kūrīa kana kūnyua nginya mamūūrage. Na rīrī, nīmehāarīrie, metereire wītīkīre ihooya rīao." 22 Nake mūnene ūcio wa mbūtū akīura mwanake ūcio athīi, na akīmūkaania,

24 Na rīrī, thuutha wa mīthenya ītano, Anania, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene, agīkūrūka agīthīi Kaisarea marī na athuuri amwe na wakiri wetagwo Teritulo, na makīrehe thitango ciao cia gūükīrīra Paūlū kūrī barūthi. 2 Rīrīa Paūlū eetirwo thiīnī, Teritulo akīambīrīria kūmūthitanga mbere ya Felike, akiuga atīrī:

Nitukeneire ihinda iraaya ria thayu turu rungu gukorwo itari kuo miaka miiingi, nindokire rwaku, na uugi waku wa kuona na kabere Jerusalemu nigeetha ndeehere andu akwa iheo niugarurite maundu maria mooru magatuika ni undu wa athini na ndute maruta ni undu mega bururi-ini uyu. 3 Kündu guothe na wa Ngai. 18 Na riria ndarumbuyanagia na maundu-ini mothe, wee mugaathe Felike, maundu macio nimangorire kuu hekaru-ini nitwamukirite undu uyu turu na ngaatho nditheretie. Gutiari na gikundi kia andu ndaar nene. 4 No nigeetha ndigakunogie makiria, na kio, o na kana ngikorwo ngiruta thiina. ningukuria na gitio ututhikiririe hanini. 5 19 No ni kuri Ayahudi a kuuma bururi wa "Nitukeneite mündu uyu arí mündu wa kurehe Asia aria magirirwo nigungkorwo marí haha thiina, na niarehete ngui gatagati-ini ka mbere yaku na maathitange angikorwo ni Ayahudi kündu guothe thiin wa thi. We ni marí undu manginjuukira. 20 Akorwo ti ugou, mutongoria wa gikundi kiria gitagwo Anazari, aya marí haha nimagirirwo moige ihitia riria 6 na ningi nageragia guthaahia hekaru; ni maanyonire nario riria ndaarugamire mbere undu ucio tukimuyiita. (Na nitungiamutuiriire ya Kiama, 21 tiga ukorirwo ni undu uyu umwe kuringana na watho witu. 7 No Lisia, munene ndanirire riria ndaarungi mbere yao ngiuga ucio wa mbütü agiuka akimuruta moko-ini atiri: "Umuthi ndugamite mbere yanyu njirithio maitu na hinya akimweheria, na agiathana ni undu ninjirigiriire uhoru wa kuriuka kwa athitangi aake moke kuri wee.) 8 Wee mwene aria akuu." 22 Nake Felike, ni undu niamenyete wamuurangia nükumenya ma ya uhoru uyu wega uhoru wa Njira iyo, agitirria ciira. Akiuga wothe tumuthitangiriire." 9 Nao Ayahudi atiri, "Hindri iria Lisia, ucio munene wa mbütü makinyiitanira na thitango iyo, makiuga ati agooka-ri, nigo ngaatua ciira waku." 23 Agiatha maundu macio maarí ma ma. 10 Riria baruthi munene ucio wa thigari igana rimwe aige Paülü aaheneirie Paülü na moko aarie-ri, Paülü arí murangire, no amuhe wiyathi munini na oigire atiri, "Ninjuumi ati nükoretwo uru mütui etikirie arata aake marumbuiye mabata make, ciira wa ruriru rurru ihinda ria miaka miiingi, 24 Na riri, thuutha wa mithenyi minini, Felike ni undu ucio ningwiyarirria ngenete. 11 Ni agiuka marí na mütumia wake Dirusila, uria undu mühuthu harwe kumenya ati ti makiria waru Müyahudi mütumia. Agitumanira Paülü, ma mithenyi ikumi na uru ithirite kuuma na akimuthikiriria akaria uhoru wa witikio ndambata Jerusalemu kuhooya Ngai. 12 Andu thiin wa Kristu Jesu. 25 Riria Paülü aaragia aria maathitangite matianyonire ngikararania uhoru wa uthingu, na wa kwigirirria merirria na mündu o na uruku hekaru-ini, kana ngituma ma mwiru, o na wa ciira uria ugooka, Felike kirindu kigie na ngui thunagogi-ini, o na akigua etigira, akiuga atiri, "Ni ugu! Riu kana handu hangi o hothe ituura-ini. 13 no uthii. Riria ndirigia na ihinda riagiriire, Na matinghota kuonania ihooto harwe cia nindigutumanira uuke." 26 Ihinda-ini o riu thitango icio maathitangiriire. 14 No riri, no ehokaga ati Paülü nangiamuhire ihaki, ningwiftikira ati nihoyaga Ngai wa maithe na ni undu ucio niaikaraga akimutumanagira, maitu ndi mürümirri wa Njira iyo, o iyo metaga akaaria nake. 27 Hindri iria miaka uru yathirireya gikundi kia nyamukano. Niijitikitie ri, Porikio Fesito agicooka ithenya ria Felike, no maundu mothe maria megii Watho na maria tondu Felike niendaga gukenia Ayahudi, agitiga mandikito mabuku-ini ma Anabii, 15 na ndi Paülü njeera.

na kuirigiriwa thiin wa Ngai o ta kiriwa andu
aya marí nakio, ati nigungkorwo na kuriuka
kwa andu aria athingu na aria aaganu. 16
Ni undu ucio nindirutanagiria hindri ciotle
küiga thamiri yakwa itari na ucuuke mbere
ya Ngai na mbere ya andu. 17 "Thuutha wa

25 Na riri, mithenyi itatü yathira thuutha
wa Fesito gukinya kuu bururi-ini, akiuma
Kaisarea akiambata agithii Jerusalemu. 2
Nao athinjiri-Ngai aria anene na atongoria a
Ayahudi magiuka haru we, makimwira maundu
maria Paülü aathitangirwo. 3 Nimaikire

25 Na rīrī, mīthenya ītatū yathira thuutha
wa Fesito gūkinya kū būrūri-inī, akiuma
Kaisarea akīambata agīthiī Jerusalemu. 2
Nao athīnjīri-Ngai aria anene na atongoria a
Ayahudi magītūka harī we, makīmwīra maūndū
marīa Paūlū aathitangīirwo. 3 Nīmahīkire

gūthaitha Fesito atī nī ūndū wa wega wake kūng'ethanīra na andū arīa mamūthitangīte kūrī o etikīre Paūlū atwarwo Jerusalemu, na kūheo mweke wa kwīyarīrīria ūhoronīgūkorwo nīmahaaragīria kūmuheria njīra-inī inī ūrīa athitangīirwo. 17 Rīrīa tuokire nao mamūtūrage. 4 Nake Fesito akīmacookeria atīrī, gūkū, ndiaikaririe ciira ūcio, no ndaarookire "Paūlū ahingīirwo Kaisarea, na nī ūngūcōoka kūgomithania igooti na ngīathana mūndū ūcio kuo o narua. 5 Tondū ūcio no tūthīi na atongoria areehwo. 18 Rīrīa andū arīa maamūthitangīte amwe anyu nīgeetha mathīi magathitangīre maarūgamire kwaria, matiamūthitangīire ūndū mūndū ūcio kuo, angīkorwo nī harī ūndū o na ūmwe mūru ta ūrīa nderīgīrīire. 19 No mūru ekīte." 6 Thuutha wa gūkarania nao handū ha ūguo, o maarī na māndū mamwe kūu ihinda ta rīa mīthenya īnana kana ikūmi, maakararanagia nake makoniī ūhoro wa ndini agīkūrūka, agīthīi Kaisarea, na mūthenya ūyū yao na makoniī ūhoro wa mūndū wakuīte ūngī akīgomithania igooti, na agīathana Paūlū wetagwo Jesū ūrīa Paūlū oigaga atī arī muoyo. areehwo mbere yake. 7 Rīrīa Paūlū aakinire, 20 Nīndarigirwo nī ūrīa ingītūria māndū ta Ayahudi arīa maikūrkīte kuumma Jerusalemu macio; nī ūndū ūcio ngīmūuria kana no eende makīmūrigicīria, na makīmūthitangīra māndū gūthīi Jerusalemu agaciirthīrio māndū macio maingī mooru, marīa matangīahotire kuonania aathitangīirwo kuo. 21 Rīrīa Paūlū aacockirie atī nī ma ma. 8 Nake Paūlū akīyarīrīria, akiuga ciira riiko etererio itua rīa Mūthamaki-rī, atīrī: "Nī ndirī ūndū njīkīte ūreganīte na watho ngīathana ahingīrwo nginya rīrīa ingīahotire wa Ayahudi, o na kana wa hekarū o na kana wa kūmūtwarithia kūrī Kaisari." 22 Hīndī ūyo Kaisari." 9 Nake Fesito, akīenda gūkenia Ayahudi Agiripa akīrīa Fesito atīrī, "No nyende kwīiguīra akīuria Paūlū atīrī, "Wee nī ūkwenda kwambata mūndū ūcio akīaria." Nake Fesito agīcookia ūthīi Jerusalemu ngagūciirthīrie kuo nī ūndū atīrī, "Nīūkamūigua rūciū." 23 Mūthenya ūyū wa māndū maya ūthitangīirwo?" 10 Nake ūngī, Agiripa na Berinike magīuka marī na Paūlū agīcookia atīrī, "Rīu ndūgamīte igooti-inī mwago mūnene na magītoonya nyūmba ya rīa Kaisari, harīa njagīrīrwo nī gūciirthīrio. gūciirthīro marī hamwe na anene a thigari o na Nī ndihītīrie Ayahudi, o ta ūrīa wee mwene athuuri a itūura arīa maarī igweta. Nake Fesito ūmenyete o wega. 11 No rīrī, angīkorwo ndī agīathana Paūlū areehwo. 24 Fesito akiuga atīrī, na iħītia rīa gwīka ūndū o wothe wa gūtūma "Mūthamaki Agiripa na andū arīa othe mūrī njūragwo-rī, ndingīrega gūkua. No angīkorwo na ithū haha, nīmūkuona mūndū ūyū! Niwe māndū marīa thitangīrwo nī Ayahudi aya ti mūngī wothe wa Ayahudi wanjūürīrie, ndī ma ma-rī, gūtikīrī ūndū ūrī na gūtūmi gīa kūu Jerusalemu na ndī gūkū Kaisarea, ngaciire kūneana kūrī o. Ndacookia ciira riiko kūrī ūhoro wake, ūkīanīrīra ūkiugaga atī ndagīrīrwo Kaisari!" 12 Thuutha wa Fesito gūcookingia nīgūtūura muoyo rīngī. 25 No nī ūndū ūcio-ri, ndamūrehe mbere kūu mīthenya mīngī-rī, Fesito akīhe mūthamaki yanyu inyuothē, na makīria mbere yaku wee ūcio ūhoro wa ciira wa Paūlū, akīmwīra atīrī, Mūthamaki Agiripa, nīgeetha ūhoro ūyū warīkia "Gūkū kūrī na mūndū watigirwo nī Felike gūtūrio, ngīe na ūndū ingīandīka. 27 Nīgūkorwo arī muohe. 15 Rīrīa ndaathiire Jerusalemu-rī, ndikuona kwagīrīire gūtūma mūndū muohe athīnjīri-Ngai arīa anene na athuuri a Ayahudi itekuonania māndū marīa athitangīrwo." nīmamūthitangire, na makīnjūuria ndīmūtuīre.

16 "Na nī ngīmeera atī ti mūtugo wa andū 26 Nake Agiripa akīrīa Paūlū atīrī, "Ūrī na rūūtha rwa kwīyarīrīria." Nī ūndū ūcio Paūlū agītambūrkia guoko, akīambīrīria

kwiyaririria, akiuga atirī, 2 "Mūthamaki Agiripa, kūhūūra mīcengi na haati." 15 "Na niī hīndī nīngūigua ndī mūtīku kūrūgama mbere yaku īyo ngūuria atirī, 'Wee nīwe ū, Mwathani?' umūthī ndiyariririe igūrū rīa maündū mothe "Nake Mwathani akīnjookeria atirī, 'Nī niī marīa thitangūrwo nī Ayahudi, 3 na makīria Jesū ūrīa ūnyariiraga. 16 Rīu ūkīra ūrūgame nī tondū wee nīūū mītugo yothe ya Ayahudi na magūrū maku. Ndaakuumirīra ngwamūre na maündū marīa makararanagīria. Nī ūndū ūtuīke ndungata na ūtuīke mūira wa maündū ūcio nīndakūhooya ūuthikīrīrie ūtegūthethūka. marīa wonete mangonī na marīa ngūkuonia. 4 "Ayahudi othe nīmooī ūrīa ndūrīte kuuma 17 Nīngūkūhonokia kuuma kūrī andū anyu na ndī mwana, kuuma kīambīrīria kīa mūtūrīre kuuma kūrī andū-a-Ndūrīrī arīa ndīragūtūma wakwa ndī būrūri-inī wakwa kīumbe, o na kūrī o, 18 ūkamahingūre maitho, na ūmagarūre ndī Jerusalemu. 5 Nīmanjūū hīndī ndaaya, moime nduma-inī mathī ūtheri-inī, na ūmarute na mangīenda, no maheane ūira wakwa, atī hinya-inī wa Shaitani ūmatware kūrī Ngai, kūringana na watho ndaatūrīte ndī Mūfarisai, nīgeetha maamūkīre ūrekanīri wa mehia, ndīrūtanīrīrie na kīyo kūrūmia maündū mothe na magīe na handū gatagatī-inī ka andū ma ndini iitū. 6 Na rīrī, ndūgamīte haha ūmūthī arīa matheretio na ūndū wa kūnjītīkia." 19 njīrīthio nī ūndū wa kwīrīrīra kīrānīro "Nī ūndū ūcio, Mūthamaki Agiripa, ndīigana kīrīa Ngai eerīre maithe maitū. 7 Kīrānīro kwaga gwathīkīra kīoneki kīu kīoimīte igūrū. kīu no kīo mīhīrīga ūrīa iitū ikūmi na ūrī 20 Ngīambīrīria kūhunjīria andū arīa maarī ūrīgagīrīra kuona gīkīhīngio, ūrīa ūtungatāgīra Dameski, ngīcooka ngīhunjīria andū a kūu Ngai na kīyo ūtukū na mūthenya. Na rīrī, Jerusalemu o na a Judea guothe, na andū-a-wee Mūthamaki, Ayahudi maathitangīte nī Ndūrīrī o nao. Ndaahunjagia atī nīmagīrīrwo nī ūndū wa kīrīgīrīro kīu. 8 Nī kīi kīngītūma kwīrīra na magarūrūke kūrī Ngai, na moonanie mūndū o na ūrīkū wanyu atue atī nī ūndū kwīrīra kwao na ūndū wa cīko ciao. 21 Kīu nīkīo ūtangūtīkio, atī Ngai nīrīukagīa arīa akuū? gīatūmīre Ayahudi maanyītīre hekarū-inī, na 9 "O na nīi nīndaiguīthītio atī nīndagīrīrwo magerie kūnjūraga. 22 No nīngoretwo ndī na nī gwīka ūrīa wothe ingāhotire ndegane na ūteithio wa Ngai nginya ūmūthī ūyū, na nīkīo ūtīwa ūrīa Jesū wa Nazarethi. 10 Na ūguo nīguo nūngīi haha nīguo heane ūira kūrī andū arīa ndēekire kīu Jerusalemu. Ngīkīa andū aīngī a anini na arīa anene o ūndū ūmwe. Ndirī ūndū arīa aamūre njeera, heetwo rūūtha nī athīnjīri- njugaga makīria ma ūrīa anabii na Musa moigīte Ngai arīa anene, na ūrīa andū acio mooragagwo, atī nīugekīka, 23 atī Kristū nīkānayāriirwo, na nīndēfīkanagīa na itūrī ūrī. 11 Mahinda maingī atūke wa mbere kūrīuka kuuma kūrī arīa akuū, nīndathīiaga kuuma thunagogi-inī ūmwe nginya nīguo ahunjie ūhoro wa ūtheri kūrī andū aake ūrīa īngī nīgeetha ndīmaneane maherīthio, na kīumbe o na kūrī andū-a-Ndūrīrī." 24 Fesito ngageria kūmahatīrīria marume Ngai. Na tondū aīgū ūguo, akīmūgūthēkīra akīmūwīra atīrī, wa ūrīa ndāamarakārīre mūno nīndathīiaga "Wee Paūlū nīkūgūrūka ūgūrūkī! Gīthomo kīu kūmanyāriira o na matūūra-inī marīa manene gīaku kīngī nīgītūmīte ūgūrūke." 25 Nake Paūlū ma kīngī. 12 "Hīndī ūmwe ndī ūrūgendo-inī akīmūcookeria atīrī, 'Atīrī ūmūgāthe Fesito, nīi ta rūū-rī, ndāathīiaga Dameski heetwo ūhoti ndīgūrūkīte. Ūndū ūrīa ndīroiga nī wa ma na ti na ngatūmwo nī athīnjīri-Ngai arīa anene. 13 ūgūrūkī. 26 Mūthamaki nīoī maündū maya, na no Kūrī thaa thīta cīa mūthenya, wee Mūthamaki, ndīmwarīrīre itegwītīgīra. Nī njūū atī gūtīrī ūndū ndī njīra-inī ngīona ūtheri mūnene woimīte o na ūmwe wa maündū maya aagīte kūmenya, igūrū ūkengete gūkīra riūa, ūkīnjarīra mīena tondū matiekīrīwo hīthō-inī. 27 Mūthamaki yothe, nīi na andū arīa twarī nao. 14 Ithuothē Agiripa, wee nīwītīkīte anabii? Nīnjūū atī tūkīgūa thī, na nīi ngīguo mūgambo ūkīnjīra nīmētīkīte." 28 Hīndī īyo Agiripa akīuria Paūlū atīrī na rwario rwa Kīhibiranīa, 'Saūlū, Saūlū, atīrī, "Nīūgūcīriia atī kahinda-inī kanini ūguo ūnyariiraga nīkī? Nī ūndū ūrī hinya harīwe no ūnjīguithē ndūke Mūkristiano?" 29 Nake

Paūlū akīmūcookeria atīrī, "kahinda kanyihe ūndū ūcio Paūlū akīmataara akīmeera atīrī, 10 kana karaihe, ndirahooya Ngai atī to wee wiki, "Athusuri aya, nīnguona atī rūgendo rwitū nī no o na andū aya angī othe maraathikīrīria rūgūkorwo na mūtino na rūrehe hathara nene ūmūthī, ndenda matuīke ta nīi, tiga o mīnyororo kūrī marikabu na mīrigo o na nginya kūrī mīoyo īno." 30 Mūthamaki ūcio agūkīra marī hamwe iitū yo mīene." 11 No mūnene ūcio wa thigari na barūthi, na Berinike, na andū arīa maikarīte igana rīmwe, handū ha gūthikīrīria ūria Paūlū hamwe nao. 31 Makiuma nyūmba īyo, na oigaga, aarūmīrīre ūtaari wa mūtwarithia wa rīrīa maaranagīria, makiuga atīrī, "Mūndū ūyū marikabu o na wa mwene marikabu īyo. 12 ndarī ūndū ekite wa gūtūma ooragwo kana Tondū gīcukīro kīu gītiāri kīega gīa gūkarwo ohwo." 32 Agiripa akīrīra Fesito atīrī, "Mūndū hīndī ya heho-rī, andū aingī magītua itua tūthīi ūyū nīangīarekererio korwo ndaracooketie ciira na mbere, twīhokete gūkinya Foinike, tūikare riiko kūrī Kaisari."

27 Na rīrīa gwatuirwo atī nītūkūhaica marikabu tūthīi Italia, Paūlū na andū arīa angī mooheetwo makīneanwo kūrī mūnene-wa-thigari-igana rīmwe, warī wa mbūtū ya Agusito, wetagwo Juliasi. 2 Tūkīhaica marikabu yoimīte Aduramutio īrīa yakirie gūthīi icukīrō-inī cia marikabu iria ciarī ndwere-inī cia iria rīrīa inene būrūri-inī wa Asia, na ithūi tūkīambīrīria rūgendo tūgīthīi. Nake Arisitariko, Mūmakedonia woimīte Thesalonike, aarī hamwe na ithūi. 3 Mūthenya ūyū ūngī tūgīkinya Sidoni; nake Juliasi, nī ūndū wa kūiguīra Paūlū tha, akīmwītīkīria athīi kūrī arata aake nīguo mamūhe kīrīa angīabatarire. 4 Twoima kūu tūkīambīrīria rūgendo rīngī, tūgereire mwena ūrīa ūtaarī rūhuho wa Kuporo, tondū huho cioimaga na mwena ūrīa twathīiaga. 5 Twaarīkīa gūtūkania iria rīrīa inene rīrīa rīarī gūkuhī na mabūrūri ma Kilikia na Pamufilia tūgīkinya itūūra rīa Mira, būrūri-inī wa Likia. 6 Tūrī kūu mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe akīona marikabu ya Alekisanderia yathīiaga Italia, nake agītūhaicia yo. 7 Tūgīthīi kahora ihinda rīa mīthenya mīngī na tūrī na thīina mīngī nginya tūgīkinya gūkuhī na Kinido. Na rīrīa rūhuho rwagīrīrie tūthīi ūrīa twendaga-rī, tūgīthīi tūgereire mwena ūrīa ūtaarī rūhuho wa Kirete, kūng'etheria Salimone. 8 Nītwathiire na thīina mīngī tūgereire ndwere-inī cia iria rīrīa inene na tūgīkinya handū heetagwo Gīcukīro Kīega, hakuhī na itūūra rīa Lasea. 9 Mahinda maingī nīmathirīte, na gūthīi na marikabu kwarī na ūgwati tondū ihinda rīa Gīathīi gīa Kwīhīngia kūrīa Irio nīrīahītūkīte. Nī

kuo hīndī īyo ya heho. Gīkī kīarī gīcukīro kīa meeri gīa Kirete, nakīo kīang'etheire mwena wa gūthini wa ithūiro, o ūndū ūmwe na mwena wa gathigathini wa ithūiro. 13 Rīrīa rūhuho rumīte mwena wa gūthini rwambīrīrie kūhurutana kahora-rī, magīciiria nīmona kīrīa mendaga, na nī ūndū ūcio makīohora marikabu magīthīi magereire hūgūrūrū-inī cia Kirete. 14 Na ihinda rītanathīi mūno, rūhuho rwa hinya wa kīhuhūkanio kīnene rwetagwo "Eurakilo," rūkīhurutana ruumīte gīcīgīrīra-inī kīu. 15 Nayō marikabu ikīnyiitwo nī kīhuhūkanio kīu ikīremwo nīgūthīi na kūrīa rūhuho rwoimaga, nī ūndū ūcio tūkīmīrekereria itwarwo nī rūhuho. 16 Na rīrīa twahītūkīgīra gacīgīrīra-inī kanini geetagwo Kauda, nītwari na thīina wa kūhaicia gatarū ga kūhonokia andū igūrū wa marikabu. 17 Hīndī īrīa andū acio maakahaicirie marikabu-inī, makīhītūkīria mīkanda rungu rwa marikabu yo nyene nīgeetha mamīohe wega. Nī ūndū wa gwītīgīra kūhata mūthanga-inī wa handū heetagwo Siriti-rī, makīharūrūkīa matanga na makīrekereria marikabu īyo itwarwo o kūrīa īngīatwarirwo nī rūhuho. 18 Nītwanyariirīkīre mūno nī ūndū wa kīhuhūkanio kīu o nginya mūthenya ūyū ūngī makīambīrīria gūkīa mīrigo iria-inī. 19 Naguo mūthenya wa gatatū makīambīrīria gūkīa indo cia wīra cia marikabu iria-inī na moko mao ene. 20 Na rīrīa kwaagire kuoneka rīua kana njata ihinda rīa mīthenya mīngī, nakīo kīhuhūkanio gīgīthīi na mbere kūhuhūkania-rī, tūkīrigīrīria na kwaga mwīhoko o wothe wa kūhonoka. 21 Thuutha wa andū gūkīa ihinda iraaya matekūrīa, Paūlū akīrūgama

mbere yao akīmeera atīrī: "Andū aya, nī kaba ūmwe wanyu rūkūūra." 35 Aarīkia kuuga ūguo, mūngīetikīrire ūtaaro wakwa mwage kuuma akīoya mūgate, agīcookeria Ngai ngaatho mbere Kirete, hīndī īyo nīmūngīehonokirie kuumana yao othe. Agīcooka akīwenyūranga, akīambīrīria na ūgwati ūyū o na hathara īno. 22 No rīrī, kūrīa. 36 Nao othe makīgūa momīrīria, makīoya nīngūmūthaitha mūthīi na mbere kūmīrīria, irio makīrīa. 37 Ithuotē twarī andū 276 tondū gūtīrī o na ūmwe wanyu ūkūūra; tiga arīa twarī marikabu-inī. 38 Rīrīa maarīire marikabu iiki ikwanangīka. 23 Utukū ūyū, makīhūuna, maacookire magīkīka ngano iria-mūraika wa Ngai ūrīa nīi ndī wake na ūrīa inī nīgeetha marikabu ūhūthe. 39 Kwarooka ndungataga nīarūgamire hakuhī na nīi na 24 gūkīa-rī, atwarithia matiigana kūmenya būrūri aajīrīa atīrī, 'Paūlū ndūkāe gwītīgīra. No nginya ūcio, no makīona gīcōgoco kīarī na mūthanga ūrūgame mbere ya Kaisari ūciirīthio; na rīrī, hūgūrūrū-inī, magīciirīia magerie kūhatithia Ngai tondū wa wega wake, nīekūhonokia mīoyo marikabu ho. 40 Nao makīrenga nanga, igītīgo ya andū arīa othe ūrī nao.' 25 Nī ūndū ūcio, iria-inī, na o hau makīohora mīkanda ūrīa yohete inyuī andū aya, thīi na mbere kūmīrīria, thukani. Magīcooka makīhaicia taama ūrīa nīgūkorwo ndī na wītīkio thīnī wa Ngai atī wīkāgrīwo mbere ya marikabu nīguo ūnyīte nīgūkūhaana o ta ūguo aanjīrīte. 26 No o na rūhuho, magīthīi meerekeire hūgūrūrū-inī. 41 kūrī ūguo no nginya tūhate gīcīgīrīra-inī kīna." No rīrī, marikabu ikīgūtha mūthanga na ikīhata. 27 Na rīrī, utukū wa mūthenya wa ikūmi na īna Mūthia wa na mbere wayo ūkīhata na ūkīruma wakinya, o tūgitwarīthagio ūu na ūu nī rūhuho biū, naguo mūthia wa na thuutha ūkiunikanga tūtuūkanīrie iria rīrīa rītagwo Adiria-rī, utukū nī ūndū wa kūhūrīwo nī makūmbī ma maaī. gatagatī atwarithia a marikabu makīgereria 42 Thigari ikībanga ciūrage ohwo nīgeetha nīmakuhīrīrie thī nyūmū. 28 Nao makīoya gūtīkagīe o na ūmwe wao ūngīthambīra oore. kīgeri kīa ūriku wa maaī makīona atī maaī maarī 43 No tondū mūnene ūcio wa thigari igana na ūriku wa buti igana rīa mīrongo ūrī. Thuutha rīmwe nīendaga kūhonokia muoyo wa Paūlū, wa kahinda kanini magīthima rīngī makīona agīcīgīria ciīke ūguo ciabangīte. Agīathana atī atī maaī maarī na ūriku wa buti mīrongo andū arīa mangīahotire gūthambīra mambe kenda. 29 Nī ūndū wa gwītīgīra tūtīkaagūthīthio marūuge maaī-inī mathīi thī nyūmū. 44 Nao rwaro rwa ihiga, makīrekia nanga inya kuuma andū acio angī makīnye kuo menyīitīrīre mbaū mwena wa na thuutha wa marikabu, na kana icunjī cīa marikabu. Ūguo nīguo andū othe makīhooya gūkīe. 30 Na rīrīa maageragia kūura maakinyire thī nyūmū matarī na ūru. moime marikabu-inī, atwarithia a marikabu makīharūrkīa gatarū ga kūhonokia andū iria-inī, metuīte atī marendā kūharūrkīa nanga imwe kuuma mūthia wa na mbere wa marikabu. 31 Hīndī īyo Paūlū akīrīa mūnene ūcio wa thigari igana rīmwe hamwe na thigari atīrī, "Andū aya maga gūkīra marikabu-inī, inyuī mūtingīhonoka." 32 Nī ūndū ūcio thigari igītinia mīkanda ūrīa yanyītīte gatarū ga kūhonokia andū, makīrekia koore. 33 Gwakuhīrīria gūkīa, Paūlū akīmathaitha othe marīe irio, akīmeera atīrī, "Kwa ihinda rīa mīthenya ikūmi na īna mīthiru, mūkoretwo mūkarīte o ūguo mwīimite irio, mūteekūrīa kīndū. 34 Rīu ndamūthaitha mūrīe irio. Nīmūbatarīte kūrīa irio nīguo imūige muoyo. Gūtīrī rūcuīrī rwa mūtwe wa mūndū o na

28 Twaarīkia gūkīnya hūgūrūrū-inī tūtarī na ūru, nīguo twamenyire atī gīcīgīrīra kīu gītagwo Malita. 2 Nao atūuri a gīcīgīrīra kīu magītuonia ūtugi wa mwanya. Magītakīria mwaki tondū nī kuoiraga na kwāri na heho na magītūnyīta ūgeni ithuotē. 3 Nake Paūlū akīoya gīkundi gīa tūkū, na rīrīa aattūkāgīra riiko-rī, ndūira ikīumīra nī ūndū wa ūrugarī wa mwaki, ikīoherera guoko-inī gwake. 4 Rīrīa andū a gīcīgīrīra kīu moonire ndūira ūcuuhīte guoko-inī gwake makīrīana atīrī, "Mūndū ūyū no nginya akorwo nī mūragani, nīgūkorwo o na gūtūika nīahonokire kuuma iria-inī, kīhooōtī gītmītīkīritie atūure muoyo." 5 Nowe Paūlū akīribaribīra nyoka īyo mwaki-inī na ndaigana kuona ūndū mūru. 6 Andū maataanyaga

kuona akiimba kana agwe o rīmwe akue, no ūgeri wa ngero rīa gūtūma njūragwo. 19 No rīrīa thuutha wa gweterera hīndī ndaaya, makiona Ayahudi maareganire na itua rīu, ndirī ūndū gūtirī ūndū ūtarī wa ndūire ūrekika harī ūngī ingēkire tiga gūcookia ciira riiko gwa we, makīricūkwo makiuga atī aarī ngai. 7 Kaisari, no ti atī ndaarī na ūndū wagūthitangīra Na rīrī, hakuhī na hau maarī, nī kwarī na andū akwa. 20 Kīu nīkīo gītūmīte njūūrie gīthaka kīarī kīa mūndū wetagwo Pabulio, tuonane na inyuī na twaranīrie. Njohetwo ūrīa warī mūnene wa gīcīgīrīra kīu. Nake na mūnyororo ūyū nī ūndū wa kīrīgīrīro kīa nīatūnyiitire ūgeni gwake, na kwa ihinda rīa andū a Israeli.” 21 Nao makīmūcookeria atīrī, mīthenya itatū agītūtuga wega arī na ūtaana. 8 “Ithū tūtīrī twanyiita marūa magūkonī kuuma Nake ithe aarī ūrīrī arī mūrūaru mūrimū wa Judea, na gūtirī mūrū kana mwarī wa Ithe witū kūhiūha mwīrī na kūharwo thakame. Paūlū ūkītē kuuma kuo agatūkinyīria ūhoro kana agītoonya nyūmba kūmuona, na thuutha wa akaaria ūndū mūrūru waku. 22 No nītūkwenda kūmūhoera akīmūigīrīra moko akīmūhonīa. kūigua woni waku nī ūrīkū, nīgūkorwo nītūrī 9 Rīrīa gwekkire ūguo, andū arīa angī maarī atī kūndū guothe andū nīmararia magokīrīra arūaru gīcīgīrīra-inī kīu magīuka, makīhonio. gīkundi gīkī.” 23 Nao makībangā gūcemanīa 10 Nīmatuonīrie gītīo na njīra nyingī, na na Paūlū mūthenya mūna, na magīuka kūrīa rīrīa twehaarīrie gūthīi magītūhe kīrīa gīothe aaikaraga marī gīkundi kinene gūkīra mbere. twabataire. 11 Thuutha wa mīeri itatū tūkīhaica Kuuma rūciinī nginya hwaī-inī akīmataara na marikabu yaikarīte kūu gīcīgīrīra-inī hīndī akīmoimbūrīra ūhoro wa ūthamaki wa Ngai, na ya heho. Nayo yarī marikabu ya kuuma akīgeria kūmaiguithia ūhoro wa Jesū kuuma Alekisanderia na yarī na rūrīri rwa ngai cia Watho-inī wa Musa na kuuma Maandīko-inī mahatha iria cietagwo Kasitorī na Poluke. 12 ma Anabii. 24 Amwe magītīkia ūrīa aameerire, Twakinya Sirakusi tūgīkara kuo ihinda rīa thikū no angī makīaga gwītīkia. 25 Nao makīaga ithatū. 13 Twoima kūu tūgīthīi tūgīkinya Regio. kūiguithania o ene, na makīambīrīria gūthīi Mūthenya ūyū ūngī gūkīgīa na rūhuho rwa rīrīa maaiguire mūthia-inī Paūlū oiga atīrī, kuuma mwena wa gūthini, naguo mūthenya “Roho Mūtheru nīeerire maithe manyu ūhoro ūcio ūngī warūmīrīire tūgīkinya Puteoli. 14 Kūu wa ma rīrīa aarīrie na kanua ka Isaia ūrīa tūgīkora ariū na aarī a Ithe witū amwe, arīa mūnabii, akiuga atīrī: 26 “Thīi kūrī andū aya, maatūnyiitire ūgeni, na magītūuria tūkararie ūmeere atīrī, “Inyuī mūgūtūura mūiguaga, no nao ihinda rīa kiumia kīgīma. ūguo noguo mūtikamenya ūndū; mūgūtūura muonaga, no twacookire tūgīkinya Roma. 15 Ariū na aarī mūtigakuūkīrīwo.” 27 Nīgūkorwo ngoro cia andū a Ithe witū arīa maarī kūu nīmaiguīte atī aya itirī tha; matū mao matingīhota kūigua, nītuokaga, nao magīuka o nginya ndūnyū ya na nīmahingīte maitho mao. Tondū maahota Apio, na handū hetagwo Nyūmba Ithatū cia kuona na maitho mao, na maigue na matū Ageni gūtūthaagaana. Nake Paūlū ona andū acio, mao, nacio ngoro ciao igīe na ūmenyo, nao agīcookeria Ngai ngaatho na akiigua omīrīria. 16 manjookerere, na nīi ndīmahonie.’ 28 “Nī ūndū Rīrīa twakinyire Roma, Paūlū nīetīkīrīrio aikare ūcio-rī, nīngwenda mūmenye atī ūhonokio arī wiki, arī na mūthigari wa kūmūrangīra. 17 wa Ngai nītūmītwo kūrī andū-a-Ndūrīrī, nao Thuutha wa thikū ithatū, Paūlū agītā atongoria nīmegūthikīrīrial!” 29 (Na aarīkia kuuga ūguo-rī, a Ayahudi mongane hamwe. Rīrīa maagomanire, Ayahudi magīthīi magīkararanagīa mūno o ene.) Paūlū akīmeera atīrī, “Ariū na aarī a Ithe witū, 30 Na kwa ihinda rīa mīaka tīrī mīgīma, Paūlū o na gūtuīka ndirī ūndū mūrūru njīkīte andū agīkara kūu, arī nyūmba yake ya gūkombora, aitū kana ngathūkīa mītugo ya maithe maitū- na akanyiitaga ūgeni andū arīa othe mokaga rī, nīndanyiitīrīwo Jerusalemu na ngīneanwo kūmuona. 31 Nīahunjagīa ūhoro wa ūthamaki kūrī andū a Roma. 18 Nao magīthuthuuuria na wa Ngai, na akarutana ūhoro ūkonī Mwathani makīenda kūndekia tondū ndiarī na iħītia rīa

Jesū Kristū arī na ūcamba, na hatarī na ūndū
ūngimūrigirīria.

Aroma

1 Nī niī Paūlū, ndungata ya Kristū Jesū, o niī njītītwo nduike mūtūmwō, na ngaamūrwo hunjagie Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai, **2** o Ūhoro-ūrīa-Mwega eeranīire o mbere na tūnua twa anabii ake thiīnī wa Maandiko marīa Matheru, **3** ūrīa ūkonī Mūrūwe, ūrīa ta mūndū warī wa rūciaro rwa Daudi. **4** Na rīrī, Roho wa ūtheru nīonanirie na ūhoti atī Jesū Kristū nī Mūrū wa Ngai tondū wa ūrīa aariükire akiuma kūrī arīa akū: o we Jesū Kristū Mwathani witū. **5** kūgerera we Ngai nīatūheete wega wake, na agatūhe ūhoti ta atūmwō nīguo twīre andū-a-Ndūrīrī ciothe kūndū guothe ūrīa Ngai amekīire, nīguo mamwītikie na mamwathīkīre, nīguo matūme rītwa rīake rīgoocagwo. **6** O na inyū mūrī amwe a acio metītwo matuīke a Jesū Kristū. **7** Ndīramwandīkīra marūa maya inyuothe arīa mūrī kūu Roma, o inyū mwendetwo nī Ngai, na mügetwo mūtuīke andū aamūre: Wega na thayū kuumā kūrī Ngai Ithe witū, na kuumā kūrī Mwathani Jesū Kristū, irokara na inyū. **8** O mbere nīngūcookeria Ngai wakwa ngaatho thiīnī wa Jesū Kristū nī ūndū wanyu inyuothe, tondū ūhoro wa wītīkio wanyu nīūmenyithāntīo thiī yothe. **9** Ngai, ūrīa nīi ndungatagīra na ngoro yakwa yothe na ūndū wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Mūrūwe-rī, nīwe mūira wakwa wa ūrīa ndūrīraga ndīmūririkanaga **10** mahooya-inī makwa hīndī ciothe; na nīndīrahooya atī rīu nī ūndū wa kwenda kwa Ngai no hingūrīrīwo njīra nīguo njūke kūrī inyū. **11** Nīndīrerirīrīa mūno tuonane na inyū nīgeetha ndīmūgāire iheo cia kīroho nīguo muongererwo hinya, **12** ūguo nī kuuga atī inyū na nīi tūgē na ūhoro wa kūūmanīrīria, o mūndū omīrīrie mūndū ūrīa ūngī na wītīkio wake. **13** Ariū na aarī a Ithe witū, ndikwenda mwage kūmenya atī nī mahinda maingī ndanabanga kūmūceerera (no ndanagirīrīrio gwīka ūguo nginya rīu) nīgeetha ngīe na maciaro thiīnī wanyu, o ta ūrīa ngīte na maciaro thiīnī wa andū-a-Ndūrīrī iria ingī. **14** Niī haana ta ndī na thiīrī na Ayunani o na arīa matarī Ayunani, ningī ngāgīa na thiīrī wa andū arīa oogī o na arīa matarī

oogī. 15 Nī ūndū ūcio nīkio ndīriragīria mūno kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega o na kūrī inyuī arīa mūtūrīaga Roma. 16 Niī ndingīconokera Ūhoro-ūrīa-Mwega, tondū nīgu hinya wa Ngai wa gūtūma mūndū o wothe ūrīa ūwītikītie ahonoke: O mbere Ayahudi, na thuutha wao nī andū-a-Ndūrīri. 17 Nīgūkorwo thīnī wa Ūhoro-ūrīa-Mwega, ūthingu ūrīa uumīte kūrī Ngai nīñguūrītio, na nīgu ūthingu ūrīa wonekaga na ūndū wa gwītikīria kuuma o kīambīrīria nginya kīrīkīro, o ta ūrīa kwandikītuo atīrī: "Mūndū ūrīa mūthingu arītūrīaga muoyo nī ūndū wa gwītikīria." 18 Mang'ūrī ma Ngai nīmagūrītio kuuma igūrū mokīrīre ūhoro wothe wa andū kūregana na Ngai, na waganu wa andū arīa magiragīrīria ūhoro-ūrīa-wa-ma na ūndū wa waganu wao, 19 nīgūkorwo maūndū ma Ngai marīa mangīmenyeka nīo matiagīte kūmenyeka nīo, tondū Ngai nīwe wamamenyithirie. 20 Nīgūkorwo kuuma rīrīa thī yombirwo, maūndū ma Ngai marīa matonekaga, na nīmo hinya wake wa tene na tene, o na ūngai wake, nīmarīkītie kuoneka o wega, na makamenyeka nī ūndū wa indo iria ciombirwo, nīgeetha andū matikagīte na kīgwatio. (ādīos g126) 21 Tondū o na harīa maamenyete Ngai, matiigana kūmūgooca taarī Ngai, kana makīmūcookeria ngaatho, no meciirīria mao maatuīkire ma tūhū, nacio ngoro ciao ngīgu ikīgīa nduma. 22 Na o rīrīa moigaga atī o nī oogī-rī, noguo maatuīkire irimū, 23 nao magikūūrania riiri wa Ngai ūrīa mūtūura muoyo na mīhianano īthondeketwo ikahaana ta andū arīa makuuaga, na nyoni, na nyamū ciao magūrū mana, o na nyamū iria itaambaga thī. 24 Nī ūndū ūcio Ngai akīmarekereria marūmagīrīre merirīria mao mooru marīa ngoro ciao cieriragīria, o na mekage maūndū ma ūmaraya ma kwagithia mīrī Yao gītīo, mūndū na ūrīa ūngī. 25 Nīmakūūranirie ūhoro-ūrīa-wa-ma wa Ngai na maheeni, makihoooya na magītungatīra indo iria ciombirwo handū ha gūtungatīra Mūcīumbi, o ūcio wa kūgoocagwo nginya tene. Ameni. (aiōn g165) 26 Tondū wa ūguo-rī, Ngai nīmakerekereria marūmagīrīre merirīria mao mooru ma maūndū ma thoni. O na andū-a-nja ao nīmakūūranirie

mütugo wao ūrīa wa ndūire na ūrīa ūtarī aaneka. 7 Arīa macaragia kūheo riiri, na gītīo, wa ndūire. 27 O nao arūme o ūndū ūmwe na ūhoro wa kwaga kūbutha, nī ūndū wa gwika nīmatiganīrie mütugo wao ūrīa wa ndūire na wega matekūnoga-rī, acio nīakamahe muoyo andū-a-nja, magakanagwo nī merirīria mooru wa tene na tene. (aiōnios g166) 8 No arīa eyendi, na ma kwiriranīria o ene. Arūme magīlīka ciīko cia nīmaregaga ūhoro-wa-ma na makarūmagīrīra ūra-thoni na arūme arīa angī, nao nīmegwatiire maūndū mooru-rī, acio nīmagakinyīrwo nī thiīnī wa mīrī yao ene iherithia rīrīa rīmagīrīre mang'ūrī na marakara. 9 Nīgūkaagīa na thiīna nī ūndū wa waganu ūcio wao. 28 Na makīria na mīnyamaro kūrī andū othe arīa mekaga ūrū; ma ūguo-rī, tondū mationire bata wa gūtūura mbere kūrī Ayahudi, na thuutha kūrī andū-a-mamenyete Ngai, nake akīmarekereria magīe na Ndūrīrī; 10 no riiri, na gītīo, na thayū ikaheo meciiria ma ūmaramari, mekage maūndū marīa mūndū o wothe ūrīa wīkaga wega: mbere mataagīrīrwo nī gwikwo. 29 Nao makīyīrwo nī kūrī Ayahudi, na thuutha kūrī andū-a-Ndūrīrī. waganu wa mīthemba yothe, ūrū, na ūkoroku, 11 Nīgūkorwo Ngai ndatīagīra andū maūthī. na meciiria ma ūmaramari. Makaiyīrwo nī ūrū, 12 Andū arīa othe mehagia matarī watho-inī na ūragani, na ngū, na maheeni, na rūmena. makaaniinwo matarī watho-inī, nao arīa othe Magatuīka andū a mūhuhu, 30 na acambania, na mehagia marī rungu rwa watho magaatuīrwo athūuri Ngai, na aciinūrani, na egaathi, na etīi, ciira kūringana na watho ūcio. 13 Nīgūkorwo mathugundaga njīra cia gwīka ūrū, na andū ti arīa maiguaga watho matuagwo athingu matangīathīkīra aciari ao; 31 nao ti akuūku maitho-inī ma Ngai, no arīa maathīkāgīra watho wega, na matitīaga ūhoro ūrīa mūrīkanīre, na nīo magaattuuuo athingu. 14 (Ti-itherū, rīrīa andū-nī ooru mūno, na matīrī tha. 32 Na o na gwatuīka a-Ndūrīrī arīa matarī na watho mekaga maūndū nīmooī watho wa ūthingu wa Ngai atī andū marīa watho uugīte nī ūndū wa ūhoro wao wa arīa mekaga maūndū ta macio maagīrīrwo nī mūciarīre-rī, o ene nīmonanagia nīmooī watho gūkua, to gūthīi mathīaga na mbere na gwīka ūcio, o na gūtuīka matīrī maūigua 15 tondū maūndū macio tu, no nīmetikanagia na andū nīmonanagia atī maūndū marīa mabataranagia arīa mekaga maūndū macio.

2 Nī ūndū ūcio-rī, wee mūndū ūyū ndūrī na kīgwatio, wee ūtuagīra mūndū ūrīa ūngī ciira, nīgūkorwo rīrīa ūgūtuīra mūndū ūngī ciira, nīwe mwene ūretuīra ciira, tondū wee ūratuanīra ciira wīkaga maūndū o macio ekaga. 2 Na nītūū atī Ngai agaattuīra andū arīa mekaga maūndū ta macio ciira na kīhootho. 3 Tondū rīrīa wee mūndū ūyū, ūtuagīra arīa angī ciira na ūgacooka ūgeeka maūndū o macio mekaga-rī, wee ūgwīciiria nīukahonoka ciira wa Ngai? 4 Kana nīkūnyarara ūnyararīte ūtugi wake mūnene, na ūkirīrīria, na wetereri wake, ūkaaga kūmenya atī ūtugi wa Ngai nīguo ūkūguucagīrīria nīguo wīrire? 5 No rīrī, nī ūndū wa ūrīa ūmītie ngoro yaku, na ūkarega kwīrīra-rī, nī mang'ūrī ūreigīra marīa magagūūkīrīra. Nīgūkorwo mūthenya wa mang'ūrī nīurooka, rīrīa matuīro ma Ngai ma kīhootho makaaguūranīrio. 6 Nī ūndū Ngai akaarīha o mūndū kūringana na maūndū marīa thīnī wa watho nīmandīke ngoro-inī ciao, nacio thamiri ciao o nacio ikaruta ūira, namo meciiria mao rīmwe makamaciirithagia na rīrīa ūngī makamaciirīrīra.) 16 Ūndū ūyū ūkooneka mūthenya ūrīa Ngai, na ūndū wa Jesū Kristū agaattuīra ciira meciiria ma hitho marīa marī ngoro-inī cia andū, o ta ūrīa ūhoro-ūrīa-Mwega uugīte, ūrīa nī hunjagia. 17 Atīrīrī, angīkorwo wee wīftaga Mūyahudi; na ūngīkorwo wīhocagia ūhoro-inī wa watho na nīwīrahagīra ngwatanīro yaku na Ngai; 18 angīkorwo nīūmenyete ūrīa endaga, na ūgakūrana maūndū marīa marī bata gūkīra marīa mangī tondū wa ūrīa ūrutīwo maūndū ma watho; 19 angīkorwo nīwītikītie atī wee ūrī mūtongoria wa andū arīa atumumu, o na ūtheri wa gūtherera arīa marī ndumāinī, 20 o na mūtaari wa andū arīa akīgu, na mūrutani wa tūkenge, tondū thiīnī wa watho ūrī na mūhianīre wa ūrīa ūmenyo wa ūhoro-wa-ma ūtarī; 21 hakīrī ūguo-rī, wee

ürutaga andū arīa angī-rī, ndūngīkīruta wee mwene? Wee ühunjagia atī andū matikaiye- rī, wee nīuiyaga? 22 Wee uugaga atī andū matikanatharanie-rī, wee nīütharanagia? Wee ühoro-wa-ma wa Ngai, na nī ündū ūcio gütüme üthüire mīhianano-rī, wee nīuiyaga indo cia riiri wake wongerereke-rī, niī ngītuagīrwo ciira hekarū cia andū arīa matooī Ngai? 23 Wee ta ndī mwīhīa nīkī?" 8 Nī kīi kīgiragia tuuge, wīrahagīra watho-rī, nīüconorithagia Ngai na ta ürīa tūcambagio atī nīguo tuugaga, o na ta ündū wa kwagarara watho ūcio? 24 O ta ürīa ürīa andū amwe moigaga atī nīguo tuugaga, kwandikītwo atīrī, "Rītwa rīa Ngai nīrīcambagio "Nītūtūre twīkaga üuru nīguo wega wonke?" thīinī wa andū-a-Ndūrīrī nī ündū wanyu." 25 Acio-rī, gütüirwo ciira kwao nī gwa kīhooto. 9 Ühoro wa kūrúa nī ürī kīguni üngīrūmia ürīa Tūkiuge atīa? Ithū Ayahudi tūkīrī ega gūkīra watho uuğīte, no üngīagarara watho ūcio-rī, andū arīa angī? Aca, tīgu! Nītūrīkītie kuonania ühoro ūcio waku wa kūrúa ütuikīte ta ûtaruîte. hau mbere atī Ayahudi o hamwe na andū-a- 26 Angīkorwo arīa matarī aruu nīmahingagia Ndūrīrī othe nīmagwīte hinya-inī wa mehia. maündū marīa mabataranagia thīinī wa watho- 10 O ta ürīa kwandikītwo atīrī: "Gütirī mūndū rī, githī acio matiagīrīre gütuuuo ta maruîte? 27 mūthingu, gütirī o na ümwe; 11 gütirī mūndū Mūndū ürīa ütarī mūruu mwīrī na nīahingagia ümenyaga ündū, gütirī mūndū ürongoragia ürīa watho uuğīte-rī, nīakamütūra ciira, inyuī Ngai. 12 Othe nīmagarürükīte, makoora, othe mwagararaga watho ūcio o na mwakorwo hamwe magatuîka kīndū gītarī bata; gütirī nīmūruîte na mūrī na watho ürīa mwandike. 28 mūndū wīkaga wega, gütirī o na ümwe." 13 Tondū-rī, Mūyahudi ti ürīa wonanagia atī nī "Mīmero yao iħaana ta mbīrīra hingūre; nīmī Mūyahudi na igūrū, nakuo kūrúa to kūrīa gwa ciao ciaragia o maheeni." "Mīromo yao yaragia kuoneka mwīrī-inī. 29 Aca, Mūyahudi kūna nī maündū marūrū ta thumu wa ndūra." 14 ürīa Mūyahudi ngoro; nakuo kūrúa nī kūrúa "Tūnua twao tūiyūrite irumi na ürūrū." 15 kwa ngoro, üguo nī kuuga atī nī ühoro wa Roho, "Mahanyūkaga na magūrū magaite thakame; 16 no ti wa watho ürīa mwandike. Kūganwo kwa mwanangīko na kieha nīcio cionanagia kūrīa mūndū ta ūcio-rī, gütiumaga kūrī andū, no magereire, 17 nayo njīra ya thayū matimīnū." kuumaga kūrī Ngai.

18 "Hatirī wītigīri Ngai maitho-inī mao." 19 Na

3 Gwatuïka ūguo-rî, Müyahudi agikirîte andû
arîa angî na kî? Kana bata wa kûrúa ūkîrî
ürîkû? **2** Hi! Üguni no mûnene na njira
ciothe! Mbere ya maündû mothe, Ayahudi niô
mehokeirwo üramati wa ciugo cia Ngai. **3** Í
kûngîkorwo amwe ao nîmagire kwîhokeka,
kwaga kwîhokeka kwao, nîkûngîatûmire Ngai
aage gûtuïka mwîhokeku? **4** Kûroaga gûtuïka
ûguo! Ngai arotuïka wa ma, na mûndû o wothe
atuïke wa maheeni, o ta ürîa kwandikîtwo
atîrî: "Nîguo kuonekage atî rîrîa ūkwaria, wee
waragia maündû ma kîhooto, na ühootanage
rîrîa ügûciirthania." **5** No rîrî, angîkorwo wagî
witû wa üthingu nîütûmaga üthingu wa Ngai
üguûrio mûno makîria-rî, tûkiuge atîa? No
tuuge atî Ngai ti wa kîhooto rîrîa egûtükinyîria
mang'ûri make? (Ndîraaria o ta üria mûndû wa
gûkû thî angîaria.) **6** Aca, kûroaga gûtuïka ūguo!

18 "Hatirī witigiri Ngai maitho-inī mao." 19 Na rīu-rī, nītūū atī maündū marīa mothe watho uugīte, merītwo andū arīa marī rungu rwa watho, nīgeetha kanua o gothe gakirio, nao andū a thi othe matuīke a gūciirithio nī Ngai. 20 Tondū wa ūguo-rī, gütirī mündū o na ū ūngītuuo mūthingu maitho-inī ma Ngai nī ūndū wa kūrūmia watho; no rīrī, watho nīguo ūtūmaga andū mamenye atī nīmehītie. 21 No rīrī, rīu ūthingu uumite kūrī Ngai nīūmenyithanītio na njīra īngī itahutanītie na Watho wa Musa, o na gūtuīka nīyoimbūrītwo o tene nī Watho na Anabii. 22 Naguo ūthingu ūyū nī ūrīa uumaga kūrī Ngai, na üheagwo arīa othe metikītie na ūndū wa gwītīkia Jesū Kristū. Gütirī ūhoro wa gūthuurania andū, 23 nīgūkorwo andū othe nīmehītie na makanyihīrwo nī riiri wa Ngai, 24 na nī ūndū wa wega wa Ngai magatuuo athingu o ūguo tūhū, nī ūndū wa ūrīa maakūrīrwo nī

Kristū Jesū. 25 Ngai aamūrutire arī igongona rīa andū arīa maruaga oiki, kana nī kīa o na arīa kūhoroheria mehia na ūndū wa wītīkio thīnī mataruaga? Nitūkoretwo tūkiuga atī wītīkio wa wa thakame yake. Ngai eekire ūguo nīgeetha Iburahīmu nīguo watūmire atuuo mūthingu. 10 onanie ūthingu wake, tondū wa ūrīa mehia ma No aatuirwo mūthingu arī na ūhoro ūrīkū? Hihi mbere īyo maarekeirwo andū matekūherithio, nī thuutha wa kūrua, kana nī mbere īyo? Ti nī ūndū wa gūkirīrīria kwa Ngai, 26 nake eekire thuutha wa kūrua, no nī mbere īyo, hīndī ūrīa ūguo nīgeetha onanie ūthingu wake mahinda- ataaruūte! 11 Nake agīcooka akīamūkīra rūrī iñī maya, na kūmenyeke atī we nī mūthingu, na rwa kūrua, rūrī mūhūri wa ūthingu ūrīa aarī niwe ūtuaga andū arīa metikītie Jesū athingu. naguo nī ūndū wa gwītīkia o na hīndī ūrīa ataari 27 Gwagītuūka ūguo-rī, kwīraha gūkirī ha? Nī mūruu. Nī ūndū ūcio agītuūka ithe wa arīa othe kweherie biū. Kweheretio nī ūndū wa gūtūmi metikagia o na matarī aruu, nīgeetha o nao kīrkū? Hihi nī ūndū wa kūrūmia watho? Aca, no matuuagwo athingu. 12 Na ningī nowe ithe wa nī ūndū wa watho ūrīa wa wītīkio. 28 Nīgūkorwo andū arīa maruaga, arīa matarī atī no kūrua nītūrūmītie atī mūndū atuuagwo mūthingu na maruūte, no nīmathiiaga na mūthīire wa wītīkio ūndū wa gwītīkia no ti ūndū wa gwathīkīra ūrīa ithe witū Iburahīmu aarī naguo mbere watho. 29 Ngai-rī, akīrī o Ngai wa Ayahudi oiki? ya kūrua. 13 Iburahīmu ndeerīrwo kīranīro Githī Ngai ti wa andū-a-Ndūrīrī o nao? lī, nī atī nīagatuūka mūgai wa thī hamwe na njiaro Ngai wa andū-a-Ndūrīrī o nao, 30 nīgūkorwo ciale nī ūndū wa gwathīkīra watho, no nī Ngai no ūmwe, na niwe ūrītuaga andū arīa ūndū wa ūthingu ūrīa uumanaga na wītīkio. 14 maruaga athingu, na ūndū wa gwītīkia, na arīa Nīgūkorwo kūngūtūka atī arīa matūuragio nī mataruaga nao amatuuage athingu na ūndū watho nī agai-rī, wītīkio ndūkīrī kīene, nakīo wa gwītīkia o ro ūguo. 31 Rīu-rī, no twagithie kīranīro nī gāa tūhū, 15 tondū watho ūrehaga ūhoro wa watho kīene nī ūndū wa ūhoro wa ūhoro wa wītīkio ūcio? Aca, kūroaga gūtuūka ūguo! Handū ha ūguo-rī, nī watho tūgūkīongererā hinya.

4 Iburahīmu, o ūcio ithe witū ūhoro-inī wa gūciarwo na mwīrī-rī, aamenyire atīa ūhoro ūcio? 2 Angīkorwo, ti-itherū, Iburahīmu aatuirwo mūthingu na ūndū wa cīko iria ekagārī, nīarī na ūndū wa kwīrahīra, no ti mbere ya Ngai. 3 Nīgūkorwo Maandīko marīa matheru moigīte atīa? “Iburahīmu nītūkīrie Ngai, naguo ūndū ūcio ūgūtūma atuuo mūthingu.” 4 Atīrīrī, hīndī ūrīa mūndū aruta wīra-rī, mūcaara wake ūrīa aheagwo ndūkoragwo ūrī ta kīheo, no nī ta thiirī ararīhwo. 5 No rīrī, mūndū ūrīa ūtehokaga maūndū marīa ekaga, tīga o gwītīkia Ngai ūrīa ūtuaga andū arīa aaganu athingu-rī, wītīkio wa mūndū ūcio nīguo atuuo gātīrwo taarī ūthingu. 6 Ūguo noguo Daudi oigaga rīrīa aaragia ūhoro wa kīrathimo kīa mūndū ūrīa Ngai atuuīte mūthingu hatarī ūhoro wa cīko, akoiga atīrī: 7 “Kūrathimwo-rī, nī arīa marekeirwo mahītia mao, namo mehia mao makahumbīrwo. 8 Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa Mwathani atatuaga mwīhīa.” 9 Hihi kīrathimo gīkī no kīa

kīiranīro kū kīa Ngai, no wītikio wake nī hinya ūrīa kwīhia kwa mündū ūmwe gwatūmire mehia wongereirwo, nake akīgooca Ngai, 21 tondū matoonye gūkū thī, nakīo gīkuū gīgītoonya nī nīetikītie biū atī Ngai arī na hinya wa kūhingia ūndū wa mehia, nao andū othe magītuika a ūrīa eranīre. 22 Ūndū ūcio ūgūtūma atuuo gūkuaga tondū nīmehirie, 13 nīgūkorwo o na mūthingu. 23 Na rīrī, ciugo icio ciandikīto atīrī watho ūtanaheanwo, mehia maarī kuo gūkū thī. “Nīatuirwo mūthingu” itiandikirwo nī ūndū No gūtarī watho mündū ndangītuuo mwīhia. wake wiki, 24 no ciandikirwo nī ūndū witū, 14 O na kūrī ūguo-rī, kuuma hīndī ya Adamu ithuī arīa Ngai agaataua athingu, o ithuī arīa o nginya hīndī ya Musa, gīkuū nīkīo gīatūire twītikītie Ngai ūrīa wariūkirie Jesū Mwathani gīthamakagīra andū, o na arīa matehītie na witū kuuma kūrī arīa akuū. 25 We aaneanirwo ūndū wa kwagarara watho ta ūrīa Adamu eekīte, oragwo nī ūndū wa mehia maitū, na agīcooka arī we mūhano wa ūrīa warī wa gūuka thuutha. akīriūkio nīgeetha tūtūuo athingu.

5 Nī ūndū ūcio, kuona atī nītūtuītwo andū athingu nī ūndū wa gwitikia-rī, tūrī na thayū na Ngai nī ūndū wa Mwathani witū Jesū Kristū, 2 we ūrīa ūtūmīte tūgē na mweke wa gūkinya wega-inī wa Ngai, harīa tūrūngī ūrī nī ūndū wa gwitikia. Na ithuī nītūkenaga nī ūndū wa kūrigīrīro kīrīa tūrī nakīo gīa gūgaakinyīra riiri wa Ngai. 3 Na to ūguo wiki, no rīrīa tūrī mathīnīa-inī nītūkenaga tondū nītūū atī gūthīnīka gūtūmaga tūmīrīrie; 4 nakuo kūmīrīria gūtūmaga tūgē na gwīkindīra; nakuo gwīkindīra gūtūmaga tūgē na kūrigīrīro. 5 Nakīo kūrigīrīro kū gītingītūraga ngoro, tondū Ngai nīaitīrīrie wendani wake ngoro-inī ciitū na ūndū wa Roho Mūtheru, ūrīa we aatūheire. 6 Nī ūndū-rī, o ihinda rīrīa rīagīrīrie rīakinya, o hīndī ūrīa tūtaarī na hinya, Kristū nīakuire nī ūndū wa andū arīa matatīaga Ngai. 7 Nī hinya mūno mündū akue nī ūndū wa mündū mūthingu, no hihi kwahoteka kuoneka mündū ūngīkua nī ūndū wa mündū mwega. 8 No Ngai nīonanītie wendo wake kūrī ithuī na njīra īmo: Atī hīndī ūrīa twatūire tūrī ehia-rī, Kristū nīatūkuīrīrie. 9 Kuona atī rīu nītūtuītwo athingu na ūndū wa thakame yake-rī, gīthī tūtigākīhonokio makīria kuuma harī mang'ūrī ma Ngai nī ūndū wake! 10 Tondū-rī, angīkorwo hīndī ūrīa twarī thū cia Ngai nītūaiguithanirio nake na ūndū wa gīkuū kīa Mūriū, na tondū rīu tūrī aiguithanie na Ngai-rī, nītūrkīragīrīria kūhonokio nī ūndū Kristū arī muoyo. 11 Na to ūguo wiki, no o na nītūkenagīra Ngai thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū, o ūcio ūtūmīte tūgūithanio na Ngai. 12 Nī ūndū ūcio-rī, o ta

ūrīa kwīhia kwa mündū ūmwe gwatūmire mehia kwagarara watho. Tondū angīkorwo andū aingī nīmakuire nī ūndū wa ihītīa rīa mündū ūmwe-rī, wega wa Ngai o na kīheo kīrīa kīarehirwo nī wega wa mündū ūcio ūmwe, na nīwe Jesū Kristū-rī, nīcio ciyūrīrīire andū aingī mūno makīria! 16 O na ningī, kīheo kū kīa Ngai gītīringaine na maciaro ma mehia ma mündū ūcio ūmwe: Tondū gūtuīrwo kwa rīhīa rīu rīmwe nīkuo gwatūmire andū matuīrwo ciira, no kīheo kū kīaheanirwo nī Ngai o ūguo tūhū kīarutirwo nī ūndū wa mehia maingī, nakīo gīgītūma matuuo athingu. 17 Tondū-rī, angīkorwo kwīhia kwa mündū ūmwe gwatūmire gīkuū gīthamake nī ūndū wa mündū ūcio ūmwe-rī, gīthī arīa maamūkagīra wega mūingī wa Ngai na kīheo kū kīa ūthingu matigūtūura mathamakaga makīria marī muoyo-inī nī ūndū wa mündū ūmwe, o we Jesū Kristū! 18 Nī ūndū ūcio, o ta ūrīa kwīhia riita o rīmwe gwatūmire andū othe matuīrwo ciira-rī, ūguo noguo gīko kīmwe kīa ūthingu gītūmire andū othe matuuo athingu nīguo magīe na muoyo. 19 Nīgūkorwo o ta ūrīa ūremi wa mündū ūmwe watūmire andū aingī matuuo ehia-rī, ūguo noguo gwhātīka kwa mündū ūcio ūmwe gūgūtūma andū aingī matuuo athingu. 20 Úhoro wa watho wongereirwo nīguo mehia mongerereke. No harīa mehia mongererekere-rī, naguo wega wa Ngai ūkīongererekere makīria, 21 nīgeetha o ta ūrīa mehia maathamakire thīinī wa gīkuū-rī, o naguo wega wa Ngai ūthamakage nī ūndū wa ūthingu, nīguo ūtūkīnyie muoyo-inī wa tene na tene nī ūndū wa Jesū Kristū Mwathani witū. (aiōnios g166)

6 Hakirí ūguo-rí, tūkiuge atíia? Ní tütüüre o Kūroaga gūtuïka ūguo! **16** Kaí inyuï mütooí atí twihagia nígeetha wega wa Ngai ūngihage? ríriä mweheana kürí mündü níguo mütuïke **2** Hí! Kūroaga gūtuïka ūguo! Ithuï-rí, nítwakuire ngombo mümwathikagíre-rí, inyuï mükíri o ühoro-iní wa wihia; twakíhota atíia gúcooka ngombo cia ücio mwathikagíra: mürí ngombo gütüüra thiiñi waguo? **3** Kaí inyuï mütooí atí cia mehia maría merekagíria mündü gíkuü-iní, ithuï othe aríia twabatithirio thiiñi wa Kristú Jesú kana mürí ngombo cia wathíki ürïa ürehaga twabatithirio thiiñi wa gíkuü gíake? **4** Ní ündü ûthingu? **17** No Ngai arocokerio ngaatho, ücio-rí, twabatithio nígúthikwo twathikirwo tondü o na gūtuïka inyuï mwari ngombo cia hamwe nave gíkuü-iní gíake, nígeetha o ta ürïa mehia-rí, ríu nímwathikíire na ngoro yothe Kristú aariükirio kuuma kürí aríia akuü ní hinya ürutani ürïa mwehokeirwo. **18** Inyuï nímríkítie wa riiri wa Ithe, o na ithuï tütüüre na mütüüřire kuohorwo mukoima mehia-iní, mágacooka mwerü. **5** Angíkorwo nítünyiitithaníto nake gūtuïka ngombo cia ûthingu. **19** Ndíraaria ūguo thiiñi wa gíkuü gíake-rí, hatirí nganja ühoro úyú ngíugerekanagia na maündü ma nítükanyiitithaníto nake thiiñi wa küríuka andü tondü inyuï nímwagite hinya mütüüřiregwake. **6** Nígúkorwo nítüüü atí mündü witü wa iní wanyu wa ndüire. O ta ürïa mwatüüre tene níambirwo hamwe nave nígeetha mwíri muneanaga ciiga cianyu cia míri ituïke ngombo úyú wa mehia weherio, níguo tütikanacooke kürí maündü maría matarí ma ütheru o na gūtuïka ngombo cia mehia, **7** tondü mündü o wothe ürïa ürikítie gükua níatigithaníto na mehia. **8** Na ríri, angíkorwo nítwakuire hamwe na Kristú-rí, nítwítikítie atí nítügatüüra muoyo hamwe nave. **9** Nígúkorwo nítüüü atí tondü Kristú níariükirio akiuma kürí aríia akuü-rí, ndarí híndi agaacooka gükua; gíkuü gitirí na hinya wa kümwatha ríngí. **10** Gíkuü kíri aakuire, aakuíriire ühoro wa mehia o riita rímwé ríia kíugana; no muoyo ürïa atüüraga-rí, atüüraga ní ündü wa riiri wa Ngai. **11** O na inyuï, o ündü ümwe mwionagei atí nímküüte ühoro-iní wa mehia, na atí mütüüraga muoyo mürí ngwataníro na Ngai thiiñi wa Kristú Jesú. **12** Tondü ücio, mütikanareke mehia mathamakage thiiñi wa míri yanyu íyo ikuaga, atí níguo mwathikagíre meriríria mooru mayo. **13** Ningí mütikananeane ciiga cia míri yanyu mehia-iní, atí níguo ituïke ta indo cia kühüthírwo cia kwagana nacio, no ní kaba mwíheanage kürí Ngai, múaana ta andü marutítwo gíkuü-iní makarehwo muoyo-iní na muneanage ciiga icio cia míri yanyu kürí we níguo ituïke ta indo cia kühüthírwo na gwíka maündü ma üthingu. **14** Mütigatuïke a gwathagwo ní mehia, tondü inyuï mütirí agüthamakagírwo ní watho, no mürí agüthamakagírwo ní wega wa Ngai. **15** Tükiuge atíia? Kuona atí tütirí rungu rwa watho no türí rungu rwa wega wa Ngai-rí, nítüüüre twihagia?

nīmwakuire ūhoro-inī wa watho nī ūndū wa kuuga thīinī wa mwīrī ūyū wakwa wīhagia. mwīrī wa Kristū, nīguo mūtuīke a mūndū Nīgūkorwo nīndiriragīria gwīka wega, no hinya ūngī, o we ūrīa wariūkirio akiuma kūrī arīa wa gwīka ūguo nīguo itarī. 19 Nīgūkorwo akuū, nīgeetha tūciaragīre Ngai maciaro. 5 wega ūrīa nyendaga gwīka tiguo njikaga, no Nīgūkorwo hīndī ūrīa twathagwo nī mwīrī ūruu ūrīa itendaga gwīka nīguo thīiaga na ūyū wa mehia-rī, merirīria ma mehia marīa mbere gwīka. 20 Na rīrī, ingīkorwo nīnjikaga maarahūragwo nī watho nīmarutaga wīra thīinī ūrīa itekwenda gwīka-rī, ti nīi mwene njikaga wa mīrī iitū, magaciaragīra gīkuū maciaro. 6 maūndū macio, no nī wīhia ūrīa ūtūrūraga thīinī No rīu, nītuohoretwo tūkoima watho-inī, tondū wakwa wīkaga ūguo. 21 Ūndū ūyū nītūmaga nītūkūite ūhoro-inī ūrīa watushete nīgeetha nyone atī watho ūyū nīguo ūrutaga wīra thīinī tūtungatage na mūtungatīre mwerū wa Roho, wakwa: Rīrīa ngwenda gwīka wega-rī, ūruu no ti mūtungatīre ūrīa mūkūrū wa watho ūrīa ūkoragwo o hamwe na nīi. 22 Nīgūkorwo ngoromwandike. 7 Rīu rī, tūkiuge atīa? Watho ūkīrī inī yakwa thīinī, nīgenagīra watho wa Ngai; 23 wīhia? Aca ti ūguo! Ti-itherū tiga nī ūndū wa no nīnyonaga watho ūngī ūkīrūta wīra thīinī watho ndingīamenyire wīhia nī kīi. Nīgūkorwo wa cīga cia mwīrī wakwa, ūkarehaga mbaara, ndingīamenyire ūhoro wa gūcumīkīra korwo na ūkarūaga na watho wa meciiria makwa, na watho ndwoigīte, “Ndūkanacumīkīre kīndū ūkandua mūndū muohe nī watho wa wīhia ūrīa kīne.” 8 No wīhia, tondū wa kuona kamweke ūrutaga wīra thīinī wa cīga ciakwa. 24 Kaī nīi karia kaaheanītwo nī rīathani rīu, ūgītūma ngīe ndikīrī mūndū mūthīīnīku-! Nūū ūkūühonokia na merirīria ma mīthembā yothe thīinī wakwa. harī mwīrī ūyū wa gīkuū? 25 Nīndacookeria Nīgūkorwo hatarī watho, wīhia nī mūkuū. 9 Kūrī Ngai ngaatho nī ūndū wa Jesū Kristū Mwathani hīndī nīi ndaarī muoyo itanamenya watho; no witū! Nī ūndū ūcio-rī, nīi mwene thīinī wa hīndī ūrīa rīathani rīokire, wīhia ūkīgīa muoyo meciiria makwa ndī ngombo ya watho wa Ngai, na nīi ngīkua. 10 Ngīmenya atī rīathani o rīu no ha ūhoro wa mwīrī ūyū wa wīhia, nīi ndī rīarī rīa gūtūma mūndū atūure muoyo-rī, norīo ngombo ya watho wa wīhia.

rīarehire gīkuū. 11 Nīgūkorwo rīrīa wīhia wonire kamweke karia kaaheanītwo nī rīathani rīu-rī, nī kūūheenia waheenirie, na ūkīnījūraga narīo. 12 Nī ūndū ūcio-rī, watho nī mūtheru, o na rīathani no rītheru, na nī rīa kīhooto na nī rīega. 13 Kaī ūndū ūcio mwega ūgīcookeete gūtuīka gīkuū harī nīi? Gūtikanatuīke ūguo! No nīgeetha wīhia ūkūürīkane atī nī wīhia, nīwarehire gīkuū thīinī wakwa na ūndū wa kūhūthīra ūndū ūcio mwega, nīguo wīhia ūtuīke wīhia kūna. 14 Nītūū atī watho uumanīte na Roho; no nīi ndī mūndū ūrī na mwīrī wendetio agatuīka ngombo ya wīhia. 15 Ndimenyaga maūndū marīa njikaga. Nīgūkorwo ūrīa nyendaga gwīka tiguo njikaga, no ūndū ūrīa thīire nīguo njikaga. 16 O na ingītuīka njikaga ūrīa itekwenda gwīka-rī, nīnjītīkīrīte atī watho nī mwega. 17 Tondū ūcio nīngūūranīte atī ti nīi mwene njikaga maūndū macio, no nī wīhia ūrīa ūtūrūraga thīinī wakwa wīkaga ūguo. 18 Nīnjūū atī gūtīrī ūndū mwega ūtūrūraga thīinī wakwa, ūguo nī

8 Nī ūndū wa maūndū macio-rī, andū arīa marī thīinī wa Kristū Jesū o ti a kūherithio, 2 tondū nī kūgerera harī Jesū Kristū watho wa Roho ūrīa ūheaga muoyo wanjohorire kuuma kūrī wīhia na gīkuū. 3 Nīgūkorwo ūndū ūrīa watho wa Musa ūtangīahotire gwīka nī ūndū wa kwagithio hinya nī mwīrī ūyū wīhagia-rī, Ngai nīekire ūndū ūcio na ūndū wa gūtūma Mūriū wake mwene arī na mwīrī ūhaanaine na mwīrī ūyū wīhagia, nīgeetha atūīke igongona rīa kūhorheria mehia. Na nī ūndū ūcio agītūira wīhia ūrīa warī thīinī wa mūndū ūrīa wīhagia ciira, 4 nīgeetha maūndū ma ūthingu marīa mathanītwo nī watho mahingio thīinī witū, ithūi arīa tūtatuūraga kūringana na mwīrī ūyū wīhagia, no tūtūrūraga kūringana na Roho. 5 Andū arīa matūūraga kūringana na mwīrī ūyū wīhagia meciiragia o maūndū marīa mwīrī ūcio wendaga; no arīa matūūraga kūringana na Roho meciiragia o maūndū marīa mendagwo nī Roho. 6 Meciiria ma mūndū mwīhia marehaga

gíkuū, no meciiria marĩa maathagwo nĩ Roho 21 atĩ ciúmbe cio nyene nĩigaküürwo kuumá marehaga muoyo na thayü; 7 meciiria marĩa ūkombo-inĩ wa kübutha, ikinye wiyathi-inĩ wa mehagia marĩ ūthü na Ngai. Meciiria macio riiri wa ciana cia Ngai. 22 Nítüüñ atĩ nginyagia matiathikagíra watho wa Ngai, o na matingihota ríu ciúmbe iciothe itüire icaayaga irĩ na gwíka ūguo. 8 Andü arĩa maathagwo nĩ mwíri ruo ta rwa mündü-wa-nja akíheo mwana. 23 Úyü wihagia matingihota gükenia Ngai. 9 No Na to indo icio icaayaga, no o na ithuã arĩa türí ríri, inyuñ mütiathagwo nĩ mwíri úyü wihagia, na maciaro ma mbere ma Roho, nítücaayaga no mwathagwo nĩ Roho, angíkorwo Roho wa ngoro-inĩ ciitü thüiní, twetereire híndi ikinye Ngai atüüraga thüiní wanyu. No ríri, mündü ya gütuuo ciana cia Ngai, na níkuo güküürwo o wothe ütarí na Roho wa Kristü-rí, ücio ti kwa míri iitü kuumá ūkombo-inĩ. 24 Nígukorwo wa Kristü. 10 No angíkorwo Kristü arĩ thüiní twahonokirio nĩ ündü wa kírigíriro kíu. No ríri, wanyu-rí, míri yanyu nímikuú nĩ ündü wa kwírigírira kíndü kíoneku-rí, kíu ti kírigíriro mehia, no maroho manyu marĩ muoyo nĩ ündü kúri. Nüü wírigagírira kíria arĩ nakio? 25 No wa üthingu. 11 Na ningí angíkorwo Roho wa ríri, tüngíkorwo twírigíriire kíria tütarí nakio-Ngai úrña wariükirie Jesú kuumá kúri arĩa akuñ rí, tügíetagírira o tükiríriirie. 26 O ündü ümwe, atüüraga thüiní wanyu-rí, o we ücio wariükirie Roho nake níatüteithagia nĩ ündü wa úrña tütarí Kristü kuumá kúri arĩa akuñ níagatüma míri hinya. Ithuã tütüü kíria twagíriirwo níkühooya, íyo yanyu ikuaga ígíe na muoyo nĩ ündü wa no Roho we mwene níatüthaithanagírira arĩ Roho wake, ücio ütüüraga thüiní wanyu. 12 Ní na mücaayo ütangígweteka na ciugo. 27 Ündü ücio, ariú na aarí a Ithe witü, ithuã türí na Nake Ngai úrña üthuthuuragia ngoro ciitü thiirí, no ti thiirí kúri mwíri úyü wihagia, atĩ níoi meciiria ma Roho, tondü Roho níwe níguo tütüürage kúringana na úrña wendaga. üthaithanagírira andü arĩa aamüre kúringana 13 Nígukorwo müngítüüra kúringana na úrña na úrña Ngai endete. 28 Ningí nítüüñ atĩ harí mwíri úyü wihagia wendaga-rí, nímuñgakua, no andü arĩa mendete Ngai, o arĩa metítwo níwe müngíüraga ciiko icio njuru cia mwíri na hinya kúringana na úrña aathugundite-rí, maündü wa Roho-rí, nímuñgatüüra muoyo, 14 tondü andü mothe mateithanagia hamwe mamarehere arĩa othe matongoragio nĩ Roho wa Ngai acio nño kírathimo. 29 Nígukorwo acio Ngai aamenyete o ciana cia Ngai. 15 Nígukorwo mütiaheirwo roho tene-rí, nño aathíriirie matuïke a kúhaanario na wa kúmütua ngombo ríngí níguo mwítigagíre, mühianíre wa Mürüwe, níguo atuïke irigithathi no mwaheirwo Roho wa kúmütua ciana ciake harí andü aingí a Ithe ümwe. 30 Nao acio cia kwírererwo. Na níguo ütümaga twaníriie aathíriirie o mbere, nño eetire; nao acio eetire, tûkoiga atíri, "Abba, Baba." 16 Roho Mütheru we nño aatuire athingu; nao acio aatuire athingu, mwene níwe műira hamwe na maroho maitü nño aahumbire riiri. 31 Tukiuge atĩa ühoro atĩ ithuã türí ciana cia Ngai. 17 Ríu-rí, angíkorwo ūkoníi maündü macio? Angíkorwo Ngai arĩ türí ciana ciake-rí, tükirí agai, tügatuïka o mwene witü-rí, nüü ūngíkhota gütütuma agai a kúgaya Ngai, na agai hamwe na Kristü, ūthü? 32 Ücio útaigana gúcaíra Müriü wake angíkorwo ti-itherü nitügwanagíra nake mwene, no akímüneana nĩ ündü witü ithuothe, mínyamaro yake níguo tûkaahota kúgwataníra na ríri, agítüheete ücio-rí, angíkírega atĩa riiri wake o naguo. 18 Nguona atĩ mínyamaro gütütaanahíra na indo iria ingí ciote? 33 Nüü úrña türí nayo ríu ndíngíringithanio na riiri úrña ūngíona ündü wa güthitangíra andü arĩa Ngai tûkaaguürírio. 19 Indo iria ciombirwo itüüraga ethuuriire? Ní Ngai ümatuïte atĩ matirí na cieterere kúguüranírio gwa ciana cia Ngai irí mahítia. 34 Nüü ūngíhota kúmatua ehia? Gütirí! na gütethöhka künene. 20 Nígukorwo ciúmbe Kristü Jesú, o we úrña wakuire, na akíriuka icio ciathíriirio itüüre itarí kíene na ti ündü wa akiuma kúri arĩa akuñ, níwe üikaríte guoko-gwíthuuríra cio nyene, no nĩ ündü wa kwenda iní kwa úrño kwa Ngai agítüthaithaníriira. 35 kwa úrña waciathíriirie itüüre irí na kírigíriro, Nüü ūngítügitithania na wendani wa Kristü?

Anga nī kuona thiīna, kana kwīhīrwo nī ruo, nīakagā kaana ga kahī.” 10 Na to ūguo wiki, o kana nīkūnyariirwo, kana ng’aragu, kana kwaga nacio ciana cia Rebeka ciarī cia ithe o ūmwē, na nguo, kana ūgwati, o na kana rūhiū rwa njora? nīwe ithe witū Isaaka. 11 No rīrī, ciana icio cia 36 O ta ūrīa kwandikītwo atīrī: “Tūtindaga mahatha itanaciarwo, o na itekīte ūndū o na tūkiūragwo o mūthenya wothe nī ūndū waku; ūrkū mwega kana mūru, nīguo mūbangō ūrīa tūtuuagwo ta ng’ondū cia gūthīnjwo.” 37 No Ngai aathugundīte wa gwīthuurīra andū ūhinge: rīrī, o na tūkīonaga maūndū macio mothe-rī, 12 ti na ūndū wa cīko iria mekīte, no nī ūndū wa ithū tūrī makīria ma atooria nī ūndū wa ūcio wendi wa ūcio wītanaga, nīerire Rebeka atīrī, watwendire. 38 Nīgūkorwo nīndikītie kūmenya “Ūrīa mūkūrū nīagatungatīra ūrīa mūnīni.” kūna atī o na kūngītuīka nī ūhoro wa gūkuwa 13 O ta ūrīa kwandikītwo atīrī: “Nīndendire kana gūtūura muoyo, o na kana araika kana Jakubu, no ngīrega Esaū.” 14 Tūkiuge atīa nī ndaimono, o na kana ūhoro wa mahinda maya ūndū wa ūhoro ūcio? Ngai no atuanīre ūndū kana marīa magooka, o na kana maahinya o ūtarī wa kīhoo? Kūroaga gūtuīka ūguo! 15 na marīkū, 39 o na kana ūraihi wa na igūrū Nīgūkorwo erire Musa atīrī, “Nīndīiguagīra tha kana ūriku, o na kana kīndū kīngī o gīothe kīa ūrīa ndenda kūiguīra tha, na ngacaīra ūrīa iria ciombirwo: gūtīrī o na kīmwe kīngīhota ndenda gūcaīra.” 16 Tondū ūcio-rī, ūndū ūcio gūtūtigithania na wendani wa Ngai, ūcio ūrī nduonekaga nī ūndū wa wendi wa mūndū, kana thiīnī wa Kristū Jesū, Mwathani witū.

9 Niī ngwaria ūhoro-wa-ma ndī thiiñī wa
Kristū, ti maheeni ndīraaria, o nayo thamiri
yakwa nīyo mūira wakwa thiiñī wa Roho
Mūtheru, 2 atī ndī na kieha kīnene na ruo
rwa ngoro rūtarathira. 3 Nīgūkorwo ingiendire
nī mwene nyiitwo nī kīrūmi na nyingatwo
ndigithanio na Kristū handū-inī ha ariū na
aarī a Ithe witū acio a rūrīrī rwitū kīumbe, 4
nīo andū a Israeli. O nīo Ngai aatuire ciana
ciake; na nīo maikaraga na riiri wake, na no-o
matuñtwo andū a kīrīkanīro, na a kwamūkīra
watho, na a kūhooyaga hekarū-inī, o na ningī
nīo merīirwo cīranīro. 5 Ningī maithe maitū
marīa ma tene maarī a kīruka kīu, nake Kristū
aarī wa rūciaro rwao ha ūhoro wa mwīrī, o
we Ngai ūrīa wathaga maündū mothe, ūrīa
ūgoocagwo nginya tene! Ameni. (aiōn g165) 6 Üguo
ti kuuga atī kiugo kīa Ngai nīkīagīte kūhinga.
Nīgūkorwo ti andū othe arīa maciarīrwo Israeli
marī andū a Ngai a ma. 7 O na ningī ti othe
ciana cia Iburahīmu, o na gütuīka nī a rūciaro
rwake. No rīrī, eerirwo atīrī, “Rūciaro rūrīa
rūgeetanio nawe rūkoima harī Isaaka.” 8 Üguo
nī ta kuuga atīrī, ti ciana iria iciarītwo na njīra
ya ndūire ingituīka ciana cia Ngai, no nī ciana
cia kīranīro ituuagwo cia mbeū ya Iburahīmu.
9 Nīgūkorwo kīranīro kīogīte atīrī: “Ihindā
rīria rīamūre rīakinya nīngacooka, nake Sara

ñ ūndū wa kīyo gīake, no nī ūndū wa tha cia Ngai. 17 Nīgūkorwo Maandiko-inī Firaūni erītō atīrī: "Ndagūtūugīririe nī ūndū wa gītūmi gīkī kīumbe, nīguo nyonanie hinya wakwa thiīnī waku, na nīguo rītwa rīakwa rīhunjio thī yothe." 18 Nī ūndū ūcio Ngai aiguagīra tha mūndū ūria enda kūiguīra tha, na akoomia ngoro ya ūria enda kūumia. 19 Úmwe wanyu ahota kūnjūuria atīrī: "Ngai atūire atūtuagīra mahītia nīkī? Tondū nūū ūngīkihota kūregana na ūria Ngai ekwenda?" 20 No wee-rī, ūkīrī ū mūndū ūyū nīguo ūcoakanīrie na Ngai? "Kīndū kīria kīombirwo-rī, no kīurie ūcio wakiūmbire, 'Wanyūmbire ūū nīkī?'" 21 Githī mūumbi wa nyūngū ndarī na kīhooto gīa kūhūthīra rīumba o ūria angēnda; kīnyū kīmwe kīa rīumba rīu athondeke indo imwe cia kūhūthīrwo na njīra ya gūtīka na ingī nī ūndū wa mahūthīro ma ndūire? 22 Í kūngīkorwo Ngai, tondū nīathuurīte kuonania mang'ūrī make na kūmenyithania hinya wake, nīakirīrīrie mūno arī na wetereri mūnene andū arīa mahaana to indo icio cia kūrakarīwo, o icio ciahaarīrio kwanangwo? 23 Í kūngīkorwo ekaga ūguo nīgeetha atūme ūngī wa riiri wake ūmenyeke nī arīa mahaana ta indo iria akaiguīra tha, arīa aahaarīrie o mbere matuīke a kūgaya riiri ūcio, 24 na nīo ithuū, ithuū arīa eetire, na to arīa moimīte kūrī Ayahudi, no nī kuuma o na kūrī andū-a-NDūrīrī? 25 O

ta ūrīa oigīte Ibuku-inī rīa Hosea, atīrī: "Andū arīa matarī akwa nīo ngeeta 'andū akwa'; nake mündū-wa-nja ūcio ūtarī mwende nīwe ngeeta 'mwendwa wakwa.'" 26 na ningī, "Nīgūgatuūka atī, o handū harīa meerūrwo atīrī, 'Inyuī mūtirī andū akwa,' no ho mageetirwo 'ariū a Ngai ūrīa ūrī muoyo'." 27 Naguo ūhoro ūkonīi Israeli, "Isaia nīanūrīire, akiuga atīrī: "O na gūtuūka andū gaku, na ngoro-inī yaku," naguo ūhoro ūcio a Israeli maigana ta mūthanga wa iria-inī-rī, nīguo ūhoro wa wītikio ūrīa tumbūraga: 9 no matigari mao makaahonoka. 28 Nīgūkorwo Atī ūngiūmbūra na kanua gaku atī, "Jesū nī Mwathani nīagatuūra andū a gūkū thī ciira o narua, na aūkinyie mūthia." 29 Na o ta ūrīa Isaia oigīte o mbere ūndū ūcio ūtanakinya, no ūhonoke. 10 Nīgūkorwo mündū etikagia na atīrī: "Tiga Mwathani Mwene-Hinya-Wothe ngoro yake, agatuuo mūthingu, na akoimbūra na aatūtigīirie njiaro-rī, ithū tūngūtūkire ta kanua gake, agakīhonokio. 11 Tondū Maandiko Sodomu, na tūhaane o ta Gomora." 30 Tūkiuge moigīte atīrī, "Ūrīa wothe ūmwīhokaga ndarī atīa ha ūhoro ūcio? Atī andū-a-Ndūrīrī, arīa hīndī agaaconorithio." 12 Nīgūkorwo gūtirī mataathingatire ūthingu, nīmagīre naguo, ngūūrani gatagatī ka Mūyahudi na mündū-ūthingu ūrīa ūgīlagwo naguo na ūndū wa wa-Ndūrīrī: tondū Mwathani o ūcio nīwe gwītikia; 31 no atī andū a Israeli, arīa Mwathani wa andū othe, na nīarathimaga maathingatire watho wa ūthingu-rī, matiigana mūno arīa othe mamūkayagīra; 13 nīgūkorwo nī kūgīna watho ūcio. 32 Maagire kūgīna naguo kwandike atīrī, "Mündū wothe ūrīa ūgaakaīra nīkī? Tondū matiaūthiingatire na njīra ya rīitwa rīa Mwathani nīakahonoka." 14 No wītikio, no maūcaririe na njīra ya gwīka rīrī, mangīmūkaīra atīa matamwītikītie? Na maündū. O nao nīmahīngirwo nī "ihiga rīrīa mangīmūtikia atīa matarī maigua ūhoro wake? rīlīnganaga". 33 O ta ūrīa kwandikīto: "Atīrīrī, Na mangīkīgua atīa matarī na mündū wa kūu Zayuni nīnjīgīte ihiga rīrīa rītūmaga andū kūmahunjīria? 15 Ningī andū mangīhota atīa mahīngwo, na ngaiga rwaro rwa ihiga rūrīa rūtūmaga magūe, nake mündū ūrīa ūmwīhokete ndarī hīndī agaaconorithio."

10 Ariū na aarī a Ithe witū, ūndū ūrīa ngoro

vakwa yendete mūno na ūrīa hooyaga Ngai
nī ūndū wa andū a Israeli nī atī mahonokio.
2 Nīgūkorwo niī ndī mūira wao atī nī marī
kīyo ūhoro-inī wa Ngai, no kīyo kīu kīao
gīkaaga ūmenyi. **3** Na tondū matiigana kūmenya
ūthingu ūrīa uomaga kūrī Ngai no nī kūgeria
maageririe kwīhaandīra ūthingu wao ene-rī,
matiigana kwīnyihīria ūthingu wa Ngai. **4** Nake
Kristū nīwe wakinyirie ūhoro wa watho mūthia
nīgeetha kūgīe na ūthingu kūrī mūndū o wothe
ūrīa wītikītie. **5** Musa aataarīrie ūhoro wa
ūthingu ūrīa uumanaga na watho na njīra īno:
“Mūndū ūrīa wīkaga maündū macio arītūragio
muoyo nīmo.” **6** No rīrī, ūthingu ūrīa uumanaga
na gwītikīria uugaga atīrī: “Ndūkaneyūrie na

!“¹⁶ No riri, ti andu othe Israeli meetikirire Ūhoro-ūria-Mwega. Nīgūkorwo Isaia oririe atīrī, “Mwathani, nūū wītikītie ūhoro witū?” ¹⁷ Nī ūndū ūcio, gwītikia kuumanaga na kūguā ūhoro, naguo ūhoro ūiguagwo na ūndū wa kiugo gīa Kristū. ¹⁸ No ngūūria atīrī: Matirī maigua ūhoro? Hatirī nganja nīmaiguīte, tondū Maandiko mukuuga atīrī: “Mūgambo wao niwahunjire thī yothe, nacio ciugo ciao igīkinya ituri-inī ciothe cia thī.” ¹⁹ Na ningī ngūūria atīrī: Andū a Israeli matigana kūmenya ūguo? Atīrī, Musa o mbere oigire atīrī, “Nīngatūma mūigue ūiru nī ūndū wa rūrīrī hatarī; nīngatūma mūrakare nī ūndū wa rūrīrī rūtarī na ūmenyol” ²⁰ Nake Isaia akiuga omīriirie mūno atīrī, “Andū arīa mataanjaragia nīo maanyonire; ndeeguūrīirie

aria mataanjūūragirīria.” 21 No ha ūhoro ūkonii ndiraarīria. Tondū ndī mütümwo ūtümītwo Israeli akoiga atīrī, “Mūthenya wothe ndindaga kūrī andū-a-Ndūrīrī-rī, ūtungata ūcio wakwa ndambürükite moko makwa kūrī andū aremi, nindwīkīriire mūno, 14 ngīgeragīria kana hihi na a ngarari.”

11 Ningī ngūuria atīrī: Ngai nīkūrega aaregire andū ake? Kūroaga gūtuūka ūguo! Nī mwene ndī Mūisraeli, wa rūciaro rwa lburahīmu, na wa mūhīrīga wa Benjamini. 2 Ngai ndaigana kūregia andū ake aria aamenyete o mbere. Kaī mūtoo ūria Maandiko moigite haria handikītwo ūhoro wa Elija, ūria aathaithire

Ngai nī ūndū wa andū a Israeli, akiuga atīrī: 3 “Mwathani, nīmoragīte anabii aku na nīmatharītie igongona ciaku; no nī nyiki ndigarīte, nao nīkūnjaria maranjaria manjūrage”? 4 Ngai aamūcookeirie atīrī, “Nīndītīgīrie andū ngiri mūgwanja aria matarī maaturīria Baali ndu.” 5 Nī ūndū ūcio, o na hīndī īno tūrī, nī kūrī na matigari maria Ngai ethuurīre nī ūndū wa wega wake. 6 Na angīkorwo Ngai aamathuurire nī ūndū wa wega wake-rī, gūtingīgītuūka atī maathuurirwo nī ūndū wa ciiko ciao; korwo nī ūguo-rī, wega wa Ngai ndūngītītuūka nī wega rīngī. 7 Rīu tūkiuge atīa? Nī atīrī, ūndū ūria andū a Israeli maatūire macaragia na kīyo kīnene matiawonire, no andū aria athuure-rī, nīmawonire. Acio angī nao nīmoomirio ngoro, 8 o ta ūria kwandikītwo atīrī:

“Ngai nīamaheire roho ta wa andū magonetio nī toro, akīmahe maitho matekuona, na matū matekūigua, o nginya ūmūthī ūyū.” 9 Nake Daudi ekuuga atīrī: “Metha yao ya kūrīra ūrotuūka mūtego, na kīndū gīa kūmagwatia, o na itūike ya kūmahīngā, na irīhi rīa ūru wao. 10 Maitho mao marogīa nduma, matige gūcooka kuona, na mathiīage mainamīrīre nginya tene.” 11 Ningī ngūuria atīrī: Ayahudi nīkūhīngwo maahīngirwo makīgūa ūndū matangīkīra? Kūroaga gūtuūka ūguo! Aca ti guo o na atīa! Ūria kūrī nī atī, tondū wa mehia mao, ūhonokio nīkīnyīire andū-a-Ndūrīrī nīgeetha andū a Israeli maigie ūiru. 12 No angīkorwo ūremi wao nītūkīkite ūtonga kūrī kīrīndī gīa thī, nayo hathara yao īgatuūka ūtonga kūrī andū-a-Ndūrīrī-rī, githī kūyīrīrīrō kwa gūtingīkīrehe ūtonga mūngī makīria! 13 Rīu-rī, nī inyuū andū-a-Ndūrīrī

kūrī andū-a-Ndūrīrī-rī, ūtungata ūcio wakwa nīndwīkīriire mūno, 14 ngīgeragīria kana hihi ndahota kwarahūra andū a rūruka rwakwa kūmbe maigie ūiru, na ndūme amwe ao mahonokio. 15 Tondū angīkorwo kūregwo kwa nīkuo gwa gūtūma kīrīndī gīa thī kīguithanio na Ngai-rī, ī gūtīkīrwo kwa kūngīkīrehe kī, tiga o kūrīuka kuuma kūrī aria akū? 16 Angīkorwo kīenyū gīa kīmere kīrīa kīrutīrwo Ngai kīrī maciaro ma mbere nī gītheru-rī, o nakio kīmere gīothe no gītheru; angīkorwo mūri nī mūtheru-rī, o nacio honge no theru. 17 Angīkorwo honge imwe cīa mūtamaiyū wa mūgūnda nīciakāhūrirwo, nawe, o na watuūka ūrī rūhonge rwa mūtamaiyū wa gīthaka-rī, ūgīciarithanio na honge icio ingī, na rīu nīūgayanaga ūnoru na icio ingī kuuma mūri wa mūtamaiyū ūcio-rī, 18 menya ndūkae kwīganīra honge icio ingī. Üngīka ūguo-rī, rīrikana ūndū ūyū: Wee tiwe ūnyītīrīre mūri ūcio, no nī mūri ūcio ūkūnyītīrīre. 19 No wee no ūkiuge atīrī, “Honge icio ciakahūrirwo nīgeetha njiarithanio na mūtī.” 20 Ūguo noguo. No rīrī, honge icio ciakahūrirwo tondū wa kwaga gūtīkīria, nawe wīhaandite nī ūndū wa gūtīkīria. Ndūkae gūtīkīria, no wītīgāgīre. 21 Tondū angīkorwo Ngai ndaacaīire honge icio cīa ūndūrī-rī, o nawe ndangīgūcaīra. 22 Nī ūndū ūcio, mwīcūraniei ūhoro wa ūtugi wa Ngai na kwaga tha gwake: harī andū acio maagūire, nīagire kūmaiguūra tha, no inyuū, nīkūmūtuga amūtugaga, angīkorwo nīmūgūtūra thīinī wa ūtugi wake. Kwaga ūguo-rī, o na inyuū no mūtinio mweherio. 23 Andū acio nao mangītīga kūrūmia ūhoro ūcio wa kwaga gūtīkīria-rī, nīmagaciarithanio na mūtī, nīgūkorwo Ngai arī na ūhoti wa kūmaciarithanīa naguo rīngī. 24 Nī ūndū-rī, angīkorwo mwatinirio kuuma mūtamaiyū-inī wa kīrīti, na mūgīcooka mūgīciarithanio na mūtamaiyū wa mūgūnda, na ūcio nī ūhoro ūtarī wa ūndūrī-rī, githī ti ūhūthū makīria honge ici, o ici ciarī ciaguo, gūciarithanio na mūtamaiyū wa mūgūnda o ūcio warī wao kūmbel! 25 Ariū na aarī a Ithe witū, ndikwenda mūikare mūrigītwo nī ūhoro ūyū wa hitho,

nigeetha mūtikae kwiona ta mūrī oogī: Hitho nī Ngai-rī, ngwīra o mūndū wothe wanyu atīrī: atī, andū amwe a Israeli nīnayiite nī kūūmia Mūndū ndakae gwītua mūnene gūkīra ūrīa ngoro, o nginya rīrīa mūigana wa andū-a aagīrīrwo nī gwītua, no nī kaba mūndū eciiragie Ndūrīrī ūkaahinga gūtoonya. 26 Nī ūndū ūcio- ūhoro wake we mwene na atue itua rīagīrīru, rī, andū a Israeli othe nīmakahonokio, o ta kūringana na wītikio ūrīa Ngai amūheete. 4 ūrīa kwandikītuo atīrī: "Mūhonokia nīakoima O ta ūrīa tūrī na ciīga nyīngī thiīnī wa mwīrī Zayuni; naguo ūhoro wa kūregana na Ngai ūmwe, nacio ciīga ici ciothe itirutaga wīra nīnakaweheria kuuma kūrī Jakubu. 27 Nakīo mūthemba ūmwe-rī, 5 no taguo o na ithuī, gīkī nīkīo kīrīkanīro kīrīa ngaarikanīra nao, o na twatuīka tūrī aingī, tūrī mwīrī ūmwe rīrīa ngaamehereria mehia mao." 28 Ha ūhoro thiīnī wa Kristū, na o kīga nīkīohanītio na ūrīa-Mwega-rī, andū a Israeli nīmatuirwo thū iria ingī ciothe. 6 Ningī nītūheetwo iheo nī ūndū wanyu, no ha ūhoro wa gūthuurwo- itiganīte, kūringana na wega ūrīa tūheetwo. rī, nīmendetwo nī ūndū wa maithe mao ma Angīkorwo kīheo kīa mūndū nī kūrathā tene, 29 nīgūkorwo iheo iria Ngai aheanaga mohoro-rī, nīahūthīre kīheo kīu kūringana na gwītana kūrīa etanaga nakuo ndacookaga na ūrīa wītikio wake ūigana. 7 Angīkorwo kwīricūkwo. 30 O ta ūrīa inyuī hīndī ūmwe nī gūtungata, nīatungatage; na angīkorwo nī mwaremeire Ngai, no rīu nīamūiguīrīire tha nī kūrutana, nīarutanage; 8 ningī angīkorwo ūndū wa ūremi wao-rī, 31 rīu no taguo o nao nī kūumīrīria andū, nīakīumanagīrīrie; na matuīkite aremi, nigeetha o nao rīu maiguīrwo angīkorwo nī wa kūrūmbūya mabata ma andū tha nī ūndū wa ūrīa Ngai amūiguīrīire tha. 32 Nīgūkorwo Ngai nīatūite andū othe aremi nī wa gūtongoria, nīatongoragie na kīyo; nigeetha acooke amāiguīre tha othe. (eleesē g1653) 33 Hī! I ūtūgī wa Ngai, o naguo ūmenyo akenete. 9 Wendani wanyu nīukoragwo nī ūrīa wake, itikīrī nyīngī na ndiku mūno! Matuīro ūtarī ūhinga. Thūragai ūndū ūrīa mūrū; make gūtīrī ūngīhota kūmatuīria, na mīthīire naguo ūndū ūrīa mwega mūkīrūmagie. 10 yake kaī ndīngīmenyeka-īl! 34 "Nūū ūmenyete Endanagai mūndū na ūrīa ūngī, mūrī na meciiria ma Mwathani? Kana nūū ūkoretwo wendani ta wa ciana cia ithe ūmwe. Na akīmūtaara?" 35 "Nūū wanahe Ngai kīndū, atī ūndū ūnatūage ūrīa ūngī gūkīra we mwene. nīguo Ngai acooke amūrīhe kīndū kīu?" 36 Nīgūkorwo indo ciothe cioimire harī we, na ūnīwe ūcītūragia ciothe, na ciothe-rī, no ciake. Nake aragogocagwo nginya tene na tenel Ameni. (aiōn g165)

12 Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, ndamūthaitha tondū wa ūrīa Ngai anamūiguīra tha, mwīrute mīrī yanyu ūtuīke magongona marī muoyo, na matheru mangīkenia Ngai, arī guo ūtungata ūrīa wagīrīre na wa ma wa kūgoocithia Ngai. 2 Mūtikanahaananie ūhoro wanyu na maūndū marīa mekagwo nī andū a thī īno; no garūrūkai na ūndū wa kwerūhio meciiria manyu. Hīndī ūyo nīmūrīhotaga kūmenya na gwītikīra wendi ūcio wa Ngai, o wendi ūcio wake mwega ūrīa wa kūmūkenagia, na mūkīnyanīru kūna. (aiōn g165) 3 Nī ūndū wa wega ūrīa ndaaheirwo nī

11 Rutagai wīra na kīyo, na mūreke ngoro cianyu ihīhātage, mūgītungatagīra Mwathani. 12 Ikaragai mūkenete nī ūndū mūrī na kīrīgīrīro, na mūkīragīrīrie hīndī ya mathīna, na mūkarage mūkīhooyaga hīndī ciothe. 13 Teithagai andū a Ngai mabataro-inī mao. Tūurai mūnyiitaga andū ūgeni. 14 Rathimagai andū arīa mamūnyariiraga; marathimagei na mūtikanamarume. 15 Kenagai hamwe na arīa marakena; na mūcakae na arīa maracakaya. 16 Tūurai mūiguanīte mūndū na ūrīa ūngī. Tigagai gwītīa, no mwītīkīre kūgīa ngwatanīro na andū arīa matarī igweta. Tigagai kwiona ta mūrī oogī. 17 Mūtikanekē mūndū ūrū nī ūndū wa ūrū ūrīa amwīkite. Menyagīrīrai nīguo mwīkage maūndū marīa mangīonwo magīrīre nī andū othe. 18 Inyuī-rī, geragai gūkarania na mūndū o wothe na thayū kūngīhoteka. 19 Arata

akwa, mütikanerihirie, no tigagiriai mang'ür "Ndukanacumikire kindü kiene," o na riathani ma Ngai handü, nígúkorwo ní kwandikítwo atíri: ríngó o ríothe ríngíkorwo ho, mohanítio mothe "Kúrihaníria ní gwakwa; ní níi ngaaríhaníria," maturanírwo thíiní wa riathani rííri: "Enda üguo níguo Mwathani ekuuga. 20 Handü ha mündü ürúa üngí ta ürúa wiyendete wee mwene." üguo-rí: "Thú yaku íngíkorwo íhütií-rí, míhe 10 Wendani-rí, ndüngíka mündü ürúa üngí irio; íngíkorwo níinyootii-rí, míhe gíja kúnyua. üuru. Ní ündü úcio kwendana níkuo kúhingia Gwíka üguo-rí, níkumíigíriira makara ma mwaki watho. 11 Na mwíkage üguo ní ündü wa mütwe." 21 Mütikanatoorio ní üuru, no tooragiai kúmenya mahinda maya túri ürúa matarií. üuru na wega.

13 O mündü no nginya athíkagíre aría maathanaga, nígúkorwo gütirí hinya wa gwathana tiga ürúa Ngai ahaandíte. Athani aría marí ho ní Ngai ümatuíté a gwathana. 2 Ní ündü wa üguo-rí, mündü ürúa üremagíra aría maathanaga, níkúregá aregaga ündü ürúa Ngai atuíté, nao aría mekaga üguo nímagatuíka a gütüírwo ciira. 3 Nígúkorwo aathani ti a kúmakia aría mekaga ürúa kwagíriire, no ní a kúmakia aría mekaga üuru. Niükwenda wagage gwítigágra ürúa wathanaga? Gíkage ürúa kwagíriire, nake níaríkúgathagíriira. 4 Nígúkorwo we ní ndungata ya Ngai ya gütüma wonage maündü mega. No üngíka üuru-rí, wítigíre, nígúkorwo ndakuuaga rúhií rwa njora tühü. We ní ndungata ya Ngai, na müríhania wake wa kúherithania na wa gükinyíria mündü 2 Wítikio wa mündü ümwe-rí, níumwítikíritie ürúa wíkaga üuru mang'ürí ma Ngai. 5 Ní kúrúa irio cia mítihemba yothe, no mündü üngí, ündü úcio, ní kwagíriire mwathíkagíre aría ürúa ürúa wítikio mühüthü, arííaga o mítihemba maathanaga, ti tondü wa gwítigára mang'ürí ya nyení. 3 Mündü ürúa ürúa ütúaga mítihemba yothe macio, no ní tondü wa ürúa mwímenyeire ya irio ndakae kúmena mündü ürúa ütekaga na thamiri cianyu ürúa arí wega gwíka. 6 üguo, nake mündü ürúa ütaríaga indo imwe-rí, Ündü úcio noguo ütümaga mürutage magooti, ndakae gütüíra ciira mündü ürúa ürúa ütúaga cióthe nígúkorwo aría maathanaga ní ndungata cia tondü Ngai níamwítikíritie. 4 Wee ükíri Ú níguo Ngai, na maheanaga mahinda mao mothe ütuíre ndungata ya mündü üngí ciira? Mwathi ní ündü wa wíra úcio kíumbe. 7 Rutagírai wayo níwe ümenyaga írúngíí wega kana ígwíte. andü othe kíria mwagíriirwo ní kúmarutíra: Nayo níirírúgamaga, tondü Mwathani níwe ürúa Angíkorwo mütirutíte magooti, rutai magooti; na ühoti wa gütüíra írúgame. 5 Mündü ümwe-na angíkorwo ní kúruta mbeeca cia kúruthithia rí, onaga ta kúrúa mütihemba ümwe müttheru kúrúa wíra wa bürüri, rutai; nao andü aría a ürúa üngí; nake mündü üngí akoona mítihemba kúheo gitíio, maheagei; na aría a gwíkírírwo, yothe no ündü ümwe. O mündü níemenyere mekagírirei. 8 Mütigaikare mürí na thiirí na wega na ngoro yake. 6 Mündü ürúa wonaga mündü o na ürükü, tiga o mwandanage híndí mütihemba ümwe ürúa wa mwanya-rí, ekaga üguo cióthe mündü na ürúa üngí, nígúkorwo mündü ní ündü wa Mwathani. Nake ürúa ürúa ütúaga nyama-wendaga mündü ürúa üngí níahingítie watho. 9 rí, arííaga ní ündü wa Mwathani, nígúkorwo ní Ní ündü maathaní maya, atí "Ndukanatharanie," Ngai acookagíria ngaatho; nake ürúa ütacirííaga-na "Ndukanoragane," na "Ndükanaíye", na rí, ekaga üguo ní ündü wa Mwathani, na ní

Ihindá nílkinyu nígeetha mwarahüke mütige gükoma, tondü ühonokio witü ríu ürúa hakuhí kúrúa rííra twambíriírie gwítikia. 12 Ütukü ürúa hakuhí gúthira; naguo mütihemba ükírií gükinya. Ní ündü úcio nítütigane na maündü ma nduma na twóhe indo cia mbaara, o iria cia ütheri. 13 Nítuthíiage na mítihíre míagíriru, o íria yagíriire gúkarwo nayo mütihemba, tütigatoonye maruganí mooru marí na nyímbo njuru na ürúa, na tütigatoonye ütharia-iní kana maündü ma üura-thoni, na tütikagíage na njugitano na kúiguaníra ürúa. 14 No ríí, mwíhumbei Mwathani Jesú Kristú, na mütigatüure mwíciiragia o ürúa mungíhingia meriríria ma mííri ino ya mehia.

14 Na ríí, mündü ürúa ükoragwo aría na wítikio mühüthü mwamükírei, mütékumütuíra ciira ní ündü wa maündü maría mataiguánírwo. 2 Wítikio wa mündü ümwe-rí, níumwítikíritie ürúa ütúaga ciira mündü ürúa ütúaga cióthe nígúkorwo aría maathanaga ní ndungata cia tondü Ngai níamwítikíritie. 4 Wee ükíri Ú níguo Ngai, na maheanaga mahinda mao mothe ütuíre ndungata ya mündü üngí ciira? Mwathi ní ündü wa wíra úcio kíumbe. 7 Rutagírai wayo níwe ümenyaga írúngíí wega kana ígwíte. andü othe kíria mwagíriirwo ní kúmarutíra: Nayo níirírúgamaga, tondü Mwathani níwe ürúa Angíkorwo mütirutíte magooti, rutai magooti; na ühoti wa gütüíra írúgame. 5 Mündü ümwe-na angíkorwo ní kúruta mbeeca cia kúruthithia rí, onaga ta kúrúa mütihemba ümwe müttheru kúrúa wíra wa bürüri, rutai; nao andü aría a ürúa üngí; nake mündü üngí akoona mítihemba kúheo gitíio, maheagei; na aría a gwíkírírwo, yothe no ündü ümwe. O mündü níemenyere mekagírirei. 8 Mütigaikare mürí na thiirí na wega na ngoro yake. 6 Mündü ürúa wonaga mündü o na ürükü, tiga o mwandanage híndí mütihemba ümwe ürúa wa mwanya-rí, ekaga üguo cióthe mündü na ürúa üngí, nígúkorwo mündü ní ündü wa Mwathani. Nake ürúa ürúa ütúaga nyama-wendaga mündü ürúa üngí níahingítie watho. 9 rí, arííaga ní ündü wa Mwathani, nígúkorwo ní Ní ündü maathaní maya, atí "Ndukanatharanie," Ngai acookagíria ngaatho; nake ürúa ütacirííaga-na "Ndukanoragane," na "Ndükanaíye", na rí, ekaga üguo ní ündü wa Mwathani, na ní

Ngai acookagiria ngaatho. 7 Nīgūkorwo gütirī o ūrīa ūngī. 21 Nī kaba kwaga kūrīa nyama, kana na ūmwē witū ūtūrūraga nī ūndū wake mwene, kūnyua ndibei o na kana gwīka ūndū ūngī o na na gütirī o na ūmwē witū ūkuaga nī ūndū ūrikū ūrīa ūngītūma mūrū kana mwarī wa Ithe wake mwene. 8 Nī ūndū tūngītūra muoyo-rī, wanyu ahītitthio. 22 Nī ūndū ūcio-rī, ūndū ūrīa tūtūrūraga nī ūndū wa Mwathani; na tūngikua- wītikītie ūkonī maūndū macio-rī, nīmūnyeke rī, twakua nī ūndū wa Mwathani. Nī ūndū gatagatī gaku na Ngai. Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūcio tūngikorwo tūrī muoyo kana tūkuīte- ūrīa ūtarī ūndū angīcūukirā nī ūndū wa kīndū rī, tūrī o a Mwathani. 9 Ühoro üyū nīguo kīrīa onaga kīrī kīega agītka. 23 No rīrī, mūndū watūmire Kristū akue na acooke ariūkē, nīguo angīkorwo arī na nganja, acooke arīe irio iria atuīke Mwathani wa arīa akuū na arīa marī arī na nganja nacio, mūndū ūcio nīetuūrire muoyo. 10 Wee-rī, ūgūtūra mūrū kana mwarī ciira, tondū kūrīa gwake gütumanīte na wītikio; wa Ithe wanyu ciira nīkī? Kana ūkūmena mūrū naguo ūndū o wothe ūtoimanīte na wītikio nī kana mwarī wa ithe wanyu nīkī? Nīgūkorwo mehia.

ithuote nītūkarūgama mbere ya gītī gīa ciira kīa Ngai. 11 O ta ūrīa kwandikītwo atīri: “Tī-therū, o ta ūrīa niī ndūuraga muoyo, iru o rīothe nīrigaturio mbere yakwa; naruо rūrīmī o ruothe nīrūkoimbūrīra Ngai,” ūguo nīguo Mwathani ekuuga.” 12 Hakīrī ūguo-rī, o ūmwe witū nīakaheana ūhoro wake mwene mbere ya Ngai. 13 Nī ūndū ūcio nītūgitige gūtuanīra ciira ithū ene. Handū ha ūguo-rī, kaba mūtue na meciiria manyu atī mūtigatūma mūrū kana mwarī wa ithe wanyu ahīngwo kana agwe njīra-inī. 14 Niī nīmenyete wega biū ndī thīinī wa Mwathani Jesū, atī gūtirī irio irī thaahu cio nyene. No rīrī, mūndū ūrīa wonaga kīndū ta kīrī thaahu-rī, ūcio harī we kīndū kīu nī kīrī thaahu. 15 Angīkorwo mūrū kana mwarī wa thoguo nīekūigua ūrūrū tondū wa kīrī ūrītagarī, wee nītūtigite gūthīi na mīthīire ya wendani. Tiga gūtūma mūrū kana mwarī wa Itthe wanyu ūcio Kristū aakuūrīire oore nī ūndū wa kīrī ūrāria. 16 Mūtikanareke ūndū ūrīa muonaga ūrī mwega ūtuīke wa gūcambio. 17 Nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai ti ūhoro wa kūrīa na kūnyua, no nī wa ūthingu, na thayū o na gīkeno iria ciumaga kūrī Roho Mūtheru, 18 tondū mūndū o wothe ūrīa ūtungatagīra Kristū na njīra icio nīakenagia Ngai, o na akoonagwo arī mwega nī andū. 19 Nī ūndū ūcio-rī, nītwīkīragei kīyo gīa gwīkaga maūndū marīa marehaga ūhoro wa thayū na magatūma tuonganīrīre hinya. 20 Mūtikanathūkie wīra wa Ngai nī ūndū wa irio. Irio ciathe nī theru, no rīrī, nī ūrūrū mūndū kūrīa kīndū o gīothe kīrīa kīngīhītithia mūndū

15 Na rīrī, ithuī arīa tūrī na hinya-rī, twagīrīrwo nīgūkuuanaagīra na arīa matarī na hinya maündū mao ma ühinyaru na to gwikenagia ithuī ene. **2** O ümwē witū nīagīrīrwo nīgūkenia mündū ūrīa ūngī nī ūndū wa maündū make mega, nīgeetha ongererwo hinya. **3** Nīgūkorwo o na Kristū ndekenirie we mwene, no o ta ūrīa kwandikītō atīrī: "Irumi cia arīa makūrumaga nī niñ ciagwīrīire." **4** Nīgūkorwo maündū mothe marīa maandikirwo tene maandikirwo marī ma gütüruta, nīgeetha tūgīage na kīrīgīrīro nī ūndū wa gūkirīrīria na kūumīrīrio nī Maandikō macio. **5** Ngai ūrīa üheanaga ūkirīrīria na ūumanīrīria aromūhē roho wa ūiguano o mündū na ūrīa ūngī rīrīa mūkūrūmīrīra Kristū Jesū, **6** nīgeetha mūgoocithagie Ngai o we Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū mūrī na ngoro ūmwe na mūgambo ūmwe. **7** Nī ūndū ūcio, o mündū nīagūtīkagīre ūrīa ūngī, o ta ūrīa mwetikīrīrwo nī Kristū, nīgeetha Ngai agoocagwo. **8** Nīgūkorwo ngūmwīra atīrī, Kristū okire arī ndungata ya Ayahudi nī ūndū wa ūhoro wa ma wa Ngai, nīguo ahingie cīranīro iria cierīrwo maitū ma tene, **9** nīgeetha andū-a-Ndūrīrī magooocithagie Ngai nī ūndū wa tha ciake, ta ūrīa kwandikītō atīrī: "Nī ūndū ūcio nīngūkūgooca ndī gatagatī ka ndūrīrī; nīndīrīnaga nyīmbo cia kūgooca rītwa rīaku." **10** Ningī nī kwīrītō atīrī: "Kenai, inyuī andū-a-Ndūrīrī, mūrī hamwe na andū ake." **11** Na ningī nī kwīrītō atīrī, "Goocai Mwathani, inyuī andū-a-Ndūrīrī othe, na mūmūnīre nyīmbo

cia kūmūgooca, inyuī andū othe.” 12 O na kwanyu, na atī nīmūkandeithīrīria gūthīi ningī, Isaia nīoigite atīrī, “Mūndū ūrīa wītagwo rūgendo rūu, thuutha wa gūkenanīra na inyuī Mūri wa Jesii nīagooka, o we ūrīa ūkaarahūka ihinda inini. 25 No rīu ndī rūgendo-inī ngīthīi atūike wa gwatha ndūrīrī, nao andū-acio-a- Jerusalemu ngatungatīre andū arīa aamūre Ndūrīrī nīmakaagīa na kīrīgīrīro thiīnī wake.” marī kūu. 26 Nīgūkorwo andū a Makedonia 13 Na rīrī, Ngai ūrīa arī we mwīhoko witū na a Akaia nīmoonire arī wega kūhotha nīguo aromūiyūria na gīkēno gīothe na thayū tondū mateithie andū arīa athīnni a thiritū ya andū wa ūrīa mūmwīhokete, nīgeetha mūkīrīrīrie arīa aamūre kūu Jerusalemu. 27 Úguo nīguo kūgīa na kīrīgīrīro nī ūndū wa hinya wa Roho moonire kwagīrīire, na ti-itherū nī marī na Mūtheru. 14 Ariū na aarī a Ithe witū, nīi mwene thiīrī wa andū acio. Tondū wa rīrī, angīkorwo nīnjītīrīte atī inyuī ene nīmūiyūrītwo nī wega, andū-a-Ndūrīrī nīmagwatanīire na Ayahudi na nī mūrī na ūmenyo mūiganu, o na mūkahota irathimo cia kīroho-rī, o nao marī na thiīrī gūtaarana inyuī ene. 15 Ndīmwandīkīire ūndū kūrī Ayahudi wa kūmatungatīra na indo iria ūyū ndī na ūūmīrīru mūingī ngīmwīra maūndū marathimītwo nacio. 28 Nī ūndū ūcio ndaārikia mamwe, taarī kūmūririkania maūndū macio kūruta wīra ūcio, na menye wega atī maciaro rīngī, nī ūndū wa wega ūrīa Ngai aaheire, 16 macio nī marīkia kwamūkīrwo-rī, hīndī ūyo nīguo ndūike mūtungatīri wa Kristū Jesū kūrī nīngamūceerera ngīthīi Sipania. 29 Nīnjūū atī andū-a-Ndūrīrī, ndutage wīra wa mūthīnjīri- ngīukīra kūu kwanyu, ngaakorwo njiyūrīrīrīwo Ngai wa kūhunjagī Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai, nī irathimo cia Kristū. 30 Ariū na aarī a Ithe witū, nīgeetha andū-a-Ndūrīrī magaatuīka igongona nīndamūthaitha nī ūndū wa Mwathani witū Jesū rītīkīrīku nī Ngai, o rīrīa rītherie nī Roho Kristū na nī ūndū wa wendani ūrīa tūheetwo nī Mūtheru. 17 Nī ūndū ūcio nīngwīraha thiīnī Roho, atī mūnyīiānīre na nī kīgiano-inī gīakwa wa Kristū Jesū nī ūndū wa ūtungata wakwa na ūndū wa kūhooya Ngai nī ūndū wakwa. ngītungatīra Ngai. 18 Ndīkūgeria kwaria ūndū 31 Hooyai nīgeetha ngaahonokio kuuma kūrī o na ūrīkū tiga o ūrīa Kristū ahingītie na ūndū arīa matetīkītie a kūu Judea, na ningī atī ūndū wakwa harī ūhoro wa gūtongoria andū ūtungata wakwa kūu Jerusalemu ūgetīkīrīka a-Ndūrīrī ūhoro-inī wa gwathīkīra Ngai, nī nī andū arīa aamūre akuo, 32 nīgeetha ngooka ūndū wakwa kūheana ūhoro na maūndū marīa kūrī inyuī ngenete, Ngai enda, na tūcanjamūke mekirwo, 19 na ūndū wa hinya ūrīa watūmaga tūrī hamwe. 33 Ngai mwene thayū aroikara kūringwo ciama na kuonwo morirū, tondū wa hamwe na inyuī inyuothe. Ameni.

hinya wa Roho Mūtheru. Na nī ūndū wa ūguo kuuma Jerusalemu kūrigīcūka nginya Iluriko, nīhunjītie biū Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. 20 Na rīrī, ndūire ndīrīrīrie kūhunjajī Ūhoro-ūrīa-Mwega kūrīa Kristū atamenekete, nīgeetha ndikanatuīke wa gwaka iğūrū rīa mūthingi wakītwo nī mūndū ūngī. 21 No rīrī, nīgūtuīke o ta ūrīa kwandīkītwo, atīrī: “Arīa matarī meerwo ūhoro wake nīo maaawona, na arīa matarī maigua nīo magaataūkīrwo nīguo.” 22 Kīu nikīo gītūmi kīrīa kīanagiria mahinda maingī njūke kūu kwanyu. 23 No rīu, tondū hatīrī handū hangī ingīrūta wīra ng'ongo-inī ici, na tondū mīka mīingī nīngoretwo ngīrīrīria kūmuonarī, 24 nīndīrabanga gwīka ūguo ngīthīi Sipania. Nīndīrehoka gūkaamūceerera ngīhītūkīra kūu

16 Nīngūgaathīrīria mwarī wa Ithe witū Fibi kūrī inyuī, ūrīa ūtungataga thiīnī wa kanitha wa Kenikirea. 2 Nīngūmūhooya mūmwamūkīre thiīnī wa Mwathani o ta ūrīa mūngīamūkīra andū arīa aamūre, na mūmūhe ūteithio o wothe angībatario nīguo kuuma kūrī inyuī, nīgūkorwo o nake anakorwo arī ūteithio mūnene kūrī andū aingī, o hamwe na nīi mwene. 3 Geithiai Pirisila na Akula, arīa tūrutaga wīra nao tūrī thiīnī wa Kristū Jesū. 4 O nīmendire kūūragwo nī ūndū wakwa. Na to nīi nyiki ndīramacookeria ngaatho, no nīmacookeirio ngaatho nī makanitha mothe ma andū-a-Ndūrīrī. 5 Geithiai o na kanitha ūrīa ūcemanaagīa kwao mūcīi. Geithiai mūrata wakwa Epeneto, ūrīa warī mwītīkīa wa Kristū wa mbere

kū bürūri wa Asia. **6** Geithiai Mariamu, ūrīa mūmūrangīrīrie rungu rwa magūrū manyu. warutire wīra na kīyo kīnene mūno nī ūndū Wega wa Mwathani witū Jesū Kristū ūroikara wanyu. **7** Geithiai Anderoniko na Juniasi, andū na inyuī. **21** Nīmwageithio nī Timotheo, ūrīa a mūhīrīga witū arīa tuohetwo hamwe. Nao tūrutaga wīra nake, o na Lukio, na Jasoni na nī marī igweta gatagatī-inī ka atūmwo, o na Sosipatero, arīa a mūhīrīga witū. **22** Niī Teritio, ningī nīmatuikire a Kristū mbere yakwa. **8** mwandiki wa marūa maya, nīndamūgeithia Geithiai Ampiliato, ūrīa nyendete mūno thīinī thīinī wa Mwathani. **23** Nake Gayo, ūrīa ūnyiitīte wa Mwathani. **9** Na mūgeithie Urubano, ūrīa ūgeni na ūrīa ūtugaga andū a kanitha othe, tūruthanagia wīra wa Kristū nake, o na nīamūgeithia. Nīmwageithio nī Erasito, ūrīa mūgeithie mūrata wakwa nyendete Sitakusi. **10** mūigi kīgīna gīa itūura, na mūrū wa ithe witū Geithiai Apele, ūrīa wageririo na akīmenyeka Kwarito. (**24** Wega wa Mwathani witū Jesū atī nī wa Kristū kūna. Na mūgeithie andū a Kristū ūrogīa na inyuī inyuothē. Ameni.) **25** nyūmba ya Arisitobulo. **11** Ningī mūgeithie Herodioni, ūrīa wa mūhīrīga witū. Geithiai andū a nyūmba ya Narikiso arīa marī thīinī wa Mwathani. **12** Geithiai Turufena na Turufosa, andū-a-nja acio marutaga wīra na hinya thīinī wa Mwathani. Na mūgeithie mūrata wakwa Perisi, mūndū-wa-nja ūngī o nake ūrutite wīra na hinya mūno thīinī wa Mwathani. **13** Geithiai Rufusi, ūrīa mūthuure thīinī wa Mwathani, o na mūgeithie nyina, ūrīa ūkoretwo arī o ta maitū. **14** Ningī mūgeithie Asunikirito, na Felegoni, na Herime, na Pateroba, na Herima, o na ariū na aarī a Ithe witū arīa marī hamwe nao. **15** O na ningī mūgeithie Filologo, na Julia, na Nerea na mwarī wa nyina, na Olumpa, na arīa othe aamūre makoragwo hamwe nao. **16** Geithaniai mūndū na ūrīa ūngī na ngeithi theru cia kīmumunyano. Makanitha mothe ma Kristū nīmamūgeithia. **17** Ariū na aarī a Ithe witū, nīngūmūthaitha mwīmenyagīrīre andū arīa marehaga nyamūkano na maūndū ma kūmūhīngithia, marīa mareganīte na ūhoro ūrīa mūrutītwo. Eheragīrai andū ta acio. **18** Nīgūkorwo andū ta acio ti Mwathani witū Kristū matungataga, no nī nda ciao ene matungataga. Nīmaheenagia ngoro cia andū arīa matoō ūūru na ūndū wa miārio yao mīnyoroku na ndeto ciao cia kwīyendithīrīria. **19** Andū othe nīmaiguīte ngumo ya wathīki wanyu, nī ūndū ūcio nīnjiyūrītwo nī gīkeno nī ūndū wanyu; no nīngwenda mūgīe na ūūgī harī maūndū marīa mega, na mwage ūcuuke harī maūndū marīa mooru. **20** Ngai mwene thayū nīarīhehenja Shaitani o narua, na inyuī

Na rīu kūrī ūrīa ūngīhota kūmūrūgamia wega nī ūndū wa ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa hunjagia, na kwanīrīra ūhoro wa Jesū Kristū kūringana na ūguūrio wa maūndū marīa ma hitho marīa matūire mahithītwo kuuma tene, (aiōnios g166) **26** no rīu nīmaguūrie na makamenyithanio thīinī wa Maandiko marīa ma ūnabii, nī ūndū wa watho wa Ngai, o we ūrīa ūtūūraga tene na tene, nīgeetha ndūrīrī ciothe imwītīkie na imwathīkagīre: (aiōnios g166) **27** nake Ngai, o we wiki mūūgī-rī, arotūūra agooocagwo nginya tene na ūndū wa Jesū Kristū! Ameni. (aiōn g165)

1 Akorinitho

Ngai. 30 No rīrī, nīwe ūtūmīte mūkorwo mūrī tūtimaaragia na ciugo iria tūrūfītwo na ūūgī wa thiinī wa Kristū Jesū, ūrīa ūtuikīte ūūgī uumīte mūndū, no nī na ciugo iria tūrūtagwo nī Roho, kūrī Ngai nī ūndū witū, ūguo nī kuuga, ūthingu tūgataariria ūhoro wa ma wa kīroho na ciugo witū, na ūtheru, na gūkūūrwo. 31 Nī ūndū cia kīroho. 14 Mūndū ūtarī na Roho nđefikāgīra ūcio, o ta ūrīa kwandikītwo atīrī: "Mūndū ūrīa maūndū marīa moimaga kūrī Roho wa Ngai, ūkwīraha, nēerahage nī ūndū wa Mwathani." tondū maūndū macio nī ūrimū kūrī we, na

2 Hīndī irīa ndookire kūrī inyuī, ngimūhunjīria ūira wa hitho ya ūhoro wa Ngai, ariū na aarī a Ithe witū, ndiamwarīirie na mīario ya kanua kega kana ūūgī mūnene. **2** Nīgūkorwo nīndatuitē itua ndirī ūndū ūngī ngwenda kūmenya, rīrīa rīothe ndaarī na inyuī, o tiga ūhoro wa Jesū Kristū na kwambwo gwake mūtī-igūrū. **3** Ndookire kūrī inyuī itarī na hinya, na ndī na guoya, o na ngīinainaga mūno. **4** Ndūmīrīri yakwa na kūhunjia gwakwa itiarī na ciugo cia kūguucanīrīria na ūūgī, no nīcionanagia hinya wa Roho, **5** nīguo wītīkio wanyu ndūgakorwo ūtiirīrīro nī ūūgī wa andū, o tiga hinya wa Ngai. **6** No ningī ithūrī, tūrī gatagatīnī ka andū arīa agima twaragia ūhoro wa ndūmīrīri ya ūūgī, no tūtiaragia ūhoro wa ūūgī wa mahinda maya, kana wa aathani a mahinda maya arīa matarī kūrīa merekeire. (aiōn g165) **7** No ithūrī, twaragia ūhoro wa ūūgī wa Ngai ūrīa wa hitho, ūūgī ūrīa watūire ūrī mūhithé, o ūrīa Ngai aathīrīire o mbere ya kūūmba thī nī ūndū wa riiri witū. (aiōn g165) **8** Gūtirī o na ūmwe wa anene a mahinda maya wamenyire ūhoro ūcio, nīgūkorwo mangātūmenyete-rī, matingāambire Mwathani wa riiri. (aiōn g165) **9** Nīgūkorwo no ta ūrīa kwandikītwo atīrī: "Maūndū marīa matarī monwo na maitho, na matarī maiguuo na matū, o na matarī maatoonya ngoro ya mūndū, nīmo Ngai athondekeire andū arīa mamwendete": **10** no Ngai nīatūguūrīirie maūndū macio na ūndū wa Roho wake. Roho nīathuthuurgia maūndū mothe, o na maūndū ma Ngai marīa marikīru mūno. **11** Tondū-rī, nūū ūrī meciiria ma mūndū, tiga o roho wa mūndū ūrīa ūrī thiīnī wake? O ta ūguo-rī, gūtirī mūndū ūrī meciiria ma Ngai, o tiga Roho wa Ngai. **12** Tūtiāmūkīrite roho wa thī īno, no tūheetwo Roho ūrīa uumīte kūrī Ngai, nīguo tūmenyage iheo iria Ngai atūheete o ūguo tūhū. **13** Maūndū macio nīmo twaragia, no

condū maündū macio nī ūrimū kūrī we, na
ndangimamenya, tondū makūrīkanaga na njira
ya kīroho. **15** Mündū wa kīroho nīakūrūnaga
maündū mothe, nowe mwene gūtīrī mündū
ūngimūtuira: **16** “Nī ūndū-rī, nūnū ūngimena
meciiria ma Mwathani, nīguo akīmūtaare?” No
thūi tūrī na meciiria ma Kristū.

3 Ariū na aarī a Ithe witū, ndingīahotire kūmwarīria ta mūrī andū a kīroho, no ndaamwarīrie ta mūrī andū a thī, o ta twana cūnini thīnī wa Kristū. **2** Ndaamūheire iria, no ti irio nyūmū ndaamūheire, nīgūkorwo mūtiakinyīte a gūcīriā. Ti-itherū o na rīu mūtikinyīte a gūcīriā. **3** O na rīu mūrī andū a thī. Kuona atī kūrī na ūiru na ngūi thīnī wanyu-rī, githī mūtikīrī andū a thī? Githī mūtiragīka o ta ūrīa andū a ndūire mekaga? **4** Nī ūndū-rī, rīrīa mūndū ūmwe ekuuga atīrī, "Nīi nūmagīrīra Paūlū," nake ūrīa ūngī akoiga atīrī, "Nīi nūmagīrīra Apolo," githī mūtikīrī o andū a ndūire? **5** Kāi Apolo akīrī ū? Nake Paūlū akīrī ū? Acio maarī o ndungata, iria ciatūmire mwītīkie, o ta ūrīa Mwathani aagaīire o mūndū wīra wake. **6** Nīi nī mbeū ndahaandire, nake Apolo agīciitīrīria maaī, no nī Ngai watūmire kūre. **7** Nī ūndū ūcio ti mūndū ūrīa ūhaandaga kana ūrīa ūitagīrīria maaī ūrī bata, no ūrīa ūrī bata nī Ngai, ūrīa ūtūmaga ikūre. **8** Mūndū ūrīa ūhaandaga na mūndū ūrīa ūitagīrīria maaī makoragwo na muoroto ūmwe, na o mūndū akaarīhwō kūringana na wīra wake we mwene. **9** Nīgūkorwo tūrutithanagia wīra hamwe na Ngai; na inyuī mūrī mūgūnda wa Ngai, na mwako wa Ngai. **10** Nī ūndū wa wega ūrīa Ngai aaheete, niī nī gwaka ndaakire mūthingi haana ta mwakithia ūrīa mūgūgī nake mūndū ūngī nī gwaka araaka igūrū ūrīa mūthingi ūcio. No o mūndū nīamenyagīrīre ūrīa egwaka igūrū ūraguo. **11** Nīgūkorwo gūtīrī mūndū ūngīaka mūthingi ūngī tiga ūrīa ūrikītie gwakwo, na nīguo Jesū Kristū. **12** Angīkorwo mūndū o na ū

4 Nī ūndū ūcio-rī, andū magirīrwo
nīgūtuonaga ta ndungata cia Kristū, na
ta tūrī andū arīa mehokeirwo maūndū ma
hitho ma Ngai. **2** Rīu nīkūbaranītie atī andū
arīa mehokeirwo maūndū no nginya monanie
atī nī ehokeku. **3** Ndingīmaka o na hanini
ingītuīrwo ciira nī inyuī, kana nduīrwo nī
igooti rīa andū o na rīrīkū; ti-itherū o na nīi
mwene ndingītuīra ciira. **4** Nīi mwene ndirī na
ūndū ingīcuukīra, no ūndū ūcio ndūngītūma
nduīke atī ndirī na mahītia. Mwathani nīwe
ūnduagīra ciira. **5** Nī ūndū ūcio ndūkāe
gūtua ciira ihinda rīrīa rīamūre rītakinyīte;

tūtarī na mīciī. 12 Ningī nītūratura wīra na moko maitū tūrī na kīyo. Rīrīa twarumwōrī, ithū tūkarathima; na rīrīa twanyariirwo, tūkomīrīria; 13 o na rīrīa twacambio, tūcookagia ūhoro na ūhooreri. Nginya ihinda rīrī tūtūkīte gīko gīa thī, tūgatūka mahuti ma gūkū thī. 14 Ndiraandīka marūa maya nīguo ndīmūconore, no nīguo ndīmūtaare mūrī ta ciana ciakwa nyendete mūno. 15 O na mūngīkorwo mūrī na areri ngiri ikūmi thīnī wa Kristū, mūtīrī na maithe maingī, nīgūkorwo thīnī wa Kristū Jesū ndāatuikire ithe wanyu ūndū-inī wa Ūhoro-ūrīa-Mwega. 16 Nī ūndū ūcio ndamūthaitha mwigerekarie na niī. 17 Nī ūndū wa gitūmi

gikī nīngūmūtūmīra Timotheo, mūrū wakwa na andū arīa ahūūri maraya, 10 ūguo ti kuuga ūrīa nyendete, na ūrīa mwihokeku thīnī mweheranīre na andū a thī ūno, arīa ahūūri wa Mwathani. Niekūmūririkania mūtūūrīre maraya, kana arīa akoroku, kana arīa atunyani, wakwa thīnī wa Kristū Jesū, ūrīa ūringaine na o na kana arīa ahooi mīhianano. Mūngūka ūrīa ndutanaga makanitha-inī kündū guothe. ūguo-rī, no mūkiumire gūkū thī. 11 No rīu, 18 Amwe anyu nīmatuikīte etīi, makona ta ndīramwandikīra nīguo mūtikagē thirītū na itarooka kūu kūrī inyuī. 19 No nīngūuka kūrī mūndū o na ūrīkū ūrīa wītaga mūrū kana inyuī narua, akorwo nī kwenda kwa Mwathani, mwarī wa Ithe witū, no nī mūhūūri maraya, na hīndī iyo nīngatuīria ūrīa andū aya etīi kana nī mūkoroku, kana nī mūhooi mīhianano maaragia, o hamwe na ūhoti ūrīa marī naguo. kana nī mūndū wa gūcambania, o na kana nī 20 Nīgūkorwo ūthamaki wa Ngai ti ūhoro wa mūrīu wa njohi kana nī mūtunyani. Mūndū kwaria, no nī wa kūgjā na ūhoti. 21 Mūkwenda ta ūcio mūtikarīanīre nake. 12 Ükīrī wīra atīa? Ngūuke kūrī inyuī na kiboko, kana njūke wakwa gūciirithia arīa matarī a kanitha? Githī na wendo hamwe na roho wa ūhooreri?

5 Nī ma ndeto nīiraario atī thīnī wanyu kūrī na ūtharia, na nī ūtharia mūthembā ūrīa ūtangīoneka o na kūrī andū arīa matetikītie

Ngai: Naguo nī atī ūmwe wanyu nīakomete na mūtumia wa ithe. 2 Na inyuī mūgakenera ūndū ūcio! Githī mūtiagīrīrwo nīgūkorwo mūiyūrītwo nī kīha, nīguo mūndū ūcio wīkīte ūguo mūmūingate, ehore ngwatanīro-inī yanyu? 3 O na ndakorwo ndīrī hamwe na inyuī kūu, ndī hamwe na inyuī thīnī wa roho, na nīndikītie gūtūra mūndū ūcio wīkīte ūguo ciira, o ta ndī hamwe na inyuī. 4 Hīndī ūrīa mūrīkorwo mūnganīte thīnī wa ūrītā rīa Mwathani witū Jesū, na nī ndī hamwe na inyuī thīnī wa roho, o na hinya wa Mwathani witū Jesū ūrī ho-rī, 5 mūndū ūcio mūneanei kūrī Shaitani, nīgeetha mehia make ma kīmwīrī maniinwo, naguo roho wake ūkaahonokio mūthenya ūrīa wa Mwathani. 6 Mwīgaatho ūcio wanyu ti mwega. Kaī inyuī mūtooī atī ndawa nini ya kūimbia mīgate nītūma ka mīgate gīothe kīmbe? 7 Eheriai ndawa ūyo ya kūimbia mīgate ūrīa ya tene biū nīguo mūtuīke kīmere kīerū gītarī na ndawa ya kūimbia, tondū ūguo nīguo mūtarī. Nīgūkorwo Kristū, o we gatūrūme gaitū ka Bathaka, nīarikītie kūrūtō igongona. 8 Nī ūndū ūcio-rī, nītūkūngūre Gīathī, ti na ndawa ūyo ya tene ya kūimbia mīgate, ūyo ya rūmena na ya waganu, no tūkūngūre na mūgate ūtarī na ndawa ya kūimbia, o guo mūgate wa wīhokeku na wa ūhoro wa ma. 9 Nīndīmwandikīre marīa-inī makwa ngamwīra mūtigage kūgīaga thirītū

inyuī mūtikīagīrīrwo nīgūciirithia arīa marī a kanitha? 13 Ngai nīwē ūgaaciirithia arīa marī nja. “Ingatai mūndū ūcio mwaganu oime thīnī wanyu.”

6 Kūngūkorwo kūrī mūndū ūmwe wanyu ūhītīrie ūrīa ūngī-rī, no akīgerie gūthīrī kūrī andū arīa matetigīrīte Ngai nīguo mamatuithanie ciira, handū ha gūthīrī mbere ya andū arīa aamūre? 2 Kaī inyuī mūtooī atī andū arīa aamūre nīo magaatuīra andū a gūkū thī ciira? Na angīkorwo nī inyuī mūgaaciirithia andū a gūkū thī-rī, githī mūtikīrī na ūhoti wa gūtua maciira marīa manini? 3 Kaī inyuī mūtooī atī nī ithū ūtūgaatuīra araka ciira? 1 maūndū ma mūtūrīre ūyū-rī, githī tūtiagīrīrwo nīkūmaciira makīria! 4 Nī ūndū ūcio kūngūkorwo na mūndū wanyu ūhītīrio maūndū-inī ta macio-rī, no mūthuure o na andū matangītīka kanitha-inī matuīke a kūmūciirithia! 5 Ndoiga ūguo nīguo nīdīmūconore. Kwahoteka atīa atī thīnī wanyu gūtīrī mūndū mūyūgū ūngīhota gūtūthania etīkia eerī ciira mangīlītānia? 6 No handū ha ūguo-rī, mūrū kana mwarī wa Ithe witū atwaraga ūrīa ūngī igooti-inī, na nī igooti-inī ūrīa arīa matetikītie! 7 Gūkorwo mūrī na maciira gatagatī-inī kanyu nīkuonanīa atī nīmūhootetwo biū. Githī ti kaba mwītikagīre gwīkwo ūru? Githī ti kaba mwītikagīre kūheenī? 8 Handū ha ūguo-rī, nīmūheenanagia na mūgekana ūru, na acio mwīkaga ūguo-rī, nī ariū na aarī a Ithe wanyu. 9 Kaī inyuī mūtooī atī andū arīa aaganu matikagaya ūthamaki wa Ngai? Mūtikanāheeneke: Gūtīrī ahūūri maraya,

kana ahooi mīhianano, kana itharia, kana arūme ahingagirie mūthuuriwe bata wake. **4** Mūtumia arīa metuaga ta aka, kana arūme arīa makomaga ndangīathīra mwīrī wake mwene, tondū nī na arūme arīa angī, **10** kana aici, kana andū wake na mūthuuriwe. Üguo no taguo mūthuuri arīa akoroku, kana arīu, kana acambania, o na atangīathīra mwīrī wake mwene, tondū nī kana atunyani makaagaya ūthamaki wa Ngai. wake na mūtumia wake. **5** Tigagai kūimana, **11** Na üguo nīguo amwe anyu mwatarii. No o tiga rīrīa mūngīkorwo mūiguanīire, naguo nīmwathambirio, na mūgītherio, na mūgītuuo gūkorwo nī kwa ihinda, nīgeetha mūgītage na athingu thiinī wa rītwa rīa Mwathani Jesū ihinda rīa kūhooya. Thuutha ūcio no mūcooke Kristū o na nī ūndū wa Roho wa Ngai witū. hamwe rīngī, nīguo Shaitani ndakamūgerie **12** "Nīi ndirigīrīrio gwīka ūndū o wothe," no tondū wanyu kūremwo kwīgīrīria. **6** Ühoro ti ūndū o wothe ūrī kīguni. "Nīi ndirigīrīrio ūcio ndawaaria taarī rūūtha ngūheana, no gwīka ūndū o wothe," no ndingīathwo nī ūndū ti gwathana ngwathana. **7** No nyende andū o na ūrīkū. **13** "Irio nī cia nda na nda nī ya othe mahaane ta ūrīa nīi ndarii. No o mūndū irio," no Ngai nīagaciniina cierī. Mwīrī ti wa aheetwo kīheo gīake mwene kuuma kūrī kūhūthīrwo na ūmaraya, no nī wa gütungata Ngai; mūndū ūmwe aheetwo kīheo gīkī, na Mwathani, nake Mwathani aathage mwīrī ūcio. ūrīa ūngī akaheo kīrīa kīngī. **8** Na rīrī, nī **14** Ngai nīariūkirie Mwathani kuuma kūrī arīa ūndū wa andū arīa matahikanītie na atumia akuū nī ūndū wa hinya wake, na o na ithuū a ndigwa, nguuga ūū: Nī wega maikare o niagatūriūkia na hinya o ro ūcio. **15** Kai inyuū üguo matahikanītie, o ta ūrīa nīi ndarii. mūtooī atī mīrī yanyu nī cīiga cia Kristū we **9** No angīkorwo matingīhota kwīgīrīria-rī, mwene? Nī ūndū ūcio, no ngīoye cīiga icio cia nīmahike na mahikanie, tondū nī kaba kūhikania Kristū nīguo ndīcīnyiitithanie na mūmaraya? gūkīra gūkara makīhīahīaga. **10** Kūrī andū arīa Kūroaga gūtuūka üguo! **16** Kai inyuū mūtooī atī mahikīte na makahikania-rī, ngwathana ūū, mūndū ūrīa wīnyiitithanagia na mūmaraya, no ti nīi, nī Mwathani ūgwathana: Mūtumia matūkaga mwīrī ūmwe nake? Nīgūkorwo nī ndakanatigane na mūthuuriwe. **11** No aangīka kwīritwo atīrī, "Acio eerī magaatuūka mwīrī ūguo-rī, nīagīkare atarī mūhiku, kana akorwo ti ūmwe." **17** No mūndū ūrīa wīnyiitithanagia üguo, acookerere mūthuuriwe. Ningī mūthuuri na Mwathani atūkaga ūmwe nake thiinī wa ndakaingate mūtumia wake. **12** Nī ūndū wa roho. **18** Üragīrai mehia ma ūmaraya. Mehia acio angī nguuga ūū, no nīi nīi ndiroiga, ti marīa mangī mothe mekagwo nī mūndū marī Mwathani: Angīkorwo mūrū wa Ithe witū arī na nja ya mwīrī wake, no mūndū ūrīa ūhūrīraga mūtumia ūtetikītie, na mūtumia ūcio etikīre ūmaraya-rī, nī mwīrī wake mwene ehagīria. matūūranie-rī, nīatige kūmūingata. **13** Nake **19** Kai inyuū mūtooī atī mīrī yanyu nī hekarū mūtumia angīkorwo arī na mūthuuri ūtetikītie, ya Roho Mūtheru ūrīa ūrī thiinī wanyu, ūrīa na mūthuuri ūcio etikīre matūūranie-rī, nīatige mwaheirwo nī Ngai? Inyuū mūtirī anyu inyuū kūmūingata. **14** Nīgūkorwo mūthuuri ūrīa ene; **20** inyuū mwagūrirwo na thogora. Nī ūndū ūtetikītie nīatheretio nī ūndū wa mūtumia wake, ūcio-rī, tīithagiae Ngai na mīrī yanyu.

7 Na rīrī, ha ūhoro wa maūndū marīa mwanyandikīre marūa nī ūndū wamo, ngūmwīra atīrī: Nī wega mūndū mūrūme kwaga kūhikania. **2** No tondū wa ūrīa ūmaraya ūngīhīte-rī, o mūndū mūrūme nīagīrīrwo nī kūgīna na mūtumia wake mwene, na mūndū-wa-nja agīe na mūthuuri wake mwene. **3** Mūthuuri nīagīrīrwo nī kūhīngagīria mūtumia wake bata wake wa kīhiko, o nake mūtumia

nake mūtumia ūrīa ūtarī mwītīkia nīatheretio nī ūndū wa mūthuuri wake mwītīkia. Kūngīaga gūtuūka ūguo-rī, ciana cianyu no itūke ti theru, no ūrīa kūrī ūrī nī atī nī theru. **15** No rīrī, mūndū ūcio ūtetikītie angīthīi-rī, nīarekwo athīi. Nīgūkorwo mūndū mūrūme, kana mūndū-wa-nja ūrīa wītīkītie ti muohe nī ūhoro ta ūcio; Ngai atwītīte tūtūūranagie na thayū. **16** Wee mūtumia-rī, ūūi atīa kana nīwe ūkaahonokia mūthuuri waku? O na wee mūthuuri-rī, ūūi atīa

kana nīwe ūkaahonokia mūtumia waku? 17 No ūtahikanītie etangaga na maündū ma Mwathani, rīrī, mündū o mündū nīaikare mūtūrīre ūrīa na eciiragia o ūrīa angīkenia Mwathani. Mwathani aamūgaīire, o ūrīa Ngai aamwītiire. 18 Mündū ūrīa ūhikanītie etangaga na Ūyū nīguo watho ūrīa ngwatha makānītha maündū ma gūkū thī, na eciiragia o ūrīa mothe. 19 Mündū angīkorwo eetirwo arī mūruu- angīkenia mūtumia wake, 20 naguo wendi wa rī, nīatige gūkara ta atarī mūruu. Mündū ūrīa ngoro yake nīmūguyākanu. Mündū-wa-nja ūtarī ūtaari mūruu rīrīa eetirwo nīatige kūrūa. 21 mūhiku kana mūrītu etangaga na maündū ma Kūrūa gūtīrī bata; o na kwaga kūrūa gūtīrī bata. Mwathani: Muoroto wake nī kwīheana harī Ūndū ūrīa ūrī bata nī kūmenyerera maathani Mwathani mwīrī na roho. No mūtumia mūhiku ma Ngai. 22 O mündū nīaikarage o ūrīa aatārii etangaga na maündū ma thī īno, na eciiragia o rīrīa Ngai aamwītiire. 23 Wee warī ngombo ūrīa angīkenia mūthuuriwe. 24 Ndīramwarīria rīrīa wetirwo? Ūndū ūcio ndūgagūtānge, no maündū maya nīgeetha mūgunīke, ti atī nīguo korwo wahota kuona njīra ya kuuma ūkombo- ndīmūrigīrīrie, no nīgeetha mūikarage na inī-rī, gerera yo. 25 Nīgūkorwo mündū ūrīa mīthīrīre ūrīa yagīrīire, mwīheanīte biū harī warī ngombo rīrīa Mwathani aamwītire-rī, Mwathani mūtekūguucīrīrio nī maündū mangī. ūcio nī mündū wa Mwathani ūtarī ngombo; 26 Mündū o wothe angīona atī nīarahītīria ningī no taguo, ūrīa warī mündū muohore rīrīa mūrītu ūrīa orītie, nake mūrītu ūcio akorwo Mwathani aamwītire-rī, ūcio nī ngombo ya matukū make ma ūrītu wake nīmarahītūka-rī, Kristū. 27 Inyuī mwagūrirwo goro; mūtigatuīke mündū ūcio angīigua nīagīrīrwo nī kūhikania- ngombo cia andū. 28 Ariū na aarī a Ithe witū, rī, nīeke o ūguo ekwenda. Ti kwīhia ekwīhia. o ūndū ūrīa mündū eehokeirwo nī Ngai-rī, Nīmagīrīrwo mahikanie. 29 No rīrī, ūrīa ūtuūte nīaikarage o ūguo ūndū ūcio Ngai aamwītiire. na ngoro yake atekūringīrīrio, no nīwe mwene 30 Rīu-rī, ūhoro wīgiī airītu nī ūyū: Ndīrī na wīyendeire, na agatua itua atī ndekūhikia watho uumīte kūrī Mwathani, no nīngūheana mūrītu ūcio-rī, mündū ūcio o nake nīekīte itua ūkwa ta mündū mwīhokeku nī ūndū ūrīa kwagīrīire. 31 Nī ūndū ūcio-rī, mündū wa kūiguīrwo tha nī Mwathani. 32 Nī ūndū ūrīa ūhikagia mūrītu ūrīa orītie nīekaga ūrīa wa mathīna ma mahinda maya-rī, nguona kwagīrīire, no ūrīa ūngīaga kūmūhikia nīekaga arī wega mūikarage o ūrīa mündū atarīi. wega makīria. 33 Mūtumia nīohanītīo na 34 Wee nīūhikanītie? Ndūkaingate mūtumia mūthuuriwe rīrīa ūiothe mūthuuriwe arī muoyo. waku. Wee nawe hihi ndūhikanītie? Tiga No mūthuuriwe angīkua, nīmuohore na no kūhikania. 35 No ūngīhikanītīo, wee ndwīhītītie; ahikīre mündū o ūrīa angīenda, no mündū o na mūrītu angīhika-rī, o nake ndehītīie. ūcio no nginya akorwo nīetīkītie Mwathani. 36 No andū arīa marahika kana makāhikanītīo, No itua ūkwa nī atīrī, mūtumia ūcio angīaga rī, nīmarahītīo mathīna maingī mūtūrīre- kūhika ūngī, no akorwo arī na gīkēno makīria. inī ūyū, na nīmo ndīrenda kūmūrigīrīria. 37 Na ngwīcīiria atī nī o na nī ūdī na Roho wa ūndū ūrīa ndīrenda kuuga, arīi na aarī a Ithe Ngai.

witū, nī atī ihinda nī inini. Kuuma rīu andū arīa marī na atumia nī kwagīrīire maikarage ta matarī nao; 38 arīa maracakaya nīmaikarage ta mataracakaya; nao arīa makenete nīmaikarage ta matakenete; o na arīa mekūgūra indo, nīmaikarage ta matarī kīndū marī. 39 nao arīa mahūthagīra indo cia thī īno, nīmaikarage ta matohanītīo nacio. Nīgūkorwo ūrīa thī īno ūhaana rīu-rī, nīgūthira irathira. 40 Nī ingienda inyuī mūikarage mūtegwītānga. Mündū ūrīa

8 Na rīrī, ūhoro wa irio iria ikoragwo irutīrwo mīhianano-rī, nītūūtī atī ithuotē tūrī na ūmenyo ūhoro-inī ūcio. ūmenyo nītūūtī maga mündū etūgīrīrie, no wendo nī gwaka wakaga. **2** Mündū ūrīa wīciiragia atī nīo ūndū-rī, ndooī ūndū ūcio wega ta ūrīa aagīrīrwo nī kūmēnya. **3** No mündū ūrīa wendete Ngai, ūcio nīwe ūyū nī Ngai. **4** Nī ūndū ūcio, ha ūhoro ūkonī kūrīa irio iria irutīrwo mīhianano-rī, nītūūtī atī gūkū thī mūhianano nī kīndū gīa tūhū, na

atī gütirī Ngai ūngī tiga o ūrīa ūmwe. 5 Tondū arīa angī, na ariū a nyina na Mwathani, o na Kefā o na kūngikorwo nī kūrī indo ciitagwo ngai, mekaga? 6 Kana no nīf tūrī na Baranaba arī o irī kūrīa igūrū kana irī gūkū thī-rī, amu ti- nginya tūrutage wīra nīguo tuone ūteithio witū? itherū nī kūrī na “ngai” nyingī na “aathanī” 7 Nūū ūtungataga ta mūthigari na akeerīha aingī, 6 no harī ithuī-rī, Ngai no ūmwe, na na indo ciake we mwene? Nī mūndū ūrikū nīwe Ithe witū, na indo ciothe cioimire kūrī ūhaandaga mūgūnda wa mīthabibū na ndarie we na tūtūraga muoyo nī ūndū wake; na kūrī thabibū cia mūgūnda ūcio? Ningī-rī, nī kūrī na Mwathani o ūmwe, nake nīwe Jesū Kristū, mūndū ūrīthagia rūru na ndanyue iria rīa o we ūrīa indo ciothe ciagīre nī ūndū wake, rūru rūu? 8 Ndīraaria ūhoro ūyū ndī na na nowe ūtūtūragia muoyo. 7 No ti andū meciiria ma ū-mūndū tu? Githī Watho o naguo othe mooī ūguo. Andū amwe nī ūndū wa ūrīa nduugīte o ūguo? 9 Nīgūkorwo nī kwandikītwo matūrīte mamenyerete mīhianano, o na hīndī watho-inī wa Musa atīrī, “Ndūkanohē ndegwa ūrīa mekūrīa irio ta icio meciiragia atī nīrūtīrwo kanua hīndī ūrīa ūkūranga ngano ikīmīhūura.” mīhianano, na tondū thamiri ciao itirī hinya-rī, Ngai akiuga ūguo-rī, nī ndegwa aracaāira? 10 Timakanyiitwo nī thaahu. 8 No irio iria tūrīaga itherū oigaga ūguo nī ūndū witū, githī tiguo? ūrītingītūma tūkuhīrīria Ngai; tūtingīthūkio nī ni, ūndū ūyū waandikirūo nī ūndū witū, tondū kwaga gūcīrīa, na tūtingīagīrio nīgūcīrīa. 9 O ūrīa mūrīmi ekūrīma, nake mūhūuri ngano na kūrī ūguo-rī, menyererai atī wīyathi ūcio amīhūurage-rī, nī kwagīrīire mekage ūguo marī wanyu ndūgatuīke mūhīngā kūrī arīa matarī na kūrigīrīo atī nīmakagayana magetha. 11 na hinya. 10 Nīgūkorwo mūndū o wothe ūrī na Tūngikorwo ithuī nītūhaandīte mbeū ya kīroho thamiri itarī na hinya, angīmuona inyuī mūrī thīnī wanyu-rī, kaī akīrī ūndū mūnene ithuī na ūmenyo ūyū mūkīrīra irio thīnī wa hekarū tūngīgetha indo cia gütūuria mwīrī kuuma ya mūhianano-rī, githī ndangīmīrīria arīe kūrī inyuī? 12 Angīkorwo andū angī marī na kīrīa kīrūtīrwo mīhianano? 11 Nī ūndū ūcio-rī, kīhooōtī gīa gūteithio nī inyuī-rī, ithuī githī mūrū kana mwarī wa Ithe witū ūcio thamiri tūtīkīagīrīrwo nīgūteithio makīrīa? No ithuī yake itarī na hinya, o ūcio Kristū aakuīrīre-tūtīahūthīrīre kīhooōtī kīhooōtī. Handū ha ūguo-rī, rī, agathūkio nī ūmenyo wanyu. 12 Hīndī ūrīa nī gūkīrīrīria tūkīrīgīrīria ūndū o wothe nīguo mwehīria arīu na aarī a Ithe witū na njīra ūyo, tūtīkīe kūhīngīca ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. na mūgatiīhīa thamiri ciao icio itarī hinya-rī, nī 13 Kaī inyuī mūtōoī atī andū arīa marutaga wīra Kristū mwehīria. 13 Nī ūndū ūcio, angīkorwo kīrīa ndīrārīa no gītūme mūrū kana mwarī wa Ithe witū agwe mehīa-inī-rī, ndīkīagīrīrwo nī kūrīa nyama ūngī, nīguo ndigatūme agwe. (aiōn g165)

9 Githī nīf ndirī na wīyathi? Githī nīf ndirī mūtūmwō? Githī nīf ndionire Jesū Mwathani witū? Anga inyuī mūtīrī maciaro ma wīra wakwa thīnī wa Mwathani? 2 O na angīkorwo andū arīa angī mationaga ta ndī mūtūmwō-rī, ti-itherū nīf harī inyuī ndī mūtūmwō! Nīgūkorwo nī inyuī kīmenyīthīa kīa ūtūmwō wakwa thīnī wa Mwathani. 3 Gwītētera gwakwa harī arīa manjiīrīthagia nī gūkū: 4 Githī ithuī ūtūrī na kīhooōtī gīa kūrīa na kūnyua? 5 Githī ithuī ūtūrī na kīhooōtī kīa mūndū gūtwarana ūrēgēdo-inī na mūtūmia wake mwītīkīa, o ta ūrīa atūmwō

13 Kaī inyuī mūtōoī atī andū arīa marutaga wīra thīnī wa hekarū marutaga irio ciao kuuma kūu hekarū, nao arīa matungataga kīgongonā-inī magayanaga kīrīa kīrūtīwo kīgongonā-inī? 14 O ta ūguo-rī, Mwathani nīathānīte atī arīa mahunjagīa ūhoro-ūrīa-Mwega nīmagīrīrwo kuonaga gīa kūmatūuria kuuma kūrī ūhoro-ūrīa-Mwega. 15 No nīf ndirī ndāahūthīrīa kīhooōtī o na kīmwe gīa cīo. Ningī ndīraandīka ūhoro ūyū ndī na kīrīgīrīrīo atī nīmūkūnjīka māndū ta macio. Nī kaba ngue gūkīra mūndū o naū agirīe ndīrīrahīre ūndū ūcio. 16 No ūrīa, ndīngīhota kīwīraha ūrīa ngūhunjīa ūhoro-ūrīa-Mwega, nīgūkorwo nīhatagīrīrīo mūnō ndīūhunjīe. Na nīf ingīaga kūhunjīa ūhoro-ūrīa-Mwega kaī ndagīna haaro-ī! 17 Ingīhunjīa nī ūndū wa kīwīyendera-rī, ndāheo mūcaara; no angīkorwo ti na ūndū wa kīwīyendera-rī, nīf no kūhīngīa

ndīrahingia ūndū ūrīa ndīhokeirwo. **18** Hakīrī na marī iria-inī rīu. **3** Na othe maarīaga irio ūguo-rī, mūcaara wakwa ūkīrī kī? Nī atīrī: Atī o imwe cia kīroho, **4** na maanyuuaga maaī harī ūhoro wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega-rī, o mamwe ma kīroho; nīgūkorwo maanyuire hunjagie tūhū itekūrīhwo, na nī ūndū ūcio njage kuuma rwaro-inī rwa ihiga rwa kīroho rūrīa gwītagia kīhoto gīakwa rīrīa ngūhunjia Ūhoro- rwatwaranaga nao, naruo rwaro rūu rwarī ūrīa-Mwega. **19** O na gūtuika ndī muohore Kristū. **5** O na kūrī ūguo-rī, aingī ao matiigana na ndīrī ngombo ya mūndū-rī, nīi ndītuaga gūkenia Ngai; nacio ciimba ciao ikīhurunjwo ngombo ya o mūndū wothe, nīguo nguucīrīrie werū-inī. **6** Na rīrī, maūndū macio meekīkire andū aingī o ta ūrīa khawoteka. **20** Kūrī Ayahudi marī ta cionereria, nīgeetha ngoro ciitū ndaatuīkire ta Mūyahudi nīguo nguucagīrīrie itikerirīrie gwīka maūndū mooru ta macio Ayahudi. Na kūrī arīa marī rungu rwa watho-rī, meekire. **7** Mūtigatuīke ahooi mīhianano, ta ndaatuīkire ta mūndū ūrī rungu rwa watho, o ūrīa amwe ao maatarii; o ta ūrīa kwandikītuo na gūtuika nīi mwene ndīrī rungu rwa watho, atīrī: "Andū acio magīkara thī kūrīa na kūnya, nīguo nguucagīrīrie arīa marī rungu rwa watho. magīcooka magīkira kūina na gwīkenia." **8** **21** Kūrī arīa matarī watho-inī-rī, ndaatuīkire ta Ningī tūtikahūre ūmaraya, ta ūrīa amwe ao mūndū ūtarī watho-inī ūcio, o na gūtuika ndīrī meekire, nao magīkua andū ngiri mīrongo muohore kuuma kūrī watho wa Ngai, no ndī ūrī na ithatū mūthenya ūmwe. **9** O na ningī watho-inī wa Kristū, nīguo nguucagīrīrie arīa tūtikanagerie Mwathani, ta ūrīa amwe ao matarī watho-inī ūcio. **22** Kūrī arīa matarī hinya- meekire, nao makīniinwo nī nyoka. **10** Na rī, ndaatuīkire ta itarī hinya nīguo nguucagīrīrie arīa matarī hinya. Nduīkite maūndū mothe kūrī andū othe nīgeetha kūngīhoteka na njīra ciotle ngerie kūhonokia amwe ao. **23** Njīkaga maūndū maya mothe nī ūndū wa Ūhoro-ūrīa-Mwega, nīgeetha ngaagaīrwo irathimo ciaguo. **24** Kaī andū ūndū ūcio, ūngīra nīrūrīgamīte wega-rī, inyū ūmūtooī atī andū arīa mahītāhītanaga ihenya-inī mahanyūkaga othe, no ūrī, no na magerio mangī tīga o marīa makoraga andū. ūmwe wao ūheagwo kīheo? Kīhanyūkei na njīra Nake Ngai nīmwihokeku; ndangītīkīra mūgerio ūrīa ūngītūma mīkaaheo kīheo. **25** Mūndū o na magerio marīa mūtangīhota gwītiiria. No wothe ūrīa ūhītāhītanaga thīinī wa mathako- ūrīa mūkūgerio-rī, nīarīmuonagīrīria njīra ya rī, ehataga na akemenyeria maūndū-inī mothe kūrī ūrīa nīguo mūhotage gwītiiria magerio hatarī itherū. Mekaga ūguo nīguo maheo thūmbī macio. **14** Nī ūndū ūcio, arata akwa endwa, itarī ya gūtūura; no ithuī twīkaga ūguo nīguo ūragīrai ūhoro wa kūhooya mīhianano. **15** tūkaaheo thūmbī ya gūtūura nginya tene. **26** Nī Ndīraarīria andū oogī; mwīkūūranīrei ūrīa ūndū ūcio-rī, nīi ndihanyūkaga ta mūndū ūtoōi ndīroiga. **16** Gīkombe gīa gūcookia ngaatho gītūmi gīa kūhanyūka; na ndīrīaga ta mūndū kīrīa tūcookagia ngaatho nī ūndū wakīo-rī, ūgūkia ngundi ciakte o ūguo tūhū. **27** Aca, nī githī ti kūgwatanīra thakame ya Kristū? Na mwīrī wakwa hūūraga ngaūtua ngombo yakwa, githī mūgate ūrīa twenyūraga ti kūgwatanīra nīgeetha ndaariīka kūhunjīria andū arīa angī-rī, mwīrī wa Kristū? **17** Na tondū mūgate ūcio nī niī mwene ndikanatuīke wa kūregwo nyimwo ūmwe-rī, ithuī, o na tūrī aingī, tūrī o mwīrī ūmwe, nīgūkorwo ithuī othe tūrīaga mūgate o ūcio ūmwe. **18** Ta mwīcūraniei ūhoro wa andū a Isiraeli: Arīa marīīga irio cia igongonarī, githī matigwatanagīra kīgongona kī? **19** Ndīrenda kuuga atīa? Atī kīrīa kīrūtīrīwo mīhianano nī kīndū kūrī, kana atī mūhianano kīheo.

10 Na ūrī, ariū na aarī a lthe witū, ndikwenda mūkorwo mūtooī ūndū ūyū, atī maithe maitū ma tene othe maatongoragio nī itu, na atī othe nīmaringire iria. **2** Othe nīmabatīthirio matuīke andū a Musa marī rungu rwa itu rīu, o

guo mwene nī kīndū kūrī? 20 Aca! Ūrīa mūrūmītie morutani macio, o ta ūrīa ndīroiga nī atī magongona ma andū arīa ndaamūrutire. 3 Rīu-rī, nīngwenda mūmenye matarī na ūngai marutagīrwo ndaimono, na atī mūtwe wa mūndū mūrūme o wothe nī ti Ngai, na ndikwenda mūgēe ngwatanīro na Kristū, na mūtwe wa mūndū-wa-nja nī mūndū ndaimono. 21 Mūtingīhota kūnyuīra gīkombe kīa mūrūme, na mūtwe wa Kristū nī Ngai. 4 Mwathani, na mūnyuīre gīkombe kīa ndaimono Mūndū mūrūme o wothe ūrīa ūhooyaga kana o nakīo; mūtingīhota kūgwatanīra metha-inī akaratha ehumbīrīte mūtwe-rī, nī mūtwe ya Mwathani, na mūgwatanīre metha-inī ya wakeaconorithagia. 5 Nake mūndū-wa-nadaimono. 22 Kaī tūrageria kwarahūra ūru wa nja o wothe ūrīa ūhooyaga kana akaratha Mwathani? Kaī tūrī na hinya kūmūkīra? 23 “Nīi atahumbīrīte mūtwe wake-rī, nī mūtwe wake ndirigīrīrio gwīka ūndū,” no ti ūndū o wothe ūrī aconorithagia, tondū ūguo no ūndū ūmwe na kīguni. “Nīi ndirigīrīrio gwīka ūndū,” no ti na kwenjwo. 6 Angīkorwo mūndū-wa-nja ūndū o wothe ūrī na uumithio. 24 Gūtīrī mūndū ndekūhumbīra mūtwe wake-rī, nīakienje wagīrīrwo nīgūcaragia maūndū ma kwīguna we njuīrī yake; na angīkorwo kūrengarenga njuīrī mwene, no nīacaragie maūndū ma kūguna andū kana kwenjwo nī ūndū wa gūconora mūndū-āria angī. 25 Rītagai kīrīa gīothe kīendagio thoko-wa-nja-rī, nīakīhumbīre mūtwe. 7 Mūndū inī ya nyama mūtekwīyūria ciūria nī ūndū wa mūrūme ndaagīrīrwo nīkūhumbīra mūtwe mwīcuuko wa thamiri, 26 nīgūkorwo, “Thī nī ya wake, kuona atī nīwe mūhianīre wa Ngai, na Mwathani, na kīrīa gīothe kīrī thīnī wayo.” 27 nī riiri wa Ngai; no mūndū-wa-nja nīwe riiri Mūndū ūtarī mwītīkia angīmwīta mūkarie irio wa mūndū mūrūme. 8 Nīgūkorwo mūndū gwake, na inyuī mūkorwo nī mūkwenda gūthīi-mūrūme ndoimire harī mūndū-wa-nja, no nī rī, rīa irio cīothe iria mūngīheo mūtekwīyūria mūndū-wa-nja woimire harī mūndū mūrūme. 9 ciūria cīa mwīcuuko wa thamiri. 28 No mūndū Mūndū mūrūme-rī, tiwe wombirwo nī ūndū wa angīmwīra atīrī, “Irīo icī irutītīo irī igongona,” mūndū-wa-nja, no nī mūndū-wa-nja wombirwo mūtigacīrī, nī ūndū wa mūndū ūcio wamwīra nī ūndū wa mūndū mūrūme. 10 Nī ūndū ūguo, o na nī ūndū wa mwīcuuko wa thamiri; wa gītūmi gīkī-rī, mūndū-wa-nja agīrīrwo 29 nīgiuga ūguo ti thamiri yaku ndagweta, no nī nīgūkorwo na rūrī mūtwe rwa kuonania atī nī thamiri ya mūndū ūcio ūngī. Nī ūndū-rī, wīyathi wa gwathwo nī ūndū wa araika. 11 No ningī-rī, wakwa ūgūciīrīthio nīkī nī ūndū wa thamiri ya thīnī wa Mwathani, mūndū-wa-nja ndeiganītie mūndū ūngī? 30 Ingīrīanīra irio na andū angī ndī mūndū mūrūme atarī ho, nake mūndū-mūrūme na ngaatho-rī, nī kīi gīgūtūma njambio nī ūndū ndeiganītie mūndū-wa-nja atarī ho. 12 O ta ūrīa wa kīndū kīu njokeirie Ngai ngaatho nī ūndū mūndū-wa-nja oimire harī mūndū mūrūme-rī, wakīo? 31 Nī ūndū ūcio, rīrīa mūkūrīa kana rīrīa no taguo mūndū-mūrūme aciaragwo nī mūndū-mūkūnyua, o na kana mūgīka ūndū o wothe-wa-nja. No rīrī, indo cīothe cīumaga kūrī Ngai. rī, wīkagei nī ūndū wa kwenda kūgocīthia 13 Ta tuai arī inyuī: Nī kwagīrīrīre mūndū-wa-Ngai. 32 Tigai gwīka ūndū ūngīhīngīthia mūndū, nja kūhooya Ngai atehumbīrīte mūtwe? 14 arī Mūyahudi, kana arī Mūyunani, o na kana Kaī maūndū ma ndūire matamūrutaga atī ūhīngīthie kanītha wa Ngai, 33 o ta ūrīa nīi mūndū-mūrūme gūkorwo arī na njuīrī ndaaya nīgeragia gūkenia andū othe na njīra o yothe. nī ūndū wa kūmūconorīthia, 15 no mūndū-Nīgūkorwo ndicaragia ūndū wa kwīguna nīi wa-nja gūkorwo na njuīrī ndaaya, ūcio nī mwene, no njaragia ūrīa ingīguna andū aingī, riiri wake? Nīgūkorwo aheetwo njuīrī ndaaya nīguo mahonoke.

arī kīndū gīa kūmūhumbīra. 16 Angīkorwo kūrī na mūndū ūrī na ngarari na ūhoro ūyū-rī, nīamenye atī ithuī tūtīrī mūtugo ūngī, 17 ūhoro-inī ūrīa ngūmūtaarīria rīu-rī, o na makānītha ma Ngai matīrī mūtugo ūngī.

11 Mwīgerekaniei na nīi, ta ūrīa
ndīgerekānagia na Kristū. 2
Nīngūmūgaathīrīria nī ūndū wa kūndirikana
maūndū-inī mothe, na nī ūndū wa gūtūura

ndirī na ūndū wa kūmūgaathīra, nīgūkorwo nīgeetha tūtikae gūtuīrwo ciira hamwe na kūngana kwanyu ti gwa kūmūguna no nī gwa thī. 33 Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, kūmūthūkia. 18 Ūndū wa mbere, njiguaga rīrīa mūnganīte mūrīianīre-rī, etanagīrīrai. atī rīrīa muongana ta kanitha, nīkūgīaga na 34 Angīkorwo mūndū nīahūtīi-rī, agīrīrwo nyamūkano gatagatī kanyu, na ūhoro ūcio nī kūrīa irio gwake mūcīi, nīgeetha rīrīa ndingīaga gwītīkia ūmwē waguo. 19 Hatarī muongana gūtīkagē ūhoro wa gūtuīrwo ciira. nganja gūtingīaga kūgīa na ngarari gatagatī Nīngaheana ūhoro wa maūndū macio mangī inī kanyu cia kuonania arīa anyu metikīrīkite rīrīa ngooka.

nī Ngai. 20 Rīrīa muongana hamwe, ti Irio cia Mwathani mūrīīaga, 21 nīgūkorwo rīrīa mūkūrīa, o mūndū athīiaga na mbere kūrīa ategweterera ūrīa ūngī. ūmwē aikaraga ahūtīi, nake ūrīa ūngī agaikara arītīwo. 22 Kaī mūtarī mīcīi mūngīrīra na mūnyūire kuo? Kana nī kanitha wa Ngai mūnyararīte na mūkenda gūconoraga arīa matarī kīndū? Ngūkīmwīra atīa? No ndikīmūgaathīrīrie nī ūndū wa ūhoro ūcio? Aca, ndingīmūgaathīrīria! 23 Nīgūkorwo ūhoro ūrīa ndaamūkīrire kuuma kūrī Mwathani noguo ndaamūkīnīyīrie: Mwathani Jesū, ūtukū ūrīa aakunyanīrīwo, nīoore mūgate, 24 na aarīka gūcookia ngaatho, akīwenyūranga, akiuga atīrī, “Ūyū nī mwīrī wakwa, ūrīa ūheanītīwo nī ūndū wanyu; ikagai ūū, rīrīa rīothe mūrīkīnyuuagīra, nīgūo mūndirikanage.” 25 Ningī o ūndū ūmwē, thuutha wa kūrīa irio, akīoya gīkombe, akiuga atīrī, “Gīkombe gīkī nī kīrīkanīro kīrīa kīerū thiīnī wa thakame yakwa; ikagai ūū, rīrīa rīothe mūrīkīnyuuagīra, nīgūo mūndirikanage.” 26 Nīgūkorwo rīrīa rīothe mūkūrīa mūgate ūyū na mūkanyuūra gīkombe gīkī-rī, nīkuumbūra mūkuumbūra gūkua kwa Mwathani o nginya hīndī ūrīa agooka. 27 Nī ūndū ūcio, mūndū o wothe ūkūrīa mūgate ūcio kana akanyuūra gīkombe kīu kīa Mwathani ūrīa gūtaagīrīre-rī, nī kwīhīa ehīirīie mwīrī na thakame ya Mwathani. 28 Mūndū nīambage gwītūrīa mbere ya kūrīa mūgate ūcio na kūnyuūra gīkombe kīu. 29 Nīgūkorwo mūndū ūrīa wothe ūrīīaga na akanyua ategūkūrīana mwīrī wa Mwathani, nī itūrō rīake we mwene etuagīra. 30 Kīu nīkīo gītūmīte aīngī anyu moorwo nī hinya, na marūare, na amwe anyu nīmarīkītie gūkua. 31 No tūngītūrīa ciira ithūrī ene, tūtingītūrīka a gūciirīthio. 32 Hīndī ūrīa tūgūtūrīwo ciira nī Mwathani-rī, nīkūherithio tūherithagio

12 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, ha ūhoro wa iheo cia kīiroho-rī, ndikwenda mūkare mūrigītīwo nīgūo. 2 Inyū nīmūūū atī hīndī ūrīa mūteefīkīte Ngai, nīmwaguucagīrīrio na mūkerekero kūrī mīhīanāno ītangīaria. 3 Nī ūndū ūcio ngūmwīra atī, gūtīrī mūndū waragia ahotīthītīo nī Roho wa Ngai ūngījuga atīrī, “Jesū aronyiitō nī kīrumī,” na gūtīrī mūndū ūngīhota kuuga atīrī, “Jesū nī Mwathani,” atatongoretio nī Roho Mūtheru. 4 Na rīrī, iheo iria iheanagwo nī mīthembā mīthembā, no Roho ūrīa ūciheanaga no ūmwē. 5 O na njīra cia gūtungata nī mīthembā mīthembā, no Mwathani ūrīa ūtungatagwo no ūmwē. 6 Ningī kūrī mīrūfīre ya wīra mīthembā mīthembā, no Ngai no ūmwē ūrīa ūhotīthagia maūndū mothe gīwīkīa thiīnī wa andū othe. 7 Na rīrī, o mūndū nīaheagwo ūndū wa kuonania atī arī na Roho, naguo ūndū ūcio nī wa kūguna andū othe. 8 Roho ūcio nīwe ūheaga mūndū ūmwē ndūmīrīrī ya ūngī, na ūngī akaheo ūmenyo nī Roho o ro ūcio, 9 nake ūngī akaheo wītīkīo nī Roho o ro ūcio, na ūngī akaheo iheo cia kūhonania nī Roho o ro ūcio, 10 nake ūngī akaheo hinya wa kūringā ciama, na ūngī akaheo ūrāthī, na ūngī akaheo gūkūrīana maroho, na ūngī akaheo kwaria na thiomi mīthembā mīthembā, ningī ūngī akaheo ūhotī wa gūtaūra thiomi icīo. 11 Maūndū macio mothe nī wīra wa Roho o ro ūcio ūmwē, nake agayagīra o mūndū o ūrīa ekwenda. 12 Mwīrī wa mūndū nī ūmwē, o na gwatuīka ūrī cīiga nyīngī; ningī o na gwatuīka cīiga ciaguo ciōthe nī nyīngī-rī, ciōthe no mwīrī o ūmwē. Üguo noguo Kristū atariī. 13 Nīgūkorwo ithuotē twabatīthīrio na Roho ūmwē tūgūtūrīka a mwīrī ūmwē, o na tūrī Ayahudi kana tūrī Ayunani, tūrī ngombo o na kana tūtarī ngombo, na ithuotē tūkīnyuithio Roho o ro ūcio ūmwē. 14 Na rīrī,

mwīrī ndūkoragwo na kīga kīmwe, no nī wa nīmagītaūraga thiomi? 31 No rīrī, mwīriragīriei cīga nyīngī. 15 Kūgūrū kūngiuga atī, “Tondū ti nī riithorī, ndirī wa mwīrī ūyū,” Ūndū ūcio ndūngītūma gūtīge gūtuūka kīga kīa mwīrī ūcio. 16 Nakuo gūtū kūngiuga atī, “Tondū ti nī riithorī, ndirī wa mwīrī ūcio,” nī ūndū wa gūtūmi kīu gūtingītīga gūtuūka kīga kīa mwīrī ūcio. 17 Mwīrī wothe ūngīkorwo no riitho-rī, kūngiuga tūngīguaga na kī? Mwīrī wothe ūngīkorwo no gūtū-rī, kūnungrā tūngīnungagīra na kī? 18 No ūria kūrī, nī atī Ngai nī eekīrire cīga ciōthe thīinī wa mwīrī, agīcīkīra o ta ūria eendaga ciikare. 19 Cīga ciōthe ingītuūka nī kīga kīmwerī, mwīrī naguo ūngīkorwo ha? 20 Ūria kūrī nī atī cīga nī nyīngī, no mwīrī nī ūmwe. 21 Riitho rītingīhota kwīra guoko atīrī, “Nī ndirī na bata nawe!” Naguo mūtwe wīre magūrū atīrī, “Nī ndirī na bata na inyūrī!” 22 Handū ha ūguo-rī, cīga cīa mwīrī iria cionekaza itarī hinya, nīcio irī bata makīria, 23 nacio cīga iria tuonaga ta itarī cīa gūtīo mūno-rī, nīcio tūheaga gītīo kīa mwanya. Nacio cīga iria tuonaga ta itagīrīire kuoneka nīmenyagīrīwo mūno, 24 o rīrīa cīga ciitū iria itarī cīa kūhithwo itabataragio nīkūmenyererwo mūno. No Ngai nīnyāitithanītīe cīga cīa mwīrī na agatīthia makīria cīga iria ciagīte gītīo, 25 nīgeetha gūtikae kūgīna nyamūkano thīinī wa mwīrī, no nīgeetha cīga ciaguo imenyanagīrīre o kīga na kīrīa kīngī. 26 Kīga kīmwe kīngīnyariirīka, cīga iria ingī inyariirīka hamwe nakō; nakō kīga kīmwe kīngīheo gītīo-rī, o nacio cīga iria ingī nīikenaga hamwe nakō. 27 Na rīrī, inyūrī mūrī mwīrī wa Kristū, na o mūndū wanyu nī kīga kīaguo. 28 Nakuo thīinī wa kanitha, Ngai nīathuurīte mbere andū amwe matuīke atūmwō, a keerī anabii, a gatatū arutani, o na ningī kūgīne na aringī a ciama, o na arīa marī na iheo cīa kūhonania mīrimū, na arīa marī na ūhoti wa gūteithia arīa angī, na arīa marī na iheo cīa ūtabarīri, na arīa maaraagia na thiomi mīthemba mīthemba. 29 Andū othe nī atūmwō? Andū othe nī anabii? Andū othe nī arutani? Andū othe nī aringī a ciama? 30 Andū othe nīmaheetwo iheo cīa kūhonania? Andū othe nīmakīaragia na thiomi? Andū othe

nīmagītaūraga thiomi? 31 No rīrī, mwīriragīriei na cīa araika, no ngorwo itarī na wendanīrī, ingīkorwo ndī o ta kīndū kīa rūthuku kīrīa kīgambaga kīaringwo, kana o ta thaani ūria ūhūrīthanagio īkagamba. 2 Ingīkorwo ndī na kīheo gīa kūratha ūhoro, na ngorwo no hote kūmenya maūndū mothe ma hito na nīgāna na ūmenyo wothe, na ingīkorwo ndī na wītīkio ūria ūngīhota gūthaamia irīma, no ndirī na wendanīrī, ndirī bata o na hanini. 3 Ingīheana indo ciakwa ciōthe kūrī andū arīa athīnī, o na heane mwīrī wakwa ūcinwo, no ngorwo ndirī na wendanīrī, ūndīngīgunīka. 4 Wendani nīūkiranagīrīria, na wendani nīūtuganaga. Ndūiguanagīra ūirū, na ndwīgaathaga, o na ndūrī mwītīo. 5 Wendani ndūrī ūtūrīko, na ndūcaragia ūrī ūngīguna, o na ndūhiūhaga kūrakara, na ndūtaraga maita marī ūhītīrio. 6 Ningī wendani ndūkenagīra ūirū, no nīkenagīra ūhoro wa ma. 7 Wendani nīūgitanagīra hīndī ciōthe, na ūgetīkia maūndū mothe, na nīwīrīgagīrīra hīndī ciōthe, o na ūkomīrīria hīndī ciōthe. 8 Wendani ndūthiraga. No akorwo nī morathi, nīmagathira; o na thiomi nīgathira; na kūmenya maūndū o nakuo nīgūgathira. 9 Nīgūkorwo tūmenyaga maūndū o gīcunjī, na tūrathaga maūndū o gīcunjī, 10 no hīndī ūrī ūndū ūrī ūkīnīyanīru ūgooka-rī, ūndū ūrī ūtarī ūkīnīyanīru nīūgathira. 11 Hīndī ūrī ūdaarī kaana-rī, ūdaaragia o ta kaana, na ndeećiiragia o ta kaana, na ūdaataranagia maūndū o ta kaana. No hīndī ūrī ūdaatuīkire mūndū ūmīgima-rī, ūgtīgana na maūndū ma wana. 12 Rīu tuonaga maūndū na mairia, ta kuona na gīcicio; no hīndī ūyo ūkooonaga ta andū makionana ūthīū kwa ūthīū. Rīu ūjūū ūndū ūgīcunjī; hīndī ūyo ūngamenya maūndū ūwega, o ta ūrī ūjūū ūwega. 13 Na ūrī, ūndū ūmaya matatū ūma ūgūtūura; ūtīkio, na kīrīgīrīro, o na wendani. No ūrī ūmūnene ūwamo ūwendani.

14 Rūmagīrīrai mīthīire ya wendani, na mwīrīrīrie ūmūno iheo cīa kīroho, na

makiria mwīriragīrie kīheo kīa ūheani ūhoro wa ningī hooyage na meciiria makwa; o na kūina Ngai. 2 Nīgūkorwo mündū ūrīa wothe waragia ndīrīnaga na roho wakwa, na ningī nyinage na na rūthiomī-rī, ti andū aaragīria no nī Ngai meciiria makwa o namo. 16 Ningī-rī, ūngūkorwo aaragīria. Ti-itherū, gūtirī mündū ūtaūkagīrwo ūkīgooca Ngai na roho waku tu-rī, mündū nī ūrīa aroiga; no nī maündū ma hitho aaragia wa arīa marī gatagatī kanyu ūtarataūkīrwo, na roho wake. 3 No mündū ūrīa ūheanaga ūhoro angīkiuga “Ameni” atīa mahooya-inī maku ma wa Ngai aaragīria andū akamekīra hinya, na gūcookia ngaatho, kuona atī ndaramenya ūrīa akamomīrīria, na akamahooreria. 4 Mündū ūrīa ūroiga? 17 No ūkorwo ūgīcookia ngaatho wega waragia na rūthiomī nī we mwene wīongagīrīra mūno, no mündū ūcio ūngī ndanongererwo hinya, no ūrīa ūheanaga ūhoro wa Ngai nī hinya nī ūhoro ūcio. 18 Nīngūcookeria Ngai kanitha ongagīrīra hinya. 5 No nyende inyuothē ngaatho nīgūkorwo nīi nīnjaragia na thiomi mwaragie na thiomi, no makiria ingīenda makiria manyu inyuothē. 19 No kanitha-inī-rī, inyuothē mūrathage mohoro. Mündū ūrīa nī kaba njarie ciugo ithano ndīramenya wega ūrathaga ūhoro nīkīrīte ūrīa waragia na thiomi, nīguo ngīrute andū arīa angī ūhoro nacio, gūkīra tīga no akorirwo nīegūtāura thiomi icio, nīguo njarie ciugo ngīri ikūmi cia gūthiomā. 20 Ariū kanitha wongererwo hinya. 6 No rīu, ariū na aarī a Ithe witū, tīgagai gwīciiragia ta ciana. na aarī a Ithe witū, ingīuka kūrī inyū na Harī ūhoro wa maündū marī mooru-rī, tuīkai njarie na thiomi-rī, ingīmūguna nakī, tīga no tūkenge, no mwīciirīrie-inī wanyu mūtuīke ndīmūreheire ūgūrīo, kana ūmenyo, kana andū agīma. 21 Thīnī wa Watho nī kwandikitwo ūrathi, o na kana kiugo kīa ūrutani? 7 O na ha atīrī: “Nīngārīria andū aya na tūnua twa andū ūhoro ūkonī indo iria itarī muoyo iria igambaga, maaragia na thiomi ng'eni, ndīmaarīria na indo ta mūtūrirū kana kīnanda kīa mūgeeto- tūnua twa andū maaragia na mwarīrie wa kūngī, rī, mündū angīgīkūrīana atīa rwīmbo rūrīa no o na ndeeka ūguo matikanjīga,” 22 Nī ūndū rūrenda kūinwo, tīga hakorirwo na ngūrīani ūcio, kwaria na thiomi nī kīmenyīthia kūrī njega ya mīgambo? 8 Ningī-rī, angīkorwo andū arīa matetīkītie no ti kīmenyīthia kūrī karumbeta gatikūrūta mūgambo ūgūkūrīkana arīa metīkītie; no kūratha ūhoro nī kwa arīa ūrīa ūkuuga-rī, nūū ūngīkīhaarīria gūthīi metīkītie, ti kwa arīa matetīkītie. 23 Tondū ūcio mbaara-inī? 9 Ūguo noguo ūhoro wanyu ūtarīi. kanitha wothe ūngīungana na andū othe maarie Tīga mwarīrie na ciugo ikūmenyeka na rūthiomī na thiomi-rī, na hacooke hatoonye andū matooī rwanyu-rī, nī mündū ūrīkū ūngīmenya ūrīa ūhoro wa thiomi, kana andū matetīkītie-rī, gīthī mūroiga? Mūngūkorwo o mūkīarīria rīera. 10 matingiuga atī mūrī agūrūki? 24 No mündū ūtarī Ti-itherū nī kūrī mīthembā mīngī ya thiomi mwītīkia kana mündū ūtarī mūtaūkīre nī ūhoro gūkū thī, no gūtirī rūthiomī o na rūmwe rūtarī ūcio angītoonya rīrīa andū othe mararatha ūrīa ruugaga. 11 No angīkorwo ndingīmenya mohoro-rī, mündū ūcio nīekūguithio nī andū ūrīa mündū aroiga-rī, nī ngīrī mūrūrīrī harī othe atī nī mwīhīna acirithio nī othe, 25 mündū ūcio ūraaria, nake nī mūrūrīrī harī na maündū marī atūire ahīthīte ngoro-inī nīi. 12 Ūguo noguo o na inyū mūtarīi. Kuona nīmakoimbūka. Nī ūndū ūcio egūthīthie thī ahooe atī nīmwīrirīrie mūno iheo cia kūroho-rī, Ngai, akiugaga atīrī, “Ti-itherū Ngai arī gatagatīkīgeragie kuongerera iheo iria ciakaga kanitha inī kanyu!” 26 Tūgūkiuga atīa, ariū na aarī a ūkagīna hinya. 13 Na tondū ūcio-rī, mündū Ithe witū? Rīrīa muongana hamwe-rī, o mündū ūrīa waragia na rūthiomī rūgeni nīahoyage ahota gūkorwo arī na rwīmbo, kana arī na ūndū nīguo ahote gūtāura ūrīa aroiga. 14 Nī ūndū- arenda kūrutana, kana arī na ūndū agūrīrīo, rī, ingīkorwo ndīrahooya ngīthiomaga-rī, roho kana arī na thiomi, kana arī na ūtaūri wa thiomi. wakwa nīguo ūrahooya, no meciiria makwa Maündū macio mothe no nginya mekagwo nī matīrī na maciaro. 15 Nī ūndū ūcio-rī, ngūgīika ūndū wa gwīkīra kanitha hinya. 27 Angīkorwo atīa? Nīi ndīrīhooyaga Ngai na roho wakwa, na nī gūkwario na rūthiomī-rī, nī kwario nī andū

eerī, na makīngīha atatū, na o mündū aarie akīriūkio kūringana na ūrīa Maandiko macio riita rīake, na no nginya hagē na mündū ūngī moigīte, 5 na atī akiumīrīra Petero, na agīcooka wa gūtaūra. 28 Angīkorwo gūtirī mūtaūri-rī, akiumīrīra arīa Ikūmi na Eerī. 6 Thuutha ūcio, mwaria ūcio nīagikire arī kūu kanitha-inī, na nīoi mīrīre makīria ma ariū na aarī a Ithe witū akīiarīrie we mwene, na aarīrie Ngai. 29 Aheani magana matano ihinda o rīmwē, na aingī ao ūhoro eerī kana atatū magīrīirwo maarie, nao marī muoyo o na rīu, o na gūtuūka amwe ao andū arīa angī makūurane wega ūrīa kūreerwo. nīmarīktie gūkua. 7 Ningī agīcooka akiumīrīra 30 Na mündū ūikarīte thī ho angīgīna na ūguūrio- Jakubu na thuutha wa ūguo agīcooka akiumīrīra rī, mwaria ūcio wa mbere nīakire. 31 Nīgūkorwo atūmwo othe, 8 na thuutha wa acio angī inyuothe no mūrathe ūhoro o mündū riita othe akīnyumīrīra o na niī, haana ta mündū rīake nīguo andū othe marutwo maūndū waciārtwo atarī mūkinyu. 9 Nīgūkorwo nīi na momīrīro. 32 Namo maroho ma anabii nī niī mūnini mūno harī atūmwo arīa angī, o nīmathīkagīra anabii o ene. 33 Nīgūkorwo Ngai ti na ndiagīrīirwo nī gwītuo mūtūmwo, tondū Ngai wa kīrigīcāno no nī wa thayū. Ta ūrīa kūrī nīndanyariirire kanitha wa Ngai. 10 No wega thīinī wa ciūngāno ciothe cia andū arīa aamūre, wa Ngai nīguo ūtūmīte nduūke ūguo ndariī, 34 atumia magīrīirwo nīgūkaraga makīrīte ki naguo wega wake kūrī nī ndwariī wa tūhū. No marī thīinī wa kanitha. Matītikīrītio kwaria, nīndarutire wīra na kīyo gūkīra acio angī othe, no nīmaikarage menyīhītie, o ta ūrīa Watho no ti niī ndaarutaga wīra ūcio, no nī wega wa uugīte. 35 Angīkorwo marī na ūndū mangīenda Ngai ūrīa warī hamwe na nīi warutaga wīra kūmenya-rī, nīmoragie athuuri ao ene kwao ūcio. 11 Tondū ūcio, o na kūngītuūka nī niī mūciī; nīgūkorwo nī ūndū ūrī thoni atumia kana nī o-rī, ūhoro ūyū noguo tūhunjagia, na kwaragia thīinī wa kanitha. 36 Hī! Anga kiugo kīa noguo inyuī mwetikīrie. 12 Na rīrī, kūngīkorwo Ngai kīambīrīrie na inyuī? Kana hihi no inyuī kūhunjagio atī Kristū nīariūkīrio akiuma kūrī inyuiki gīakinyīire? 37 Mündū o na ū angīciiria arīa akuū-rī, nī kīi gītūmaga amwe anyu atī nī mūnabii, kana arī na iheo cia kīiroho-rī, moige atī gūtirī kūriūkio kwa arīa akuū? 13 nīagītīkīre atī maūndū maya ndīramwandikīra Kūngīkorwo gūtirī kūriūkio kwa arīa akuū-rī, o nī maūndū marīa maathanītō nī Mwathani. nake Kristū ndaakīriūkīrio. 14 Na angīkorwo 38 No angīagīra ūndū ūcio kīene-rī, o nake we Kristū ndaakīriūkīrio-rī, kūhunjia gwītū no gwa mwene nīkagīrwo kīene. 39 Nī ūndū ūcio, tūhū, nakuo gwītikīa kwanyu no gwa tūhū. 15 ariū na aarī a Ithe witū, mwīrirīrīrei kūrīthaga Makīria ma ūguo-rī, ithū no tūgīkorwo tūrī mohoro, na mūtīkagīragie ūhoro wa kwaria aira a Ngai a maheeni, tondū nītūumbūrīte na thiomi. 40 No maūndū mothe nīmekagwo atī Ngai nīariūkīrie Kristū kuuma kūrī arīa na mūtaratara ūrīa wagīrīire, na mekagwo na akuū. No rīrī, ndaakīmūriūkīrie angīkorwo nī kīhaarīro.

15 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, nīngwenda kūmūrīrīkania ūhoro-ūrīa-mwega ūrīa ndaamūhunjīrie, na mūkīwamūkīra, na noguo mūtūrīrīte mūrūmītie. 2 ūhoro ūcio mwega nīguo ūtūmīte mūhonoke, mwaikara mūrūmītie wega ūhoro ūrīa ndaamūhunjīrie. Angīkorwo ti ūguo-rī, ūhoro ūcio mwawītīkīrie o tūhū. 3 Nīgūkorwo ūhoro ūrīa nīi ndaamūkīrire nīguo ndaamūheire, ūrī wa mbere na wa bata mūno: atī Kristū nīakuire nī ūndū wa mehīa maitū o ta ūrīa Maandiko moigīte, 4 na atī nīathīkīrīro, na atī mūthenya wa gatatū

ma atī arīa akuū matīrīkīgio. 16 Nīgūkorwo kūngītuūka atī arīa akuū matīrīkīgio, o nake Kristū ndaakīriūkīrio. 17 Na angīkorwo Kristū ndaariūkīrio-rī, gwītikīa kwanyu nī gwa tūhū; mūgitūrīraga o mehīa-inī manyu. 18 Ningī andū arīa marīktīte gūkoma marī thīinī wa Kristū-rī, o nao nī kūrīa morīte. 19 Na kūngīkorwo kīrīgīrīro gitū thīinī wa Kristū no kīa muoyonī ūyū tūrī-rī, twagīrīrīwo nīkūiguūrīwa tha gūkīra andū othe. 20 No rīrī, ti-therū Kristū nīariūkītīo akoima kūrī arīa akuū, agatuūka maciaro ma mbere ma arīa makuīte. 21 Tondūrī, o ūrīa arī mündū watūmīre gīkuū gīkē

thī, o nakuo kūriūkio kwa arīa akuū nī mündū ūhaandaga mbeū ya ngano kana ya kīndū kīngī. watūmire gūūke. 22 Nīgūkorwo o ta ūrīa andū 38 No Ngai amīheaga mwīrī o ūrīa endaga īgē othe makuaga nī ūndū wa Adamu-rī, no taguo naguo, na o mūthembā wa mbegū akaūhe andū othe magaacockio muoyo thīnī wa Kristū. mwīrī waguo. 39 Mīrī yothe ndīhaanaine: 23 No o mündū akaariūka ihinda rīake mwene: Andū marī mūthembā ūmwe wa mwīrī, nacio Kristū arī we wariūkire mbere; na thuutha andū nyamū mūthembā ūngī, na nyoni mūthembā arīa marī ake hīndī ūrīa agooka. 24 Thuutha ūngī, o nacio thamaki irī mwīrī wa mūthembā ūcio nīguo ihinda rīa kūrigīrīria rīgaakinya, ūngī. 40 Ningī nī kūrī mīrī ya igūrū na nī kūrī hīndī ūrīa akaaneana ūthamaki kūrī Ngai Ithe mīrī ya gūkū thī; no riiri wa mīrī ya igūrū nī arīkitie kūniina mothamaki mothe, na wathani, mūthembā ūmwe, na riiri wa mīrī ya gūkū thī o na hinya wothe. 25 Nīgūkorwo no nginya nī mūthembā ūngī. 41 Riūa ūrīa na riiri warīo athamake nginya ūrīa agaakorwo aigīte thū mwanya, na mweri ūrī riiri waguo mwanya, ciake ciithe rungu rwa makinya make. 26 Na ūrī, na njata irī na riiri wacio mwanya; na njata thū ya mūthia kūniinwo nī gīkuū. 27 Nīgūkorwo ūmwe ūrī riiri ūrī ngūūrani na njata ūrī ūngī. “nī aigīte indo ciithe rungu rwa makinya 42 Üguo nīguo gūgaatuūka hīndī ya kūriūkio make.” Na ūrīa gūkwīrwo atī “indo ciithe” kwa andū arīa akuū. Mwīrī ūrīa ūhaandagwo nī nīciigītō rungu rwake, nīgūkūmenyeka wega wa kūbutha, no ūrīukagio ūtarī wa kūbutha; atī Ngai we mwene ti wa itari rīu tondū nī we 43 mwīrī ūhaandagwo ūrī mūmene, ügacooka waigire indo ciithe rungu rwa Kristū. 28 Aarikia ūkariūkio ūrī na riiri; ūhaandagwo ūtarī na gwīka üguo-rī, Mūriū we mwene nīagatuūka wa hinya, ügacooka ūkariūkio ūrī na hinya; 44 gwathagwo nī ūcio waigire indo ciithe rungu ūhaandagwo ūrī mwīrī wa ndūire, ügacooka rwake, nīguo Ngai akorwo nī we maūndū mothe ūkariūkio ūrī mwīrī wa kīroho. Angīkorwo thīnī wa maūndū mothe. 29 Na ūrī, kūngīkorwo nī kūrī mwīrī wa ndūire-rī, o na mwīrī wa gūtīrī ūrīukio-rī, arīa mabatithītio handū-inī ha kīroho ūrī kuo. 45 Nī ūndū ūcio kwandīkītō arīa akuū mageeka atīa? Angīkorwo arīa akuū atīrī: “Adamu ūrīa warī mündū wa mbere-rī, matikaariūkio o na atīa-rī, andū makībatithagio aatuūkire kīūmbe kīrī muoyo”; nake Adamu ūrīa handū-inī hao nīkī? 30 Na ithuū-rī, twītoonyagia wa kūrigīrīria-rī, agītuūka roho wa kūheana ügwati-inī o ithaa o ithaa nīkī? 31 Ngūmwīra muoyo. 46 Mwīrī wa kīroho tīguo waambire na ma, ariū na aarī a Ithe witū, ti-itherū, o gūūka, no nī ūrīa wa ndūire, na thuutha wa ta ūrīa ndīrīrahaga nī ūndū wanyu thīnī wa üguo ūgūūka ūrīa wa kīroho. 47 Mündū wa Kristū Jesū Mwathani witū, atī nīi nguaga o mbere aarī wa rūkūngū rwa thī, no mündū wa mūthenya. 32 Angīkorwo ndaahūūranire na keerī oimīte igūrū. 48 O ta ūrīa mündū ūcio wa nyamū cia gīthaka kūu Efeso nī ūndū wa itūmi gūkū thī aatarī, noguo arīa marī a tīrī matariī; cia ū-mündū-rī, ndaagunīkire na kī? Angīkorwo na ta ūrīa mündū wa kuuma igūrū aatarī, andū arīa akuū matikaariūkio-rī, “Nītūrīe na noguo o na arīa a igūrū matariī. 49 Na ta ūrīa tūnyue, nīgūkorwo rūcīu nīgūkua tūgaakua.” twagiīre na mūhianīre wa mündū ūcio wa tīrī- 33 Mūtikaheeneke: “Thirītū njūru nīthūkagia rī, noguo tūkaagīa na mūhianīre wa mündū ūcio mītugo mīega.” 34 Arahūkai mwīigue ta ūrīa wa kuuma igūrū. 50 Ngūmwīra atīrī, ariū na aarī mwāgīrīrwo, na mūtīgige kwīhīa; nīgūkorwo a Ithe witū, mwīrī na thakame itingīhota kūgaya andū amwe matiū Ngai: ndoiga üguo nīgeetha ūthamaki wa Ngai, kana kīrīa kībuthaga kīgāe ndīmūconore. 35 No mündū ahota kūuria atīrī, kīrīa gitabuthaga. 51 Thikīrīrīai, ndīmwīre ūndū “Andū arīa akuū mariūkagio atīa? Magooka wa hitho: Tūtīgaakua ithuothē, no nīkūgarūrwo marī na mwīrī ūhaana atīa?” 36 Nī ūrimū ūrīkū tūkaagarūrwo ithuothē, 52 o kahinda kanini, ūyū! Kīrīa wahaanda-rī, gītimeraga gītambīte o ta ibucia rīa riitho, ūrīa karumbeta ka gūkua. 37 Hīndī ūrīa wahaanda-rī, ndūhaandaga mūthia gakaagamba. Nīgūkorwo karumbeta mwīrī ūrīa ügūooka ūkorwo ho, no gūkorwo nīgakaahuhwo, nao arīa akuū mariūkio matarī a

kūbutha, na ithuū tūgarūrwo mīrī. 53 Nīgūkorwo Nī ūndū ūcio-rī, gūtirī mūndū wagīrūrwo nī mwīrī ūyū ūbuthaga no nginya wīhumbe mwīrī kwaga kūmwamūkīra. Mumagarie na thayū ūtarī wa kūbutha, naguo mwīrī ūyū wa gūkua nīgeetha akinye kūrī nī. Nīndīm wetereire wīhumbe mwīrī ūtarī wa gūkua. 54 Hīndī marī hamwe na ariū na aarī a Ithe witū. 12 īria kūbutha gūkeehumba kwaga kūbutha, na Na rīrī, ha ūhoro ūkonī mūrū wa Ithe witū gūkua kwīhumbe kwaga gūkua-rī, hīndī ūyo Apolo-rī: nīndamūringīrīrie mūno ooke kūrī ūhoro nīukahinga ūrīa wandīkītwo atīrī, “Gikuū inyuū arī hamwe na ariū na aarī a Ithe witū. nīkīniinītwo gīgatoorio biū.” 55 “Wee gīkuū- Nowe ndeendaga gūuka ihinda rīu, no nīarūka rī, gūtoorania gwaku gūkīrī ha? Wee gīkuū- aagīa na mweke. 13 Ikaragai mwīhūgīte, na rī, rūboora rwaku rūkīrī ha?” (Hadēs g86) 56 mwīhaande mūrūmīte wega thīinī wa wītīkio; Rūboora rwa gīkuū nī mehia, naguo hinya wa ningī mūtuīke andū omīrīru; na mūgīe na mehia uumanaga na watho. 57 No rīrī, Ngai hinya. 14 Ikgai maūndū mothe mūrī na arogaathwo nīgūkorwo nīwe ūtūheaga ūtooria wendani. 15 Inyuū nīmūrī atī andū a nyūmba thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū. 58 Nī ya Stefana nīo maarī a mbere gwītikia kūu ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū arīa nyenda, būrūri wa Akaia, na nīmerutīre gūtungatagīra ikaragai mwīhaandīte wega. Mūtikanenyenyo andū arīa aamūre. Nīngūkīmūringīrīria, ariū nī ūndū o na ūrkū. Tūūrai mwīheanīte kūna na aarī a Ithe witū, 16 mwathīkagīre andū ta wīra-inī wa Mwathani, tondū nīmūrī atī wīra acio, na mūndū o wothe ūrīa ūrutithanagia wanyu thīinī wa Mwathani ti wa tūhū.

16 Na rīrī, ha ūhoro wa mūhothi nī ūndū wa andū a Ngai ūtarī ūyū: Ikgai ūrīa ndeereire makanitha ma Galatia mekage. 2 Mūthenya wa mbere wa kiumia-rī, o mūndū wanyu nīagīrīrwo nīkūigaga mbeeeca ta ūrīa ūthūkūmi wake ūigana, agaciigaga, nīguo hīndī ūrīa ngooka kūu gūtikanagīe na mūhothi. 3 Na ndaakinyarī, andū arīa mūgaakorwo mūgathīrīrie nīngamahe marūa ma kūmamenyithania na ndīmatīme Jerusalemu na iheo cianyu. 4 Na kūngikoneka kwagīrīre o na nī ūtī-rī, nīngatwarana nao. 5 Ndaarikia gūtūkanīria Makedonia-rī, nīgūkorwo nīngatuikanīria kuo, nīngooka kūrī inyuū. 6 Hihi ngaikara na inyuū gwa kahinda, o na kana njikare kūu hīndī ya heho yothe, nīguo mūkaahota kūndeithīrīria gūthīrī ūgendo-inī rwakwa kūrīa guothe ngaathī. 7 Ndikwenda kuonana na inyuū hīndī ūno ndīrahītūkīra kūu, tondū ngwīhoka atī nītūgaikarania na inyuū kwa ihinda, Mwathani etikīra. 8 No nīngūkara gūkū Efeso nginya hīndī ya Bendegothito, 9 tondū ndīmūhingūrīre mweke mūnene wa kūruta wīra mwega ūrī na uumithio, no nacio thū nī nyingī. 10 Timotheo angūka-rī, menyererai nīguo aikare kūu na inyuū atarī na guoya, nīgūkorwo nī wīra wa Mwathani araruta, o ta ūrīa ndīraruta. 11

Nowe ndeendaga gūuka ihinda rīu, no nīarūka aagīa na mweke. 13 Ikaragai mwīhūgīte, na rī, rūboora rwaku rūkīrī ha?” (Hadēs g86) 56 mwīhaande mūrūmīte wega thīinī wa wītīkio; Rūboora rwa gīkuū nī mehia, naguo hinya wa ningī mūtuīke andū omīrīru; na mūgīe na mehia uumanaga na watho. 57 No rīrī, Ngai hinya. 14 Ikgai maūndū mothe mūrī na arogaathwo nīgūkorwo nīwe ūtūheaga ūtooria wendani. 15 Inyuū nīmūrī atī andū a nyūmba thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū. 58 Nī ya Stefana nīo maarī a mbere gwītikia kūu ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū arīa nyenda, būrūri wa Akaia, na nīmerutīre gūtungatagīra ikaragai mwīhaandīte wega. Mūtikanenyenyo andū arīa aamūre. Nīngūkīmūringīrīria, ariū nī ūndū o na ūrkū. Tūūrai mwīheanīte kūna na aarī a Ithe witū, 16 mwathīkagīre andū ta wīra-inī wa Mwathani, tondū nīmūrī atī wīra acio, na mūndū o wothe ūrīa ūrutithanagia wanyu thīinī wa Mwathani ti wa tūhū. 17 Nīndakenire rīrīa Stefana, marī na Fotunato, na Akaiko maakinyire, nī ūndū nīo maahingīrīrie ūndū ūrīa itaārī naguo kuuma kūrī inyuū. 18 Nīgūkorwo nīmacanjamūrīre roho wakwa o na wanyu. Andū ta acio nīmagīrīrwo kūheagwo gītīo. 19 Makanitha ma būrūri wa Asia nīmamūgeithia. Akula na Pirisila nīmamūgeithia mūno thīinī wa Mwathani, o na kanitha ūrīa ūcemanaagia kwoa nyūmba nīwamūgeithia. 20 Ariū na aarī a Ithe witū othe arīa marī gūkū nīmamūgeithia. O mūndū nīageithie ūrīa ūngī na ngeithi theru cīa kīmumunyano. 21 Niī, Paūlū, nī nī ūndandīka ngeithi ici na guoko gwakwa. 22 Angikorwo he mūndū o na ū ūtendete Mwathani-rī, arogwatwo nīkīrumi. Ūka, Mwathani! 23 Wega wa Mwathani Jesū ūroikara na inyuū. 24 Wendani wakwa ūromūkīnyīra inyuū inyuothē mūrī thīinī wa Kristū Jesū. Amenī.

2 Akorinitho

1 Nī ni Paūlū, mütümwo wa Kristū Jesū nī ūndū wa kwenda kwa Ngai, tūrī na Timotheo mürū wa Ithe witū, Twatūma marūa maya kūrī kanitha wa Ngai ūrīa ūrī Korinitho, o hamwe na andū othe aamūre arīa marī Akaia guothe: 2 Wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū o na Mwathani Jesū Kristū irokara na inyū. 3 Ngai na Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū arogoochwo, o we Ithe witū wa tha, na Ngai mwene ūhoro wothe wa kūūmanīrīria, 4 ūrīa ūtūumagirīria mathīna-inī maitū mothe, nīguo na ithuī tūhotage kūhooreragia arīa marī na thiīna o wothe na ūndū wa kūūmīrīrio kūrīa ithuī ene tūmīrīrio nakuo nī Ngai. 5 Nīgūkorwo o ta ūrīa kūnyariirwo gwa Kristū kūingīhite thiīnī witū-rī, ūguo noguo kūūmanīrīria gwitū kūingīhite nī ūndū wa Kristū. 6 Tūngīthīnio-rī, tūthīnagio nīguo mūūmīrīrio na mūhonokio; tūngūmīrīrio-rī, tūumagirīrio nīguo na inyū mūgīe na ūūmīrīru, ūrīa ūciaraga gūkirīrīria mūkīnyariirwo na mathīna o ta marīa tūthīnagio namo. 7 Nakīo kīrīgīrīro kīrīa tūrī nakīo nī ūndū wanyu nī kīrūmu, tondū nītūrī atī o ta ūrīa mūgwatanagīra na ithuī maūndū-inī marīa tūnyariiragwo namo-rī, no taguo mūgwatanagīra na ithuī ūhoro-inī wa kūūmanīrīria o naguo. 8 Ariū na aarī a Ithe witū, tūtikwenda mūkorwo mūtooi mathīna marīa twarī namo būrūri wa Asia. Twarī hatīka-inī nene mūno makīria ma ūrīa tūngīahotire gūkirīrīria, nginya ha ūhoro witū wa gūtūura muoyo tūkīyūmīra tha. 9 Ti-itherū, ngoro-inī ciitū twaiguaga tūtuīrīrwo gūkua. No kwahanīkire ūguo nīguo tūtikae kwīlhoka ithuī ene, no twīhoke Ngai, ūrīa ūrīukagia arīa akuū. 10 Nīwe watūhonokirie ūgwati-inī ūcio wahaanaga wa gikuū, na nowe ūgaatūhonokia. We nīwe twīrīgīrīre atī no egūthī na mbere gūtūhonokia, 11 inyū na inyū mūgītūteithagia na gūtūhoera. Nao andū aingī nīmarīcookagia ngaatho nī ūndū witū, tondū wa wega ūcio tūtugītīwo naguo arī macookio ma mahooya ma andū aingī. 12 Na rīrī, ūndū ūyū nīguo twīrahagīra: Thamiri ciitū nīcio inyū, nī ya ūtheru na ya ūhoro wa ma kuuma kūrī Ngai. Tūtīkaga ūguo kūringana na ūūgī wa thī, no nī kūringana na wega wa Ngai. 13 Nīgūkorwo tūtīramwandikīra ūndū o na ūrīkū mūtangīhota gūthoma kana gūtaūkīrwo nīguo. Na ngwīhoka atī, 14 o ta ūrīa mūtūmenyete hanini, nīmūrītaūkīrwo biū atī no mūhote kwīraha nī ūndū witū, o ta ūrīa tūkeeraha nī ūndū wanyu mūthenya ūrīa wa Mwathani Jesū. 15 Na tondū wa ūrīa ndaarī na mwīhoko wa ūndū ūcio-rī, nīdabangīte njūke kwanyu mbere nīguo mūgunīke maita meerī. 16 Ndabangīte nīmūceerere ngīthīfī Makedonia, na njokere kūu kwanyu ngīuma Makedonia, na inyū nīguo mūcooke mūndūme Judea. 17 Hīndī ūrīa ndaabangaga ūndū ūcio-rī, kaī ndeekaga ūguo na itherū? Kana hihi haaraagīria mībangō yakwa na njīra ya kī-mwīrī nīguo rīmwe njugage, “lī, lī,” na rīrīa rīngī ngoiga “Aca, aca”? 18 No ti-itherū, o ta ūrīa Ngai arī mwīhokeku-rī, nīdūmīrīri iitū kūrī inyū ti “lī” na rīngī “Aca.” 19 Nīgūkorwo Mūrū wa Ngai, Jesū Kristū, ūrīa mwahunjīrīrio ūhoro wake nī niī, na Sila, na Timotheo, ūhoro wake ndwarī wa kuuga, “lī” ūgacooka ūkoiga “Aca,” no thiīnī wake gūtūraga o “lī.” 20 Nīgūkorwo cīranīro cī Ngai, o na cīngīhite atīa-rī, ciithe nī “lī” thiīnī wa Kristū. Na nī ūndū ūcio thiīnī wake, ithuī tūkoigaga “Ameni” nīgeetha Ngai agoocagwo. 21 Na rīrī, Ngai nīwe ūtūmaga ithuī hamwe na inyū twīhaande wega thiīnī wa Kristū. Nīwe watūtīrīrie maguta, 22 na agītwīkīra rūūri rwa kuonania atī tūrī ake, na agītūhe Roho wake thiīnī wa ngoro ciitū arī ta mwīhoko wa kūrūgāmīrīra maūndū marīa magooka. 23 Ngai nīwe mūira wakwa, na nīo atī nī ūndū nīdaagire gūcooka Korinitho nī ūndū wa kūmūcaāra. 24 Úguo ti kuuga atī ūndū ūtūramwatha ūhoro-inī wa wītīkio wanyu, no nī atī ūtūtīthanagia wīra na inyū nīgeetha mūkenage, tondū mūtūrīte mwīhaandīte wega nī ūndū wa wītīkio wanyu.

itūmenyithagia atī mīthīire iitū ūrīa tūikaraga
nayo gūkū thī, na makiria ūrīa tūikaranagia na
inyuī, nī ya ūtheru na ya ūhoro wa ma kuuma
kūrī Ngai. Tūtiikaga ūguo kūringana na ūūgī
wa thī, no nī kūringana na wega wa Ngai. 13
Nīgūkorwo tūtiramwandikīra ūndū o na ūrīkū
mūtangīhota gūthoma kana gūtaūkīrwo nīguo.
Na ngwīhoka atī, 14 o ta ūrīa mūtūmenyete
hanini, nīmūrītaūkīrwo biū atī no mūhote
kwīraha nī ūndū witū, o ta ūrīa tūkeeraha nī
ūndū wanyu mūthenya ūrīa wa Mwathani Jesū.
15 Na tondū wa ūrīa ndaarī na mwīhoko wa
ūndū ūcio-rī, nīndabangīte njūke kwanyu mbere
nīguo mūgunīke maita meerī. 16 Ndabangīte
ndīmūceerere ngīthīi Makedonia, na njokere
kūu kwanyu ngiuma Makedonia, na inyuī
nīguo mūcooke mūndūme Judea. 17 Hīndī ūrīa
ndaabangaga ūndū ūcio-rī, kaī ndeekaga ūguo
na itherū? Kana hihi haaragīria mībango yakwa
na njīra ya kī-mwīrī nīguo rīmwe njugage,
“lī, lī,” na rīrīa rīngī ngoiga “Aca, aca”? 18
No ti-itherū, o ta ūrīa Ngai arī mwīhokeku-
rī, ndūmīrīri iitū kūrī inyuī ti “lī” na rīngī
“Aca.” 19 Nīgūkorwo Mūrū wa Ngai, Jesū Kristū,
ūrīa mwahunjīrio ūhoro wake nī niī, na Sila,
na Timotheo, ūhoro wake ndwarī wa kuuga,
“lī” ugacooka ūkoiga “Aca,” no thīinī wake
gūtūrīraga o “lī.” 20 Nīgūkorwo cīranīro cīa
Ngai, o na cingīhīte atīa-rī, ciōthe nī “lī” thīinī
wa Kristū. Na nī ūndū ūcio thīinī wake, ithuī
tūkoigaga “Amenī” nīgeetha Ngai agoocagwo.
21 Na rīrī, Ngai nīwe ūtūmaga ithuī hamwe na
inyuī twīhaande wega thīinī wa Kristū. Nīwe
watūtīrīrie maguta, 22 na agītwikīra rūūri
rwa kuonania atī tūrī ake, na agītūhe Roho
wake thīinī wa ngoro ciitū arī ta mwīhoko wa
kūrūgamīrīra maūndū marīa magooka. 23 Ngai
nīwe mūira wakwa, na nīo atī nī ūdaagire
gūcooka Korinitho nī ūndū wa kūmūcaaīra. 24
Ūguo ti kuuga atī nītūramwatha ūhoro-inī wa
wītīkio wanyu, no nī atī tūrutithanagia wīra
na inyuī nīgeetha mūkenage, tondū mūtūrīte
mwīhaandīte wega nī ūndū wa wītīkio wanyu.

nūū ūngītigara wa kūngenia, o tiga inyuī aingī mekaga; tūtionjorithagia kiugo kīa Ngai arāa njiguithitie kīeha? 3 Ndamwandikīire nīguo tuone uumithio. Handū ha gwīka ūguo-rī, ūguo nīgeetha rīrīa ngooka ndikanaiguithio ithuī twaragia tūrī na wīhokeku thīinī wa Kristū kīeha nī acio njagīrīirwo nīgūkenio nō. mbere ya Ngai, ta andū matūmītwo nī Ngai.

Nī ndaarī na ūūmīrīru harī inyuī inyuothē atī nīmūngīagwatanīire na niī gīkeno-inī gīakwa, nakīo gītuīke kīanyu. 4 Nīgūkorwo ndamwandikīire ndī mūthīnīku mūno, na ndī na ruo rwa ngoro na maithori maingī, ti atī nīguo ndīmūguithie kīeha, no nīguo ndīmūmenyithie wendo ūrīa ndīmwendete naguo. 5 Angīkorwo nī kūrī mūndū ūguithitie amwe anyu kīeharī, ti niī aiguithitie, no nī inyuothē aiguithitie kīeha. Ndiroiga ūguo nīghatīrīria ūrīa wīkīte ūguo. 6 Iherithia rīrīa aherithītio nī andū arāa aingī anyu, nīrīmūiganīte. 7 Rīu inyuī-rī, nīmwagīrīirwo nīkūmūrekera na kūmūtūmīrīria, nīguo ndakae gūtoorio nī kīeha gīkīrīte. 8 Nī ūndū ūcio, ndamūthaitha mūmuonie atī no mūmwendete. 9 Gītūmi kīrīa gītatūmire ndīmwandikīire marūa macio nīndīmūgerie, na menye kana no mwītiirie magerio na mwathīkage maūndū-inī mothe. 10 Mūndū ūrīa mūngīrekera, o na niī nīndamūrekera. Naguo ūndū ūrīa ndekanīire-rī (hangīkorwo nī haarī ūndū o na ūrīku wa kūrekanīra), ūndū ūcio ndaūrekanīra nī ūndū wanyu ndī mbere ya Kristū, 11 nīguo Shaitani ndakae gūtūhoota. Nīgūkorwo tūtitrigītio nī mawara make. 12 Na rīrī, rīrīa ndaathiire Teroa kūhunjia Ūhorō-ūrīa-Mwega wa Kristū, na ngīkora Mwathani ahingūrīte mūrango-rī, 13 ndiigana kūgīa na thayū ngoro-inī yakwa, tondū ndiakorire mūrū-wa-Ithe witū Tito kuo. Nī ūndū ūcio ngīugīra andū akuo ūhoro, ngīcooka ngīthīi nginya Makedonia. 14 No rīrī, Ngai arogooocwo, o we ūrīa ūtūtongoragia hīndī ciothe na ūhootani thīinī wa Kristū, nake agatūhūthagīra ta tūrī mūtararīko mwega wa kūmemerekia ūhoro wa kūmenya Kristū kūndū guothē. 15 Tondū ithuī tūrī mūtararīko wa Kristū ūrīa ūkinyaga harī Ngai, kūrī arāa marahonokio o na arāa maroora. 16 Kūrī arāa maroora-rī, tūrī mūnungo mūru wa gīkuū; no kūrī arāa marahonokio-rī, tūrī mūtararīko wa muoyo. Nūū ūngīhota wīra ta ūcio? 17 Ithuī tūtiikaga ta ūrīa andū

3 Anga nītūraambīrīria gūcooka kwīgaathīrīria? Kana hihi nītūbataire kūheo marūa ma gūtūgaathīrīria kūrī inyuī kana moimīte kūrī inyuī ta andū arāa angī? 2 Inyuī ene nī inyuī marūa maitū, maandikītuo ngoro-inī ciitū, mamenyekete na magathomagwo nī andū othe. 3 Inyuī nīmuonanagia atī mūrī marūa moimīte kūrī Kristū, inyuī mūrī maciaro ma ūtungata witū, marūa mataandikītuo na rangi, no maandikītuo na Roho wa Ngai ūrī ūrī muoyo. Matiandikītuo ihengere-inī cia mahiga, no maandikītuo ihengere-inī cia ngoro cia andū. 4 Ūcio nīguo ūūmīrīru witū harī Ngai nī ūndū wa Kristū. 5 Na ti atī ūrī na ūhoti ithuī ene ūtūgīaathīra, no ūhoti witū uumaga kūrī Ngai. 6 Nīwe ūtūhotithītie tūtuīke ndungata cia kīrīkanīro kīrīa kīerū, nakīo ti kīa ūhoro ūrīa mwandike, no nī kīa Roho; nīgūkorwo ūhoro ūrīa mwandike nī kūrīraga ūragaga, no Roho aheanaga muoyo. 7 Na rīrī, angīkorwo ūtungata ūrīa wa tene, ūrīa wandikītuo na ndemwa ihengere-inī cia mahiga, wokire ūrī na riiri, o nginya andū a Isiraeli makīremwo nīgūkara marorete ūthīu wa Musa tondū wa ūrīa warī na riiri, o na gūtūka riiri ūcio nīwathiragārī, 8 gīthī ūtungata wa Roho to ūgīkorwo ūkīrī na riiri makīria? 9 Angīkorwo ūtungata ūrīa ūtuaga andū ehia nī ūrī riiri-rī, gīthī ūtungata ūrīa ūrehaga ūthingu ndūngīgīkorwo ūrī na riiri makīria! 10 Nīgūkorwo ūhoro ūrīa warī na riiri mbere, rīu ndūrī na riiri ūkīringithanio na riiri ūcio ūngī ūkīrīte. 11 Na angīkorwo ūhoro ūcio wathiraga wokire na riiri-rī, ūcio ūngī wa gūtūūra ndūngīgīkorwo na riiri makīria! 12 Nī ūndū ūcio-rī, twaragia ūhoro tūmīrīrie mūno, nī ūndū wa kīrīgīrīro kīu. 13 Ithuī tūtitarii ta Musa, ūrīa wehumbagīra ūthīu na gītambaya nīguo agīrīrīrie andū a Isiraeli gūcūthīrīria ūthīu wake rīrīa ūkengi ūcio wathiraga. 14 No rīrī, meciiria mao nīmaritirio, nīgūkorwo nginya ūmūthī gītambaya o kīu gīkoragwo o ho hīndī ūrīa kīrīkanīro kīu gīkūrū kīao

gīgūthomwo. Gītambaya kū gītirī kieherio, ūguūranagīrio thīinī wa mīrī iitū. 11 Nīgūkorwo tondū kieheragio nī ūndū wa gwītīkia Kristū. ithuū arīa tūrī muoyo tūtūre tūneanagwo gīkuū-
15 O na nginya ūmūthī rīrīa watho wa Musa inī nī ūndū wa Jesū, nīgeetha muoyo wake ūgūthomwo-rī, gītambaya kū no kīhumbagīra ūguūranagīrio thīinī wa mīrī ino iitū ikuuaga. ngoro ciao. 16 No rīrīa rīothe mūndū o na 12 Nī ūndū wa ūguo-rī, gīkuū kīrutaga wīra thīinī ū agarūrukīra Mwathani-rī, gītambaya kū witū, no muoyo ūkaruta wīra thīinī wanyu. nīkīeheragio. 17 Na rīrī, Mwathani nīwe Roho, 13 Nī kwandīkītwo atīrī: "Tondū nīndetīkirie; na harīa Roho wa Mwathani arī, hau nī harī na nīkīo ndaaririe." Nī ūndū wa roho o ro ūcio wa wīyathi. 18 Na ithuū ithuothe arīa tūtahumbīrite wītīkio-rī, o na ithuū nītwītīkītie na nī ūndū ūcio mothiū maitū, nītūhenahenagia riiri wa tūkaaria, 14 tondū nītūū atī ūrīa wariūkirie Mwathani ta tūrī icicio, na nītūgarūragwo Mwathani Jesū kuuma kūrī arīa akuū, o na ithuū nīguo tūhaanane nake tūrī na riiri wa gūtūura nīagatūrīukia hamwe na Jesū, na atūrūgamie ūrīa ūthīiaga o ūkīongererekaga, o uumīte kūrī Mwathani, ūrīa arī we Roho.

4 Tondū ūcio, kuona atī nī tūrī na ūtungata

ūcio nī ūndū wa tha cia Ngai-rī, tūtiūragwo nī hinya. 2 No ithuū nītūreganīte na mīthīire ya hito na ya thoni; ithuū tūtithīiaga na mīthīire ya wara na tūtitukanagia kiugo kīa Ngai na maheeni. Handū ha ūguo-rī, nī ūhoro wa ma tūheanaga hatarī ūndū tūkuongerera, na tūrī mbere ya Ngai, nītūgeragia gūtūma thamiri cia o mūndū itwītīkīre. 3 O na angīkorwo ūhoro witū ūrīa tūhunjagia nīmūhumbīre-rī, ūhumbīritwo kūrī arīa maroora. 4 Nayo ngai ya mahinda maya, nītūmīte meciiria ma andū arīa matetīkītie matumane, nīgeetha matigathererwo nī ūtheri wa Ūhoro-ūrīa-Mwega wa riiri wa Kristū, o we ūrīa arī we mūhaanīre wa Ngai. (aiōnios g165) 5

Nīgūkorwo ti ūhoro witū ithuū ene tūhunjagia, no tūhunjagia Jesū Kristū arī we Mwathani, na ithuū tūrī ndungata cianyu nī ūndū wa Jesū. 6 Tondū Ngai ūrīa woigire, "Ūtheri nīware ndumāinī," nīwe watūmire ūtheri wake ware ngoro-inī ciitū nīguo tūheo ūtheri wa kūmenyithagia andū riiri wa Ngai ūcio wonekaga ūthīu-inī wa Kristū. 7 No rīrī, ithuū tūkuuīte kīgīna kūtūhaana ta tūrī na nyūngū cia rīūmba nīgeetha kūmenyeke atī ūhoti ūyū mūnene uumīte kūrī Ngai no nduumaga kūrī ithuū. 8 Ithuū tūhatikītwo mūno na mīena yothe, Roho arī ta mwīhoko wa kūrūgamīrīra maūndū no tūtīhehenjetwo; nītūrigītwo nī wa gwīka, marīa magooka. 9 na nītūnyariiīrtwo, no tūtītīganīirīo; nītūrūndītwo, no tūtīniinītītwo. 10 Hindī ciothe tūkoragwo tūkuuīte gīkuū kīa witū, tūkaraga tūraihanīrīrie na Mwathani. 7 Jesū na mīrī iitū, nīguo muoyo wa Jesū o naguo

mbere yake hamwe na inyū. 15 Maūndū maya mothe nīmakūmūguna, nīgeetha wega ūrīa ūrakinyīrīra andū aingī makīria ūtūme ngaatho ciyūrīrīre nīgeetha Ngai agoocagwo. 16 Tondū ūcio tūtiūragwo nī hinya. O na gūtuīka mwena wa nja nītūrathīrīkīra, no mūndū wa thīinī nī kwerūhīo erūhagio o mūthenya. 17 Nīgūkorwo mathīīna maitū mahūthū na ma ihinda inini maratūma tūreherwo riiri ūmakīrīte wa tene na tene. (aiōnios g166) 18 Nī ūndū ūcio, tūticūthagīrīria kīrīa kīroneka, no tūcūthagīrīria kīrīa gītonekaga. Nīgūkorwo kīrīa kīonekaga nī gīa kahinda, no kīrīa gītonekaga nī gīa gūtūura tene na tene. (aiōnios g166)

5 Na rīrī, nītūū atī hema īno ya gūkū thī, īno tūtūrīraga thīinī wayo, īngītharūrīo-rī, nī tūrī na nyūmba īngī yumīte kūrī Ngai, nyūmba ītaakītwo na moko ma andū, ya gūtūura tene na tene īrī kūu igūrū. (aiōnios g166) 2 Rīu nītūcaayaga, tūkīriragīria kūhumbwo na nyūmba īyo īngī iitū ya kuuma igūrū, 3 tondū twahumbwo ūguo tūtīgakorwo tūrī njaga. 4 Nīgūkorwo rīrīa rīothe tūrī thīinī wa hema īno-rī, nītūcaayaga na tūkaritūhīrwo, tondū tūtiendaga kwaūrwo, no twendaga tūhumbwo na mwīrī ūcio witū wa kuuma igūrū, nīgeetha mwīrī ūyū wa gūkua ūmerio nī muoyo. 5 Na rīrī, Ngai nīwe ūtūmbīte nī ūndū wa gītūmi kīu kīūmbe, na nīatūheete marīa magooka. 6 Tondū ūcio tūkaraga hīndī ciothe tūrī na ūūmīrīru, tūkīmenyaga atī ūrīa rīothe tūkaraga thīinī wa mwīrī taarī guo mūcīi 7 Jesū na mīrī iitū, nīguo muoyo wa Jesū o naguo Tūtūragio nī ūndū wa gwītīkia, no tūtītūragio

nī ūndū wa kuona na maitho. 8 Nguuga atīrī, Nī ūndū ūcio ithuī tūrī abarūthi matūmītwo nī tūrī na ūūmīrīru atī ūndū ūrīa tūngienda nī a kwarīrīria Kristū, o taarī Ngai ūrathaithana tūkorwo tūtarī mwīrī-inī ūyū, no tūkorwo tūrī na tūnua twitū. Twamūthaitha handū-inī ha mūcīi hamwe na Mwathani. 9 Nī ūndū ūcio, Kristū atīrī: Ītikīrai kūiguithanio na Ngai. 21 nītūgeragia na kīyo muoroto witū ūtuīke wa Ngai nīatūmire ūcio ūtaarī na wīhīa atuīke kūmūkenia, twakorwo tūrī mwīrī-inī ūyū witū mwīhīa nī ūndū witū, nīgeetha thīnī wake o na kana twakorwo tuumīte thīnī waguo. 10 tūtuīke ūthingu wa Ngai.

Nīgūkorwo no nginya ithuothe tūkaarūgama mbere ya gītī gīa ciira gīa Kristū, nīguo o mūndū akaaheo kīrīa kīmwāgīriire kūringana na maūndū marīa aaneka arī thīnī wa mwīrī, marī mega kana marī mooru. 11 Kuona atī nītūmenyete ūrīa Mwathani aagīrīrwo nī gwītīgīrīwo-rī, nīkīo tūgeragia kūringīrīria andū. Ūrīa tūtarī nī ūndū ūkaine wega na Ngai, na nīngīhōka atī o na nīūkaine wega ngoro-inī cianyu. 12 Tikūgeria tūrageria kwīgāathīrīria harī inyū ūngī, no nī mweke tūramūhe wa kwīraha nī ūndū witū, nīguo mūhotage gūcookeria arīa merahaga na maūndū marīa monagwo na maitho gūkīra marīa marī ngoro-inī. 13 Tūngīkorwo nīkūgūrūka tūgūrūkīte-rī, tūgūrūkīte nī ūndū wa Ngai; na tūngīkorwo meciiria maitū nī mega-rī, tūhaana ūguo nī ūndū wanyu. 14 Nīgūkorwo wendo wa Kristū nīguo ūtūringagīrīria, tondū nītūmenyete wega atī mūndū ūmwe nīwe wakuire nī ūndū wa andū othe, na nī ūndū ūcio-rī, andū othe nīmakuire. 15 Nake aakuire nī ūndū wa andū othe, nīgeetha arīa matūūraga muoyo matigacooke gūtūura muoyo nī ūndū wao ene, no matūūre nī ūndū wa ūcio wakuire nī ūndū wao na agīcooka akīrīuka. 16 Nī ūndū ūcio, kuumā rīu tūtīgūcooka gūtua ūhoro wa mūndū na njīra ya kī-mwīrī. O na gwatuīka kūrī hīndī tuonaga Kristū na njīra ūyo-rī, rīu tūtīkaga ūguo. 17 Nī ūndū ūcio, mūndū o wothe angīkorwo arī thīnī wa Kristū-rī, nīatūkīte kīmībe kīerū; maūndū ma tene nīmathīrīte, nīmookīte mangī merū! 18 Maūndū maya mothe moimaga kūrī Ngai, ūrīa watūiguithanirie nake we mwene thīnī wa Kristū, na agītūhe ūtungata ūcio wa ūiguithanio: 19 atīrī, Ngai arī thīnī wa Kristū nīwe wīiguithanagīria thī kūrī we mwene, ategūtarīra andū mehia mao. Nake nīatwīhōkeire ndūmīrīri ūyo ya ūiguithanio. 20

6 Tondū tūrī aruti a wīra hamwe na Ngai-rī, nītūkūmūringīrīria mūtikae kwamūkīra wega wa Ngai o ūguo tūhū. 2 Nīgūkorwo ekuuga atīrī, "Hīndī ya gwītīkīrīka-rī, nīndagūthīkīrīrie, naguo mūthenya wa kūhonokanīo-rī, nīndagūteithirie." Atīrīrī-i, rīrī nīrīo ihinda rīa gwītīkīrīka nī Ngai, naguo ūyū nīguo mūthenya wa kūhonokanīo. 3 Ithūrī, tūtītūmagā hagīe na ūndū ūngīhīngā mūndū nīguo ūtungata witū ndūkonerwo mahītīa. 4 Aca, ithū ūrī ta ndungata cia Ngai nītūwgāthāgīrīria maūndū-inī mothe: nī ūndū wa kūmīrīria maūndū maingī; na gūkīrīrīria mathīna na moritū, na mītangīko; 5 na ūndū wa kūhūrīwo, na kuohwo njeera, na kūreherwo ngūū; na kūrūta wīra mūritū, na kūrīwo nī toro ūtukū, na ng'aragu; 6 ningī nī ūndū wa gūtūura na ūthingu, na ūtaūku, na gūkīrīrīria, na gūtugana thīnī wa Roho Mūtheru, na kūgīa na wendani ūtarī na ūhīngā; 7 o na kwarīa ūhoro wa ma, na gūkorwo ūrī na hīnya wa Ngai; nīgūkorwo tūnyīiītīe indo cia mbaara cia ūthingu guoko-inī kwa ūrīo na kwa ūmotho; 8 ūmwe ūtūheagwo gītīo, na rīrīa ūngī ūtūgaconorwo, ūmwe ūtūgacukīrīwo maūndū mooru na ūngī mega; ningī o na ūrīi andū a ma, ūtūgatuuo a maheeni; 9 ūmwe ūtūgatuuo nītūūkīne, no rīrīa ūngī ūtūgatuuo ta ūtūkīne; ningī ūtūkahaana ta ūtūraakua, no ūrīi o muoyo; ūtūhūragwo, no ūtūiūragagwo; 10 o na ūtūgīonwo ta ūrīi na kīeha, ithū ūtūkoragwo ūtēnē ūtūkīne, no ūtūtūaga andū aingī itongā; ūtūagwo ta ūtūtarī ūtēnē, no indo ūtūkīne nī ūtēnē. 11 Akorinitho aya, ūtūramwarīria hatarī ūndū ūtūkūmūhītha, na ūtūkāmūhīngūrīra ngoro ūtēnē biū. 12 Ithū nītūmuonetie wendo witū ūtēnē no inyū ūtūtāruonia wendo wanyu. 13 O ta ūguo ūtūmwīkīte-rī, ndīramwarīria ta ciana ūtēnē, o na inyū ūtūhīngūrīra ngoro ūtēnē biū. 14 Mūtikae

kuohanio na arĩa matetikitiie ta mwikirĩtwo wa marĩa makwa-rĩ, ndikwĩrira. O na gükorwo icooki rímwe nao. Tondū-rĩ, üthingu na waganu kûrî hîndî nderirire nĩ ūndû ūcio-rĩ, nguona atĩ ingigwatanira atĩa? Kana ütheri na nduma- marĩa makwa nîmamüiguithirie kîeha, no nĩ rĩ, ingigia na ngwataniro ūrikû? 15 Kristû na gwa kahinda o kanini, 9 no rîu ndî na gîkeno, Beliali-rĩ, marî na üiguano ūrikû? Nake mündû ti tondû nîmwaiaguithirio kîeha, no nî tondû ūria wîtikitiie na ūria ütetikitiie-rĩ, marî na kîeha kîanyu nîgjatûmire mûhere. Nîgükorwo ngwataniro ūrikû? 16 Hekarû ya Ngai yakihota mwagîire na kîeha o ta ūria Ngai endaga, na nî atĩa kûiguana na mîhianano? Nîgükorwo ithuî ūndû ūcio ithuî tütirî ūndû mûru o na ūmwe nî ithuî hekarû ya Ngai ūria ūri muoyo. O twamwîkire. 10 Kieha kîria kiumanîte kûrî Ngai ta ūria Ngai oigite atîri: "Nîndîrîtûuranagia kîrehaga ūhoro wa kûhera kûria gütûmaga nao, na njeerage gatagatî-inî kao, nduîke Ngai andû mahonoke, na gütirî wîriraga gwika ūguo, wao, nao matuîke andû akwa." 17 "Nî ūndû no kieha kîa maûndû ma thî kîrehaga gîkuû. ūcio-rĩ, umai kûrî o na mwiyamûranie nao, 11 Atîrîrî, ta kîonei kîeha kîu kiumanîte na ūguo nîguo Mwathani ekuuga. Mütikahutie Ngai kîria gîciarîte thîinî wanyu: nîgjîtûmîte kîndû kîrî thaahu, na nî nîngûmwamûkîra." mûgîe na kîyo kînene, o na wendo mûnene wa 18 "Nîngûtuîka Ithe wanyu, na inyuî mûtûike gwîkûura, na gwakanwo nî ngoro, na kîmako, ariû akwa na aarî akwa, ūguo nîguo Mwathani- na kwîrirîria kûnene, na kwîrûmbûiya, o na Mwene-Hinya-Wothe ekuuga."

7 Arata akwa endwa, kuona atî nîtwîrîrwo maûndû macio-rĩ, nîtwîtheriei, tütigane na ūndû o wothe ūria ūthûkagia mûndû mwîrî na roho, na tûhingagie ūhoro wa ūtheru nî ūndû wa gwîtgîra Ngai. 2 Atîrîrî, tûhei handû ngoro-inî cianyu. Tütirî mûndû o na ūrikû tûhîtîrie, na tütirî mûndû o na ūrikû tûthûkîtie, na gütirî mûndû o na ūrikû tûhînyîrîrie. 3 Ndiroiga ūguo nîguo ndîmûtûre; nînjugîte rîngî atî mûrî na handû thîinî wa ngoro ciitû, kuona atî tûgûtûra muoyo kana tûkuanîre na inyuî. 4 Ndî na ūumîrîra mûnene ngîmwarîria; nîndîrahaga mûno nî ūndû wanyu. Mathîna-inî maitû mothe, nîngoragwo nyûmîrîrie mûno, na gîkeno gîakwa gîgakîrîria. 5 Nîgükorwo rîrîa twakinyire Makedonia, mwîrî ūyû witû ndwaîire na kîhurûko, no gûthîniio twathîniagio o harîa hothe twathiiaga; kûu nja kwarî na ngûi, na ngoro-inî ciitû twarî na guoya. 6 No Ngai ūria ühooragîria arîa makuîte ngoro, nîatûhooreririe nî ūndû wa gûuka gwa Tito, 7 na to ūndû wa gûuka gwake gwiki, no ningî nî ūndû wa ühoorerania ūria mwamûheete. Nîatûheire ūhoro wa ūria mwendaga kûnyona, na kîeha kînene kîria mûrî nakîo, o na ūria mwîtangaga mûno nî ūndû wakwa; nî ūndû ūcio gîkeno ūria andû acio maageririo na magerio manene-gîakwa gîkîongererekâ gûkîra mbere. 8 O na rî, gîkeno kîao kînene na ūthîni wao mûkîru ingîkorwo nîndatûmire mûgîe na kîeha nî ūndû nîciatûmire maingîhîrwo nî ūtaana mûnene. 3

8 Na rîrî, ariû na aarî a Ithe witû, nîtûkwendâ mûmenye ūhoro wa Wega wa Ngai ūria aheanîte makanitha-inî ma Makedonia. 2 Hîndî ūndû ūcio ūhoro ūria andû acio maageririo na magerio manene-gîakwa gîkîongererekâ gûkîra mbere. 8 O na rî, gîkeno kîao kînene na ūthîni wao mûkîru ingîkorwo nîndatûmire mûgîe na kîeha nî ūndû nîciatûmire maingîhîrwo nî ūtaana mûnene. 3

Nīgūkorwo nī ndī mūira atī maaheanire indo o nīegūuka kūrī inyuī arī na kīyo kīnene nī ūndū ta ūrīa maahotire, o na makīruta makīria ma ūrīa wa kwīyendera gwake. **18** O na nītūgūtūma Tito mangīahotire, nī ūndū wa kwīyendera kwao. **4** marī hamwe na mūrū wa Ithe witū ūrīa ūrī na Nao magitūthaitha na hinya mūno metikīrio ngumo njega makanitha-inī mothe nī ūndū wa kūgwatanīra ūhoro-inī wa gūteithia andū arīa ūrīa atungatagīra ūhoro-ūrīa-Mwega. **19** Makīria aamūre. **5** Magīka ūndū ūcio matiawīkire ta ma ūguo, nīwe wathuurirwo nī makanitha nīguo ūrīa twerīgīriire, no maambire kwīheana o ene atwarane na ithū ūhoro-inī wa mūhothi ūcio wa kūrī Mwathani o na kūrī ithū, kūringana na ūtaana, o ūcio tūrutagīra wīra nīguo tūgoocithie ūrīa Ngai endete. **6** Nī ūndū ūcio nītwaringīriire Mwathani we mwene, na tuonanie kīyo kīrīa tūrī Tito, kuona atī nīwe wambīrīrie ūndū ūcio, nakīo gīa kwenda gūteithia. **20** Nītūrageria mūno atuīke wa kūrīkia ūndū ūcio wa ūtugi wanyu. **70** kweherera ūndū o wothe ūngītūma tūrutwo ta ūrīa mūgaacagīra harī maūndū mothe, nīmo mahītia rīrīa tūkūramata kīeo gīkī kīheanītwo gwītīkia, na ūhoro wa kwaria, na wa ūmenyo, na ūtaana. **21** Nīgūkorwo nītūrerutanīra gwīka na thīinī wa kīyo gīkīnyanīru, o na wa wendo maūndū marīa mangīonwo magīriire mbere ya wanyu harī ithū-rī, kīingīhie wega ūyū wa Mwathani, na to harī we wiki, no o na ningī gūtugana o naguo. **8** Ti kūmwatha ndīramwatha, monwo marī magīriū nī andū o nao. **22** Ningī no ndīrenda kūgeria wendani wanyu, nyone hamwe nao, nītūgūtūma mūrū wa Ithe witū ūrīa ūrī wa ma ngītūgerekania na kīyo kīa ūngī, ūrīa tuonete maita maingī na njīra nyīngī andū arīa angī. **9** Nīgūkorwo nīmūū ūhoro wa atī arī na kīyo, o na arī nakīo makīria nī ūndū wega wa Mwathani witū Jesū Kristū atī, o na wa mwīhoko wake mūnene harī inyuī. **23** Naguo gūtūika aarī gītonga, nītūkire mūthīnī nī ūhoro wa Tito-rī, nī mūthīritū wakwa ūrīa ūndū wanyu, nīgeetha inyuī mūtuīke itonga na tūrūtīthanagīa wīra nake nī ūndū wanyu; na ha ūndū wa ūrīa aathīmīkīte. **10** Ha ūhoro ūyū- ūhoro ūkonī ariū a Ithe witū-rī, o nī atūmwō a rī, mataaro makwa ma ūndū ūrīa ūmwagīriire makanitha na monanagīa ūgooci wa Kristū. **24** makīria nī atīrī: Mwaka ūcio ūrathirire nī inyuī Tondū ūcio oniai andū acio ūira wa wendani mwarī a mbere, na to ūndū wa kūheana gwīka, wanyu, na gītūmi kīrīa gītūmaga twīrahe nī no o na nī ūndū wa kwīrirīria gwīka ūguo. ūndū wanyu nīguo makanitha mone ūndū ūcio.

11 Rīu-rī, kīrīkiei wīra ūcio, nīgeetha kīyo kīanyu kīa wendo wa gwīka ūguo kīiganane na kūrīkia kwanyu kwa ūndū ūcio, kūringana na kīrīa mūrī nakīo. **12** Mūndū angīkorwo arī na wendo, kīeo kīu nīgīfīkīrīku kūringana na ūrīa mūndū arī na indo, ti kūringana na ūrīa acīgīte. **13** Kwīrirīria gwītū ti amwe mahūthīrio mūrigo na inyuī mūhīnyīrīrio, no nīgeetha andū othe maigananīo. **14** Ihinda rīrī ūmīngīhītie indo-rī, nīigūteithia wagi wao, nīgeetha rīrīa magaakorwo na indo o nao magaateithia wagi wanyu. Hīndī īyo andū othe nīmakaigananīo, **15** o ta ūrīa kwandikītwo atīrī: "Mūndū ūrīa wonganītie nyīngī, ndarī kīndū aatīgīrio; nake ūrīa wonganīrie nini, ndarī kīndū aagīre." **16** Nīngūcookeria Ngai ngaatho, ūrīa wekīrire ngoro-inī ya Tito ūhoro wa kūmūrūmbūya o ta ūrīa nīfī ndī na ūhoro ūcio. **17** Nīgūkorwo Tito to mathaithana maitū aamūkīrire, no

9 Na rīrī, ndikuona harī bata ndīmwandikīre ūhoro wa ūteithio ūrīa wagīriire kūheo andū arīa aamūre. **2** Nīgūkorwo nīnjūū kīyo kīanyu gīa kwenda gūteithia, na nīngoretwo ngīrahīra ūndū ūcio kūrī andū a Makedonia, ngameera atī kuuma mwaka ūcio ūrathirire, inyuī andū a Akaia mūtūire mwīhaarīrie kūheana; na kīyo kīu kīanyu nīkīo kīarahūrīte aingī ao. **3** No nīngūtūma ariū a Ithe witū nīguo kwīraha gwītū nī ūndū wanyu ūhoro-inī ūyū wa mūhothi gūtigatuīke gwa tūhū, no mūgaakorwo mwīhaarīrie, o ta ūrīa ndoigire atī nīmwīharīrie. **4** Nīgūkorwo andū amwe a Makedonia mangīrehane na nīfī makore mūtēhaarīrie-rī, ithū, o na tūtekūmūgweta-rī, nītūgaaconoka nī ūndū wa ūguo tūmwīhokeete. **5** Nī ūndū ūcio, nīndīronire arī wega gūthaitha ariū a Ithe witū maambe mamūceerere ihinda rīu rītanakīnya, nīguo marīkīrīrie mībangō ya

kīheo kīa ūtaana kīrīa mweranīire. Hīndī īyo meciiragia atī mūtūrīre ūrīa tūtūraga naguo kīheo kīu nīgīgakorwo kīrī ho, na kīheanītwo na nī wa gūkū thī. 3 Nīgūkorwo o na gūtuīka kwīyendera, no ti na kūringīrīrio. 6 Ririkanai tūtūraga thī īno, tūtirūaga mbaara ta ūrīa ū: Mündū ūrīa ūhaandaga tūnini akaagetha o andū a thī marūaga. 4 Matharaita marīa tūrūaga tūnini, nake ūrīa ūhaandaga nyingī akaagetha namo ti ma thī īno, no nī marīa marī na hinya nyingī. 7 O mündū aagīrīrwo nīkūheana wa Ngai wa kūmomora cīgītīro cia hinya. 5 kīrīa atūte na ngoro yake nīekūheana, na Nītūmomoraga ngarari, na ūndū o wothe wa ndakaheane atekwenda kana taarī kūringīrīrio, mwītūgīrīrio wa ngoro ūrīa ūngīgīrīria ūhoro nīgūkorwo Ngai endaga mündū ūrīa ūheanaga wa kūmenya Ngai, na tūgataha meciiria o akenete. 8 Nake Ngai arī na ūhoti wa gūtūma mothe nīguo matūke mīgwate ya gwathīkāgīra mūngīhīrwo nī maundū mothe ma wega wake, Kristū. 6 Na nītwīhaarīrie kūherithia gīkō o nīguo maundū-inī mothe na mahinda-inī mothe, gīothe kīa ūremi, rīrīa mūgaakorwo mūtuīkīte mūkoragwo na kīrīa gīothe mūbatarītio nīkīo, a gwathīka biū. 7 Inyuī mūrarora maundū o nīguo mūkoragwo mūngīhītie indo cia kūrūta igūrū. Mündū o wothe angīkorwo arī na ma wīra o wothe mwega. 9 O ta ūrīa kwandīkītwo atī nī wa Kristū-rī, aagīrīire eciirie o rīngī atī atīrī: "Nīahurunjītē iheo ciake akahe andū arīa o na ithū tūrī a Kristū o ta ūrīa o nake arī athīmī; ūthingu wake ūtūrīaga nginya tene wake. 8 No kuoneke ta ndīreraha mūno nī ūndū na tene." (aiōn g165) 10 Na rīrī, ūrīa ūheaga wa ūhoti ūrīa Mwathani aatūheire. No rīrī, mūhandi mbeū na akamūhe irio cia kūrīa, ūhoti witū nī wa kūmuongerera hinya na ti wa nīarīmūheaga mbeū cia kūhaanda, na atūme kūmūhīnyīrīria. Nī ūndū ūcio ndingīconoka nī cingīhe, na ongerere magetha ma ūthingu ūndū wa gwīka ūguo. 9 Ndikwenda kuonwo wanyu. 11 Na inyuī nīmūrītongagio na njīra ta ndīrenda kūmūmakia na marūa makwa. 10 ciithe nīguo mūheanage na ūtaana hīndī ciithe, Nīgūkorwo andū amwe moigaga atīrī, "Marūa naguo ūtaana wanyu, nī ūndū wa wīra witū, make marī na ūritū mūngī, na marī na hinya, no ūtūmage Ngai acookagīrīo ngaatho. 12 Ūteithio rīrīa arī hamwe na ithū-rī, ti mündū ūngītīka, ūyū mūraruta ti kuuga atī no andū a Ngai nayo mīario yake nī ya tūhū." 11 Andū ta acio mūrahingīrīria mabata mao, no nītūmaga Ngai magīrīrwo nīkūmenya atī o ūrīa ūhoro witū acookagīrīo ngaatho na njīra nyingī. 13 Na ūkoragwo ūrī marūa-inī maitū rīrīa tūtarī ho-rī, tondū wa ūtungata ūcio mwīonanītie naguo ūguo noguo tūkoragwo tūhaana tūgīka maundū ūrīa mūhaana-rī, andū nīmarīgoocaga Ngai nī ūrīa ūtū ho. 12 Tūtigeragia kwīganania kana ūndū wa ūrīa mwathīkiire ūhoro-ūrīa-Mwega kwīgerekania na amwe arīa megathagīrīria. wa Kristū ūrīa muumbūrīga atī nīmūwītīkītie- Rīrīa megwīthima na arīa mahaana tao, na rī, na nī ūndū wa ūtaana wanyu wakūgwatanīra makegerekania na arīa matariī tao-rī, matirī nao o na wakūgwatanīra na andū arīa angī ūndū mooī. 13 No ithū-rī, tūtingīrīraha makīria othe. 14 Na rīrīa mekūmūhoera, ngoro ciao ma ūrīa kwagīrīire, no tūkwīraha kūringana nīmwīciiragia, tondū wa ūrīa wega wa Ngai na gīcunjī kīa wīra ūrīa Ngai atūheete, o na ūrīa inyuī mūheetwo ūkīrīrīrie kūngīha. 15 inyuī mūrī gīcunjī kīa wīra ūcio witū. 14 Ngai acookerio ngaatho nī ūndū wa kīheo Tūtireraha gūkīra ūrīa kwagīrīire, ta ūrīa kūngīrī giakē kīrīa gītangīgīka na ciugo ūrīa gītārī! korwo tūtiokire kūrī inyuī, nīgūkorwo nī ithū

10 Niñ Paüñ níndamüthaitha ní ündü wa üría
Kristü arñ mühooreri na mücaayaníri, o
niñ ngoragwo na guoya rírúa ndí na inyuñ, no
ngakorwo na ücamba rírúa itarñ na inyuñ! **2**
Níndamüthaitha mütikanatüme rírúa ngooka
ngaakorwo na ücamba ta üría njírigüüre
gükorwo naguo ní ündü wa andü amwe arña

korwo tūtiokire kūrī inyū, nīgūkorwo nī ithū
twamūkinyīire na Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū.
15 O na tūtiirahaga gūkīra ūrīa kwagīriire nī
ündū wa wīra mūrute nī andū angī. Ündū ūrīa
twīrigīriire nī atī, o ūrīa wītikio wanyu ūrathīi
na mbere gūkūra, nakio gīcunjī kīrīa tūrī nakio
chīinī wanyu nīgīkwarama mūno, **16** nīgeetha
tūhote kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega ng'ongo

iria irī mbere ya kwanyu. Nīgūkorwo tūtikwenda andū arīa macaragia mweke wa kuoneka atī kwīraha nī ūndū wa wīra ūrutītwo rūgongo nīmaiganaine na ithuī, thīnī wa maūndū marīa rūngī nī mūndū ūngī. 17 No rīrī, “Mūndū ūrīa merahaga namo. 13 Nīgūkorwo andū ta acio ūkwīraha, nīerahage thīnī wa Mwathani.” 18 nī atūmwo a maheeni, aruti wīra a kūhītithia Nīgūkorwo mūndū ūrīa wīgathagīrīria tiwe andū, na metuaga atūmwo a Kristū. 14 Naguo wonagwo arī mwega, no nī ūrīa Mwathani ūndū ūcio ti wa kūmakania, nīgūkorwo o na agathagīrīria.

11 Nīngwīhoka nīmūgūkirīria ūrimū ūrīa mūnini ndī naguo; ndamūthaitha mūngīrīria. 2 Nīndīraigua ūru nī ūndū wanyu, ūru uumanīte na ūngai. Ndamwīriire o mūthuuri ūmwe, na nīwe Kristū, nīgeetha ngaamūneana kūrī we mūrī ta mūirītu gathirange. 3 No ndī na guoya gūtigatuīke atī meciiria manyu no maturuuro mūtiganīrie ūgima na ūtheru wa kwīrutīra Kristū, o ta ūrīa Hawa aaheenekire nī nyoka na wara wayo. 4 Inyuī nīmwamūkīgīra ūhoro ūngī mūkenete, mūndū o wothe angīmūhunjīria ūhoro wa Jesū ūngī tiga Jesū ūrīa twamūhunjīrie, kana mūngīamūkīra roho ūngī tiga Roho ūrīa mwamūkīrire, o na kana mūgetikīa ūhoro-mwega ūngī tiga ūrīa mwetikīrie. 5 No ndigwīciiria atī ndī mūnini o na hanini kūrī “atūmwo acio anene.” 6 No ngorwo itarī mūrute ūhoro-inī wa kwaria, no ndī na ūmenyo. Nītūmūmenyithītie maūndū maya wega na njīra ciothe. 7 Hihi nī kwīhīa ndeehirie nī kwīnyihīa nīguo ndīmūtūūgīrie inyuī na ūndū wa kūmūhunjīria ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai hatarī irīhi? 8 Nīgūtunya ndaatunyaga makanitha mangī ngāmūkīra ūteithio kuuma kūrī o nīguo hote kūmūtungata. 9 Na hīndī irīna ndaarī na inyuī, ndabatario nī kīndū-rī, ndiatūkīga mūrigo harī mūndū o na ūrīkū, nīgūkorwo ariū na aarī a Ithe witū moka kuuma Makedonia nīmaheire indo cia kūigana mabataro makwa. Nīndīgīrīria ndigatuīke mūrigo kūrī inyuī na njīra o yothe, na nīngūthī na mbere gwīka ūguo. 10 Ti-itherū o ta ūrīa ūhoro wa ma wa Kristū ūrī thīnī wakwa, gūtīrī mūndū o na ū thīnī wa ng'ongo cia Akaia ūngīgīria ndīrahe ūguo. 11 Nī kījī gītatūma njuge ūguo? Nī tondū ndimwendete? Ngai nīo atī nīndīmwendete! 12 Na nīngūthī na mbere na gwīka ūrīa ndīreka, nīguo njagithie kiene

Shaitani o nake nīetuaga mūraika wa ūtheri. 15

Ndūkīrī ūndū wa kūgeganīa ndungata ciake cīngītua ndungata cia ūthingu. Marigīrīrio-inī makaagīa na kīrīa kīringaine na cīko ciao. 16 Nīnguuga o ūngī atīrī: Mūndū ndakae kuona ta ndī kīrimū. No angīkorwo nīguo mūkuonarī, kīnyamūkīrei o ta ūrīa mūngīamūkīra kīrimū, nīguo ndīrahe o hanini. 17 Ūhoroinī wa mwīraho ūyū ndī naguo-rī, ndiraaria ta ūrīa Mwathani angīaria, no ndīraaria o ta ūrīa kīrimū kīngīaria. 18 Kuona atī andū aingī nīmareraha ta ūrīa thī ūrahaga-rī, o na nīi ngwīraha o tao. 19 Tondū inyuī mūkīri oogīrī, nīmūkiragīrīria arīa irimū mūkenete! 20 Ti-itherū, nīmūkiragīrīria mūndū o wothe o na angīmūtua ngombo ciake, kana ūrīa ūkūmūhatīrīria, kana ūrīa ūkūrīa indo cianyu, kana ūrīa ūgwītūūgīria mbere yanyu, o na kana ūrīa ūkūmūhūūra hī. 21 Nīngūconoka nīgiuga atī ithuī nītwaremirwo nī gwīka maūndū ta macio! Ūndū ūrīa mūndū ūngī angīhota kwīraha nī ūndū waguo-rī, ndīkīarie ta ndī kīrimū-rī, o na nīi no ngīgerie kwīraha nī ūndū waguo. 22 Andū acio nī Ahibiranīa? O na nīi ndī Mūsīraeli. Andū acio nī Aisraelī? O na nīi ndī Mūsīraeli. Andū acio nī njīaro cia Iburahīmu? O na nīi ndī wa rūciaro rwa Iburahīmu. 23 Andū acio nī ndungata cia Kristū? (Ngwaria ūguo ta ndī mūgūrūku.) Nīi nīndīmakīrite. Nīndutīte wīra na kīyo kūmakīra, na ngaikīo njeera mahinda maingī makīria yao, na ngahūūrwo na kīboko makīria, o na mahinda maingī ndanakuhīrīria gūkua. 24 Ayahudi nīmahūūrwo na kīboko maita matano, o ihinda iboko mīrongo itatū na kenda. 25 Nīndahūūrīwo na thanju maita matatū, na riita rīmwe ngīhūūrwo na mahiga nyuguto, na maita matatū ndanathūkīrīwo nī marikabu ndī thīnī, na ngīraara o na ngītīndī irīa-inī ūtukū ūmwe na mūthenya mūgīma. 26 Ngoretwo ngīthīi ng'endo nyīngī. Ngagīkorwo ndī ūgwati-

inī wa gūtwarwo nī njūūī, na ūgwati-inī wa nīguo gūtikagē mündū ūgwicciaria ūhoro wakwa atunyani, na ūgwati-inī wa gūükirīrwo nī andū makīria ma ūrīa kwagīrīire nī ūndū wa ūrīa a rūrīrī rwitū, na ūgwati-inī wa gūükirīrwo nī njīkaga kana ūrīa njugaga. 7 Nīguo ndikanae andū-a-Ndūrīrī; na ngoona ūgwati ndī matūūra- gwītūgiria nī ūndū wa ūguūrio mūnene ūguo-inī manene, na ndī thīinī wa būrūri, na ndī iria- rī, nīndekirirwo mūigua thīinī wa mwīrī wakwa, inī; o na ūgwati wa andū arīa maheenanagia ūrī mütümwo wa Shaitani, nīguo ūūnyariirage. atī nī ariū na aarī a Ithe witū. 27 Ndaanaruta 8 Nīndathaithire Mwathani mahinda matatū wīra mūritū na wa mīnoga, na maita maingī anjehererie mūigua ūcio. 9 Nowe akīnjīira ngaagaga toro; ndaanakorwo na ng'aragu na atīrī, "Wega wakwa nīukūiganīte, nīgūkorwo nyoota, na maita maingī ngaaga kīndū gīa hinya wakwa nītūkaga mūkinyanīru harīa kūrīa; ndaanakorwo heho-inī na ndī njaga. hatarī na hinya." Nī ūndū ūcio nīngwīraha o na 28 Hamwe na macio mothe-rī, o mūthenya makīria ngenete mūno nī ūndū wa kwaga hinya ngoragwo na mūrigo, ngītanga nī ūndū wa gwakwa, nīgeetha hinya wa Kristū ūikarage makanitha mothe. 29 Nūū ūngīkorwo aagīte igūrū riakwa. 10 Kīu nīkīo gitūmaga ngenagīre hinya, na nīi njage gūkorwo njūrītwo nī hinya? kwaga hinya, na irumi, na ūritū wa mütūūrīre, Nūū ūngīhīngithio, na nīi njage gūkorwo na kūnyariirwo, o na mathīna nī ūndū wa ngīcīnwo nī marakara? 30 Angīkorwo no nginya Kristū. Nīgūkorwo hīndī ūrīa njagīte hinya, ndīrahe, ngwīrahīra maündū marīa monanagia nīguo ngoragwo na hinya. 11 Nīndītūite kīrimū, ūrīa itarī na hinya. 31 Ngai, na nowe Ithe no nī inyuī mwatūmire njīke ūguo. Nī inyuī wa Mwathani Jesū, ūrīa ūgoocagwo nginya mwgīrīrwo nīkūngāathīrīria, nīgūkorwo nī tī tene-rī, nīo atī ndirahleenania. (aiōn g165) 32 nīi mūnini mūno kūrī "atūmwo acio anene," Kūu Dameski, barūthi ūrīa waathanaga arī o na gūtuūka nīi ndīkīrī kīndū gītarī kīene. 12 rungu rwa Mūthamaki Areta-rī, nīathanire Maündū marīa matūmaga mündū amenywo atī itūura inene rīa andū a Dameski rīrangīrwo nī mütümwo-rī, nīmekirwo gatagatī-inī kanyu nīgeetha aanyiitithie. 33 No nīndoimīrīo na gūkīrīrīria kūnene: gūkīringwo ciama, na ndirica, ngīkūrūkīrīrio rūthingo-inī ndī thīinī gūgūkwo morirū, na maündū ma kuonania wa gīkabū, ngīhonoka kūnyiitwo nīwe. hinya. 13 Inyuī mwakīrī anini gūkīra makanitha

12 No nginya thiī na mbere na kwīraha. O na gūtuīka gwīka ūguo gūtirī uumithio-ri, rīu nīngwaria ūhoro wa maündū marīa ndanonio nī Mwathani, na marīa ndanaguūrīrio nīwe. **2** Nīnjūū mūndū thiīn wa Kristū, ūrīa woirwo mīaka ikūmi na īna mīthiru, agītwarwo igūrū rīā gataū. Kana oirwo arī na mwīrī kana atarī naguo, nīi ndiūū, Ngai nīwe ūūū. **3** Na nīnjūū atī mūndū ūcio, kana aarī mwīrī-inī kana ndaarī mwīrī-inī-rī, nīi ndiūū, no Ngai nīwe ūūū, **4** nīoirwo agītwarwo kūrīa andū arīa metīkitie mathiiaga, akiigua maündū matangīranīka nī mūndū, na maündū marīa mūndū atangītikīrio kwaria. **5** Nīngwīraha nī ūndū wa mūndū ta ūcio, no ndikwīraha nī ūndū wakwa nīi mwene, tiga no ndīrahire nī ūndū wa ūrīa njagīte hinya. **6** O na ingīenda kwīraha-ri, ndingītuīka kīrimū, nī ūndū ingīkorwo ngīaria ūhoro wa ma. No ndigwīka ūguo,

hinya. **13** Inyuī mwakīrī anini gūkīra makanitha marīa mangī nakī, tiga o gūtuīka atī nī ndiigana gūtuīka mūrigo harī inyuī? Ndekerai ihītia rīu! **14** Rīu nīndihaarīirie kūmūceerera ihinda rīa gatatū, na ndigūkorwo ndī mūrigo harī inyuī, tondū ti indo ciānyu ndīrenda, no nī inyuī ndīrenda. Tondū-rī, ciāna itiagīrīrwo nī kūgīra aciari a cio mūthithū, no aciari nīo magīrīrwo nī kūgīra ciāna ciao mūthithū. **15** Nī ūndū ūcio no ngene kūhūthīra kīrīa gīothe ndī nakīo nī ūndū wanyu, o na nī mwene ndīhūthīre. Ingīmwenda makīria-rī, inyuī no mūkīnyende o hanini? **16** No o na gūtarīi o ūguo-rī, nīf ndiatuīkire mūrigo harī inyuī. No njīrīwo atī hihi ndaāri mwara, na atī nīndamūheenirie! **17** Hihi nīndamūhatīrīrie na ūndū wa mūndū o na ūmwe wa arīa ndamūtūmīre? **18** Nīndaringīrīrie Tito oke kūrī inyuī, na ngītūma mūrū wa Ithe witū moke nake. Tito ndaigana kūmūhatīrīria, kana nīmūhatīrīrie? Githī tūtiarutire wīra thiīn wa

roho o ro ūmwe, na tūkīrūmīrīra njira o ro ūmwe? magīrīre, o na tūngīoneka ta tūtatooranīte. 8
19 Hihi ihinda rīrī rīothe mūkoretwo mūgīciiria Nīgūkorwo tūtingīhota gwika ūndū ūreganīte atī nī gwīciirīrīra tūkoretwo tūgīciirīrīra harī na ūhoro wa ma, tiga o ūrī ūrī wa ūhoro wa inyuī? Tūkoretwo tūkīaria mbere ya Ngai ta andū ma wiki. 9 Tūkoragwo na gīkeno rīrīa rīothe marī thiīnī wa Kristū; na rīrī, arata akwa nyenda, tūtarī na hinya, no inyuī mūrī na hinya; na maūndū marīa mothe twīkaga nī ma gütūma nītūmūhooyagīra mūtuīke andū aagīrīru kūna. inyuī muongererwo hinya. 20 Nīgūkorwo 10 Gītūmi kīrīa kīratūma nyandīke maūndū maya nīndīretigīra, atī rīrīa ndīrīuka, ndahota gūkora o na itarī hamwe na inyuī-rī, nīgeetha hīndī iřīa mūtahaana ūrīa ingīenda mūkorwo mūhaana, na ngooka ndikaanahūthīre ūhoti wakwa ūrū, inyuī mwahota gūkora itahaana ūrīa mūngīenda ūhoti ūrīa Mwathani aaheire ūrī wa kūmūkūria, ngorwo haana. Ngetigīra kwahota gūgaakorwo no ti wa kūmūthūkia. 11 Na rīu ngīrkia-kūrī na ngūū, na ūiru, na marakara, na njatūkano, rī, ariū na aarī a lthe witū, tigwoi na wega. na njambanio, na njuukū, na mwītīo, o na Thiiagai na mīthīire ūrīa yagīrīre, thikagīrīria kwaga kīhaarīro. 21 Ngwītīgīra atī ūrīa ngooka ithaithana rīakwa, gīagai na meciiria o mamwe, kūu rīngī, Ngai wakwa ahota gūkanjonorithia na mūtūuranagie na thayū. Nake Ngai wa wendo mbere yanyu, na niū njigie kīeha nī ūndū wa na thayū nīarīkoragwo hamwe na inyuī. 12 O andū aingī arīa meehtie o mbere, na matīrirīte mūndū nīageithie ūrīa ūngī na ngeithi theru wagānu wa maūndū marīa mooru, na ma cia kīmumunyano. 13 Andū arīa othe aamūre ūmaraya, na maūndū ma ūura-thoni marīa nīmamūgeithia. 14 Wega wa Mwathani Jesū matūürīte meekaga.

13 Rīrī nī riita rīa gatatū gūūka kwanyu.

Ühoro o wothe no nginya ūrūgamirīrwo nī üira wa andū eerī kana atatū. 2 Nīndamūkaanirie hīndī irīa ndaarī na inyuū riita rīa keerī. O na rīu nīngūmūkaania o rīngī, o na itarī hamwe na inyuū: Rīrīa ndīrīuka rīngī, andū arīa matūrīte mehagia kuuma tene, kana mündū ūngī o wothe, ndirī ngacaaīra, 3 tondū nīmūrenda kūmenya kīhooto kīa atī nī Kristū waragia na kanua gakwa. We ndamwīkaigīra maündū ta atarī na hinya, no nīnonanagia atī arī na hinya gatagatī-inī kanyu. 4 Nīgūkorwo nī ma nīambirwo mūtharaba-inī atarī na hinya, no nīatūrīaga muoyo nī ūndū wa hinya wa Ngai. O ta ūguo-rī, o na ithūtūtīrī hinya tūrī thīinī wake, no nī ūndū wa hinya wa Ngai nītūtūrīaga muoyo thīinī wake nīguo tūmūtingatate. 5 Mwīgeriei, muone kana inyuū ene nī mwītikītie ühoro wa ma; mwītūrīie inyuū ene. Kaī inyuū mūtooī atī Kristū Jesū arī thīinī wanyu, tiga no mūgūkorirwo mūgūwīte kīgeranio kīu? 6 Na nīngwīhoka atī nīmūrīona atī ithūtūtīrītē kīgeranio. 7 Na rīu tūkūhooya Ngai atī mūtikae gwīka ūndū o na ūmwe mūuru. Ti atī nīguo andū monage atī nītwītūkīrītō nīwe, na nītūtooranītie, no nīgeetha inyuū mwīkage maündū maria

Roho Mütheru, īroikaraga na inyuū inyuothē.

Agalatia

1 Nī niī mütümwo Paülū, na rīrī, ndirī mütümwo ütümítwo nī andū o na kana ngatümwō na njira ya mündū, no ndümítwo nī Jesū Kristū na Ngai Ithe witū, ūrīa wamüriükirie kuma kūrī arīaakuū. **2** Niī hamwe na ariū na aarī a Ithe witū othe arīa tūrī nao, nī ithū tūramütümira marūa maya, Kūrī inyū andū a makanitha ma Galatia: **3** Mūrogā na wega na thayū irīa ciumīte kūrī Ngai Ithe witū, o na kūrī Mwathani Jesū Kristū, **4** ūrīa werutire nī ūndū wa mehia maitū nīguo atūhonokie kuma kūrī mahinda maya tūrī, marīa maiyūrtwo nī maündū mooru, kūringana na wendi wa Ngai Ithe witū, (aiōn g165) **5** nake arotūura akumagio nginya tene na tene. Ameni. (aiōn g165) **6** Niī nikügega ndīragega nī ūndū wa ūrīa mūrahiūha gütigana na ūrīa wamwītire na ūndū wa wega wa Kristū, mūkagarürūkira ūhoro mwega wa mūthembā ūngī, **7** naguo ti ūhoro-ūrīa-Mwega o na atīa. No nī kūrī andū maramūhingīca makienda gūthūkia ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū. **8** No rīrī, o na kūngikorwo nī ithū o na kana mūraika uumīte igūrū, ūngīmūhunjīria ūhoro mwega ūngī tiga ūrīa twamūhunjīrie-rī, mündū ūcio aronyiitwo nī kīrumi nginya tene! **9** O ta ūrīa tūmwīrīte, o na rīu nī nguuga o ūngī atīrī, mündū o wothe angīmūhunjīria ūhoro mwega ūngī tiga ūrīa mwestikirie-rī, aronyiitwo nī kīrumi nginya tene! **10** Atīrīrī, ngiuga ūguorī, kāi arī andū ndīrenda kwiyendithia kūrī o, kana nī kūrī Ngai? Kana hihi nī andū ndīrenda gūkenia? Korwo nī andū ngeragia gūkenia-rī, ndīgikorwo ndī ndungata ya Kristū. **11** Ariū na aarī a Ithe witū, ngwenda mūmenye atī ūhoro-ūrīa-Mwega ndamūhunjīrie ti ūhoro woimanīte na mündū. **12** ūhoro ūcio ndīaheirwo nī mündū, o na kana ngīhomithio nī mündū; no nī kūguūrīrio ndaguūrīrio ūhoro ūcio nī Jesū Kristū. **13** Nīgikorwo nīmūiguīte ūhoro wa mīthīre yakwa ya tene, ūrīa ndīatūre njikaga ndī thīinī wa ndini ya Ayahudi, na ūrīa ndanyariiraga kanitha wa Ngai na hinya ngīgeria kūuniina. **14** Niī ha ūhoro wa maündū makoniī ndini ya Ayahudi, nī ndīaathiīte mbere o

na gūkīra Ayahudi aingī a riika rīakwa na ndaari na kīyo kīnene gīa kūrūmia mītugo ya maithe maitū. **15** No rīrī, Ngai ūrīa wanyamūrire kuuma ndīaiciarwo, na akīnjīta nī ūndū wa wega wake-rī, nī oonire arī wega, **16** angūūrīrie Mūriū nīgeetha hunjagīrie andū-a-Ndūrīrī ūhoro wake; gūtīrī mündū o na ūrīkū ndīahoire kīrīra, **17** o na ndīambatire Jerusalemu kuonana na arīa maarī atūmwō mbere yakwa, no ndīaħiire būrūri wa Arabia na ihenya, na thuutha ūcio ngīcooka Dameski. **18** Na rīrī, thuutha wa mīaka ītatū, nīndīambatire Jerusalemu nīguo tūkamenyanē na Petero, na ngīkara nake matukū ikūni na matano. **19** Tūtīonanire na atūmwō acio angī, tīga o Jakubu, mūrū wa nyina na Mwathani. **20** ūhoro ūyū ndīramwandīkīra, ndīramwīra ndī mbere ya Ngai atī nī wa ma na ndīraheenania. **21** Thuutha ūcio nīndīacookire ngīthīi Suriata na Kilikia. **22** Niī mwene ndīamenyekete nī makanitha ma Judea marīa marī thīinī wa Kristū. **23** No kūigua maiguaga atīrī, "Mūndū ūrīa ūratūire atūnyariiraga rīu nīwe ūrahunja wītīkio ūrīa aageragia kūniina mbere ūyo." **24** Nao makīgooca Ngai nī ūndū wakwa.

2 Mīaka ikūni na ūna yathīra nīndīambatire ūngī Jerusalemu, na ihinda rīrī ūtūgīthīi hamwe na Baranaba o na ūtūgīthīi na Tito. **2** Ndīaħiire tondū Ngai nīngūrīrie thīi kuo, na nīguo ngataarīrie atūmwō ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa hunjagīria andū-a-Ndūrīrī. No ndataarīrie o arīa monekaga marī atongoria hatarī andū angī, nīgeetha gūtīgatuīke atī ihenya rīrīa ndateng'eraga, o na kana rīrīa ndateng'ere, rīrī ūtū ūtū. **3** No o na Tito, ūrīa warī hamwe na nīi, ndāringīrīrio kūrua, o na gūtūka arī Mūyunani. **4** ūhoro ūyū wa kūrua wagīrīe ho tondū nī kwarī na ariū na aarī a Ithe witū a maheeni arīa maatoonyete gatagatī gaitū na hitho marī athīgāni nīguo matūrīe ūhoro wa wīyathi ūrīa ūtūkoragwo naguo tūrī thīinī wa Kristū Jesū, makienda gūtūtua ngombo. **5** Tūtītīkīrīre ūhoro wao o na hanini, nīgeetha ma ya ūhoro-ūrīa-Mwega ūtūtūre na inyū. **6** Nao andū arīa moonekaga taarī o anene-rī, (harī nīi hatiarī na ūtīganu o ūrīa mangākorirwo marī, nīgūkorwo Ngai ndaroraga mūndū ūrīa

ahaana) andū acio gütirī ūndū moongereire harī Hī! Kūroaga gütuīka ūguo! 18 Angīkorwo nī ndūmīrīri yakwa. 7 O na rīrī, o nīmoonire atī nī ngwaka rīngī kīrīa ndaanangire-rī, nīkuonania nīndeokeirwo wīra wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa- atī nī nīnyunīte watho. 19 Nīgūkorwo na Mwega kūrī andū-a-Ndūrīrī, o ta ūrīa Petero ūndū wa watho nīndakuīrīre watho ūcio nīguo eehokeirwo wīra wa kūhunjīria Ayahudi. 8 ndūtūre muoyo ndī wa Ngai. 20 Nī nīndikītie Nīgūkorwo Ngai ūrīa warutaga wīra thīinī wa kwambanīrio hamwe na Kristū, na rīu ti nī ūtungata wa Petero arī mūtūmwō kūrī Ayahudi, ndūrīraga muoyo, no Kristū nīwe ūtūrīraga nowe warutaga wīra ūtungata-inī wakwa ndī muoyo thīinī wakwa. Muoyo ūrīa ndūrīraga mūtūmwō kūrī andū-a-Ndūrīrī. 9 Ningi Jakubu, mwīrī-inī ūyū ndūrīraga na ūndū wa gwītīkīa na Petero, na Johana, arīa moonagwo marī itugī Mūrū wa Ngai, ūrīa wanyendire na akīrūta cīa gütīira kanitha-rī, nīmatwamūkīrīre tūrī nī ūndū wakwa. 21 Ndingītīkīra gütua wega hamwe na Baranaba na guoko kwa ūrīo kwa wa Ngai kindū gīa tūhū, tondū kūngūtuīka atī ngwatanīro, rīrīa maamenyire wega wa Ngai ūthingu wonekaga nī ūndū wa watho-rī, Kristū ūrīa ndaaheetwo. Nīmetīkīrīre atī ithū tūthīi aakuire tūhū!"

tūkahunjīrie andū-a-Ndūrīrī, nao mathīi kūrī Ayahudi. 10 Ūndū ūrīa maatwīrīre twīkage nī atī tūririkanage athīnī na noguo ūndū ūrīa nī mwene ndaarī na kīyo gīa gwīka. 11 Na rīrī, hīndī ūrīa Petero ookire Antiochia, nīndamūkarararie mbere ya andū tondū nīahitītie mūno. 12 Andū amwe moimīte kūrī Jakubu matanakinya-rī, Petero nīarīianagīra na andū-a-Ndūrīrī, no rīrīa maakinyire, akīmeherera, na akītamūrania na andū-a-Ndūrīrī tondū nīetīgīra andū arīa maari a gīkundi kīa andū arīa maruaga. 13 O na Ayahudi arīa angī makīnyiitanīra na Petero ūhinga-inī wake, o nginya o na Baranaba akīhītīthio nī ūhinga ūcio wao. 14 Rīrīa ndonire atī matiekaga kūringana na ma ya Ūhoro-ūrīa-Mwega, ngīīra Petero atīrī, andū othe makīguaga, "Angīkorwo wee ūrī Mūyahudi, ūtūrīraga na mītugo ya andū-a-Ndūrīrī na ti ta Mūyahudi-rī, ūngīkīhota atīa kūhatīrīria andū-a-Ndūrīrī atī nīguo marūmīrīre mītugo ya Ayahudi? 15 "Ithū arīa tūciarītwo tūrī Ayahudi na tūtarī ehia ta andū-a-Ndūrīrī-rī, 16 nītūū atī mīndū ndatuīkaga mūthingu nī ūndū wa gwāthīkīra watho, no atuīkaga mūthingu nī ūndū wa gwītīkīa Jesū Kristū. Ni ūndū ūcio o na ithū twītīkītie Kristū Jesū nīguo tūtuuo athingu nī ūndū wa gwītīkīa Kristū, no ti ūndū wa gwāthīkīra watho, tondū gütīrī mūndū ūgaatuuo mūthingu nī ūndū wa gwāthīkīra watho. 17 "Angīkorwo rīrīa tūgūcaria gütuuo athingu nī Kristū kuonanagia atī ithū ene tūrī ehia-rī, ūguo nī kuuga atī Kristū atungatagīra mehia?

3 Atīrīrī inyū Agalatia aya akīgu! Mūrogetwo nū? O inyū muonirio wega Jesū Kristū arī mwambe mūtī igūrū. 2 No nyende kūmenya ūndū ūmwe tu kuuma kūrī inyū: Mwaheirwo Roho nī ūndū wa gwāthīkīra watho, kana nī ūndū wa gwītīkīa ūhoro ūrīa mwaiguire? 3 Kaī mūrī akīgu atīa? Mwambīrīrie na Roho wa Ngai, na rīu mūrenda kūrīkīrīria na hinya wa mwīrī? 4 Anga mwāthīmīrīo na maūndū maingī ūguo o tūhū, angīkorwo ūhoro ūcio wothe warī wa tūhū? 5 Wee Ngai amūheaga Roho wake na akaringaga ciama gatagatī kanyu nī ūndū wanyu gwāthīkīra watho, kana nī ūndū wa gwītīkīa ūhoro ūrīa mwaiguire? 6 Ta rīrīkanai ūhoro wa Iburahīmu, Maandīko moigīte atīrī: "Etīkīrie Ngai, nake Ngai akīmūtua mūthingu." 7 Nī ūndū ūcio kīmenyei atī andū arīa metīkītie nīo ciana cīa Iburahīmu. 8 Na tondū Maandīko marīa matheru nīmooigīte o mbere atī Ngai nīagatua andū-a-Ndūrīrī athingu na ūndū wa gwītīkīa-rī, na Maandīko macio nīmahunjīrie Iburahīmu Ūhoro-ūrīa-Mwega o kabere, makiuga atīrī: "Ndūrīrī cīothe nīkaarathīmwo nī ūndū waku." 9 Nī ūndū ūcio andū arīa metīkītie nīmarathīmanagīrio hamwe na Iburahīmu, mūndū ūcio warī mwītīkīa. 10 Andū arīa othe mehokaga ūhoro wa gwāthīkīra watho-rī, marī na kīrumi, nīgūkorwo Maandīko moigāga atīrī, "Kūgwatwo nī kīrumi nī mūndū o wothe ūtahingagia maūndū marīa mothe mandikītwo Iбуku-inī rīa Watho." 11 Nītūū wega atī gütīrī mūndū ūngītuuo mūthingu mbere

ya Ngai nī ūndū wa gwathikira watho, tondū Kristū kīheagwo o arīa metikītie. 23 Ūhoro Maandiko moigīte atīrī: "Mündū ūria mūthingu wa gwitikia ūtanooka-rī, twarī ohe nī watho, agaatūra muoyo nī ūndū wa gwitikia." 12 No tūkahingirīrio o nginya wītikio ūkaaguuranīrio. watho-rī, nduumanīte na ūhoro wa gwitikia; 24 Nī ūndū ūcio watho nīguo waheirwo ūhoti handū ha ūguo Maandiko moigaga atīrī, "Mündū wa gütūtwara kūrī Kristū, nīguo tūtuuo athingu ūria wathikagira maundū ma watho agaatūrio na ūndū wa gwitikia. 25 Na rīrī, kuona atī rīu muoyo nī mo." 13 Nake Kristū nīatukūrīre ūhoro wa gwitikia nīmūkinyu, tūtingicooka agitūrūta kīrumi-inī kīa watho na ūndū wake kūrūgamirīrwo nī watho. 26 Inyuothē mūrī mwene gūtuika kīrumi ithenya riitū, nīgūkorwo ciana cia Ngai nī ūndū wa gwitikia Kristū nī kwandikītwo atīrī, "Kūgwatwo nī kīrumi nī Jesū, 27 nīgūkorwo inyuothē arīa mwabatithirio mūndū o wothe wambītwo mūtī-igūrū." 14 thīnī wa Kristū nīmwihumbīte Kristū. 28 Nī Aatukūrīre nīguo kīrathimo kīria Iburahīmu ūndū ūcio gütīngicooka gūthuuranio Mūyahudi aarathimītwo nakō gīkinyire andū-a-Ndūrīrī kana Mūyunani, na gūtirī ngombo kana mūndū na ūndū wa Kristū Jesū, nīguo atī na ūndū wa ūtarī ngombo, na gūtirī mūndū mūrūme kana gwitikia twamūkire Roho ūria weranīrwo. 15 mūndū-wa-nja, nīgūkorwo inyuothē mūrī ūmwe Ariū na aarī a Ithe witū, rekei ndīmuonie na ki thīnī wa Kristū Jesū. 29 Angīkorwo mūrī ngerekano yumanīte na maundū marīa mūū. O a Kristū-rī, mūkīrī a mbeū ya Iburahīmu, na ta ūria gūtarī mūndū ūngīhota kweheria ūndū mūrī agai a kūgaya kūringana na kīranīro kīu kana kuongerera ūndū harī kīrakanīro kīria kīranīrwo.

gīthondeketwo nī mūndū-rī, no taguo ūhoro ūyū ūtarī. 16 Maundū marīa meranīrwo, meerīrwo Iburahīmu na mbeū yake. Maandiko matiugīte "mbeū ciakē", taarī ūhoro wa andū aingī, no moigīte "na mbeū yake", ūguo nī kuuga mūndū ūmwe, na nīwe Kristū. 17 Ūria ndīrenda kuuga nī atīrī: Watho, ūcio wokire thuutha wa miaka 430, ndūngīheria kīrakanīro kīria gīekīrītwo ho nī Ngai mbere ūyo, na ndūngītūma kīranīro kīu gītuuke gīa tūhū. 18 Nī ūndū-rī, angīkorwo igai rīngīoneka nī ūndū wa watho-rī, rītikiumanīte na kīranīro; no Ngai, nī ūndū wa wega wake, nīaheire Iburahīmu igai na ūndū wa kīranīro. 19 Watho-rī, wakīrī wa bata ūrikū? Wongereirwo kūrī kīranīro nīguo wonanagie mahītīa o nginya rīrīa mbeū ūria kīrakanīro kīeranīre īgooka. Watho ūcio wathanirwo nī araika ūkīnengererio andū na guoko kwa mūiguithania. 20 No rīrī, mūiguithania ndakoragwo arūgamīrīre o mwena ūmwe; no Ngai nī ūmwe. 21 Nī ūndū ūcio-rī, kaī watho ūreganīte na cīranīro cia Ngai? Aca ti ūguo! Tondū korwo kwarī na watho waheanirwo nīguo andū magīe na muoyo-rī, ti-itherū o naguo ūthingu nī ūngīkīrehirwo nī watho. 22 No Maandiko moigaga atī andū a thī nī mohetwo nī mehia, nīgeetha kīranīro kīria kīheanagwo nī ūndū wa gwitikia Jesū

4 Ūria ndīroiga nī atīrī, ihinda rīothe rīrīa mūgai arī o mwana-rī, ndarī ūtiganu na ngombo, o na atūika nīwe mwene indo icio ciothe. 2 Nī gwathwo athagwo nī amūrori hamwe na aramatī a indo ciakē, nginya ihinda rīrīa ithe atūtē rīgaakinya. 3 Ūguo noguo o na ithūi, hīndī ūria twarī ciana, twatūire ūkombo-inī wa maundū marīa ma ndūire ma thī ūno. 4 No hīndī ūria ihinda rīrīa rīagīrīru kūna rīakinyire, Ngai nīatūmire Mūriū, nake agīciarwo nī mūndū-wa-nja, na agīciarwo arī wa gwathagwo nī watho, 5 nīguo akūure andū arīa matūire mathagwo nī watho, nīgeetha tūgīe na kīhooto gīa gūtuika ciana ciakē, 6 Tondū inyūi mūrī ciana ciakē-rī, Ngai nīatūmire Roho wa Mūriū ngoro-inī ciitū, o we Roho ūria wītanaga ūkiugaga atīrī, "Abba, Baba." 7 Nī ūndū ūcio, we ndūrī ngombo rīngī, no ūrī mwana wake; na tondū rīu ūrī mwana wake, Ngai nīagūtūite mūgai wa indo ciakē. 8 Tene rīrīa mūtooī Ngai-rī, mwarī ngombo cia cīumbe iria itarī ngai. 9 No rīrī, tondū rīu nīmūmenyete Ngai, kana njuge nīmūrīkītie kūmenywo nī Ngai-rī, mūrakīenda gūcookerera maundū macio maagīte hinya na matarī kīene nīkī? Kaī mūrenda gūcooka ūkombo-inī wamo o rīngī? 10 Nīmūrūmītie ūhoro wa mīthenya

miamüre, na mieri miamüre, na imera, o na r̄haana ümüthi, tondū niatüire ükombo-ini mäkä! 11 Ndī na kieha muno tondū gukuoneka hamwe na ciana ciake. 26 No Jerusalemu, itüura ati wira üria wothe ndanenogia naguo ni ündū r̄ria ria kūuria igürü, r̄tirü ükombo-ini, na niro wanyu ni wa tühü! 12 Ndamüthaitha, inyuü ariü nyina witü, 27 nügukorwo ni kwandikitwo atirü: na aari a Ithe witü, tuikai ta ni, nügukorwo ni “Kena wee mündü-wa-nja thata, wee ütaciaraga nduikite ta inyuü. Mütirü mwanjika üru. 13 ciana, tumura kanua na wanirire, wee ütarü O ta üria müü, ndamühunjiriie Ühoro-üria- waigua ruo rwa kugia mwana; tondū ciana Mwega ihinda ria mbere tondū ndaarü mürüaru. cia mündü-wa-nja üria ütiganirio ni nyingi 14 O na gütuika ndwari yakwa yari magerio gükira cia üria üri na müthuuri.” 28 Na r̄ri, kürü inyuü, mütiyanrarare kana mükümena, no inyuü ariü na aari a Ithe witü, mürü ciana cia mwanyiitire ügeni ta ndaarü muraika wa Ngai, o küraniro, o ta üria Isaaka aari. 29 Hindü iyo, na ta ndaarü Jesü Kristü we mwene. 15 Kaï ündü mürü üria waciaritwo na njira ya ndüire-ri, ücio watümaga mükene üthiite kü? Niñ ndi müira nüanyariiraga mürü ücio waciaritwo na ündü ati, korwo nümingahotire, nümingaküürire wa hinya wa Roho. Üguo noguo kühaana o na maitho manyu müühe. 16 Kaï riu nduikite thü riu. 30 No r̄ri, Maandiko moigite atia? Moigite yanyu ni ündü wa kümühe ühoro üria wa ma? 17 atirü, “Ingata ngombo iyo ya mündü-wa-nja na Andü acio me na kíyo magicaria üria müngeküka mürü wake, tondū mürü ücio wa mütumia a thiritü yao, no ti ündü wa gitümi kíega. Üria ngombo ndarü hindü akagayana igai hamwe na mendaga ni kümüigitihania na ithü mütuike mürü wa mütumia ücio ütarü ngombo.” 31 Ni ao, nügeetha mügiie na kíyo gía kumarüüüra. ündü ücio, ariü na aari a Ithe witü, ithü tütitirü 18 Ni wega kugia na kíyo, angkorwo muoroto ciana cia mütumia ücio ngombo, no türü ciana ni mwega, na mwíkage üguo hindü ciathe cia mütumia ücio ütarü ngombo.

to hindü iria ndi hamwe na inyuü. 19 Ciana ciakwa nyendete muno, o inyuü aria njiguagira ruo ta rwa mütumia akíheo mwana, nginya hindü iria Kristü agaakorwo eyumbite thiin wanyu, 20 naari korwo ndakorwo hamwe na inyuü ta riu, nüguo ngarüire mwarürie wakwa tondü nüdigítwo ni ühoro wanyu! 21 Ta njirai, inyuü aria murenda gükorwo mügäfathwo ni watho-ri, kaï mütooi üria watho uuлага? 22 Nügukorwo ni kwandikitwo ati, Iburahimu aari na ariü eerü, ümwe aaciartwo ni mütumia üria warü ngombo, nake ücio üngi agaciawo ni mütumia üria ütaarü ngombo. 23 Mürü wake wa mütumia üria warü ngombo aaciartwo na njira ya ündüire; no mürü üria waciartwo ni mütumia ücio ütaarü ngombo aaciartwo na ündü wa kühingia küraniro. 24 Namo maündü macio ni ma ngerekano, ni ündü atumia acio marügamüüire irikaniro igiri. Kírakaniro kímwe ni gía Kírima gía Sinai nakio gíciaraga ciana cia ükombo: Nakio kigerekaniitio na Hagari. 25 Na r̄ri, Hagari arügamüüire Kírima gía Sinai kíria kíri kuu bürüri wa Arabia, nake niwe ügerekanitio na itüura ria Jerusalemu üria

5 Kristü nügutuohora aatuohorire nüguo tüge na wiyathi. Ni ündü ücio, mwíhaandei wega na mütigetikire kuohwo icooki ria ükombo ringi. 2 Ta thikiririai ciugo ciakwa! Ni Paülü ngümwira atirü, müngülikira kürua-ri, Kristü ndangügia bata na inyuü o na hanini. 3 Ningi nüngümwira o ringi ati mündü o wothe üngülikira kürua, ücio amenye ati nüagirirwo ni gwathikira watho üri wothe. 4 Inyuü aria mürageria gütuika athingu ni ündü wa watho-ri, nümitigithanitio na Kristü; inyuü nümgüwite mügatigana na wega wa Ngai. 5 No ithü-ri, tükoragwo twihokete ati nütgatuuo athingu. Ündü ücio nüguo tükoragwo twirügirüre türü na wítikio, tühötitüitio ni Roho. 6 Nügukorwo thiinü wa Kristü Jesü, kürua kana kwaga kürua gütiirü bata. Ündü üria üri bata ni wítikio üria ürutaga wira na njira ya wendani. 7 Nümrateng’agira ihenya rüega. Nüü wamügiririe mügítiga gücooka gwathikira ühoro-üria-wa-ma? 8 Küringüürio kwa müthemba ücio gütiümite kürü üria wamwüttire. 9 “Ndawa nini tu ya küimbia mígate nüfümagä mütu üria mükande nayo wothe üimbe.” 10 Nündihokete thiinü wa Mwathani

atī inyuī mütikūgarūrūka mūgēe na meciiria rī, kirekei tütongoragio nī Roho. 26 Rekei tütige mangī. Ürīa ūramūtururia nīwe ūkaaherithio o gwītīa, na kūūgitana, o na kūiguanagīa ūru. na angīkorwo arī ū. 11 Ariū na aarī a Ithe witū, angīkorwo no ndirahunjia ūhoro wa kūrua-rī, ndīrakinyariirwo nīkī? Angīkorwo ūguo nīguo-rī, ūndū ūrīa ūtūmaga andū mahīngwo, na nīguo ūhoro wa mūtharaba-rī, nīmweherie. 12 No nyende andū acio mamūthīnagia mathī na mbere o nginya mehakūre. 13 Inyuī ariū na aarī a Ithe witū, mwetirwo nīguo mūgēe na wīyathī. No rīrī, mütikahūthīre wīyathī wanyu kūrūmagīrīra merirīria ma mwīrī, no handū ha ūguo-rī, tungatanagīrai inyuī-ene mūrī na wendani. 14 Tondū-rī, ūhoro wothe wa watho ūhingagio nī riāthani rīrī rīmwe: "Enda mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa wīendete wee mwene." 15 No rīrī, mūngīrūmana mūkīrīanaga-rī, mwīmenyererei mütikaniinane inyuī ene. 16 Nī ūndū ūcio nguuga atīrī, thiagai mütongoretio nī Roho, na mütirīhingagia merirīria ma mwīrī. 17 Nīgūkorwo mwīrī nīwīriragīria maūndū marīa matangīendwo nī Roho, nake Roho nīareganaga na maūndū marīa meriragīrio nī mwīrī. Nī ūndū ūcio Roho na mwīrī itūrūraga irūaga, na nīkīo mūtahotaga gwīka ūrīa mwendaga gwīka. 18 No rīrī, mūngītongorio nī Roho, inyuī mütīngīkorwo mūgīathwo nī watho. 19 Na rīrī, maūndū marīa mekagwo nī mwīrī nīmoīo, namo nī: ūmaraya, na meciiria mooru, na ūmaramari, 20 na kūhooya mīhianano, na kūrogana, na ūthū, na kūūgitana, na ūru, na mang'ūrī, na kwīyenda, na nyamūkano, na ngarari, 21 gūcumīkīra na kūrīo nī njoohi, na maruga marīa mainagwo nyīmbo irīa itaagīrīire, o na maūndū mangī ta macio. Nīndamūkaanirie, o ta ūrīa ndamūkaanirie hīndī ya mbere, atī andū arīa mekaga maūndū ta macio matikagaya ūthamaki wa Ngai. 22 No rīrī, maciaro ma Roho nī wendani, na gīkeno, na thayū, na gūkirīrīria, na kūiguanīra tha, na gūtugana, na kwīhokeka, 23 na ūhooreri, na kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī. Macio-rī, gūtīrī watho wa kūgiria mekagwo. 24 Nao andū arīa marī thīnī wa Kristū Jesū nīmambithītie mīrī yao mūtīgūrū hamwe na thuti ciayo na merirīria mayo. 25 Angīkorwo tütūire muoyo nī ūndū wa Roho-

6 Ariū na aarī a Ithe witū, mūndū angīkorwo ahītītie-rī, inyuī arīa mūrī na roho mūcookagīrīrie mūhooreire. No mwīmenyererei, o na inyuī mütikae kūgerio. 2 Teithanagīa mūndū na ūrīa ūngī maūndū marīa mamūritūhagīra, na mweka ūguo-rī, nīmūrīhingagia watho wa Kristū. 3 Mūndū angīciiria atī we nī wa bata hīndī ūrīa atarī kīene-rī, nī kwīheenia areheenia. 4 O mūndū nīarorage wīra wake mwene. Hīndī ūyo no ahote kwīraha, atekwiiganania na mūndū ūngī, 5 nīgūkorwo o mūndū no nginya akuee mūrīgo wake. 6 Mūndū o wothe ūrīa ūrutagwo ūhoro wa Ngai nīagayanage indo ciothe irīa njega na mūmūruti. 7 Mütikanaheenio: Ngai ndangīnyūrūrio. Kīrīa mūndū ahaandaga no kīo agethaga. 8 Mūndū ūrīa ūhaandaga maūndū ma gūkenia merirīria ma mwīrī-rī, ūcio akaagetha kwanangīka kūrīa kuumanaga na maūndū macio. No ūrīa ūhaandaga maūndū ma gūkenia Roho-rī, ūcio akaagetha muoyo wa tene na tene ūrīa uumanaga na Roho. (alōnios g166) 9 Ningī tütikanogio nī gwīka wega, nīgūkorwo ihinda rīrīa rīagīrīru rīakinya nītūkaagetha magetha twaga gūkua ngoro. 10 Na nī ūndū ūcio, rīrīa rīothe twagīa na ihinda rīagīrīru, nītwikage andū othe maūndū mega, na makīria twikage wega andū arīa marī a nyūmba ya arīa metikītie. 11 Onei ūrīa ndīramwandīkīra marūa maya na ndemwa nene na guoko gwakwa mwene! 12 Andū acio mendaga kwīonania atī nīagīrīru makīonwo-rī, nīo maramūringīrīria atī mūrue. Mekaga ūguo no geetha matikanyariirwo nī ūndū wa mūtharaba wa Kristū. 13 O na acio maruaga matiathīkīra watho, no nīmendaga inyuī mūrue nīguo metīiage nī ūndū wa mīrī yanyu. 14 No nī-rī, ndīroaga gwītīa, tīga o ndītīire nī ūndū wa mūtharaba wa Mwathani witū Jesū Kristū, na nī ūndū waguo-rī, maūndū ma thī nīmambītō mūtī-igūrū nīguo mehere harī nī, na nī ngaambwo harī maūndū ma thī nīguo njehere harī mo. 15 Kūrua kana kwaga kūrua gūtīrī bata; kīrīa kīrī bata nī mūndū agarūrūke atuīke kīumbe kīerū. 16

Thayū na kūiguīrwo tha kūrogīa na andū arīa marūmagīrīra wathani ūyū, o hamwe na andū a Isiraeli arīa a Ngai. 17 Ngīrikīrīria nguuga atīrī, gūtikagē mūndū o na ūrīkū ūkūndehere thīīna, nīgūkorwo nīnjoretwo njoro cia Jesū mwīrī-inī wakwa. 18 Wega wa Mwathani witū Jesū Kristū ūrogīa na maroho manyu, inyuī ariū na aarī a Ithe witū. Ameni.

Aefeso

1 Nī niī Paūlū, mütümwo wa Kristū Jesū nī ūndū wa kwenda kwa Ngai, Ndīrandikira andū arīa aamüre kūu Efeso, arīa ehoneku thiinī wa Kristū Jesū: 2 Wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na Mwathani Jesū Kristū, irogia na inyuū. 3 Atirīrī, Ngai, o we Ithe wa Mwathani witū Jesū Kristū, arogoocwo, o we ūtūrathimite na irathimo ciathe cia kūroho thiinī wa Kristū, iria ciumaga kūu igūrū. 4 Nigūkorwo o na thi itanombwo, Ngai nīatūthuuriire nīguo tūtuuke ake thiinī wa Kristū, nīguo tūtuuke atheru na twage ūcuuke maitho-inī make. Nī ūndū wa wendo wake-rī, 5 Ngai nīatūuite o mbere atī nītūgaatuūka ciana ciake nī ūndū wa Jesū Kristū, kūringana na ūrīa eendete na ūrīa oonire arī wega, 6 nīguo wega wake ūrīa ūrī rīri ūkumagio, wega ūcio atūheete o ūguo tūhū thiinī wa Mūriū wake ūrīa endete mūno. 7 Na twakūrirwo na ūndū wa thakame ya Kristū, na tūkirekerwo mehia maitū, kūringana na ūrīa wega wa Ngai ūtingihīte, 8 wega ūcio aatūtingihīirie arī na ūūgī na ūmenyo wothe. 9 Nake agitūmenyithia hito ya wendi wake, kūringana na ūrīa oonire arī wega, o ūrīa aatanyīte gwīka thiinī wa Kristū, 10 nīguo ūkaahingio rīria mahinda marīa magīriire magaakinya, nīguo acookanīrīrie indo ciathe iria irī igūrū na iria irī gūkū thi harī mütongoria ūmwe, na nīwe Kristū. 11 Ningī nī thiinī wa Kristū o na ithūi twamūkīrire igai kuuma kūrī Ngai, kūringana na ūrīa aatuīte o mbere, o we wīkaga maündū mothe kūringana na muoroto wa wendi wake, 12 nīguo o na ithūi arīa twarī a mbere kwīhoka Kristū, tūtuuke a kūgocithia riiri wa Ngai. 13 Inyuū o na inyuū nīmwataranīrio na Kristū mwarīkia kūigua ūhoro-ūrīa-wa-ma, naguo nīguo ūhoro-ūrīa-Mwega wa ūhonokio wanyu. Mwarīkia gwītikia, nīmwekirirwo rūūri thiinī wake, na ūndū wa kūheo Roho Mūtheru ūrīa mwerīrwo, 14 Nake Roho nīwe mūrūgamīrīri wa kuonania atī nītūkagaīrwo igai riitū nginya rīria andū arīa marī a Ngai magaatuūka a gūkūrwo, nīgeetha riiri wake ūgoocagwo. 15 Na nī ūndū ūcio, kuuma rīria ndaiguire ūhoro wa wītikio wanyu thiinī wa Mwathani Jesū, o na wendani wanyu ūrīa mwendaga arīa othe aamüre naguo-rī, 16 ndirī nīdatigithīria gūcookeria Ngai ngaatho nī ūndū wanyu, ngīmūririkanaga mahooya-inī makwa. 17 Hooyaga atī Ngai wa Mwathani witū Jesū Kristū, o we ithe witū mwene riiri, amūhe Roho, ūrīa ūkamūhe ūūgī na ūguūrio nīguo mūmenye Ngai wega. 18 Ningī nīhooyaga atī maitho manyu ma ngoro mathererwo nī ūtheri, nīguo mūmenye ūhoro wa kūrīgīrīro kīria amwītiire, na mūmenye ūtonga wa igai rīake rīri na riiri, rīriakaagāra andū ake aamüre, 19 o na ūhoti wake mūnene ūtangīgereka nī ūndū witū, ithūi arīa twītīkītie. Ūhoti ūcio no ta hinya wake mūnene ūkīrūta wīra, 20 ūrīa eekīrire thiinī wa Kristū rīria aamūriūkirie kuuma kūrī arīa akū, na akīmūiga guoko-inī gwake kwa ūrīo kūu igūrū, 21 na agatūūgīrīo mūno igūrū rīria wathani o wothe na ūhoti wothe, na hinya na ūthamaki wothe, na marītwa mothe ma ūnene marīa mangīheanwo, na to mahinda maya moiki, no nī o na mahinda marīa magooka. (aiōn g165) 22 Nake Ngai akīiga maündū mothe rungu rīwa magūrū make, na akīmūtua mwathi wa gwathaga maündū mothe nī ūndū wa kanitha. 23 Kanitha nīguo mwīrī wake, na noguo ūiyūrī wake, o we ūiyūrīte maündū mothe o na kūndū guothe.

2 O na inyuū-rī, mwarī akūu nī ūndū wa ūremi wanyu na mehia manyu, 2 marīa mwatūrīraga thiinī wamo rīria mwarūmagīrīra mīthīire ya thi ino na mīthīire ya mwathi wa ūthamaki wa rīera-inī, o roho ūrīa ūraruta wīra rīu thiinī wa arīa mataathīkagīra Ngai. (aiōn g165) 3 O na ithūi ithuotē-rī, kūrī hīndī twatūrānagia nao, twaathagwo nī thuti cia mīrī iitū, na tūkarūmagīrīra merirīria na maündū marīa mēciiragio nī ngoro. O ta acio angī-rī, ha ūhoro wa kūmerera-rī, twatūuire tūrī a kūrakarīrwo. 4 No tondū wa wendo wake mūnene harī ithūi, Ngai, o we ūiyūrītwo nī tha nyīngī, 5 nīatūmire tūgīe na muoyo hamwe na Kristū o rīria twarī akūu nī ūndū wa mehia maitū tondū nī wega wa Ngai watūmire mūhonokio. 6 Nake Ngai agitūrīukanīria hamwe na Kristū na agitūkaria thi hamwe nake kūu igūrū tūrī thiinī wa Kristū

Jesū. 7 Eekire ūguo nīgeetha matukū marīa magooka onanie kūrī ithuī wega wake mūingī ūrīa ūtangīgerekā kūrī ithuī, nī ūrīa atūire atūtugaga thīinī wa Kristū Jesū. (aiōn g165) 8 Nī ūndū nī wega wa Ngai watūmire mūhonokio nī ūndū wa gwītikia, naguo ūndū ūcio nduoimanire na inyūi ene, no nī kīheo kīa Ngai, 9 na ti ūndū wa mawīra marīa mwanaruta, nīgeetha gūtikagē na mūndū o na ūmwē ūkwīgooca. 10 Nīgūkorwo ithuī tūrī wīra wa moko ma Ngai, tūmbīitwo thīinī wa Kristū Jesū nīguo twikage ciīko njega iria irutaga wīra mwega, ūrīa Ngai aahaarīirie o mbere nī ūndū witū nīguo tūtūure tūciīkaga. 11 Hakīrī ūguo-ři, ririkanai atī tene inyūi arīa mūrī andū-a-Ndūrīři na ūndū wa gūciarwo, o inyūi mwītagwo “andū arīa mataruaga” nī arīa meīitaga “andū arīa maruaga” (kūrua kūu no ūndū wīkitwo mwīrī na moko ma andū), 12 ririkanai atī hīndī īyo mwatūrīte mwamūranītio na Kristū, mwarī ageni na mūtiarī a gīkundi kīa andū a Israeli na ha ūhoro wa irīkanīro iria Ngai eeranīre, inyūi mūtiarī a ho. Mwatūrīte gūkū thī mūtarī na kīrīgīrīro na mūtarī na Ngai. 13 No rīu, thīinī wa Kristū Jesū, inyūi arīa hīndī ūmwē mwarī kūraya, rīu nīmūreharehetwo hakuhī nī ūndū wa thakame ya Kristū. 14 Nīgūkorwo we mwene nīwe thayū witū, o we watūmire ithuī twarī eerī tūtuīke ūmwē, na agītharia rūirigo rwa rūmena rūrīa rwatūgayanītie, 15 nī ūndū nīfaniinire watho hamwe na maathani maguo, o na irīra ciaguo, na ūndū wa kūrūta mwīrī wake. Agīgīka ūguo nīgeetha ombe thīinī wake mwene mūndū ūmwē mwerū kuuma harī acio eerī, naguo ūndū ūcio ūtūme kūgīe thayū, 16 na nīgeetha thīinī wa mwīrī ūcio ūmwē, amaguithanie na Ngai na ūndū wa mūtharaba, ūrīa aahūthīrire kūniina rūmena rwao. 17 Kristū ookire akīmūhunjīria thayū inyūi arīa mwarī kūraya, o na thayū kūrī arīa maarī hakuhī. 18 Na thīinī wake ithuī a iruka icio cierī nītūkinyaga kūrī Ithe witū na ūndū wa Roho o ro ūmwē. 19 Nī ūndū wa ūguo, rīu inyūi mūtiarī ageni na agendi rīngī, no nīmūtūkīte ene būrūri hamwe na andū a Ngai, na mūgatuīka andū a nyūmba ya Ngai, 20 mūgagīakwo igūrū rīa mūthingi wa atūmwō na anabii, nake Kristū Jesū we mwene agakorwo nīwe ihiga rīrīa inene rīa koine. 21 Thīinī wake mwako wothe nīnūyiitanīte, na ūgakīneneha o nginya ūgatuīka hekarū theru thīinī wa Mwathani. 22 Na nī thīinī wake o na inyūi mūraakwo hamwe nīguo mūtuīke gīkarō gīa gūikarwo nī Ngai na ūndū wa Roho wake.

3 Nī ūndū wa gītūmi gīkī, nī Paūlū, njohetwo nī ūndū wa kūhunjia ūhoro wa Kristū Jesū kūrī inyūi andū-a-Ndūrīři: 2 Ti-itherū nīmūigūte ūhoro wa ūrīa ndaheirwo ūtungata wa wega wa Ngai nī ūndū wanyu, 3 na nīguo ūhoro wa hitho ūrīa ndaamenyithirio na ūndū wa kūguūrīrio nī Ngai, o ta ūrīa nyandīkite na njīra nguhī. 4 Mwathoma ūhoro ūyū, nīmūkūhota kūmenya ūrīa ndaakuūkīrwo nī ūhoro ūcio wa hitho wa Kristū, 5 ūrīa ūtaamenyithirio andū a njiarwa ingī, ta ūrīa rīu ūguūrīrio atūmwō a Ngai atheru o na anabii nī Roho. 6 Naguo mūbangō wa Ngai nī atī, andū-a-Ndūrīři nīmatūkīte agai hamwe na andū a Israeli, na nīmatūkīte ciīga ciā mwīrī ūmwē, na makagwatanīra thīinī wa kīranīro gīa Kristū Jesū nī ūndū wa kūhunjīrio Ūhoro-ūrīa-Mwega. 7 Ndaatuīkire ndungata ya Ūhoro-ūcio-Mwega nī ūndū wa kīheo kīrīa ndaheirwo kīa wega wa Ngai hotithītio nī hinya wake. 8 O na gūtuīka nī nī mūnīnī mūno harī andū a Ngai othe, nīndaheirwo wega ūcio: nīguo hunjagīrie andū-a-Ndūrīři ūtonga wa Kristū ūrīa ūtangīmenyeka ūrīa ūigana, 9 na ndaūragīre andū othe ūhoro wa hitho īno, ūrīa itūire ihitītīwo kuuma o tene, thīinī wa Ngai o we wombire indo ciōthe. (aiōn g165) 10 Itua rīake rīarī atī, na ūndū wa kanitha, ūūgī wa Ngai ūrīa wa mīthembā mīngī ūmenyithanīo kūrī aathani, na kūrī arīa marī na ūhoti kūu igūrū, 11 kūringana na ūrīa aatūire atanyīte gwīka kuuma o tene, na ūrīa aahingīrie arī thīinī wa Kristū Jesū, Mwathani witū. (aiōn g165) 12 Na ithuī nī ūndū wa gūkorwo tūrī thīinī wake, na nī ūndū wa gwītikia, no tūthengere Ngai tūrī na ūmīrīru, na tūtarī na guoya. 13 Nī ūndū ūcio nīngūmūthaitha mūtīkoorwo nī hinya tondū wa mīnyamaro ūrīa ndīranyariirwo nayo nī ūndū wanyu, tondū nīyo riiri wanyu. 14 ūndū ūcio nīguo ūtūmaga ndurie ndū nī

mbere ya Ithe witū, 15 o we ūrīa andū othe ūrīa wathuurire andū amwe matuīke atūmwō, a nyūmba yake, arīa marī igūrū na arīa marī na angī matuīke anabii, na angī matuīke ahunjia, gūkū thī metanagio nake. 16 Nihooyaga Ngai, na arīa angī matuīke arīithi a ngoro cia andū o na atī kuuma ūtonga-inī wa riiri wake, amūheage arutani, 12 nīguo ahaarīrie andū a Ngai nī ūndū hinya, nīgeetha mūhotithītio nī Roho wake-rī, wa wīra wa gūtungata, nīgeetha mwīrī wa Kristū mūgīe na ūhoti thīinī wanyu, 17 nīgeetha Kristū wongererwo hinya, 18 o nginya rīrīa ithuotē atūurage ngoro-inī cianyu na ūndū wa gwītikia. tūkaagīa na ūrūmwē ūhoro-inī wa gwītikia o na Na ningī nihooyaga atī inyuī mūhaandwo nīguo wa kūmenya Mūrū wa Ngai, na tūtuīke agima o mūgīe na mīri na mwīkindīre thīinī wa wendani, nginya tūgīe na ūgima mūkinyanīru kūna o ta 18 nīguo mūgīe na hinya, mūrī hamwe na andū ūrīa Kristū ahaana. 14 Hīndī iyo tūgītige gūtuīka arīa angī othe aamūre, na mūhotage kūmenya tūkenge, tūrīa tūikanagio mwena na mwena, ūrīa wendani wa Kristū waramīte, na ūrīa o na tūkīhurutagwo haha na harīa nī rūhuho ūraihiite na igūrū, na ūrīa ūrikīte na thī, 19 o na o ruothe rwa ūrutani, na tūgītwaragīrīrio nī mūmenye wendani ūcio ūkīrīte ūmenyo wothe, wara na ūhinga wa andū ūrīa maheenagīrīria nīguo mūiyūrīrīrio na ūiyūrū wothe wa Ngai. 20 andū naguo makamahītithia. 15 Handū ha ūguo- Na rīrī, kūrī Ngai ūrīa ūhotaga gwīka maūndū rī, tūngīaria ūhoro-wa-ma tūrī na wendani, marīa mothe tūmūrīragia kana tūgeciiria, na nītūrīkūraga maūndū-inī mothe thīinī wake ūrīa agakīrīrīria mūno kūringana na ūhoti wake ūrīa ūrutaga wīra thīinī witū-rī, 21 arogoocwo thīinī wa kanitha na thīinī wa Kristū Jesū, o nginya njiarwa-inī ciothe, tene na tene! Amen. (atīn g165)

4 Nī ūndū ūcio, niī Paūlū njohetwo nī ūndū wa Mwathani, nīndamūthaitha mūtūūre na mūtūūrīre ūringaine na gwītwo kūria mwetirwo. 2 Mwīnyiihītie biū na mūhooreire na mūkirīrīrie, na ningī mūkiranagīrīrie mūndū na ūrīa ūngī mūrī na wendani. 3 Geriai na kīyo nīguo mūtūūrie ūrūmwe wa Roho, muohanītio na thayū. 4 Nīgūkorwo kūrī mwīrī o ūmwe na Roho o ūmwe, o ta ūrīa mwetīrwo kīrīgīrīro o kīmwe rīrīa mwetirwo, 5 nake Mwathani no ūmwe, na wītikio ūmwe, na ūbatithio o ūmwe; 6 nake Ngai no ūmwe na nowe Ithe wa andū othe, ūrīa ūrī igūrū rīa andū othe, na ari kūndū guothe, na thīinī wa andū othe. 7 No rīrī, mūndū o mūndū witū nīaheetwo wega wa Ngai, kūringana na ūrīa Kristū aheanaga. 8 Nīkīo Maandiko moiigaga atīrī: “Rīrīa aambatire igūrū, nīatongoririe arīa maatahītwo mūtongoroinī wake, na akīhe andū iheo.” 9 (Rīu-rī, ciugo icio atī “nīambatire igūrū” nī kuuga atīa, angīkorwo ti kuuga atī o na nīaikūrūkire thī kūrīa kūriku mūno? 10 Ūcio waikūrūkire nowe ūrīa wambatire igūrū o igūrū mūno, nīgeetha aiyūre kūndū guothe.) 11 Ūcio nīwe ūndū ūcio ngūmūwīra atīrī, na ngamūringīrīria thīinī wa Mwathani, atī no nginya mūtīge gūtūūraga ta ūrīa andū-a-Ndūrīrī matūūraga, marī na meciirīria ma tūhū. 18 Ūmenyo wao ūiyūrītwo nī nduma, na makaamūranio na mūtūūrīre wa wendi wa Ngai nī ūndū wa ūrimū ūrīa ūrī thīinī wao uumanīte na ūmū wa ngoro ciao. 19 Nī ūndū wa kwaga thoni ciithe-rī, nīmeheanīte kūrī thuti cia ūura-thoni magekaga mawaganu ma mīthembā yothe, na magathīi na mbere kwīrirīria mangī maingī. 20 No inyuī mūtiamenyire Kristū na njīra īyo. 21 Ti-itherū nīmwaiguire ūhoro wake, na mūkīrutwo mūrī thīinī wake kūringana na ūhoro wa ma ūrīa ūrī thīinī wa Jesū. 22 Nīmwarutirwo, ūhoro ūkonī mūtūūrīre wanyu wa mbere, nīgeetha mwīaūre mūndū wanyu ūrīa wa tene, ūrīa rīu ūthūkitio nī merīrīria maguo ma maheeni; 23 nīgeetha mwerūhīrio mwīciirīrie wanyu; 24 na mwīhumbe mūndū ūrīa mwerū, ūrīa wombirwo ahaanaine na Ngai, arī na ūthingu na ūtheru ūrīa wa ma. 25 Nī ūndū ūcio, o ūmwe wanyu no nginya atigane na ūhoro wa maheeni, na mwaranagīrie ūhoro wa ma mūndū

na ūrīa ūngī, nīgūkorwo ithuothe tūrī ciīga 9 (nī ūndū maciaro ma ūtheri monekaga thīinī cia mwīrī ūmwe. 26 “Mwarakara mūtikehie”: wa ūhoro wothe wa gwīkana wega, na wa Mūtikareke riūa rīthūe mūrī o na marakara, ūthingu, o na ūhoro wa ma), 10 na mūtuīrie 27 o na mūtikanaha mūcukani kamweke. 28 muone maūndū marīa makenagia Mwathani. Mūndū ūrīa ūiyaga, nīatige gūcooka kūiya, nī 11 Mūtikananyiitānīre na andū arīa mekagīra kaba arute wīra, akenogagia, na ekage maūndū maūndū nduma-inī marīa matarī maciaro, mega na moko make, nīgeetha agē na kīndū nī kaba mūmoimbūrage. 12 Nīgūkorwo o na angīgayana na arīa mabataire. 29 Mūtikanareke nī thoni kūgweta maūndū marīa mekagīro ndeto njūru ciume tūnua-inī twanyu, tiga o hitho-inī nī andū acio aremi. 13 No ūndū o iria cia gwaka andū arīa angī kūringana na wothe ūrīa ūrehetwo ūtheri-inī nīwonekaga, 14 mabata mao, nīguo igunage arīa marīciiguaga. nīgūkorwo ūtheri ūcio nīguo ūtūmaga kīndū 30 Ningī mūtikanaguithie Roho Mūtheru wa o gīothe kīoneke. Kīu nīkīo gītūmaga kwīrwo Ngai ūrūrū, ūrīa wamwīkīrire rūrūri o nginya atīrī: “Arahūka, wee ūkomete, ūrīuke uume rīrīa mūthenya ūrīa wa gūkūrwo ūgaakinya. kūrī arīa akuū, nake Kristū nīegūkwarīra.” 15 31 Eheriai gagatātī-inī kanyu ūrūrū wa ngoro, Nī ūndū ūcio-rī, mwīmenyererei wega ūrīa na mang’ūrī na marakara, na njūgitano na mūritūraga, mūtigatūrage ta andū matarī njambanio, o hamwe na rūmena rwa mūthemba ogī, no tūrīri ta andū ogī, 16 mūkīhūthagīra o na ūrīkū. 32 Tuganagai na mūiguanagīre tha, mweke o wothe mūrī naguo tondū matukū na mūkarekanagīra mūndū na ūrīa ūngī, o ta maya nī mooru. 17 Nī ūndū ūcio mūtigakare ta ūrīa Ngai aamūrekeire mehia manyu thiīnī wa andū akīgu, no ikaragai mūmenyete wega ūrīa Kristū.

5 Nī ūndū ūcio-rī, tuīkai a kwīgerekania na

Ngai, ta ciana ciendetwo mūno, 2 na mūtūure mwendaine o ta ūrīa Kristū aatwendire na akīrūta nī ūndū witū arī iruta rīrī na mūtarariko mwega na igongona rīrūtūrwo Ngai. 3 No rīrī, thiīnī wa thirītū yanyu gūtikanaiguīke gūkīgwtwo ūmaraya, kana ūndū o na ūrīkū wa waganu, kana ūkoroku, tondū maūndū macio matiagīriire harī andū a Ngai arīa aamūre. 4 O na gūtikanaigīe mīario ya ūura-thoni, o na kana mīario ya ūrimū, o na kana mīario ya itherū rītarī rīega. Mīario ta īyo ndīagīriire kūgwetawgo; nī kaba gūcooka gīria Ngai ngaatho. 5 Tondū nīmūū wega na ma atī: gūtīrī mūhūrī-maraya, kana mūndū mwaganu, o na kana mūndū mūkoroku; mūndū ūrīa wīkaga ūguo nī mūhooi mīhianano, andū ta acio gūtīrī ūrī na igai thiīnī wa ūthamaki wa Kristū na wa Ngai. 6 Mūtikareke mūndū o na ū amūheenie na ciugo cia tūhū, nīgūkorwo maūndū ta macio nīmo matūmaga mang’ūrī ma Ngai makinyīre andū arīa matamwāthīkagīra. 7 Nī ūndū ūcio-rī, mūtikagīe ngwatanīro nao. 8 Nīgūkorwo hīndī ūmwe mwarī nduma, no rīu mūrī ūtheri thiīnī wa Mwathani. Tūrīri ta ciana cia ūtheri

Mwathani endaga. 18 Ningī-rī, mūtikarīo nī ndībei, nī ūndū ūrīu nīguo ūtwaragīrīra mūndū ūmaramari-inī. Handū ha ūguo-rī, iyūrwoi nī Roho. 19 Aranagīrīai mūndū na ūrīa ūngī na ciugo cia thaburi, na nyīmbo cia kūnīra Ngai, o na nyīmbo cia kūguna maroho. Inagai na mūtungage na nyīmbo ngoro-inī cianyu nī ūndū wa Mwathani, 20 na mūcookagīrie Ngai o we Ithe witū ngaatho maūndū-inī mothe, thiīnī wa rītīwa rīa Mwathani witū Jesū Kristū. 21 Mwīnyīihanagīrīie mūndū na ūrīa ūngī nī ūndū wa ūrīa mūtītē Kristū. 22 Inyū atumīa-rī, mwīnyīihagīrīie athuuri anyo o taarī Mwathani mūrenyīihīria. 23 Nīgūkorwo mūthuuri nīwe mūtwe wa mūtumia o ta ūrīa Kristū nake arī we mūtwe wa kanitha, o guo mwīrī wake, na nowe Mūhonokia waguo. 24 Na rīrī, o ta ūrīa kanitha wīnyīihagīria Kristū, ūguo no taguo nao atumia magīrīrwo nī kwīnyīihīria athuuri ao maūndū-inī mothe. 25 Inyū athuuri-rī, endagai atumia anyo, o ta ūrīa Kristū eendire kanitha na akīrūta nī ūndū waguo 26 nīguo awamūre aūtue mūtheru-rī, nī kūthambia aūthambirie na maaī na ūndū wa kiugo, 27 nīguo ahote kwīrehere we mwene kanitha ūrī na riiri, ūtarī irooro kana handū hagūtharu, o na kana kaūūgū

kangī o gothe, no ūtuīke kanitha mūtheru na ūtarī na ūcuuke. 28 O ūguo, noguo athuuri magīrīrwo nī kwenda atumia ao o taarī mīrī yao ene. Mūndū ūrīa wendete mūtumia wake nīwe mwene wīyendete. 29 Nīgūkorwo gūtīrī mūndū ūthūire mwīrī wake mwene, no nīkūhe aūheaga irio na akaūmenyerera, o ta ūrīa Kristū mūthenya ūrīa mūūru wakinya, na mwarīkia ekaga kanitha, 30 Tondū tūrī ciīga cia mwīrī gwīka maūndū macio mothe, no mwīhaande. 14 wake. 31 “Gikī nikīo gītūmaga mūndū mūrūme Nī ūndū ūcio mwīhaandei wega, mwīhotorete atige ithe na nyina, na anyiitane na mūtumia mūcibi wa ūhoro ūrīa wa ma njohero, na wake, nao eerī magatuīka mwīrī ūmwe.” 32 mwīohete gako ga kūgitīra gīthūri karīa ka Ūyū nī ūhoro wa hitho neme, na nī wa bata ūthingu, 15 namo magūrū manyu mūmahaarīrie mūno, na ngiuga ūguo nī ūhoro wa Kristū na gūthūi kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa thayū. 16 kanitha ndīraria. 33 No rīrī, o mūndū nīendage Hamwe na indo icio ciothe, oyai ngo ya wītīkio, mūtumia wake o ta ūrīa eendete we mwene, ūrīa mūrīhotaga kūhoria nayo mīguī yothe ūrīa nake mūtumia nīaheage mūthuuri wake gītīo.

6 Inyuī ciana-rī, athīkagīrai aciari anyu thīnī wa Mwathani, nīgūkorwo gwīka ūguo nīguo kwagīrīre. 2 “Tīa thoguo na nyūkwa,” rīu nīrīo rīathani rīa mbere ūrīa ūrīa na kīranīro, 3 “nīguo maūndū maku mothe magaacīre, na ūkenere gūtūra muoyo hīndī ndaaya gūkū thī.” 4 Na inyuī maithe-rī, mūtikarakaragie ciana cianyu; handū ha ūguo-rī, cireragei mūgīcirutaga na mūgīcitaaraga thīnī wa Mwathani. 5 Inyuī ngombo-rī, athīkagīrai aathani anyu a gūkū thī, mūkīmatīaga na mūkīmetīraga, mūtarī na ūhinga ngoro-inī, o taarī Kristū mūrathīkīra. 6 Mūtikamaathīkagīre o hīndī ūrīa maramuona atī nīguo mamwendage; no ikagai ūguo ta mūrī ngombo cia Kristū, mūgīkaga maūndū marīa Ngai endaga mekwo mwīendeire na ngoro cianyu. 7 Tungatagai na ngoro yothe mūtarī na kīnyiria, taarī Mwathani mūratungatīra, no ti andū, 8 nī ūndū nī mūtū atī Mwathani nīakarīha o mūndū ūndū o wothe mwega ekaga arī ngombo kana atarī ngombo. 9 Na inyuī aathani-rī, ikagai ngombo cianyu o ro ūguo. Mūtigaciīhītagīre, tondū nī mūūrī atī Mwathani wacio, na nowe Mwathani wanyu, arī o kūu igūrū, nake ndarī mūthutūkanio. 10 Ūhoro wa kūrigīrīria ngūmwīra atīrī, gīagai na hinya thīnī wa Mwathani mūkīhotithagio nī ūhoti wake mūnene. 11 Mwīohei indo ciothe cia Ngai cia mbaara nīguo mūhote gwītiiria mawara ma mūcukani. 12 Nīgūkorwo kūgiana gwitū ti gwa

kūgiana na arīa marī na mwīrī na thakame, no tūgianaga na aathani, na mothamaki, na maahinya ma gūkū thī ūno ūrī nduma, o na mbūtū cia maroho mooru marī kūrīa igūrū. (aiōn g165) 13 Nī ūndū ūcio, mwīohei indo ciothe cia Ngai cia mbaara, nīguo mūkaahota gwītiiria mūthenya ūrīa mūūru wakinya, na mwarīkia ekaga kanitha, 14 wake. 15 namo magūrū manyu mūmahaarīrie mūno, na gūthūi kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega wa thayū. 16 kanitha ndīraria. 17 Ningī ikīrai ngūbia ya kīgera ya ūhonokio, na mwīohe rūhiū rwa njora rwa Roho, naruoo nīruo kiugo kīa Ngai. 18 Na mūhooyage hīndī ciothe na mahooya ma mīthembā yothe, mūgīthaithanaga mūrī na Roho. Mwarīkia gwīka ūguo-rī, ikaragai mwīhūgīte, na mūhooyagīre andū arīa aamūre hīndī ciothe. 19 O na nīi mwene-rī, hooyagīrai, nīguo ūrīa ūrīa rīothe ngūtūmūra kanua, heagwo ciugo na ngaaria itegwītīgīra ngīmenyithania hitho ya Ūhoro-ūrīa-Mwega, 20 o ūrīa nīi ndī mwarīrīria waguo, na noguo ūtūmīte njohwo! Hooyagīrai nīguo ndīūheanage itegwītīgīra, o ta ūrīa njagīrīrwo nī gwīka. 21 Tukiko, mūrū wa Ithe witū ūrīa mwende na ndungata ūhokekete wīra-inī wa Mwathani, nīwe ūkūmwīra maūndū mothe, nīgeetha o na inyuī mūmenye ūrīa ndarī na ūrīa njikaga. 22 Ndīramūtūma kūrī inyuī nī ūndū wa gītūmi gīkī kīumbē, nīguo mūmenye ūhoro witū ūrīa ūtūrī, na nīguo amūmīrīrie ngoro. 23 Ariū na aarī a Ithe witū, mūrogīna na thayū, na wendani hamwe na wītīkio ciumīte kūrī Ngai Ithe witū o na kuuma kūrī Mwathani witū Jesū Kristū. 24 Wega wa Ngai ūrogīna na arīa othe mendete Mwathani witū Jesū Kristū na wendo ūrīa ūtāthiraga.

Afilipi

1 Nī ithū Paūlū na Timotheo, ngombo cia Kristū Jesū, Marūa maya tūrandikīra andū othe arīa aamūre thiīnī wa Kristū Jesū arīa mūrī kūu Filipi, hamwe na arori a kanitha, o na atungati aguo. **2** Mūrogīa na wega na thayū ciumīte kūrī Ngai Ithe witū, na Mwathani Jesū Kristū. **3** Nīnjoookagīria Ngai wakwa ngaatho rīrīa rīothe ndaamūririkana. **4** Rīrīa rīothe ngūmūhoera inyuothē-rī, ndīmūhooyagīra hīndī ciathe ngenete. **5** Tondū wa ngwatanārīo iitū na inyuū harī Ūhoro-ūrīa-Mwega, kuuma o mūthenya wa mbere nginya rīu. **6** Nīi nīnjūūū ūndū ūyū na ma, atī Ngai ūrīa waambīrīrie wīra mwega thiīnī wanyu nīegūthī na mbere kūuruta, na ndekūtigīthīria ataūrikītie nginya mūthenya ūrīa Kristū Jesū agaacooka. **7** Kuona atī mūkoragwo mūrī ngoro-inī yakwa, nī njagīrīrīwo nīkūigua ūguo nī ūndū wanyu inyuothē; tondū-rī, kana nī kuohwo njohetwo na mīnyororo, kana nī kūrūrīra na gwīkīra hinya Ūhoro-ūrīa-Mwega, inyuū inyuothē nīmūgwatanagīra na nīi thiīnī wa wega wa Ngai. **8** Ngai nī mūira wakwa atī nīndīmwīriragīria inyuothē ndī na wendo wa Kristū Jesū. **9** Na ūrīa hooyaga nī atīrī: atī wendani wanyu ūingīhe mūno makīria, mūkīongagīrīwo ūmenyo na ūkuūku wothe, **10** nīgeetha mūhotage gūkūrana maūndū marīa magīrīre makīria ya marīa mangī, na mūkoragwo mūrī atheru na mūtarī na ūcuuke o nginya mūthenya ūrīa wa Kristū, **11** na mūtūire mūiyūrīwo nī maciaro ma ūthingu marīa monekaga na ūndū wa Jesū Kristū, nīguo Ngai akumagio na agoocagwo. **12** Na rīu ariū na aarī a Ithe witū, nīngwenda mūmenye atī maūndū marīa mangorete tiitherū nīmatūmīte Ūhoro-ūrīa-Mwega ūthīrī na mbere. **13** Nī ūndū ūcio-rī, nīkūmenyekete wega nī arangīri a nyūmba ya mūthamaki, o na kūrī andū arīa angī othe atī nīi njohetwo na mīnyororo nī ūndū wa Kristū. **14** Nī ūndū wa ūrīa njohetwo, ariū na aarī a Ithe witū aingī nīmomīrīrio kwaria kiugo kīa Ngai marī na ūumīrīru mūnene na matarī na guoya. **15** Nī ūhoro wa ma atī amwe mahunjagia Kristū marī na ngoro njega-rī, mekaga ūguo marī na wendani, makīmenyaga atī njigīrīwo gūkū nī ūndū wa kūrūrīra Ūhoro-ūrīa-Mwega. **17** Acio angī mahunjagia ūhoro wa Kristū makienda kwīguna, matarī na ngoro theru, mageciiragīa atī meka ūguo nīmekūnyongererithia thiīna rīu ndī muohe. **18** No rīrī, ūcio ti ūndū wa bata kūrī nīi. ūndū ūrīa wa bata nī atī Kristū nīahunjagio na njīra o yothe, o na ūngītuīka nī njīra ya ūhinga, kana nī njīra ya ūhoro wa ma. Na nī ūndū wa ūguo-rī, nīngenaga. **19** O na no ngūthīi na mbere na gūkena, **20** nīgūkorwo nīnjūūū atī nī ūndū wa mahooya manyu na ūteithio ūrīa ūheanītō nī Roho wa Jesū Kristū, maūndū marīa mangorete nīmakagarūrūka matuīke ma kūhonokia. **21** Nīnjīrīgīriire ngīlhīahīaga na ngehoka atī ndigaconoka o na atīa, no atī ngorwo na ūumīrīru mūiganu nīgeetha rīu, na o ta ūrīa ūdūire, Kristū atūūgagīrio thiīnī wa mwīrī wakwa, ingīkorwo ndī muoyo o na kana ngūtē. **22** Nīgūkorwo harī nīi-rī, gūtūūra muoyo nī Kristū, nakuo gūkua-rī, nī uumithio. **23** No rīrī, kūngīkorwo gūtūūra muoyo ndī na mwīrī nīkuo kūngītūma wīra wakwa ūgīe na maciaro-rī, nī kīi ingīgīthūra? Nīi ūndū ūrīa ūngūucanīrīo nī maūndū maya meerī: Ndīriragīria gūthīi ngatūūranie na Kristū, na ūguo nīguo wega makīria; **24** no gūtūūra muoyo ndī na mwīrī ūyū nī ūndū wanyu nī kwagīrīre mūno makīria. **25** Na tondū nīmenyete ūguo kūna-rī, nīnjūūū atī ūngūtūūra muoyo, na ūngūtūūrania na inyuū inyuothē ūguo ūdūme mūthīiage na mbere, na mūgīe na gīkeno nī ūndū wa ūrīa ūtīkītie, **26** nīgeetha ndakorwo na inyuū ūringī, gīkeno kīanyu kīyūrīrīre thiīnī wa Kristū Jesū nī ūndū wakwa. **27** Na rīrī, ūndū ūrīa ūrī bata nī atī mūthīiage na mīthīiire ūrīa ūganīrīre na Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū, nīgeetha ingītūka kūmūrora kana njage gūtūka, njiguage ūhoro wanyu o na itarī hamwe na inyuū menyage atī nīmūkarite mwīhaandite wega mūrī na roho o ro ūmwe, mūkīrūrīra wītīkio wa Ūhoro-ūrīa-Mwega mūrī na ngoro ūmwe, **28** mūtēkūmākio o na atīa nī arīa mamūthīire.

Naguo ūndū ūcio ūtuīke kīmenyithia kūrī o atī nī Ngai ūrutaga wīra thiinī wanyu agatūma nīmakanangwo, no atī inyuī nīmūkahonokio, mwende gwīkāga maündū make kūringana na Ngai we mwene nīwe ūkaamūhonokia. 29 na wendi wake mwega. 14 ūkagai maündū Nīgūkorwo ha ūhoro wa Kristū-rī, nīmwitkīrtio mothe mūtekūnuguna na mūtegūkararania, 15 kūmwitkīka, na to kūmwitkīka kuo gwiki, o nīgeetha mwage ūcuuke na mūtuīke atheru, na kūnyariirwo nī ūndū wake, 30 kuona atī mūtuīke ciana cia Ngai itarī na kaūūgū mūrī nīmūrarūa mbaara ūrīa muonete ngīrūa, na thiinī wa rūciaro rūrū ruogomu na rwaganu, noyo mūraigua atī nī ndīraruā o na rīu.

2 Mūngīkorwo mūrī na ūndū o wothe wa kūumanīrīria uumanīte na ūrīa mūnyiitihanītio na Kristū, kana ūndū o wothe wa kūhoorerania uumanīte na wendani wake, o na kana wa kūgīa na ngwatanīro o yothe yumanīte na Roho, o na kana ūhoro o wothe wa gūcaayanīra na wa kūiguanīra tha uumanīte na Kristū-rī, 2 gūtūmagei gīkeno gīakwa kūiganīre kūna nī ūndū wa gūtūura mūrī a mwīciirīrie o ro ūmwe, na mwendaine na wendani o ūmwe, na mūrī kīndū kīmwe thiinī wa roho o na meciiria. 3 Mūtikanekē ūndū mūkīenda kwīguna inyuī ene, o na kana nī ūndū wa kwīgāatha, no ikaragai mwīnyiilītie, o mūndū agatuaga mūndū ūrīa ūngī nī mwega makīria yake mwene. 4 O mūndū wanyu ndakarūmbūyagie maündū o marīa mamūkonī, no nīarūmbūyagie maündū ma andū arīa angī o namo. 5 Mwīciirīrie wanyu wagīriirwo ūtuīke o ta ūrīa warī na Kristū Jesū: 6 We-rī, o na gūtuīka aarī Ngai, ndonire kūganana na Ngai taarī ūndū wa gūkumbatīrio, 7 nowe nīgūtiganīria aatiganīrie ūnene wake wothe, agītuīka ta ngombo, agīciarwo ta andū a gūkū thī. 8 Nake ahaana ta mūndū-rī, akīnyiilīha, na agīathīka o nginya akiūragwo, o kūragwo kūrīa kwa mūtharaba! 9 Nī ūndū ūcio, Ngai nīamūtūūgīririe o nginya igūrū mūno, na akīmūhe rītwa ūrīa rīkīrite marīa mangī mothe, 10 nīguo atī thiinī wa rītwa ūrīa Jesū maru mothe magaturio, kūu igūrū, na gūkū thī, o na rungu rwa thī, 11 na ningī atī nīmī ciōthe ciumbūrage atī Jesū Kristū nī Mwathani, nīguo Ngai Ithe witū agoocagwo. 12 Nī ūndū ūcio, arata akwa endwa-rī, o ta ūrīa mūtūire mwathīkaga, na to ūrīa ndaarī hamwe na inyuī, no makīria ūrīa itarī hamwe na inyuī-rī, thiinī na mbere kūrūtīra ūhonokio wanyu wīra, mūgūtīgagīra na mūkīnainaga, 13 nīgūkorwo

na rīrīa mūrī hamwe nao inyuī mūkengage ta njata thī yothe, 16 o mūrūmītie kiugo kīa muoyo, nīguo ngaagīa na ūndū wa kwīrahīra mūthenya ūrīa wa Kristū atī ndiahanyūkire tūhū kana ngīrūta wīra ngīnoga tūhū. 17 No rīrī, o na ingītuīka ndīraitwo thakame igūrū ūrīa igongona ta ndī iruta ūrīa kūnyuu, nī ūndū wa ūtungata ūrīa mūtungatagīra Ngai uumanīte na wītikio wanyu-rī, nī ngenaga na ngacanjamūka hamwe na inyuī inyuothē. 18 Nī ūndū ūcio, o na inyuī nīmwagīriirwo nīgūkena na mūcanjamūke hamwe na niī. 19 Ningīhoka ndī thiinī wa Mwathani Jesū atī nīngūmūtūmīra Timotheo o narua, nīgeetha o na niī ngaakena hīndī ūrīa ngaahē ūhoro wanyu. 20 Nīgūkorwo ndīrī mūndū ūngī ūhaana take, ūrīa ūngīrūmbūuya maündū manyu na ma. 21 Nīgūkorwo andū arīa angī othe marūmbūyagia maündū mao ene, no ti maündū ma Jesū Kristū. 22 No inyuī nīmūtū atī Timotheo nīeyonanītie atī nī mūndū mwega, tondū o ta ūrīa mwana atungataga hamwe na ithe-rī, noguo akoretwo agītungata hamwe na niī wīra-inī wa kūhunjia Ūhoro-ūrīa-Mwega. 23 Nī ūndū ūcio, nīndīrehoka kūmūtūma kūrī inyuī o ndaārikia kūmenya ūrīa maündū makwa megūikara. 24 Ningī ndī na mwīhoko thiinī wa Mwathani atī nī mwene nīngūuka o narua. 25 No rīrī, nīnguona kwagīriirie ndīmūtūmīre mūrū wa Ithe witū Epafarodito, ūrīa tūrutaga wīra na tūkarūrīra ūhoro wa Ngai nake, na nīwe mūtūmwo wanyu ūrīa mwandūmīre nīguo arūmbūyagie mabata makwa. 26 Nīgūkorwo nīamūrīragīria inyuothē, na nīaratangīka tondū nīmwaiguīte atī aarī mūrūaru. 27 Ti-itherū aarī mūrūaru, o na aarī hakuhī gūkua. No Ngai nīamūigūrīire tha, na to we wiki waiguīrīrwo tha, no o na nī nīanjiguīrīre tha nīguo ndikae kūingīhīrwo nī kīeha mūno. 28 Nī ūndū ūcio, kū nīkīo kīratūma

ndimütume na kwiyendera künene, nigeetha ní kúmenya Kristú, na menye hinya wa kúriüka mwamuona ríngí mükene, na ní nyihanyiihírwo gwake, na ngwataníre nake mñyamaro-iní yake, ní gütangíka. 29 Mwamükírei wega thiiní wa na haanane nake ühoro-iní wake wa gükua, Mwathani mürí na gíkenu kínene, na mütñage 11 níguo kungíhoteka, ngaariükio nyume kúrí andú aría mahaana take, 30 tondú aarí hakuhí aríaakuü. 12 Ndiroiga atí níndikítie kwamükíra gükua ní ündú wa wíra wa Kristú, ategúcaára maündú macio mothe, o na kana ngaríkia muoyo wake, nigeetha andeithíririe na Úteithio gütuïka mwagíríru kúna, no níndírutaganágíria ürúa inyuü mütangíahotire kúuhe.

3 Ühoro wa kúrikíríria ariü na aarí a Ithe witü ní atírí, kenagai thiiní wa Mwathani! Ha ühoro wa gúcookerá ríngí maündú o maría ndanamwandíkira-rí, ücio ti ühoro wa kúunogia, tondú harí inyuü ní ühoro wa kúmütíríríra.

2 Mwímenyagírírei andú acio mahaana ta magui, o aciomekaga maündú mooru, na aría metemengaga míirí. 3 Nígúkorwo ithuü ní ithuü türüte kúna, ithuü aría túhooyaga na Roho wa Ngai, o ithuü aría twírahaga thiiní wa Kristú Jesú, naguo mwíhoko witü tütüigaga thiiní wa mwírí, 4 o na gütuïka o na ní mwene ingéndarí, ndí na itümi cia gütüma ndíhokage ühoro wa mwírí. Kungíkorwo kúrí mündú üngí o wothe wíciiragia atí arí na itümi cia kúgína na mwíhoko thiiní wa mwírí, ní níndimükíritie. 5 Nígúkorwo ní ndaruithirio ndí na ükúru wa thikú inyanya, na ndí wa rúciaro rwa andú a Israeli, na wa mühíríga wa Benjamini, na ndí Mühibirania waciariítwo ní Ahibiranía. Ha ühoro ükoníi watho-rí, ndí Müfarisai; 6 na ha ühoro ükoníi kíyo-rí, ndaatütre nyariiraga kanitha; na ha ühoro wa üthingu ürúa uumanaga na watho-rí, ndiarí na ücuuke. 7 No rírí, maündú mothe maría ndaaatuaga atí maarí na uumithio kúrí níi-rí, ríu ndímonaga marí ma tühü ní ündú wa kúgína na Kristú. 8 Makíria ma üguo-rí, maündú mothe ndímatuaga ní ma tühü ndamagerekania na ümenyo ürúa ükírite maündú mothe ürúa uumaníte na kúmenya Kristú Jesú Mwathani wakwa. Ní ündú wake-rí, ní ndoorirwo ní indo cióthe, na níi ngícitua o ta mahuti ma gúteo, nigeetha ndigítre na Kristú, 9 na ngoragwo ndí thiiní wake, itarí na üthingu wakwa mwene ürúa uumanaga na watho, no ükorwo arí üthingu ürúa uumanaga na gwitíkia Kristú; üguo ní kuuga, üthingu ürúa uumaga kúrí Ngai, na wonekaga na ündú wa gwitíkia. 10 Ündú ürúa níi ngwenda-rí,

ní kúmenya Kristú, na menye hinya wa kúriüka na kíyo nigeetha ndínyiitíre o ündú ürúa ndanyiitírwo ní Kristú Jesú. 13 Ariü na aarí a Ithe witü, ndigütua atí níi mwene níndikítie kwínyiitíra ündú ücio. No rírí, ündú ürúa njíkaga no ümwé: Níkúiganírwo ndiganagírwo ní maündú maría mahítíku, na ngerutaníria muno gükinyíra maündú maría marí mbere, 14 ngerutanágíria gúthíi ndorete na mbere níguo hootane heo kíheo kíria Ngai aheanaga, na níkio aanjítíire thiiní wa Kristú Jesú atí níguo thií igúrú. 15 Ithuothe aría türí andú agímarí, twagírírwo nítütüüre twíciiragia o üguo. Na hangíkorwo ní harí andú marí na meciiria mangí-rí, o na hau Ngai níarímüguüríria. 16 No rírí, rekei tütüüre kúringana na maündú maría türíkitie kúgína namo. 17 Ariü na aarí a Ithe witü, nyíitanírai na aría angí ühoro-iní wa kwígerekania na níi, na ningí mubaarage wega andú aría matüüraga na mütüüříre o ürúa twamuonereirie. 18 Nígúkorwo, o ta ürúa ndanamwíra kaingí mbere ýo, na o na ríu no ngúcookerá ríngí ühoro ücio ndí na maithori, andú aingí matüüraga marí thü cia mütharaba wa Kristú. 19 Andú acio-rí, kúrigíríria kwao ní mwanangíko, ngai yao ní nda ciao, namo maündú ma kúmaconora nímo riiri wao. Ningí meciiragia o maündú ma gükü thí. 20 No rírí, bürüri ürúa türí aguo kíumbé ní kúüríra igúrú. Na ithuü nítwetagíríra Mühonokia ürúa ükoima kúu, na níwe Mwathani Jesú Kristú, 21 ürúa ükaagarüra míirí ino iitü mihinyaru nígeetha ihaanano na mwírí wake ücio ürí riiri, ní ündú wa hinya ürúa ümühothithagia gwatha maündú mothe.

4 Ní ündú ücio, ariü na aarí a Ithe witü, o inyuü nyendete na ngeriragíria kúmuona, ní inyuü gíkenu gíakwa na thümbí yakwa. Endwa akwa, üguo níguo mübatií kwíhaanda mürümíte thiiní wa Mwathani. 2 Níngúthaitha Euodia o

na thaithe Sunutuke nīgeetha maiguane thiinī mūkūmenya-rī, matukū-inī ma mbere rīrīa wa Mwathani. 3 Iī-ni, o na nīngūkūuria, wee mwahunjīrio Úhoro-úrīa-Mwega, hīndī úrīa mūrata wakwa wa ma, wee tūruthanagia ndoimire Makedonia, gūtirī kanitha o na ūmwe wīra ta tuohetwo icooki rīmwe, teithagia wanyiitanīre na niī harī ûhoro wa kūheana kana atumia acio, arīa maarūriire Úhoro-úrīa-Mwega kwamūkīra, tiga o inyuī; 16 nīgūkorwo o na rīrīa marī hamwe na niī, o na Klementi na andū ndaarī Thesalonike, nīmwandūmagīra ûteithio arīa angī marutithanagia wīra hamwe na niī, kaingī hīndī úrīa ndaakoragwo mbataire. 17 Ti arīa mariitwa mao mandikītwo ibuku-inī rīa atī nī kīheo ndīracaria kuuma kūrī inyuī, no muoyo. 4 Ikaragai mūkenete hīndī ciathe ndīracaria kīria kīngīgwo mūthiithū-inī wanyu. mūrī thiinī wa Mwathani. O na nī nguuga o 18 Nīnyamūkīrīte indo nyīgī mūno makīria; rīngī: Ikaragai mūkenete! 5 Rekei gūkīrīrīria nīndeheirwo indo cia kūnjigana, nīgūkorwo kwanyu kūmenyeke nī andū othe. Mwathani arī rīu nīnyamūkīrīte iheo iria mwanengerire hakuhī gūuka. 6 Mūtigatangīke ngoro nī ūndū o Epafarodito andehere. Indo icio nī ta maruta na ūrīkū, no rīrī, menyithagiai Ngai maündū marī na mūtararīko mwega, marī igongona marīa mothe mwendaga, mūkīmūhooyaga, rītikīrīku rīa gūkenia Ngai. 19 Nake Ngai na mūkīmūthaithaga, o na mūkīmūcookagīria wakwa nīarīkīragīrīria kūmūhe kīrīa gōthe ngaatho. 7 Naguo thayū wa Ngai, ūrīa mūngīkorwo mūbataire, akīmūtanahagīra na ūtangīmenyeka ūrīa ūtarīi, nīrīmenyagīrīra ūtonga wake ūrīa wī riiri thiinī wa Kristū Jesū. ngoro cianyu o na meciiria manyu thiinī wa 20 Nake Ngai, o we Ithe witū, arogoocwo nginya Kristū Jesū. 8 Úhoro wa kūrīkīrīria, ariū na tene na tene. Amen. (aiōn g165) 21 Geithiai andū aarī a Ithe witū-rī, nī atī maündū marīa ma othe arīa aamūre thiinī wa Kristū Jesū. Ariū na ma, na marīa ma gūtīka, na marīa ma kihooto, aarī a Ithe witū arīa tūrī nao nīmamūgeithia. na marīa matheru, na marīa ma kwendeka, na 22 Andū othe arīa aamūre nīmamūgeithia, na marīa ma kwīrirīrio, angīkorwo kūrī maündū makīria arīa a mūcīi wa Kaisari. 23 Wega wa mega kūna na ma kūgaathīrīrio-rī, mwīciiragie Mwathani Jesū Kristū ūrogīa na maroho manyu. ûhoro wa maündū ta macio. 9 Namo maündū Ameni.

marīa mwerutire, kana mūkīamūkīra kana mūkīigua kuuma kūrī niī, o na kana mūkīona thiinī wakwa, mekagei arī mo. Nake Ngai wa thayū nīarīkoragwo hamwe na inyuī. 10 Nīngūkena mūno thiinī wa Mwathani nīkuona atī marigīrīrio-inī nīmūrurumūkītie ûhoro wanyu wa kwīnjiiria. Ti-itherū nīmūreñjīiragia, no mūtirarī na mweke wa kuonania ūguo. 11 Ndīroiga ūguo nī ūndū nīmbataire, nīgūkorwo nīndīrutīte kūiganīra o ūrīa kūngīkorwo kūhaana. 12 Nīmenyete ûhoro wa gūikara ndī mūkīaru, na ngamenya ûhoro wa gūikara ndī mūtongu. Nīndīrutīte hithe ya gūikara njiganīre ūndū-inī o wothe na maündū-inī mothe, kana nī kūhūūna, kana nī kūhūūta, kana nī kūngīlīrwo, o na kana nī kwaga. 13 Nīhotaga gwīka maündū mothe na ūndū wa Kristū ūrīa ūheaga hinya. 14 No, nīmwekire wega nīkūnyiitanīra na niī mathīna-inī makwa. 15 Makīria ma ūguo, o ta ūrīa inyuī andū Afilipi

Akolosai

ūthamaki-inī wa Mūriū ūrīa endete mūno, 14
thīnī wake-rī, nītūkūürītwō na tūkarekerwo
1 Nī niī Paūlū, mūtūmwō wa Kristū Jesū nī
ündū wa wendo wa Ngai, tūrī hamwe na
Timotheo mūrī wa Ithe witū, 2 Tūramūtūmīra
marūa maya inyuī andū arīa aamūre, o inyuī
ariū na aarī a Ithe witū mūtūire mūrī ehokeku
thīnī wa Kristū kūu Kolosai: Mūrogīa na wega
na thayū ciumīte kūrī Ngai Ithe witū. 3 Hīndī
ciothe rīrīa tūkūmūhoera, nītūcookagīria Ngai
ngaatho, o we Ithe wa Mwathani witū Jesū
Kristū, 4 tondū nītūguīte ūhoro wa ūrīa
mwītikītie Kristū Jesū, o na ūrīa mwendete
andū arīa othe aamūre, 5 naguo nī wītikīo
na wendani iria ciumanaga na kīrīgīrīo kīrī
mūigīrīwo kūu igūrū na kīrīa mūrīkītie kūigua
ūhoro wakīo thīnī wa ūhoro ūrīa wa ma, na
nīguo ūhoro-ūrīa-Mwega 6 ūrīa ūmūkinyīire.
Kūndū guothe gūkū thī ūhoro-ūyū-Mwega
nīūraciara maciaro na nīūratheerema, o ta
ūrīa ūkoretwo ūgīkīa gatagatī-inī kanyu kuuma
mūthenya ūrīa mwaūguire na mūkīmenya
wega wa Ngai na ma. 7 Mwamenyire ūhoro
ūcīo kuuma kūrī Epafara, ūrīa twendete, na
mūrūti wīra hamwe na ithū o we mūtungatīri
wa Kristū wa kwīhokeka ithenya riitū, 8 na
nowe ūtūheete ūhoro wa ūrīa mwendaīne mūrī
thīnī wa Roho. 9 Nī ündū wa ūguo-rī, kuuma
mūthenya ūrīa twaiguire ūhoro ūcīo wanyu,
tūtīrī twatigithīria kūmūhoera, tūgīthaithaga
Ngai amūiyūrie ūmenyo wa wendi wake, na
amūheage ūugī na ūtaūku wothe māndū
inī mothe ma kīroho. 10 Na tūhooyaga ūguo
nīguo mūhote gūtūrīra mūtūrīre ūringaine
na ūrīa Mwathani endaga na mūmūkenagie
maūndū-inī mothe: mūciarage maciaro mawīra-
inī mothe mega marīa mūrutaga, na mūkūrage
thīnī wa ūmenyi wa kūmenyana na Ngai, 11
mūgīkīagīrīwo hinya na ūhoti wothe kūringana
na hinya wake ūrī na riiri nīgeetha mūhote
gūkīragīrīria mūno mūtegūthēthūka na mūrī
na gīkēno, 12 na mūgīcookagīria Ithe witū
ngaatho, ūrīa ūmūtuīte aagīrīrī a kūgaya igai
ria arīa aamūre ūthamaki-inī wa ūtheri. 13
Nīgūkorwo Ngai nīatūhonoketie, agatūrūta
mehia maitū. 15 Ūcio nīwe mūhianīre wa Ngai
ūrīa ūtonekaga, na nīwe irigithathi harī indo
ciothe iria ciombirwo. 16 Nīgūkorwo nīwe
wombire indo ciothe: indo iria irī igūrū na
iria irī thī, iria cionekaga na iria itonekaga, o
na angīkorwo nī itī cia ūnene kana maahinya,
kana aathani o na kana arīa marī ūhoti; indo
ciothe ciombirwo nīwe na nīguo ituīke ciake.
17 Kristū nīwe warī kuo mbere ya indo ciothe,
nacio indo ciothe itūrīraga inyītīthānītīo nīwe.
18 Ningī nīwe mūtwe wa mwīrī, arī guo kanitha;
na nīwe kīambīrīria na irigithathi harī andū
arīa manariūka, nīgeetha thīnī wa māndū
mothe atuīke nīwe mūtūgīrīie kūrī indo ciothe.
19 Nīgūkorwo Ngai nīoonire arī wega atī ūiyūru
wa Ngai wothe ūikare thīnī wake, 20 na nī ündū
wa Kristū indo ciothe ituīke cia kūguithanīo
na Ngai, iria irī thī o na kana iria irī igūrū,
nī ündū wa ūrīa aarehire thayū na ündū wa
thakame yake, ūrīa yaitirwo mūtharāba-inī. 21
Hīndī ūmwe inyuī mwatūire mwamūranītīo na
Ngai na mwārī thū ciake meciirīa-inī manyu
nī ündū wa mītugo yanyu mīuru. 22 No rīu
nīamūguithanītīo na Kristū na ündū wa ūrīa
aakuire arī na mwīrī nīgeetha amūrūgamie
mbere yake mūrī atheru, na mūtarī na ūugū, o
na mūtarī na ūcuuke, 23 mūngīthī na mbere
na gwītikīa mwīhaandīte na mūrī arūmu, na
mūtekwenyenye ka kuuma kūrī kīrīgīrīo kīrī
kīnīyītīrīrīwo nī ūhoro-ūrīa-Mwega. ūhoro ūcīo
nīguo ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa mwaiguire, na
ūrīa ūhunjītīo kūrī cīumbe ciothe cia gūkū thī,
na nīguo nī Paūlū ndūkīte ndungata yaguo. 24
Na rīu nīngenetē nī ündū wa maūndū marīa
thīnītīo namo nī ündū wanyu, na ngaiyūrīrīria
thīnī wa mwīrī wakwa kīrī gītīgaire ūhoro-
inī wa kūnyamario gwa Kristū, ngamaiyūrīrīria
nī ündū wa mwīrī wake, na nīguo kanitha. 25
Na nī ndāatuirwo ndungata yaguo na ündū wa
gūtūmwo nī Ngai ndīmūrehere ūhoro wa Ngai
mūmenye kūna, 26 na nī guo hito ūrīa ūtūre
ūrī hithe kuuma o tene, njiarwa na njiarwa, no
rīu nīyūguūrīrīo arīa aamūre. (aiōn g165) 27 O acio
ūthamaki-inī wa nduma, na agatūthaamīria nīo Ngai oonire arī wega kūmenyīthia hithe

ya ūtonga ūrīa ūrī riiri kūrī andū-a-Ndūrīrī, wamūriūkirie akiuma kūrī arīa akuū. **13** Hīndī nayo hitho īyo nī atī Kristū arī thīinī wanyu, īrīa mwakuūte nī ūndū wa mehia manyu na o we kūrīgīrīro gīa gūkaagīa na riiri. **28** Úcio mūgaikara ta mūtaruūte nī ūndū wa mūtūrīre nīwe tūhunjagia, tūgītaaranaga na tūkīrutaga wanyu wa mehia-rī, Ngai nīatūmire mūgīe na o mūndū wothe tūrī na ūugī wothe, nīgeetha muoyo hamwe na Kristū. Ngai nīatūrekeire tūkarūgamia o mūndū wothe aagīriire kūna mehia maitū mothe, **14** na aarīka gūtharia watho thīinī wa Kristū. **29** Nī ūndū wa gītūmi kī ūrīa warī mwandīke hamwe na mūtabarīre nīndīnogagia, ngīgiaga kūringana na hinya waguo, o úcio watūthitangaga na watūire wake wothe, ūrīa ūrutaga wīra na hinya thīinī ūreganīte na ithū-rī; akīweheria na ūndū wa wakwa.

2 Nīngwenda mūmenye ūrīa ndīgiaga nī ūndū

wanyu, na nī ūndū wa andū arīa marī Laodikia, o na nī ūndū wa arīa matāri maanyona nīi mwene. **2** Ndīgiaga ūguo nīgeetha magīe na ūmīrīru wa ngoro na magīe na ūrūmwē mohanītio nī wendani, na nīgeetha maingīhīrwo nī ūtonga wa kūmenya wega ūhoro wa hitho ya Ngai, na nīyo Kristū, **3** ūrīa thīinī wake kūhīhitwo mīthīthū yothe ya ūugī na ūmenyo. **4** Ndīramwīra ūguo nīgeetha mūndū o na ūrīkū ndakanamūheenie na ngarari cia mawara. **5** Nīgūkorwo o na ndatuūka ndirī hamwe na inyuū thīinī wa mwīrī, ndī hamwe na inyuū thīinī wa roho, na ngakena nīkuona ūrīa mūrī mībangō mīega, na ūrīa wītīkio wanyu thīinī wa Kristū ūrī mūrūmu. **6** Nī ūndū úcio-rī, o ta ūrīa mwamūkīrire Kristū Jesū arī Mwathani, thīi na mbere gūtūūra thīinī wake, **7** mūhaandītwo na mūgaakwo thīinī wake, na mūkīongagīrīrwo hinya thīinī wa wītīkio o ta ūrīa mwarutirwo, na mūkīrīrīrie gūcookia ngaatho. **8** Mwīmenyererei mūndū o na ūrīkū ndakanamūtahe mecīria na maūugī ma maheeni ma tūhū, marīa moimanaga na mītugo ya andū na irīra irīa cia ndūire cia thī īno, no ti kuuma kūrī Kristū. **9** Nīgūkorwo ūiyūru wothe wa ūngai ūtūrīraga thīinī wa Kristū arī na mwīrī, **10** na inyuū nīmūiyūrītwo nī muoyo thīinī wa Kristū, ūrīa arī we Mūnene igūrū rīa hinya o wothe na ūhoti o wothe. **11** O na inyuū nīmwaruire thīinī wake, na ti na ūndū wa moko ma andū, no nī ūndū wa kwehererio mūtūrīre wa mehia, kūringana na irua rīrīa rīruithanagio nī Kristū. **12** Nīgūkorwo nīgūthikwo mwathikirwo hamwe nake rīrīa mwabatithirio, na mūkīriūkio hamwe nake nī ūndū wa gwītīkia hinya wa Ngai, ūrīa

wa gūtooria maahinya na monene macio-rī, nīamunanirie mbere ya mūngī, akīrūhagia nī ūndū wa ūrīa aamatooretie mūtharaba-inī. **16** Nī ūndū úcio mūtikanareke mūndū o na ūrīkū amūtuūre ciira nī ūndū wa irīo irīa mūrīaga, kana kīrīa mūnyuuaga, kana ūhoro-inī wa mīthenya ūrīa mīamīre, kana gūkūngūra Karūgamo ka Mweri, o na kana mūthenya wa Thabatū. **17** Maūndū macio no kīruru kīa maūndū marīa magooka; no rīrī, ma yamo-rī, nī Kristū we mwene. **18** Mūtikanareke mūndū o na ūrīkū, ūrīa wendete gwītua mūhooreri, na akahooyaga arāika, atūme mūtunywo kīheo kīrīa mūtanyīte kuona. Mūndū ta úcio nīataaragīria na njīra nene maūndū marīa onete, na mwīciirīrie wake ūtarī wa kīroho ūgatūma etīe nī ūndū wa meciirīria make ma tūhū. **19** Mūndū ta úcio ndegwatanītie na Mūtwe, ūrīa arī we ūnyīitaagīrīra mwīrī wothe, akaūnyīitithania hamwe na nyunīro cīohanītio na mīkiha, naguo ūgakūra o ta ūrīa Ngai atūmaga ūkūre. **20** Atīrīrī, angīkorwo inyuū nīmwakuire hamwe na Kristū, na mūgītīgana na irīra irīa cia ndūire cia thī īno-rī, nī kīi gītūmaga mwathīkīre mawatho mayo, ta mūtūire mūrī a thī? **21** Namo nī ta maya: “Ndūkanyīite! Ndūgacame! Ndūkahutie!” **22** Maūndū macio mothe maraaria ūhoro wa indo irīa ithiraga bata ciarīkia kūhūthīrwo, tondū icio no irīra na wathani na ūrutanī wa andū. **23** Ti-therū, mītabarīre ta īyo yonekaga ta ūrī na ūugī, nī ūndū wa mīhoere yao ūrīa methuuriīre, na ūhooreri wa gwītua, na kwīnyerekia, no makaaga kuona bata wa kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī.

3 Na rīrī, kuona atī rīu nīmūriūkītio hamwe na Kristū-rī, ngoro cianyu nīkīrūmbūyagie

maündū marĩa ma igürū, o kûrĩa Kristû aikarîte ūrĩa ūngĩ mûrĩ na ūugĩ mûningĩ, o mûkîinaga guoko-inĩ kwa ūrio kwa Ngai. 2 Meciiria manyu thaburi, na nyimbo cia Ngai, o na nyimbo cia nîmeciiragie maündū marĩa ma igürû, no kûroho, mûrĩ na ngaatho harî Ngai ngoroti maündū marĩa ma thî ūno. 3 Nîgûkorwo inî ciangu. 17 Na ūndû ūrĩa wothe mûrûkaga, nîmwakuire, naguo muoyo wanyu rîu nîmûhithê mûkîaria kana mûgîlka ūndû, wîkagei wothe hamwe na Kristû thîinî wa Ngai. 4 Na rîrĩa Kristû, rîrtwa-inî rîa Mwathani Jesû, mûgîcoakagîria ūrĩa arî we muoyo witû, akoonekana-rî, hîndî Ngai Ithe witû ngaatho thîinî wake. 18 Inyuî iyo o na inyuî nîmûkonekana hamwe nake mûrî atumia-rî, mwînyiihagîriei athuuri anyu, o na riiri. 5 Nî ūndû ūcio-rî, tuagai maündû mothe ta ūrĩa kwagîriire thîinî wa Mwathani. 19 ma mwîrî ūyû wa ndûire ta makuûte namo nî ta: Na inyuî athuuri-rî, endagai atumia anyu na ūhûuri-maraya, na meciiria mathûku, na thutî mûtikamakûumage. 20 O na inyuî ciana-rî, cia mwîrî, na merirîria mooru, na ûkoroku, athîkagîrai acari anyu maündû-inî mothe, naguo no ūndû ūmwe na kûhooya mîhianano. nîgûkorwo gwîka ūguo nîgûkenagia Mwathani. 6 Tondû wa maündû macio, mang'ûrî ma Ngai 21 Na inyuî maithe-rî, mûtikarakaragie ciana nîmarooka. 7 O na inyuî mwatûire mûthiaga ciangu, itikae gûkua ngoro. 22 Na inyuî ngombo-na mîthiire iyo mûtûrîre-inî ūrĩa mwatûraga rî, athîkagîrai aathani anyu a gûkû thî maündûmbere iyo. 8 No rîu no nginya mwîaûre inî mothe, na to hîndî rîrĩa maramuona atî maündû maya mothe, namo nî, marakara, nîgeetha mamwende, no maathîkagîrei mûrî na mang'ûrî, na rûmena, na njambanio, na na ngoro itarî na ühinga na nî ūndû wa gûtîia kwaria maündû ma thoni na kanua. 9 Tigagai Mwathani. 23 Na rîrî, ūndû o wothe ūrĩa kûheenania mûndû na ūrĩa ūngî, kuona atî mûrûkaga, wîkagei na ngoro yanyu yothe, taarî nîmwîyâûrite mûndû ūrĩa wa tene na ciiko Mwathani mûrarutîra wîra, no ti andû, 24 ciake, 10 na mûkehumba mûndû ūngî mwerû, mûkîmenyaga atî nîmûkaamûkîra igai kuuma ūrĩa werûhagio nginya agîe na ūmenyo na kûrî Mwathani rîrî kîheo ciangu. Nî Mwathani agîe na mûhianîre wa ūrĩa wamûumbire. 11 Na Kristû mûtungatagîra. 25 Mûndû o wothe ūrĩa ūhoro-inî ūcio hatîrî Mûyunani kana Mûyahudi, wîkaga ūru nîakarîhwo kûringana na ūru mûndû mûruu kana mûndû ûtarî mûruu, kana wake, na gûtîrî gûtîra mûndû maûthî.

mûndû mûcenji, kana Mûsikuthi, kana mûndû ngombo kana ûtarî ngombo, no Kristû nîwe maündû mothe, na arî thîinî wa maündû mothe. 12 Nî ūndû ūcio-rî, tondû mûrî andû aathuure nî Ngai, andû atheru na mendetwo mûno nîwe, mwîhumbeï ūiguanîri wa tha, na gûtugana, na kwînyihi, na kûhoorerâna gûkirîria. 13 Kiranagîrîriai mûndû na ūrĩa ūngî, na mûrekangîre rîrîa mûndû angîkorwo ekitwo ūru nî ūrĩa ūngî. Rekanagîrai o ta ūrĩa Mwathani aamûrekeire inyuî. 14 Ningî gûkîra maündû macio mothe mega-rî, gîai na wendani, tondû nîguo wohanagia maündû mothe hamwe nîguo magîrîre kûna. 15 Rekei thayû wa Kristû wathanage ngoro-inî ciangu, tondû inyuî mûrî ta ciîga cia mwîrî ūmwe-rî, mwetîirwo thayû. Na ningî mûcoakagie ngaatho. 16 Rekei ūhoro wa Kristû ūtûrûrage ūngîhîte mûno thîinî wanyu, mûkîrutanaga na mûgîtaaranaga mûndû na

4 Inyuî aathani-rî, ikagai ngombo ciangu maündû marĩa magîrîre na marĩa marî kîhoto, tondû nîmûu o na inyuî mûrî na Mwathi wanyu kûrîa igûrû. 2 Mwîheanagei na kiyo ūhoro-inî wa kûhooya, mwîgiuite na mûgîcoakagîria Ngai ngaatho. 3 Na mûtûhooyagîre o na ithuî, nîgeetha Ngai ahingûrîre ndûmîrîri iitû mûrango, nîgeetha tûhunjagie ūhoro wa hito ya Kristû, ūhoro ūrĩa nîjohetwo nî ūndû waguo. 4 Hooyagai nîgeetha ndûhunjagie na andû magataükîrwo wega, o ta ūrĩa njagîrîrwo nî gwîka. 5 Tuikagai oogî harî maündû marĩa mûrûkaga andû arîa matarî a thiritû yanyu; mûtegûte mweke ūrĩa mûrî naguo wa gwîka wega. 6 Na mûkîaria, aragai hîndî ciote mûiyûrîtwo nî wega wa Ngai, nayo mîario yanyu ūtuîke ta ikîritwo cumbî, nîgeetha mûmenyage ūrĩa mûrîcoakagîria o mûndû. 7 Tukiko nîakamûhe

ūhoro wakwa wothe. Ūcio nī mūrū wa Ithe witū twendete mūno, nī ndungata ya kwihokeka na tūtungataga nake thīinī wa Mwathani. **8** Ndamūtūma kūrī inyuī nī ūndū wa ūhoro ūyū kūtūbe, atī mūmenyithio wega ūrīa ithuī tūhaana, na ningī atī amūmīrīrie ngoro. **9** Megūuka na Onesimo, mūrū wa Ithe witū mwihokeku na ūrīa twendete mūno, nake nī ūmwe wanyu. Acio nīmekūmūhe ūhoro wa ūrīa maūndū mothe marekīka gūkū. **10** Nīmwageithio nī Arisitariko ūrīa tuohetwo nake, o na Mariko nīamūgeithia, ūrīa mūihwa wa Baranaba. (Nīmwīrtwo ūhoro wake; angūka kūrī inyuī-rī, mwamūkīrei.) **11** Jesū ūrīa wītagwo Jusito o nake nīamūgeithia. Acio no-o Ayahudi thīinī wa arīa tūruthanagia wīra wa ūthamaki wa Ngai nao, na nīmatuīkīte a kūnyūmīrīria. **12** Epafara, ūrīa arī ūmwe wanyu na ndungata ya Kristū Jesū, nīamūgeithia. We nīamūhooyagīra mūno hīndī ciothe, nīguo mūhote kwīhaanda wega ūhoro-inī wothe wa kūhingia wendi wa Ngai, mūrī agima na mūrī na kīrīgīrīro gīkinyanīru. **13** Niī ndī na ūira wake atī nīarutaga wīra na hinya, akenogia nī ūndū wanyu, na nī ūndū wa arīa marī Laodikia na Hierapoli. **14** Nīmwageithio nī Luka ūrīa ndagītarī, mūrata witū twendete mūno, o na Dema. **15** Geithiai ariū na aarī a Ithe witū kūu Laodikia, na mūgeithie Numifa na andū a kanitha ūrīa ūrī gwake mūcīi. **16** Na rīrī, mwarīkīa gūthomerwo marūa maya, matūmei magathomerwo andū a kanitha wa Laodikia, na inyuī no nginya muone atī nīmwathoma marūa ma kuuma kanitha wa Laodikia. **17** Na mwīre Arikipo atīrī: “No nginya wone atī nīwarīkīa wīra ūrīa wamūkīrire thīinī wa Mwathani.” **18** Niī Paūlū nī niī ndaandīka ngeithi ici na guoko gwakwa. Ririkanai atī ndī muohe na mīnyororo. Wega wa Ngai ūrogīa na inyuī.

1 Athesalonike

1 Nī ithuī Paūlū na Sila, na

Twandikira kanitha wa Athesalonike marua maya ūria ūri thiinī wa Ngai Ithe witū o na Mwathani Jesū Kristū. Wega na thayū wa Ngai irogīna na inyuū. 2 Nitūcookagīria Ngai ngaatho hīndī ciothe nī ūndū wanyu inyuothē, tukimūgwetaga mahooya-inī maitū. 3 Rīria tukumūhoera tūri mbere ya Ngai o we Ithe witūrī, nītūririkanaga tütegūtigithīria wīra wanyu ūria uumanīte na gwītīkia, na kwīnogia kwanyu kūria kūrehagwo nī wendani, o na gūkirīrīria kwanyu, kūria kuumanīte na kīrīgīrīro thiinī wa Mwathani witū Jesū Kristū. 4 Nīgūkorwo, ariū na aariā Ithe witū inyuū mwendetwo nī Ngai, ithū nītūrī atī nīmwathuuirwo nīwe, 5 tondū ūhoro-ūria-Mwega tūhunjagia, tūtiāmūreheire ūrī o ciugo theri, no twamūreheire ūrī na hinya, na ūrī na Roho Mūtheru, o na ūrī na ihooto itangīthanganio. Ningī inyuū nīmūū ūria twaikaraga na inyuū nī ūndū wa kūmūguna. 6 Inyuū mwatuūkire a kwīgerekania na ithū, o na mūgītuūka a kwīgerekania na Mwathani, o na gūtuūka mwarī na mīnyamaro mīngī, nīmwamūkīrire ūhoro wake mūrī na gīkeno kīria kīheanagwo nī Roho Mūtheru. 7 Na nī ūndū ūcio mūgītuūka kīonereria kūrī andū ariā othe metīkītie kūu Makedonia, o na Akaia. 8 Naguo ūhoro wa Mwathani nīwahunjire uumite kūrī inyuū, na to Makedonia na Akaia gwiki, no rīrī, o na wītīkio wanyu thiinī wa Ngai nīmūmenyekete kūndū guothe. Nī ūndū ūcio tūtibataire kuuga ūndū ūhoro-inī ūcio, 9 nīgūkorwo andū o ene nīo maheanaga ūhoro wa ūria mwatūnyiitire ūgeni. Nīmaheanaga ūhoro wa ūria mwagarūrūkiire Ngai, mūgītigana na mīhianano nīguo mūtungatagire Ngai ūria ūrī muoyo na ūria wa ma, 10 na mwetagīrīre Mūrī oime igūrū, ūria aariūkirie kuuma kūrī ariāakuū, nake nīwe Jesū, ūria ūtūhonokagia kuuma kūrī mang'ūrī marīa magooka.

2 Inyuū ariū na aarī a lthe witū, nīmūūtī atī
gūūka gwitū kūrī inyuū gūtiarī gwa tūhū. 2
Mbere īyo nītwathīinirio na tūkīrumwo rīrīa
twarī kūu Filipi, o ta ūrīa inyuū mūūtī, no nī

ündū wa güteithio nī Ngai witū, nītuomirriire na tükimühe Ūhoro-ūrīa-Mwega, o na akorwo nītwakararirio mūno. 3 Nīgūkorwo güthaithana gwitū gütiumanite na ihītia, kana matanya ma maündū ma wagantu, o na kana ma wara. 4 No rīrī, ithuī nī kwaria twaragia ta andū maamūritwo nī Ngai a kwihokerwo Ūhoro-ūrīa-Mwega. Ithuī ti andū türageria gükenia, no nī Ngai, o we ügeragia ngoro ciitū. 5 Inyuī nīmūū atī ithuī ti ndeto cia kwiyendereria twaragia, o na kana tükahithirīra ūhoro wa gūkorokera indo; Ngai nīwe mūira witū. 6 Ithuī tüticaragia kūganwo nī andū, arī inyuī kana mündū üngī o wothe. Tondū türī atūmwō a Kristū-rī, nītūngatūkire mūrigo kūrī inyuī, 7 no nītwaikarie na inyuī tūhooreire, o ta ūrīa nyina wa ciana nini amenyagirīra ciana ciake mwene. 8 Nī tondū wa ūrīa twamwendete mūno, nītwakenagio nīkūgwatanīra na inyuī, na to Ūhoro-inī-ūrīa-Mwega wa Ngai wiki, no nītwagwatanīire mītūrīre-inī iitū o nayo, tondū nīmwatuūkite andū twendete mūno. 9 Ti-itherū nīmūkūririkana, inyuī ariū na aariū a Ithe witū, wīra witū wa hinya na kwīnogia gwitū; twarutaga wīra ūtukū na mūthenya nīguo tütigatuūke mūrigo harī mündū o na ūrīkū hīndī ūrīa twamūhunjagīria Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai. 10 Inyuī mūrī aira, o na Ngai no mūira, ūrīa twatūire na inyuī arīa mwitikītie türī atheru, na türī athingu, na tūtarī na ūcuuke. 11 Ningī nīmūū atī twekaga mündū o mündū wanyu o ta ūrīa ithe wa ciana ekaga ciana ciake mwene, 12 tūkamūmagirīria, na tūkamūhooareragia, o na tūkamūringagirīria mūtūūre mītūūre yaganīriire na ūrīa Ngai endaga, o we ūmwītaga mūtoonye thīnī wa ūthamaki wake, na mūgīe na riiri wake. 13 O na ningī nītūcookagīria Ngai ngaatho tūtegūtighīria tondū rīrīa mwamūkūrire kiugo kīa Ngai, kīrīa mwaiguire kuuma kūrī ithuī, mūtiakīamūkūrire taarī kiugo kīa andū, no mwakīamūkūrire ta kiugo kīa Ngai, na nī ma, ūguo nīguo kīrī, na nīkīo

kirutaga wira thiim wanyu inyu mwitikitie.
14 Nīgūkorwo inyuī, ariū na aarī a Ithe witū,
nīmwatuikire a kwigerekania na makanitha
ma Ngai marīa marī thiinī wa Kristū Jesū

kūrīa Judea: Nīmwanyamaririo nī andū a būrūri twaigua ūhoro wanyu nī tondū wa gwītikia kūu wanyu na mīnyamaro o īrīa andū a makānitha kwanyu. 8 Nīgūkorwo rīu tūgūtūra muoyo macio maanyamaragio nayo nī Ayahudi, 15 o kūna, kuona atī nīmwīhaandīte wega thīinī wa arīa mooragire Mwathani Jesū, na makīüraga Mwathani. 9 Tūngīhota atīa gūcookeria Ngai anabii, o na ithū magītūngata. Nīmarakaragia ngaatho cia kūigana nī ūndū wanyu, tondū wa Ngai, na nī marī ūthū na andū othe 16 nī ūndū gīkēno kīrīa gīothe tūrī nakō mbere ya Ngai wa kūgeria gūtūgiria tūtikahunjīrie andū-a-witū nī ūndū wanyu? 10 Nītūhooyaga ūtukū na Ndūrī ūhoro nīgeetha mahonoke. Úguo nīguo mūthenya na kīyo kīngī nīgeetha tūkoonana meyongagīrīa mehia makamaiyūrīrīa. Namo na inyuī rīngī na tūmūrehere kīrīa mūtarī mang'ūrī ma Ngai nīmamakinyīre. 17 No rīrī, nakō ūhoro-inī wa gwītikia kwanyu. 11 Rīu-rī, ariū na aarī a Ithe witū, hīndī ūrīa twatigithanirio Ngai mwene, o Ithe witū, na Mwathani witū na inyuī gwa kahinda kanini-rī, (ha ūhoro Jesū, marotūhingūrīa njira tūhote gūuka kūrī wa mwīrī, no ti wa ngoro), nītwerutanīirie inyuī. 12 Mwathani arotūma wendani wanyu na kīyo kīnene nīgeetha tuonane na inyuī wongerereke na ūiyūrīrīe harī o mūndū na tondū nītwamwīrīragīria mūno. 18 Nīgūkorwo ūrīa ūngī, na harī andū arīa angī othe, o ta ūrīa nītwendete mūno gūuka kūrī inyuī, na makīria o na ithū tūmwendete. 19 Ningī aroīkīra ngoro nī Paīlū, nīndageririe maita maingī no Shaitani cianyu hinya nīgeetha mūgaakorwo mūtarī na nīatūgiririe. 20 Nī ūndū-rī, kīrigīrīro giitū gīkīrī ūcuuke, na mūrī atheru mbere ya Ngai, o we kīrikū, kana gīkēno giitū, kana thūmbī ūrīa Ithe witū, hīndī ūrīa Mwathani witū Jesū agooka tūngīrīha nayo mbere ya Mwathani witū Jesū hamwe na andū ake arīa atheru othe. rīrīa agooka? Githī ti inyuī? 21 Ti-itherū, inyuī nī inyuī riiri witū na gīkēno giitū.

3 Nī ūndū ūcio, rīrīa twaremirwo nīgūkirīrīria-rī, nītuonire arī wega tūtigwo tūrī ithuiki kūu Athene. 2 Tūgītūma Timotheo ūrīa mūrū wa Ithe witū, na ndungata ya Ngai hamwe na ithū ya kūhunjia ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū, nīguo amwīkīre hinya, na amūūmīrīrie wītīkīo-inī wanyu, 3 nīguo gūtikagīe mūndū ūngīagagio nī magerio macio. Inyuī nīmūūi wega atī nīmo twathīrīrīo. 4 Ti-itherū o na hīndī ūrīa twarī na inyuī nītwamwīraga kaingī atī no nginya tūnyariirwo. O ta ūrīa mūūi atī ūguo noguo gwacookire gūgītuīka. 5 Nī ūndū ūcio, rīrīa ndaremirwo nīgūkirīrīria rīngī-rī, ngītūmana nīguo menye ūhoro wa wītīkīo wanyu. Nīgūkorwo nīndetigagīra gūtigakorwo atī hihi mūgerania nīamūgeretie, naguo wīra witū ūtuīke wa tūhū. 6 No rīrī, rīu Timotheo nī okīte kūrī ithū oimīte kūrī inyuī, na agatūrehere ūhoro mwega ūkonī wītīkīo na wendani wanyu. Nīatwīrīte atī nīmūtūririkanaga hīndī ciotle mūkenete, na atī nīmwīrīragīria gūtuona, o ta ūrīa o na ithū twīrīragīria kūmuona. 7 Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū-rī, o na tūrī na mīnyamaro na mathīīna nītuomīrīrīo

4 Naguo ūhoro wa kūrigīrīria, ariū na aarī a Ithe witū-rī, nī atī nītwamūrutire ūhoro wa mūtūrīre, ūrīa ūkenagia Ngai, na noguo mūtūraga mwīkaga. Rīu tūkūmūuria na tūkamūringīrīria thīinī wa Mwathani Jesū atī mūkīragīrīrie gwīkaga o ūguo. 2 Nīgūkorwo nīmūūi maūndū marīa twamūtaarire namo, tūrī na ūhoti wa Mwathani Jesū. 3 Tondū ūrīrī, ūndū ūrīa Ngai endete nī atī mūtuīke andū aamūre: atī mwītheemage ūmaraya; 4 na atī o ūmwe wanyu amenye gwatha mwīrī wake mwene ūkarage ūrī mūtheru na akiūtūnaga, 5 atarī na merirīria ma mwīrī ta andū a ndūrīrī arīa matooī Ngai; 6 na atī ha ūhoro wa maūndū macio, gūtigakorwo mūndū o na ūrīkū ūngīhīrīria mūrū na mwarī wa ithe, kana amwīke ūrū. Mwathani nīakaherithia andū nī ūndū wa mehia mothe ta macio, o ta ūrīa tūrīkītie kūmwīra na tūkamūkaania. 7 Tondū Ngai ndatwītīre maūndū ma waganu, no aatwītire nīguo tūtūure mūtūrīre wa ūtheru. 8 Nī ūndū ūcio-rī, mūndū ūrīa ūkūregana na ūrūtā ūyū ti mūndū araregana nake no nī Ngai, ūrīa ūmūheaga inyuī Roho wake Mūtheru. 9 Na ūrī-rī, harī ūhoro wa kwendana na ariū na ariū a Ithe witū-rī, tūtibataire kūmwandīkīra nī

ündū inyuī ene nīmūrutītwo kwendanaga nī rī, marīagwo ütukū. 8 No kuona atī ithuī Ngai. 10 Na ti-therū, nīmwendete ariū na aarī tūrī a mūthenya-rī, nītūtuīke a kwīgirīria a Ithe witū othe arīa marī Makedonia guothe. maūndū, twīhumbīte gako ga kūgitīra gīthūri No nītūkūmūringirīria inyuī ariū na aarī a Ithe karīa ka wītīkio na ka wendani, na tūgekīra witū, atī mūkīragīrīrie gwīka ūguo makīria. ūhoro wa kwīrīrīra ūhonokio taarī ngūbia ya 11 Atīrīrī, mwīrirīrie gütūura mūtūrīre wa kīgera ya kūgitīra mūtwe. 9 Nīgūkorwo Ngai ūhooreri, na mūhang'agīre o maūndū marīa ndaatwamūrire nīguo tūtuīke a kūrakarīwo, mamūkonīi, na mūrutage wīra na moko manyu, no nītūtuīke a kwamūkīra ūhonokio thīnī wa o ta ūrīa twamwīrire, 12 nīgeetha mūtūrīre Mwathani witū Jesū Kristū. 10 We nīatūkuīrīre wanyu wa o mūthenya, tūtūme mūheagwo nīgeetha, twakorwo twīguīte kana tūkomete-gītīo nī andū arīa matarī a thirītū yanyu, na rī, tūgaatūrīania hamwe nake. 11 Nī ūndū nīgeetha mūtīgatūke mūrīgo kūrī mūndū o ūcio-rī, ūmanagīrīria mūndū na ūrīa ūngī na ūrīkū. 13 No rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, na mwīkīranage hinya o ta ūrīa mūreka tūtikwenda mūikarage mūtooī ūhoro wa andū rīu. 12 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, arīa makomete, kana mūigue kīeha ta andū twamūthaitha mūtīgāje andū arīa marutaga arīa angī matarī na kīrīgīrīro. 14 Nītītīkītie wīra na kīyo thīnī wanyu, arīa matuītwo atī Jesū nīakuire na akīriūka, na nī ūndū ūcio arori anyu na makamūtaaraga thīnī wa nītīfīkitie atī Ngai nīakarehanīria Jesū hamwe Mwathani. 13 Mekagīrīrei mūno makīria na na andū arīa makomete marī thīnī wake. 15 mūmendage nī ūndū wa wīra ūcio marutaga. Kūringana na kiugo kīa Mwathani we mwene, Tūūranagiai na thayū mūndū na ūrīa ūngī. tūkūmwīra atī ithuī arīa tūrī muoyo, arīa 14 Na ningī nītūkūmūringirīria, inyuī ariū tūtīgītwo nginya rīrīa agacooka tūtīgatongoria na aarī a Ithe witū, mūkaanagie andū arīa arīa marīkītie gūkoma. 16 Thuutha wa ūguo, igūūta, na mūmagīrīrie arīa marī guoya, na ithuī arīa tūgaakorwo tūrī muoyo na tūtīgāje- mūteithagie arīa matarī hinya, na mūkīragīrīrie rī, nītūkoyanīrio hamwe nao tūtwarwo matu- andū othe. 15 Menyagīrīrai gūtīkagīe mūndū inī ūguo tūgacemanie na Mwathani rīera-inī. ūkūrīhīria ūru na ūru, no hīndī ciōthe geragīai Na nī ūndū ūcio tūgaatūrīania na Mwathani gūtugana inyuī-ene, na mūtugage andū arīa nginya tene. 18 Nī ūndū ūcio, ūmanagīrīriai angī othe. 16 Kenagai hīndī ciōthe; 17 hooyagai mūndū na ūrīa ūngī na ciugo icio.

5 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, ūhoro wa mahinda na mīthenya-rī, tūtīrī na bata wa kūmwandīkīra, 2 nīgūkorwo nīmūūnī wega atī mūthenya wa Mwathani ūgooka o ta ūrīa mūici okaga ūtukū. 3 O rīrīa andū maroiga atīrī, "Kūrī thayū na ūgītīrī," hīndī ūyo nīguo magaakorererwo nī mwanangīko o rīmwe, o ta ūrīa mūtumia ūrī nda akoragīrīwo nī ruo rwa kūheo mwana, nao matikahonoka. 4 No inyuī ariū na aarī a Ithe witū, mūtīrī nduma-inī atī nīguo mūthenya ūcio ūmūkorerere ta mūici. 5 Inyuī inyuothē mūrī ciana cia ūtherī na ciana cia mūthenya. Ithuī tūtīrī a ūtukū kana a nduma. 6 Nī ūndū ūcio-rī, nītūtīgei gūkoma ta acio angī, no nītūkarage twīguīte na tūkerigagīrīria maūndū. 7 Nīgūkorwo arīa makomaga-rī, makomaga ūtukū, na arīa mariīagwo nī njoohi-

witū othe. **28** Wega wa Mwathani witū Jesū
Kristū ūrogīa na inyuī.

2 Athesalonike

mütüügagirio thiiñi wake, küringana na wega
wa Ngai witü na wa Mwathani Jesü Kristü.

1 Nī ithuī Paūlū, na Sila, na Timotheo,
Twandikira kanitha wa Athesalonike marūa
maya ūrīa ūrī thiiñi wa Ngai Ithe witü, o
na thiiñi wa Mwathani Jesü Kristü: **2** Wega
na thayū irogīa na inyuī ciumīte kūrī Ngai
Ithe witü, o na Mwathani Jesü Kristü. **3**
Nītwagirirwo nīgūcoakagiria Ngai ngaatho
hīndī ciothe nī ūndū wanyu, ariū na aarī a
Ithe witü, tondū ūguo nīguo kwagirīire, tondū
wītikio wanyu nīurakūra mūno makiria, o
naguo wendani ūrīa o mūndū arī naguo harī
mūndū ūrīa ūngī ūkaingīha. **4** Nī ūndū ūcio,
nītwrahaga tūrī thiiñi wa makanitha ma Ngai
nī ūndū wa gūkīrīria kwanyu, na gwītikia
kwanyu mīnyamaro-inī yothe na magerio
marīa mūkiragirīria. **5** Maündū macio mothe
nīmonanagia atī itua rīa Ngai rīa ciira nī rīa
kīhoto, na nī ūndū ūcio mūtuuo aagirīru
a gūtoonya ūthamaki-inī wa Ngai, o ūcio
mūnyariiragwo nī ūndū waguo. **6** Ngai nī wa
kīhoto: We nīakarīha arīa mamūthīnagia na
thīma, **7** no inyuī arīa mūtūire mūthīnagio
amūhe kīhurūko, o hamwe na ithuī. Ūndū
ūcio nīukahinga hīndī ūrīa Mwathani Jesü
akaaguūranīrio oimīte igūrū arī thiiñi wa mwaki
ūgwakana, hamwe na araike ake arīa marī
hinya. **8** Nake nīakherithia andū arīa matooī
Ngai na matathīkagīra ūhoro-ūrīa-Mwega wa
Mwathani witü Jesü. **9** Nao nīmakaherithio na
kwanangwo kūrīa gūtagathira, na mahingīrīrio
nja matikoone ūthiū wa Mwathani, o na ūnene
wa hinya wake, (aiōnios g166) **10** mūthenya ūrīa
agooka nīguo atūgūrīrio thiiñi wa andū ake
arīa atheru, o na andū othe arīa mamwītikītie
mägege nī ūndū wake. O na inyuī mūgaakorwo
mūrī amwe ao tondū nīmwetikirie ūira witü
ūrīa twamūheire. **11** Ūndū ūcio nīguo ūtūmaga
tūmūhooyagīre tūtēgūtigithīria, atī Ngai witü
amūtue andū maaganīrīre na gwītwo kwanyu,
ningī nī ūndū wa hinya wake amūhingagīrie
matanya manyu mothe marīa mega, o na wīra
o wothe ūrīa uumanīte na wītikio wanyu. **12**
Tūhooyaga ūguo nīgeetha ūtīwa rīa Mwathani
witü Jesü ūtūgagirio thiiñi wanyu, o na inyuī

2 Atīrīrī ariū na aarī a Ithe witü, ha ūhoro wa
gūcooka kwa Mwathani witü Jesü Kristü na
gūcookanīrīrio gwītū harī we, nītūkūmūthaitha,
atī mūtikahiūhe kwenyenyo kana mūhahūrwo
nī ūrathi mūna, kana ndūmīrīri, o na kana
marūa merītwo atī moimīte kūrī ithuī, makoiga
atī mūthenya wa Mwathani nīrīkītie gūkinya.
3 Mūtikareke mūndū o na ūrīkū amūheenie o na
atīa, nīgūkorwo mūthenya ūcio ndūgaakinya,
ūhoro wa kūregana na watho ūtakinyīte, o naked
mūndū ūrīa ūregi watho ataguūranīrio, o ūcio
ūtūrīrwo ciira wa kwanangwo. **4** Nīagokīrīra na
etūgīrie igūrū rīa kīrīa giothe gūtanītio na Ngai
na kīrīa giothe kīhooyagwo, nīgeetha aikare
thī kūu thiiñi wa hekarū ya Ngai, agītūuaga
atī we mwene nī Ngai. **5** Kaī mūtararirikana
atī rīrīa ndarī hamwe na inyuī nīndamwīraga
maūndū macio? **6** Na rīu nīmūū kīrīa kīgīrītie
mūndū ūcio ooke na nīgeetha akaaguūranīrio
ihinda rīrīa ūtāgīrīre. **7** Nīgūkorwo ūhoro wa
hitho wa kūregana na watho nīrūraruta wīra;
no nī kūrī ūrīa ūgīrīrīrie ūhoro ūcio wonēke
rīu, na egūthī na mbere gwīka ūguo nginya
rīrīa akeehero. **8** Na hīndī ūyo nīguo mūndū
ūcio ūregi watho akaaguūranīrio. Mūndū ūcio
nīwe Mwathani Jesü akooroga na mīhūmū ya
kanua gake, na amwanange na riiri wake ūrīa
ūkoonanio nī gūcooka gwake. **9** Mūndū ūcio
mūregi watho nīgooka kūringana na wīra wa
Shaitani ūrīa wonēkaga thiiñi wa mīthembā
yothe ya ciama cia maheeni, na marūūri, na
morirū, **10** o na ooke na mīthembā yothe ya
ūmaramari nīguo aheenie andū arīa marī njīra
ya kūura. Moraga tondū nīmaregire kwenda
ūhoro-ūrīa-wa-ma nīguo mahonokio. **11** Na
tondū ūcio Ngai nīamarehagīra ūndū wa hinya
wa kūmahītīthia, nīgeetha metikie maheeni
macio, **12** na nīgeetha andū othe matūrwo
ciira arīa matetikītie ūhoro-ūrīa-wa-ma na
makenagīra maündū ma waganu. **13** No rīrī,
twagirirwo nīgūcoakagiria Ngai ngaatho hīndī
ciothe nī ūndū wanyu, inyuī ariū na aarī a Ithe
witü mwendetwo nī Mwathani, tondū kuuma o
kīambīrīria Ngai nīamūthuuri mūhonokio nī

ündū wa gūtherio nī Roho o na gwītikia ūhoro- matirī wīra marutaga, no nīmetoonyagīrīria ūrīa-wa-ma. 14 Aamwītīire ūhoro ūyū nī ündū mañdū-inī ma andū arīa angī. 12 Andū wa ūhoro-ūrīa-Mwega ūrīa twamūhunjīirie acio nīo tūgwatha na tūkamarīgīrīria thīnī nīguo mūgēe na riiri wa Mwathani witū Jesū wa Mwathani Jesū Kristū atī makindīrie, na Kristū. 15 Nī ündū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū, marītīage irio iria marutīire wīra. 13 Naho ha mwīhaandei wega na mūrūmie ūrutani ūrīa ūhoro wanyu, inyuī ariū na aarī a Ithe witū- twamūrutire, o na akorwo twaririe na kanua kana tūkīmwandikīra marūa. 16 Mwathani witū Jesū Kristū we mwene, o na Ngai Ithe witū ūrīa watwendire na agītūhe ūmīrīru wa nginya tene na kīrīgīrīro kīega na ündū wa Wega wake- rī, (aiōnios g166) 17 maroomīrīria ngoro cianyu, na mamwīkīre hinya thīnī wa cīko o na ciugo ciothe njega.

3 Naguo ūhoro wa kūrigīrīria-rī, ariū na aarī a Ithe witū, nī atīrī, tūhooyagīrei nīgeetha ūhoro wa Mwathani uthereeme na ihenya, na ūkumagio, o ta ūrīa ūkumagio nī inyuī. 2 Na ningī mūhooyage nīgeetha tūhonokio kuuma kūrī andū arīa aaganu o na ooru, tondū ti andū othe metīkītie. 3 No Mwathani nīmwīhokeku, na nīekūmwīkīra hinya na amūgitīre kuuma kūrī ūrīa mūru. 4 Tūrī na mwīhoko thīnī wa Mwathani atī nīmūreeka na nīmūgūthīi na mbere gwīka mañdū marīa twathanīte. 5 Mwathani arotongoria ngoro cianyu nīguo mūgēe na wendani wa Ngai na ūkirīrīria wa Kristū. 6 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, nītūkūmwatha thīnī wa rītīwa rīa Mwathani Jesū Kristū, atī mūtigane na mūrū kana mwarī wa Ithe witū o wothe kīgūuta, ūrīa ūtaikaraga kūringana na ūrutani ūrīa twamūrutire. 7 Nīgūkorwo inyuī nīmūū ūrīa mwagīrīirwo nī kwīgerekania na ithū. Ithū tūtiarī igūuta rīrīa twatūire na inyuī, 8 o na tūtiigana kūrīa irio cia mūndū o na ūrīkū tūhū. Handū ha ūguo, twarutaga wīra ūtukū na mūthenya, tūkīrutaga wīra mūritū na tūkenogagia nīgeetha tūtigatuīke mūrigo kūrī mūndū o na ūrīkū wanyu. 9 Twekaza ūguo, ti tondū tūtiarī na kīhoto gīa kūheo ūteithio ta ūcio, no nīgeetha tūtuīke kīonereria kīanyu gīa kwīgerekania nakīo. 10 Nīgūkorwo o na rīrīa twatūire hamwe na inyuī nītwamūheire watho ūyū: “Mūndū angīaga kūrūta wīra, o na kūrīa ndakarīe.” 11 Nītūiguaga amwe thīnī wanyu nī igūuta, na

matirī wīra marutaga, no nīmetoonyagīrīria ūhoro wanyu, inyuī ariū na aarī a Ithe witū- rī, mūtikanoge nī gwīkaga wega. 14 Mūndū o na ūrīkū angīaga gwāthīkīra ūrutani witū ūrīa ūrī thīnī wa marūa maya-rī, mwīhūgagēi. Mūtikanagē ngwatanīro nake, nīgeetha aigue aconokete. 15 No mūtikamūtue taarī thū, no mūkaaniei te mūrū kana mwarī wa Ithe wanyu. 16 Na rīu-rī, Mwathani mwene thayū aromūhe thayū mahinda mothe na ikīro-inī ciothe. Mwathani aroikara na inyuī inyuothē. 17 Niī Paūlū nī niī ndandika ngeithi ici na guoko gwakwa mwene, na kīu nīkīo kīmenyithia gīa gūkūurana marūa makwa mothe. Ūguo nīguo nyandikaga. 18 Wega wa Mwathani witū Jesū Kristū ūrogīa na inyuī inyuothē.

1 Timotheo

1 Nī niī Paūlū mütümwo wa Kristū Jesū nī ūndū wa gwathwo nī Ngai Mūhonokia witū o na nī Kristū Jesū ūrīa arī we mwīhoko witū, **2** Ndīrakwandikīra marūa maya wee Timotheo, mūrū wakwa kūna thīinī wa wítikio: Wega, na tha, na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū o na kūrī Kristū Jesū Mwathani witū irogīa nawe. **3** O ta ūrīa ndakūringīriie ngīthīi Makedonia, atī ūikare kūu Efeso o na rīu ndirenda ūikare kuo nīgeetha ūgiragie andū amwe kūu matigacooke kūrutana ūrutani wa maheeni, **4** na ningī matigathikāgīriie ng'ano cia tūhū, kana ūhoro wa njiarwa ūrīa ūtathiraga. Maündū ta macio makagīrīria ngarari handū ha gükuria wīra wa Ngai, ūrīa ūrutagwo na njira ya wítikio. **5** Muoroto wa watho ūyū nī wendo, ūrīa uumaga thīinī wa ngoro theru, na thamiri njega, o na wítikio ūtarī na ūhinga. **6** Andū amwe nīmatiganīte na ūhoro ūcio na makerekera miario-inī ya tūhū. **7** Mendaga gütūka arutani a watho, o na gütūka matiūi gítumi kīa ūhoro ūrīa maheanaga o na kana gítumi kīa maündū marīa maaragia magwatīrie. **8** Nitūūi atī watho nī mwega mündū angīhūthīra kūringana na ūrīa kwagīriie. **9** O na ningī nitūūi atī watho ndūthondekeirwo andū arīa athingu no ūthondekeirwo arīa moinaga watho na arīa aremi, na arīa matetigīrīte Ngai na arīa ehia, na arīa matarī atheru na arīa matarī etīkia; o na arīa moragaga maithe na manyina mao, na arīa oragani, **10** o na nī ūndū wa itharia na arīa mogomagia mītugo, na onjoria a ngombo, na arīa maheenanagia, na arīa mehītaga na maheeni, o na ūndū ūngī o wothe ūtaringaine na ūrutani ūrīa mwagīrīru, **11** ūrīa ūringaine na ūhoro-ūrīa-Mwega ūrī riiri wa Ngai ūrīa mūrathime, o ūhoro ūcio ndehokeirwo ndīrurutage. **12** Nīngūcookeria Kristū Jesū Mwathani witū ngaatho, ūrīa ūheete hinya, tondū nīanduire wa kwīhokeka, na akīnyamūra nduīke wa kūmütungatagīra. **13** O na gütūka rīmwe ndaarī mūrumi Ngai, na mūnyariirani, na mündū wa ngūi, nīndaiguīrīrwo tha tondū nī Naguo wega müingī wa Mwathani witū ūkīnijyūrīrīra, hamwe na wítikio o na wendani ūrīa uumaga thīinī wa Kristū Jesū. **15** Atīrīrī, ūhoro ūyū nīguo wa kwīhokeka na nīguo wagīriire gwītīkīrwo kūna: Atī Kristū Jesū ookire thī kūhonokia ehia, na harī acio-rī, nī niī wa mbere. **16** No nī ūndū wa gítumi kīu, nī nīndaiguīrīrwo tha nī Ngai nīgeetha thīinī wakwa, Kristū Jesū onanie ūkirīrīria wake ūtarī mūthia, nīguo nī ndaarī mwīhia makīria, nduīke kīonereria harī arīa marīmwītīkagia na makegīrīra na muoyo wa tene na tene. (aīōnios g166) **17** Na rīu, kūrī Mūthamaki ūrīa ūtūüraga tene na tene, ūrīa ūtathiraga, na ūrīa ūtonekaga-rī, o we Ngai wiki, arotīiagwo na agoocagwo tene na tene. Ameni. (aīōn g165) **18** Wee Timotheo, mūrū wakwa, ndīrakūhe ūtaaro ūyū kūringana na mohoro marīa maarathītīwo hīndī ūmwe ūhoro-inī waku, nīgeetha wamarūmīrīra ūhotage kūrūa mbaara wega, **19** na ūtūürē ūrūmītīe wítikio, na ūrī na thamiri ūtarī na ūcuuke. Andū angī nīmareganīte na kūrūmīrīra thamiri ciao, na nī ūndū ūcio magathūkia wítikio wao. **20** Amwe ao nī Humenayo, na Alekisandro, arīa neanīte kūrī Shaitani nīgeetha marutwo, matige kūruma Ngai.

2 Ningī, nīngūkūringīrīria atī mbere ya maündū mothe kūhooyagwo mahooya ma kūhoera mabata ma andū na makūhooyanīra, na ma gūthaithanīrīra, na ma gūcookia ngaatho, nī ūndū wa andū othe: **2** Ningī mūhooyagīre athamaki na arīa othe mathanaga. Hooyagai nīgeetha tūtūürage na mütūürīre wa thayū na tūhooreire tūgītīaga Ngai maūndū-inī mothe na ūtū ūtheru. **3** Ündū ūcio nī mwega, na nīñkenagia Ngai Mūhonokia witū, **4** o we wendete andū othe mahonokio na mamenye ūhoro-ūrīa-wa-ma. **5** Nīgūkorwo kūrī Ngai o ūmwe, na mūigūthania o ūmwe wa kūiguithania Ngai na andū, nake nīwe mündū, o we Kristū Jesū, **6** ūrīa werutire atūke wa gükūura andū othe. Naguo ūtū ūhoro ūcio nīwaheanirwo ihinda rīaguo rīrīa rīagīrīire rīakinya. **7** Na ūhoro ūcio nīguo watūmire nduīke mūhunjia o na mütümwo waguo na nī ndīraaria ndekaga ūguo itekūmenya na itarī mwītīkia. ūhoro wa ma, ndīraheenania. Ndatūkire

mūrutani wakūrutaga andū-a-Ndūrīrī ūhoro kanitha, nīmagīrīirwo makoragwo marī andū wa gwītikia o na ūhoro wa ma. 8 Ngwenda atī a gūtīka na ehokek, matigatuīke anyui a arūme mahoithagie kūndū guothe moete moko ndibei mūno, na makorwo matarī a gūkorokera matheru na igūrū, matarī na marakara kana indo na njīra itagīrīire. 9 No nginya marūmie ngarari. 9 O na ningī ngwenda atī andū-a-nja ūhoro-ūrīa-wa-ma wa wītīkio ūrīa mūrikīru mehumbage wega na nguo itarī cia kwīonania marī na thamiri itarī na mwīcuuko. 10 Nao marī na mīthīire yagīrīire, na marī na ūūgī wa mambe magerio; na thuutha ūcio marekwo ngoro, na matikegemagie na kūrama njuūrī, matuīke ateithīrīria a maūndū ma kanitha kana na thahabu, kana ruru, o na kana nguo maakorwo matarī na ūcuuke. 11 O ūndū ūmwe, iria cia goro mūno, 10 no makoragwo marī nao atumia ao nīmakorwo marī atumia a gūtīka, na ciiko njega, iria ciagīrīire andū-a-nja arīa matigakorwo marī andū a gūcambania, no moimbūraga atī nī ahooi Ngai. 11 Mūndū-wa- makorwo matarī arīu na matuīke a kwīhokeka nja aagīrīirwo erutage maūndū akindīrīie na maūndū-inī mothe. 12 Mūteithīrīria wa kanitha enyīhītie biū. 12 Ndingītīkīria mūndū-wa-nja no nginya akorwo arī mūthuuri wa mūtumia arutanage kana aathage mūndū mūrūme; no ūmwe, na no nginya akorwo ahotete gwatha nīaikarage akindīrīie. 13 Nīgūkorwo Adamu ciana ciake na mūcīi wake wega. 13 Arīa nīwe wombirwo mbere, Hawa agīcookerera. matungatīte wega nīmegīagīra na ngumo njega, 14 Ningī Adamu tiwe waheenirio; nī mūndū- na makomīrīria mūno ūhoro-inī wa wītīkio wa-nja waheenirio agituīka mwīhīa. 15 No rīrī, wao ūrīa wa gwītikia Kristū Jesū. 14 O na andū-a-nja nī makaahonoka nī ūndū wa gūciara ciana, mangītūura metīkītie marī na wendani na andū atheru, o na marī na ūūgī wa ngoro.

3 Ūhoro ūyū nīguo wa kwīhokeka: Atī mūndū o wothe angīrīrīria gūtuīka mūrori wa maūndū ma kanitha, mūndū ūcio nīerīrīrie wīra wa bata. 2 Rīu-rī, mūrori wa maūndū ma kanitha no nginya akorwo atarī na ūcuuke, na akorwo nī mūthuuri wa mūtumia ūmwe. No nginya akorwo arī mūhooreri, na ūūgī kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī, na mūndū mūtīnku, na mūndū ūnyiitaga andū ūgeni, na ūngīhota kūrutana maūndū. 3 No ndagakorwo arī mūrīu, kana arī wa ngūū, no akorwo arī mūhooreri, na mūndū ūtarī wa mbaara, na ūtarī thuti ya mbeeca. 4 No nginya akorwo ahotete gwatha mūcīi wake wega, na one atī ciana ciake nīimwathīkīagīra na gītīo kīrīa kīagīrīire. 5 (Mūndū angīkorwo ndangīhota gwatha mūcīi wake mwene-rī, angīhota atīa kūmenyerera kanitha wa Ngai?) 6 Ningī ndagakorwo arī ta icinītō na ruoro. 3 Acio nīo makaanagia andū mūndū mwerū wītīkio-inī ndakae kūgīa na kūhikania na makameera megirīrīrie kūrīnaga mwītīo, naake atūrwo ciira ta ūrīa mūcukanī aatuīrīrwo. 7 Ningī no nginya akorwo arī na ngumo njega kūrī andū arīa matarī a thirītū iitū, nīgeetha ndagatuīke wa gūconorithio kana agwe mūtego-inī wa mūcukani. 8 Nao ateithīrīria a

nīgeetha, 15 ingīaga gūuka narua, ūmenye ūrīa andū magīrīrīwo nīgūkaraga marī thīnī wa nyūmba ya Ngai, na nīyo kanitha wa Ngai ūrī ūrī muoyo, naguo nīguo gītūgī na mūthingi mūrūmu wa kūnyiitīrīra ūhoro-ūrīa-wa-ma. 16 Na hatarī nganja, ūhoro wa kwīyamūrīra Ngai nī hitho nene ma, atī: We oonanirio arī na mwīrī, agītuo mūthingu nī Roho, akīonwo nī araika, na ūhoro wake ūkīhunjio kūrī ndūrīrī ciothe, agītīkio nī andū a gūkū thī, na akīamūkīrwo riiri-inī kūrīa igūrū.

4 Na rīrī, Roho nīoigaga atekūhīthīrīra atī matukū ma thuutha andū amwe nīmagatiganīria wītīkio na marūmīrīre maaroho marīa maheenanagia o na maūndū marīa marutanagwo nī ndaimono. 2 Morutani ta macio mahunjagio nī andū arīa marī ūhīngā, arīa maaragia maheeni, na arīa thamiri ciao ihaana irocia mīthembā ūmwe, iria Ngai oombire nīguo ciamūkīagīrwo na ngaatho nī arīa metīkītie na arīa moī ūhoro-ūrīa-wa-ma. 4 Tondū-rī, kīrīa gītē Ngai oombire nī kīega, na gūtīrīka kīndū mūtego-inī wa mūcukani. 5 Nao ateithīrīria a kīagīrīrīwo nīkūregwo angīkorwo kīamūkīrītō

na ngaatho, 5 tondū nīkīrīkītie gūtherio nī ciirute kūrutithia wītīkio wacio wīra na ūndū wa kiugo kīa Ngai na mahooya. 6 Üngīruta ariū na kūmenyagīrīra andū arīa marī a nyūmba ciao aari a Ithe witū maündū maya-rī, nīgūtuūka kīumbe; tondū gwīka ūguo nī gūcookeria aciari ndungata njega ya Kristū Jesū, īrīa īreretwo na a cio na aciari a aciari a cio ngaatho nīgūkorwo ciugo cia ūhoro-ūrīa-wa-ma wa wītīkio o na ūndū ūcio nīkenagia Ngai. 5 Mūtumia wa cia ūrutani mwega ūrīa wee ūtūire ūrūmīriire. ndigwa ūrīa ūbataire kūna, na ūtīgītwo arī 7 Reganaga na ng'ano cia tūhū iria itarī cia wiki-rī, ūcio aigaga mwīhoko wake harī Ngai, gūtīiitia Ngai, o na ng'ano ta iria iganagwo nī na akahooyaga ūtukū na mūthenya, akitūria iheti; nī kaba wīmenyerie gūikara wīyamūriire Ngai ūteithio ategūtīgīthīria. 6 No mūtumia Ngai. 8 Nīgūkorwo gwīka maündū ma gwīkīra wa ndigwa ūrīa ūkaraga agīkenagia, ūcio nī mwīrī hinya nī ūrī bata waguo, no kwīyamūrīra mūkuū o na arī muoyo. 7 Rutaga andū maündū Ngai kūrī bata harī maündū mothe, nī ūndū macio o namo, nīgeetha gūtīkagie mūndū kūrehaga kīrīgīrīro muoyo-inī ūyū ūtūrī o na ūgūkara arī na ūcuuke. 8 Mūndū wothe angīaga muoyo-inī ūrīa ūgooka. 9 Ūhoro ūyū nīguo wa gūteithia andū ao, na makīria arīa marī a gwake kwīhokeka na nīwagīrīre gwītīkīrika o biū 10 mūciī-rī, mūndū ūcio nīakaanīte wītīkio na nī (na ūhoro ūcio nīguo ūtūmaga twīrutanagīrie mūru gūkīra ūrīa ūtetīkītie. 9 Gūtīrī mūtumia na twīnogagie), na tūkaiga mwīhoko witū harī wa ndigwa wagīrīre kwandīkwo mūtaratara-Ngai ūrīa ūrī muoyo, ūrīa arī we Mūhonokia inī wa atumia a ndigwa atakinyītie mīaka wa andū othe, na makīria arīa metīkītie. 11 mīrongo itandatū, na akorwo aarī mwīhokeku Athanaga atī maündū macio mekagwo. 12 kūrī mūthuuri-we, 10 na akorwo nīoikaine Ndūkanareke mūndū o na ūrīkū akūire tondū wega nī ūndū wa gwīkaga cīko njega, ta atī wī mūndū mwīthī, no tuīka kīonereria kūrera ciana, na gūtugaga ageni, na gūthambia kūrī andū arīa metīkītie rīrīa ūkwaria, na ha nyarīrī cia andū arīa aamūre, na gūteithagia ūhoro wa mūtūrīre, na wa wendani, o na ha andū arīa marī thīīna-inī, na kwīrutagīra we wītīkio, na ha ūhoro wa mītugo mītheru. 13 mwene gwīkaga maündū marīa mothe mega. Wīheane gūthomagīra andū Maandīko marīa 11 Ha ūhoro wa atumia a ndigwa arīa ethī-rī, matheru, na kūhunjia, na kūrutana, o nginya ndūkamekīre mūtaratara-inī ta ūcio, tondū rīrīa rīrīa ngooka. 14 Ndūkanaage kūhūthīra kīheo makaguucīrīrio nī merirīria mao ma mwīrī, gīaku kīrī waheirwo na ūndū wa mohoro marīa nīmagatigana na Kristū na macooke kwenda maarathirwo, rīrīa athuuri maakūigīrīre moko. kūhika. 12 Nī ūndū wa ūguo magatuīka a 15 līkagīra kīyo harī maündū macio; wīheane gūtuīrwo ciira, tondū nīmathūkītie kīranīro kūna kūrī mo, nīgeetha andū othe monage kīao kīa mbere. 13 Ningī, nīmemenyagīria ūrīa ūrathī na mbere. 16 Menyagīrīra wega ūgūuta, magatuīka a kūrūtūra kuuma nyūmba mūtūrīre waku na ūrutani waku. Kiragīrīria ūmwe nginya ūrīa ūngī. Na to ūgūuta wiki, o na thīīnī wa maündū macio, tondū weka ūguo, nīmatuīkaga a kwaria ndeto cia mūhuhu na nīlīkīhonokia wee mwene na ūhonokie o na arīa magūthikagīrīria.

5 Atīrīrī, ndūkanakūūme mūndū mūkūrū, kaba ūmūthaithage taarī thoguo, nao andū arīa ethī ta marī ariū a thoguo, 2 Atumia arīa akūrū, ūmatuage ta marī aa maitūguo, nao arīa anini matuage ta airītu a thoguo, na wīkage ūguo na mīthīire yothe ya ūthingu. 3 Rūmbūyagia atumia arīa a ndigwa kūna, na ūmatīfage. 4 No mūtumia wa ndigwa angīkorwo arī na ciana, kana ciana cia ciana ciate-rī, ciana icio nī ciambe

kanitha ūhote gūteithia atumia arĩa a ndigwa gūtathiraga gatagatĩ ka andū arĩa marĩ meciiri kūna, arĩa mabataire. 17 Athuuri a kanitha mooru, arĩa mathirirwo nĩ ūhoro-ūrĩa-wa-ma, arĩa matongoragia maündū ma kanitha wega na arĩa meciiragia atĩ ūhoro wa kwiyamurĩra nīmagirirwo nĩ kūheo gītīo mūno, na makiria Ngai nĩ njira ya gütuma mündū atonge. 6 No arĩa marutaga wíra wa kūhunjia na kūrutana. rīrī, kwiyamurĩra Ngai na kūiganwo nĩ kīrīa ūrī 18 Nīgūkorwo Maandiko marĩa matheru moigite na kīo, ūcio nĩ ūtonga mūnene. 7 Nīgūkorwo atĩrī, "Ndūkanohe ndegwa kanua rīrīa ikūranga gütirī kīndū twarehire gükū thī, na gütirī kīndū ngano ikīmīlhūura," na ningi nīmoigite atĩrī, tūngihota kūruta kuo. 8 No tūngīgīa na irio, "Mūruti wíra nīagirirwo nīkūheo mūcaara na tūgīe na nguo-rī, no tūiganwo nīcio. 9 wake." 19 Ndūkanetikirie mūthuuri wa kanitha Andū arĩa mendaga gütonga-rī, nīmagūnaga athitangwo, tiga hakorirwo na ūira wa andū eerī magerio-inī o na mūtego-inī wa meririria kana atatū. 20 Andū arĩa maikaraga makīhagia- maingī ma ūrimū ma kūmathūkia, marĩa rī, makaanagie mbere ya andū othe, nīguo arĩa mamagūithagia mwanangīko-inī, makamaniina. angī maikarage metigirīte. 21 Ndakwīra atĩrī 10 Tondū kwenda mbeeca nīkīo kīhumo kīa na ma ndī mbere ya Ngai, na Kristū Jesū o na mīthembā yothe ya ūru. Andū amwe nī ūndū araika arĩa athuure, ūmenyagirīre morutani wa kwenda mbeeca mūno-rī, nīmatigite wītīkio, maya ūtegūthutūkania, na ndūkaneeke ūndū na magetheeca ngoro na kīeha kīngī. 11 No o na ūmwe na kīmenyano. 22 Ndūkahīlhage wee mündū wa Ngai-rī, ūrīra maündū macio kūigirīra mündū moko, na ndikanagwataniře na mothe, na ūthingatage ūthingu, na kwiyamurĩra mehia ma andū arĩa angī. Ikaraga ūrī mūthingu. Ngai, na wītīkio, na wendani, na gūkīrīria, 23 Tiga kūnyuuaga o maaři matheri, nyuuaga na ūhooreri. 12 Rūaga mbaara ūrīa njega ya ndibei nini tondū wa nda yaku, na nī ūndū wa ūrīa ūrūaraga kaingī. 24 Mehia ma andū amwe nīmeyonanītie, makamatongoragia ciira-inī no mehia ma andū angī mamoimaga thuutha. 25 O 13 Ningi ndī mbere ya Ngai, ūrīa ūheaga indo ūndū ūmwe, noguo cīkō njega cīyonanagia, nacio iria itarī njega itingīlhīthīka.

6 Nī kwagīrīire andū arĩa ngombo, o acio maikaraga ta mekīrītwo icooki rīa ūkombo ngingo matuage atĩ aathani ao nī a kūheagwo gītīo gīothe, nīgeetha ūtīwa ūrīa Ngai na ūrutani witū itikanacambio. 2 Arĩa marĩ na aathani metikītie matikamaime gītīo nī ūndū wa gūkorwo atĩ nī ariū na aariū a Ithe wao. Handū ha ūguo, nīmamatungatagīre wega makiria, tondū arĩa maragunika nī ūndū wa ūtungata wao nī andū metikītie, na nī andū mendetwo. Rutanaga maündū macio na ūmaringagīrīrie andū. 3 Mündū o na ūrīkū angīrutana ūrutani wa maheeni na akorwo ndetikānītie na ūrutani ūrīa mwega wa Mwathani witū Jesū Kristū na ūrutani ūrīa wa kwiyamurĩra Ngai-rī, 4 mündū ūcio nī mwitīnī na ndarī ūndū oī. Ūcio endete o ngarari itarī kīguni na njūgitano ikonī ciugo iria irehaga ūiru, na ngūrī, na mīario mīuru, na gwīkūua maündū mooru, 5 na kūgiana

ya Pontio Pilato, nī ngūgwatha atĩ 14 ūrūmagie rīathani ūrī wathītīwo nario ūtarī na kīmeni kana ūcuuke nginya hīndī ūrīa Mwathani witū Jesū Kristū acoonanjo, 15 ūrīa Ngai acoonanjo ihinda rīake rīakinya. Ngai ūcio-rī, nīwe mwene hinya ūrīa wa kūgoocagwo, na nowe Mūthamaki wa athamaki, na Mwathani wa aathani. 16 Ningi nowe wiki ūtūrūraga muoyo ūrīa ūtathiraga, na agatūūra ūtheri-inī ūrīa gūtarī mündū ūngīhota kūukuhīrīria. Gūtirī mündū ūrī wamuona kana ūngīhota kūmuona. Nake arotīiagwo, na arogīa na wathani ūrīa ūtathiraga nginya tene. Amenī. (aiōnios g166) 17 Athaga andū arĩa itonga gūkū thī ūrī ūtīrī matigage kwīgaatha kana kūiga mwīhoko wao harī thīinī wa ūtonga ūcio ūtamenyagīrīwo, no maigage mwīhoko wao harī Ngai ūrīa ūtūheaga indo ciotle na ūtaana, nīguo itūkenagie. (aiōn g165) 18 Maathe mekage wega, na maingīhīrīwo nī gwīkaga cīkō njega, na matuīke

andū a gütugana na kūgayağıra andū indo ciao na ūtaana. 19 Meka ūguo nīmarīigagıra kīgīna kīao ene kīrī mūthingi mūrūmu nī ūndū wa mahinda marīa magooka, na nīgeetha mahote kwīgwatıra muoyo, na nīguo muoyo ūrīa wa ma kūna. 20 Atīrīrī, Timotheo, gitagıra kīrīa wīhokeirwo. Wīthemage inegene rīa arīa matetigīrīte Ngai, na ngarari cia mathugunda ma maheeni marīa matuagwo atī nīmo ūmenyo na ti ūmenyo kūrī. 21 Andū amwe metīkītie atī marī na ūmenyo ūcio nīmatūgūğīte na makoima wītikio-inī. Wega wa Ngai ūrogıa na inyuī.

2 Timotheo

1 Nī niī Paūlū, mütümwo wa Kristū Jesū nī ündū wa kwenda kwa Ngai. Ndatümirwo nī Ngai kūringana na kiiaranīro kīa muoyo ūria ūri thīinī wa Kristū Jesū, **2** Ndakwandikira wee Timotheo, o we mürū wakwa nyendete mūno: Wega, na tha, na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na Kristū Jesū Mwathani witū, irogīa nawe. **3** Nīnookagīria Ngai ngaatho, ūria nī ndungatagīra ndī na thamiri itarī na ūcuuke, o ta ūria maithe makwa ma tene meekaga, o ngikūririkanaga hīndī ciothe ütukū na mūthenya, mahooya-inī makwa itegütigīthīria. **4** Nīndīriragīria mūno gūkuona, ndaririkana maithori maku, nīgeetha njiyūrwo nī gīkēno. **5** Nīndirikanītio ūhoro wa wītikio waku ūria ūtarī ūhinga, o ta ūria watūire na cūguo Loisi, na nyūkwa Eunike, na rīu nīnjītikītie atī wītikio ūcio ūrī o thīinī waku. **6** Nī ündū wa gītūmi gīkī nīngükūririkania atī ūuhagīrīrie kīheo kīria ūheetwo nī Ngai, kīria wagīire nakō rīria ndakūigīrīire moko. **7** Nīgūkorwo Ngai ndaatūheire roho wa gūtwīkāgīra guoya, no aatūheire roho wa gūtwīkīra hinya, na wa wendani, na wa ūūgī wa kwīnyiita maündū-inī mothe. **8** Nī ündū ūcio ndūkanaconoke ūkiumbūra ūira wa Mwathani witū, kana ūconoke nī ündū wakwa nījohetwo nī ündū wake. No nyiitanīra na nī kūnyariirwo nī ündū wa Ūhoro-ūria-Mwega, nī ündū nīñurīheagwo hinya nī Ngai. **9** Ngai nīwe watūhonokirie na agītwītīra mütūürīre mütheru, ti tondū wa ündū twīkīte, no nī ündū wa ūria aatanyīte gwīka na nī ündū wa wega wake. Twaheirwo wega ūyū thīinī wa Kristū Jesū mbere ya kīambīrīria gīa thī, (*aiōios q166*) **10** no wega ūcio rīu nīñuguuranīrio nī ündū wa kuonekana kwa Mūhonokia witū, Kristū Jesū, ūria waniinire gīkuū, na akīrehe muoyo o na ūhoro wa kwaga kūbutha akīūiga ütheri-inī nī ündū wa Ūhoro-ūria-Mwega. **11** Na nī ündū wa Ūhoro-ūcio-Mwega-rī, nīndamūrirwo ndūke mūhunjia, na mütūmwō, na mūrutani waguo. **12** Ūhoro ūcio nīguo ütūmīte nyamarīke ūguo. No ndiconokaga, tondū ūria nī njitikītie nīndīmūū, na ndī na ma atī arī na ūhoti wa kūgitīra kīria nīndīmwīhokeire o nginya rīrīa

müthenya ūcio ūgaakinya. **13** Rümia ūhoro ūria waiguire kuuma kūrī niī, ūrī kionereria kīa ūrutani mwega, ūrī na wítikio na wendani thīinī wa Kristū Jesū. **14** Menyerera ündū ūrīa mwega ūrīa wehokeirwo, na üumenyerere ūteithiōti nī Roho Mütheru ūrīa ūkaraga thīinī witū. **15** Wee nīūt atī andū othe thīinī wa bürūri wa Asia nīmandiganīirie, o hamwe na Fugelo, na Herimogene. **16** Mwathani aroiguīra andū a nyūmba ya Onesiforo tha tondū aananyamarūra kaingī na ndaconokire nī ündū wakwa kuohwo na mīnyororo. **17** Nowe, hīndī ūrīa ookire Roma, nīanjaririe na kīyo o nginya akīnyona. **18** Mwathani aroitikira atī akaaiguīrwo tha nī Mwathani müthenya ūcio wakinya! Wee nīūt wega mūno ūrīa aandeithirie na njīra nyīngī rīrīa ndaaři Efeso.

2 Nī ūndū wa ūguo, wee mūrū wakwa-rī,
gīa na hinya thīnī wa wega wa Ngai ūrīa
ūrī thīnī wa Kristū Jesū. **2** Namo maūndū
marīa waiguire ngīaria mbere ya aira aingī-
rī, mehokere andū ehoneku arīa ūtī atī no
mahote kūruta andū angī. **3** Úmīrīria gūthīnīka
hamwe na ithūtā ūrī mūthigari mwega wa
Kristū Jesū. **4** Gūtīrī mūndū ūrutaga wīra wa
mūthigari ūngīohania na maūndū matarī ma
ūtīthigari: we endaga o gūkenia mūnene wake
ūrīa ūmwathaga. **5** Üguo no taguo, mūndū
ūrīa ūhanyūkaga mathako-inī ma mahenya
ndangīheo thūmbī ya ūhootani atathaakite
kūringana na ūrīa gwathanītwo. **6** Ningī-rī,
mūrīmi ūrīa wīnogagia akīrima mūgūnda nī
we wagīrīirwo gūtuūka wa mbere kwamūkīra
maciaro maguo. **7** Cūranagia maūndū marīa
ndīroiga, nīgūkorwo Mwathani nīrākūhīgagia
maūndū-inī macio mothe. **8** Atīrīrī, ririkanaga
Jesū Kristū, ūrīa wariūkirie akiuma kūrī arīa
akuū, na aarī wa rūciaro rwa Daudi, kūringana
na Ūhoro-ūrīa-Mwega, ūrīa nīi hunjagia. **9**
Ūhoro ūcio nīguo nīi nyariragīrwo o nginya
ngohwo na mīnyororo ta ndī mūgeri ngero. No
kiugo kīa Ngai ti kīohe. **10** Nī ūndū ūcio, nīi
nīnyūmagīrīria maūndū mothe nī ūndū wa arīa
aamūrē, nīgeetha o nao megīrē na ūhonokio
ūrīa ūrī thīnī wa Kristū Jesū, na magīe na
riiri wa tene na tene. (aiōnīos g166) **11** Ūhoro ūyū

nī wa kwīhokeka, atīrī: Angīkorwo nītwakuire Ningī arutage arīa mamūkararagia ahooreire, hamwe nake-rī, o na gütūura nītūgaatūura arī na mwīhoko atī Ngai no atūme merire, muoyo hamwe nake; 12 na tūngīkirīrīria-rī, o nīguo mamenye ūhoro wa ma, 26 na atī matuīke na gūthamaka nītūgaathamaka hamwe nake. a gwīcookera, na meteithūkie mūtego-inī wa No tūngīmūkaana-rī, o nake nīagatūkaana; mūcukani ūrīa ūmanyiitīte mīgwate nīguo 13 na tūngīaga kwīhokeka, we egütūura arī mekage ūrīa ekwenda.

o mwīhokeku, nīgūkorwo we ndangīhota gwīkaana. 14 Ririkanagia andū maündū macio. Makaanagie ūrī mbere ya Ngai nīguo matige gūkararanīria ndeto itarī kīene; ndeto icio itirī kīguni, no gūthūkia ithūkagia arīa maciiguaga. 15 Geria mūno wīonanagie harī Ngai wī mwītīkīriku, na wī mūruti-wīra ūtarī ūndū ūngīmūconora, na ūrutanage ūhoro ūrīa wa ma ūrūngīrīrie. 16 Ehagīrīra mīario itarī ya gwītīgīra Ngai, tondū arīa mekenagia na ndeto icio makīragīrīria kwaga gwītīgīra Ngai. 17 Ūrutani wao ūtheaga ta kīronda kīa ndīira. Amwe ao nī Humenayo, na Fileto, 18 arīa maturuuriē na magatiga ūhoro wa ma. Moigaga atī ūhoro wa kūriūka nīrūkītie kūhītūka, na nī mathūkītie wītīkio wa andū amwe. 19 No rīrī, mūthingi ūrīa mūrūmu wa Ngai nīwīhaandīte wega naguo wīkīrītwo rūrī na ciugo ici: “Mwathani nīōf andū arīa marī ake,” na ningī atīrī, “Ūrīa wothe uumbūraga rītīwa rīa Mwathani no nginya agarūrūke atigane na wagānu.” 20 Thiīnī wa nyūmba yothe nene-rī, to indo cia thahabu na betha ikoragwo kuo ciiki, no nī kūrī indo cia mītī na cia rīumbā; imwe nī cia wīra ūrīa mūtī, na imwe nī cia wīra ūrīa ūtāngītīka. 21 Mūndū angītheria kuuma kūrī maündū macio matangītīka, no atuīke ta kīndū gīa kūruta wīra wa gītīo, kīndū gītherie, kīrīa kiagīrīre Mwathi wa nyūmba īyo na kīhaarīrio gīa kūrutaga wīra o wothe mwega. 22 Na rīrī, ūragīrīra merirīria mooru ma wīthī, na ūthingatage ūthingu, na wītīkio, na wendani, na thayū, mūrī hamwe na arīa makayagīra Mwathani marī na ngoro theru. 23 Reganaga na ngarari cia ūrimū na cia ūkīgu, tondū nīū irehage ngūi. 24 Nayō ndungata ya Ngai ndiagīrīrīwo nī gūtuīka ya ngūi; handū ha ūguo, yagīrīrīwo nīgūtuīka ya gūtuga mūndū o wothe, na īrī mūndū wī na ūhoti wa kūrutana, na īrī mūndū mūkirīrīria. 25

3 No rīrī, menya atī matukū ma kūrigīrīria nīgūkagīja na mahinda ma ūgwati. 2 Andū magaatuīka eyendi, na endi mbeeca, na egani, na egaathi, na arumani, na andū mataiguaga aciari ao, na matarī ngaatho, na matarī atheru. 3 Ningī makorwo matarī na wendani, na matarekanagīra, na a gūcambania, na matangīhota kwīgīrīria merirīria ma mwīrī, na matarī tha, na matendaga maündū mega, 4 na andū mendaga gūkunyanīra andū arīa angī, na arūgīrīri, na eīkīrīri, na endi gwīkenia gūkīra ūrīa mendete Ngai. 5 Andū acio metuaga ta meyamūrīre Ngai no nīmakaanaga hinya wake. Wīthemage andū ta acio. 6 Acio nīo arīa matoonyagīrīra nyūmba ciene na makaguucagīrīria andū-a-nja arīa ahūthū ngoro, arīa maiyūrītwo nī mehia, na arīa matwaragīrīrio nī merirīria mooru ma mīthembā yothe. 7 Andū-a-nja acio nīmerutaga ūndū mwerū hīndī ciōthe, no matirī hīndī mamenyaga ūhoro ūrīa wa ma. 8 O ta ūrīa Janne na Jambare maakararie Musa-rī, no taguo andū acio mehotoraga makararie ūhoro ūrīa wa ma. Meciiria mao nī mooru, nao ha ūhoro ūkonī wītīkio nīakūregwo biū. 9 No rīrī, matingīthī haraaya, tondū ūrimū wao nīkamenyeka nī andū othe, o ta ūrīa ūhoro wa andū acio wamenyekire. 10 No wee-rī, nīū ūhoro wothe wa ūrutani wakwa, na mūtūrīre wakwa, na matanya makwa, na wītīkio wakwa, na ūkīrīrīria wakwa, na wendani wakwa, na kūmīrīria gwakwa, 11 na kūnyariirwo gwakwa, na mathīna makwa, o na mīthembā ya maündū marīa maangorire kūu Antiokia, na Ikonia, o na Lusitera, mīnyamaro ūrīa nīī nīdomīrīrie. No Mwathani nīahonokirie kuuma kūrī mathīna macio mothe. 12 Ti-itherū, mūndū o wothe ūrīa ūkwenda gūtūura mūtūrīre wa gūkenia Ngai arī thiīnī wa Kristū Jesū nīarīnyariiragwo, 13 No andū arīa aaganu na arīa aheenania

nīmarīkīragīrīria kwagana, makaheenanagia Keresike nīathiīte Galatia, na Tito agathī na makaheenagio. 14 No wee-rī, tūūra wīkaga Dalamatia. (aiōn g165) 11 Luka nowe tūrī nake gūkū. maündū marīa wīrutīte na ūkametīkia wega atī Oya Mariko mūkē nake, tondū nī ūteithio harī nī ma ma, tondū nīrī arīa maakūrutire, 15 na ūrīa niī ūtungata-inī wakwa. 12 Nīndatūmire Tukiko wamenyire Maandiko marīa matheru kuumā kū Efeso. 13 Ügūka-rī, ndehera kabuti karīa rīrīa warī kaana, marīa mangīhota gūkūhīgia ndatigire gwa Karipo kūrīa Teroa, na ūndehere nīguo ūkaahonokio nī ūndū wa gwītikia thīnī mabuku makwa ma gīkūnjo, na makīria njūa wa Kristū Jesū. 16 Ühoro wothe ūrīa wandīkītwo iria cia kwandīkwo. 14 Alekisandro ūrīa mūturi Maandiko-inī wekīrīwo thīnī wa mūwandiki wa indo cia rūthuku nīanjikire ūru mūno. nī Ngai, na nīwagīrīre harī ūhoro wa kūrutana, Mwathani nīwe ūkaamūrīha kūringana na na wa gūkaanania, na wa kūrūngā mahītia, o na ciiko ciake. 15 O nawe mwīmenyerere, tondū wa kūrutana mīkarīre ya ūthingu, 17 nīgeetha nīakararīre ndūmīrīri iitū na hinya. 16 Hīndī mūndū wa Ngai akoragwo arī mūkinyanīru, ūrīa ndaciirithirio rīa mbere-rī, gūtīrī mūndū na athagathagītwo biū kūruta wīra o wothe wokire kūndeithia, andū othe nīmandiganīrie. mwega.

4 Atīrīrī, nīrī ndī mbere ya Ngai na ya Kristū Jesū, ūrīa ūgaatuīra ciira andū arīa marī muoyo na arīa makuīte, na nī ūndū wa gūuka gwake na ūthamaki wake-rī, ngūgūtaara atīrī: 2 Hunjagia Ühoro wa Ngai; ikaraga wīhaarīrie hīndī ūrīa yagīrīre na ūrīa ūtagīrīre; ningī rūithagīria andū mahītia mao, na ūmakaanagie, na ūmomagīrīrie, wī na ūkīrīrīria mūnene na ūrutani mūbarīrīre. 3 Nīgūkorwo ihinda nīrīgooka ūrīa andū makaaregana na ūrutani ūrīa wagīrīre. No nīguo mahīngie merirīria mao-rī, nīmakeyūganīria arutani aingī nīguo mameerage maündū marīa matū mao mekwenda kūigua. 4 Nīmakahūgūra matū mao matige kūigua ūhoro wa ma, na magarūrūkīre ng'ano cia tūhū. 5 No wee-rī, ikaraga wīiguīte maündū-inī mothe, na ūmīrīrie kūnyāirīwo, ningī rutaga wīra wa kūhunjia ūhoro wa Ngai, na ūhingagie mawīra mothe ma ūtungata waku. 6 Nīgūkorwo nīnyambīrīrie gūtītwo thī ta iruta rīa kūnyuu, narīo ihinda rīakwa rīa kūuma gūkū nīrīkinyu. 7 Nīndūite mbaara ūrīa njega, narīo ihenya rīakwa rīgakinya mūthia, o na nīndūrīte menyereire witikio wakwa. 8 Rīu nīnjigīrīwo thūmbī ūrīa ya ūthingu, ūrīa Mwathani, ūrīa ūtuaga ciira na kīhootho, akaahē mūthenya ūcio, na to nī nyiki akaahē, no ningī nī andū othe arīa makoretwo merirīrie kūguūranīrio gwake. 9 Geria mūno o ūrīa wahota ūuke kūrī nīrīna ihenya, 10 nīgūkorwo Dema, tondū wa kwenda maündū ma thī īno, nīandiganīrie na agathī Thesalonike. Nake

Keresike nīathiīte Galatia, na Tito agathī na makaheenagio. 14 No wee-rī, tūūra wīkaga Dalamatia. (aiōn g165) 11 Luka nowe tūrī nake gūkū. Oya Mariko mūkē nake, tondū nī ūteithio harī nī ma ma, tondū nīrī arīa maakūrutire, 15 na ūrīa niī ūtungata-inī wakwa. 12 Nīndatūmire Tukiko wamenyire Maandiko marīa matheru kuumā kū Efeso. 13 Ügūka-rī, ndehera kabuti karīa rīrīa warī kaana, marīa mangīhota gūkūhīgia ndatigire gwa Karipo kūrīa Teroa, na ūndehere nīguo ūkaahonokio nī ūndū wa gwītikia thīnī mabuku makwa ma gīkūnjo, na makīria njūa wa Kristū Jesū. 16 Ühoro wothe ūrīa wandīkītwo iria cia kwandīkwo. 14 Alekisandro ūrīa mūturi Maandiko-inī wekīrīwo thīnī wa mūwandiki wa indo cia rūthuku nīanjikire ūru mūno. nī Ngai, na nīwagīrīre harī ūhoro wa kūrutana, Mwathani nīwe ūkaamūrīha kūringana na na wa gūkaanania, na wa kūrūngā mahītia, o na ciiko ciake. 15 O nawe mwīmenyerere, tondū wa kūrutana mīkarīre ya ūthingu, 17 nīgeetha nīakararīre ndūmīrīri iitū na hinya. 16 Hīndī mūndū wa Ngai akoragwo arī mūkinyanīru, ūrīa ndaciirithirio rīa mbere-rī, gūtīrī mūndū na athagathagītwo biū kūruta wīra o wothe wokire kūndeithia, andū othe nīmandiganīrie. Maroaga gūtuīrīwo ūru. 17 No Mwathani nīarūgamire na nīrī na akīnjīkīa hinya, nīgeetha ndūmīrīri ūhunjio biū nī ūndū wakwa na andū-a-Ndūrīrī othe mamīgue. Na nīrī ūgūhonokio kūuma kanua ka mūrūūthi. 18 Mwathani nīakahonokia ūru-inī o wothe, na andware ūthamaki-inī wake wa igūrū, nake arogooagwo tene na tene. Amenī. (aiōn g165) 19 Geithia Pirisila na Akula, na andū a nyūmba ya Onesiforo. 20 Erasito aatigirwo Korinitho, na nīrī ngītīga Terefimo kūu Mileto arī mūrūūarū. 21 Geria ūkīne gūkū mbere ya ihinda rīa heho. Nīwageithio nī Eubulu, o na Pudene, na Lino, na Kilaudia, na ariū na ariū a Ithe witū othe. 22 Mwathani aroikaria roho waku. Wega wa Ngai ūroikaria hamwe nawe.

Tito

1 Nī niī Paūlū, ndungata ya Ngai na mütümwo wa Jesū Kristū. Ndümítwo nīguo andū arīa athuure nī Ngai mongererwo wítikio na ümenyo wa kūmenya ühoro-ürīa-wa-ma ürīa ütwaranīte na ühoro wa kwīyamūrīa Ngai, 2 na nīguo wítikio na ümenyo iria irī na kīrīgīriro kīa muoyo wa tene na tene, iria Ngai ürīa ütaheenanagia eeranīire o kuuma kīambīrīria. (aiōnios g166) 3 Nario ihinda rīake rīrīa riagīrīire rīakinya, nīaguūramīrie kiugo gīake kīrīa ndehokeirwo ndīkīhunjagie kūringana na ürīa njathītwo nī Ngai Mūhonokia witū, 4 Ndīrakwandikīra marūa maya wee Tito, o wee mūriū wakwa kūna thīnī wa wítikio ürīa tūgwatanīire nawe: Wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe na kūrī Kristū Jesū Mūhonokia witū, irogīa nawe. 5 Atīrīrī Tito, gitūmi kīrīa gīatūmire ngūtige kūu Kirete nī atī üthondeke maündū marīa mataarīkite na üthuure athuuri thīnī wa o itūura, o ta ürīa ndakwīrīre. 6 Mūthuuri wa kanitha aagīrīrīwo akorwo atarī na ücuuke, na akorwo arī mūthuuri wa mütumia o ümwe tu, na arī mūndū ürī na ciana cītīktīte na itarī kaündū ingīcukīrwo nī ündū wa ümaramari kana kwaga gwathīka. 7 Kuona atī mūrori wa maündū ma kanitha nīmwīhokere wīra wa Ngai, no nginya akorwo atarī na ücuuke, na ndagakorwo arī mūndū wa kwīgūmīra, kana wa kūhiūha kūrakara, kana arī mūnyui wa njoohi, kana wa kūhūthīra hinya o na mbaara, kana mūndū wa gūkorokera indo na njīra ırīa itagīrīire. 8 Nī kaba akorwo arī mūndū üūi gütugana, na wendete maündū marīa mega, na ühotete kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī, na arī mūrūngīrīru ngoro, na arī mūthingu, o na mūndū ümenyagīrīra mītugo yake. 9 Ningī no nginya arūmagie ühoro ürīa wa kwīhokeka, o ta ürīa ürutanītwo, nīguo ahotage kūumīrīria arīa angī na ürutanī ürīa mwagīrīru, na ahotage kūregana na arīa maūkararagia. 10 Nīgūkorwo nī kūrī andū aingī aremi, andū a mīario ya tūhū na aheenania, na makīria arīa a thirītū ya arīa maruaga. 11 Andū acio no nginya makirio, tondū nīmarathūkia mīciī mīngī

nīkūrutanaga maündū marīa mataagīrīire kūrutanā, na mekaga üguo nīgeetha monage mbeeca iria itamagīrīre. 12 O na mūnabii ümwe wao nīoigīte atīrī, “Andū a Kirete matūrīraga maheenanagia hīndī ciōthe, na mahaana ta nyamū njūru, na nī igūūta ngoroku.” 13 Üira ücio nī wa ma. Nī ündū ücio-rī, makaanagie ügwatīrīre, nīgeetha mehaande wega ühoro-inī wa gwītīkīa, 14 na nīguo matikarūmbīyagie ng’ano cia Ayahudi kana mawatho ma andū arīa mareganaga na ühoro-ürīa-wa-ma. 15 Kūrī andū arīa marī meciirīa matheru, maündū mothe nī matheru, no kūrī andū arīa marī na meciirīa mathūku na matetīktīe-rī, gütīrī ündū mūtheru. Ti-itherū, meciirīa mao na thamiri ciao nī thūku. 16 Kuuga nīmoigaga atī nīmooi Ngai, no nīmamūkaanaga na cīko ciao. Nī andū imaramari, na matiathīkīga, na gütīrī ündū o na ümwe mwega mangīka.

2 No wee-rī, no nginya ürutanage maündū marīa maringaine na ürutanī ürīa mwagīrīru. 2 Rutaga athuuri arīa akūrū maikarage matarī arīu, na marī a gütīka, na a kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī, na marī arūmu ühoro-inī wa gwītīkīa, na makoragwo marī na wendani o na ükirīrīria. 3 O nao atumia arīa akūrū marutage gūikaraga na mīikarīre ya ütheru, na matigatuīke a gūcambania o na kana mamenyere kūnyuuaga ndibei nyīngī matuīke ta ngombo ciayo, no nī matuīke a kūrutanaga maündū marīa mega, 4 nīgeetha mahote kūruta atumia arīa ethī kwenda athuuri ao na ciana ciao, 5 na matuīke a kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī, na atheru, na mehang’agie na wīra o wa kwoa mūciī, na matuīke atugi, na maathīkagīre athuuri ao, nīgeetha gütikanagīe mūndū üngīcambia kiugo kīa Ngai. 6 O ta üguo-rī, ümagīrīrīria aanake, na ümataarage matuīke a kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī. 7 Maündū-inī mothe, tuīka kīonereria gīa gwīkaga wega maündū-inī mothe. Rīrīa ükūrutanā onanagia ürūngīrīru, na ütarī na itherū, 8 o na waragie ciugo iria ciagīrīire, itangīrūtīka mahītīa, nīgeetha arīa matūkararagia maconorithio tondū wa kwāga ündū mūruu mangīaria igūrū riitū. 9 Taaraga ngombo atī ciathīkagīre aathani

a cio maündū-inī mothe, na igeragie kūmakenia, waragie maündū maya ūgwatīirie, nīgeetha no itigacookanāgīrie nao, **10** na itikamaiyage andū arīa mehokete Ngai memenyerie kwīrutīra indo ciao, no cionanagie atī no cīhokwo na kīyo gwīkaga maündū mega. Maündū maya kūna, nīguo itūmage ūrutanī wa ūhoro wa nī magīrīru kūna, na nī marī uumithio harī Ngai Mūhonokia witū wendekage maündū-inī mündū o wothe. **9** No rīrī, eheragīra ngarari mothe. **11** Nī ūndū wega wa Ngai ūrīa ūrehaga cia ūrimū, na ūhoro wa gūkinyīra njiarwa, na ūhonokio nīguūranīrio kūrī andū othe. **12** gūkararania, na mbaara cia ūhoro wa watho, tondū maündū macio matirī uumithio, na nī ma tūhū. **10** Mündū ūrīa ūtūmaga kūgie na nyamūkano-rī, mūkaanagie riita rīa mbere, na rīa keerī. Thuutha wa ūguo, regana nake. **11** Wagīrīirwo nīkūmenya atī mündū ta ūcio nī mwaganu na nī mwīhia; nake we mwene **g165** **13** o tūgīetagīrīra kīrīgīrīro kīrīna kīrīna kīrathimo, hīndī ūrīa gūkaaguūranīrio riiri wa kana Tukiko kūrīwe, geria ūrīa ūngīhota ūuke Jesū Kristū, ūrīa arī Ngai witū mūnene na kūrī nī gūkū Nikopoli, tondū nīkuo nduūte Mūhonokia. **14** Nake nīwe werutire nī ūndū gūikara ihinda rīa heho. **13** Ōka ūrīa wothe witū, nīguo atūkūure waganu-inī wothe, na ūngīhota ūteithie Zena ūrīa wakiri, na Apolo atherie andū matūke ake kīumbē, aria marī rīria marīkorwo marī rūgendo-inī, na wone atī na kīyo gīa gwīkaga maündū mega. **15** Rīu-rī, marī na indo ciōthe iria mabatarītio nīcio. **14** maündū macio nīmo wagīrīirwo nīkūrutanaga. Nao andū aitū nīmemenyerie kūrutaga mawīra ūmanagīrīria na ūkaananagie wī na wathani marīna mega, nīguo mateithagīrīrie mabataro-inī wothe. Ndūkanareke mündū o na ūrikū akūire. **15** Andū arīa othe tūrī ma mūthenya nīguo matigatūre mūtūrīre ūtarī na uumithio. **15** Andū arīa othe tūrī nao nīmamūgeithia. Geithia andū arīa othe matwendete thīnī wa wītīkio. Wega wa Ngai ūrogīa na inyuī inyuothē.

3 Ririkanagia andū acio atī maathīkagīre anene na arīa maathanaga, na matūke aathīki, na makoragwo mehaarīrie kūruta wīra wothe mwega, **2** ningī matikae gūcambia mündū o na ūrikū, no makorwo marī a thayū na acaayanīri, na monanagie mītugo ya ūhooreri harī andū othe. **3** Nī ūndū hīndī ūmwe-rī, o na ithū twarī akīgu, na tūtiathīkaga, na tūkaheenekaga; twarī ngombo cia merirīria ma mīthembā yothe o na ikeno ciōthe. Twatūraga tūrī na rūmena na ūirū, tūgathūragwo o na tūgathūranaga mündū na ūrīa ūngī. **4** No hīndī ūrīa ūtugi wa Ngai Mūhonokia witū na wendo ūrīa atwendete naguo ciaguūranīrio-rī, **5** nīatūhonokirie, na ti ūndū wa maündū ma ūthingu marīa twekīte, no nī ūndū wa tha ciake. Agītūhonokia na ūndū wa gūtūtheria, agītūciara rīngī na agītwerūhia na ūndū wa Roho Mūtheru, **6** ūrīa aatūitīrīrie na ūtaana nī ūndū wa Jesū Kristū Mūhonokia witū, **7** nīgeetha twatuuo athingu nī ūndū wa wega wake, tūtuīke agai a muoyo wa tene na tene kūringana na ūrīa tūtūire twīrīgīrīire. **(aiōnios g166)** **8** Ūhoro ūcio nī wa kwīhokeka. Na ngūkīenda

Filemona

1 Nī niī Paūlū, njohetwo nī ūndū wa Kristū Jesū, na Timotheo mūrū wa Ithe witū, Tūratūma marūa maya kūrī Filemona mūrata witū ūrīa twendete na mūruti wīra hamwe na ithuī, **2** na kūrī mwarī wa Ithe witū Apufia, o na kūrī Arikipo, ūrīa ūrūagīrīra Ūhoro wa Ngai hamwe na ithuī, o na kūrī kanitha ūrīa ūcemanagia gwaku mūciī. **3** Mūrogīna na wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na kuuma kūrī Mwathani Jesū Kristū. **4** Atīrīrī, rīrīa ngūkūririkana mahooya-inī makwa-rī, nīnjoakāgīria Ngai wakwa ngaatho hīndī ciothe, **5** tondū nīnjiguaga ūhoro wa wītīkio waku thiīnī wa Mwathani Jesū, na ūrīa wendete andū arīa othe aamūre. **6** Nīhooyaga atī ūgīe na kīyo rīrīa ūkūgwatanīra nao ūhoro wa wītīkio waku, nīgeetha magīe na ūmenyo wa maūndū mothe mega marīa tūrī namo thiīnī wa Kristū. **7** Wendani waku nīuheete gīkeno kīnene mūno na ūkanyūmīrīria, nī tondū wee, mūrū wa Ithe witū, nīūcanjamūrīte ngoro cia andū arīa aamūre. **8** Nī ūndū wa ūguo-rī, o na gūtuīka no ngwathe ndī thiīnī wa Jesū Kristū, atī wīke ūrīa wagīriire-rī, **9** nī kaba ngūthaithe ūwīke nī ūndū wa wendo. Nī ūndū ūcio-rī, nī Paūlū o na ndī mūthuuri mūkūrū, na ningī ndī muohe nī ūndū wa Kristū Jesū-rī, **10** ngūgīgūthaitha nī ūndū wa mūrū wakwa Onesimo, ūrīa watuīkire mūrū wakwa ndī gūkū kīoho-inī. **11** Mbere īyo ndaarī kīene kūrīwe, no rīu nīātuīkite mūndū wa bata harīwe o na harī nī. **12** Nake nīngūmūcookia kūrīwe, na nīmūtūma no taarī ngoro yakwa mwene ndīragūtūmīra. **13** Nīngīrendire gūikara nake, nīgeetha andeithagie handū-inī haku, rīu njohetwo nī ūndū wa Ūhoro-ūrīa-Mwega. **14** No ndiendire gwīka ūndū o na ūrīkū wee ūngīka ūkorwo ūrī wa kwīyendera no ti wa kūringīrīrio. **15** No gūkorwo gūtūmi gīa akweherere kahinda kanini-rī, nīgeetha agūcookerera mūtūuranie nake nginya tene, (aiōnios g166) **16** no ndagacooke arī o ngombo, no akorwo akīrīte ngombo, acooke arī mūrū wa Ithe witū mwende mūno. Nī wa bata mūno harī nī, no harīwe nī wa bata makīria, arī ta mūndū o na ta mūrū wa Ithe witū thiīnī wa Mwathani. **17** Nī ūndū ūcio angīkorwo nīūtuaga tūrī rūmwe nawe- Jesū, na Timotheo mūrū wa Ithe witū, rī, mwamūkīre o ta ūrīa ūngīnyamūkīra nī mwene. **18** Nake angīkorwo nīagwīkīte ūru o na ūrīkū, kana hihi arī na thiīrī waku-rī, andīka atī thiīrī ūcio nī wakwa. **19** Nī niī Paūlū ndīrakwandīkīra na guoko gwakwa mwene. Nīngakūrīha thiīrī ūcio, o na gūtuīka ndīkwenda kūgweta atī o na wee mwene ūrī thiīrī wakwa. **20** Atīrīrī, mūrū wa Ithe witū, nī ingīenda ngīe na uumīthio uumīte kūrīwe thiīnī wa Mwathani; canjamūra ngoro yakwa thiīnī wa Kristū. **21** Ndīrakwandīkīra marūa maya ndīhokete atī ūnīngīgā kūnjathīkīra, na ngīmenyaga atī ūnīngīwīka o na makīria ya ūrīa ūngīrītie wīke. **22** Hamwe na ūguo-rī, thondekera handū ha gūikara, tondū ndī na mwīhoko atī ūnīdītīkīrio njūke kūrī inyū ūndū wa mahooya marīa mūhooyagīra. **23** Epafara, ūrīa tuohetwo nake nī ūndū wa Kristū Jesū, nīakūgeithia. **24** O na Mariko, na Arisitariko, na Dema, na Luka, arīa tūrutīthanagia wīra nao, nīmakūgeithia. **25** Wega wa Mwathani witū Jesū Kristū ūrogīna na roho waku.

Ahibirania

1 Matukū-inī ma tene Ngai nīarīirie maithe maitū na tūnua twa anabii maita maingī, na njira mwanya mwanya, **2** no matukū-inī maya ma kūrigīrīria-rī, ithuī nīatwarīrie na njira ya Mūriū, ūrīa aatuire mūgai wa indo ciothe, o we ūrīa thī yothē yombirwo na ūndū wake. (aiōn g165) **3** Mūruwe-rī, nīwe wonanagia ūkengi wa riiri wake, na nīwe mūhianīre mūkinyanīru kūna wa ūrīa Ngai atariī, ningī nīwe ūnyiitīrīire indo ciothe na kiugo gīake kīri hinya. Nake aarikia gūtheria andū mehia-rī, nīaikarire thī guoko-inī kwa ūrīo kwa ūnene kūu igūrū. **4** Nī ūndū ūcio agītuīka mūnene gūkīra araika, o ta ūrīa rītwa rīrīa aagaāirwo rīrī inene gūkīra rīao. **5** Nī ūndū-rī, nī mūraika ūrīkū Ngai arī eera atirī, “Wee nīwe Mūrū wakwa; ūmūthī nīndatuīka Thoguo”? O na kana akīmwīra atirī, “Nī nīi ngūtuīka Ithe, nake atuīke Mūrū wakwa”? **6** Na ningī-rī, Ngai aarehe irigithathi rīake gūkū thī, oigire atirī, “Araika othe a Ngai nīmamūinamīrīre, mamūhooe.” **7** Akīaria ūhoro wa araika oigire atirī, “Atūmaga araika ake matuīke huho, nacio ndungata ciakte agacitua nīnīmbī cia mwaki.” **8** No ha ūhoro ūkonīi Mūriū ekuuga atirī, “Wee Ngai, gītī gīaku kīa ūnene nīgīgatūūra tene na tene, nakīo kīhooto nīkīo gīgaatuīka mūthīgi wa ūthamaki waku. (aiōn g165) **9** Wee wendete ūthingu no ūgathūūra waganu; nī ūndū ūcio, Ngai, o we Ngai waku, nīakwambararītie gūkīra athiritū aku othe na ūndū wa gūgūtīrīria maguta ma gīkēno.” **10** Ningī acoiga atirī, “Wee Mwathani, o kīambīrīria-inī, nīwaarire mīthingi ya thī, o narīo igūrū nī wīra wa moko maku. **11** Icio nīgūthira igaathira, no wee nīgūtūūra ūgaattūūra; igaathira o ta nguo. **12** Ūgaacikunja o ta ūrīa nguo ndaaya ikūnjagwo; ikaagarūrūka o ta ūrīa nguo igaarūrūkaga. No wee ndūgarūrūkaga, na mīaka yaku ndīrī hīndī ūgaathira.” **13** Nī ūndū-rī, nī mūraika ūrīkū Ngai arī eera atirī, “Ikara thī guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, nginya rīrīa ngaatūma thū ciaku ituīke gaturwa ka makinya maku”? **14** Githī araika othe ti maroho ma gūtungata, matūmītwo matungatagīre ariā makaagaya ūhonokio?

2 Nī ūndū ūcio-rī, nītwagīrīirwo kūrūmbūya mūno ūhoro ūrīa twanaigua, nīguo tūtikae gūtūgūgio tweherio kuuma harī guo. **2** Tondū-rī, angīkorwo ūhoro ūrīa waririo nī araika warī mūrūmu-rī, na mūndū o wothe wareganaga na ūhoro ūcio na akaūremera nīaherithagio o ūrīa kwagīrīre-rī, **3** tūngīkīaga atīa kūherithio tūngīnyarara ūhonokio mūnene ūū? ūhonokio ūyū, ūrīa waambire kūhunjio nī Mwathani, nīwacookire gwīkīrwo hinya kūrī ithuī nī andū ariā maamūiguire. **4** Ningī Ngai agīkīra ūhoro ūyū ūira atī nī wa ma na ūndū wa kuonania marūuri na morirū, o na kūringa ciama cia mīthembā mīngī, na akīheana iheo cia Roho Mūtheru kūrī andū kūringana na wendi wake. **5** Thī ūrīa tūkwaria ūhoro wayo, araika tio maaheetwo wathani wayo. **6** No nī harī mūndū mūna ūheanīte ūira handū hamwe acoiga atirī: “Mūndū akīrī kī tondū ūkaraga ūkīmwīciragia, nake mūrū wa mūndū akīrī kī atī nīkī ūmūmenyagīrīra? **7** Watūmire atigie o hanini aiganane na araika, na ūkīmūhumba thūmbī ya riiri o na gītīo, **8** na ūkīiga indo ciothe rungu rwa magūrū make aciathage.” Nake akīiga indo ciothe rungu rwa mūndū-rī, hatirī kīndū o na kīrīkū Ngai aatigire gītarī watho-inī wa mūndū. No rīu tūtionaga indo ciothe irī watho-inī wa mūndū. **9** No tuonaga Jesū, ūrīa gwa kahinda kanini watūtīwo mūnini gūkīra araika, no rīu ekīrītīwo thūmbī ya riiri na ya gītīo nī tondū nīanyariīrkire na agīkua, nīgeetha, nī ūndū wa Wega wa Ngai atuīke wa gūcama gīkuū handū ha andū othe. **10** Nīgūkorwo nī kwagīrīre atī Ngai, ūrīa wombire indo ciothe na itūraga nī ūndū wake-rī, atūme mwambīrīria wa ūhonokio wao aagīrīre kūna kūna na ūndū wa kūnyamario nīguo arehe ciana nyīngī riiri-inī wake. **11** Jesū ūrīa ūtūmaga andū matuīke atheru, o hamwe na acio matuītīwo atheru, othe matuīkaga andū a nyūmba īmwe. Nī ūndū ūcio Jesū ndaconokaga akīmeeta ariū na ariū a Ithe. **12** Akoiga atirī, “Nīngōimbūra rītīwa rīaku kūrī ariū na ariū a Baba; nīngainaga nyīmba cia gūkūgooca ndī kīungano-inī.” **13** Ningī acoiga atirī, “Nīi ngūiga mīhoko wakwa harī Ngai.” O na ningī acoiga atirī, “Nīi ūyū

haha, na ciana iria Ngai aaheete.” 14 Kuona ūcio ngīhīta na mwīhītwa ndakarīte, ngiuga atī ciana icio irī na mwīrī na thakame-rī, we atīrī, ‘Matirī hīndī magaatoonya kīhurūko-o nake aatuīkire o tao mwīrī-inī, nīgeetha na inī gīakwa.’” 12 Ariū na aari a Ithe witū, ūndū wa gīkuū gīake ahote kwananga ūrīa ūrī mwīmenyererei hatikagē o na ūmwe wanyu ūrī na hinya wa gīkuū, nake nīwe mūcukani, 15 na ngoro ūhagia na itetikagia, ūrīa ūgarūrkaga, na ohore arīa matūire mohetwo ūkombo-inī ūgatigana na Ngai ūrīa ūrī muoyo. 13 No matukū mao mothe nī ūndū wa gwītigīra gīkuū. ūmanagīrīriai mūndū na ūrīa ūngī o mūthenya, 16 Nīgūkorwo ti-itherū ti araika ateithagia, o ūrīa ūrothe mūthenya ūrītagwo ūmūthī, no ateithagia rūciaro rwa Iburahīmu. 17 Na nīgeetha gūtikagē o na ūmwe wanyu ūkūūmio nī ūndū ūcio no nginya angīahaananirio na ngoro nī ūndū wa kūheenererio nī mehia. ariū na aari a Ithe maūndū-inī mothe, nīguo 14 Tondū ūcio, tūngīrūmia wega mwīhoko atuīke mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene ūyūritwo ūrīa twarī naguo kuuma o kīambīrīria nginya nī tha na mwīhokeku agītungatīra Ngai, na ithirīro-rī, nītūgaatuīka a kūgwatanīra hamwe nīguo arute horohio nī ūndū wa mehia ma na Kristū. 15 O ta ūrīa kwīritwo, atīrī: “Ūmūthī, kīrīndī. 18 Nīgūkorwo we mwene nīathīnīkire mūngīgua mūgambo wake, mūtikoomie ngoro ūrīa aageragio-rī, nīahotaga gūteithia andū arīa cianyu ta hīndī ūrīa mwanemeire.” 16 Nī andū mageragio.

3 Nī ūndū ūcio, inyuī ariū na aari a Ithe witū atheru, o inyuī mūgwatanīire ūhoro wa gwītō kūrīa kuumīte na igūrū, mwīcūranagie ūhoro wa Jesū, o we mūtūmwō na mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene ūrīa tuumbūraga ūhoro wake. **2** We aari mwīhokeku kūrī ūrīa wamwamūrire, o ta ūrīa Musa aari mwīhokeku maūndū-inī mothe ma nyūmba ya Ngai. **3** Jesū nīonekanīte aagīrīire kūheo gītīo kīnene gūkīra Musa, o ta ūrīa mwaki wa nyūmba aagīrīrwo nī gūtīo gūkīra nyūmba yo nyene. **4** Nīgūkorwo nyūmba o yothe nīrī mūndū ūrīa wamīakire, no Ngai nīwe mwaki wa indo ciotle. **5** Nake Musa, aari mwīhokeku maūndū-inī mothe ma nyūmba ya Ngai arī o ndungata, agakīrutaga ūira wa maūndū marīa makaheanwo thuuthāinī. **6** No Kristū arī Mūriū aari mwīhokeku na akarūgamīrīra nyūmba ya Ngai. Na ithū ūrī nyūmba iyo yake, tūngīkara tūrūmītie ūmīrīru witū na kīrīgīrīro kīrīa twīrahagīra. **7** Nī ūndūrī, o ta ūrīa Roho Mūtheru oigaga, atīrī: “Ūmūthī, mūngīgua mūgambo wake, **8** mūtikoomie ngoro cianyu ta hīndī ūrīa mwanemeire, andū makīngeria marī kūu werū-inī, **9** kūrīa mai the manyu maangeririe na makīndoria, na makīona ciiko ciakwa, ihinda rīa mīaka mīrongo īna. **10** Nīkīo ndaararakīre rūciaro rūu, ngīkiuga atīrī, ‘Ngoro cia andū aya itururaga hīndī ciotle, na matirī maamenya njīra ciakwa.’ **11** Nī ūndū

arīkū acio maaiguire na makīmūkararia? Githī ti arīa othe moimīte Misiri matongoretio nī Musa? **17** Ningī-rī, nī andū arīkū aarakarīre mīaka iyo mīrongo īna? Githī ti arīa meehirie, na magīkua, o arīa ciimba ciao ciagūire kūu werū-inī? **18** Ningī-rī, nī andū arīkū Ngai ehītire na mwīhītwa atī gūtīrī hīndī magaatoonya ūhurūko-inī wake, tīga o andū acio maaregire kūmwathīkīra? **19** Tūgakiona atīrī, matiahotire gūtoonya kuo nī ūndū wa kwaga gwītīkia kwao.

4 Nī ūndū ūcio-rī, kuona atī kīranīro gīa gūtoonya ūhurūko-inī wake kīrī o horī, nītwīmenyererei gūtikagē o na ūmwe wanyu ūtagagīkīnyīra. **2** Nīgūkorwo o na ithū nītūhunjīriio ūhoro-ūyū-Mwega o tao; no ūhoro ūrīa maaiguire ndūgana kūmaguna, tondū arīa maūguire matiawamūkīrire na wītīkio. **3** Na ūrī, ithū arīa twītīkītie nī ithū ūtūonyaga kīhurūko-inī kīu, o ta ūrīa Ngai oigire atīrī, “Nī ūndū ūcio ngīhīta na mwīhītwa ndakarīte, ngiuga atīrī, ‘Matirī hīndī magaatoonya kīhurūko-inī gīakwa.’” O na gūtuīka wīra wake nīwathīrīte kuuma o ūrīa thī yombirwo. **4** Nīgūkorwo nī harī handū hana aarītie ūhoro wa mūthenya wa mūgwanja, akoiga atīrī: “Nake Ngai akīhurūka mūthenya wa mūgwanja, agītigana na wīra wake wothe.” **5** O na ningī hau mbere nīoigīte atīrī, “Matirī hīndī magaatoonya ūhurūko-inī wakwa.” **6** Nītūkuona atī nī kūrī amwe matigaire gūtoonya kīhurūko-

inī kīu kieranīirwo, nīgūkorwo arīa maahunjīrio 2 Nake nīahotaga gūkirīrīria arīa matarī na ūhoro-ūrīa-Mwega mbere matiatoonyire tondū ūmenyo o na arīa maturuūrīte, kuona atī o nīmagire gwathīka. 7 Nī ūndū ūcio, o rīngī Ngai nake nīarī ūhūthū wake. 3 Ūndū ūyū nīguo akīamūra mūthenya mūna, akīwīta ūmūthī, ūtūmaga arute magongona ma kūhoroheria thuutha wa matukū maingī gūthira rīrīa mehia make mwene, o ta ūrīa amarutaga nī aarie na kanua ka Daudi, ta ūrīa oigīte hau ūndū wa mehia ma kīrīndī. 4 Gūtīrī mūndū mbere atīrī: “Ūmūthī, mūngīgua mūgambo wīheaga gītīo kīu we mwene; no nginya akorwo wake, mūtikoomie ngoro cianyu.” 8 Tondū etītwo nī Ngai, o ta ūrīa Harūni eetirwo. 5 Nī korwo Joshua nīamaheete ūhurūko-rī, Ngai ūndū ūcio, o nake Kristū ndaigana kwīyoera ndangīacookire kwaria ūhoro wa mūthenya ūngī ūgooci wa gūtuūka mūthīnījīri-Ngai ūrīa mūnene. thuutha ūcio. 9 Tondū ūcio nīgūtīgaire Thabatū No nī Ngai wamwīrīre atīrī, “Wee nīwe Mūrū ya kūhurūka ya andū a Ngai; 10 nīgūkorwo wakwa; ūmūthī nīndatuūka Thoguo.” 6 Na handū mūndū o wothe ūrīa ūtoonyaga kīhurūko- hangī oigīte atīrī, “Wee ūrī mūthīnījīri-Ngai inī kīa Ngai o nake nīahurūkaga agatigana nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatarī.” na wīra wake, o ta ūrīa Ngai aahurūkire (aiōn g165) 7 Matukū-inī marīa Jesū aatūrīraga agītigana na wīra wake. 11 Nī ūndū ūcio, gūkū thī-rī, nīahooyaga na agathaitha Ngai, nītīrūtanīrie na kīyo gūtoonya ūhurūko-inī agīkayaga mūno agītīga maithori kūrī ūcio ūcio, nīgeetha gūtikanagī mūndū o na ūrīkū ūngīahotire kūmūhonokia kuuma gīkuū-inī, na ūkaagūa nī ūndū wa kūrūmirīra kīonereria nīaiguagwo nī ūndū wa kwīnyīlia gwake. 8 kīa ūremi wao. 12 Nīgūkorwo ūhoro wa Ngai O na gūtuūka aarī mūriū, nīerutire gwathīka ūrī muoyo na ūrī hinya. Nī mūūgī gūkīra nī ūndū wa ūrīa aanyariirikire, 9 na aarīkia rūhiū rwa njora rūnooretwo mīena yeerī, gūtuuo mwagīrīru kūna, agītuūka kīhumo kīa ūgatheeeca ūkagayūkania muoyo na roho, o ūhonokio ūrīa ūtagaathira harī arīa othe na ūkagayania marūngō na maguta marīa mamwathīkāgīra, (aiōnios g166) 10 nake Ngai makoragwo mahīndī-inī, na ningī ūgatuūra akīmūtua mūthīnījīri-Ngai mūnene o ta ūrīa meciiria na matua ma ngoro. 13 Gūtīrī kīndū o Melikisedeki aatarī. 11 Nītūrī na maūndū na kīmwe kīa iria ciombirwo kīhīthītuo kuuma maingī tūngīmwīra makoniī ūhoro ūyū, no maitho-inī ma Ngai. Indo ciotle nīhumbūrie na nī hinya kūmūtaarīria tondū mūtinyiitaga ikaguūrīo mbere ya maitho ma ūrīa tūkaahē maūndū narua. 12 Nī ūndū-rī, o na gūtuūka ūhoro witū. 14 Nī ūndū ūcio, kuona atī tūrī na rīu mwagīrīru nīgūkorwo mūrī arutani-rī, mūthīnījīri-Ngai mūnene mūno ūrīa ūhungurīte nīmūbatarīte mūndū wa kūmūrūta maūndū agakinya o igūrū, na nīwe Jesū mūrū wa Ngai-rī, marīa mwarutītwo kīambīrīria ma kiugo kīa nītūrūmie na hinya wītīkio ūrīa tuumbūrīga. Ngai o rīngī. Inyuī mūbataire kūheo iria, no 15 Nīgūkorwo tūtīrī na mūthīnījīri-Ngai mūnene ti irio nyūmū! 13 Mūndū o wothe ūnyuuaga ūtangīhota gūtūgūrītha ūhūthū-inī witū, no iria, tondū no gakenge-rī, ndangīmenya wega nī tūrī na ūmwe wanagerio ikīro-inī ciotle o ūhoro wa ūrutani wa ūthingu. 14 No irio iria ta ithū, no ndaigana kwīhīa. 16 Hakīrī ūguo- nyūmū nī cīa andū arīa agima, arīa nī ūndū rī, nītūkuhīrīrie gītī kīa Únene kīrīa kīa Wega wa kūmenyera gūcīhūthīra kaingī, nīmerutīte wake tūrī na ūmīrīru, nīgeetha tūkaiguūrīo gūkūrūna wega na ūrū. tha, na tuone Wega wake wa gūtūteithagia hīndī
irīa tūbatarīte.

5 Rīu-rī, mūthīnījīri-Ngai ūrīa mūnene o na mbere na gūkūra, na tūtīge kwambīrīria wothe athuurrīgo kuuma gatagatī ka andū gwaka mūthingī rīngī wa kūrutana ūhoro wa na agatuuo wa kūmarūgāmīrīra maūndū-inī kwīrīra nī ūndū wa cīko iria cīrekāgīria mūndū marīa makoniī Ngai, nīguo arutage maruta na gīkuū-inī, na ūrutani wa gwītīkia thīinī wa Ngai, magongona nī ūndū wa kūhoroheria mehia. 2 na morutani ma ūbatīthīo, na ma kūgīrīrīwo

6 Nī ūndū ūcio nītūtīganei na morutani marīa ma kīambīrīria ma ūhoro wa Kristū, na tūthīi na mbere na gūkūra, na tūtīge kwambīrīria wothe athuurrīgo kuuma gatagatī ka andū gwaka mūthingī rīngī wa kūrutana ūhoro wa na agatuuo wa kūmarūgāmīrīra maūndū-inī kwīrīra nī ūndū wa cīko iria cīrekāgīria mūndū marīa makoniī Ngai, nīguo arutage maruta na gīkuū-inī, na ūrutani wa gwītīkia thīinī wa Ngai, magongona nī ūndū wa kūhoroheria mehia. 2 na morutani ma ūbatīthīo, na ma kūgīrīrīwo

moko, o na ma kūriūka kwa arīaakuū, o na ma gūtuīrwo ciira wa tene na tene. (aiōnios g166)

3 Na noguo tūrīkaga, Ngai angītikīria. 4 Na wa maündū meerī matangīgarūrīka, o marīa rīrī, nī ūndū ūrī hinya mūno kūrī andū arīa gūtangīhoteka Ngai aheenanie namo, nīgeetha maanathererwo nī ūtheri, na magacama kīheo ithū arīa tuonete handū ha kūrīra twīgwatīre kīrīa kiumīte igūrū, na magakorwo matuītwo macamīte wega wa kiugo kīa Ngai na maahinya ma ihinda rīrīa rīgooka, (aiōn g165) 6 andū acio mangīgūa na matigane na maündū macio-rī, gūtingīhoteka kūmacookia rīngī merire, nī tondū nī kwambithia marambithia Mūrū wa Ngai mūtī igūrū o rīngī, na makamūnyararithia kūrī kīrīndī. 7 Mūgūnda ūrīa uragīrwo nī mbura kaingī na ūgacooka ūgaciara maciaro mega ma kūguna arīa marīmīirwo-rī, nīrūrathimagwo nī Ngai. 8 No mūgūnda ūrīa ūkūraga mīgu na mahiū ma nyeki-inī nī wa tūhū, na ūrī ūgwati-inī wa kwīrehithīria kīrumi. Marigīrīrio-inī nīgūcinwo ūgaacinwo. 9 Arata akwa nyendete mūno, o na tūkīaragia ūguo, ha ūhoro wanyurī, nītwīrīgīrīire maündū mega kūrī macio, o marīa marehanaga na ūhonokio. 10 Tondū Ngai ndaagīte kīhoto; ndakaariganīrwo nī wīra wanyu o na wendo ūrīa muonanītie nī ūndū wa rītwa rīake rīrīa mwateithagia andū arīa aamūre, o na rīu no mūrathī na mbere na kūmateithia. 11 Tūngīenda mūndū o mūndū wanyu onanie kīyo o ta kīu o nginya mūthia, nīguo mūkaahingīrio maündū marīa mūtūire mwīrīgīrīire. 12 Tūtikwenda mūtūike igūuta, no tūkwenda mwīgerakanagie na andū, arīa nī ūndū wa gwītikia na gūkirīrīria kwa o nīkuo gūtūmaga magaīrwo maündū marīa meranīrwo. 13 Rīrīa Ngai eerīire Iburahīmu kīranīro gīake, eehītire akiīgwetaga we mwene, nīgūkorwo gūtiārī na ūngī mūnene kūrī we wa kwīhīta nake, 14 akiuga atīrī, “Ti-itherū nīngūkūrathima na ngūhe njiaro nyīngī.” 15 Na nī ūndū ūcio, thuutha wa Iburahīmu gweterera akirīrīrie-rī, nīaheirwo kīrīa eerīrwo. 16 Tondū rīrī, andū mehītaga na mūndū ūrīa mūnene kūmakīra, naguo mwīhīta ūgakindīra ūrīa kwīrītwa, na ūgakīniina ngarari ciothe. 17 Na tondū Ngai nīendaga kuonania hatarī nganja kūrī agai a maündū marīa meranīrwo atī itua rīake rīrīa

aatuīte rītingīgarūrūka-rī, nīakindīrire ūhoro ūcio na mwīhīta. 18 Ngai eekire ūguo na ūndū ūrīa ūtīrīrīro kīrīa ūheetwo, ūhote kūmīrīria mūno. 19 Kīrīgīrīro gīkī ūrī nakīo kīhaana ta nanga ya ngoro, nakīo nī kīrūmu, na nī kīa ma. Nakīo gītoonyaga handū-harīa-haamūre thūthū wa gitama kīrīa kīnene, 20 o harīa Jesū, ūrīa wathīire mbere iitū, aatoonyire ithenyā riitū. Nake nīatūkīte mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene o nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatarī. (aiōn g165)

7 Atīrīrī, Melikisedeki ūcio aarī mūthamaki wa Salemu na mūthīnjīri-Ngai, o Ngai-Ūrīa-ūrī-Igūrū-Mūno. Nīwe watūngire Iburahīmu akīnūka aarīkīa kūhota athamaki, na akīmūrathima, 2 nake Iburahīmu akīmūhe gīcunījī gīa ikūmi kīa indo ciothe. Rītwa rīake rīgītārwo mbere nī kuuga “mūthamaki wa ūthingu”; ningī “mūthamaki wa Salemu” nī kuuga “mūthamaki wa thayū”. 3 Ndaarī na ithe kana nyina, kana kīruka gīake, na ndaarī na kīambiīrīria kīa matukū kana mūthia wa muoyo wake, nī ūndū ūcio, we ahaana ta Mūrū wa Ngai, egūtūūra arī mūthīnjīri-Ngai nginya tene. 4 Ta mwīciirie ūrīa aarī mūnene: Atī o na ithe wītū Iburahīmu nīamūgaīire gīcunījī gīa ikūmi kīa indo iria aatahīte! 5 Na rīrī, watho uugīte atī andū a rūciaro rwa Lawi arīa matuīkaga athīnjīri-Ngai metagie gīcunījī gīa ikūmi kuuma kūrī andū, ūguo nī kuuga ariū a ithe wao, o na gwatuīka ariū a ithe wao nī a rūciaro rwa Iburahīmu. 6 No mūndū ūcio ndaarī wa rūciaro rwa Lawi, no nīamūkīrire gīcunījī gīa ikūmi kuuma kūrī Iburahīmu, na akīrathima ūcio werīrwo cīranīro. 7 Na hatīrī nganja atī mūndū ūrīa mūnini nīwe ūrathimagwo nī ūrīa mūnene. 8 Tūgakiona atī, mwena ūmwe gīcunījī kīu gīa ikūmi kīūnganagio nī andū arīa macookaga gūkua, na nīo Alawii; naguo mwena ūcio ūngī, kīrutagīrwo mūndū ūrīa uumbūrītwa ūhoro wake atī atūūraga o muoyo. 9 O na mūndū no oige atī Lawi, ūcio ūrūtagīrwo gīcunījī kīu gīa ikūmi, we mwene nīarutire gīcunījī kīu

na njira ya Iburahimu, 10 tondū hīndī īrīa Tondū nī kwagīriire tūgīe na mūthīnjīri-Ngai Melikisedeki aacemanirie na Iburahimu, Lawi mūnene ta ūcio, atūhingagīrie bata wītū, na aarī mūthiimo-inī wa ithe ūcio wa tene. 11 Korwo akorwo arī mūtheru, na atarī ūcuuke, kana ūkinyanīru kūna nīñungīonekanire na njira ya rīhia, na aamūranītio na ehia, o na agatūgīrio ūthīnjīri Ngai wa Alawii-rī, (nī ūndū kīrīndī igūrū rīa igūrū. 27 We ndekūbatara kūruta kīaheirwo watho na njira īyo), gwakīrī bata magongona mūthenya o mūthenya ta ūrīa ūngī ūrkū gūuke mūthīnjīri-Ngai ūngī, ūtariī athīnjīri-Ngai anene acio angī meekaza, mbere ta Melikisedeki, na ndatuīke ta wa nyūmba ya nī ūndū wa mehia make mwene, na thuutha Harūni? 12 Nīgūkorwo ūhoro wa ūthīnjīri-Ngai ūngīgarūrīwo-rī, o naguo watho no nginya ūgarūrīwo. 13 Nake mūndū ūrīa maūndū maya maarītio nī ūndū wake oimite mūhīrīga-inī ūngī, ūrīa gūtarī mūndū waguo ūrī watungatīra Ngai kīgongona-inī. 14 Nīgūkorwo nīkūlkaine wega atī Mwathani witū oimire mūhīrīga-inī wa Juda, na ha ūhoro wa mūhīrīga ūcio-rī, Musa ndaigana kuuga ūndū o na ūrkū ūkonīi athīnjīri-Ngai. 15 Na rīrī, ūhoro ūrīa twarītie no ūmenyeke wega makīria angīkorwo mūthīnjīri-Ngai ūngī ūtariī ta Melikisedeki nīonekanīte, 16 ūrīa ūtuīkīte mūthīnjīri-Ngai, na ti kūringana na mūtugo wa rūciaro rwake, no nī tondū wa ūhoti wa muoyo ūrīa ūtathiraga. 17 Nīgūkorwo nīkuumbūrītwo atīrī: "Wee ūrī mūthīnjīri-Ngai nginya tene, o ta ūrīa Melikisedeki aatarī." (aiōn g165) 18 Watho wa mbere nītūganītwo naguo tondū ndwarī na hinya na ūkaaga bata 19 (nīgūkorwo watho ndūrī ūndū watūmire wagīrīre kūna), no nītūheetwo kīrīgīrīro kīega makīria kīrīa gītūhotithagia gūkuhīrīria Ngai. 20 Na ūndū ūyū ndwekirwo hatarī mwīhītwa! Andū acio angī nīmatuīkaga athīnjīri-Ngai hatarī mwīhītwa, 21 nowe aatuīkire mūthīnjīri-Ngai na mwīhītwa, rīrīa Ngai aamwīrire atīrī: "Jehova nīehītīte, na ndangīricūkwo, akoiga atīrī: 'Wee ūrī mūthīnjīri-Ngai nginya tene.'" (aiōn g165) 22 Nī ūndū wa mwīhītwa ūyū, Jesū nīatūkīte mūrūgamīrīri wa kīrīkanīro kīrīa kīega makīria. 23 Ningī-rī, nīgūkoretwo na athīnjīri-Ngai aingī ta acio hau mbere, nīgūkorwo nīmakuaga magakīgirio gūthīi na mbere na ūtungata ūcio. 24 No tondū Jesū atūrūraga muoyo nginya tene-rī, ūthīnjīri-Ngai wake nī wa gūtūrā nginya tene. (aiōn g165) 25 Nī ūndū ūcio nīahotaga kūhonokia kūna arīa othe mokaga kūrī Ngai magereire harī we, nīgūkorwo egūtūrā amathaithanagīrīra. 26

Nīgūkorwo watho ūtuaga andū matarī hinya athīnjīri Ngai anene; no mwīhītwa, ūrīa wokire thuutha wa watho, nīwaamūrire Mūriū, ūrīa ūtuīkīte mwagīrīru kūna nginya tene. (aiōn g165)

8 Atīrīrī, ūhoro ūrīa tūraaria nī atī: Nī tūrī na mūthīnjīri-Ngai-mūnene, ūrīa ūkarīte thī guoko-inī kwa ūrīo gwa gītī kīa ūnene kīa ūthamaki wa igūrū, 2 nake nī mūtungatīri wa handū-harīa-haamūre, o kūu hema-inī ya gūtūnganwo ūrīa ya ma ūrīa yaakirwo nī Mwathani, no ti mūndū. 3 Na rīrī, mūthīnjīri-Ngai mūnene o wothe aathuurgwo nīguo arutage iheo na magongona, na nī ūndū ūcio o nake no nginya akorwo arī na kīndū gīa kūruta. 4 Korwo arī o gūkū thī-rī, ndangīrī mūthīnjīri-Ngai, nīgūkorwo nī kūrī andū arīa marutaga iheo iria ciathanītwo nī watho. 5 Nao matungataga mūhīanīre wa handū-harīa-haamūre na kīrīrū kīa maūndū marīa marī igūrū. Ūndū ūcio nīguo watūmire Musa ataawo hīndī ūrīa eeharagīria gwaka Hema-ya-Gūtūnganwo, akīrwo atīrī: "Menyerera wone nīwathondeka indo icio ciothe kūringana na mūhīanīre ūrīa wonirio ūrī kīrīma-inī." 6 No rīrī, ūtungata ūrīa Jesū aheetwo nīukīrīte wao, o ta ūrīa kīrīkanīro kīrīa arī we mūguithania wakio gīkīrīte kīrīa gīkūrū, na ningī kīhaandītwo na cīrranīro njega makīria. 7 Nīgūkorwo kīrīkanīro kīa mbere gītangīrī na mahītīa, gūtingīgīrīre bata wa gwetha kīngī gīa keerī. 8 No Ngai nīnoonire andū marī na mahītīa, akiuga atīrī: "Matukū nīmarooka, rīrīa ngaarikanīra kīrīkanīro kīerū na nyūmba ya Israeli, o hamwe na nyūmba ya Juda, nīguo Mwathani ekuuga. 9 Nakīo kīrīkanīro kīu gītikahaana

ta kīrīkanīro kīrīa ndaarikanīire na maithe wiki watoonyaga kanyūmba karīa ga thīinī, mao ma tene rīrīa ndaamanyiitire na guoko, na aatoonyaga o ihinda o rīmwe mwaka, na ngīmatongoria, ngīmaruta būrūri wa Misiri, ndangīatoonyire atakuuīte thakame ya kūrūta na tondū matiigana gūikara marī ehoneku igongona nī ūndū wake mwene na nī ūndū wa harī kīrīkanīro gīakwa, na niī ngīmahutatīra, mehia ma andū marīa meekeīte matekūmenya. ūguo nīguo Mwathani ekuuga. 10 Gīkī nīkīo 8 Ūndū ūyū nīguo Roho Mūtheru oonanagia kīrīkanīro kīrīa ngaarikanīra na nyūmba ya naguo atī njīra ya gūtoonya Handū-harīa-Israeli ihinda rīu rīathira, nīguo Mwathani Hatheru-Mūno ndīakoretwo ūguūranīirio ihinda ekuuga. Ningekīra watho wakwa meciiria-inī rīrīa rīothe hema ya mbere yarī ho. 9 Gīkī gīkīrī o mao, na ningī ndīwaandīke ngoro-inī ciao. Na kīonereria kīa matukū maya tūrī, atī maruta na niī ngaatuūka Ngai wao, nao matuīke andū akwa. magongona marīa maarutagwo matingīahotire 11 Gūtīgacooka gūkorwo na mūndū ūkūrūta ūrīa gūtheria thamiri ya mūndū ūrīa mūhooi Ngai. ūngī, kana mūndū arute mūrū wa ithe amwīre 10 Maūndū macio makoniī o ūhoro wa kūrīa na atīrī, ‘Menyana na Mwathani,’ tondū andū othe kūnyua, na magongona ma mīthembā mīingī nīmagakorwo maamenyete, kuuma ūrīa mūnini ya gwītheria na mawatho ma na igūrū tu, mūnō wao nginya ūrīa mūnene. 12 Nīgūkorwo marīa maathanītwo mekagwo nginya ihinda nīngamarekera waganu wao, na ndigacooka rīrīa māundū makeerūhio rīgaakinya. 11 kūrīrikana mehia mao.” 13 Na rīrī, rīrīa ekwaria Rīrīa Kristū ookire arī mūthīnjīri-Ngai ūrīa ūhoro wa kīrīkanīro kīerū-rī, nīgūtua aatuire mūnene wa māundū mega marīa marī kuo-rī, kīrīa kīa mbere gīkūrū; na kīndū o gōthe nīagereire hema-inī ūrīa nene na nginyanīru kīrakūra-rī, gītuīkaga gīa gūthira, gīkabuīria o ūrīa itathondeketwo na moko ma andū, naguo ūguo nī kuuga ti ya mūmbīre wa thī ūno.

9 Rīu-rī, kīrīkanīro kīrīa kīa mbere nī kīarī na mawatho maakoniī ūhoro wa kūhooya Ngai, o na ningī nī kwarī na handū-harīa-haamūre gūkū thī. 2 Nī kwarī na hema yathondeketwo, na kanyūmba kayo ka mbere nī haarī na mūtī ūrīa wa gūcuuria matawa, na metha, na mīgate ūrīa mīamūre; hau nīhō heetagwo “Handū-harīa-Hatheru.” 3 Thuutha wa gītama gīa keerī haarī na kanyūmba geetagwo, “Handū-harīa-Hatheru-Mūno,” 4 na hau nīhō haarī kīgongona gīa thahabu gīa gūcīnīrwo ūbumba, na nīhō haarī ithandūkū ūrīa kīrīkanīro ūrīa ūrahumbīrītwo na thahabu kīndū guothe. Thīinī wa ithandūkū ūrīa nī haarī na nyūngū ya thahabu yarī na mana, na rūthānju rwa Harūni rūrīa rwathundūkīte, na ihengere cia mahiga iria ciandikītwo. 5 Igūrū wa ithandūkū ūrīa nī haarī na akerubi a Riiri, mahumbīrīte gītī-gīatha. No ūrīa tūtingīhota gūtaarīria wega ūrīa ūhoro wa kīndū o kīndū. 6 Nacio indo ciithe ciarīkia kūbangwo ūguo-rī, athīnjīri-Ngai nao maatoonyaga kanyūmba kau ka mbere hīndī ciithe nīguo marute wīra wao wa ūtungata. 7 No ūrīa, mūthīnjīri-Ngai ūrīa mūnene nowe

12 Ndaatoonyire na ūndū wa thakame ya mbūri na njaū; nowe aatoonyire Handū-harīa-Hatheru-Mūno riita o rīmwe ūrīa kūgiana na ūndū wa thakame yake we mwene, arīkītie gūkūura andū na ūkūrū ūrīa ūtagaathira. (aiōnios 9166) 13 Thakame ya mbūri na ndegwa, na mūhu wa moorī īcīnītwo, ciaminjamīnjīri arīa marī na thaahu, nīciamatheragia na ikaniina thaahu mīrīrī yao. 14 Gīthī thakame ya Kristū, ūrīa werutire arī igongona ūtarī kaūūgū hari Ngai nī ūndū wa Roho wa tene na tene, ndīngīgītheria thamiri ciitū makīria nīguo itīgane na cīko iria cierekagīria mūndū gīkuū-inī, nīguo tūtungatagīre Ngai ūrīa ūtūrīraga muoyo! (aiōnios 9166) 15 Nī ūndū ūcio-rī, Kristū nīwe mūiguithania wa kīrīkanīro kīerū, nīguo arīa metītwo mahote kūgaīrwo igai ūrīa ūrīanīrwo ūtagaathira, kuona atī ūrīa nīakuīte arī mūkūrīi wa kūmākūura kuuma mehia-inī marīa meekeītwo kīrīkanīro-inī kīrīa kīa mbere. (aiōnios 9166) 16 Tondū ha ūhoro ūkonīi kwīgaya-rī, nī kwagīrīire kūmenyeke wega atī ūcio wīgaīte nīakuīte, 17 nī ūndū kwīgaya kūgīaga na hinya ūrīa mūndū ūrīa wīgaīte aarīkia gūkua;

kwīgaya gūtirī hinya rīrīa rīothe ūrīa wīgaīte matūme andū arīa mookaga kūhooya Ngai arī muoyo. 18 Úguo noguo o nakio kīrīkanīro kīa magīrīre kūna. 2 Tondū korwo nī kwahotekirembere gītingīagīre na hinya hatarī thakame. rī, githī magongona macio matingīgītigire 19 Hīndī ūrīa Musa aarīkirie kūhe andū othe kūrūtagwo? Nīgūkorwo arīa maahooyaga maathani mothe marīa maandīkītwo watho- nīmangīatheretio rīmwe rīa kūigana, na inī-rī, nīoire thakame ya njaū, o hamwe na matingīacookire gwīcuukīra mehia mao. 3 No maaī, na guoya mūtune, na mathīgī ma mūthobi rīrī, magongona macio maarī ma kūririkanania akīminjaminjīria ibuku rīa gīkūnjo o na andū mehia mwaka o mwaka, 4 tondū gūtingīhoteka othe. 20 Akīmeera atīrī, “Inō nīyo thakame ya thakame ya ndegwa na ya mbūri yeherie kīrīkanīro, kīrīa Ngai amwathīte mwathīkāgīre.” mehia. 5 Nī ūndū ūcio, hīndī ūrīa Kristū ookire 21 Ningī o ūndū ūmwe, akīminjaminjīria Hema- gūkū thī, oigire atīrī: “Wee ti magongona na ya-Gūtūnganwo thakame o hamwe na indo iria maruta weriragīria, no nī mwīrī waahaīrīrie; ciothe ciahūthagīrwo gūtungatīria Ngai nacio. 6 ndwakenirio nī maruta ma njino, o na kana 22 Na ti-itherū, kūringana na watho hakuhī maruta ma kūhoroheria mehia. 7 Hīndī īyo indo ciothe itheragio na thakame, na hatarī ngiuga atīrī, ‘Nī ūyū haha, o ta ūrīa ūhoro gūtītwo gwa thakame-rī, gūtirī kūrekero kwa wakwa wandīkītwo ibuku-inī rīa gīkūnjo, atīrī: mehia. 23 Nī ūndū ūcio, nī kwagīrīire mīhaano njūkīte gwīka wendi waku, Wee Ngai.’” 8 Mbere ya indo iria irī igūrū ītheragio na magongona oigire atīrī, “Magongona na maruta, na maruta macio, no indo cia igūrū cio nyene itheragio ma njino, o na maruta ma kūhoroheria mehia, na magongona mega kūrī macio. 24 Nīgūkorwo ti mo weriragīria, o na kana ūgakenio nīmo” (o Kristū ndaatoonyire handū-harīa-haamūre na gūtuīka watho nīwaathanīte marutagwo). haakītwo na moko ma andū hahaanaine na 9 Ningī akiuga atīrī, “Nī ūyū haha, njūkīte handū harīa ha ma; nowe aatoonyire igūrū gwīka wendi waku.” Eeheragia ūhoro wa mbere kuo kwene, kūrīa rīu arūgamīte mbere ya nīguo ahaande ūcio wa keerī. 10 Na nī ūndū wa Ngai nī ūndū witū. 25 O na ndaatoonyire kwenda kūu-rī, nītūtūtītwo atheru nī ūndū wa igūrū nīguo erutage igongona kaingī kaingī igongona rīa mwīrī wa Jesū Kristū ūrīa aarutire ta ūrīa mūthīnjīri-Ngai mūnene aatoonyaga ihinda rīmwe rīa kūigana. 11 Mūthenya o Handū-harīa-Hatheru-Mūno o mwaka arī na mūthenya mūthīnjīri-Ngai o wothe arūgamaga thakame ītarī yake mwene. 26 Kūngīrī ūguo- na akaruta mawīra make makoniī kīrīra kīa Ngai, agakīruta magongona o ro macio kaingī rī, Kristū angītūrūraga anyariiragwo kuuma ūrīa thī yombirwo. No rīu, matukū-inī maya kaingī, no nī magongona matangīhota kweheria ma kūrigīrīria, nīaguūranīfīrio riita rīmwe rīa kūigana nīguo eherie wīhia na ūndū wa kūrūta kūrūta igongona rīmwe rīa kūigana rīa kweheria atuīke igongona we mwene. (aiōn g165) 27 Na mehia, nīaikarie thī guoko-inī kwa ūrīo kwa o ta ūrīa gūtuītwo atī andū makuage o riita Ngai. 13 Kuuma hīndī īyo nīatūtīraga etereire rīmwe, na thuutha wa ūguo magatuīrwo ciira- o nginya ūrīa thī ciale igaatuuo gaturwa rī, 28 ūguo no taguo Kristū aarutirwo igongona ka makinya make, 14 nī ūndū na ūndū wa riita o rīmwe nīguo eherie mehia ma andū igongona rīu rīmwe, nīatūmīte arīa maratuuo aingī; nake nīakaguūranīfīrio riita ūrīa keerī, no atheru magīrīre kūna nginya tene. 15 O nake tigeetha akuue mehia, no nīgeetha arehere arīa Roho Mūtheru nīatumbūragīra ūhoro ūyū. O mawethagīrīra ūhonokio.

10 Rīu-rī, watho no kīruru kīa maūndū mega marīa magooka, no ti mūhīanīre wa maūndū marīa mo mene. Nī ūndū ūcio watho ndūngīhota gūtūma magongona marīa marutagwo o mwaka o mwaka mategūtīgīhīrio

cíiko ciao cia üremi o rí o rí.” 18 Na rírí, ríríia mwanyariiragwo. 33 Mahinda mamwe mehia marikia kurekanírwo-rí, gütigícooka mwathíinagio mbere ya kíríndí mükírumagwo; kúrutwo igongona ríngí ríia kweheria mehia. 19 na mahinda mangí nímwanyiitanagíra na aríia Ní ündú ücio, ariú na aarí a Ithe witú, kuona meekagwo üguo. 34 Ningí nímwauiguagíra atí türí na mwíhoko wa gútoonya Handú- aríia mohetwo njeera tha, na mügetíkagíra haríia-Hatheru-Müno, na ündú wa thakame gütunywo indo cianyu mükenete, tondú ya Jesú, 20 tondú níatúhingúriire njíra njerú nímwamenyete atí inyuí mwarí na útonga na írí muoyo ya kúhítükíra gitambaya-iní, üngí mwega makíria na wa gütüüra. 35 Ní nakío níkio mwírí wake, 21 na kuona atí ündú ücio, mütigate üümíríru ücio wanyu; ní türí na mütihínjíri-Ngai münene múnno nígúkorwo níükamürehere uumithio münene. üría ürugamíriire nyúmba ya Ngai-rí, 22 36 Mwagíriirwo nígúkíríria, níguo mwaríka nítukuhírrie Ngai türí na ngoro itarí na ühinga, gwíka üría Ngai endaga, mukaamükíra kíria na tuiyürítwo ní wítíkio kúna, nacio ngoro eeraníire. 37 Nígúkorwo kahinda kanini ciitú iminjaminjíri níguo tütherio thamiri gaathira-rí, “Üría üroka niegúka, na ndegütíira. ciitú ciage ücuuke nayo mírrí iitú ithambíti na 38 No mündú wakwa üría mütthingu agaatuüra maaí matheru. 23 Ningí nítürümieí ühoro wa muoyo ní ündú wa gwítíkia. Na angígacooka kírigíriro kíria tuumbúraga tütegúthangania, na thuutha, ngoro yakwa ndigakenio níwe.” nígúkorwo üría wíraníire kíraníro kíu ní 39 No ithuí tütirí a thiritú ya aríia macookaga mwíhokeku. 24 Hamwe na üguo, nítwícúúranie na thuutha makora, no türí a thiritú ya aríia üría tüngíarahúrana o mündú na üría üngí metíkagia, makahonokio.

25 Na ningī tūtigatige kūnganaga hamwe, ta ūrīa andū amwe mamenyerete gwīkaga, no nītūmanagīrīriei mündū na ūrīa ūngī, na makīria mūno tondū wa ūrīa mūkuona atī Mūthenya ūcio nīrakuhīrīria. 26 Tondū tūngīthīi na mbere na kwīhia na ūtūrika thuutha wa kūmenya ūhoro-ūrīa-wa-ma-rī, gūtīri na igongona rīngī rīa kweheria mehia rītigaire, 27 tīga o gweterera tūrī na guoya ciira o na mwaki ūrīrimbükaga ūrīa ūkaaniina thū cia Ngai. 28 Mündū ūrīa wothe wareganaga na watho wa Musa ooragagwo atekūiguīrwo tha na ūndū wa ūira wa andū eerī kana atatū. 29 Mūgwīciiria mündū aagīrīrwo nīkūherithio mūno makīria atīa, ūrīa ūrangīrīrie Mūrū wa Ngai thī, na agatua atī thakame ya kīrīkanīro ūrīa aatheretio nayo ti theru, na agacooka akaruma Roho ūrīa ūheanaga wega wa Ngai? 30 Nīgūkorwo nītūū ūrīa woigire atīrī, “Kūrīhanīria nī gwakwa, na nī nīi ngaarīhanīria,” na ningī akiuga atīrī, “Mwathani nīwe ūgaatuīra andū ake ciira.” 31 Nī ūndū wa kūguoyohia mūno mündū gūkumbatwo nī Ngai ūrīa ūrī muoyo. 32 Ririkanai matukū ma tene thuutha wanyu kwarīrwo nī ūtheri, ūrīa mweyūmīrīrie mbaara nene

11 Riu-rī, gwitikia nīkūgīna na ma ya maündū marīa twīrīgīrīre, na kūmenya na ma atī maündū marīa tūtonaga marī ho. **2** Ündū ūcio nīguo watūmire andū arīa maarī kuo tene magaathīrīrio. **3** Nī ündū wa gwitikia-rī, nītūmenyaga atī thī yothe yombirwo na kiugo kīa Ngai, na nī ündū ūcio indo iria cionagwo itiathondekirwo kuuma kūrī indo iria cionekanaga. (aiōn g165) **4** Nī ündū wa gwitikia-rī, Habili nīarutīire Ngai igongona rīega gūkīra rīa Kaini. Na nī ündū wa gwitikia nīagathīrīrio ta mündū mūthingu rīrīa Ngai aaheanire ūira mwega nī gwitikīra maruta make. Na nī ündū wa gwitikia o na rīu no aaragia o na gūtuika nīakuire. **5** Na ündū wa gwitikia-rī, Enoku nīeheririo mūtūrīre-inī ūyū, nīguo ndagacame gīkuū; na ndacookire kuonwo tondū Ngai nīamweheririe. Nīgūkorwo ataneherio, nīagathīrīrio atī aarī mündū wakenagia Ngai. **6** Na rīrī, gūtarī na witikio gūtingīhoteka gūkenia Ngai, tondū mündū ūrīa wothe ūukaga harī we no nginya etīkie atī nī kūrī Ngai, na atī nīwe ūheaga arīa othe mamūcaragia na kīyo iheo ciao. **7** Nī ündū wa gwitikia-rī, hīndī ūrīa Nuhu aamenyithirio ūhoro wa maündū marīa matoonekete-rī, nīaakire thabina arī na wītigiri

wa ngoro nīguo ahonokie andū a nyūmba yake. wa matukū mao ma thuutha. **21** Nī ūndū wa Nī ūndū wa gwītikia gwake nīatūrīire thī ciira, gwītikia-rī, Jakubu, rīrīa aarī hakuhī gūkua, na agītuīka mūgai wa ūthingu ūrīa uumanaga nīarathimire ariū a Jusufu, o mūndū riita rīake, na gwītikia. **8** Nī ūndū wa gwītikia-rī, Iburahīmu na akīhooya Ngai enyiitīrīre mūthīgi wake. **22** rīrīa eetirwo athīi būrūri ūrīa aaheagwo ūtuīke Nī ūndū wa gwītikia-rī, Jusufu, nake, ihinda igai rīake, nīathīkire na agīthīi, o na akorwo rīake rīa mūthia rīakuhīrīria, nīaririe ūhoro wa ndaamenyaga kūrīa aathīiaga. **9** Nī ūndū wa gūthaama kwa andū a Israeli kuuma būrūri gwītikia-rī, agītuīka mūtūrī būrūri-inī wa wa Misiri, na agīathana ūhoro ūkonī mahīndī kīiranīro ahaana ta mūgeni būrūri-inī wene; make. **23** Nī ūndū wa gwītikia-rī, aciari a Musa aatūrūraga hema-inī, o ūndū ūmwe na Isaaka na nīmamūhithire ihinda rīa mīeri itatū kuuma Jakubu, arīa maariī agai a kīranīro kīu hamwe aaciawo tondū nīmoonire aarī mwana mwega, nake. **10** Nīgūkorwo nīataanyaga kuona itūrīa na matietigirire watho wa mūthamaki. **24** Nī rīrī na mīthingi mīrūmu, rīrīa mūthondeki na ūndū wa gwītikia-rī, Musa rīrīa aatuīkire mūndū mwaki warīo nī Ngai. **11** Nī ūndū wa gwītikia-rī, mūgima nīaregire gwītō mūrū wa mwarī Iburahīmu, o na gūtuīka nīatindīkite matukū, wa Firaūni. **25** Nīathuurire kūnyariiranīro nake Sara aarī thaata, nīahotithirio gūtuīka ithe hamwe na andū a Ngai, handū ha gwīkenia na wa mwana tondū nīatūte atī Ūrīa weranīre mīago ya wīhia ya ihinda inini. **26** We nīatuire kīranīro kīu aarī mwīhokeku. **12** Na nī ūndū atī kūmenwo nī ūndū wa Kristū nī umithio ūcio kuuma harī mūndū ūyū ūmwe, o na aarī mūnene gūkīra ūtonga wa Misiri, nī tondū ta mūndū mūkuū-rī, gūgīciarwo njiaro nyingī nīacūthagīrīria gūkaaheo kīheo. **27** Nī ūndū o ta njata cia igūrū, o na ta mūthanga ūrīa wa gwītikia-rī, nīoimire Misiri ategwītīgīra ūtangītarīka ūrī hūgūrūrū-inī cia iria. **13** Andū marakara ma mūthamaki; nīakīrīrīrie tondū aya othe maatūrīre marūmītie wītikio nginya nīoonire Ūrīa ūtonekaga. **28** Nī ūndū wa gwītikia-rīrīa maakuire. Matiigana kūhingīrio maūndū rī, nīarūmirie gīthī kīa Bathaka na ūhoro marīa meerīrīwo; no nīmamonaga marī o kūraya wa kūminjaminjanīrio gwa thakame, nīguo na makamakenera. Nao nīmoimbūrīga atī o mwanangi wa marigithathi ndakae kūhutia nī ageni na agendi gūkū thī. **14** Andū arīa marigithathi ma andū a Israeli. **29** Nī ūndū moigaga maūndū ta macio monanagia atī nī wa gwītikia-rī, andū nīmatuīkanīrie Iria Itune gwetha methaga būrūri ūrī ūrī wao kīumbe. taarī thī nyūmū maagereire; no rīrīa andū a **15** Korwo nīmeeiiragia ūhoro wa būrūri ūrīa Misiri maageririe gwīka ūguo, makīrindanio moimīte-rī, nī mangīagīte na mweke wa gūcooka nī maaī. **30** Nī ūndū wa gwītikia-rī, thingo cia kuo. **16** Handū ha ūguo, o meeriragīria būrūri Jeriko nīciagūire andū maarīkia gūcīthīrūrūka mwega kūrī ūcio, naguo nī būrūri wa igūrū. Nī matukū mūgwanja. **31** Nī ūndū wa gwītikia-ūndū ūcio Ngai ndaconokaga gwītō Ngai wao, rī, mūmaraya ūrīa wetagwo Rahabu, tondū nīgūkorwo nīahaarīrie itūrīa inene nī ūndū wa kūnyiita athigaani ūgeni, ndoraganīrio wao. **17** Nī ūndū wa gwītikia-rī, Iburahīmu, na andū arīa maarī aremi. **32** Ingiuga atīa rīrīa aageririo nī Ngai, nīarutire Isaaka atuīke ūngī? Ndirī na ihinda rīa kūheana ūhoro igongona. ūcio werīrīwo cīranīro nīehaarīrie wa Gideoni, na wa Baraka, na wa Samusoni, kūrūta mūrū wake wa mūmwe igongona, **18** na wa Jefitha, na wa Daudi, na wa Samūeli, o na gūtuīka Ngai nīamwīrīte atīrī, “Rūciaro o na wa anabii, **33** acio othe nī ūndū wa rūrīa rūgeetanio nawe rūkoima harī Isaaka.” **19** gwītikia-rī, nīmatooririe mothamaki, na magīka Iburahīmu nīatūte na ngoro atī Ngai no ariūkie maūndū ma kīhoto, na makīgwatīra kīrīa mūndū mūkuū, na nī ūndū ūcio no kwīrīo na kīeranīrīwo; nao makīhinga mīrūūthī tūnua, ngerekano atī nīacookeirio Isaaka ta oimīte kūrī **34** na makīhorīa mwaki warīrīmbūkaga, na arīa akuū. **20** Na ūndū wa gwītikia-rī, Isaaka makīhonokio matikaniinwo na rūhiū rwa njora; nīarathimire Jakubu na Esaū akīratha ūhoro ūhinyaru wao wagarūrirwo ūgītuīka hinya; ningī

maarūire na ūcamba mbaara-inī na magītooria (na gūtirī mūndū ūtarūithagio), inyuī mūkīrī mbūtū cia ita cia ndūrīrī ingī. 35 Nao andū-a-nja ciana cia mūtumia wa njīra, no ti ciana ciake. 9 makīriūkīrio andū ao arīa maakuīte, magīcooka Ningī-rī, ithuothē twanakorwo na maitē maitū muoyo. Andū angī nao nīmaregire kūrekererio, marīa maatūciarire na mūciarīre wa mwīrī, arīa makīnyariirwo nīgeetha makaariūkio magīe maatūrūithagia na ithuī tūkamatīa nī ūndū na muoyo mwega makīria. 36 Andū angī wa ūguo. Tūkīagīrīire kwīnyiihīria atīa Ithe wa nīmanyūrūririo na makīhūrūrwo na iboko, o maroho maitū nīguo tūtūrūre muoyo! 10 Maitē na angī makīohwo na mīnyororo na magīkio maitū nīmatūrūithirie gwa kahinda kanini o ta njeera. 37 Nīmahūrūrirwo na mahiga; o na ūrīa moonaga kwagīrīire; no Ngai atūrūithagia magītāuranio na thoo maita meerī; ningī tūteithīke, nīguo tūgwatanāre nake ūtheru wake, makīragwo na hiū cia njora. Maathīiaga 11 Gūtirī irūthīha rīonekaga rī rīega ihinda-inī mehumbīte njūa cia ng'ondū na cia mbūri, na ta rīu, tīga rīrī rīa o ruo. No thuutha-inī-rī, marī ngīa, na makanyariirwo, o na magekagwo nīrīciaraga magetha ma ūthingu na thayū harī ūūru; 38 thī ndīamaagīrīire. Moorūrūraga werū- andū arīa merutaga narīo. 12 Nī ūndū ūcio-rī, inī na irīma-inī, o na ngurunga-inī na miungu- tambūrūkīa moko manyu marīa macunjūrīte, inī ya thī. 39 Andū aya othe nīmagathīrīrio na maru manyu marīa maregeru nīguo magīe nī ūndū wa wītīkio wao, no gūtirī o na ūmwē hinya. 13 "Rūngariai njīra cia magūrū manyu," wao wahingīrīro kīranīro kīrīa kīeranīrwo. nīgeetha ūrīa ūthuaga ndakae kuonja, no nī 40 Ngai nīatūhaarīrie ūndū mwega makīria kaba ahonio. 14 Mwīrutanīriei mūno gūikarania nīgeetha andū acio matigatuuo aagīrīru ithuī na andū othe na thayū, na gūtuīka atheru; tūtarī hamwe nao.

12 Nī ūndū ūcio, kuona atī nītūrigiiciirio nī
airā aingī ūguo mahaana ta itu inene-
rī, nītwīyaūrei kīrīa gīothe gītūritūhīire, o na
wīhīa ūrīa ūtūrigīcaga mūno, na tūgīteng'ere
ihenya rīrīa tūgīrīwo mbere iitū tūkīrīrīrie.
2 Nītūcūthīrīrie Jesū, ūrīa mwambīrīria na
mūkīnīyārīria wa gwītīkia gwītū, ūrīa nī ūndū wa
gīkeno kīrīa aigīrīwo mbere yake-rī, nīoomīrīrie
kwambwo mūtharaba-inī, atekūrīria gūconorwo,
na rīu aikarīte thī guoko-inī kwa ūrīo gwa gītī
kīa ūnene kīa Ngai. 3 Rīu-rī, cūranīai ūhoro wa
ūcio wakīrīrīrie ngarari nyingī ūguo kuuma
kūrī andū ehia, nīgeetha mūtikananoge kana
mūrīrīwo nī hinya. 4 Inyuī mūkīgiana na mehia-
rī, mūtīrī mūrarūa o nginya mūgaita thakame.
5 Na nīmūrīganīrīwo nī kiugo gīa kūmūmūrīrīria
kīrīa kīmwaragīrīria ta ciana ciake, atīrī: "Mūrū
wakwa, ndūkahūthie irūthīha rīa Mwathāni, o
na ndūkoorwo nī hinya hīndī ūrīa egūgūkūuma,
6 nīgūkorwo Mwathāni nīarūrīthagia arīa endete,
na akaherithia ūrīa wothe etīkīrīte atūkē
mwana wake." 7 Inyuī kiragīrīrīiai mathīma marī
taarī irūthīha; nīgūkorwo Ngai aramwīka ūguo
ta mūrī ciana ciake. Nī ūndū-rī, nī mwana ūrīkū
ūtarūrīthagio nī ithe? 8 Mūngīkīaga kūrūthīo

Mwathāni. 15 Menyererai gūtīkagīe mūndū o
na ūmwē wanyu ūkwaga gūkīnīrīwo nī Wega
wa Ngai, na mūtīgetīkīrie ūndū mūrū ūhaana
ta mūri wa mūtī mūrū ūkūre thīnī wanyu,
ūcooke kūrehe thīnī na ūthaahie andū aingī.
16 Tigīrīrīai nīmuona atī gūtirī o na ūmwē wanyu
mūhūrī maraya, kana mūndū ūtetigīrīte Ngai
ta Esaū, ūrīa wendīrie igai rīa ūrigīthāthī wake
nī ūndū wa irīo cia ūrīa ūmwē. 17 Thuuthā-
inī, ta ūrīa mūtī, hīndī ūrīa eendīre kūgaya
kīrathīmo gīake, nīaregīrīwo. Ndaahotīre kuona
kamweke ga kwīrīra, o na gwtūīka nīacarīrie
kīrathīmo kīu na maithori. 18 Mūtīkīte kīrīma-
inī kīrīa kīngīhutio, na kīrīa kīraakana mwaki;
o kīu kīrī na nduma, na gīgāthīmba, o na kīrī
na kīhūhūkānīo; 19 ningī kūrīa kūrī mūgambo
wa coro, o na kana mūgambo waragia na
ciugo ūrīa arīa maaciguire maathāithanire
matikāheo ūhoro ūngī o na ūmwē, 20 tondū
matingīomīrīrie ūrīa gwāthanītīwo, atīrī; "O na
nyamū ūngīhutia kīrīma kīu, no nginya ūhūrīwo
na mahīga ūkue." 21 Handū hau haarī na ūndū
wa kūguoyohia mūno, ūū atī Musa nīoigire atīrī,
"Nīndīrainaina mūno nī guoya." 22 No inyuī
mūtīkīte Kīrīma-inī gīa Zayuni, itūura inene ūrī

Ngai ūrīa mūtūura muoyo, na nīrīo Jerusalemu inī wa gwītikia kwao. **8** Jesū Kristū atūūraga ya Igūrū. Nīmūukite kīungano-inī gīkeno atekūgarūrūka, ira, na ūmūthī, o na nginya tene, kīrī araiaka ngiri na ngiri, **23** kūrī kanitha wa (**aīōn g165**) **9** Mūtikaheenagīrīrio nī mīthembā marigithathi, arīa marītwa mao maandikītwo yothe ya morutani mageni. Nī wega ngoro ciitū kūrīa Igūrū. Mūukite kūrī Ngai, ūrīa mūtuūri cīkīragwo hinya nī Wega wa Ngai, na ti na ūndū andū othe ciira, na kūrī maroho ma andū arīa wa kūrīa irio cia magongona iria itagunaga athingu matuūkite akinyanīru kūna, **24** na kūrī arīa macirīaga. **10** Ithuū nī tūrī na kīgongona Jesū ūrīa mūguithania wa kīrīkanīro kīrīa kīrū, kīrīa andū arīa matungataga kūu hema-inī o na kūrī thakame irīa yakūminjaminjanīrio īyo matarī na rūtha rwa kūrīaga magongona ūrīa yaragia kiugo kīega gūkīra thakame ya marīa marutagīrwo ho. **11** Mūthīnjīri-Ngai Habili. **25** Menyererai mūtikarege ūrīa ūkwaria. ūrīa mūnene akuuaga thakame ya nyamū Angīkorwo matiigana gwīthara hīndī ūrīa akamītwara Handū-harīa-Hatheru-Mūno itūke maaregire ūrīa wamakaanagia arī gūkū thī- ya kūhoroheria mehia, no mīrī ya nyamū icio rī, gīthī ithuū tūtingīkīaga o makīria gwīthara, īcinagīrwo nja ya itūūra. **12** Ûguo no taguo Jesū tūngīkīhatutīra ūrīa ūtūkaanagia arī igūrū? aanyariirīrwo nja ya kīhingo gīa itūūra inene, **26** Hīndī īyo-rī, mūgambo wake nīwainainirie nīgeetha andū matheragio nī thakame yake. **13** thī, no rīu nīeranīire akioga atīrī, “Ihindā Nī ūndū ūcio-rī, nītumagarei tūthī kūrī we kūu rīngī to thī iiki ngainainia, no nīngainainia nja ya itūūra, tūkuuanīire nake gīconoko kīrīa igūrū o nario.” **27** Ciugo ici, “ihinda rīngī,” we aakuuire. **14** Nīgūkorwo gūkū tūtīri na itūūra ironania kweherio gwa kīrīa kīngīenyenyeka, inene rītagaathira, no tūcaragia itūūra inene nacio nī indo iria ciumbītwo, nīgeetha kīrīa rīrīa rīgooka thuutha-inī. **15** Nī ūndū ūcio-rī, gītangīenyenyeka gītūūre. **28** Nī ūndū ūcio tondū nītūthī na mbere kūrūtīra Ngai igongona rīa tūramūkīra ūthamaki ūtangīenyenyeka-rī, kūmūgooca nī ūndū wa Jesū tūtegūtigīthīria, na nītūcookiei ngaatho na tūhooyage Ngai na njīra nīrīo itunda rīa tūnua tūrīa tuumbūraga rītwa ūrīa yagīrīre, tūkīmūtīaga na tūkīmwītīgīra, rīake. **16** Na mūtikanariganīrwo nī gwīkīga wega, o na kūgayanaga kīrīa mūndū arī nakio na andū arīa angī, nīgūkorwo magongona ta macio nīmo makenagia Ngai. **17** Athīkagīrai atongoria anyu, na mwīnyiilhagīrie wathanī wao. Maikaraga meiguīte nī ūndū wa mīoyo yanyu taarī o makoorio ūhoro wanyu. Maathīkagīrei nīgeetha wīra wao ūgatuūka gīkeno, no ti mūrīgo, nīgūkorwo ūndū ūcio ndūngītūka wa kūmūguna. **18** Tūhooyagīrei. Tūrī na ma atī thamiri ciitū itirī na ūcuuke, na nītūkwenda gūtūūra na mīkarīre mīega māndū-inī mothe. **19** Nīngūmūthaitha mūno mūhooyage nīgeetha hotithio gūcooka kūrī inyuī o narua. **20** Nake Ngai mwene thayū, ūrīa warīūkirie Mwathanī witū Jesū, ūrīa Mūrīthī ūrīa mūnene wa ng'ondū, akīmūrūta kūrī arīa akuū na ūndū wa thakame ya kīrīkanīro kīrīa gīa tene na tene-rī, (**aīōnios g166**) **21** aromūhē kīndū o gīothe kīega gīa kūmūhotithia gwīka ūrīa endaga, na aroeka thīnī witū māndū marīa mamūkenagia thīmī wa Jesū Kristū, nake arogooocagwo tene

13 Ikaragai mwendaine ta ariū na aari a Ithe witū. **2** Mūtikanariganīrwo nīgūtuga ageni, nī ūndū andū amwe tondū wa gwīka ūguo maananyiita araiaka ūgeni matekūmenya. **3** Ririkanagai andū arīa mohetwo o ta muohetwo hamwe nao, o na mūririkanage arīa marathīnio taarī inyuī ene mūranyamario. **4** Ūhoro wa kūhikania nīwagīrīrwo nīgūtīo nī andū othe, naguo ūrīrī wa arīa mahikanītie ndūgathaahio; nīgūkorwo Ngai nīagaciirthia arīa othe matharagia, na ahūuri-maraya othe. **5** Ikaragai mūtegūkorokera mbeeca, na mūiganagwo nī kīrīa mūrī nakīo, tondū Ngai oigīte atīrī, “Ndīrī hīndī ngaagūtīganīria; na ndīgūtīrikīa o nario.” **6** Nī ūndū ūcio no tuuge tūtūmīrīrie atīrī, “Mwathanī nīwe mūndeithia; ndīgūtīgīra. Mūndū-rī, nī atīa angīhota kūnjīka?” **7** Ririkanagai atongoria anyu arīa maamūheire ūhoro wa Ngai. Cūranagiai ūhoro wa maciaro ma mīkarīre yao, na mwīgerekanagie nao ūhoro-

na tene. Ameni. (aiōn g165) 22 Ndamūthaitha ariū na aarī a Ithe witū, mūkirīrīrie ciugo ciakwa cia kūmūtaara nīgūkorwo ndamwandikīra o marūa makuhī. 23 Nīngwenda mūmenye atī mūrū wa Ithe witū Timotheo nīarekereirio. Nake angīuka narua, nītūrīūka nake kūmuona. 24 Geithiai atongoria anyu othe na andū othe, a Ngai. Andū a kuuma Italia nīmamūgeithia. 25 Wega wa Ngai ūrogīa na inyuī inyuothē.

Jakubu

1 Nī niī Jakubu, ndungata ya Ngai na ya

Mwathani Jesū Kristū, Ndīramwandikīra inyuī a mīñirīga irīa ikūmi na ūrī mūhurunjītво thī yothe: Nindamūgeithia. 2 Ariū na aarī a Ithe witū, rīrīa rīothe mwakorwo nī magerio ma mīthembā mīngī-rī, tuagai atī ūguo nī gīkēno gītheri. 3 tondū nīmūū atī kūgerio kwa wītikio wanyu kūrehaga gūkirīria. 4 Rekei gūkirīria kwanyu kūrute wīra wakuo, nīgeetha mūtuīke andū aagīrīru kūna na agima, mūtarī na ūndū mwagīte. 5 Na rīrī, mūndū wanyu angīkorwo aagīte ūgī-rī, nīahooe Ngai, ūrīa ūheaga andū othe na ūtaana, na atarī na ūrū ngoro, nake nīekūheo ūgī ūcio. 6 No rīrīa ekūhooya-rī, nīahooe etikītie, na ndagathanganie, tondū mūndū ūrīa ūthanganagīa ahaana ta ikumbī rīa iria inene, rīrīa rīhurutagwo nī rūhuho na rīkarūgarūūgio. 7 Mūndū ūcio ndageciirie atī nīakaheo kīndū o nakī nī Mwathani; 8 ūcio nī mūndū wa ngoro igīrī, ūtarī hīndī akindagīria maundū-inī mothe marīa ekaga. 9 Mūrū kana mwarī wa Ithe witū ūrīa wīnyihagia aagīrīirwo nī kwīraha nī ūndū nīatūgīritio. 10 No ūrīa mūtongu nīerahage nī ūndū wa kūnyihiio gwake, tondū agaathira ta ihūa rīa gīthaka. 11 Nīgūkorwo riūa rīrathaga rīrī na ūrugarī mūhiū wa gūcina narīo rīkahoochia mūmera; nakīo kīro kīaguo gīgaitika na ūthaka waguo ūkanangwo. Ūguo no taguo mūndū ūrīa mūtongu akaahwererekera o akīrutaga wīra wake. 12 Kūrathimwo-rī, nī mūndū ūrīa ūumagīrīria rīrīa ekūgerio, tondū aatooria magerio, nīakaheo thūmbī ya muoyo irīa

Ngai eriire arĩa mamwendete. **13** Hĩndĩ irĩa mwagerio, mündũ o naũ ndakanoige atří, "Ngai nĩarangeria." Nĩgukorwo Ngai ndangihota kügerio nĩ üürü, o nakek wene ndageragia mündũ o na ūrkü; **14** no rĩrĩ, mündũ nĩkügerio ageragio hĩndĩ irĩa eküguucirĩrio na akaheenerero nĩ meririrĩa make mooru. **15** Namo meririrĩa marikia kükia nda, maciaraga mehia; namo mehia hĩndĩ irĩa maakûra biü, magaciara gïkuü. **16** Ariü na aarĩ a Ithe witü inyuü nyenda mûno-rî, mütikanaheenio. **17**

Kīheo ḡiothe kīega na ḡikinyanīru kiumaga igūrū, ḡiukürükite kuuma kūrī Ithe wa motheri ma igūrū, ūrīa ūtagarūrükaga ta cīruru iria igarūrükaga. 18 Nīwe watūciarire nī kwenda na ūndū wa ūhoro-ūrīa-wa-ma, nīguo tūtūike ta maciaro ma mbere ma indo ciothe iria ombire. 19 Ariū na aarī a Ithe witū inyuī nyenda mūnō, menyai ūū: O mūndū nīahiūhage gūthikīrīria, no ndakahiūhage kwaria o na kana kūrakara, 20 nīgūkorwo marakara ma mūndū matirehaga mūtūrīre wa ūthingu ūrīa Ngai endaga. 21 Nī ūndū ūcio-rī, eheriai maūndū mothe marī magigi, na ūru ūrīa ūkīrīrīrie kūngīha, na mwīnyiihitie, mwītikire kiugo kīrīa kīhaanditwo thīinī wanyu, o kīrīa kīngīmūhonokia. 22 Mūtigatuīke o a gūthikagīrīria kiugo tu, no tuikai a gwīka ūrīa kiugīte, nīguo mūtikeheenie inyuī ene. 23 Mūndū o wothe ūthikagīrīria kiugo no ndekaga ūrīa kiugīte-rī, ahaana ta mūndū ūrīa wīroraga ūthiū na gīcicio, 24 na thuutha wa kwīrora, agethīra na akariganīru o narua nī ūrīa ahaana. 25 No mūndū ūrīa ūroraga wega watho ūrīa mūkinyanīru kūna ūrīa ūheanaga wīyathi, na agathī na mbere gwīka ūguo, atekūriganīruo nī ūrīa aiguīte no akawīkaga-rī, ūcio nītarīrathimagīrwo maūndū marīa ekaga. 26 Mūndū o wothe angītua mūndū wa ndini no aremwō nī gwātha rūrīmī rwake-rī, mūndū ūcio nī kwīheenia eheenagia, na ūndini wake nī wa tūhū. 27 Ūndini ūrīa Ngai Ithe witū etīkagīra atī nī mūtheru na ndūrī na mahītia nī ūyū: nī kūrora ciana cia ngoriai na atumia a ndigwa hīndī ūrīa marī mathīnā-inī mao, na ningī mūndū etheemage ndagathūkio nī maūndū ma gūkū thī.

2 Ariū na aarī a Ithe witū, ta etīkia thīinī wa Mwathani witū Jesū Kristū, o we ūria ūrii-ri-rī, tigagai gūthutūkanagia andū nī ūndū wa maūthī mao. **2** Tondū-ri, ī hihi kūngūka mūndū kūngano-inī kīanyu ekīrīte gūcūhī gīa thahabu na nguo njega, na gūuke mūndū mūthīni ūtehumbīte nguo njega-ri, **3** na inyuī mūhe ūcio wīhumbīte nguo njega gūtīo, mūmwīre atīrī, “Haha harī na gūtī kīega gīa gūkarīra,” no mwīre mūndū ūcio mūthīni atīrī, “Wee rūgama harīa,” kana, “Ikara haha magūrū-inī makwa,” **4**

githī mūtiagīthutūkania inyuī ene, na mwatuīka nīciitikītie ūguo, na ikainaina. 20 Wee kīrimū atuanīri ciira marī na meciiria mooru? 5 Ariū gīkī, nī ūira ūrakīenda wa kuonania atī wītīkio na aarī a Ithe witū inyuī nyenda mūno, ta ūtarī na ciiko nī wa tūhū? 21 Githī Iburahīmu, thikīrīria: Githī Ngai ndathuuře arīa monagwo ithe witū wa tene, ndaatuirwo mūthingu nī marī athīmī gūkū thī nīguo matuīke itonga ūndū wa ūrīa eekire rīrīa aarutire mūriū Isaaka ūhoro-inī wa wītīkio na magaīrwo ūthamaki kīgongona-inī? 22 Mūtīgūkīiona atī wītīkio ūrīa erīire arīa mamwendete? 6 No inyuī wake nī warutire wīra hamwe na ciiko ciake, nī mūnyararaga arīa athīmī. Githī ti itonga naguo wītīkio wake ūgītuuo mūiganīru kūna nī imūhinyagīrīria? Githī ti o mamūtwaraga igooti- ūndū wa ciiko icio ciake. 23 Namo Maandīko inī na hinya? 7 Ningī githī ti o macambagia makīhingio marīa moigīte atīrī, “Iburahīmu rītwa rīrīa rīrī gīfīo, o rīu rīa ūrīa mūrī ake? agītīkia Ngai, nakuo gwītīkia kūu gūgītūma 8 Angīkorwo nīmūhingagia watho ūrīa mūtūe atuuo mūthingu,” nake agītīwo mūrata wa Ngai. nī mūthamaki ūrīa wandīkītwo Maandīko- 24 Nīmūkuona atī mūndū atuagwo mūthingu inī atīrī, “Enda mūndū ūrīa ūngī o ta ūrīa nī ūndū wa ūrīa ekaga, no ti ūndū wa wītīkio wīyendete wee mwene,” nīmwīkaga wega. 9 wiki. 25 O nake Rahabu ūrīa warī mūmaraya- No angīkorwo mūtīagīra andū maūthī-rī, nī rī, githī ndaatuirwo mūthingu nī ūndū wa ūrīa kwīhīa mwīhagia na mūrī atuīre nī watho eekire hīndī ūrīa aanyiitire athīgaani arīa ūgeni atī mūrī aagarari watho. 10 Nīgūkorwo ūrīa na akīmoonereria njīra ūngī ya kūrīra? 26 O ta wothe ūhingagia watho wothe, no akahīngwo ūrīa mwīrī ūtarī na roho ūrī mūkuū-rī, ūguo nī kaūndū o kamwe ka guo, mūndū ūcio noguo wītīkio ūtarī ciiko ūrī mūkuū. nīagararīte watho wothe. 11 Tondū ūrīa woigire atī, “Ndūkanatharanie,” nowe woigire atī, “Ndūkanoragane.” Rīu-rī, ūngīaga gūtharania no ūragane-rī, wee nītūkīte mwagarari wa watho. 12 Aragīai na mwīkage maūndū manyo o ta mūrī arīa magaatuīrwo ciira nī watho ūrīa ūheanaga wīyathi, 13 tondū mūndū ūrīa ūtuanīire ciira atekūguanīra tha-rī, ūcio nake agaatuīrwo ciira atekūguīrwo tha. Nacio tha nīitooragia ūtuanīri wa ciira! 14 Ariū na aarī a Ithe witū, gūkīrī na uumīthio ūrīkū mūndū angīuga atī arī na wītīkio, no ndarī na ciiko? Wītīkio ūcio wakīmūhonokia? 15 Mūrū wa Ithe witū kana mwāri wa Ithe witū angīkorwo ndarī na nguo cia kwīhumba, kana irio cia kūrīa o mūthenya, 16 nake ūmwe wanyu amwīre atīrī, “Thīi na wega; gīa na ūrūgarī na ūrīe wega,” no ndarī ūndū aamūteithia naguo mabataro-inī make ma mwīrī-rī, ūndū ūcio ūkīrī na uumīthio ūrīkū? 17 Ūguo no taguo wītīkio mūtheri ūtarī na ciiko ūhaana, nī mūkuū guo mwene. 18 No mūndū no oige atīrī, “Wee-rī, ūrī na wītīkio; na nīi ndī na ciiko.” Nyonia wītīkio waku ūrīa ūtarī na ciiko, na nīi nīngūkuonia wītīkio wakwa na ūndū wa ūrīa njīkaga. 19 Wee nīwītīkītie atī Ngai no ūmwe. Ūguo nī wega! O nacio ndaimono

3 Ariū na aarī a Ithe witū, ti aingī anyu magīrīrīwo nī gūtuīka arutani, tondū nī mūtī atī ithū arīa ūrūtanaga nītūgaatuīrwo ituīro ūrīa hinya gūkīra andū arīa angī. 2 Ithuothē ūtūhīngīcagwo nī maūndū maingī. Mūndū angīkorwo ndarī na mahīta thīinī wa maūndū marīa aragīa-rī, ūcio nī mūkīnīyanīru kūna, na nīahotete kūrīra mwīrī wake wothe. 3 Hīndī ūrīa twekīra mbarathī mīkwa tūnua nīguo itwathīkīre-rī, nītūhotaga kūgarūra nyamū ūyo ūrī yothe. 4 Ningī ta rorai ūhoro wa marikabu ūrī ta kīnereria. O na gūtuīka nī nene na itwaragwo nī rūhuho ūrī na hinya-rī, nīgarūragwo na gathukani kanini, ikarorio o kūrīa mūtwarithia wacīo ekwenda gūcīrīria. 5 Ūguo no taguo ūrīmī ūrūhaana. Nī kūrīa kīnīni kīa mwīrī, no nī ūtūkīgīrīra mūno. Ta mwīciirīe ūrīa mūtītū mūnene ūgwatagīo mwaki nī gathandī o kanini. 6 Ningī ūrīmī nī mwaki, tondū ūrīyīrīte mīthembā yothe ya maūndū ma wagānu thīinī wa ciīga cia mwīrī. Rūthūkagia mwīrī wothe, ūkagwatia mwaki mūtūrīre wothe wa mūndū, naruo rwene ūkoragwo ūrūmūdītīo mwaki nī Jehanamu. (Geenna g1067) 7 Nyamū cia mīthembā yothe, na nyoni, na nyamū irīa itambaga thī, na nyamū cia irīa-inī ūrīa

inene ciothe nñihooreragio na cianahoorerio aya, kañ mñtooiñ atñ kñgña ûrata na thñ nñ kñgña nñ mñndñ, 8 no gütirí mñndñ o na ûrikü ûthñ na Ngai? Nñ undñ úcio mñndñ o wothe üngihota kûhooreria rûrimi. Nîruo kîndñ kîuru ûthuuraga kûgña ûrata na thñ nîkûgña ûthñ ya gitangikindriñ na rûiyûritwo nñ thumu wa Ngai. 5 Kana mûgwicciiria Maandiko maaraagia kûuragana. 9 Tûgoocaga Mwathani, o we Ithe ûhoro ûtarî na gitumi, atñ roho ûria Ngai witû, na rûrimi, na tûkaruma andñ naruo, o aatûmire ûtûrurage thîinî witû nñ üiguaga ûiru acio mombitwo marî na mûhianire wa Ngai. mûno? 6 No nñatûheaga wega wake makiria. 10 Kanua o kau-rî, no ko koimaga ügocci na Kîu nîkîo gitumaga Maandiko moige atirî: "Ngai gakoima irumi. Ariñ na aarî a Ithe witû, üguo nñareganaga na arîa etîi no arîa menyihagia tiguo kwagîriire gûtuika. 11 Kañ maañ mega na nñ aheaga wega wake." 7 Nñ undñ úcio maañ ma cumbî mangîtherûka kuuma gitima mwînyihiagîriei Ngai. Reganagi na mûcukani, kîmwe? 12 Ariñ na aarî a Ithe witû, mûkûyû no nake nîekumûrûra. 8 Kuhîrriai Ngai, nake ûhote gûciara ndamaiyû, kana mûthabibû üciare nîekumûkuhîrriia. Mwîthambei moko manyu ngûyû? O nakio gitihima kîa maañ ma cumbî inyû ehia, na mûtherie ngoro cianyu inyû gitgingîtherûka maañ mega. 13 Thîinî wanyu-rî, andñ a ngoro igîri. 9 Iguai kieha, mûcakae, nñû ûrî na üugî na agataükirwo nñ mañdñ? na mûgirike. Garûrai mîtheko yanyu itûke Mûndñ úcio nîakionanie mañdñ macio na undñ macakaya, nakio gîkeno kîanyu kîgarûrûke wa mûtûrûre wake mwega, na ciiko ciikîitwo na gituïke kieha. 10 Mwînyihihîriei Mwathani, nake njira ya kwînyihiia kûria kuumanaga na üugî. 14 nîekumûtûugîria. 11 Ariñ na aarî a Ithe witû, No mûngikorwo ngoro-inî cianyu nñ mûtûragia tigai gûcambania mûndñ na ûria üngî. Ûria üiru na ûhoro wa kwenda kwiyambatîria-rî, wothe waragia ûhoro wa gûcambia mûrû kana mûtikae kwîrahîra undñ úcio kana mûtuïke a mwarî wa ithe kana akamûtuïra ciira-rî, nî gûkaana ûhoro wa ma. 15 "Üugî" ta úcio tiguo watho acambagia na akaûtuïra ciira. Hîndî irîa üikûrûkaga uumîte igûrû, no nî wa thñ ino, ügûtuïra watho ciira-rî, ndûkoragwo ükîhingia na ti wa kîiroho, úcio nî üugî wa mûcukani. watho, no ükoragwo ûrî mûtuanîri ciira. 12 16 Nîgûkorwo harîa harî na üiru na ûhoro wa Kûrî Mûheani wa watho, na Mûtuanîri ciira o kwenda kwiyambatîria-rî, hau nîho hakoragwo ûmwe, o we ûria ûrî na ûhoti wa kûhonokia na ngû na ciiko ciothe cia waganu. 17 No na kûniinana. No wee-rî, ükîrî û nîguo ûtuïre üugî ûria uumaga igûrû o mbere nî mûtheru; mûndñ ûria üngî ciira? 13 Rîu ta thikirriai, inyû ningî nîwendete thayû, na nîcaayanagîra, na mugaga atirî: "Umûthî kana rûciû nîtûgûthîi nîwînyihiagia, na nî üiyûritwo nî tha na maciaro itûura rîna tûikare kuo mwaka ûmwe, tûrute mega, ningî ndûthutukanagia, na ndûrî ühinga. wîra wa wonjoria kuo, tûgëe na mbeeca." 14 18 Nao ateithûrani arîa mahaandaga thayû-rî, No rîrî, inyû mûtiûrî ûria gûgaatuïka rûciû. magethaga maciaro ma üthingu.

4 Atirirīrī, nī kīt gitūmaga kūgīe na mbaara
na ngūū thiinī wanyu? Githī itiumaga
meririrīra-inī manyu marīa marūaga thiinī
wanyu? 2 Mwiriragīria kīndū no mūkaaga kūgīa
nakīo. Ningī mūūraganaga na mūgacumikīra,
no mūtingīhota kūgīa na kīrīa mūkwenda.
Mütetanagia na mūkarūa. Mūgakīaga kuona
kīndū tondū wa kwaga kūhoova Ngai. 3

Hindī ūrīa mwahooya-rī, nīmwagaga kūheo, 5 Rīu ta thikirīriai, inyuū itonga ici, rīrai tondū mūhooyaga mūrī na muoroto mūru, na mūgirīke tondū wa mathīna marīa tondū mwendaga mūitangage kīrīa mwaheo maramūkora. 2 Útonga wanyu nī ubuthīte, na maündū ma gwikenia. 4 Inyuū atharania nacio nguo ciangu nī ndīe nī memenyi. 3

Muoyo wanyu ūkīrī kī? Inyuī mūrī o kībii
kīrīa kīonekaga o kahinda kanini, gīgacooka
gīgathira biū. 15 Handū ha ūguo-rī, mwāgīrīfirwo
nī kugaga atirī, "Mwathani angīenda-rī, nī
tūgūtūura muoyo na twikage ūndū ūyū na ūyū."
16 No rīu inyuī nī kwīraha mwīrahaga mūrī na
nguthi. Mwīraho ta ūcio wothe nī mūūru. 17 Nī
ūndū wa ūguo, mūndū wothe ūū gwīka wega
na ndekaga-rī, ūcio nī kwīhīa ehagia.

Thahabu na betha cianyu nī irootete. Kūroota ūcio umbūranagīrai mehia manyu o mūndū gwacio nī ūira wa atī nīireganite na inyuū, na na ūrīa ūngī, na mūhooyanagīre nīgeetha nīkūriā mīrī yanyu imūniine o ta mwaki. Inyuū mūhonagio. Ihoaoya rīa mūndū mūthingu nī mwīgiire mūthithū mūngī wa matukū ma rīrī hinya na nī rītūmaga maūndū manene kūrigīrīria. **4** Atīrīrī! Mīcaara ūrīa mwaregire mekike. **17** Elija aarī mūndū o ta ithuū. Nake kūriha aruti a wīra arīa maamūrīmiire mīgūnda nīahooire Ngai na kīyo atī mbura ndikoire, nīramūkaīra. Gūkaya kwa arīa maamūgetheire nayo mbura ndīoirire būrūri-inī ūcio ihinda irio nīgūkinyīre matū ma Mwathani Mwene rīa mīaka ītatū na nuthu. **18** Ningī agīcooka hinya wothe. **5** Mūtūrīte gūkū thī na mīago akīhooya, nakuo matu-inī gūkiuma mbura, na mūgūkenagia. Inyuū mwīnoretie nī ūndū wa nayo thī īgīciara maciaro mayo. **19** Atīrīrī mūthenya wa gūthīnjwo. **6** Inyuū nī mūtuūrīire ariū na aarī a Ithe witū, mūndū ūmwē wanyu andū ciira na mūkamooraga matarī na mahītia, angīagaga oime ūhoro-inī wa ma nake mūndū o acio matarī ūru na inyuū. **7** Nī ūndū ūcio, ūngī amūgarūre-rī, **20** ririkanai ūū: Mūndū ariū na aarī a Ithe witū, kiragīrīria, o nginya ūrīa wothe ūgarūraga mwīhīa kuuma njīra-inī ūrīa Mwathani agooka. Ta rorai ūrīa mūrīmi yake njūrū-rī, nīkūmūhonokia akaamūhonokia etagīrīra mūgūnda wake ūrute irio irīa irī kuuma harī gīkuū na ahumbīre mehia maingī. bata, na agakirīrīria nginya ciurīwo nī mbura ya mbere o na ya keerī ategūthethūka. **8** O na inyuū-rī, kirīrīria na mwihaande wega, tondū Mwathani arī hakuhī gūuka. **9** Ariū na aarī a Ithe witū, tigagai gūtetania, nīgeetha mūtikanatuūrwo ciira. Mūtuānīri ciira arūngī o mūrango-inī! **10** Ariū na aarī a Ithe witū, mwīrutei na maūndū marīa mooru anabii meekirwo, o acio maaragia thīnī wa rītwa rīa Mwathani, naguo ūhoro ūcio ūtuīke kīonererīa kīanyu gīa gūkirīrīria ūrīa mūkūnyamario. **11** O ta ūrīa mūū, acio maakirīrīrie-rī, tūmatuaga arathime. Nīmūiguīte ūhoro wa gūkirīrīria kwa Ayubu, na nīmuonete ūrīa Mwathani eekire marīgīrīrio-inī. Mwathani aiyūrītwo nī ūtugi na tha. **12** Ariū na aarī a Ithe witū, igūrū ūrīa maūndū mothe-rī, tigagai kwīhīta. Mūtikanehīte na igūrū kana na thī, o na kana na kīndū kīngī o na kī. Inyuū-rī, mwoiga “lī” nītūike lī, na mwoiga “Aca” nītūike aca, nīguo mūtikae gūtuūrwo ciira. **13** Nī harī mūndū thīnī wanyu wonete ūru? Ūcio nīahooe. Nī harī mūndū ūkenete? Ūcio nīaīne nīyīmbo cia kūgooca. **14** Nī harī mūndū thīnī wanyu mūrūaru? Ūcio nīete athuuri a kanitha mamūhooere na mamūhake maguta thīnī wa rītwa ūrīa Mwathani. **15** Namo mahoya mangīhooywō na wītīkio nī megūtūma mūndū ūcio mūrūaru ahone; Mwathani nīkūmwarahūra. Angīkorwo ehītie-rī, nīkūrekerwo mehia make. **16** Nī ūndū

1 Petero

1 Nī niī Petero, mūtūmwō wa Jesū Kristū,

Ngūmwandikīra marūa maya, inyuī arīa Ngai eyamūriire, na mūtūrīte mūrī ageni gūkū thī, na mūkahurunjūkīra mabūrūri ma Ponto, na Galatia, na Kapadokia, na Asia, na Bithinia, **2 o** inyuī mwathuurirwo kūringana na ūrīa Ngai Ithe aamūmenyete o mbere, na akamūtheria Kristū, na mūminjaminjīri thakame yake: Wega na thayū iromūningīlhīra. **3** Ngai, o we Ithe ūrīa mūtaamenyete Ngai. **4** Aatūciarire nīguo tūgē na igai rīrīa rītangībutha, kana rīthūke, kana rīhwerereke, rīrīa mūigīirwo kū igūrū, **5 o** inyuī mūgitīirwo nī hinya wa Ngai nī ūndū wa ūrīa ūhaarīrio gūkaaguūranīrio ihinda rīa mūthia. **6** Ūhoro ūcio nīguo mūkenagīra mūno, o na gwatuīka rīu nīmūiguithītio kieha kahinda kanini nīkūgerio na magerio ma mīthembā yothe. **7** Maūndū maya mokīte nīgeetha wītikio wanyu wonēke nī wa goro mūno gūkīra thahabu, ūrīa ūtīraga o na yakorwo ītheragio na mwaki, ningī ūmenyekē atī nī wa ma, na atī nīkarehe ūgooci, na riiri, na gītīo hīndī ūrīa Jesū Kristū akaaguūranīrio. **8** Nīmūmwendete o na gūtuīka mūtiirī mwamuona; ningī mūkamwītikia o na gūtuīka rīu mūtiramuona, na mūkaiyūrwo nī gīkeno gītangīheanīka ūhoro wakīo, o kīrīa kīrī riiri, **9** nīgūkorwo nīmūramūkīra ūndū ūrīa mūtanyaga kuona nī ūndū wa wītikio wanyu, na nīguo ūhonokio wa ngoro cianyu. **10** Ūhoro ūcio wa ūhonokio-rī, nīguo anabii, arīa maarathaga ūhoro wa wega wa Ngai ūrīa warī ūkē kūrī inyuī, maacaragia na kīyo, na makaūtuīria na ūmenyereri mūnene, **11** makīgeria kūmenya nī hīndī ūrīkū Roho wa Kristū ūrīa warī thīnī wao orotaga rīrīa aarathaga ūhoro wa kūnyariirīka gwa Kristū na riiri ūrīa ūkaarūmīrīra. **12** Nao nīmagūuīrio atī to o ene meetungatagīra, no nī inyuī maatungatagīra, hīndī ūrīa maaragia

ūhoro wa maūndū marīa mwīrītīwo rīu nī arīa maamūhunjīrie ūhoro-ūrīa-Mwega na ūndū wa Roho Mūtheru ūrīa watūmirwo kuuma igūrū. Maūndū macio nīmo araika meriragīria mūno kuona. **13** Nī ūndū ūcio, ikaragai mwīhaarīrie meciirīa-inī manyu; tuīkai andū a kwīrigagīrīria merirīria ma mwīrī; na mūige kīrīgīrīro kīanyu biū harī wega ūrīa mūkaaheo hīndī ūrīa Jesū Kristū akaaguūranīrio. **14** Tuīkai ciana cia mooru marīa mwatūire namo mbere hīndī wamwītire nī mūtheru-rī, o na inyuī tuīkai atheru maūndū-inī mothe marīa mūrīkaga; **16** nīgūkorwo nī kwandikītīwo atīrī: “Tuīkai atheru, tondū o na nī ndī mūtheru.” **17** Na rīrī, tondū inyuī mūkayagīra Ngai mūkīmwītīga Ithe wanyu, o we ūrīa ūtuagīra o mūndū o mūndū kūringana na wīra wake ategūthutūkania-rī, gūkaragei mūmūtīgīrīte na mūikarage ta mūrī gwītīkia, o nginya hīndī ūrīa ūhonokio ūgooka agendi gūkū thī. **18** Nīgūkorwo nīmūuu atī ūrīa ūhīrīrio ūkaaguūranīrio ihinda rīa mūkūrīrīwo mūtigane na mūtūrīre wa tūhū ūrīa ūwatīgīrīwo nī maithe manyu-rī, ti indo iria ibuthaga ta betha kana thahabu mwakūrīrīwo nacio, **19** no mwakūrīrīwo na thakame ya goro mūno ya Kristū, ūrīa wahaanaga ta gatūrūme gatarī na kīmeni kana kaūūgū. **20** Nake nīwe wathuurītīwo thī ūtanombwo, no nīagūuīranīrio mahinda maya ma kūrīgīrīria nī ūndū wanyu. **21** Na inyuī nīmūtīkītī Ngai nī ūndū wake, Ngai ūrīa wamūrīkīrie kuuma kūrī arīa akuū na akīmūhe riiri, nīgeetha wītikio wanyu na mwīhoko ikorwo irī o harī Ngai. **22** Na tondū ūrīa ūmūtītheretie nī ūndū wa gwāthīkīra ūhoro ūrīa ūma, na mūgatuīka a kwendana kūna na ariū na aarī Ithe wanyu hatarī ūhinga-rī, inyuī ene endanagai biū na ngoro cianyu. **23** Nīgūkorwo nīmūciarītīwo rīgī, no mūtīciarītīwo kuuma kūrī mbeū ūrīa ibuthaga, no nī ūrīa ūtarī ya kūbutha, na ūndū wa kiugo kīa Ngai kīrī kīrī muoyo na gītūrīga tene na tene. (aiōn **g165**) **24** Tondū rīrī, “Andū othe mahaana ta nyeki, na ūthaka wao wothe ūhaana ta mahūa ma mūgūnda; nyeki nīhooohaga, namo mahūa magaitika, **25** no kiugo kīa Mwathani gītūrīga

nginya tene." Na kiugo kiu nñkio mwahunjiirio.
(aión g165)

2 Nī ūndū ūcio-rī, eheriae rūmena ruothe na
maheeni mothe, na ūhinga, na ūiru, na
gūcambania o guothe. **2** Na mūtuīke ta tūkengē
mwīriragirie iria rīrīa riega rīa kīroho, nīgeetha
rīmūkūragie ūhonokio-inī wanyu, **3** tondū rīu
nīmūcamīte, mūkaigua atī Mwathani nī mwega.
4 Ūkai kūrī we, o ūcio Ihiga rīrī muoyo, o rīu
rīaregirwo nī andū, no Ngai akīrīthuura, na
nī rīa goro harī we, **5** o na inyuī, ta mahiga
marī muoyo-rī, nī gwakwo mūraakwo mūtuīke
nyūmba ya kīroho, na mūtuīke gīkundi gītheru
kīa athīnjīri-Ngai gīa kūrutaga magongona ma
kīroho marīa mangītikīrīka nī Ngai nī ūndū
wa Jesū Kristū. **6** Nīgūkorwo Maandiko moigīte
atīrī: “Nīnjigīte ihiga Zayuni, ihiga ithuure rīa
koine na rīa goro, na mūndū ūrīa ūmwīhokete
ndagaaconorithio.” **7** Na rīu kūrī inyuī aria
mwītikītie, ihiga rīrī nī rīa goro. No kūrī aria
matetikītie, “Ihiga rīrīa aaki maaregire nīrīo
rītūkīte ihiga inene rīa koine,” **8** na ningī atīrī,
“Nīrīo ihiga rīrīa rītūmaga andū mahīngwo,
na rwaro rwa ihiga rūrīa rītūmaga magūe.”
Mahīngagwo tondū wa kūregā gwathikīra ūhoro,
na noguo maathīrīrio. **9** No inyuī-rī, mūrī
rūrūka rūthuurītwo, na thiritū ya athīnjīri-
Ngai ya nyūmba ya ūthamaki, ningī mūrī
rūrīrī rwamūre, o na andū a Ngai kīumbē,
nīguo mwanagīrīre ūgooci wa ūcio wamwītire
muume nduma-inī mūtoonye ūtheri-inī wake
wa magegania. **10** Kūrī hīndī mwarī andū mataari
kiene, no rīu mūrī andū a Ngai; kūrī hīndī
mwaagīte kūguīrwo tha, no rīu nīmūiguīrīrwo
tha. **11** Arata akwa nyenda mūno, ndamūthaitha
mūrī ta ageni na agendi gūkū thiī, mwīrigagīrīrie
merirīria marīa mooru ma mwīrī, o marīa
marūaga na roho wanyu. **12** Tūūragai na
mītūrīrīre mīega mūrī gatagatī ka andū aria
matooī Ngai, nīgeetha o na mangīmūigīrīra
atī nīmwīkīte ūrū, meonagīre cīko cianyu
njega na magakumia Ngai mūthenya ūrīa
agooka. **13** Nī ūndū wa Mwathani-rī, athīkagīrai
wathani o wothe ūrīa ūheanītwo thiīnī wa
andū: o na wakorwo nī wa mūthamaki, arī
we mūnene igūrū rīa anene aria angī othe,

3 O ūguo noguo o na inyuī atumia, mwagīrīrwo
nī gwathīkagīra athuuri anyu, nīguo
hangīkorwo harī amwe ao matetīkitie kiugo
kīa Ngai, mahote kūgarūrwo ngoro o na hatarī
ciugo nī ūndū wa mītugo ya atumia ao, 2 nī
ūndū wa kuonaga mītūrīre yanyu ya ūthingu
na ya gītīio. 3 Kwīgemia kwanyu gütigatuïke
o kwa mwīrī, ta kūrama njuīrī, na kwīhumba

mathaga ma thahabu na nguo thaka, 4 no handū ūguo mūrī na ūhooreri na gītīo, 16 mūrī na ha ūguo-rī, gemagai mūndū ūrīa wa hithe wa thamiri itegwīcuuka, nīgeetha arīa macambagia ngoro thiinī, na ūgemu ūrīa ūtathēukaga wa mītugo yanyu mīega tondū mūrī thiinī wa roho wa ūhooreri na wa gūkindīria. Kwīgemia Kristū, maconokage nī ūndū wa gīcambanio kūu nīkuo kūrī bata mūno maitho-inī ma Ngai. kīu kīao. 17 Nī kaba kūnyariirwo nī ūndū wa 5 Nīgūkorwo ūguo nīguo atumia arīa atheru a gwīka wega, angīkorwo nī kwenda kwa Ngai, tene arīa mehokete Ngai meegemagia, na ūndū handū ha kūnyariirwo nī gwīka ūūru. 18 Tondū wa gwathīkagīra athuuri ao ene, 6 o ta Sara, Kristū aakuire nī ūndū wa mehia ihinda o ūrīa waathikagīra Iburahīmu na akamwītaga rimwe rīa kūigana, ūrīa mūthingu agīkua nī mwathi wake. Inyuī mūrī ciana ciake mūngīlīka ūndū wa arīa matarī athingu, nīguo atūtware ūrīa kwagīrīire mūtegwītīgīra. 7 O ūguo noguo kūrī Ngai. Ooragirwo arī thiinī wa mwīrī, no ha o na inyuī athuuri mwagīrīirwo nīgūtūrīania ūhoro wa Roho, agīcookio muoyo, 19 agīthī arī na atumia anyu na njīra ya ūūgī, mūkīmatīaga na muoyo ūcio wa Roho akīhunjīria maroho tondū nī aruti a wīra hamwe na inyuī, na marīa maarī njeera, 20 marīa maaremete kuuma tondū matirī hinya mūngī wa mwīrī ta inyuī, o tene rīrīa Ngai aatūire etereire akirīrīire ningī tondū mūrī agai hamwe na atumia anyu matukū-inī ma Nuhu, rīrīa thabina yaakagwo. a kīheo kīa ūtugi wa muoyo. īkagai ūguo Thīnī wayo haarī o andū anini, nao othe maarī nīguo gūtikagī ūndū ūngīgīrīria mahooya andū anana tu, arīa maahonokirio maaī-inī, 21 manyu. 8 Ngīrīrīria, ngūmwīra inyuothē namo maaī macio nīmo ngerekano ya ūbatithio atīrī, mūtūranagie mūiguanīte mūndū na ūrīa ūrīa o na inyuī ūmūhonokagia, na ti ūhoro wa ūngī; mūiguanagīre tha, ningī mwendanage ta kweheria o gīko kīa mwīrī, no nī mwīhītwa wa ciana cīa nyīna ūmwe, na mūtuīke ataana, na thamiri itarī na ūcuuke kūrī Ngai. Kūbatithio mūikarage mwīnyiihītie. 9 Tigagai kwīrīhīria kūu nīkuo kūmūhonokagia nī ūndū wa kūrīkio ūūru na ūūru, kana kwīrumīra mwarumwo, kwa Jesū Kristū, 22 ūrīa wathiire igūrū na rīu no nī kaba mūrathimanage, tondū ūguo nīguo aikaraga guoko-inī kwa ūrīo kwa Ngai, nao mwtīrīro, nīgeetha mūkaagaīrwo kīrathimo. araika, na aathani, o na maahinya magatuīka 10 Nīgūkorwo, “Mūndū ūrīa wothe ūngīenda ma gwathagwo nīwe.

gūtūura muoyo na one matukū mega, no nginya arigīrīrie rūrīmī rwake kwaria ūūru, na mīromo yake kwaragia maheeni. 11 No nginya agarūrūke atige gwīka ūūru, na ekage o wega; no nginya acaragie thayū na aūthingatage. 12 Nīgūkorwo maitho ma Mwathani maikaraga macūthīrīrie andū arīa athingu, na matū make magathikagīrīria mahooya mao, no andū arīa mekaga ūūru, ūthīu wa Mwathani nīkūmookīrīra ūmookagīrīra.” 13 Atīrīrī, nūū ūngīmwīka ūūru mūngīkorwo mūrī na kīyo gīa gwīka wega? 14 No rīrī, o na mūngīnyariirwo nī ūndū wa gwīka ūrīa kwagīrīire-rī, inyuī mūrī arathime. “Tigagai gwītīgīra maūndū marīa metigagīra; mūtikanamake.” 15 No ngoro-inī ciānyu-rī, mwīyamūrīrei Kristū atūike Mwathani. Ikaragai mwīhaarīrie hīndī ciōthe gūcookeria mūndū wothe ūrīa ūngīmūrīria gītūmi gīa kīrigīrīro kīrīa mūrī nakīo. No īkagai

4 Nī ūndū ūcio, tondū Kristū nīnyariirwo mwīrī-inī-rī, o na inyuī kīihotorei mūrī na meciiria o ta macio aarī namo, tondū mūndū ūrīa ūrīkītie kūnyariirwo mwīrī nīatiganīte na mehia. 2 Nī ūndū wa ūguo, mūtūrīre wake ūrīa ūtīgarīte wa gūtūura gūkū thī ndarītūraga nīguo ahingagie merīrīria mooru ma mwīrī, no arītūraga nīguo ekage ūrīa Ngai endaga. 3 Tondū nīmūtūrīte ihinda rīa kūigana mūgīkaga maūndū marīa andū arīa matetikītie Ngai mendaga gwīka, namo nī ta mītūrīre ya ūūrathoni, na merīrīria mooru ma mwīrī, na ūrīu, na gūthīiaga maruga-inī ma waganu, o na ciāthī-inī cīa kūnyua njoohi, o na mūhooere ūrī thaahu wa kūhooya mīhianano. 4 Nao andū acio nīmagegaga mona atī mūtiranyiitanīra nao hīndī ūrīa marakīrīrīria ūmaramari-inī ūcio wao, nao magakīmūcambagia. 5 Nao no nginya makaheana ūhoro wa maūndū

mao kūrī ūrīa wīhaarīirie gūtuīra ciira arīa mündū ūrīa mūthingu kūhonoka-rī, naguo marī muoyo na arīa makuīte. 6 Nīgūkorwo ūhoro wa mündū ūrīa ūtetikītie Ngai na ūrīa gīkī nīkīo gītūmi kīrīa gīatūmire Ūhoro-ūrīa- mwīhia ūgaakīhaana atīa?" 19 Nī ūndū ūcio-Mwega ūhunjīrio o na andū arīa makuīte, rī, andū arīa manyariirkaga kūringana na nīgeetha ha ūhoro wa mwīrī magaatuīrwo ūrīa Ngai endete, nīmaheane mīoyo yao kūrī ciira o ta ūrīa andū arīa angī magaatuīrwo, no Mūmbi wao ūrīa wa kwīhokeka, na mathīi na ha ūhoro wa roho matūrē muoyo o ta ūrīa mbere gwīkaga maūndū mega.

Ngai atūuraga. 7 Ithirīro rīa maūndū mothe nīrikūhīriie. Nī ūndū ūcio ikaragai mūrī na ūugī wa ngoro, na mūkarage mūterigītō nīguo mūhotage kūhooya. 8 Ningī gūkīra maūndū mothe, ikaragai mwendaine mūno mündū na ūrīa ūngī, tondū wendani nīuhumbagīra mehia maingī. 9 Ningī mūtuganage mūtekūnuguna. 10 O mündū nī ahūthīre kīheo o gīothe kīrīa amūkīrīte nīguo atungatagīre andū arīa angī, arī ta mūramati mwīhokeku wa wega wa Ngai wa mīthembā mīngī. 11 Mündū o wothe angīkorwo akīaria-rī, nīarie taarī mündū ūkūheana ciugo cia Ngai. Nake mündū o wothe angīkorwo agītungata-rī, nīatungate na hinya ūrīa ūheanagwo nī Ngai, nīgeetha Ngai agoocagwo maūndū-inī mothe thiīnī wa Jesū Kristū. Nake nīwe ūgūtūrūa arīna riiri na hinya nginya tene na tene. Ameni. (aiōn g165) 12 Arata akwa nyenda mūno, mūtikagegio nī magerio marīa mūranyariirwo namo, taarī ūndū mūgeni ūrekīka thiīnī wanyu. 13 No kenagai nīgūkorwo nī mūgwatanīire thiīnī wa kūnyariirkaga gwa Kristū, nīgeetha mūkayūrīrīwo nī gīkeno hīndī ūrīa riiri wake ūkaaguūranīrio. 14 Kūrathimwo-rī, nī inyū mūngīrumwo nī ūndū wa rītwa rīa Kristū, nī ūndū Roho ūrīa ūrī na riiri, o we Roho wa Ngai, arī igūrū rīanyu. 15 Mündū wanyu ndakananyariirwo ta mūūragani, kana mūici, kana mūgeri ngero ūngī o yothe, o na kana ta mündū ūrīa wītoonyagīrīria maūndū-inī ma andū angī. 16 No rīrī, mündū angīnyariirwo tondū wa gūtuīka Mūkristiano-rī, ndakanaconoke, no nīagooce Ngai tondū nīaheetwo rītwa rīu. 17 Nīgūkorwo ihinda nī ikīnyu ciira wambīrīrie gūtuīrwo andū a nyūmba ya Ngai; na angīkorwo ūkwambīrīria na ithuī-rī, gūgaagītuīka atīa harī arīa mataathīkagīra Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai? 18 Na rīrī, "Angīkorwo nī ūndū ūrī hinya

5 Ndī na ūhoro ngwenda gūthaitha athuuri a Kanitha arīa marī hamwe na inyuī, ndī mūthuuri wa Kanitha o tao, na ndī mūira wa kūnyariirwo gwa Kristū, o na ndī ūmwe wa gūkaagaīrīwo riiri ūrīa ūkaaguūranīrio: 2 Atīrīrī, tuīkai arīthī a rūrūrū rwa Ngai rūrīa mwīhokeirwo, mūgītungataga mūrī arori, na ti tondū wa kūringīrīrio, no nī ūndū wa kwīyendera, o ta ūrīa Ngai endaga mūtūkīe; mūtegūkorokera mbeeca, no mūtungatage mūrī na kīyo mūno; 3 mūtigetue anene a andū arīa mwīhokeirwo, no mūtūkīe cionererīa njega kūrī ūrūrū ūrū. 4 Na hīndī ūrīa Mūrīithi Ūrīa Mūnene akaaguūranīrio-rī, nīmūkaheo thūmbī ya riiri ūrīa itagatheūka o na rī. 5 O ūguo no taguo o na inyuī aanake mwagīrīrīwo nī gwathīkīra andū arīa akūrū. Inyuī otherī, ikaragai mwīnyīhanīrie mündū na ūrīa ūngī, tondū-rī, "Ngai nīareganaga na arīa etīi no arīa menyīhagia nīamaheaga wega wake." 6 Nī ūndū ūcio mwīnyīhagīe, mūrī guoko-inī kwa Ngai kūrīa kūrī hinya, nīguo akaamūtūgīrīria hīndī ūrīa njagīrīru yakinya. 7 Na mūmūrekagīrīrie maūndū manyu mothe marīa mamūtangaga, tondū nīwe ūmūrūmbūyagia. 8 Ikaragai mwīgūtē na mwīhūgāge. Tondū-rī, thū yanyu mūcukani ūcangacangaga ta mūrūthī ūkūrarama ūgīcīaria mündū wa gūtambuura. 9 No rīrī, mūmūwītīrie, mwīhaandītē wega thiīnī wa wītīkīo, tondū nīmūmenyete atī arīu na aarī a Ithe wanyu gūkū thiī guothe maranyariirkaga o ta inyuī. 10 Nake Ngai mwene wega wothe, o we ūrīa wamwītire riiri-inī wake wa tene na tene thiīnī wa Kristū, we mwene nīakamūcookererīa, na amwīkīre hinya, na amūtue arūmu na mūtangīenyenyeka, thuutha wa kūnyariirkaga kahinda kanini. (aiōnios g166) 11 Naguo hinya ūrotūka wake tene na tene. Ameni. (aiōn g165) 12 Ndamwandīkīra marūa maya makuhī ndeithītīo

nī Silivano, ūrīa nduaga mūrū wa lthe witū mwīhokeku, nīguo ndīmūmīrīie, na heane ūira na ma atī ūhoro ūyū nīguo wega wa Ngai ūrīa wa ma. Mwīhaandei wega thīinī waguo. **13** Kanitha ūrīa ūrī gūkū Babuloni, ūrīa ūthuurītwo hamwe na inyuī, nīwamūgeithia, o nake mūrū wakwa Mariko nīamūgeithia. **14** Geithaniai mūndū na ūrīa ūngī na ngeithi cia kīmumunyano iria cia wendo. Thayū ūrogīa na inyuī inyuothē arīa mūrī thīinī wa Kristū.

2 Petero

1 Nī niī Simoni Petero, ndungata na mütūmwo wa Jesū Kristū, Ngūmwandikira marū maya inyuī arīa mürükītie kwamükira wítíkio wa goro o ta ūrīa tūrī naguo nī ūndū wa ūthingu wa Jesū Kristū, ūrīa arī we Ngai witū na Mütūhonokia: **2** Wega na thayū iromūngihīra nī ūndū wa kūmenyana na Ngai, o na Jesū Mwathani witū. **3** Rīu-rī, hinya wake wa ūngai nītūheete kīria gīothe gītūbaragīa nīguo tūhote gūtūura muoyo na twāmūriire Ngai, nī ūndū wa kūmenyana nake ūcio watwītire tūgīe na riiri wake mwene o na wagīrīru wake. **4** Nī ūndū wa maündū macio-rī, nīatūheete maündū manene mūno ma ciiranīro ciale cia goro, nīgeetha nī ūndū wacio mūgwatanagīre nake mütūrīre-inī wa ūngai wake na mwītheemage kuuma kūrī ūbuthu wa gūkū thī ūrīa ūrehagwo nī merirīria mooru. **5** Na nī ūndū wa gītūmi kīu kīumbe, kīrutanīrie mūno nīguo muonganīrīrie wítíkio wanyu na wagīrīru; naguo wagīrīru mūwonganīrīrie na ūmenyo; **6** naguo ūmenyo mūwonganīrīrie na kwīgīrīrīria merirīria ma mwīrī; nakuo kwīgīrīrīria macio-rī, mūkuonganīrīrie na kwīyamūrīra Ngai; **7** nakuo kwīyamūrīra Ngai mūkuonganīrīrie na gūtuga ariū na aarī a Ithe witū; nakuo gūtuga ariū na aarī a Ithe witū mūkuonganīrīrie na wendani. **8** Nīgūkorwo mūngīgīa na mawega macio na mamūngihīre mūno-rī, nīmarīgiragia mūgūtare kana mwage maciaro harī ūhoro wa kūmenya Mwathani witū Jesū Kristū. **9** No mündū angīaga maündū macio-rī, mündū ūcio ndarona wega na nī mütumumu, na nīariganīrīwo atī aatheririo nīguo atigane na mehia make ma tene. **10** Nī ūndū ūcio, ariū na aarī a Ithe witū-rī, ikagīrī kīyo makīria nīguo mütūme gwītwo kwanyu na gūthuurwo kwanyu kūrūme biū. Nīgūkorwo mūngīika maündū macio-rī, gūtīrī hīndī mūkaagūa, **11** na nīmūgetikīrio na ūtugi mūtoonye thīnī wa ūthamaki wa tene na tene wa Mwathani na Mūhonokia witū Jesū Kristū. (aiōnios g166) **12** Nī ūndū ūcio ngūtūura ndimūririkanagia maündū

macio, o na mwakorwo nīmūmamenyete, na nīmūhaandītwo wega thīnī wa ūhoro wa ma ūrīa mūrī naguo. **13** Na ngwīciiria nī kwagīrīre ndimūririkanagie maündū maya hīndī ūrīa yothe ngūtūura thīnī wa hema ūno ya mwīrī ūyū, **14** tondū nīnjūū atī ica ikuhī nīngūmītaūra, o ta ūrīa Mwathani witū Jesū Kristū aanyonirie. **15** Na nīngwīrutanīria mūno nyone atī ndaarīkia gūkua nīmūrīhotaga kūrirkana maündū maya hīndī ciothe. **16** Hīndī ūrīa twamūmenyithirie ūhoro wa hinya na wa gūuka kwa Mwathani witū Jesū Kristū-rī, tūtiahūthīrire ng'ano cia gwītungīra na wara, no ithuī nī kwīonera tweyoneire ūkaru wake na maitho maitū. **17** Nīgūkorwo nīaheirwo gītīo na riiri kuuma kūrī Ngai Ithe, hīndī ūrīa mūgambo wamūkorire uumīte kūrī ūrīa Mwene Riiri ūrīa Mūnene ūkiuga atīrī, “Ūyū nīwe Mūrū wakwa ūrīa nyendete mūno; nī ngenaga mūno nī ūndū wake.” **18** Ithuī ene nītweigūrīire mūgambo ūcio ūkiuma igūrū hīndī ūrīa twarī nake kīrīma-inī kīria gītheru. **19** Na ningī ūhoro ūrīa warathirwo nī anabii ūrīa twī naguo nīwīkīrītwo hinya makīria, na no mwīke wega mūngīthikīrīria, ūhaana ta ūtheri ūkvara handū harī nduma, o nginya gūkē nayo njata ya rūciinī īkenge ngoro-inī cianyu. **20** No mbere ya maündū mothe-rī, no nginya mūmenye atī gūtīrī ūhoro wanarathwo Maandiko-inī Matheru ūngītaūrwo nī mūnabii na ūtaūri wake mwene. **21** Nīgūkorwo kīhumo kīa ūnabii gītioimanire na kwenda kwa mūndū, no andū nīmarīrie ūhoro uumīte kūrī Ngai, o ta ūrīa Roho Mūtheru aamatongoririe.

2 No rīrī, nī kwarī anabii a maheeni thīnī wa andū, o ta ūrīa gūgaakorwo na arutani a maheeni thīnī wanyu. Nao nīmagatoonyia ūrutani wa maheeni wa gūthūkia andū na waara, o na makaane Mwathani ūrīa wamagūrire, na nī ūndū ūcio, merehere kwanangwo kwa narua. **2** Andū aingī nīmakarūmīrīra mīthīire yao ya ūūra-thoni na matūme njīra ūrīa ya ma īcambio. **3** Ningī nī ūndū wa ūkoroku wao, arutani acio nīmagetongagia na inyuī na kūmwīraga ng'ano cia maheeni. Ituīro rīao rīa ciira rītūre rīmetereire, o na kwanangwo kwao gūtiikaraga ta gūkomete. **4** Nī ūndū-

rī, kuona atī Ngai ndaigana kūiguīra araike
arīa mehirie tha, no nīkūmaikia aamaikirie
Jehanamu, akīmohithia marima-inī ma nduma
maikarage kuo metereire ituīro-rī, (Tartaroō g5020)

5 ningī kuona atī ndaiguīrīire thī ya tene
tha hīndī īrīa aarehire kīguū kīa maaī kūrī
andū arīa maatūraga kuo matetikītie Ngai,
no akīgitīra Nuhu, ūrīa warī mūhunjia wa
ūthingu na andū angī mūgwanja; 6 na angīkorwo
nīnatūrīire matūrīra ma Sodomu na Gomora
ciira na ūndū wa kūmacina magītuīka mūhu, na
moime thīnī wa arīa matūrīra mahītagia.
akīmatua kionereria kīa ūrīa gūgaatuīka kūrī
andū arīa matetikītie Ngai; 7 na angīkorwo o ene marī ngombo cia ūhoro wa kūbutha,
nīahonokirie Loti, mūndū warī mūthingu, na nīgūkorwo mūndū nī ngombo ya ūndū ūrīa
waiguithagio kieha nī mītūrīre ya ūrīa-thoni
ya andū acio aaganu, 8 (nīgūkorwo mūndū ūcio
mūthingu, ūrīa waikaranagia nao o mūthenya,
gūkū thī nī ūndū wa kūmenyana na Mwathani
nīaiguithagio ruo ngoro-inī yake thingu nī na Mūhonokia witū, Jesū Kristū na ningī
ciiko cia waganu iria oonaga na akaigua); macooke kuohanio na maundū na magatoorio
9 angīkorwo ūguo nīguo kūrī-rī, Mwathani nīmo-rī, mūtūrīre wao wa marigīrīrio-inī
nīo kūhonokia andū arīa meamūrīire Ngai ūgaakorwo ūrī mūru gūkīra wa kīambīrīria.
kuuma magerio-inī, na kūiga andū arīa matari
athingu nginya mūthenya wa ciira ūkinye, gūkīra kūmīmenya na magacooka kūhutatīra
o akīmaherithagia. 10 Na makīria harī andū
watho ūrīa mūtheru maatīgīrīwo. 22 Ūhoro
arīa marūmagīrīra merirīria mooru ma mwīrī
marīa marī magigi na makanyarara wathani
o wothe. Andū acio nī ndūrīka na nī etīi na
matītīgīrīra kūruma ciūmbe cia igūrū iria irī
rii; 11 no rīrī, o na gūtuīka araike nī marī
hinya na ūhoti makīria, matirumaga ciūmbe
icio magīchitangaga kūrī Mwathani. 12 No
andū acio nīmarumanaga maundū-inī marīa
matooī. Mahaana ta nyamī itari na meciiria,
iria ciūmbīwo itari na ūmenyo, na iciarītwo
irī cia kūgwatio na kūniinwo, na o ta nyamī-
rī, o nao nī kūniinwo makaaniinwo. 13 Nao
nīmakārhwo ūrīna na ūrīna kūringana na ūrīna
matūiremekaga. O monaga atī kūrīo mūthenya
barigici nīkuo gwīkenia. Andū acio nī imeni
na ūugū, rīrīa megwikenia maruga-inī mao ma
ikeno hīndī īrīa mekūriānīra na inyū. 14 Marī na
maitho maiyūrīte ūtharia, na matitīgīra kūhīia;
o maguucagīrīria andū arīa marī ngoro hūthū;
o nī njorua cia ūkoroku, na nī rūciaro rūrume!
15 Nīmatīgīte njīra ūrīa nūngarū makoorā
makarūmīrīra njīra ya Balamu wa Beori, ūrīa

wendaga mūno mūcaara wa gwīka ūrū. 16 No
nīakūūmirwo nī ndigiri, nyamī ūtaaragia, nī
ūndū wa gwīka ūrū, ūkiaria na mūgambo wa
mūndū, na ūkiīrīa ūgūrūki wa mūnabii ūcio. 17
Andū acio nī ithima itarī maaī, na nī ibii iria
itwaragwo nī kīuhūkānīo. Nao no nduma nene
makīria metereirio. (questioned) 18 Nīgūkorwo
maaragia ndeto cia tūhū na cia mwītīo,
makaguucagīrīria na merirīria mao mooru ma
mwīrī o na ūrīa-thoni andū arīa marethara
19 Mameeragīra gūkūrīwo ūkombo-inī, o ūrīa
kuuma thīnī wa maundū marīa marī magigi ma
mūthingu, ūrīa waikaranagia nao o mūthenya,
gūkū thī nī ūndū wa kūmenyana na Mwathani
nīaiguithagio ruo ngoro-inī yake thingu nī na Mūhonokia witū, Jesū Kristū na ningī
ciiko cia waganu iria oonaga na akaigua); macooke kuohanio na maundū na magatoorio
20 Mangīkorwo nīmetharīte
ya andū acio aaganu, 8 (nīgūkorwo mūndū ūcio
kuuma thīnī wa maundū marīa marī magigi ma
mūthingu, ūrīa waikaranagia nao o mūthenya,
gūkū thī nī ūndū wa kūmenyana na Mwathani
nīaiguithagio ruo ngoro-inī yake thingu nī na Mūhonokia witū, Jesū Kristū na ningī
ciiko cia waganu iria oonaga na akaigua); macooke kuohanio na maundū na magatoorio
21 Nī kaba matangīamenyete njīra ya ūthingu,
watho ūrīa mūtheru maatīgīrīwo. 22 Ūhoro
arīa marūmagīrīra merirīria mooru ma mwīrī
marīa marī magigi na makanyarara wathani
iria ciugaga atīrī: “Ngui ūcooagīrīra matahīko
o mayo,” na, “Ngūrwe ya mūgoma yathambio
ūcooagīra ūgāthī kwīgaragaria mūtondo-inī.”

3 Arata akwa nyendete mūno, maya nī marūa
makwa ma keerī kūrī inyū. Na thīnī wamo
meerī ndīmaandīkīte marī ma kūmūririkanīa
mwarahūkē mūgīe na meciiria marīa magīrīru.

2 Nīngwenda mūririkanīa ciugo iria ciaririo
tene nī anabii arīa atheru na watho ūrīa
waheanirwo nī Mwathani na Mūhonokia witū
na mūgīkīnīrīo nī atūmwo anyu. 3 Mbere
ya maundū mothe, no nginya mūmenyete atī
matukū ma kūrigīrīria nīgūgooka anyūrūranīa,
manyūrūranagie na marūmagīrīre merirīria
mao mooru. 4 Nīmakooranagia atīrī, “Gūuka
gwake kūrīa erānīrīra gūgaakīnya-rī? Kuuma
rīrīa maithe maitū maakuire, maundū mothe
mathīiaga na mbere o ta ūrīa maatarīi kuuma
rīrīa thī yombirwo.” 5 No nīmeriganīrīie o na
makīmenyaga atī o tene, nī ūndū wa kiugo
kīa Ngai, kūrīa iērīu nī kwaṣīre, navo thī

253

2 Petero

īkīumbwo na maaī kuumā kūrī maaī. **6** Ningī nīguo mūtikaheenererio mūgūe muume ūhoromaai o macio no mo maarindanirie thī ya ihinda inī wanyu wa gwīkindīra wega nī kūhīthio nī rīu, na makīmānanga. **7** Ningī nī ūndū wa kiugo mahītia ma andū arīa matamenyagīrīra watho. o ro kīu, igūrū na thī iria irī ho rīu nīciigīrīro mwaki, igetererio mūthenya wa ciira, o na wa kwanangwo kwa andū arīa matetikītie **18** No rīrī, thiīi na mbere gūkūra thīinī wa wega na ūmenyo wa Mwathani na Mūhonokia witū Jesū Kristū. Nake arotūura arī na riiri rīu na Ngai. **8** No rīrī, arata akwa nyendete mūno, mūtikariganīrīro nī ūndū ūyū ūmwe, atī kūrī Mwathani mūthenya ūmwe no ta mīaka ngiri, na mīaka ngiri no ta mūthenya ūmwe. **9** Mwathani ndagondagīrīra kūhīngia ciīranīro ciake, ta ūrīa andū amwe meciiragia atī nīagondagīrīra. We nīamūkiragīrīria, tondū ndendaga mūndū o na ūmwe oore, no endaga andū othe merire. **10** No rīrī, mūthenya wa Mwathani ūgooka o ta mūici. Mūthenya ūcio-rī, igūrū nīrīkabuūria na mūrurumo mūnene; nacio ciūmbe iria itūire kūu igūrū nīkaahīa nī mwaki ithire, nayo thī na kīria giothe kīrī kuo nīigacinwo ithire biū. **11** Kuona atī indo ciathe nīkaanangwo na njīra īyo-rī, inyuū mūkīagīrīrīro gūkorwo mūrī andū a mūthembā ūrīkū? Inyuū mwagīrīrīro nīgūtūrīraga mūtūrīre mūtheru na wa kwīyamūrīra Ngai, **12** mūgītanyaga na mūkīriragīrīra mūthenya ūcio ūkīnye narua. Mūthenya ūcio wakinya-rī, igūrū nīrīkaanangwo na mwaki, na indo ciathe iria irī kuo ihīe nī mwaki, itweke. **13** No kūringana na ūrīa eeranīire-rī, nītwīrīgīrīre igūrū rīerū na thī njerū, o kuo kūrīa gūtūrīraga ūthingu. **14** Nī ūndū ūcio, inyuū arata akwa nyendete mūno, kuona atī nīmwīrīgīrīre ūndū ūyū-rī, kīrutanīriei mūkoragwo mūtarī na kīmeni, na mūtarī na ūcuuke, na mūrī na thayū nake. **15** Menyai atī gūkirīrīria kwa Mwathani witū nīkuo gūtūmaga mūhonokio, o ta ūrīa mūrū wa Ithe witū Paūlū, ūrīa twendete aamwandīkīre arī na ūugī ūrīa Ngai aamūhete. **16** Marūa-inī make mothe aandikīte o ūhoro wa maūndū macio. Marūa-inī make nī kūrī maūndū mamwe marītū mūno kūmenya, marīa andū arīa matooī na arīa matakīdagīrīria mogomagia, o ta ūrīa mogomagia Maandīko marīa mangī, nao makereherere mwanangīko. **17** Nī ūndū ūcio, arata akwa nyendete mūno, kuona nīmūrīkītie kūmenya maūndū macio-rī, mwīmenyererei

1 Johana

1 Ūhoro ūrīa warī kuo kuuma o kiambīrīria, ūrīa tūiguīte, na ūrīa tuonete na maitho maitū, na tūkawīrorera, namo moko maitū makaihutia, o ūhoro ūcio wa Kiugo kīa muoyo, nīguo tūhunjagia. **2** Muoyo ūcio nīwonithanirio; na ithū nītūwonete na tūkaheana ūira waguo, na ithū tūkamūhunjagīria ūhoro wa muoyo wa tene na tene, ūrīa watūire na Ithe witū, na ūkīonithanio kūrī ithū. (aiōnios g166) **3** Ithū tūmūhunjagīria kīrīa tuonete na tūkaigua, nīgeetha o na inyuī mūgīe ngwatanīro na ithū. Nayo ngwatanīro iitū nī ngwatanīro na Ithe witū, o na Mūriū Jesū Kristū. **4** Tūramwandikīra maündū maya nīguo gīkeno gitū kīiganīre. **5** Īno nīyo ndūmīrīri ūrīa tūiguīte kuuma kūrī we, na nīyo tūramūmenyithia, atī: Ngai nī ūtheri; thīinī wake gūtīrī nduma o na hanini. **6** Tūngiuga atī tūrī ngwatanīro naked, tūgīthīaga na mīthīire ya nduma-rī, ūguo nīkūheenania, naguo ūhoro wa ma ndūtūraga thīinī witū. **7** No tūngīthī na ūtheri, o ta ūrīa we arī ūtheri-inī, tūrī na ngwatanīro mūndū na ūrīa ūngī, nayo thakame ya Jesū, Mūrū wake, nītūtheragia, tūgathirwo nī mehia mothe. **8** Tūngiuga tūtīrī na mehia, nī kwīheenia tūkwīheenia, naguo ūhoro wa ma ndūrī thīinī witū. **9** Tūngiumbūra mehia maitū-rī, we nī mwīhokeku na nī wa kīhooto, na nīgūtūrekera mehia maitū na atūtherie tūthirwo nī maündū mothe marīa matarī ma ūthingu. **10** Tūngiuga tūtīlhītie-rī, tūkūmūtua wa maheeni, naguo ūhoro wake ndūrī na handū thīinī witū.

2 Twana twakwa nyendete, ngūmwandikīra maündū maya nīgeetha mūtikehagie. No mūndū o na ū angīhīa-rī, nī tūrī na mūtūciirīri hari Ithe witū, na nīwe Jesū Kristū, ūrīa Mūthingu. **2** We nīwe igongona rīa kūhorheria mehia maitū, na to mehia maitū moiki, no nī mehia ma andū othe a thī. **3** Na ithū nītūmenyaga atī nītūmūū, angīkorwo nītāthikagīra maathani make. **4** Mūndū ūrīa uugaga atīrī, "Nīndīmūū," no ndekaga ūrīa aathanaga-rī, ūcio nī wa maheeni, na ūhoro wa ma ndūrī thīinī wake. **5** No mūndū o

withe angīathīkīra kiugo gīake-rī, ti-itherū wendo wa Ngai nīmūkinyanīru kūna thīinī wake. **6** Ūndū ūyū nīguo ūtūmaga tūmenye atī tūrī thīinī wake: **6** Ūrīa wothe uugaga atī nīatūire thīinī wake-rī, no nginya athīi na mīthīire ta ūrīa Jesū aarī nayo. **7** Arata akwa endwa, ti rīathani rīerū ndīramwandikīra, no nī rīathani rīrīa rīa tene, o rīrīa mūtūire nārikuuma o kiambīrīria. Rīathani rīrīa rīa tene nīrīa ndūmīrīri ūrīa mūiguīte. **8** No rīu nī rīathani rīerū ndīramwandikīra; naguo ūhoro wa ma warīo wonekaga thīinī wake na thīinī wanyu, tondū nduma no ūrīathira, naguo ūtheri ūrīa wa ma nīrīkītie kwara. **9** Mūndū ūrīa uugaga atī arī ūtheri-inī no nītūire mūrū kana mwarī wa ithe-rī, ūcio arī o nduma-inī. **10** Ūrīa wothe wendete mūrū na mwarī wa ithe atūrīaga ūtheri-inī, na thīinī wake gūtīrī ūndū ūngītūma ahīngwo. **11** No ūrīa wothe ūtūire mūrū kana mwarī wa ithe, arī nduma-inī na athīiaga na nduma; ndamenyaga kūrīa arathīi, tondū nduma nīmūtuīte mūtumumu. **12** Ndīramwandikīra, inyuī twana twakwa nyendete, tondū nīmūrekeirwo mehia manyu nī ūndū wa ūtūwa rīake. **13** Ndīramwandikīra, inyuī maithe, tondū nīmūmenyete ūrīa warī kuo kuuma o kiambīrīria. Ndīramwandikīra, inyuī andū ethī, tondū nīmūtooretie ūrīa mūrū. Ndīramwandikīra, inyuī twana twakwa nyendete, tondū nīmūmenyete Ithe witū. **14** Ndīramwandikīra, inyuī maithe, tondū nīmūmenyete ūrīa warī kuo kuuma o kiambīrīria. Ndīramwandikīra, inyuī andū ethī, tondū mūrī na hinya, nakīo kiugo kīa Ngai nīgūtūraga thīinī wanyu, na nīmūtooretie ūrīa mūrū. **15** Mūtikende thī kana kīndū o gīothe kīrī thīinī wa thī. Mūndū o na ū angīkorwo nīendete thī-rī, wendo wa Ithe witū ndūrī thīinī wake. **16** Nīgūkorwo ūndū o wothe ūrī gūkū thī, na nīmo merirīria ma mwīrī, na merirīria ma maithe make, na mwīraho wa kīrīa arī nakīo na ūrīa ekaga: maündū macio matumanīte na Ithe witū, no moimanīte na thī. **17** Thī na merirīria mayo nīthiraga, no mūndū ūrīa wīkaga ūrīa Ngai endaga atūrīaga nginya tene. (aiōn g165) **18** Twana twakwa nyendete, rīrī nī ithaa rīa

3 Onei ūrīa wendo ūnenehete, ūrīa Ithe witū atwendete naguo, atī twītagwo ciana cia Ngai! Na ūguo nīguo tūrīl Gítumi kia andū a thī mage gütümenya nī ūndū o nake matiamümenyire. **2** Arata akwa endwa, rīu ithūi tūrī ciana cia Ngai, no gütirī kūramenyithanio ūrīa tūgaatuika thuutha-inī. No nītūūñ atī hīndī ūrīa **16** Undū uria utumaga tumenyi uria wendo ūhaana nī ūyū: Jesū Kristū nīarutire muoyo wake nī ūndū witū. Na ithūi nītwagīrīrwo tūrute mīoyo iitū nī ūndū wa ariū na aari a Ithe witū. **17** Mündū angīkorwo arī na indo cia gükū thī, na one mürū kana mwarī wa ithe wao ūbataire nī ūteithio no aage kūmūigūra

tha-rī, wendo wa Ngai ūngīgikorwo ūrī thīnī Mūndū o wothe ūrīa ūtendanaga ūcio ndooī wake atīa? 18 Twana twakwa nyendete, nītūtige Ngai, tondū Ngai nī wendo. 9 Ūū nīguo Ngai kwendanaga na ciugo kana na kanua tu, no oonanirie wendo wake harī ithū: Nīatūmire nītwendanage na ciiko na twendane na ma. Mūriū wake, o we wa mūmwe, gūkū thī nīgeetha 19 Ūū nīguo tūmenyaga atī tūrī a ūhoro ūrīa tūtūure muoyo nī ūndū wake. 10 Ūyū nīguo wa ma, na ūrīa tūrīgaga ngoro ciitū itarī wendo: ti atī nī ithū twendire Ngai, nowe nīwe na nganja tūrī mbere yake, 20 rīrīa rīothe watwendire, na agītūma Mūriū wake atūkē ngoro ciitū itaratūtūra ciira. Nīgūkorwo Ngai igongona rīa kūhoroheria mehia maitū. 11 Arata nī mūnene gūkīra ngoro ciitū, na nīoī maūndū akwa endwa, kuona atī Ngai nīguo atwendete-rī, mothe. 21 Arata akwa endwa, ngoro ciitū o na ithū nītūkīagīrīrwo twendanage. 12 Gūtīrī ingīaga gūtūtūra ciira-rī, nītūrīkoragwo tūrī na mūndū ūrī ona Ngai; no tūngīendana mūndū na ūūmīrīru mbere ya Ngai, 22 na nīarītūheaga kīrīa ūrīa ūngī-rī, Ngai nīatūrīraga thīnī witū, naguo gīothe tūrīmūhooyaga, tondū nītwathīkagīra wendo wake ūgakinyanīra thīnī witū. 13 Ūndū maathani make na tūgeeka maūndū marīa ūrīa ūtūmaga tūmenye atī tūtūraga thīnī wake mamūkenagīa. 23 Narīo rīrīrī nīrīo rīathani nake agatūrīra thīnī witū, nī atī nīatūheete rīake: Nī gwītīkīa rītīwa rīa Mūriū, Jesū Kristū, Roho wake. 14 Na nītuonete na tūkoimbūra atī na twendanage o ta ūrīaaatwathire. 24 Aria Ithe witū nīatūmīte Mūriū atūkē Mūhonokia maathīkagīra maathani make nīmatūrīraga wa thī yothe. 15 Mūndū o wothe angiumbūra atī thīnī wake, nake nīatūrīraga thīnī wao. Naguo Jesū nī Mūrū wa Ngai-rī, Ngai atūrīraga thīnī ūndū ūrīa tūmenyaga naguo atī nīatūrīraga wake, nake agatūrīra thīnī wa Ngai. 16 Na nī thīnī witū nī ūyū: Nī ūndū wa Roho ūrīa ūndū ūcio nītūmenyete na tūkehoka wendo aatūheire.

4 Arata akwa endwa, mütigetikagie roho o wothe, no müroragie maroho muone kana moimîte kûrî Ngai, tondû anabii aingî a maheeni nîmoimagarîte magathî thî yothe. **2** Üñ nîgu mûngîhota gûkûrana Roho wa Ngai: Roho o wothe ürîa uumbûraga atî Jesû Kristû nîokite arî na mwîrî, ücio uumîte kûrî Ngai, **3** no roho o wothe ürîa ütoimbûraga Jesû, ücio nduumîte kûrî Ngai. Ücio nî roho wa mûmena-Kristû, ürîa mûngîuîte atî nîngooka na o na rîu nîurîkîtie gûuka gûkû thî. **4** Inyuû twana twakwa nyendete, inyuû mûrî a Ngai na nîmûmatooretie, tondû ürîa ürî thînî wanyu nî mûnene gûkîra ürîa ürî gûkû thî. **5** Acio moimîte gûkû thî, na nî ûndû ücio maaragia ûhoro wa maûndû ma gûkû thî, na thî na andû a gûkû thî makamathikîrîria. **6** Ithuî tuumîte kûrî Ngai, nake mûndû o wothe ürîa ütû Ngai nîatûthikagîrîria; no ürîa wothe ütoimîte kûrî Ngai ndatûthikagîrîria. Üguo nîguo tûkûrana Rôho ürîa wa ma, na roho ürîa wa maheeni. **7** Arata akwa endwa, nîtwendanagei mûndû na ürîa üngî, nîgûkorwo wendo uumaga kûrî Ngai. Mûndû o wothe ürîa wendanaga, aciarîtwo nî Ngai o na nîoi Ngai. **8**

5 Mündū o wothe wítikitie atī Jesū níwe Kristū aciarítwo nī Ngai, nake mündū o wothe wendete mūciari níendete o na mwana wake. **2** Üú níguo tūmenyaga atī nítwendete ciana cia Ngai: nī kwenda Ngai na kühingia maathani nake. **3** Üú níguo kwenda Ngai: nī gwathikira

257

1 Johana

maathani make. Namo maathani make ti maritū, ūrīa mūru ndangīhota kūmwīka ūru. **19** Ithuī 4 Nīgūkorwo mūndū o wothe mūciare nī Ngai nītūū atī tūrī ciana cia Ngai, na tūkamenya atī nīatooragia maundū ma thī. Naguo ūhootani thī yothe yathagwo na wathani wa ūrīa mūru. **20** Ningī nītūū atī Mūrū wa Ngai nīokite na 5 Nūū ūcio ūtooragia maundū ma thī? Nī mūndū nīatūheete ūtauku, nīgeetha tūmūmenye ūrīa ūrīa wīfīkītie atī Jesū nīwe Mūrū wa Ngai. **6** We nīwe wokire na ūndū wa maaī na thakame, arī we ūhoro wa ma. Na ithuī tūrī thīinī wake o Jesū Kristū. We ndokire na ūndū wa maaī na ūcio ūrīa arī we ūhoro wa ma, tūrī thīinī wa moiki, no nīwe wokire na ūndū wa maaī na Mūrūwe Jesū Kristū. We nīwe Ngai ūrīa wa ma, thakame. Nake Roho nīwe mūira, tondū Roho **21** Twana twakwa nyendete, mwīmenyagīrīrei nīwe ūhoro ūrīa wa ma. **7** Nīgūkorwo aira nī ngai cia mīhianano.

atatū (kūu igūrū: nao nī lthe witū, na ūhoro, na Roho Mūtheru; nao aya atatū nī ūmwe. Gūkū thī nakuo aira nī atatū): **8** nao nī Roho, na maaī, na thakame; nao acio atatū nīmaiguanīte. **9** Angīkorwo nītītīkagīra ūira wa mūndū, ūira wa Ngai nī mūnene makīria, tondū nī ūira wa Ngai ūrīa aheanīte ūkonī Mūriū. **10** Mūndū wothe wīfīkītie Mūrū wa Ngai arī na ūira ūcio ngoro-inī yake. Mūndū wothe ūtetīkītie Ngai nīamūtūite wa maheeni, tondū ndetīkītie ūira ūrīa mūheane nī Ngai ūkonī Mūriū. **11** Naguo ūyū nīguo ūira atī Ngai nīatūheete muoyo wa tene na tene, naguo muoyo ūcio wī thīinī wa Mūriū. **(aiōnios g166)** **12** Ūrīa ūrī na Mūriū arī na muoyo; nake ūrīa ūtarī na Mūrū wa Ngai ndarī na muoyo. **13** Ndiramwandikīra maundū maya inyuī arīa mwītīkītie rītwa rīa Mūrū wa Ngai, nīgeetha mūmenye atī mūrī na muoyo wa tene na tene. **(aiōnios g166)** **14** Ūmīrī ūrīa tūkoragwo naguo tūgīkuhīrīria Ngai nī atī tūngīhooya ūndū o wothe kūringana na wendo wake-rī, we nīatūiguaga. **15** Na tūngīmenya atī nīatūiguaga, ūndū-inī o wothe ūrīa tūhooyaga-rī, nītūū atī nīatūheete ūndū ūrīa tūmūhooete. **16** Mūndū o wothe angīona mūrū kana mwarī wa ithe agīka rīhīa rīrīa rītangīmūtwara gīkuū-inī, nīahoe, nake Ngai nīakamūhe muoyo. Ndīraaria ūhoro wa andū arīa rīhīa rīao rītarī rīa kūmatwara gīkuū-inī. No nī kūrī rīhīa rītangītwara mūndū gīkuū-inī. Niī ndiroiga atī mūndū ahooe nī ūndū wa rīhīa ta rīu. **17** Cīiko ciathe njūrū nī mehia, no nī kūrī rīhīa rītangītwara mūndū gīkuū-inī. **18** Nītūū atī mūndū o wothe ūciarītwo nī Ngai ndatūūraga ehagia; mūndū ūrīa ūciarītwo nī Ngai, ūcio nīamenyagīrīwo nī Ngai, nake

2 Johana

1 Kuuma kūrī niī Mūthuuri wa Kanitha,
Ndaandīka marūa maya kūrī mūtumia ūrīa
mūthuure, o hamwe na ciana ciake, arīa
nyendete kūna kūna, na to niī nyiki, no nī
hamwe na arīa othe mamenyete ūhoro ūrīa wa
ma: **2** makamwenda tondū wa ūhoro ūrīa wa
ma, ūrīa ūtūūraga thīinī witū, o na ūgūtūūra
na ithuī nginya tene: (aiōn g165) **3** Wega, na tha,
na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe, na kuuma kūrī
Jesū Kristū, o we Mūriū wa Ithe witū, irīkaraga
na ithuī thīinī wa ūhoro wa ma, na wa wendo.
4 Nīngenete mūno nīkuona ciana imwe ciaku
igīthīi na njīra ya ūhoro ūrīa wa ma, o ta ūrīa
Ithe witū aatwathire. **5** Na rīu, mūtumia ūyū
mwende, ti rīathani rīerū ndīrakwandikīra,
no nī rīrīa tūtūire narīo kuuma o kīambīrīria.
Ngūuria atī twendanage mūndū na ūrīa ūngī. **6**
Naguo wendani nī atīrī: Atī tūthīiage na njīra ya
gwathīkīra maathani make. O ta ūrīa mūiguīte
kuuma o kīambīrīria, rīathani rīake nī atī
mūthīiage mūrī o na wendani ūcio. **7** Aheenanīa,
aingī arīa matetīkītie atī Jesū Kristū ookire arī
na mwīrī, nīmarorūūra gūkū thī. Mūndū ta
ūcio nī mūheenanīa na nī mūmena-Kristū. **8**
Mwīhūgāgei nīguo mūtigate kīrīa mūrutiīre
wīra, no mūtuīke a gūkaaheo mūcaara wanyu ūrī
wothe. **9** Mūndū o wothe ūkīraga njano akarega
kūrūmīrīra ūrutani wa Kristū, ūcio ndakoragwo
na Ngai; no ūrīa ūkaraga ūrutani-inī ūcio,
we arī na Ithe witū o na Mūriū. **10** Mūndū
o wothe angūuka kūrī inyuī arī na ūrutani
ūngī tiga ūcio-rī, mūtikanamūnyiite ūgeni o
na kana mūmwamūkīre kwanyu mūciī. **11**
Mūndū wothe ūngīmwamūkīra, nīkūgwatanīra
magwatanīire naake cīko ciake cīa waganu. **12**
Ndī na maūndū maingī ma kūmwandikīra, no
ndikwenda kūhūthīra karatathi na rangi. Handū
ha ūguo-rī, ndīrehoka kūmūceerera njaranīrie
na inyuī tūkīonanaga, nīgeetha gīkeno giitū
kīganīre. **13** Nīmwageithio nī ciana cīa mwarī
wa maitūguo ūrīa mūthuure.

3 Johana

nīmakūgeithia. Geithia arata arīa marī kūu na
marītwa mao.

1 Kuuma kūrī niī Mūthuuri wa Kanitha,
Ndakwandikīra, wee mūrata wakwa
mwendwa Gayo, ūrīa nyendete kūna kūna. **2**
Mūrata wakwa mwendwa, mahooya makwa nī
atī ūkenagīre ūgima wa mwīrī, na atī maūndū
mothe magaacīre, o ta ūrīa ngoro yaku ūkarīte
īgaaciīre. **3** Nīndīrakenire mūno nī ūndū wa
ariū na aarī a Ithe witū amwe gūūka kūnjīra
ūhoro wa wihokeku waku ūhoro-inī ūrīa wa
ma, na ūrīa ūkīrīrīrie gūthī na njīra ya ūhoro
ūrīa wa ma. **4** Gūtirī ūndū ūngī ūngenagia
gūkīra kūigua atī ciana ciakwa no ithiiaga
irūmīrīire njīra ūrīa ya ūhoro ūrīa wa ma. **5**
Mūrata wakwa mwendwa, wee nīūkoragwo ūrī
mwihokeku thīnī wa maūndū marīa wīkagīra
ariū na aarī a Ithe witū, o na gūtuīka ndūmooī.
6 Nīmerītē kanitha ūhoro wa wendani waku.
Nī wega ūmoimagarie o ta ūrīa kwagīrīire
harī Ngai. **7** Moimagarire nī ūndū wa Rītwa
riake na makīrega ūteithio kuuma kūrī andū
arīa matetikītie Ngai. **8** Nī ūndū ūcio ithuī-
rī, twagīrīrīwo gūtaanahagīra andū ta acio
nīgeetha tūrutithanagie wīra wa ūhoro ūrīa wa
ma tūrī hamwe. **9** Nīndandikīire kanitha, no
Diotirefe, ūrīa wendaga gūtuīka ta mūnene,
nīareganire na ithuī. **10** Nī ūndū ūcio ndooka,
nīngoiga maūndū marīa ekaga, kwaria ndeto
cia mūhuhu na cia gūtūcambia. Ningī akaaga
kūiganwo nī ūguo, akarega kūnyiita ariū na
aarī a Ithe witū ūgeni. Agacooka akagīrīrīria
arīa mekwenda gwīka ūguo o na akamaingata
kanitha-inī. **11** Mūrata wakwa mwendwa,
ndūkanae kwīgerekania na ūhoro ūrīa mūūru,
no wīgerekagie na ūhoro ūrīa mwega. Mūndū
o wothe ūrīa wīkaga wega nī wa Ngai. Nake
ūrīa wothe wīkaga ūūru ūcio ndarī ona Ngai.
12 Demeterio nīagathagīrīrio nī andū othe, o
na ūhoro ūrīa wa ma guo mwene. O na ithuī
nītūmūgaathagīrīria, na inyuī nīmūū atī ūira
witū nī wa ma. **13** Ndī na maūndū maingī ma
gūkwandikīra, no ndikwenda gūkwandikīra
na karamu na rangi. **14** Ndī na mwīhoko wa
gūkuona ica ikuhī, twaranīrie tūkīonanaga.
Thayū ūroogīa kūrīwe. Arata arīa me gūkū

Judasi

1 Nī niī Judasi, ndungata ya Jesū Kristū, na mūrū wa nyina na Jakubu, Ndīraandikīra arīa metītwo, o arīa mendetwo nī Ngai Ithe, na makamenyagīrīro nī Jesū Kristū: **2** Mūroingīlīrīro nī tha, na thayū, o na wendani. **3** Arata akwa endwa, o na gūtuīka nīndīrendete mūnō kūmwandikīra ūhoro wa ūhonokio ūrīa tūgwatanīire na inyuīrī, nīndīronire kwagīrīre ndīmwandikīre nīguo ndīmūringīrīre mūrūagīrīre wītikio ūrīa wehokeirwo andū arīa aamūre ihinda rīmwe rīa kūigana. **4** Nīgūkorwo andū amwe arīa ūhoro wao wagūtuīrīro ciira waandikītwo o tene nīmetoonyereirie na hito thiīnī wanyu. Acio nī andū matetigagīra Ngai, na nīmagarūraga Wega wa Ngai witū ūtuīke wa kūmetikīria kūhūūra ūmaraya, na magakaanaga Jesū Kristū, o we wiki Mūnene na Mwathani witū. **5** O na mwakorwo nīmūmenyete ūhoro ūyū wothe-rī, nīngwenda kūmūririkania atī Mwathani nīakūūrire andū ake akīmaruta būrūri wa Misiri, no thuuthāinī akīniina arīa matetīkitie. **6** Nao araika arīa maaregire gūkindīria wathani-inī wao na magītiganīria kūndū kawo gwa gūtūūra-rī, acio nīamahingīire nduma-inī, nao moheetwo na mīnyororo ya tene na tene metereirio itūrō rīa ciira wa Mūthenya ūrīa mūnene. (**aīdios g126**) **7** Ningī o ūndū ūmwe nao, Sodomu, na Gomora, na matūūra marīa maariganītie nīmeneanire harī ūmaraya na waganu wa mwīrī ūtarī wa ndūire. Acio nīo maatuīkire kīonereria kīa arīa maherithagio na mwaki wa tene na tene. (**aīdios g166**) **8** O na ningī noguo, arooti acio mathūkagia mīrī yao ene, na makaregana na wathani, na magacambagia ciūmbe cia kūu igūrū. **9** No rīrī, o na Mikaeli, mūraika ūrīa mūnene, hīndī ūrīa maakararanagīria mwīrī wa Musa na ngoma-rī, ndaigana kūgeria kūmūcambia, no oigire atīrī, “Mwathani arogūkaania!” **10** No andū acio-rī, marumaga maūndū mothe marīa matahotaga kūmenya; namo maūndū marīa mamenyete na ūndū wa mūciarīre, ta nyamū iria iteciragīrī, maūndū macio nīmo meniinaga namo. **11** Kaī makīrī na haaro-ī! Marūmīrīre njīra ya

Kaini; ningī magetoonyia na ihenya ihītia-inī ūrīa Balamu nīguo mone uumithio; o na makīniinwo ūremi-inī wa gūkīrīra wathani ta Kora. **12** Andū acio nī imeni ūrīa megūūka maruga-inī manyu ma wendani, makariānīra na inyuī mategwītīgīra o na atīa. Nī arīithi arīa merīthagia o ene. Mahaana ta matu matarī na mbura, makihurutwo nī rūhuho; o na ningī mahaana ta mītī ūtarī na matunda hīndī ya kīmera, īmunyītīwo na mīri ikooma biū. **13** Mahaana ta makūmbī ma iria marīa matangīgīrīka, makīhūyūkaga ciiko ciao cia thoni ta mūhūūyū; ningī matarīi ta njata ciūrūūraga, iria ciigīrīro nduma ūrīa ndumanu mūnō nginya tene. (**aīdios g165**) **14** Enoku, ūrīa wa rūciaro rwa mūgwanja kuuma harī Adamu, nīarathire ūhoro ūkonīi andū acio akiuga ūū: “Atīrīrī, Mwathani nīarooka arī na andū ake arīa atheru ngiri na ngiri **15** nīguo atūire o mūndū ciira, na aiguithie kīhoto andū othe arīa matetīgīrīte Ngai, nī ūndū wa ciiko ciotle cia kūremera Ngai, iria maaneka mategwītīgīra Ngai, o na nī ūndū wa ciugo ciotle njūrū iria ehia arīa matamwītīgīrīte manaaria cia gūkīrīra Ngai.” **16** Andū aya nīang’ong’ori, na a gūcarīria andū arīa angī mahītia; marūmagīrīra merīrīria mao mooru; nīmegaathaga o ene, na makaheenagīrīria andū arīa angī, nīguo megune o ene. **17** No rīrī, inyuī arata akwa endwa, ririkanai ūrīa atūmwō a Mwathani witū Jesū Kristū maamwīrīre o mbere. **18** Maamwīrīre atīrī, “Mahinda ma kūrigīrīria-rī, nīgūkagīna anyūrūrania arīa makarūmagīrīra merīrīria mao ene matarī ma gwītīgīra Ngai.” **19** Acio nīo andū arīa mamwamūranagia, arīa marūmagīrīra merīrīria ma mwīrī, no matīrī na Roho. **20** No inyuī arata akwa endwa, ikaragai mūkīongererēkaga hinya thiīnī wa wītikio wanyu ūrīa mūtheru mūno na mūhooyage mūrī thiīnī wa Roho Mūtheru. **21** Ikaragai thiīnī wa wendo wa Ngai mūgīetagīrīra tha cia Mwathani witū Jesū Kristū nīguo ikaamūkinyia muoyo-inī wa tene na tene. (**aīdios g166**) **22** Iguagīrai tha andū arīa marī na mathangania, **23** tharai arīa angī kuuma mwaki-inī mūmahonokie; arīa angī-rī, maiguīrei tha, mūrī na guoya, na mūgīthūūraga

o na nguo ciao iria cūkīrītwo maroro nī mwīrī
mūthaahie. 24 Na rīu, kūrī ūrīa ūngīhota
kūmūgitīra mūtikagwe, na kūmūrūgamia mbere
ya ūthiū wake ūrīa wī riiri mūtarī na ūūgū,
na mūrī na gīkeno kīnene: 25 Ngai we wiki
Mūhonokia witū arogīa na riiri, na ūkaru, na
hinya, o na wathani, thīinī wa Jesū Kristū
Mwathani witū, o kuuma kīambīrīria, o na rīu,
na nginya tene na tene! Ameni. (aiōn g165)

Kūguūrīrio

1 Ūyū nīguo ūguūrīrio wa Jesū Kristū, ūrīa

Ngai aamūguūrīrie nīguo onie ndungata ciake maündū marīa makirī gwīkīka o ica ikuhī. Aamenyithanirie ūhoro ūcio na ūndū wa gūtūma mūraika wake kūrī ndungata yake Johana, **2** ūrīa nake wacookire kumbūra ūhoro ūrīa wothe oonire, naguo nī ūhoro wa kiugo kīa Ngai na ūira wa Jesū Kristū. **3** Kūrathimwōrī, nī mūndū ūrīa ūthomaga ciugo cia ūrathi ūyū, na kūrathimwo nī andū arīa maiguaga ūhoro ūyū na makaiga ngoro-inī ciao ūhoro ūrīa wandīkītwo ūrathi-inī ūyū, tondū ihinda nīrīkuhīrīrie. **4** Nī nī Johana, Ndīratūmīra makanītha marīa mūgwanja marī kūu būrūri wa Asia ūhoro ūyū: Atīrīrī, wega na thayū irogīa na inyuū kuuma kūrī ūrīa ūrī ho, na nowe warī ho, na nowe ūgooka, na kuuma kūrī maroho mūgwanja marīa maikaraga mbere ya gītī gīake kīa ūnene, **5** o na kuuma kūrī Jesū Kristū, mūira ūrīa mwīhokeku, o we irigīthathī rīa arīa akuū, na mwāthi wa athamaki a thī. Kūrī ūcio ūtwendete, na agatuohorithia kuuma mehīa-inī maitū na ūndū wa thakame yake, **6** na agatūtua andū a ūthamaki na athīnjīrī-Ngai, nīguo tūtungatage Ngai na Ithe wake: ūgooci na wathani irogīa kūrī we tene na tene! Amenī. (aiōn g165) **7** Atīrīrī, nī gūūka arooka na matu, na gūtīrī riitho rītakamuona, o na andū arīa maamūtheecire nīmakamuona; nao andū othe a thī nīmagacakaya nī ūndū wake. Ūguo nīguo gūgaatuīka! Amenī. **8** Mwathani Ngai ekuuga atīrī, “Nī nī Alifa o na Omega, ūrīa ūrī ho, na nowe warī ho, na nowe ūgooka, o we Mwene-Hinya-Wothe.” **9** Nīi, Johana, mūrū wa ithe wanyu, na mūgwatanīri na inyuū thīinī wa mīnyamaro, na ūthamaki, na gūkirīrīria tūūmīrīrie, o iria irī ciitū thīinī wa Jesū, ndaarī gīcīgīrīrīa-inī kīa iria kīrīa gītagwo Patimo tondū wa ūhoro wa Ngai na ūira wa Jesū. **10** Na rīrī, ndaarī thīinī wa Roho Mūthenya wa Mwathani, na nīi ngīgua mūgambo mūnene thuutha wakwa warī ta wa karumbeta, **11** ūkiuga atīrī, “Andīka ūrīa ūkuona ibuku-inī rīa gīkūnjo, na ūcooke ūtūmīre makanītha

marīa mūgwanja: nīmo kanītha wa Efeso, na wa Simurina, na wa Perigamo, na wa Thuatira, na wa Saride, na wa Filadelifia, na wa Laodikia.”

12 Na niī ngīhūgūra nīguo nyone mūgambo ūcio wanjaragīria. Na hīndī ūrīa ndehūgūrīre, ngīona mītī mūgwanja ya thahabu ya kūgīrīrīa matawa, **13** na gatagatī ka mītī ūyo nī haarī na mūndū “wahaanaga ta mūrū wa mūndū,” wehumbīte nguo yamūkinyīte o nyarīrī, na akeoha mūcibi wa thahabu gīthūri. **14** Naguo mūtwe wake na njuūrī yake ciarī njerū cua ta guoya wa ng'ondu, cierūhīte o ta ira, namo maitho make maahaanaga ta nīnīmbī cia mwaki. **15** Namo magūrū make maahaanaga ta gīcango gīgūkenga kīrī mwaki-inī wa aturi, naguo mūgambo wake watarii ta mūrurumo wa maaī maingī. **16** Guoko-inī gwake kwa ūrīo aanyiitite njata mūgwanja, na kuuma kanua-inī gake hakoima rūhiū rwa njora rūūgī mīena yeerī. Naguo ūthīi wake watarii ta riūa rīrīa rīrīte mūno. **17** Rīrīa ndaamuonire ngīgwa magūrū-inī make ta mūndū mūkuū. Nake akīnjīgīrīra guoko gwake kwa ūrīo, akīnjīrīra atīrī, “Tīga gwītīgīrī. Nī nīi wa Mbere, na ni nīi wa Kūrigīrīrīria. **18** Nī nīi ūrīa-ūrī-Muoyo; nīndakuīte, na rīu ngūtūūra muoyo nginya tene na tene! Na nī nīi ndī na cabi cia gīkuū na Kwa Ngoma. (aiōn g165, Hadēs g86) **19** “Nī ūndū ūcio, andīka maündū marīa wona, marīa marī kuo rīu na marīa magooka thuuthā-inī. **20** Nayo hito ya njata icio mūgwanja wonire guoko-inī gwakwa kwa ūrīo, na ya mītī ūyo mūgwanja ya thahabu ya kūgīrīrīa matawa nī īno: Njata icio mūgwanja nī araika a makanītha marīa mūgwanja, nayo mītī ūyo mūgwanja ya kūgīrīrīa matawa nī makanītha macio mūgwanja.

2 “Kūrī mūraika wa Kanītha wa Efeso, mwandīkīre atīrī: Ici nīcio ciugo cia ūrīa ūnyiitite njata icio mūgwanja na guoko gwake kwa ūrīo, ūrīa ūthīiagīrīa mītī-inī ūyo mūgwanja ya thahabu ya kūgīrīrīa matawa. **2** Nīnjūū ciiko ciaku, o na wīra waku mūritū, o na ūkirīrīria waku. Nīnjūū atī ndūngīkīrīrīria andū arīa aaganu, na atī andū arīa moigaga nī atūmwō no ti atūmwō nīwamageririe, na ūkīmenya atī nī a maheeni. **3** Nīukīrīrīrie na ūkomīrīria

mathīina nī ūndū wa rītwa rīakwa, na ndūrī we ica ikuhī, hūūrane nao na rūhiū rūrū rūrī wanoga. 4 No rīrī, ūndū ūria ngūgūcuukīra kanua gakwa. 17 Ūria ūrī gūtū-rī, nīakīgue ūria nī atīrī: Nīwatigire gūikara na wendani ūria Roho areera makanitha. Ūria ūgaatoorania-rī, warī naguo mbere. 5 Ririkana kūrīa uumīte nīngamūhe mana mamwe marīa mahithe. O ūkagū! Wīrire ūcooke wīke maūndū marīa na ningī nīngamūhe ihiga rīerū rīandikītwo wekaga mbere. Waga kwīrira, nīngūuka kūrī rītwa rīerū, na gūtarī ūngī ūriū ūtīgo tīgo we na njeherie mūtī waku wa kūigīrīra tawa ūkaamūkīra ihiga rīu. 18 “Kūrī mūraika wa kuuma handū haguo. 6 No rīrī, ūrī na ūndū kanitha wa Thuatira, mwandikīre atīrī: Ici nīcio ūmwe mwega: Wee nītūthūire ciiko cia andū arīa ciugo cia Mūrū wa Ngai, ūria ūrī na maitho metagwo Anikolai, iria o na nīi thūire. 7 Ūria ūrī matariī ta rūrīrīmbī rwa mwaki, na magūrū gūtū-rī, nīakīgue ūria Roho areera makanitha. make matariī ta gīcango kīrīa gīkumuthe Ūria wa gūtoorania-rī, nīngamwītikīria kūrīa gīgathera. 19 Nīnjū ūtīgo ciiko ciaku, na ngamenya maciaro ma mūtī wa muoyo, ūria ūrī mūgūnda- wendani waku, na wītīkio waku, na ūtungata inī wa Ngai wa gīkēno. 8 “Kūrī mūraika wa waku, na ūkirīrīria waku, o na ngamenya atī kanitha wa Simurina, mwandikīre atīrī: Ici ciiko ciaku cia kūrigīrīria nīkīrīte iria cia nīcio ciugo cia ūria wa Mbere na nowe wa mbere. 20 No rīrī, ūndū ngūgūcuukīra no atīrī, Kūrikīrīria, ūria wakuire na agīcooka akīriūka. atī nīkīrīrīrie mūndū-wa-nja ūtīgo wītagwo 9 Nīnjū ūtīgo mīnyamaro yaku na ūthīnni waku, Jezebeli, ūtīgo wītuaga mūnabii. Nī ūndū wa no ūrī gitonga! Nīnjū ūria ūrumagwo nī arīa ūrutani wake, nīahītīthagia ndungata ciakwa moigaga atī nī Ayahudi no ti Ayahudi, no nī ihūūrage ūmaraya, na irīīage irio iria irutīrīro thunagogi ya Shaitani. 10 Ndūkae gwītīgīra mīhianano. 21 Nīndīmūheete ihinda rīa kwīrira maūndū marīa ūkīrī gūthīnnio namo. Ngūmwīra ūmaraya ūtīgo wake, no nīaregete. 22 Nī ūndū atīrī, mūcukani nīarīkīria amwe anyu njeera ūtīgo ngūmūkīria gītanda-inī kīa mīnyamaro, na nīguo amūgerie, na mūnyamario handū ha ndūme arīa matharagia nake manyamare mūno, mīthenya ikūmi. Wee ikaraga ūrī mwīhokeku, o tīgo no meririre matigane na mīthīire yake. nginya gūkua, na nīngūkūhe thūmbī ya muoyo. 23 Nīngooraga ciana ciake. Namo makanitha 11 Ūria ūrī gūtū-rī, nīakīgue ūria Roho areera mothe nīmakamenya atī nī ūtīgo thuthuurgia makanitha. Ūria wa gūtoorania-rī, ndakahutio ngoro na meciiria, na nīngarīha o mūndū wanyu o na hanini nī gīkuū kīrīa gīa keerī. 12 “Kūrī kūringana na ciiko ciake. 24 Na rīu inyū arīa mūraika wa kanitha wa Perigamo mwandikīre mūrī kūu Thuatira, o inyū mūtarūmītie ūrutani atīrī: Ici nīcio ciugo cia ūria ūrī na rūhiū wake, na mūtarī mwamenya maūndū marīa rūūgī mīena yeerī. 13 Atīrīrī, nīnjū ūtīgo kūrīa marīkīru ma hithe cia Shaitani, ta ūguo andū ūtūrīraga, o kūu Shaitani arī na gītī kīa ūnene. acio moigaga, inyū ngūmwīra atīrī (no ndirī No ūtūrīrīte ūrī o mwīhokeku harī nī. Wee na mūrī ūngī ūngūmūigīrīra): 25 Ikaragai ndūigana gūkaana wītīkio ūria warī naguo thīinī mūrūmītie O maūndū marīa mūrī namo o wakwa, o na matukū-inī ma Antipa, mūira nginya rīrīa ngooka. 26 Nake ūria ūgaatoorania wakwa mwīhokeku, ūria woragīrīro itūūra-inī na ahingagie wendi wakwa nginya mūthiārīanyi inene, o kūu Shaitani atūūraga. 14 No rīrī, rī, nīngamūhe wathani aathage ndūrīrī: 27 ndī na maūndū matariī maingī ngūgūcuukīra: ‘Nake nīagaciathaga na rūthānju rwa kīgera; atīrī, ūrī na andū kūu marūmītie ūrutani wa agaaciemenda o ta ūria nyūngū ya rīūmba Balamu, ūria warutire Balaki kūheenereria andū ūtīmemendagwo,’ o ta ūria nī ūtīgo heetwo wathani a Isiraeli mehie na ūndū wa kūrīa irio irutīrīro uumīte kūrī Baba. 28 Na ningī nīngamūhe njata mīhianano, o na mahūūrage ūmaraya. 15 O na ūria ya rūciinī. 29 Ūria ūrī gūtū-rī, nīakīgue ūria ningī no ūrī na andū amwe marūmītie ūrutani Roho areera makanitha.

wa andū arīa metagwo Anikolai. 16 Nī ūndū 3 “Kūrī mūraika wa kanitha wa Saride, ūtīgo, kīrīre! Waga gwīka ūguo, nīngūuka kūrī mwandikīre atīrī: Ici nīcio ciugo cia ūrīa

ūrī na maroho mūgwanja ma Ngai, o na o na ningī ndīmwandike rītwa rīakwa rīerū. njata mūgwanja. Atīrīrī, nīnjūū ciiko ciaku; 13 Ūria ūrī gütū-rī, nīakīgue ūria Roho areera nīmenyete atī nīrī ngumo ya gūkorwo ūrī makanitha. 14 “Kūrī mūraika wa kanitha wa muoyo, no ūrī mākuū. 2 Arahūka! īkira Laodikia, mwandikire atīrī: Ici nīcio ciugo cia hinya maündū marīa matigaire na marendā ūcio Amenī, mūira ūria mwihokeku na wa ma, gūkua, nīgūkorwo ndionete ciiko ciaku irī o we mwathi wa ciūmbe cia Ngai. 15 Nīnjūū nginyanīru maitho-inī ma Ngai wakwa. 3 Nī ciiko ciaku, ngamenya atī wee ndūrī mūhoro ūndū ūcio, ririkana maündū marīa wamūkīrite na ndūrī mūhiū. Kūngīrī wega korwo waheha na ūkamaigua; maathikire na wīrire. No kana ūhiūhe! 16 No tondū ūrī mūraru, ūkaaga ūngīrega kwarahūka-rī, nīngooka ta mūici, na kūhiūha na ūkaaga kūhora-rī, ngirie gūgūtua thī ndūkamenya ihinda rīrīa ngaagūkorerera. 4 No uume kanua gakwa. 17 Wee ugaga atīrī, ‘Nī ndī ūrī, nī ūrī andū matarī aingī kūu Saride arīa gītonga, ngagīa na indo nyīngī, na ndīrī kīndū matekīrite nguo ciao gīko. Nīmagatwaranaga njagīte.’ No wee ndūū atī ūrī mūnyamarīki, na na nī mehumbīte nguo njerū, nīgūkorwo ūrī wa kūiguīrwo tha, na ūrī mūthīnī, na ūrī nīmagīriire. 5 Mündū ūria ūgatoorania-rī, mūtumumu, o na ūrī njaga. 18 Ngūgūtaara atī nīakahumbwo nguo njerū tao. Ndirī hīndī ūgūre thahabu ūria therie na mwaki kuuma kūrī ngaatharia rītwa rīake kuuma ibuku-inī rīa nīi, nīgeetha ūtonge, na ningī ūgūre nguo cia muoyo, no nīngoimbūra rītwa rīake mbere ya rangi mwerū cia kwīhumba, nīguo ūhumbīre Baba, na araika aake. 6 Ūria ūrī gütū-rī, nīakīgue thoni cia njaga yaku, na ūgūre ndawa wīhake ūria Roho areera makanitha. 7 “Kūrī mūraika maitho maku, nīguo ūhote kuona. 19 Arīa wa kanitha wa Filadelifia, mwandikire atīrī: Ici nyendete nīndīmarūthagia na ngamaherithia. nīcio ciugo cia ūria mūtheru na wa ma, ūria Nī ūndū ūcio gīa na kīyo, na wīrire. 20 Atīrīrī, ūnyītīte cabi ya Daudi. Kūrīa ahingūra gūtirī ndūgamīte mūrango-inī ngūringaringa. Mündū mündū ūngīhinga, na kūrīa ahinga gūtirī mündū o wothe angīguā mūgambo wakwa, na ahingūre ūngīhingūra. 8 Nīnjūū ciiko ciaku. Atīrīrī, mūrango, nīngūtoonya thīinī ndīthīnī irio nīnjīkīrite mūrango mūhingūre mbere yaku, nake, nake arīthīnī na nīi. 21 Ūria ūgatoorania-ūria ūtarī mündū ūngīhota kūhinga. Nīnjūū atī ūrī, nīngamwītikīria aikare hamwe na nīi gītī-inī hinya ūria ūrī naguo nī mūnini, no nīrūmītie gīakwa kīa ūnene, o ta ūria nīi ndatooranirie na kiugo gīakwa, na ndūigana gūkaana rītwa ngūkarānīra hamwe na Baba gītī-inī gīake kīa rīakwa. 9 Nīngatūma andū arīa a thunagogi ūnene. 22 Ūria ūrī gütū-rī, nīakīgue ūria Roho ya Shaitani, arīa moigaga atī nī Ayahudi o na areera makanitha.”

gūtuīka tio, no nīkūheenania maheenanagia, ndūme moke mainamīrīre mbere ya magūrū maku, na moimbūre atī nīngwendete. 10 Na tondū nawe nītūtūrīte ūrūmītie rīathanī rīakwa rīa gūkara ūmīrīrie-rī, o na nīi nīngagūkaria ihinda rīa kūgerio ūria ūgooka mabūrūri mothe kūgeria arīa matūraga gūkū thī. 11 Ngūuka o narua. Rūmia kīrī ūrī nakīo, nīgeetha gūtikagē mündū ūkuoya thūmbī yaku. 12 Ūria ūgatoorania-rī, nīngamūtua gūtugī thīinī wa hekarū ya Ngai wakwa. Ndarī hīndī ūngī agacooka kuuma kuo. Nīngamwandīka rītwa ūria Ngai wakwa o na rītwa ūria itūura inene ūria Ngai wakwa, nīrīo Jerusalemu ūria njerū, ūria ūraikūrūka kuuma igūrū kūrī Ngai wakwa;

4 Thuutha wa maündū macio ngīrora, na ūrī, hau mbere yakwa haarrī na mūrango warī mūhingūre kūu igūrū. Naguo mūgambo ūria ndaiguīte mbere īyo ūkinjarīria, ūria wagambaga ta coro, ūkiuga atīrī, “Ambata, ūuke haha, na nīngūkuonia maündū marīa arī o nginya mageekīka thuutha wa maündū maya.” 2 O rīmwe ngīkorwo ndī thīinī wa Roho, na ūrī, hau mbere yakwa haarrī na gītī kīa ūnene kūu igūrū, na nī harī na mündū wagūkariire. 3 Nake ūcio wagūkariire onekaga atariī ta ihiga ūria mūthembā wa njathibi na wakiki. Naguo mūkūngā-mbura ūria wonekaga ūhaana ta kahiga karīa getagwo thumarati, nīguo warigīcīrie gītī kīu kīa ūnene. 4 Nakīo

gítí kú kía únene níkíarigiiciírio ní ití ingí cia kúhingúra ibuku ríu ría gíkúnjo o na kana aríore únene mírongo íírí na inya, nacio ciaikaríirwo thíiní. 4 Na nií ngíríra mûno tondú gütionekeire ní athuuri mírongo íírí na ana. Athuuri acio mündú o na úmwe mwagíríru wa kúhingúra meehumbíte nguo njerú na magekíra thúmbí ibuku ríu ría gíkúnjo kana aríore thíiní. 5 Híndí cia thahabu mítwé. 5 Hau gítí-iní kú kía únene íyo úmwe wa athuuri acio akínjíira atíri, "Tiga níhoimaga hení, na ngwa, na marurumí. Mbere kúrira! Atíríri, Múrúúthi úría wa mühírígwa ya gítí kú kía únene haarí matawa mügwanja Juda, Thuuna úría ya Daudi-rí, níatooranítie. We maakanaga. Matawa macio nímo maroho maría arí na ühoti wa kúhingúra ibuku ríu ría gíkúnjo, mügwanja ma Ngai. 6 Ningí hau mbere ya gítí na amethüre tütembe túu mügwanja twári." 6 kú kía únene ní haarí kíndú kíahaanaga ta iria Ningí ngíona Gatúrúme arúgamíte gatagatí ga ría gício, narío ríarí ikembu mûno, ríkahaana gítí kía únene, nako kahaanaga ta gathínjítwo, o ta gício. Ningí hau gatagatí, gúthiúrúrkíria gathiúrúrkírio ní ciúmbe iria inya irí muoyo, gítí kú kía únene, haarí na ciúmbe inya irí na athuuri acio. Kaarí na hía mügwanja na muoyo, nacio ciaiyúrtwo ní maitho mwena wa maitho mügwanja, na nímo maroho mügwanja mbere, na wa na thuutha. 7 Nakío kíumbe kía ma Ngai maría matúmítwo mathiíage thí yothe. mbere kíahaanaga ta mûrúúthi, na gía keerí 7 Nake úcio Gatúrúme agíthíí akíoya ibuku ríu kíahaanaga ta ndegwa, na gía gatatú kíarí na ría gíkúnjo kuuma guoko-iní kwa úrio kwa úcio úthiú watarií ta wa mündú, nakío gía kana waikaríire gítí kía únene. 8 Na aarikia kúroya-gíataríi ta nderi ikírrera. 8 O kíumbe kímwe gía rí, ciúmbe iria inya irí muoyo, na athuuri aría ciúmbe icio inya irí muoyo kíarí na mathagu mírongo íírí na ana makíggúithia thí mbere matandatú, nakío kíaiyúrtwo ní maitho mwírí ya Gatúrúme. O úmwe aarí na kínanda kía wothe o nginya rungu rwa mathagu ma kío. mügeeto na maanyiitíte mbakúri cia thahabu Múthenya na útukú itiatigithagíria kuuga atíri: ciyúríté úbumba, na níguo mahooya ma andú ariá aamúre. 9 Nao nímainire rwímbó rwerú, makiuga atíri: "Wee níwe mwagíríru wa kuoya ibuku ríu ría gíkúnjo, na kúmethúra tütembe túu twári, tondú wee níworagírwo, úkígríra Ngai andú na thakame yaku kuuma mihírígwa yothe, na thiomi cióthe, na andú othe, o na ndúríri cióthe. 10 Wee níümatuíté andú a úthamaki na athínjíri-Ngai a gütungatagíra Ngai (aión g165) 11 "Wee Mwathani na Ngai witú-rí, witú, nao magaathamaka gúkú thí." 11 Ningí níwigíriire kúgoocagwo, na gútíi, na kúgíra na ngírrora, na nií ngíigua mügambó wa araika ühoti, nígúkorwo níwe wombire indo cióthe, aingí, mügana wao warí ngiri na ngiri, na ngiri nacio ciombirwo na ündú wa kwenda gwaku, ikúmi maita ngiri ikúmi. Nao maathiúrúrkírie na ikírga na muoyo."

5 Ningⁱ ngⁱona ibuku rⁱa gik^unjo rⁱrⁱ guoko-inⁱ
kwa ūrⁱo kwa ūrⁱa waikarⁱre gitⁱ kia ūnene
riandikⁱtw^o miena yeeriⁱ, na rⁱahingⁱtw^o na
gūcinⁱrⁱwo na tⁱtembe mⁱugwanja twa mⁱuhⁱra.
2 Ngⁱcooka ngⁱona mⁱuraika warⁱ na hinya mⁱuno
akianⁱriⁱna mⁱugambo mⁱunene akorio atⁱriⁱ,
“Nūū mwagⁱriⁱru kⁱumethⁱra tⁱtembe tⁱtⁱ twa
mⁱuhⁱra, na ahingⁱre ibuku rⁱiⁱ rⁱa gik^unjo?” 3
No gⁱtiariⁱ mⁱundⁱ o na ūmwⁱe kⁱu igⁱru, kana
gⁱkⁱu thⁱ, o na kana rungu rwa thi ūngⁱahotire

athuuri acio. 12 Nao mainaga na mügambo münene, makoiga atirī: "Kwagirīra nī Gatürüme, karīa kooragirwo, nīguo kagē na ühoti, na ütonga, na üugī, na hinya, na gitī, na riiri, o na ügooci!" 13 Ngīcooka ngīigua ciümbe ciothe irī kūu igūrū, na iria irī thī, na iria irī rungu irwa thī, na iria irī iria-inī, o na indo ciothe iria irī thiinī wacio, ikiina atirī: "Ügooci, na gitī, na riiri, na ühoti, irogīa kūrī ürīa ükarüire gitī kīa ünene, na kūrī Gatürüme, nginya tene na

tene!" (aiōn g165) 14 Nacio ciūmbe iria inya irī ūtatuīrīire atūūri a thī ciira nīguo ūrīhīrie muoyo ikiuga atīrī, "Ameni", nao athuuri acio thakame iitū?" 11 Nao makīheo o mūndū makīgūthia thī, makīhooya.

6 Ningī nīndonire ūcio Gatūrūme akīmethūra gatembe ka mbere ga tütembe tūria mūgwanja twa mūhūra. Ngīooka ngīigua kīumbe kīmwe gīa ciūmbe iria inya irī muoyo gīkiuga na mūgambo wagambaga ta marurūm atīrī, "Ūka!" 2 Na niī ngīrora, ngīona mbarathi njerū hau mbere yakwa! Ūrīa wamīhaicīte aanyiitīte ūta, nake akīheo thūmbī, akiumīra atariī ta mūtoorania werekeire o gūtoorania. 3 Rīrīa Gatūrūme aamethūrire gatembe ga keerī, ngīigua kīumbe kīrīa kīrī muoyo gīa keerī kīoiga atīrī, "Ūka!" 4 Ningī gūkiumīra mbarathi īngī, nayo yarī ndune mūno. Ūrīa wamīhaicīte nīaheetwo ūhoti wa kūniina thayū kuuma thī, na atūme andū mooragane. Nake akīheo rūhiū rwa njora rūnene. 5 Ningī rīrīa Gatūrūme aamethūrire gatembe ga gatatū, ngīigua kīumbe kīrīa kīrī muoyo gīa gatatū kīoiga atīrī, "Ūka!" Na niī ngīrora, ngīona mbarathi njirū hau mbere yakwa! Ūrīa wamīhaicīte aanyiitīte ratiri na guoko gwake. 6 Ningī ngīigua kīndū kīarurumire ta mūgambo ūkuuma gatagatī-inī ga ciūmbe icio inya irī muoyo, ūkiuga atīrī, "Kībaba kīa ngano kiumage mūcaara wa mūthenya ūmwe, na ibaba ithatū cia ngano ya cairi ciuimage mūcara wa mūthenya ūmwe, no ndūgathūkie maguta kana ūthūkie ndibeil!" 7 Ningī rīrīa Gatūrūme aamethūrire gatembe ga kana-rī, ngīigua mūgambo wa kīumbe kīrīa kīrī muoyo gīa kana woiga atīrī, "Ūka!" 8 Na niī ngīrora, ngīona mbarathi theēku hau mbere yakwa! Ūrīa wamīhaicīte-rī, eetagwo Gīkuū, nake Jehanamu aamumīte thuutha, amūkuhīrīrie. Nao makīheo ūhoti wa gwatha gīcunjī kīa inya gīa thī, nīguo mooragane na rūhiū rwa njora, na ng'aragu, na mūthiro, o na ningī nyamū iria ndīani cia gīthaka. (Hadēs g86) 9 Ningī aamethūra gatembe ga gatano-rī, ngīona hau rungu rwa kīgongona maroho ma andū arīa mooragītwo nī ūndū wa kiugo kīa Ngai, na nī ūndū wa ūira ūrīa maagwatīrie. 10 Nao magīkaya na mūgambo mūnene, makīuria atīrī, "Mwathani Jehova, Juda arīa meekīrirwo ūrīri, nao maarī: 144,000 kuuma mīhīrīga yothe ya Isiraeli. 5 A mūhīrīga wa Wee mūtheru na wa ma, ūgūkara nginya rī mūhīrīga wa Rubeni maarī 12,000, na a mūhīrīga

nguo ndaaya ya rangi mwerū, na makīrwo meterere hanini, nginya mūigana wa ndungata iria maarutithanagia wīra nacio ūthinge, na nīo ariū na aarī a Ithe witū arīa maarī mooragwo o ta ūrīa o mooragirwo. 12 Ningī ngīrora na ngīona aamethūra gatembe ga gatandatū. Nakuo gūkīgīa na gīthingithia kīnene. Narīo riūa rīkīgarūrūka, rīkīra ta nguo ya ikūnia itumītwo na guoya wa mbūri, naguo mweri wothe ūkīgarūrūka, ūgitunīha ta thakame, 13 nacio njata cia igūrū ikīgūa thī, o ta ūrīa ngūyū iria thaatu ciitīkaga kuuma mūkūyū-inī rīrīa wainainio nī ūruhu rūnene. 14 Narīo igūrū rīkīherio o ta ūrīa ibuku rīa gīkūnjo rīkūnjagwo, nacio irīma ciothe na icigīrīra ikīherio ikiuma kūndū gwacio. 15 Nao athamaki a thī, na anene, na anene a thigari, na itonga, na andū arīa marī hinya, na ngombo ciothe, na andū arīa othe eyathi, makīhītha ngurunga-inī, na gatagatī ka ndwaro cia mahiga ma irīma. 16 Nao nīmeeraga irīma na ndwaro cia mahiga atīrī, "Tūgwīrei, mūtūhīthe twehere ūthīu-inī wa ūcio ūrīa ūkarīire gītī kīa ūnene, na kuuma kūrī mang'ūrī ma Gatūrūme! 17 Nīgūkorwo mūthenya ūrīa mūnene wa mang'ūrī mao nīmūkinyu, nake nū ūngīhota kūwītiiria?"

7 Thuutha wa ūguo ngīona araika ana marūgamīte ituri-inī iria inya cia thī, marigīrīrie huho iria inya cia thī nīgeetha rūhuho o ruothe rūtikahurutane gūkū thī, kana iria-inī rīrīa inene, o na kana mūtī-inī o wothe. 2 Ngīooka ngīona mūraika ūngī akīambata oimīte mwena wa irathīro, arī na mūhūri wa Ngai ūrīa ūrī muoyo. Nake agītā araika acio ana na mūgambo mūnene, acio maahheetwo ūhoti mathūkie thī na iria rīrīa inene, akīmeera atīrī: 3 "Mūtīgathūkie thī, kana iria, o na kana mītī, nginya tūkorwo tūrīkītie gwīkīra ndungata cia Ngai witū ūrīri ithīthī-inī ciao." 4 Ningī ngīigua mūigana wa arīa meekīrirwo ūrīri, nao maarī: 144,000 kuuma mīhīrīga yothe ya Isiraeli. 5 A mūhīrīga wa Wee mūtheru na wa ma, ūgūkara nginya rī mūhīrīga wa Rubeni maarī 12,000, na a mūhīrīga

wa Gadi maarī 12,000, 6 na a mūhīrīga wa ma muoyo. Nake Ngai nākamagiria maithori Asheri maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Nafitali mothe mathire maitho-inī mao."

maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Manase maarī 12,000, 7 na a mūhīrīga wa Simeoni maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Lawi maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Isakaru maarī 12,000, 8 na a mūhīrīga wa Zebuluni maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Jusufu maarī 12,000, na a mūhīrīga wa Benjamini maarī 12,000. 9 Thuutha wa maūndū macio ngīcooka ngīrora, na hau mbere yakwa-rī, ngīona kīrīndī kīnene gītangītarīka nī mūndū, kīa andū moimīte ndūrīrī-inī ciōthe, na maarī a mīhīrīga yothe, na iruka ciōthe, na thiomi ciōthe, marūgamīte mbere ya gītī kīa ūnene, na mbere ya Gatūrūme. Nao meeumbīte nguo ndaaya cia rangi mwerū, na makanyiita makīndū na moko. 10 Nao maanagīrīra na mūgambo mūnene makoiga atīrī: "Kūhonokania nī kwa Ngai witū, ūria ūikariire gītī kīa ūnene, na gwa Gatūrūme." 11 Nao araika acio othe maarūgamīte mathiūrūrūkīrie gītī kīu kīa ūnene, na magathiūrūrūkīria athuuri acio na ciūmbe icio inya irī muoyo. Nao magīturumithia mothiū mao thī hau mbere ya gītī kīa ūnene, makīhooya Ngai, 12 Makiugaga atīrī: "Ameni! Ūgooci, na riiri, na ūūgī, na ngaatho, na gītīna ūhoti, na hinya, irotūura na Ngai witū tene na tene. Ameni!" (aiōn g165) 13 Na rīrī, ūmwe wa athuuri acio akīnjūuria atīrī, "Andū aya mehumbīte nguo ndaaya cia rangi mwerū nī a, na moimīte kū?" 14 Na niī ngīmūcookeria atīrī, "Mūthuuri ūyū, nīwe ūū." Nake akīnjūria atīrī, "Aya nī arīa moimīte mīnyamaro-inī ūrīa mīnene; nao mīmathambīte nguo ciao na magacierūhia na thakame ya Gatūrūme. 15 Nī ūndū ūcio, "rīu maikaraga mbere ya gītī kīa ūnene kīa Ngai, na mamūtungatāgīra mūthenya na ūtukū ūthīnī wa hekarū yake; nake ūrīa ūkaragīra gītī kīa ūnene egūtūura atambūrūkītie hema yake igūrū ūrīao. 16 Gūtīrī hīndī magaacooka kūhūtū; na matigacooka kūnyoota. Matigacinwo ūngī nī ūrīa, o na kana nī ūrugarī mūhiū o na ūrīkū. 17 Nīgūkorwo Gatūrūme ūrīa ūrī gatagatī ga gītī kīa ūnene nīwe ūgaatuūka mūrīthi wao; nīkamatongoria, amakinyie ithima-inī cia maaī

8 Ningī ūrīra Gatūrūme aamethūrire gatembe ka mūgwanja-rī, kūu igūrū gūgīkirwo ki ihinda ta ūrī nuthu ithaa. 2 Na niī ngīona araika mūgwanja arīa marūgamaga mbere ya Ngai, nao makīheo tūrumbeta mūgwanja. 3 Nake mūraika ūngī, ūria warī na ūrīo rwa thahabu, agūuka akīrūgama kīgongona-inī. Nake akīheo ūbumba mūngī nīgeetha aūrute igongona hamwe na mahooya ma arīa othe aamūre hau igūrū ūrīa kīgongona gīa thahabu kīrīa kīrī mbere ya gītī kīa ūnene. 4 Nayō ndogo ya ūbumba ūcio, hamwe na mahooya ma andū arīa aamūre, ikīambata mbere ya Ngai yumīte guoko-inī kwa mūraika ūcio. 5 Nake mūraika ūcio akīoya ūrīo ūrī rwa thahabu, akīrūiyūria mwaki kuuma kīgongona-inī, akīūkia thī; nakuo gūkīgīa ngwa, na marurumī, na henī, na gīthingithia. 6 Hīndī ūyo araika arīa mūgwanja maarī na tūrumbeta mūgwanja makīhaarīria gūtūhuha. 7 Mūraika wa mbere akīhuha karumbeta gake, nakuo gūkīgīa mbura ya mbembe na mwaki itukanīte na thakame, nacio igīkio thī. Nakō gīcunjī gīa ithatū kīa mītī ikīhīa, o na nyeki yothe nduru ikīhīa. 8 Mūraika wa keerī nake akīhuha karumbeta gake, nakō kīndū kīahaanaga ta kīrima kīnene gīakanaga mwaki-rī, gīgīkio thīnī wa iria ūrīra inene. Nakō gīcunjī gīa ithatū kīa iria ūrīa gīgītuūka thakame, 9 na gīcunjī gīa ithatū gīa ciūmbe iria irī muoyo thīnī wa iria ūrīa igīkua, na gīcunjī gīa ithatū kīa marikabu ikīanangwo. 10 Nake mūraika wa gatatū akīhuha karumbeta gake, nayo njata nene mūno ikīuma igūrū yakanīte ta gīcīnga, ikīgwīra gīcunjī gīa ithatū kīa njūtū na ithima cia maaī, 11 narīo ūtīwa ūrīa njata ūyo nī Kūrūra. Gīcunjī gīa ithatū kīa maaī macio gīkīrūra, na andū aingī magīkua nī kūnyua maaī macio marūrū. 12 Nake mūraika wa kana akīhuha karumbeta gake, narīo ūrīa ūkīringwo gīcunjī gīa ithatū, o naguo mweri gīcunjī gīa ithatū, o na njata nacio gīcunjī gīa ithatū, tondū ūcio gīcunjī gīa ithatū gīacio gīgītuūka nduma. Nakō gīcunjī gīa ithatū kīa mūthenya gīkīaga ūtheri, o na gīcunjī gīa ithatū

kia ūtukū o taguo. 13 O ndorete-rī, ngiigua nderi yombukaga riera-inī īkianīrīra na mūgambo mūnene, īkoiga atīrī: "Kaī kūrī na haaro-ī! Kaī kūrī na haaro-ī! Kaī inyuī arīa mütūrīga thī mūrī na haaro-ī, tondū wa tūrumbeta tūrīa tūkirie kūhuhwo nī araika acio angī atatū-ī!"

9 Nake mūraika wa gatano akīhuha karumbeta gake, na nī ngiōna njata yumīte igūrū ikagūa thī. Nayo njata īyo īkinengerwo cabi ya Irimarītarī-Gīturi. (Abyssos g12) 2 Hīndī īrīa aahingūrire Irima-rītarī-Gīturi-ī, rīkiuma ndogo yahaanaga ta ndogo ya icua inene. Narīo riūa na matu igūkīrwo nduma nī ndogo īyo yoimaga Irimarīru-rītarī-Gīturi. (Abyssos g12) 3 Na thīnī wa ndogo īyo gūkiuma ngīgī, igūuka thī, nacio ikīheo ūhoti ūtarīi ta wa tūng'aurū twa thī. 4 Nacio ikīrwo itikeehie nyeki ya thī, kana mūmera o wothe o na kana mūtī, o tiga andū arīa matarī na rūrīi rwa Ngai ithiithi ciao. 5 Nacio ikīaga kūheo ūhoti wa kūmooraga, o tiga wa kūmaherithia mīeri ītano. Naruo ruo rūrīa maiguire rwarī o ta ruo rwa kang'aurū karathīte mūndū. 6 Matukū-inī macio andū nīmagacaragia gīkuū, no matigakīona; nīmakeriragīria gūkua, nakīo gīkuū gīkamoorīra. 7 Ngīgi icio ciahaanaga ta mbarathi ihaarīrio nī ūndū wa mbaara. Mītweinī yacio ciarī na kīndū kīhaanaga ta thūmbī cia thahabu, namo mothīi maacio maahaanaga ta mothīi ma andū. 8 Njuīrī yacio yahaanaga ta njuīrī cia andū-a-nja, namo magego maacio maatarīi ta magego ma mūrūthi. 9 Nacio ciarī na ngo cia kūgitīra gīthūri ciahaanaga ta ngo cia kīgera, naguo mūgambo wa mathagu maacio warī ta mūrurumo wa mbarathi nyīngī na ngāari cia ita iteng'erete mbaara-inī 10 Ciarī na mīting'oe, o na mboora ta cia tūng'aurū, na mīting'oe-inī yacio ciarī na ūhoti wa kūnyariira andū ihinda rīa mīeri ītano. 11 Na nī ciarī na mūthamaki waciathaga, na nīwe mūraika wa Irima-rītarī-Gīturi, narīo rīitwa rīake na rūthiomī rwa Kīhibiranīa nī Abadoni, ningī na Kīyunani agetwo Apolioni. (Abyssos g12) 12 Haaro ya mbere nīyathira; haatigara ingī igūrī iria igūuka thuutha. 13 Mūraika wa gatandatū nake akīhuha karumbeta gake, na nī ngiigua mūgambo ūkiuma hīa-inī cia kīgongona gīa

thahabu kīrīa kīrī mbere ya Ngai. 14 Ūkīrīra mūraika ūcio wa gatandatū warī na karumbeta atīrī, "Ohora arāka arīa ana arīa moheirwo rūūrī inī rūrīa rūnene rwa Farati." 15 Nao arāka acio ana, arīa maathagathagītwo nī ūndū wa ihinda rīu, na nī ūndū wa mūthenya ūcio o na nī ūndū wa mweri ūcio, o na mwaka ūcio makīhorwo nīguo moorage andū gīcunjī gīa ithatū kīa andū gūkū thī. 16 Nacio mbūtū cia mbaara iria ciahaicīte mbarathi mūigana wacio warī milioni magana meerī. Nīndaiguire mūigana wacio. 17 Mbarathi icio ndonire na kīoneki hamwe na arīa macihaiicīte-rī, ciahaanaga atīrī: Ngo ciacio cia kūgitīra gīthūri ciarī cia rangi mūtune ta mwaki, na rangi wa bururu, na rangi wa ngoikoni ūhaana ta ūbiriti. Ciongo cia mbarathi icio ciahaanaga ta ciongo cia mīrūthi, natuo tūnua twacio twoimaga mwaki, na ndogo, o na ūbiriti. 18 Gīcunjī gīa ithatū kīa andū a gūkū thī nīkīoragirwo nī mīthiro īyo ītatū ya mwaki, na ndogo, na ūbiriti iria cioimaga tūnua-inī twacio. 19 Hinya wa mbarathi icio warī tūnua-inī twacio na mīting'oe-inī yacio, nīgūkorwo mīting'oe yacio yahaanaga ta nyoka īrī na ciongo iria itihagia andū nacio. 20 Andū a thī acio angī, arīa matooragirwo nī mīthiro īyo, matiigana kwīrira mehia ma wīra wa moko mao; matiigana gūtiga kūhooya ndaimono, na mīhianano ya thahabu, na ya betha, na ya gīcango, na ya mahiga, na ya mītī, o mīhianano īrīa ītangīhota kuona, kana ūtīgue, kana ūtīware. 21 O na ningī matiigana kwīrira nī ūndū wa mehia ma ūragani wao, kana ūrogī wao, kana ūmaraya wao, o na kana ūici wao.

10 Ningī ngīcooka ngiōna mūraika ūngī warī na hinya mūno agūkūrūka oimīte igūrū. Nake ehumbīte itu ta nguo, na igūrū rīa mūtwē wake haarī na mūkūngā-mbura; naguo ūthīū wake wahaanaga ta riūa, namo magūrū make maahaanaga ta itugī cia mwaki. 2 Nake aanyiitite na guoko gwake kabuku kanini ga gīkūnjo karī kahingūre. Aakinyithītie kūgūrū gwake kwa ūrīo iria-inī, nakuo kwa ūmootho agagūkinyithia thī nyūmū, 3 akīgūthūka na mūgambo mūnene ta wa mūrūthi ūkīrarama. Hīndī īrīa aagūthūkire-rī, mīgambo ya ngwa iria mūgwanja ikīgamba. 4

Na rīrīa ngwa icio mūgwanja ciagambire, ndaarī tūnua twao ūkaniina thī icio ciao. Na mūndū hakuhī kwandīka; no ngīguā mūgambo kuuma o wothe ūngikenda kūmeka ūru no nginya igūrū ūkiuga atīrī, "Mohoro macio maario nī akue o ūguo. 6 Andū aya marī na hinya wa ngwa icio mūgwanja-rī, maige marī hito, kūhinga igūrū nīgeetha gūtikae kuura mbura ndūkamaandīke." 5 Nake mūraika ūcio ndonete ihinda rīrīa makaaratha ūhoro; ningī marī na arūgamīte iria-inī na akarūgama thī nyūmū hinya wa kūgarūra maaī matuīke thakame. O agītambūrūkia guoko gwake kwa ūrīo na igūrū.

6 Nake akīhīta na ūrīa ūtūraga muoyo nginya na tene na tene, o we ūrīa wombire igūrū na indo ciothe iria irī kuo, na akīumba thī na indo ciothe iria irī kuo, o na akīumba iria na indo ciothe iria irī thiinī warīo, akiuga atīrī, "Hatirī na ihinda rīngī rīa gweterera!" (aiōn g165) na ningī marī na hinya wa kūhūura thī na mīthembā yothe ya mīthiro maita maingī o ta ūrīa mangīenda. 7 Rīrīa makaarīka kūheana ūira wao-rī, nyamū ūrīa yambataga yumīte Irimarīrīa-Rītarī-Gīturi nīkamatharīkīra īmatoorie, na īmoorage. (Abyssos g12) 8 Nacio ciimba ciao igaatigwo ciaraganīte njīra-inī cia itūura rīrīa 7 No matukū-inī marīa mūraika wa mūgwanja inene, rīrīa rīgerakanagio rīgetwo Sodomu kana agaakorwo akīrī kūhuha karumbeta gake-rī, Misiri, na nīkuo Mwathani wao aambilīrwo hito ya Ngai nīkahingio, o ta ūrīa eerire mūtī igūrū. 9 Na ihinda rīa mīthenya ītatū na anabī arīa ndungata ciake. 8 Ningī mūgambo nuthu, andū a kuuma iruka ciothe, na mīhīrīga ūrīa ndaiguīte uumīte igūrū ūkīnjarīria rīngī, yothe, na thiomi ciothe na ndūrīrī ciothe, ūkīnjiīra atīrī: "Thī, woe kabuku kau ga gīkūnjo nīmakerorera ciimba ciao, na magirie ithikwo. Karīa kahingūre kuuma guoko-inī kwa mūraika 10 Nao andū arīa matūrīraga thī nīmagakenerera ūcio ūrūgamīte akinyīte iria, na agakinya thī aira acio, na makūngūre magītūmanagīra iheo, nyūmū." 9 Nī ūndū ūcio, ngīthīrī kūrī mūraika, tondū anabī acio eerī nīmanyariiraga andū a na ngīmūrīria aahē kabuku kau ga gīkūnjo. gūkū thī. 11 No thuutha wa mīthenya ītatū na Nake akīnjiīra atīrī, "Koe, ūkarīe. Gaakinya nda nuthu, mīhūmū ya muoyo ūkīmatoonya yumīte nīgegūkūrūrīra, no karī kanua gegūkorwo karī kūrī Ngai, nao makīrūgama na magūrū mao, na mūrīo ta ūukī!" 10 Ngīkīoya kabuku kau ga na arīa maamonire makīnyiitwo nī kīmako gīkūnjo kuuma guoko-inī kwa mūraika ūcio, na kīnene mūno. 12 Ningī makīigua mūgambo nī ngīkarīa. Karī kanua kaarī na mūrīo ta ūukī, mūnene uumīte igūrū ūkīmeera atīrī, "Ambatai no ndarīlīka gūkarīa, gakīndūrīra. 11 Ngīcooka na gūkū." Nao makīambata igūrū marī itu-ngīrīwo atīrī, "No nginya ūrathe ūhoro rīngī inī, thū ciao imeroreire. 13 Ithaa o rīu-rī, ūkonīrī andū aingī, na ndūrīrī nyingī, na thiomi gūkīgīna na gīthingithia kīnene, nakīo gīcunjī nyingī, o na athamaki aingī."

11 Ningī ngīnengerwo mūrangi wa gūthima wahaanaga ta rūthanju, ngīrīwo atīrī, "Thī ūthime hekarū ya Ngai na kīgongona, na ūtare andū arīa marahooya Ngai kuo. 2 No nja ya hekarū ūtigane nayo, ndūkamīthime tondū nīhetwo andū-a-Ndūrīrī. Nao nīmakarangīrīria itūura rīu itheru ihinda rīa mīeri mīrongo īna na ūrī. 3 Na niī nīngaahe aira akwa eerī hinya, nao nīmakaratha ūhoro handū ha matukū 1,260 mehumbīte nguo cia makūnia." 4 Acio nīo mītamaiyū ūrīa ūrī, na nīo mītī ūrīa ūrī ya kūgīrīrīwo matawa ūrīa ūrūgamīte mbere ya Mwathani wa thī. 5 Mūndū o wothe angīkaageria kūmeka ūru, mwaki ūkoimaga

na ningī marī na hinya wa kūhūura thī na mīthembā yothe ya mīthiro maita maingī o ta ūrīa mangīenda. 7 Rīrīa makaarīka kūheana ūira wao-rī, nyamū ūrīa yambataga yumīte Irimarīrīa-Rītarī-Gīturi nīkamatharīkīra īmatoorie, na īmoorage. (Abyssos g12) 8 Nacio ciimba ciao igaatigwo ciaraganīte njīra-inī cia itūura rīrīa 10 Nao andū arīa matūrīraga thī nīmagakenerera ūcio ūrūgamīte akinyīte iria, na agakinya thī aira acio, na makūngūre magītūmanagīra iheo, nyūmū." 9 Nī ūndū ūcio, ngīthīrī kūrī mūraika, tondū anabī acio eerī nīmanyariiraga andū a na ngīmūrīria aahē kabuku kau ga gīkūnjo. gūkū thī. 11 No thuutha wa mīthenya ītatū na Nake akīnjiīra atīrī, "Koe, ūkarīe. Gaakinya nda nuthu, mīhūmū ya muoyo ūkīmatoonya yumīte nīgegūkūrūrīra, no karī kanua gegūkorwo karī kūrī Ngai, nao makīrūgama na magūrū mao, na mūrīo ta ūukī!" 10 Ngīkīoya kabuku kau ga na arīa maamonire makīnyiitwo nī kīmako gīkūnjo kuuma guoko-inī kwa mūraika ūcio, na kīnene mūno. 12 Ningī makīigua mūgambo nī ngīkarīa. Karī kanua kaarī na mūrīo ta ūukī, mūnene uumīte igūrū ūkīmeera atīrī, "Ambatai no ndarīlīka gūkarīa, gakīndūrīra. 11 Ngīcooka na gūkū." Nao makīambata igūrū marī itu-ngīrīwo atīrī, "No nginya ūrathe ūhoro rīngī inī, thū ciao imeroreire. 13 Ithaa o rīu-rī, ūkonīrī andū aingī, na ndūrīrī nyingī, na thiomi gūkīgīna na gīthingithia kīnene, nakīo gīcunjī nyingī, o na athamaki aingī." 14 Haaro ya keerī nīyathira, haaro ya gatatū-rī, ūgūuka o narua. 15 Nake mūraika wa mūgwanja akīhuha karumbeta gake, nakuo gūkīgīna na mīgambo mīnene kūu igūrū, nayo ūkiuga atīrī: "Ūthamaki wa thī nītūukīte ūthamaki wa Mwathani witū, o na Kristū wake, nake egūtūūra athamakaga nginya tene na tene." (aiōn g165) 16 Nao athuuri arīa mīrongo ūrī na ana, arīa maaikarīre itī ciao cia ūnene mbere ya Ngai, magīturumithia mothīū mao thī makīhooya Ngai, 17 makiuga atīrī: "Nītwagūcookeria ngaatho, Mwathani

Ngai, Wee Mwene-Hinya-Wothe, o Wee ūři ūkiuga atříři: "Rīu ūhonokio nī mūkinyu, na ho, na nowe warři ho, tondū nīwoete hinya ūhoti, na ūthamaki wa Ngai witū, o na wathani waku mūnene, ūkambiriria gūthamaka. 18 wa Kristū wake. Nīgūkorwo ūřia ūcuukaga ariū Ndūřirři nacio nīciarakarire; namo mang'ūři na aarři a Ithe witū, ūřia ūmacuukaga mbere ya maku nīmakinytē. Hīndī nīnginyu ya andū Ngai mūthenya na ūtukū, nīaharürükítio thī. arřia akuū gūtuřrwo ciira, o na ya kūhe anabii, 11 Nao nīmamütōoririe na ūndū wa thakame ndungata ciaku, iheo, hamwe na arřia aamüre, ya Gatürüme, o na nī ūndū wa kiugo kīa ūira na arřia metigirřite rīřita rīaku, arřia anini na wao; na matiigana kwenda kūhonokia mīoyo anene, o na ya kwananga arřia manangaga thī." yao, o na maatuřka a gūkua. 12 Nī ūndū ūcio, 19 Ningř hekarū ya Ngai kūu igūři ikihingūrwo, kenai inyuři igūři, o na inyuři arřia mütüřuraga na thiinī wa hekarū yake gūkioneka ithandūku kuo! No kai thī na iria ūřiřia inene irři na haaro-řirřia ūřia kīrikanřo gīake. Nakuo gūkigīa na ī, tondū mūcukani nīaikürükítē kūři inyuři henī, na marurumī, na ngwa, na gīthingithia, Nake aiyūřitwo nī marūři manene, tondū nīoři na mbura nene ya mbembe. atī ihinda rīake ūřiřia rītigaire nī inyinyi." 13

12 Ningī kūu igūrū gükīoneka ūrirū münene wa kügegania: gükīoneka mündū-wa-nja wehumbīte riūa, agacooka agakinya mweri na magūrū, na agekīra thūmbī ya njata ikūmi na igīrī mütwe. **2** Aarī na nda, na nñakayaga nī ruo tondū aarī hakuhī kūheo mwana. **3** Ningī gükīoneka ūrirū ūngī kūu igūrū na atīri: nī ndamathia nene yarī ndune, na yarī na ciongo mūgwanja, na hīa ikūmi, na thūmbī mūgwanja ciongo-inī ciayo. **4** Naguo mütting'oe wayo ūkihaata gicunjī gīa ithatū kīa njata cia igūrū na īgīcirekania thī. Ndamathia īyo īkīrūgama mbere ya mündū-wa-nja ūcio warī hakuhī kūheo mwana, nīgu itambuure mwana ūcio aaciawo o ūguo. **5** Nake mündū-wa-nja ūcio akīgīa mwana wa kahī, ūrīa ūgaathaga ndürīrī ciothe na rūthanju rwa kīgera. Nake mwana ūcio akīhurio, agītwarwo igūrū gīfī-inī kīa ūnene kīa Ngai. **6** Mündū-wa-nja ūcio akīrīrīa werū-inī, handū harīa aathondekeirwo nī Ngai, harīa aarī amenyererwo handū ha ihinda rīa matukū 1,260. **7** Na rīrī, kūu igūrū gükīgīa mbaara. Mikaeli na araika ake makīrūna na ndamathia īyo, nayo ndamathia na araika ayo makīrūna nao. **8** No ndamathia ndīarī na hinya wa kūigana, nayo hamwe na araika ayo makīaga ūikaro kūu igūrū. **9** Nayo ndamathia īyo nene īkīnyugutwo thī, na nīyo nyoka irīa ya tene, o irīa ūtagwo mūcukani, na īgeetwo Shaitani, irīa īhītithagia andū a thī yothe. Nayo īkīnyugutwo thī hamwe na araika ayo. **10** Ningī ngīcooka ngīigua mūgambo münene kūu igūrū,

Nake akyaritwo ki kari ari mawere, sorua nka ati ihinda rīake rīrīa rītigaire nī inyinyi.” 13 Rīrīa ndamathia īyo yoonire ati nīyanyugutwo thī, ikīambirīria kūnyariira mündū-wa-nja ūcio waagītie mwana wa kahī. 14 Nake mündū-wa-nja ūcio akīheo mathagu meerī ma nderi rīrīa nene nīgeetha ombükē athīi werū-inī handū harīa aathondekeirwo, harīa aari amenyererwo kwa ihinda, na kwa mahinda na nuthu ya ihinda, harīa atangākinyīrirwo nī nyoka īyo. 15 Nayo nyoka īyo ikīhorora maaī kuuma kanua kayo o ta rūūī, nīgeetha ikīnīrie mündū-wa-nja ūcio, itūme atwarwo nī kīguū kīu. 16 No thī nayo īgīteithīrīria mündū-wa-nja ūcio na ündū wa gwathamia kanua kayo, nayo ikīmeria rūūī rūū rwahororetwo nī ndamathia īyo kuuma kanua kayo. 17 Hīndī īyo ndamathia īyo ikīrakarīra mündū-wa-nja ūcio mūno, nayo īgīthīi kūrūna na ciana iria ingī ciakte, na nīo andū arīa maathīkagīra maathani ma Ngai, na makagwatīria ūira wa Jesū.

13 Nayo ndamathia īyo īkīrūgama hūgūrūrū-
inī cia iria. Ningī ngīcōoka ngīona nyamū
īkiuma iria thīnī. Nyamū īyo yarī na hīa ikūmi,
na mītwe mūgwanja, na hīa-inī ciayo yarī
na thūmbī ikūmi, na o mūtwe wayo warī na
rīitwa rīa kūruma Ngai. **2** Nyamū īyo ndonire
yahaanaga ta ngarī, no magūrū mayo maatarii
ta ma nduba, nako kanua kayo kahaanaga ta
ka mūrūūthi. Nayo ndamathia īyo īkihe nyamū
īyo hinya wayo na gītī kīayo kīa ūnene o na
wathani mūnene. **3** Mūtwe ūmwe wa nyamū
īyo wonekaga ta waringītwo iringa rīa kīrāgo,
no iringa rīu rīa kīrāgo nīrīahonete. Nayo

thī yothe nīyagegete na ikīrūmīrīra nyamū meyathīte na arīa ngombo, o mündū ekīrwo īyo. 4 Nao andū magikīhooya ndamathia īyo rūuri guoko gwake kwa ūrīo kana thiithi-inī tondū nīyaheete nyamū īyo ūhoti wayo, o na wake, 17 nīgeetha gütikagē mündū ūngīendia makīhooya nyamū īyo, na makooragia atīrī, kana agūre, atarī na rūuri rūu, na nīruo rītwa “Nūū ūtarīi ta nyamū īno? Nūū ūngīmūkīrīra, rīa nyamū īyo, kana namba ya rītwa rīayo. arūe nayo?” 5 Nayo nyamū īyo ikīheo kanua 18 Ūndū ūiyū nīubataire ūugī. Mündū o wothe ga kwaria ciugo cia mwītīo na cia kūruma angīkorwo arī na ūmenyo-ri, nīke ithabu rīa Ngai, na ikīheo ihinda rīa gwathana rīa mīeri namba ya nyamū īyo, nīgūkorwo nī namba ya mīrongo īma na ūrī. 6 Nyamū īyo īgītumūra mündū. Nayo namba yake nī 666.

kanua ūrume Ngai, na īcambie rītwa rīake, na gūkaro gāake, o na arīa matūūraga kūu igūrū. 7 Nīyaheirwo hinya nīguo ūrue na arīa aamūre na īmatoorie. Na īkīheo wathani igūrū rīa mīlīrīga yothe, na andū a iruka ciōthe, na thiomi ciōthe, o na ndūrīrī ciōthe. 8 Nao andū othe arīa matūūraga gūkū thī kuuma rīria thī yombirwo, arīa othe marīitwa mao matarī maandike ibuku-inī rīa muoyo rīa Gatūrūme karīa gaathīnjirwo, makīinamīrīra nyamū īyo māmīhooe. 9 Mündū ūrīa ūrī na gūtū nīakīgue. 10 Mündū o wothe angīkorwo nī wa gūtahwo, nīegūtahwo athīi. Mündū o wothe angīkorwo nī wa kūūragwo na rūhiū rwa njora-rī, ndarī hīndī atakooragwo na rūhiū. Üguo nīkuonania atī andū arīa aamūre nīmabataire gūkīrīrīra, na marī na wītīkio. 11 Ngīcooka ngīona nyamū īngī, ikiuma na thī. Nyamū īyo yarī na hīa igīrī ta cia gatūrūme, no yaaragia ta ndamathia. 12 Nyamū īyo īgīathana na ūhoti wothe wa nyamū ūrīa ya mbere ithenya rīayo, īgītūma thī na arīa othe matūūraga kuo mahooyage nyamū īyo ya mbere, o īyo yahonete iringa rīayo rīa kīrago. 13 Nayo īkīringa ciama nene na morirū, o na īgītūma mwaki ūkūrūke uume igūrū ūkē thī andū makīonaga. 14 Tondū wa morirū macio nīyaheirwo hinya wa kūringa ciama ithenya rīa nyamū īyo ya mbere, īkīheenia andū arīa matūire thī. Ningī īgīatha andū mathondeke mūhianano nī ūndū wa gūtīa nyamū īyo, yagurarītīo na rūhiū rwa njora no yarī o muoyo. 15 Nīyaheirwo hinya wa kūhe mūhianano ūcio wa nyamū īyo ya mbere mīhūmū, nīguo ūhote kwaria, na ūtūme arīa othe maaregete kūhooya mūhianano ūcio wa nyamū īyo mooragwo. 16 Ningī nīyaathire andū othe na hinya, arīa anini na arīa anene, arīa itonga na arīa athīni, arīa

14 Nḡicooka nḡirora, na nīī nḡiona Gatūrūme arūgam̄ite Kīrima-in̄ī ḡia Zayuni, ar̄ī na andū 144,000 ar̄ia maandik̄itwo rīitwa rīake na rīitwa r̄ia Ithe mothīu-in̄ī mao. 2 Ninḡī nḡiugua mūgambo uom̄ite iḡurū ūtariī ta mūhūyūko wa maāī maratherera na ninḡī ta mūrurumo wa ngwa. Mūgambo ūcio ndaiguire watariī ta wa aini a inanda cia mūgeeto mak̄ina na inanda ciao. 3 Nao mak̄ina rw̄imbo rwerū mar̄ī mbere ya ḡit̄ī k̄ia ūnene, na mar̄ī mbere ya cīumb̄e iria inya ir̄ī muoyo, na athuuri. Gūtiar̄ī mūndū ūnḡahotire kw̄iruta rw̄imbo r̄uu tiga o acio 144,000 ar̄ia maak̄ūrūt̄wo kuuma th̄ī. 4 Acio n̄ī ar̄ia mateethūk̄itie na andū-a-nja, n̄iḡukorwo n̄imeiḡite mar̄ī atheru. Nao maarūmaḡirira Gatūrūme o kūr̄ia guothe aathiaga. N̄io maaḡuirwo kuuma kūr̄ī andū, na mak̄irutwo mar̄ī maciaro ma mbere kūr̄ī Ngai o na kūr̄ī Gatūrūme. 5 Matir̄ī hīnd̄ī mar̄ī maheenania; o na matir̄ī ūcuuke. 6 Ninḡī nḡiona mūraika ūnḡī oombūk̄ite r̄iera-in̄ī, nake aarī na ūhoro-ūr̄ia-Mwega wa tene na tene wa kūhunj̄iria andū ar̄ia matūr̄aga th̄ī, ūguo n̄ī kuuga ndūrir̄ī ciothe, na mīhiriga yothe, na thiomi ciothe, na andū othe. (aīon̄ios g166) 7 Nake akiuga na mūgambo mūnene at̄ir̄ī, "Mw̄it̄iḡirei Ngai na mūmūgoce we, tondū ihinda rīake r̄ia gūtua ciira n̄īkinyu. Mūhooei ūr̄ia wombire iḡurū, na th̄ī, na iria r̄ir̄ia inene, na ithima cia maāī." 8 Nake mūraika wa keer̄ī akiuga at̄ir̄ī, "N̄ir̄iḡuu! Itūura r̄ir̄ia inene r̄ia Babuloni n̄ir̄iḡuu, r̄ir̄ia r̄ianyuithirie ndūrir̄ī ciothe ndibei r̄ir̄ia ya māundū mooru ma ūtharia war̄io." 9 Ninḡī mūraika wa gatāt̄ ak̄imaruñm̄ir̄ira, nake ak̄ianir̄ira na mūgambo mūnene, akiuga at̄ir̄ī, "Mūndū o wothe anḡihooya nyamū ūyo na mūhiano wayo, na ek̄ir̄wo rūuri rwayo thiithi

kana guoko-rī, 10 o nake nīakanyua ndibei īyo ya marakara ma Ngai, īrīa īitīriirwo gikombe-inī kīa mang'ūrī make ītatakanītio na kīndū. Nake nīakanyariirwo na mwaki wa ubiriti mbere ya araika arīa atheru na mbere ya Gatūrūme. 11 Nayō ndogo ya kīnyariiriko kīao īgūtūura yambataga nginya tene na tene. Gūtīrī kihurūko mūthenya kana ūtukū kūrī arīa mahoooyaga nyamū īyo na mūhiano wayo, kana kūrī mūndū o wothe ūrīa wīkīrītwo rūrīi rwa rītwa riayo.” (aiōn g165) 12 Haha nīhabataire ūkirīrīria harī andū arīa aamūre, o arīa maathikagīra Maathani ma Ngai, na magatūura marī ehokeku harī Jesū. 13 Ngīcooka ngīigua mūgambo woima igūrū ūkiuga atīrī, “Andika atīrī: Kūrathimwo-rī, nī andū arīa akuū, arīa makuūte marī thīnī wa Mwathani kuuma rīu.” Nake Roho ekuuga atīrī, “Iī, nīguo makihurūke mawīra mao maritū, nīgūkorwo cīko ciao iria maneeka nīkamoima thuutha.” 14 Ningī ngīrora, ngīona hau mbere yakwa haarī na itu rīerū, na itu rīu nīrīaikarīrwo nī mūndū “wahaanaga ta mūrū wa mūndū” arī na thūmbī ya thahabu mūtwe, na arī na rūhiū rūugī rwa kūgetha guoko-inī gwake. 15 Nake mūraika ūngī akiuma thīnī wa hekarū, agīta mūndū ūcio waikarīre itu na mūgambo mūnene, akīmwīra atīrī, “Oya rūhiū rūu rwa kūgetha, ūgethe, tondū ihinda rīa kūgetha nīkinyu, nīgūkorwo magetha ma thī nī makūrū.” 16 Nī ūndū ūcio, mūndū ūcio waikarīre itu akīhiūrīria rūhiū rwake thī, nayo thī ikigethwo. 17 Nake mūraika ūngī akiuma thīnī wa hekarū kūu igūrū, o nake aarī na rūhiū rūugī rwa kūgetha. 18 Na mūraika ūngī, ūrīa wathaga mwaki, akiuma kīgongona-inī, agīta ūcio warī na rūhiū rūugī rwa kūgetha na mūgambo mūnene, akīmwīra atīrī, “Oya rūhiū rūu rwaku rūugī rwa kūgetha, na ūcookanīrīrie imanjīka cia thabibū kuuma harī mūthabibū ūrīa wa thī tondū thabibū ciayo nī njīru.” 19 Nake mūraika ūcio akīhiūrīria rūhiū rwake thī, agīcookereria thabibū ciayo, na agīcooka agīciikia kīhihīro-inī kīrīa kīnene kīa mang'ūrī ma Ngai. 20 Nacio ikīrangīrīrio kīhihīro-inī kīrīa kīarī nja ya itūrā inene, nayo thakame īgītherera yumīte kīhihīro-inī, īgīkinya handū ha itīna rīa mairū ta igana rīa mīrongo

īnana, na īkīambata o nginya īgīkinya mīkwā-inī ūrīa yohaga mbarathi tūnua.

15 Ngīcooka ngīona ūrirū ūngī mūnene na wa kūgeganīa kūu igūrū: ndonire araika mūgwanja makuuūte mīthiro mūgwanja ya mūthia. Mīthiro īyo nīyo yarī ya kūrīkīrīria mang'ūrī ma Ngai. 2 Ngīcooka ngīona kīndū kīhaanaga ta iria rīa gīcicio gītukanītio na mwaki, na ngīcooka ngīona arīa maatooretie nyamū ūrīa na mūhiano wayo, na namba ya rītwa riayo, marūgamīte rūtere-inī rwa iria rīu. Nao maanyiitīte inanda cia mūgeeto iria maahēetwo nī Ngai, 3 nao maainaga rwīmbo rwa Musa ūrīa ndungata ya Ngai, na rwīmbo rwa Gatūrūme, makoiga atīrī: “Māndū maku marīa wīkīte nī manene na ma kūgeganīa, Wee Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe. Njīra ciaku nī cia kīhoto na nī cia ma, Wee Mūthamaki wa mīndī na mīndī. 4 Nūū ūtangīgwītīgīra, na agoocithie rītwa rīaku, wee Mwathani? Nīgūkorwo Wee wiki nīwe Mūtheru. Ndūrīrī ciothe nīgooka ihooe irī mbere yaku, nīgūkorwo cīko ciaku cia ūthingu nīgūrītīo.” 5 Thuutha wa māndū macio nīndarorire, na ngīona hekarū kūu igūrū, ūrīa arī hema nyamūre ya ūira, nayo ikīhīngūrwo. 6 Nao araika mūgwanja arīa maarī na mīthiro ūrīa mūgwanja makiuma kūu thīnī wa hekarū īyo. Nao meehumbīte nguo cia gatani ūrīa theru yahenagia, na makeyoha mīcibi ya thahabu ithūrī-inī ciao. 7 Hīndī īyo kīumbe kīmwe gīa cīumbe iria inya irī muoyo-rī, gīkīmengera araika acio mūgwanja mbakūri mūgwanja cia thahabu, ciyūrītīo mang'ūrī ma Ngai ūrīa ūtūraga muoyo tene na tene. (aiōn g165) 8 Nayo hekarū ikīiyūra ndogo yumīte riiri-inī wa Ngai na thīnī wa hinya wake, na gūtīrī mūndū ūngīahotire gūtoonya hekarū īyo nginya mīthiro īyo mūgwanja ya araika acio mūgwanja ūkīrīre.

16 Ningī ngīigua mūgambo mūnene ūkiuma thīnī wa hekarū, naguo ūkīrra araika acio mūgwanja atīrī, “Thīi, mūkonorerie thī mbakūri ūcio mūgwanja cia mang'ūrī ma Ngai.” 2 Nake mūraika wa mbere agīthīi akīonoreria mbakūri

yake thī, nacio ironda njūru mūno irī ruo ikīgīa rī, nī mūndū ūrīa ūikaraga eiguīte na agaikara andū arīa maarī na rūrīi rwa nyamū īyo, na arīa ahaarīrie nguo ciake, nīgeetha ndakanae gūthīi maahoojaya mūhiano wayo. 3 Nake mūraika njaga, nakeaconorithio.” 16 Namo maroho wa keerī akīonoreria mbakūri yake iria-inī rīrīa macio magīcoakanīrīria athamaki handū harīa inene, narīo iria rīu rīkīgarūrūka rīgītuīka ta hetagwo na Kīhibirania, Arimagedoni. 17 Nake thakame ya mūndū mūkuū, nakīo kīndū o mūraika wa mūgwanja akīonoreria mbakūri gōthe kīarī muoyo iria-inī rīu gīgīkua. 4 Ningī yake rīera-inī, na rīrī, hekarū thīinī gūkiuma mūraika wa gatatū akīonoreria mbakūri yake mūgambo mūnene uumīte gītī-inī kīa ūnene, njūūrī-inī na ithima-inī cia maaī, nacio igītuīka ūkiuga atīrī, “Ūhoro ūcio nīwarīka!” 18 thakame. 5 Ngīcooka ngīguā mūraika ūrīa Gūgīcooka gūkīgīa henī, na marurumī, na wathaga maaī akiuga atīrī: “Wee ūrī na kīhootho ngwa o na gīthingithia kīnene. Gūtīrī kwagīa ūgītua matūro maya, Wee ūrīa ūrī ho, na nowe gīthingithia kīngī kīnene ta kīu kuuma rīrīa warī ho, o Wee Mūtheru, tondū wa gūtua ciira thī kwagiire andū, nī ūrīa gīthingithia kīu ūguo; 6 nīgūkorwo nīmaitīte thakame ya andū kīarī kīnene mūno. 19 Narīo itūūra rīrīa inene aku aamūre, na ya anabii, nawe nīmahaete rīgītukana njatū ithatū, namo matūūra ma thakame manyue ta ūrīa magīrīfirwo.” 7 Na ndūrīrī makīmomoka. Nake Ngai akīririkana ngīguā kīgongona gīcooka atīrī: “Iī nīguo, Babuloni itūūra rīrīa inene, na akīrīhe gīkombe Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe, matūro kīaiyūrītio ndibei ya ūrūrū wa mang’ūrī make. maku nī ma ma, na nī ma kīhootho.” 8 Nake 20 Nacio icigīrīa ikiūra ciote, nacio irīma ikiaga mūraika wa kana akīonoreria mbakūri yake gūcooka kuoneka. 21 Namo mahiga manene ma riūa-inī, narīo riūa rīkīheo hinya wa gūcina mbura ya mbembe, ma ūritū wa ta kilo mīrongo andū na mwaki. 9 Andū magīcīnwō nī ūrūgarī itano o ihiga, makīgwīra andū. Nao makīruma ūcio mūnene, nao magakīrumaga rītwa rīa Ngai nī ūndū wa mūthiro ūcio wa mahiga ma Ngai ūcio warī na hinya wa gwatha mīthiro īyo, mbura ya mbembe, tondū mūthiro ūcio warī no matīigana kwīrīra mamūgooce. 10 Mūraika wa kūmakania mūno.

wa gatano akīonoreria mbakūri yake gītī-inī kīa ūnene kīa nyamū īrīa, naguo ūthamaki wayo ūkīiyūra nduma. Nao andū makīrūma nīmī nī ūndū wa ruo, 11 na makīruma Ngai wa igūrū nī ūndū wa ruo rūrīa maiguaga na nī ūndū wa ironda iria maarī nacio, no matīigana kwīrīra nī ūndū wa maūndū marīa meekīte. 12 Nake mūraika wa gatandatū akīonoreria mbakūri yake rūrī-inī rūrīa rūnene rwa Farati, namo maaī maruo makīhwa nīguo athamaki a kuuma mwena wa Irathīro mathondekerwo njīra. 13 Ngīcooka ngīona maroho matatū mooru maahaanaga ta ciūra; namo moimire kanua ka ndamathia, na makīuma kanua ka nyamū īrīa, na kanua-inī ka mūnabī ūrīa wa maheeni. 14 Namo nīmo maarī maroho ma ndaimono marīa maringaga ciama, namo mathīiaga kūrī athamaki a thī yothe, nīguo mamacookanīrīrie nī ūndū wa mbaara īrīa īkaarū mūthenya ūcio mūnene wa Ngai Mwene-Hinya-Wothe. 15 “Na rīrī, ngūuka o ta mūici! Kūrathimwo-

17 Nake mūraika ūmwe wa araika acio mūgwanja, maarī na mbakūri mūgwanja agīuka, akīnjīrīa atīrī, “Ūka, nguonie iherithia rīa mūmaraya ūrīa mūnene, ūrīa ūikarīte igūrū rīa maaī maingī. 2 Na nīwe athamaki a thī maatharirie nake, na andū arīa matūūraga thī makarītio nī ndibei ya ūtharia wake.” 3 Ningī mūraika ūcio akīnjoya ndī thīinī wa Roho, akīndwara werū-inī. Ndī kūu werū-inī ngīona mūndū-wa-nja aikariire nyamū yarī ndune ta gakarakū, na yaiyūrītwa nī marītwa ma kūruma Ngai mwīrī wayo, na yarī na ciongo mūgwanja na hīa ikūmi. 4 Mūndū-wa-nja ūcio ehumbīte nguo cia rangi wa ndathi na mūtune, na akegemia na thahabu, na tūhiga twa goro, o na ruru. Guoko-inī gwake nīanyiifīte gīkombe gīa thahabu kīyūrītio maūndū marī magigi, na ciiko cia ūtharia wake. 5 Thiithi-inī wake aandikwo rītwa atīrī: KĪRIGA BABULONI ŪRĪA MŪNENE, NYINA WA MARAYA, NA WA MAŪNDŪ MOTHE MARĪA MARĪ MAGIGI MA

THÍ. 6 Nindonire atí mündū-wa-nja ūcio aarí mūrii, akaríi ní thakame ya andú aría aamüre, o na thakame ya andú aría maarí aira a Jesú. Na ríriá ndaamuonire, ngígega mūno. 7 Nake mūraika ūcio akínjúuria atíri: "Wagegio ní kí? Níngūgütáaríria hitho ya mündū-wa-nja ūcio na ya nyamú íyo ahaicíte, íyo írí na ciongo mūgwanja na hía ikúmi. 8 Nyamú íyo wonire yarí ho, na ríu ndírí ho, na írí hakuhi kuuma Irima-ríriá-Rítari-Gíturi ithíi ikaanangwo. Nao andú aría matüüraga thí, aría marüitwa mao mataandikítwo ibuku-iní ríá muoyo kuuma ríriá thí yombirwo nímakagega mona nyamú íyo, tondu híndí ímwe yarí ho, na ríu ndírí ho, no níriiuka. (Abyssos g12) 9 "Ündú üyü ükwenda

“Hia icio ikumi wonire nii amaki ikumi aria mataahetwo uthamaki, no nimaheo wathani ta athamaki maathane ithaa rimwe hamwe na nyamuu iyo. 13 Maru na muoroto umwe, na nimaheana uhoti na wathani wao kuri nyamuu iyo. 14 Nao nimaakarua na Gaturuume, no Gaturuume niakamatooria tondu niwe Mwathani wa aathani, na Muthamaki wa athamaki, na andu aria agaakorwo hamwe nao nii arumiriri ake aria metitwo, na magathuurwo, na nii ehokeku.” 15 Ningi muraika ucio akinjira atiri, “Maa macio wonire hau mumaraya ucio aikarite nii iruka cia andu, na irindu, na nduriri, na thiomi. 16 Nayo nyamuu iyo wonire, na hia icio ikumi nigguthuura igaathuura mumaraya ucio. Nacio niikamwananga na imutige ari njaga; nikaaria nyama ciake, na imucine na mwaki. 17 Nigukorwo Ngai niekirie ngoroini ciao rciuria ria kuhingia muoroto wake na undu wa kuiquanira mahe nyamuu iyo hinya wao wa gwathana, nginya ciugo cia Ngai ihinge. 18 Mundu-wanja ucio wonire niwe ituura riria inene riria rirathaga athamaki a thi.”

18 Thuutha wa maündū macio nñondonire mûraika ūngî agikûrûka oimite igûrû arî na ūhoti münene mûno, nayo thî ikiarîwo nî ūkengi wake. **2** Nake akianîrîra na mûgambo münene, akiuga atîrî: “Nîrigûu! Babuloni itûura rîrîa inene-rî, nîrigwîte! Nîrituikîte gïkarô kia ndaimono, na rîgatuïka gitûuro gïa gûthaakîrwo nî ngoma o yothe thûku, rîgatuïka gitûuro kia nyoni ciothe iria irî thaahu na thûûre. **3** Nîgûkorwo ndûrîrî ciothe nînyuîte ndibei iria ya maündû mooru ya ûtharia wake. Nao athamaki a thî nîmatharirie nake, nao onjorithia a thî magîtongio nî mûtûrîre wake wa mîago mîkiru.” **4** Ningî ngîguwa mûgambo ūngî uumîte igûrû ūkiuga atîrî: “Inyuî andû akwa, umai kûrî we, nîgeetha mûtikagwatanîre na mehia make, na nîguo mûtikae kwamûkîra mîthiro yake; **5** nîgûkorwo mehia make nîmeiganîrîre magakinya o igûrû, nake Ngai nîaririkanîte mawaganu make. **6** Mûlhee o ta ūria araheanaga; mûrîhei maita meerî ma ūria ekîte. Gîkombe kîrîa aramûringagîria-rî, mûringîrie kio maita meerî. **7** Mûnyamariei, na mûmûhe kîha kîganaine na mwîgaatho na mwîlkîrîo wake. Ngoro-inî yake erahaga, akioga atîrî, ‘Niî njikaraga ta mûthamaki-mûndû-wa-nja; ndirî mûtumia wa ndigwa, na ndirî hîndî ngaacakaya.’ **8** Niî ūndû ūcio, mîthiro yake nîkamûkinyîrîra mûthenya o ro ūmwé: nayo nî gîkuû, na macakaya, o na ng’aragu. Agaacinwo na mwaki, nîgûkorwo Mwathani Ngai ūria ūmûtûrîre ciira arî hinuya. **9** “Rîrîa athamaki a thî arîa maatharagia nake na makagwatanîra nake miago-inî yake makoonâ ndogo yake akihiârî, nîmakamûrîrîra na mamûcakaîre. **10** Nao makaarûgama haraaya nî ūndû wa gwitigîra kînyariirikô gîake, nao marîre, makiugaga atîrî: “Iîya-î! Iîya-î, wee itûura inene, wee Babuloni, itûura rîa hinuya! Itûro rîaku rîrî gûkinya ithaa-inî o rîmwé!” **11** “Onjoria a thî nîmakamûrîrîra na mamûcakaîre, tondû gütirî mûndû ugaacocka kûgûra indo ciao rîngî: **12** indo cia thahabu, na betha, na mahiga ma goro, na ruru; ningî mataama ma gatani ūria njega, na marîa ma rangi wa ndathi, na marîa ma hariri, na mataama marîa matune ta gakarakû; ningî

mīthemba yothe ya mītī ūrīa mīnungi wega, na kūiguuo thīinī waku o na rī. Gūtirī mūruti wa indo cia mīthemba yothe iria ithondeketwo na wīra wa mīthemba o wothe ūgacooka kuoneka mīguongo, na mbaū cia goro, na gīcango, na thīinī waku o rī. Mūgambo wa ihiga rīa gīthīi kīgera, na mahiga mathaka ma nyaigī; 13 ningī ndūrī hīndī ūgaacooka kūiguuo thīinī waku. 23 mīrigo ya ndarathini na iriki, na ya ūbumba, Gūtirī hīndī ūtheri wa tawa ūgacooka kwara na maguta marīa manungi wega, na ūbani, thīinī waku o na rī. O naguo mūgambo wa na ya ndibei na maguta ma ndamaiyū, na mūhikania na wa mūhiki ndūrī hīndī ūgaacooka ya mūtu ūrīa mūhinyu mūno, o na ngano; kūiguuo thīinī waku o na rī. Onjoria aku nīo ningī ng'ombe na ng'ondu; o na mbarathi na maarī andū marī igweta gūkū thī. Nacio ndūrīrī makaari; nginya ngombo o na mīoyo ya andū ciothe ciahītithirio nī ūragūri waku. 24 Thīinī o nayo. 14 “Nao nīmakoiga atīrī, ‘Itunda rīrīa wake nīkuo gwakorirwo thakame ya anabii, weriragīria nīrīkwehereire. Ūtonga waku wothe na ya andū arīa aamūre, o na ya arīa othe o na ūkengi waku nīthirīte, na gūtirī hīndī manooramārīwo gūkū thī.”

igaacooka kuoneka o na rī.’ 15 Onjoria arīa meendagia indo icio na magītonga kuuma kūrī we-rī, makaarūgama o haraaya nī ūndū wa gwītīgīra kīnyariirīko gīake. Nīmakarīra, na macakae, 16 na maanīrīre, moige atīrī: “īiya-il ūya-il! Wee itūura inene, wee wihibite nguo cia taama wa gatani ūrīa njega, na cia rangi wa ndathi, na cia rangi mūtune ta gakarakū, na ūkegemia na thahabu, na tūhiga twa goro, o na ruru! 17 Ūtonga ūcio mūnene ūguo nīwanangwo ithaa-inī o rīmwe!” “Anene othe a marikabu cia iria-inī, na arīa othe mathiīaga na marikabu, atwarithia a marikabu, na arīa othe marutaga wīra kūu iria-inī rīrīa inene, makaarūgama o haraaya. 18 Rīrīa makoona ndogo ya itūura ūrī ūkīlīa-rī, nīmakanīrīra moige atīrī, ‘Kūrī kwagīa itūura ūngī inene ta itūura ūrīrī?’ 19 Nao nīmakehurīria ūkūngū mītwe o makīrīraga na magīcakayaga, na makae, makiugaga atīrī: “īiya-il ūya-il, Wee itūura inene, kūrīa arīa othe ene marikabu cia iria-inī inene maatongeire nī ūndū wa ūtonga warīo! Nīrīanangwo ithaa-inī o rīmwe! 20 Rīkenerere, wee igūrū! Kenai inyuī andū arīa aamūre, na inyuī atūmwō, o na inyuī anabii! Ngai nīrītuūrīre ciira nī ūndū wa ūrī ūiamwīkire.” 21 Ningī mūraika ūrī hinya akīoya ihiga ūraiganaga ta ihiga inene ūrī ūthīi, akīriikia thīmī wa iria ūrīa inene, akiuga atīrī: “Ūguo nīguo itūura ūrī inene ūrī Babuloni ūgaatengemanio thī na hinya, narī ūrage ūcooka kuoneka o na rī. 22 Nacio nyīmbo cia ahūuri inanda cia mūgeeto na aini, na ahuhī a mītūrirū, na ahuhī a coro, matigacooka

19 Thuutha wa maūndū macio ngīigua kīndū kīgambaga ta mūrurumo wa kīrīndī kīnene kīa andū makīanīrīra kūu igūrū, makoiga atīrī: “Haleluya! Ūhonokio, na riiri, na hinya nī cia Ngai witū, 2 nīgūkorwo matūfro make ma ciira nī ma ma, na nī ma kīhoto. Tondū nītūrīre mūmaraya ūcio mūnene ciira, ūcio wathūkirie thī na ūtharia wake. Na nīamūrīhītie thakame ya ndungata ciake.” 3 Na makīanīrīra o ūngī, makiuga atīrī: “Haleluya! Ndogo yake ūgūtūura yambataga nginya tene na tene.” (aiōn 9165) 4 Nao athuuri arīa mīrongo ūrī na ana, na ciūmbe iria inya irī muoyo, makīngūthia thī makīhooya Ngai, ūrīa waikarīre gītī kīa ūnene. Nao makīanīrīra atīrī: “Ameni, Haleluya!” 5 Ningī mūgambo ūkiuma gītī-inī kū kīa ūnene, ūkiuga atīrī: “Goocai Ngai witū, inyuī ndungata ciake inyuothē, o inyuī mūmwītīgīrīte, arīa anini na arīa anene!” 6 Ngīcooka ngīigua mūgambo warī ta wa kīrīndī kīnene mūno, wahaanaga ta mūrurumo wa maaī megūtherera na ta mūrurumo mūnene wa ngwa, naguo ūkīanīrīra, ūkiuga atīrī: “Haleluya! Nīgūkorwo Mwathani Ngai witū, o we Mwene-Hinya-Wothe, nīarathamaka. 7 Nītūkenei, na tūcanjamūke, na tūmūgoce! Nīgūkorwo ūhiki wa Gatūrūme nīmūkinyu, nake mūhiki wake nīehaariirie. 8 Nake mūhiki ūcio akīheo nguo cia taama ya gatani ūrīa njega, ūgūkena theru, nīguo ehumbē.” (Taama wa gatani ūrīa njega nīguo ciiko cia ūthingu cia andū arīa aamūre.) 9 Ningī mūraika ūcio akīnjīra atīrī, “Andīka atīrī: ‘Kūrāthimwo-rī, nī arīa metītwo iruga-inī ūrī

ūhiki wa Gatūrūmel!” Agīcooka akiuga atīrī, “Icio nī ciugo cia ma cia Ngai.” 10 Rīrīa ndaiguire ūguo, ngīgwa magūrū-inī make ndīmūhooe. No akīnjiira atīrī, “Tiga gwika ūguo! O na nīi ndī ndungata hamwe nawe, na hamwe na ariū na aari a thoguo, ariā magwatiirie ūira wa Jesū. Hooya Ngai arī we! Nīgūkorwo ūira wa Jesū nīguo roho wa ūrathi.” 11 Ningī nīndonire igūrū rīhingükite na hau mbere yakwa haarī na mbarathi njerū, nake ūrīa wamīhaicīte etagwo Mwīhokeku na Wa-ma. Nake atuuaga ciira, na akarūa mbaara arūmītie kīhooto. 12 Namo maitho make mahaana ta mwaki ūgwakana, na arī na thūmbī nyīngī mūtwe. Nīandikītwo rīitwa, rītarī mūndū ūngī ūrīū tiga we wiki. 13 Ehumbite nguo ūrindītwo thakame-inī, narīo rīitwa rīake etagwo Kiugō-kī-Ngai. 14 Nacio mbütū cia ita cia igūrū ciamuumīte thuutha, ihaicīte mbarathi njerū na ikehumba nguo cia taama wa gatani ūrīa njega, njerū cua na theru. 15 Ningī kanua-inī gake koimīte rūhiū rwa njora rūūgī rwa kūūraga ndūrīrī naruo. Nake agaaciathaga na rūthanju rwa kīgera na arangīrīrie ihihīro rīa ndibei rīa mang’ūrī marūrū ma Ngai Mwene-Hinya-Wothe. 16 Nguo-inī yake na kīero-inī gīake nīandikītwo rīitwa rīrī: “MŪTHAMAKI WA ATHAMAKI, NA MWATHANI WA AATHANI.” 17 Ngīcooka ngīona mūraika ūmwē arūgamīte thiinī wa riūa, nake akianīrīra na mūgambo mūnene, agīita nyoni iria ciarerete rīera-inī, agīciira atīrī, “Ūkai, mūngane hamwe iruga-inī rīrīa inene rīa Ngai, 18 nīgeetha mūrīe nyama cia mīrī ya athamaki, na ya anene a mbaara, na ya andū arīa marī hinya, o na nyama cia mbarathi na cia ahaici a cio, na nyama cia mīrī ya andū othe arīa eyathi na arīa ngombo, o na arīa anini na arīa anene.” 19 Ningī ngīona nyamū ūrīa, na athamaki a thī, na mbütū ciao cia ita mecookanīrīrie hamwe nīgeetha marūe na ūcio wahaicīte mbarathi na mbütū yake ya ita. 20 No rīrī, nyamū īyo īkīnyiitwo, o hamwe na mūnabii ūrīa wa maheeni ūrīa waringaga ciama ithenya rīayo. Na ūndū wa ciama icio nīhātitħītie andū arīa mekīrītwo rūūrī rwa nyamū īyo na makahooya mūhianano wayo.

Nao eerī magikio icua-inī rīa mwaki wa ūbiriti ūgwakana. (Limnē Pyr g3041 g4442) 21 Arīa maatigaire makiiūragwo na rūhiū rwa njora ruoimīte kanua ka ūcio wahaicīte mbarathi, nacio nyoni ciotle ikīlhūnūriria nyama cia miirī yao.

20 Ningī ngiona mūraika agiikürükä oimīte igūrū, arī na kihingūro kīa Irima-rīriā-Rītarī-Gīturi, na anyiifite mūnyororo mūnene guoko-inī gwake. (Abyssos g12) 2 Nake akīnyiita ndamathia īrīa, na nīyo nyoka īrīa ya tene, na noyo mūcukani kana Shaitani, akīmīoha mīaka ngiri īmwe. 3 Akīmīkia Irima rīu-Rītarī-Gīturi, akīmīhingīrīria kuo, na akīrīcinīrīra mūhūri, nīguo amigīrīrie ndikanacooke kūheenia andū a ndūrīrī rīngī nginya mīaka īyo ngiri īmwe iħiħire. Thuutha wa uguo nīkkarekererio ihinda inini. (Abyssos g12) 4 Ngīcooka ngiona itī cia ūnene iria ciaikarīrwo nī arīa maaheetwo hinya wa gūtuīra andū ciira. Na ngiona mīoyo ya andū arīa manatinio mītwe nī ūndū wa ūura wa Jesū o na nī ūndū wa kiugo kīa Ngai. Acio matiaħooete nyamū īrīa o na kana mūhiano wayo, na matiekirītwo rūrīri rwayo ithiithi-inī ciao kana moko-inī mao. Nao magīcooka muoyo na magħathana hamwe na Kristū mīaka ngiri īmwe. 5 (Andū arīa angī othe maakuże matiigana gūcooka muoyo, nginya rīrīa mīaka īyo ngiri īmwe yathirire.) Kūu nīkuo kūriūka kūriā kwa mbere. 6 Kūrathimwo na gūthera nī arīa magwatanīire na kūriūka kūu kwa mbere. Gīkuū gīa keerī gītirī na hinya igūrū rīao, no magaħuuka athīnjīri-Ngai o na Kristū, na magaħathamaka hamwe nake mīaka ngiri īmwe. 7 Rīrīa mīaka īyo ngiri īgaathira, Shaitani nīkuohorwo akooħorwo oime njeera īyo yake, 8 nake nīagħthi kūheenia ndūrīrī ituri-inī iria inya cia thī, nīcio Gogu na Magogu, nīguo acicookanīrīrie hamwe nī ūndū wa mbaara. Mūgħana wao nī ta mūthanga wa hūgħurūrū cia iria rīrīa inene. 9 Nao magħitūkanīria warī wa thī, makīrigiċċira kambī ya andū a Ngai, o na itūura rīu inene endete. No mwaki nīwoimire igūrū, ükīmaniina. 10 Nake mūcukani, ūrīa wamaheenirie, agiikio iria rīa mwaki wa ubiġiti, o kūriā nyamū īrīa na mūnabbi ūrīa wa maheeni maikītio. Nao magaħat-tūra

manyariiragwo mūthenya na ūtukū tene na tene. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Ningī ngiona gītī kīnene mūno kīa ūnene kīa rangi mwerū, na ngiona ūrīa wagūkāriire. Nayo thi na igūrū ikiūra, ikēhera ūthiū-inī wake, ikīaga handū ingūlarka. 12 Na ningī ngiona arīa akuū, anene na arīa anini, marūgamīte mbere ya gītī kīu kīa ūnene, namo mabuku makīhingūrwo. Narīo ibuku rīngī rīkīhingūrwo, na nīrīo ibuku rīa muoyo. Nao andū arīa akuū magītuīrwo ciira kūringana na ciiko iria meekīte, o ta ūrīa kwaandikītво mabuku-inī macio. 13 Narīo iria rīrīa inene rīkīruta arīa akuū maarī thīniī wario, nakīo gīkuū na Kwa-ngoma ikīruta arīa maarī thīniī wacio, na o mūndū agītuīrwo kūringana na ciiko iria eekīte. (Hadēs g86) 14 Thuutha ūcio gīkuū na Kwa-ngoma igūkkio iria-inī rīa mwaki. Icua rīu rīa mwaki nīrīo gīkuū gīa keerī. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) 15 Na rīrī, mūndū o wothe akorwo rītīwa rīake rītīonekire rīandikītво ibuku-inī rīa muoyo-rī, agūkkio iria-inī rīu rīa mwaki. (Limnē Pyr g3041 g4442)

ūlūhū atekūgūra. 7 Mündū ūrīa ūgūtoorania
nīwe ūkaagaya maündū macio mothe, na nī
nīngatuïka Ngai wake, nake atuïke mūrū wakwa.
8 No andū arīa iguoya, na arīa matetikītie, na arīa
maramari, na arīa oragani, na ahūtū maraya,
na arogi, na ahooi mīhianano, na aheenania-ři,
othe ütūro wao no iria-inī ūrīa mwaki wa ūbiriti.
Gikī nikīo gikuū gīa keerī.” (Limnē Pyr g3041 g4442) 9
Umwe wa araika acio mūgwanja arīa maarī na
mbakūri mūgwanja iria ciaiyūrīte mīthiro ūrīa
mūgwanja ya kūrigirīria agīuka, akīnjīra atīrī,
“Ūka, nīngūkuonia mūhiki, na nīwe mūtumia
wa Gatūrūme.” 10 Nake akīnguu ndī thīnī wa
Roho, akīndwara kīrima-inī kīarī kīnene kīraaya
na igūrū, akīnyonia Jerusalemu, Itūura ūrīa inene
theru rīgiukūrūka riumīte igūrū kwa Ngai. 11
Itūura ūrīa ūrīarī na riiri wa Ngai, naguo ūkengi
warīo wahaanaga ta wa kahiga ka goro mūno,
o ta kahiga karīa getagwo njathibi, gakengu o
ta gīcicio. 12 Narīo ūrīarī na rūthingo rūnene,
ūrāihu na igūrū, rwarī na ihingo ikūmi na igūrī,
na araika ikūmi na eerī ihingo-inī icio. Nacio
ihingo icio nīciandikītwō marītwa ma mīhīriga
ūrīa ikūmi na ūrī ya ciana cia Israeli. 13 Mwena
wa irathīro warī na ihingo ithatū, na mwena
wa gathigathini ihingo ithatū, na mwena wa
gūthini ihingo ithatū, na mwena wa ithūro
ihingo ithatū. 14 Naruo rūthingo rwa itūura ūrīa
nene rwarī na mīthingi ikūmi na ūrī, na igūrū
rīayo ūkaandikwo marītwa ma atūmwō arīa
kūmi na eerī a Gatūrūme. 15 Nake mūraika ūcio
wanjarīirie aarī na rūthanju rwa thahabu rwa
gūthima itūura ūrīa inene, o na ihingo ciarīo,
na thingo ciarīo. 16 Narīo itūura ūrīa inene
rīakītwō rīiganaine mīena yothe, ūrāihu warīo
ūkaiganana na warīi warīo. Nīathimire itūura
 ūrīa inene na rūthanju ūrī, na akīona atī ūrīarī na
 ūrāihu wa kilomita ta 2,200, ūkaiganana na warīi
 warīo, na kwambata na igūrū kwarīo. 17 Ningī
 agīthima rūthingo rwarīo, na ūtungu waruo
 ūgīkorwo warī mīkono igana ūmwe na mīrongo
 ūna na ūna, rūthimītwō na gīthimi kīa mūndū,
 ūna no kīo mūraika aahūthagīra. 18 Rūthingo
 ūrīu rwakītwō na njathibi, narīo itūura ūrīa inene
 rīakītwō na thahabu ūrīa therie, ūgathera o
 ta gīcicio. 19 Nayo mīthingi ūyo ya thingo cia

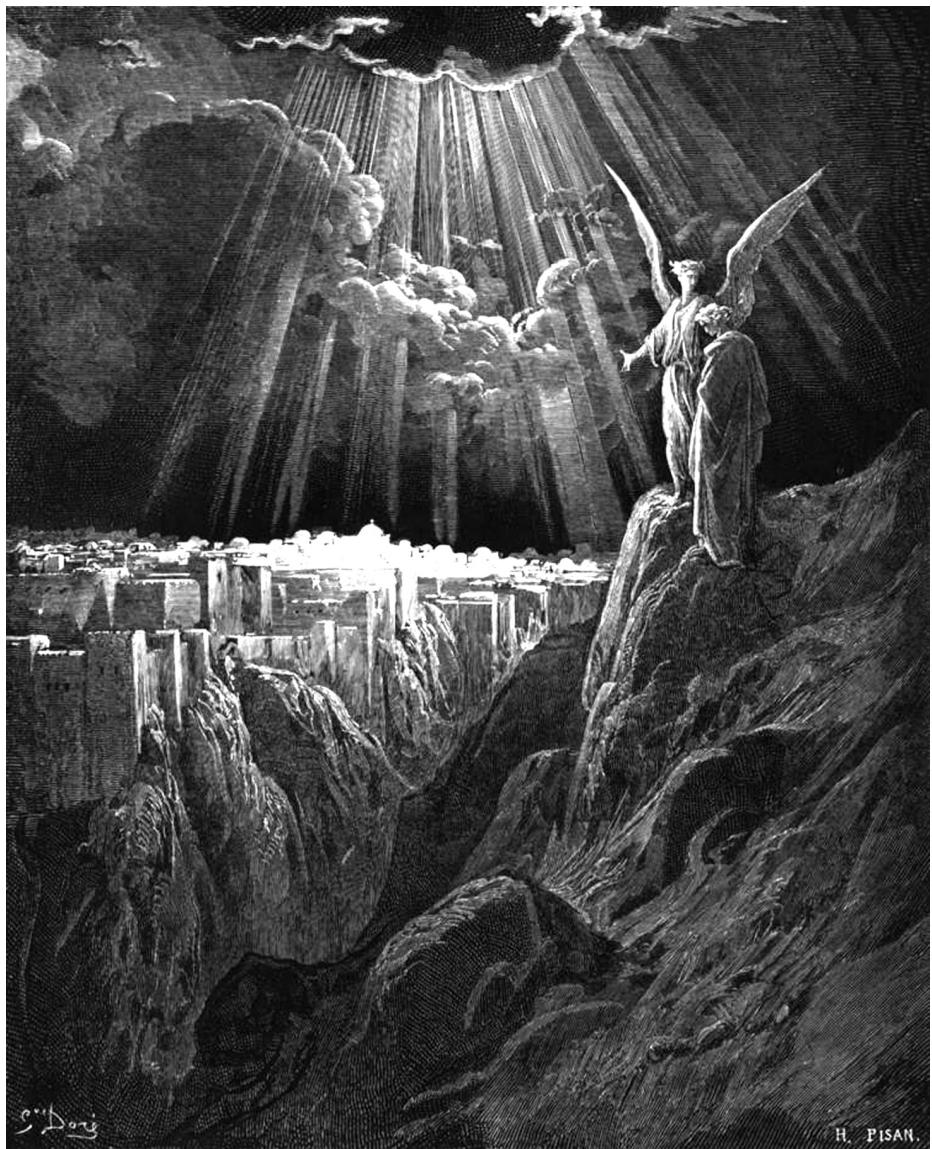
itūura rīu inene yagemetio na mīthemba yothe ciake nīikamūtungatagīra. 4 Nacio nīkoonaga ya mahiga ma goro. Mūthingi wa mbere warī ūthiū wake, nariō rītwa rīake rīkandīkwo wa njathibi, na wa keerī warī wa yakuti īrīa ya ithiithi-inī ciao. 5 Gūtigacooka kūgīa ūtukū. bururu, na wa gatatū warī wa yacimu, na wa Nao matikabatario nī ūtheri wa tawa o na kana kana warī wa thumarati, 20 na wa gatano warī ūtheri wa riūa, nīgūkorwo Mwathani Ngai nīwe wa onigithi, na wa gatandatū warī wa wakiki ūgaatuīka ūtheri wao. Nao magaathamaka tene ūrīa mūtune, na wa mūgwanja warī wa yakuti na tene. (aiōn g165) 6 Nake mūraika ūcio akīnjīra īrīa īhaana thahabu, na wa kanana warī wa atīrī, “Ciugo icio nī cia kwīhokwo, na nī cia thabaricandi, na wa kenda warī wa yakuti īrīa ma. Nake Mwathani, o we Ngai wa maroho īhaana ngoikoni, na wa ikūmi warī wa wakiki ma anabii, nītātumire mūraika wake nīguo onie ūrīa ūhaana nyeki nduru, na wa ikūmi na īmwe ndungata ciake maūndū marīa arī o nginya warī wa wakiki ūrīa wa bururu, na wa ikūmi na mekīke ica ikuhī.” 7 “Na rīrī, nīngūuka o narua! igīrī warī wa amethuthito. 21 Nacio ihingo iria Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūrūmītie ciugo cia ikūmi na igīrī nī ruru ikūmi na igīrī, o kīhingo ūrathi ūrīa ūrī ibuku-inī rīrī.” 8 Niī, Johana-rī, nī gīathondeketwo na ruru īmwe. Nayō njira īrīa niī ndaiguire na ngīona maūndū macio. Na rīrīa nene ya itūura rīu inene yarī ya thahabu therie, ndaarikirie kūmaigua o na kūmona-rī, ngīgwa yonithanagia mwena ūrīa ūngī ta gīcicio. 22 Na thī magūrū-inī ma mūraika ūcio wanyonagia gūtīrī hekarū ndonire kūu itūura-inī rīu inene, maūndū macio ndīmūhooe. 9 No akīnjīra atīrī, tondū Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe na “Tiga gwīka ūguo! O na nīi ndī ndungata hamwe Gatūrūme nīo hekarū yakuo. 23 Itūura rīu inene nawe, na hamwe na ariū na aarī a thogou arīa rītibataire nī kwarīrwo nī ūrīa kana mweri, anabii, na arīa othe marūmītie ciugo cia ibuku nīgūkorwo riiri wa Ngai nīrīheaga ūtheri, nake rīrī. Hooya Ngai arī wel!” 10 Agīcooka akīnjīra Gatūrūme nīwe tawa warīo. 24 Nacio ndūrīrī atīrī, “Ndūkahingīrīrie ciugo cia ūrathi wa igaathīiaga na ūtheri warīo, nao athamaki a ibuku rīrī, nīgūkorwo ihinda nīrīkuhīrīrie. 11 thī marehe riiri wao thīnī warīo. 25 Gūtīrī Mūndū ūrīa wīkaga ūrūrī nītāthī na mbere gwīka mūthenya o na ūmwe ihingo ciario ikaahingwo, ūrūrī, nake ūrīa kīmaramari athīi na mbere na nīgūkorwo kūu gūtigakorwo na ūtukū. 26 Na kūmaramara; na ūrīa wīkaga ūrīa kwagīrīire nīkuo makaarehe riiri na gītīo cia ndūrīrī. 27 athīi na mbere gwīka ūrīa kwagīrīire; ningī ūrīa Gūtīrī kīndū gitārī gītheru gīgaatoonya itūura mūtheru agīthī na mbere gūtuīka mūtheru.” rīu o narī, o na kana mūndū o wothe ūrīa 12 “Na rīrī, ngūuka o narua! Nakīo kīheo gīakwa wīkaga maūndū ma njono kana ma maheeni. O ndī nakīo, na ngaahē o mūndū kūringana na tiga arīa marītwa mao mandīkītwo ibuku-inī ūrīa aneeka. 13 Niī nī niī Alifa na Omega, wa rīrīa rīa Gatūrūme rīa muoyo.

22 Ningī mūraika ūcio akīnyonia rūūrī rwa maāi ma muoyo, makembu na makahenia o ta gīcicio, rūgītherera ruumīte gītī-inī kīa ūnene kīa Ngai na gīa Gatūrūme 2 rūkūrūkīire gatagatī ka njira īrīa nene ya itūura inene. Mīena yeerī ya rūūrī rūu, o mwena warī na mūtī wa muoyo, naguo waciaraga matunda mīthemba ikūmi na īrī, ūgaciaraga maciaro maguo o mweri. Namo mathangū ma mūtī ūcio maarī ma kūhonias andū a ndūrīrī. 3 Gūtigacooka kūgīa na kīrumi o na kīrīkū. Gītī-kīa-ūnene kīa Ngai na gīa Gatūrūme gīgaakorwo kūu thīnī wa itūura inene, nacio ndungata

ciake nīikamūtungatagīra. 4 Nacio nīkoonaga ya mahiga ma goro. Mūthingi wa mbere warī ūthiū wake, nariō rītwa rīake rīkandīkwo wa njathibi, na wa keerī warī wa yakuti īrīa ya ithiithi-inī ciao. 5 Gūtigacooka kūgīa ūtukū. bururu, na wa gatatū warī wa yacimu, na wa Nao matikabatario nī ūtheri wa tawa o na kana kana warī wa thumarati, 20 na wa gatano warī ūtheri wa riūa, nīgūkorwo Mwathani Ngai nīwe wa onigithi, na wa gatandatū warī wa wakiki ūgaatuīka ūtheri wao. Nao magaathamaka tene ūrīa mūtune, na wa mūgwanja warī wa yakuti na tene. (aiōn g165) 6 Nake mūraika ūcio akīnjīra īrīa īhaana thahabu, na wa kanana warī wa atīrī, “Ciugo icio nī cia kwīhokwo, na nī cia thabaricandi, na wa kenda warī wa yakuti īrīa ma. Nake Mwathani, o we Ngai wa maroho īhaana ngoikoni, na wa ikūmi warī wa wakiki ma anabii, nītātumire mūraika wake nīguo onie ūrīa ūhaana nyeki nduru, na wa ikūmi na īmwe ndungata ciake maūndū marīa arī o nginya warī wa wakiki ūrīa wa bururu, na wa ikūmi na mekīke ica ikuhī.” 7 “Na rīrī, nīngūuka o narua! igīrī warī wa amethuthito. 21 Nacio ihingo iria Kūrathimwo nī mūndū ūrīa ūrūmītie ciugo cia ikūmi na igīrī nī ruru ikūmi na igīrī, o kīhingo ūrathi ūrīa ūrī ibuku-inī rīrī.” 8 Niī, Johana-rī, nī gīathondeketwo na ruru īmwe. Nayō njira īrīa niī ndaiguire na ngīona maūndū macio. Na rīrīa nene ya itūura rīu inene yarī ya thahabu therie, ndaarikirie kūmaigua o na kūmona-rī, ngīgwa yonithanagia mwena ūrīa ūngī ta gīcicio. 22 Na thī magūrū-inī ma mūraika ūcio wanyonagia gūtīrī hekarū ndonire kūu itūura-inī rīu inene, maūndū macio ndīmūhooe. 9 No akīnjīra atīrī, tondū Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe na “Tiga gwīka ūguo! O na nīi ndī ndungata hamwe Gatūrūme nīo hekarū yakuo. 23 Itūura rīu inene nawe, na hamwe na ariū na aarī a thogou arīa rītibataire nī kwarīrwo nī ūrīa kana mweri, anabii, na arīa othe marūmītie ciugo cia ibuku nīgūkorwo riiri wa Ngai nīrīheaga ūtheri, nake rīrī. Hooya Ngai arī wel!” 10 Agīcooka akīnjīra Gatūrūme nīwe tawa warīo. 24 Nacio ndūrīrī atīrī, “Ndūkahingīrīrie ciugo cia ūrathi wa igaathīiaga na ūtheri warīo, nao athamaki a ibuku rīrī, nīgūkorwo ihinda nīrīkuhīrīrie. 11 thī marehe riiri wao thīnī warīo. 25 Gūtīrī Mūndū ūrīa wīkaga ūrūrī nītāthī na mbere gwīka mūthenya o na ūmwe ihingo ciario ikaahingwo, ūrūrī, nake ūrīa kīmaramari athīi na mbere na nīgūkorwo kūu gūtigakorwo na ūtukū. 26 Na kūmaramara; na ūrīa wīkaga ūrīa kwagīrīire nīkuo makaarehe riiri na gītīo cia ndūrīrī. 27 athīi na mbere gwīka ūrīa kwagīrīire; ningī ūrīa Gūtīrī kīndū gitārī gītheru gīgaatoonya itūura mūtheru agīthī na mbere gūtuīka mūtheru.” rīu o narī, o na kana mūndū o wothe ūrīa 12 “Na rīrī, ngūuka o narua! Nakīo kīheo gīakwa wīkaga maūndū ma njono kana ma maheeni. O ndī nakīo, na ngaahē o mūndū kūringana na tiga arīa marītwa mao mandīkītwo ibuku-inī ūrīa aneeka. 13 Niī nī niī Alifa na Omega, wa rīrīa rīa Gatūrūme rīa muoyo.

Mbere na wa Kūrigīrīria, ningī Kīambīrīria o na Kīrīkīro. 14 “Kūrathimwo-rī, nī arīa mathambītie nguo ciao, nīguo magīe na rūtha rwa gūkinya mūtī-inī wa muoyo na matonyere ihingo-inī makinye thīnī wa itūura rīu. 15 Nakuo kūu nja gūgaikarwo nī magui, na arogi, na ahūuri ūmaraya, na oragani, na ahooi mīhianano, na mūndū ūrīa wothe wendete maūndū ma maheeni na akamekaga. 16 “Niī, Jesū, nīndūmīte mūraika wakwa agūkinyīrie ūira ūyū nī ūndū wa makanitha. Niī nī niī Thuuna na Rūciaro rwa Daudi, na nī niī Njata īrīa ngengu ya Rūciinī tene.” 17 Nake Roho o na mūhiki mekuuga atīrī, “Ūka!” Nake ūrīa ūkūigua nīoige atīrī, “Ūka!”

Mündū o wothe mūnyootu, nīoke; na ūrīa wothe ūkwendā, nīamūkīre kīheo kīrīa kīa maaī ma muoyo, atekūgūra. **18** Ngūkaania mündū o wothe ūrīa ūkūigua ciugo cia ūrathi wa ibuku rīrī atīrī: Mündū o wothe angīciongerera ūndū, Ngai nīakamuongerera mīthiro ūrīa itaarīrio thīinī wa ibuku rīrī. **19** Na mündū o na ūrīkū angīkeeheria ciugo thīinī wa ibuku rīrī rīa ūrathi, Ngai nīakamwehereria igai rīake kuuma mūtī-inī wa muoyo, o na kuuma itūura-inī rīu itheru, iria itaarīrio thīinī wa ibuku rīrī. **20** Ūrīa ūroimbūra maūndū macio ekuuga atīrī, “Iī nīguo, ngūuka o narua.” Ameni. Ūka, Mwathani Jesū! **21** Wega wa Mwathani Jesū ūrogīa na andū a Ngai. Ameni.

Ngionna Itūūra rīrīa Itheru, Jerusalemu rīrīa njerū, rīgūkūrūka riumīte igūrū kwa Ngai, rīhaarīrio ta mūhiki agemeirio mūthuuriwe. Ningī ngīfigua mūgambo mūnene uumīte gītī-inī-kīa-ūnene, ūkiuga atīrī, "Rīu gīikaro kīa Ngai kīrī hamwe na andū, nake nīegūtūürania nao. Megūtuika andū ake, nake Ngai we Mwene arīkoragwo hamwe nao, na atuīke Ngai wao.

Kūguūrīrio 21:2-3

Reader's Guide

Kikuyu at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Kikuyu at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Gikuyu---Kikuyu/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luka 8:31
Aroma 10:7
Kūguūřírio 9:1
Kūguūřírio 9:2
Kūguūřírio 9:11
Kūguūřírio 11:7
Kūguūřírio 17:8
Kūguūřírio 20:1
Kūguūřírio 20:3

Atūmwō 3:21
Atūmwō 15:18
Aroma 1:25
Aroma 9:5
Aroma 11:36
Aroma 12:2
Aroma 16:27
1 Akorinitho 1:20
1 Akorinitho 2:6
1 Akorinitho 2:7
1 Akorinitho 2:8
1 Akorinitho 3:18
1 Akorinitho 8:13
1 Akorinitho 10:11
2 Akorinitho 4:4
2 Akorinitho 9:9
2 Akorinitho 11:31
Agalatia 1:4
Agalatia 1:5
Aefeso 1:21
Aefeso 2:2
Aefeso 2:7
Aefeso 3:9
Aefeso 3:11
Aefeso 3:21
Aefeso 6:12
Afilipi 4:20
Akolosai 1:26
1 Timotheo 1:17
1 Timotheo 6:17
2 Timotheo 4:10
2 Timotheo 4:18
Tito 2:12
Ahibirania 1:2
Ahibirania 1:8
Ahibirania 5:6
Ahibirania 6:5
Ahibirania 6:20
Ahibirania 7:17
Ahibirania 7:21
Ahibirania 7:24
Ahibirania 7:28
Ahibirania 9:26
Ahibirania 11:3
Ahibirania 13:8
Ahibirania 13:21
1 Petero 1:23

1 Petero 1:25

1 Petero 4:11

1 Petero 5:11

2 Petero 3:18

1 Johana 2:17

2 Johana 1:2

Judasi 1:13

Judasi 1:25

Kūguūřírio 1:6

Kūguūřírio 1:18

Kūguūřírio 4:9

Kūguūřírio 4:10

Kūguūřírio 5:13

Kūguūřírio 7:12

Kūguūřírio 10:6

Kūguūřírio 11:15

Kūguūřírio 14:11

Kūguūřírio 15:7

Kūguūřírio 19:3

Kūguūřírio 20:10

Kūguūřírio 22:5

aīdios

Aroma 1:20
Judasi 1:6

aiōn

Mathayo 12:32
Mathayo 13:22
Mathayo 13:39
Mathayo 13:40
Mathayo 13:49
Mathayo 21:19
Mathayo 24:3
Mathayo 28:20
Mariko 3:29
Mariko 4:19
Mariko 10:30
Mariko 11:14
Luka 1:33
Luka 1:55
Luka 1:70
Luka 16:8
Luka 18:30
Luka 20:34
Luka 20:35
Johana 4:14
Johana 6:51
Johana 6:58
Johana 8:35
Johana 8:51
Johana 8:52
Johana 9:32
Johana 10:28
Johana 11:26
Johana 12:34
Johana 13:8
Johana 14:16

aiōnios

Mathayo 18:8
Mathayo 19:16
Mathayo 19:29
Mathayo 25:41
Mathayo 25:46
Mariko 3:29
Mariko 10:17
Mariko 10:30
Luka 10:25
Luka 16:9
Luka 18:18
Luka 18:30
Johana 3:15
Johana 3:16
Johana 3:36
Johana 4:14
Johana 4:36
Johana 5:24
Johana 5:39
Johana 6:27
Johana 6:40
Johana 6:47
Johana 6:54
Johana 6:68

Johana 10:28
Johana 12:25
Johana 12:50
Johana 17:2
Johana 17:3
Atūmwo 13:46
Atūmwo 13:48
Aroma 2:7
Aroma 5:21
Aroma 6:22
Aroma 6:23
Aroma 16:25
Aroma 16:26
2 Akorinitho 4:17
2 Akorinitho 4:18
2 Akorinitho 5:1
Agalatia 6:8
2 Athesalonike 1:9
2 Athesalonike 2:16
1 Timotheo 1:16
1 Timotheo 6:12
1 Timotheo 6:16
2 Timotheo 1:9
2 Timotheo 2:10
Tito 1:2
Tito 3:7
Filemona 1:15
Ahibirania 5:9
Ahibirania 6:2
Ahibirania 9:12
Ahibirania 9:14
Ahibirania 9:15
Ahibirania 13:20
1 Petero 5:10
2 Petero 1:11
1 Johana 1:2
1 Johana 2:25
1 Johana 3:15
1 Johana 5:11
1 Johana 5:13
1 Johana 5:20
Judasi 1:7
Judasi 1:21
Kūguūrīrio 14:6

eleēsē

Aroma 11:32

Geenna

Mathayo 5:22
Mathayo 5:29
Mathayo 5:30
Mathayo 10:28
Mathayo 18:9
Mathayo 23:15
Mathayo 23:33
Mariko 9:43*

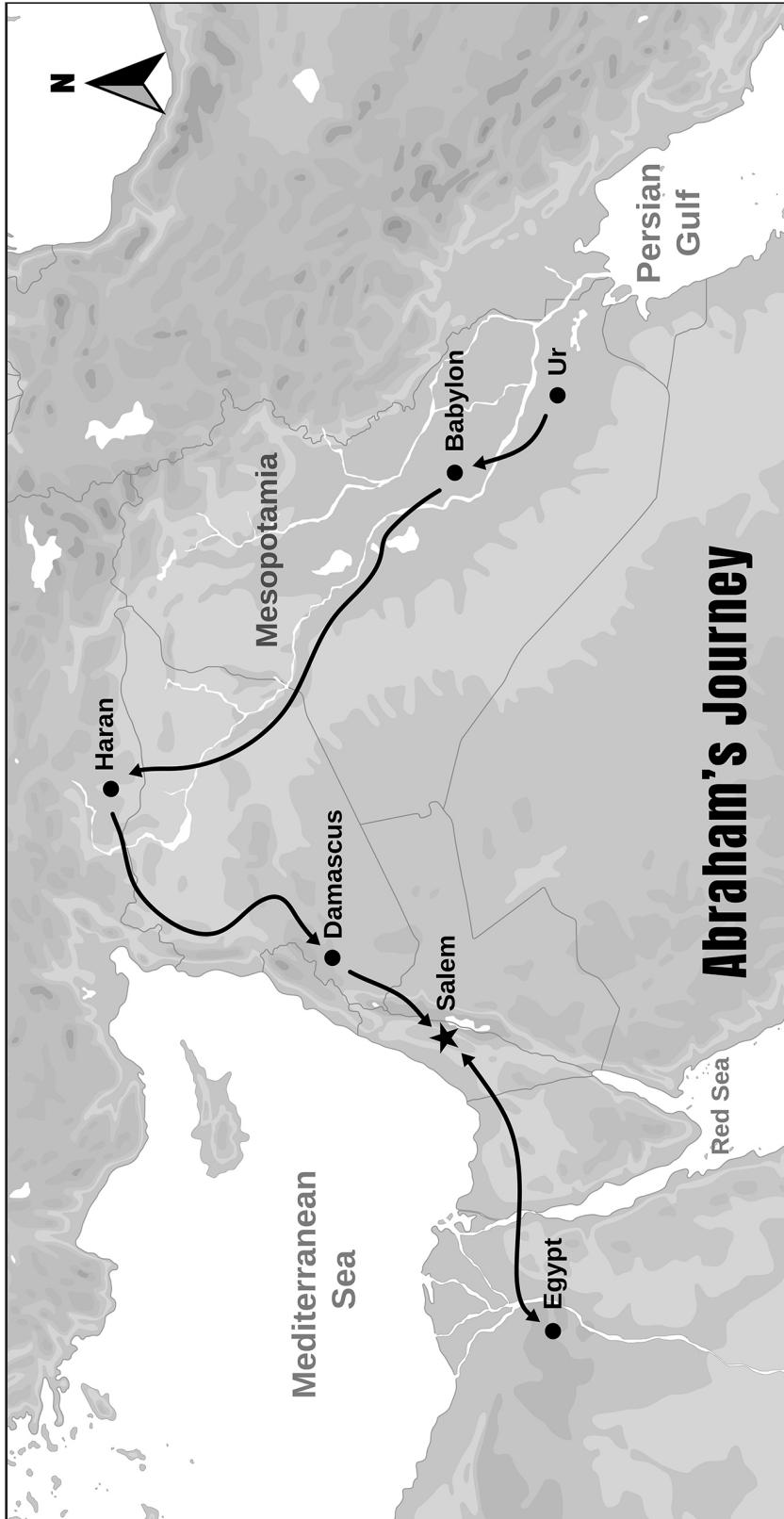
Mariko 9:45
Mariko 9:47
Luka 12:5
Jakubu 3:6
Hadēs
Mathayo 11:23
Mathayo 16:18
Luka 10:15
Luka 16:23
Atūmwo 2:27
Atūmwo 2:31
1 Akorinitho 15:55
Kūguūrīrio 1:18
Kūguūrīrio 6:8
Kūguūrīrio 20:13
Kūguūrīrio 20:14

Limnē Pyr
Kūguūrīrio 19:20
Kūguūrīrio 20:10
Kūguūrīrio 20:14
Kūguūrīrio 20:15
Kūguūrīrio 21:8
Sheol
Kiāmbīrīria 37:35
Kiāmbīrīria 42:38
Kiāmbīrīria 44:29
Kiāmbīrīria 44:31
Ndari 16:30
Ndari 16:33
Gūcookerithia 32:22
1 Samūeli 2:6
2 Samūeli 22:6
1 Athamaki 2:6
1 Athamaki 2:9
Ayubu 7:9
Ayubu 11:8
Ayubu 14:13
Ayubu 17:13
Ayubu 17:16
Ayubu 21:13
Ayubu 24:19
Ayubu 26:6
Thaburi 6:5
Thaburi 9:17
Thaburi 16:10
Thaburi 18:5
Thaburi 30:3
Thaburi 31:17
Thaburi 49:14
Thaburi 49:15
Thaburi 55:15
Thaburi 86:13
Thaburi 88:3
Thaburi 89:48

Thaburi 116:3
Thaburi 139:8
Thaburi 141:7
Thimo 1:12
Thimo 5:5
Thimo 7:27
Thimo 9:18
Thimo 15:11
Thimo 15:24
Thimo 23:14
Thimo 27:20
Thimo 30:16
Kohelethu 9:10
Rwīmbo 8:6
Isaia 5:14
Isaia 7:11
Isaia 14:9
Isaia 14:11
Isaia 14:15
Isaia 28:15
Isaia 28:18
Isaia 38:10
Isaia 38:18
Isaia 57:9
Ezekieli 31:15
Ezekieli 31:16
Ezekieli 31:17
Ezekieli 32:21
Ezekieli 32:27
Hosea 13:14
Amosi 9:2
Jona 2:2
Habakuku 2:5
Tartaroō
2 Petero 2:4

Questioned

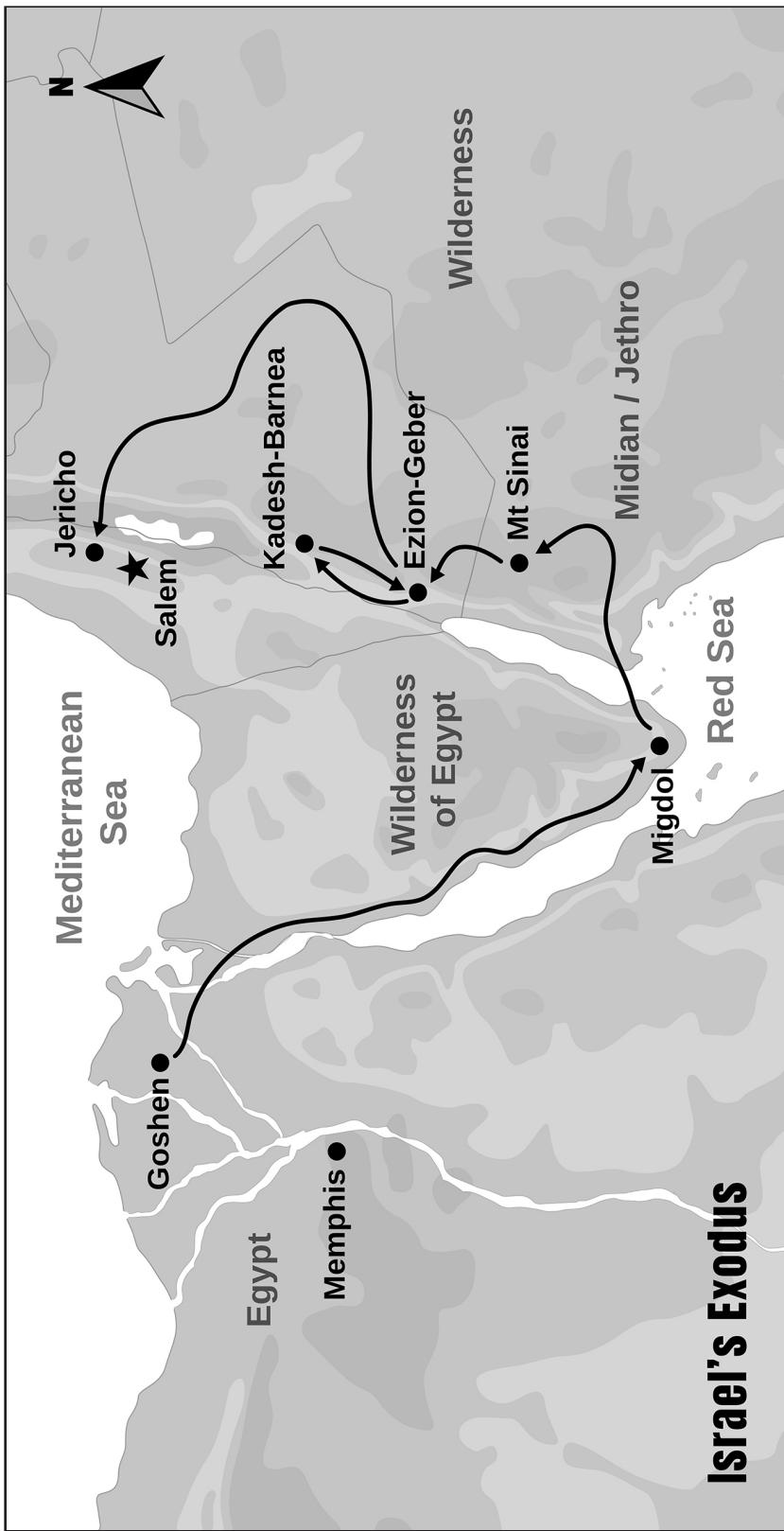
2 Petero 2:17

Abraham's Journey

Nī ūndū wa gwītikāři, Iburahimū rīřā eetiwo ařihī būřdī ūřīke īgai ūřake, nřāthīkire na agīřī, o na akowō ndaamenyaga kūřā aathīiga. - Ahibiranā 11:8

Israel's Exodus

Rīřia Firaūni aarekereiře andū a Isiraeli mathū-ři, Ngai ndaanatongoreiře nři-a-nři ya kūhičiküra břiřüri wa Afilišti, o na gütüřka ſyo nřyo yaři nřiřa nřiřa nguři. Nřigúkorwo Ngai origine atřiř, "Mangřicemania na mbaara-ři, maahota kwiřicükwo, macooke břiřüri wa Misiri." - Thaama 13:17

Mediterranean
Sea

Sidon
Tyre
Caesarea-
Philippi

Galilee
Capernaum
Bethsaida

Cana
Nazareth

Sychar

Samaria

Ephraim

Jerusalem ★

Bethany

Bethlehem

Judea

► Egypt

Decapolis

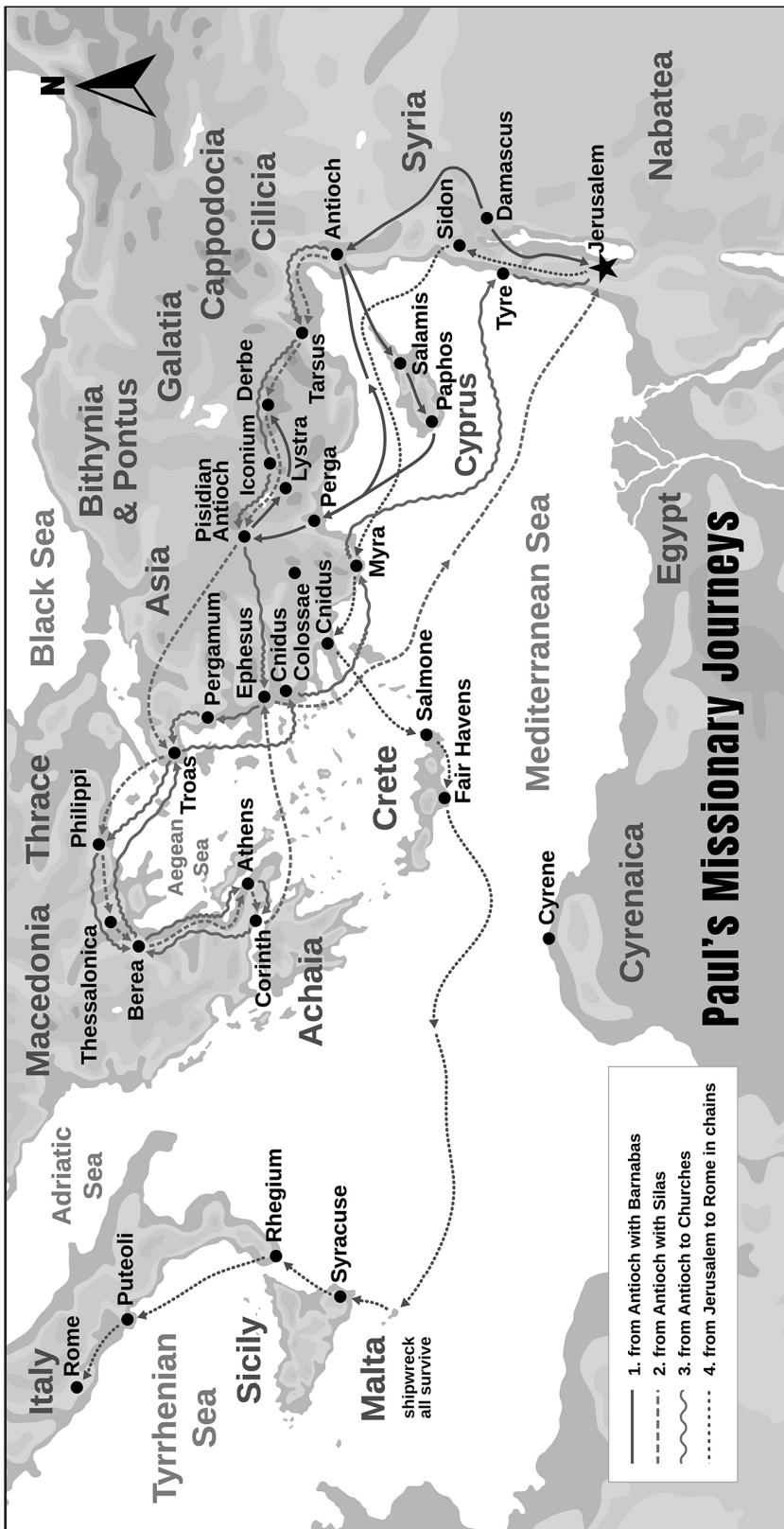
Peraea

Jericho

Jesus' Journeys

Nigūkoro o na Māñū wa Māñū ndookire gūtungatīwo, no ookie gūtungata na arute muoyo wake nīguo arīne thogora wa gūkūra andū aīngi. - Mariko 10:45

Paul's Missionary Journeys

Nī nī Paīlū, nungata ya Kristū Jesū, o nī njitīto ndukē mātūmwo, na ngaamāmwo hunjagē Úhoro-úfā-Māwega wa Ngai, - Aroma 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
► Who are we?	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3
John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise		
Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers			
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth				God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
Luke 16:22 Blessed in Paradise				
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command				
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus				Matthew 25:41 Revelation 20:10
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
		Revelation 20:13 Thalaasa		
		Revelation 19:20 Lake of Fire		
		Revelation 20:2 Abyss		

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Kikuyu at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Nř ūndū ūcio thiři mūgatüme andū a ndüñirí ciote matuķe arutwo akwa, mǖk'mabaittagia thiři wa rřitwa rřia lthe na rřia Muriū na rřia Roho Müttheru, - Mathayo 28:19

